

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ XL

YU ISSN 0350-185x
UDK 808

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XL

Уређивачки одбор:

*др Даринка Горџан-Премк, др Ирена Грицакџић, др Милка Ивић, др Павле Ивић,
др Радослав Кајић, др Блаже Конески, др Тине Лоџар, др Александар Младеновић,
др Асим Пецо, др Милош Пешикан, др Живојин Сијанојчић, др Драго Ђујић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1984

Секретари часописа:
мр Мирослав Николић и мр Васа Павковић
Израду и штампање финансира Републичка заједница науке Србије

Издаје: Институт за српскохрватски језик, Београд, Кнез-Михаилова 35

Штампа: СОУР „ГРАФИС“, „МИНЕРВА“, Суботица

САДРЖАЈ

Расправе и чланци

Милка Ивић: О неким синтаксичким службама именица типа <i>човек, жена</i> и сл.	1
Даринка Гортан-Премк: Полисемија и хомонимија у српско-хрватском језику	11
Бојан Попов: Положај српскохрватског језика у балканском језичком савезу	21
Holm Fleischer: Zur Determiniertheit/Indeterminiertheit von Substantiven unter konfrontativem Aspekt: Die serbokroatischen Adjektivformen und der Artikelgebrauch im Deutschen	45
Dževad A. Jahić: Izglosa i faktor međujezičkih kontakata (na primjeru sonantne geminacije <i>dn>nn, dn'>n'n', dl>ll</i> u dijalektima slovenskih jezika)	75
Josip Vrana: Leksičke varijante staroslavenskog prijevoda evanđelja i njihov odnos prema grčkom originalu	93
А. Пецо: Једна дијалекатска паралела	119
Првослав Радић: Именички деминутивни суфикси <i>-че</i> и <i>-иче</i> у говору села Милошева у Великом Поморављу	149

Прикази и критике

Ирена Грицкат: Миодраг Сибиновић, Оригинал и превод	167
Јасмина Грковић: В. А. Дыбо, Славянская акцентология	177
Милка Ивић: Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart. Morphologie, Verfaßt von Helmut Faßke unter Mitarbeit von Siegfried Michalk	187
Гордана Јовановић: R. Laskowski, Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego	191
Мирјана Костић: Krystyna Pisarkowa, Składnia rozmowy telefonicznej	199
Vasa Pavković: Jezik u savremenoj komunikaciji, naučna rasprava	205

Милица Станић: Речник језика Петра II Петровића Његоша ..	213
Милица Грковић: Светислав Мандић, Чрте и резе	223

Хроника

Н. Родић: Пета југословенска ономастичка конференција	225
--	-----

In memoriam

Драго Ђупић: Радосав Бошковић	231
-------------------------------------	-----

Библиографија

Скраћенице	241
I. Општи теоријско-методолошки проблеми	245
II. Примењена лингвистика	252
а) Питања превођења, учење језика и сл.	252
б) Контрастивна проучавања језика	261
III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика	266
IV. Етимологија, историјаречи, тумачење речи, ономастика, збирке речи	271
V. Несловенски језици	280
VI. Балканологија	292
VII. Старословенски језик	294
VIII. Српскохрватски језик	295
а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија	295
б) Граматика и граматичка питања	297
в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза	300
г) Дијалекти	306
д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд.	309
ђ) Историја српскохрватског језика	310
е) Стил	316
ж) Метрика	317
з) Методика наставе књижевног језика	318
и) Терминологија	319
ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)	320

IX. Македонски језик	322
а) Филологија	322
б) Фолклор	329
X. Словеначки језик	330
а) Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka	330
б) Zgodovina jezika, etimologija, dijalekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil	335
в) Strokovni in splošni slovarji, terminologija	336
XI. Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)	338
XII. Биографије, аутобиографије и сл. грађа	344
XIII. Библиографија	345
XIV. О становништву	347
XV. Разно	348

Регистар

Регистар речи и синтаксичких конструкција	353
Регистар имена	365

О НЕКИМ СИНТАКСИЧКИМ СЛУЖБАМА ИМЕНИЦА ТИПА ЧОВЕК, ЖЕНА И СЛ.

1. Овде ће бити говора о српскохрватским речима које људско биће именују у суштинском смислу, а то значи као представника појавне врсте „људски створ“ исказане у некој од њој својствених биолошких верзија: *човек, жена, девојка, дечко* и сл. Оваквим „суштинским називима“ додељују се у реченици неке посебне службе. Осветљавању тих служби биће посвећено ово излагање.

2. Подсетићу, пре свега, на чињеницу да се „суштински називи“ остварују у конструкцији с придевом као предикати реченица чији је субјекат идентификован појединац: *Зорица је лепа жена, његов браћ је частан човек, она је њамејна девојка, он је добар дечко* и сл. У односу на такав субјекат, „суштинско“ значење предикатске именице као такве показује се комуникативно редувантним; предикатска порука садржана је у податку који изриче њен атрибут, тј. придев.

Придев је, као што знамо, у стању да и без посредства именице оствари предикатску јединицу. Ако при том означава особину која је по себи таква да је неминовно поимамо као инхерентну људској природи (*висок, лепа, њамејан, добар* и сл.), дато предикатско решење је с комуникативне тачке гледишта идентично с оним које отелотворује придевско-именичка конструкција. Друкчије речено, ова се два решења јављају као равноправне обличне верзије једне исте предикатске јединице: *он је висок* || *он је висок човек, она је лепа* || *она је лепа жена, она је њамејна* || *она је њамејна девојка, он је добар* || *он је добро дејше* и сл. Међутим, као што сам већ имала прилике да напоменем¹, постоје и друкчије особине, такве чија природа допушта да их, зависно од случаја, схватимо или као пролазна, само у датој прилици испољена својства или, напротив, као урођену одлику особе о којој је реч (неко је, рецимо, само под одређеним околностима, дакле привремено, љубоморан или увиђаван или болестан или коректан или сл., док други исто својство носи као саставни део своје природе). У таквим случајевима поменута два предикатска решења престају функционисати као факултативне варијанте истога. Ступајући међусобно у опозициони однос, она

¹ В. Милка Ивић, *Lingvistički ogledi*, Biblioteka XX vek, 61, Prosveta, Beograd 1983, на стр. 106—107.

постају две различите предикатске јединице. Ту је сад, наиме, присуство именице уз придев, на супрот њеном одсуству, срачунато на пружање података о томе да исказану особину треба разумети — не као привремену, везану за дату прилику, већ као карактеристичну црту природе именованог лица: *он је љубоморан* = „он је САД, У ОВОЈ ПРИЛИЦИ, љубоморан“ / *он је љубоморан човек* = „он је ПО ПРИРОДИ СВОЈОЈ љубоморан“, *она је била увиђавна* = „она је ТАДА, У ТОЈ ПРИЛИЦИ, била увиђавна“ / *она је била увиђавна жена* = „она је ПО ПРИРОДИ СВОЈОЈ била увиђавна“ и сл.

Питање које досада није постављано, а које се у овом контексту разматрања неминовно намеће, гласи: како се у предикату оствареном у виду везе придева и именице ова значењски поставља према придеву?

Пут до одговора открива околност да се приликом парафразирања примера који се имају у виду „суштински назив“ замењује изразом *ио њприроди својој*: *он је љубоморан човек* = „он је ПО ПРИРОДИ СВОЈОЈ љубоморан“ и сл. Том смо околношћу, у ствари, упозорени на противуречност која постоји између спољашњег (обличко-синтаксичког) и унутрашњег (семантичког) устројства предикатске јединице о којој је реч: упркос чињеници да ту јединицу отелотворује придев који је постављен атрибутски уз именицу, на информативном се плану улога детерминатора ипак не додељује њему у односу на њу, него њој у односу на њега. Њена је функција, наиме, обавештавање о томе да особина коју именује додељени јој придевски атрибут испољава суштински карактер у том смислу што постоји као саставни део природе оне особе о чијој је особини реч. На ово се неизбежно надовезује завршни закључак: у приликама кад исказује податак „урођено“, „суштински назив“ функционално напушта семантичку класу именица и прикључује се категорији прилога.

3. У српскохрватском ранијих развојних епоха, укључујући ту и почетак овог века, „суштински назив“ се појављивао у предикату не само повезан с придевом, већ и с именицом, и то таквом која својим лексичким значењем саопштава о друштвеном или карактерном типу чији је представник особа именована као реченични субјекат. При том се „суштински назив“ постављао обично испред ове (*Poslan bi Ilija . . . g ženi udovici* — почетак XVI века, Задарски лекционар²; *K'o je pristojno čovjeku učitelju* — крај XVIII века, А. Томиковић³; *I gle, čovjek Atarip bješe došao u Jerusalem . . .* — Вук Караџић⁴; *Rodičes sina i biče čovjek ubojica* — Ђуро Даничић⁵; и сл.), мада има потврда и за обрнути редослед (да имь не илаю на мане прѣити ни за едного човека сегга свѣта волю. . . ни за страхъ ни за благо тако граѓанина нашего како госта човека) — средина XV века, Дубровник⁶; *Počasti putnika čovika* — друга поло-

² В. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Југославенске академије знаности и умјетности (у даљем излагању *RJAZU*) под речју *žena*.

³ *RJAZU* под речју *čovjek*.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

⁶ *Monumenta serbica*, ed. Fr. Miklosich Viennae 1858, на стр. 432.

вина XVIII века, Андрија Качић Миошић⁷; и сл.). У стандардном српскохрватском нашег времена под сличним се комуникативним околностима „суштински назив“ по правилу не појављује. Те околности нису увек исте, а своде се на следеће.

Уз предикатску именицу „суштински назив“ је употребљаван, поред осталог, и ради експлицирања податка о томе да указану карактерну особину треба сматрати урођеном: *Родићеш сина и биће човек убојица* (Ђуро Даничић) = „родићеш сина и биће ПО ПРИРОДИ СВОЈОЈ убојица“; *Ако се домаћин нађе човек шалгија, те се с њом . . . рошне шалити . . . она се сирота заштиди* (Ријечка нахија у Црној Гори)⁸ = „Ако се домаћин нађе ПО ПРИРОДИ СВОЈОЈ шалгија . . .“; и сл. Податак о урођеном је, међутим, имплициран већ лексичким значењем дате именице — *убојицом* или *шалгијом* назваћемо човека који је по природи склон тучи односно шали (а не онога ко се само сад, у овој конкретной прилици, бави првом, односно другом активношћу). Једном речју, том околносту комуникативне редувантности саопштења „урођено“ условљено је, очигледно, испуштање „суштинског назива“ у истим примерима онда кад ове остварујемо у верзији која одговара духу данашњег стандардног језичког израза: *Родићеш сина и биће убојица, Ако се домаћин нађе шалгија . . .* и сл.

„Суштински назив“ је некада стављан и уз назив представника одређеног друштвеног типа људи (тј. уз речи као *Арајин, учитељ, краљ, блудница* и сл.) о коме се говори или (1) као о конкретном, али још недовољно идентификованом појединцу или (2) уопштено, у смислу „сваки онај на кога је применљив дати назив“: (1) *Послан би Илија . . . г жени удовици* (Задарски лекционар⁹), *Довео нам је човека Јеврејина* (Ђуро Даничић¹⁰), *У неко доба ево ја иде к мени иде човек Арбанас* (Стјепан Митров Љубиша¹¹) и сл.; (2) *Приликује се човеку краљу* (А. Томиковић¹²), *Рођасти путника човека* (Андрија Качић Миошић¹³), *Човека јеретика клони се* (Вук Караџић¹⁴) и сл. Данас је, међутим, правило да се посебно експлицира само значење појединачног (а неодређеног), које је својствено примерима типа (1), али се у ту сврху уместо „суштинског назива“ искориставају изрази као *неко, некакав, један*: *Послан би Илија . . . к некој удовици, Довео нам је некаког Јеврејина, У неко доба ево ја иде к мени иде један Арбанас* и сл. Уколико су посреду случајеви типа (2), уз именицу се никаква посебна ознака не изриче — довољно се лако разабера да њено значење треба разумети у уопштеном смислу: *Приличи се краљу, Почасити њујиника, Јеретика се клони* и сл.

⁷ RJAZU под речју *човек*.

⁸ RJAZU под речју *сирота*.

⁹ RJAZU под речју *жена*.

¹⁰ RJAZU под речју *човек*.

¹¹ Пример преузет из још неискоришћене језичке грађе Института за српскохрватски језик (Београд).

¹² RJAZU под речју *човек*.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

Ова данашња пракса одбацивања некада тако обичних синтаксичких конструкција постаје сасвим објашњива тек у светлости чињенице да је (разговорни) српскохрватски накнадно, тј. у најновије време, развио релативно широко једну специфичну употребу „суштинског назива“ која подразумева, поред осталог, и његово постављање уз именице описаног лексичког типа, али са функцијом различитом од свих досад разматраних. Постоје посредне потврде за то да заматак ове треба тражити у оквиру заменичке улоге „суштинског назива“. Имајући то у виду, ми ћемо овде покушати, прво, да ту улогу у најглавнијим цртама опишемо, а затим да реконструишемо принцип по којем се за њу могла везати дата функционална иновација.

4. Од најстаријих времена до данас „суштински назив“ и самостално, тј. ван конструкције с другом именицом, служи означавању људског створа у оба смисла — уопштеном (примери типа *U Miloša je grlo tako glasovito bilo da je mogao dovikati čoveka iz devetoga brda* — Милан Ђ. Милићевић¹⁵) и конкретном (примери типа *U Kosovu pokazivali su mi čoveka iz sela Ridana po prezimenu Trifunovića koji ima šezdeset i dvoje čeljadi* — Вук Караџић¹⁶), што је знана чињеница. Мање је познато да се у српскохрватском овог и претходног века (потврде из ранијих развојних епоха, засада бар, изостају) „суштински назив“, под одређеним околностима, јавља и као парапрономен отелотворујући се уместо личне заменице трећег лица. Поготову су те „одређене околности“ измицале досада пажњи науке, што је пропуст који се у оваквом контексту разматрања мора обавезно надокнађивати.

Употребу о којој је реч егземплификују следећи и њима слични примери: *Isak stade sijati u onoj zemlji i dobi one godine po sto, tako ga blagoslovi gospod, i obogati se ČOVJEK¹⁷ i napredovaše sve većta te posta silan* (Буро Даничић¹⁸); *Pred sudnicom stojahu Mina Paranosić i Kuzma Gluhako vić. Šta je, Mina? upitaće kmet. Došao sam, kmete, da vi se žalim na Kuzmana: potr me ČOVEK. Šta je to bilo? Pustio ČOVEK volove u moju nivu pa mi pojeli kukuruz sa do leka. Šta ti tražiš, Mina, a šta ti daješ, Kuzmane? Ja mu dajem da odmeri toliko od moje nive i da obere o jeseni, a on ne će. A što ti, Mina, ne ćeš tako? Neću ja da berem tuđu nivu nego svoju. Ali eto tvoja pojedena? A što da mi je pojede? E, što da pojede? ČOVEK ti kaže kako je bilo, nije ni on rad; sad da se kako namirite. Ja ne znam kako da se namirimo. Evo izmi negovu nivu pa beri o jeseni kako ti ČOVEK nudi* (Милан Ђ. Милићевић¹⁹); *Грех је Зорци замерати: дете јој лежало болесно, њ а ЖЕНИ није било ни до чега²⁰; Није шребало да ја ишучеш, није ДЕЧКО*

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ У свим оваквим примерима који су преузети из писаних извора посебно наглашавање „суштинског назива“ није, наравно, изворно, већ моје.

¹⁸ *RJAZU* под речју *čovek*.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Примери као што је овај, о чијем се извору не даје никакво ближе обавештење, преузимају се из разговорног језика аутохтоних Београђана.

намерно њао; Он је њу њред њеним друџарицама њонизжавао, ња се ДЕВОЈКА увредила; и сл. У оваквим примерима говорно лице „суштинским називом“ не исказује само особу о чијем поступку (понашању, расположењу, стању, својству и сл.) саопштава, већ истовремено, зависно од датог случаја, или изражава своје или призива сабеседничково разумевање за смисао (значај, тежину, неминовност, исправност и сл.) тога поступка (понашања, расположења, стања, својства и сл.) у контексту осталих околности које се истом приликом помињу. „Суштински назив“, дакле, обавља овде истовремено две синтаксичке функције; он је уједно и парапрономен и својеврсна модална ознака која упозорава на то колико је говорном лицу стало до тога да буде обезбеђено одговарајуће разумевање за саопштено.

Да се ради управо о оваквом модалном значењу, потврђује на свој начин парафразни тест. Наиме, у својству парафразног еквивалента примера с овим бифункционалним „суштинским називом“ појављује се реченица у којој на дато лице упућује (било експлицитно или имплицитно) лична заменица, док се конкретна модална нијанса исказује парентетичним изразом — типа *разумеш ли* и сл., уколико говорно лице призива сабеседничково разумевање, а уколико изражава своје — типа *наравно* и сл.; у овом другом случају могуће је, осим тога, ради сигнализовања истог тог модалног значења употребити прилошки израз типа *лепо, умесно* и сл. којим се у карактеристичном смислу квалификује реченични предикат: *Исак сјаде сјајни у оној земљи и доби оне њодине њо сјао, њако ња блајослови њосјод, и обојати се ЧОВЈЕК . . . (= „ . . . и ОН се, НАРАВНО, обогати . . .“); Пред судницом сјаојуху Мина Параносић и Кузма Глуваковић . . . Дошао сам кмеће, да ви се жалим на Кузмана: њојир ме ЧОВЕК (= „ . . . ОН ме, РАЗУМЕШ ЛИ, потро“). Шђиа је њо било? Пустио ЧОВЕК волове у моју њиву . . . (= „ . . . Пустио, РАЗУМЕШ ЛИ, волове у моју њиву . . .“). Шђиа њи ѡражши, Мина, а шђиа њи дајеш. Кузмана? Ја њу дајеш да одмери ѡлико од моје њиве и да обере о јесени . . . А шђио њи, Мина, нећеш ѡако? . . . ЧОВЕК њи каже како је било . . . (= „ . . . ОН ти ЛЕПО каже како је било . . .“). . . Ево узми његову њиву ња бери о јесени како њи ЧОВЕК нуди (= „Ево узми његову њиву па бери о јесени како ти ОН ЛЕПО нуди“); Грех је Зорици замерати: дете јој лежало болесно, ња ЖЕНИ није било ни до чега (= „Грех је Зорици замерати: дете јој лежало болесно, па њој, НАРАВНО, није било ни до чега“); Није ѡребало да ѡа тучеш, није ДЕЧКО намерно њао (= „Није требало да га тучеш, није ОН, СХВАТИ, намерно пао“); Он је њу ѡред њеним друџарицама њонизжавао, ња се ДЕВОЈКА увредила (= „Он је њу пред њеним другарицама понижавео, па се ОНА, ДАБОМЕ, увредила“).*

Под одређеним околностима „суштински назив“ оваквог бифункционалног карактера своју парапрономиналну службу не обавља у односу на треће, већ на друго лице. Те се околности своде на следеће: будући да се особа којој се обраћамо с позивом на вршење именоване радње о тај позив оглушује, ми јој га исказујемо уз ословљавање „суштинским називом“, чиме јој, у ствари, уједно упућујемо апел у смислу „СХВАТИ већ једном шта ти се каже“: *Маро, усђани . . . Молим ѡе, Маро, да*

у^ста^неи . . . Ама, у^стај, ДЕВОЈКО, и^шта чекаш (= „ . . . Ама, устај, РАЗУМЕШ ЛИ, шта чекаш“); Ти — бо^ле да ћу^штиш . . . Ућу^шти, на^ле^ише ^ше мо^лим . . . Умукни, ЧОВЕЧЕ, до^к ^ше нисам ударио (= „Умукни, РАЗУМЕШ ЛИ, док те нисам ударио“); и сл.

У разлучивању модалне од парапрономиналне службе оличен је последњи иновациони корак на пољу употребе „суштинског назива“ у колоквијалном српскохрватском. Данас је, наиме, могуће у разговорној реченици прво исказати дату особу њеним личним именом или одговарајућим заменичким обликом, па одмах за тим изрећи и „суштински назив“ као својеврсну редупликацију те заменице, односно тог имена: ОН, ЧОВЕК, није луд да оде кад зна и^шта ^ша чека; ЊОЈ се, ЖЕНИ, досадило, ^ша ску^шила ^швари и о^шшла; БРАНКА је, ЖЕНА, вредна и озбиљна, ^шу ће свако радо ^шрмити; А и^што ^ши ^ше^ша ^шрдиш? Није ОН, ДЕЧКО, крив; ПЕРА је, ЧОВЕК, ^шамешан, он ће уме^ши да се снађе; ОН је, ЧОВЕК, удовац, није ^шему лако; и сл. Применом парафразног теста показује се, међутим, да никаква експресивна редупликација није овде посредни. „Суштински назив“ функционише искључиво као парентично постављена модална ознака — упозорава на то да је говорном лицу посебно стало до тога да буде обезбеђено одговарајуће разумевање за оно што се о датој особи саопштава: ОН, ЧОВЕК, није луд да оде кад зна и^шта ^ша чека (= „Он, НАРАВНО, није луд да оде кад зна шта га чека“); ЊОЈ се, ЖЕНИ, досадило, ^ша ску^шила ^швари и о^шшла („Њој се, РАЗУМЕ СЕ, досадило, па скупила ствари и отишла“); БРАНКА је, ЖЕНА, вредна и озбиљна, ^шу ће свако радо ^шрмити (= „Бранка је, РАЗУМЕШ ЛИ, вредна и озбиљна, ^шу ће свако радо примити“); А и^што ^ши ^ше^ша ^шрдиш? Није ОН, ДЕЧКО, крив (= „А што ти ^шега грдиш? Није он, СХВАТИ, крив“); ПЕРА је, ЧОВЕК, ^шамешан, он ће уме^ши да се снађе (= „Пера је, РАЗУМЕ СЕ, паметан, он ће умети да се снађе“); ОН је, ЧОВЕК, удовац, није ^шему лако (= „он је, СХВАТИ, удовац, није ^шему лако“); и сл.

Ова псеудоредупликативна употреба „суштинског назива“ остajала је до сасвим недавно потпуно непримењана у науци²¹. Чак ни наша три најрепрезентативнија речника — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Југославенске академије знаности и умјетности, *Речник српскохрватској књижевности и народној језика* Српске академије наука и уметности и *Речник*

²¹ Од језичких стручњака, колико је мени познато, прва је Ирена Грицкат-Радуловић забележила пример којим се таква употреба егземплификује. Овај гласи *Он, човек, х^итео да се захвали, а и^стало не^што сасвим дру^шо*, а споменут је само успутно, као прикладна илустрација колоквијализама којима странац по правилу не влада, уколико није билингвиста (в. Ирена Грицкат-Радуловић, *Забелешка о билингвизму*, Зборник Матице српске за књижевност и језик XXX, 2, 1982, на стр. 168, нап. 15). Већи број оваквих примера наведен је у моме раду *О једној експресивној синтаксијској конструкцији*, који је предат за штампу још крајем 1983. године, а објавиће се 1985. у Москви као један од прилога зборнику *Грама^шически^ш с^шрој славјанских језиков*. *Проблеми историје*, посвећеном успомени академика Виктора Ивановича Борковског (приређивач ове јубиларне едиције је Институт руског језика Академије наука СССР). Међутим, тамо се у жици пажње налазе првенствено реченице са „суштинским називом“ изговореним испред, уместо иза предикатског придева, а основни циљ рада је да се укаже на неидентичност принципа по којима се у руском и српскохрватском интерпретира смисао оваквог редоследа у изговарању именице и придева.

српскохрватскога књижевног језика Матице српске — о њој доследно ћуте. Ти речници, уосталом, не пружају довољно сведочанстава ни о томе да „суштински назив“ може сигнализирати значење „постоји разумевање за...“, односно „тражи се разумевање за...“ и ван псеудоредупликативне синтаксичке позиције. За ту могућност поуздану потврду даје, у ствари, свега један једини пример, забележен у Речнику Матице српске под одредницом *човек*. Он гласи *Јаша Марко лајано и чуди се ЧОВЕК ишло Срби беже од њега* (из језика Радоја Домановића), а прати га објашњење: „у значењу заменице *он*, кад се чије држање описује као разумљиво, логично“, као и напомена да је преузет из разговорног језика.

У Речнику Југославенске академије, опет под речју *човек* (под осталим одредницама које би иначе такође долазиле у обзир — *девојка, дечко, жена* — ту је, као и у друга два речника, истоветна ситуација: одсуство било какве информације) затичемо по који пример из (нешто) ранијег развојног периода чија изворна интерпретација није у пожељној мери прозирна. Да ли је, рецимо, Милан Ђ. Милићевић, написавши *Пој Маша је човек млад, тек ако је прешао 28 година* хтео тиме рећи „Поп Мата је, РАЗУМЕШ ЛИ, млад, тек ако је прешао 28 година“ или „Поп Мата је ПО СВОМ ЖИВОТНОМ ДОБУ млад, тек ако је прешао 28 година“? По свој прилици, треба се одредити за ово друго тумачење. Има, наиме, сличних примера из језика других писаца XIX века за које је очигледно да су, упркос редоследу именица па придева, лишени модалног значења (уп., рецимо, овај — написао га је Ђура Даничић: *Ејлон бјеше човек врло дебео*²²). У таквим је случајевима пребацивање придева у финални — рематски — реченични положај искоришћено, у ствари, као средство којим се показује да говорно лице поставља на придевско значење нешто изразитији комуникативни акценат (истим се поступком, у исту сврху, служи и дан-данас стандардни руски — уп. експресивно *Маша девошка умная*, насупротив неекспресивном *Маша умная девошка*). У стандардном српскохрватском наших дана, и не само у њему²³, овакву експресивну службу, под нормалним околностима, прима доследно на себе наглашеније изговарање придева чије се значење истиче: *Маша је ња мейна девојка* и сл.²⁴. Тек кад околности постану специфичне, што се догађа уколико у први комуникативни план доспе контрастивни однос између дате и друге неке особине, функцију коју у нормалним приликама обавља наглашеније изговарање придева преузима на себе његово премештање у положај иза именице: *Маша је девојка ња мейна, али лења* и сл.

Поређење (у речницима посведочене) језичке праксе деветнаестог и ранијих векова с овом непосредно актуелном (а речнички још недо-

²² *RIAZU* под речју *čovjek*.

²³ Са српскохрватским се у овом погледу слаже, рецимо, словачки; в. како су описане одговарајуће словачке прилике у контрасту са руским у раду Светлик Јан, *Синтаксис руског језика в сопоставлении со словацким*, Братислава 1970, на стр. 108.

²⁴ О овој разлици српскохрватског према руском више је речено у моме раду приложеном за зборник који је посвећен успоми В. И. Борковског.

вољно регистровано) показује да се садашња употреба „суштинског назива“ разликује од пређашње у два смисла. На плану модалног означавања она је у добитку — „суштински назив“ је данас остварљив и у псеудоредупликативној синтаксичкој позицији, а на плану експресивног изражавања, напротив, у губитку, и то двоструко: данас се по правилу „суштински назив“ више нити удружује с другим каквим називом човека (*Он је удовац* и сл. уместо *Он је човек удовац* и сл.), нити премешта из положаја иза предикатског придева у положај испред њега (*Он је љубоморан човек*, односно *Он је љубоморан човек* и сл., а не *Он је човек љубоморан* и сл.). Ове две основне иновације, од којих се прва своди на добитак, а друга на губитак, стоје, без сумње, у најтешњој међусобној вези. На овакав закључак упућује следећа анализа.

Треба имати у виду околности под којима „суштински назив“ остварује своју псеудоредупликативну функцију у односу на субјекат реченице чији је предикат исказан придевом или именицом и помоћним глаголом *јесам*. Тај помоћни глагол, следећи законе распореда енклитика, разбија својим присуством непосредно суседство субјекта и „суштинског назива“, тако да овај доспева, по месту изговарања, у непосредну близину предикатског придева, односно именице. Да није једва приметне изговорне паузе (коју правописна пракса пресликава зарезима), чије је постојање једина спољна ознака његове парентеличности, „суштински назив“ би се, због оваквог свог изговорног положаја, неминовно протумачио као остварен у синтагматском споју са датим придевом, односно именицом; уп. *Он је, човек, разуман* са *Он је човек разуман*, *Он је, човек, удовац* са *Он је човек удовац* и сл. Међутим, оваква минимална изговорна пауза није довољно проминентно разликовно средство у перцептивном смислу — лако се може и пречути. Према томе, нимало не изненађује то што се језик постарао да ликвидира напоредну остварљивост примера типа *Он је, човек, разуман*, односно *Он је, човек, удовац*, и примера типа *Он је човек разуман*, односно *Он је човек удовац*; тиме је он ишао на руку споразумевању. Непредвидљив је ту, у ствари, могао бити једино избор начина на који ће се разрешити комуникативно неподобна ситуација. У нашем случају тај се избор свео на постављање новог синтаксичког правила: под нормалним околностима саопштавања, непосредно испред предикатског придева, односно предикатске именице, може се поставити једино онај „суштински назив“ који је парентетичног карактера; уколико овај услов није задовољен, „суштински назив“ се поставља иза придева, а с именицом се уопште и не удружује.

На два главна питања овде засад још није одговорено: (1) како је могло доћи до тога да се означавање „модуса разумевања“ веже за „суштински назив“ и (2) како је „суштински назив“ доспео у псеудоредупликативну синтаксичку позицију. Покушаћу да дам одговоре идући за редоследом питања.

Чак и да нема тога чиме располажемо — потврде речника да „суштински назив“ већ поодавно функцију означавања модалности удружује с парапрономиналном службом, ми бисмо се определили за претпоставку да је управо под окриљем те службе једино и могло доћи до

коришћења „суштинског назива“ као својеврсне модалне ознаке. Њој, наиме, у прилог говори следећа анализа.

Од најстаријих времена до данас „суштински назив“ служи именованој како људског створа у најопштијем смислу, тако и појединца непознатог идентитета, што је у пуном складу са његовим лексичким значењем. Међутим, његово накнадно стечено својство да на заменички начин исказује познату особу не стоји у истом складу са његовом лексичком семантиком. Посреди је, очигледно, иновација срачуната на сигнализовање нечег специфичног. До разрешења загонетке није тешко доћи уколико се има у виду ово: по природи ствари, схватљивији су нам поступци који важе као својствени човеку уопште од индивидуалних поступака. Према томе, наше инсистирање на потреби да буде правог разумевања за смисао (тежину, умесност и сл.) онога што је одређена особа учинила (односно чини) лако налази себи одговарајући граматички израз у простој чињеници да смо ми ту особу, приликом саопштавања њеног поступка, језички дезиндивидуализовали, поопштили, једном речју — исказали, мимо очекивања сабеседника, „суштинским називом“.

„Суштинском називу“ који је постао употребљив и као ознака специфичне модалности освајање псеудоредупликативне синтаксичке позиције није могао бити једноставнији задатак. У језику је, наиме, већ постојала уходана традиција (непрекинута до дана данашњег) да се, парентетичним постављањем карактеристичног квалификативног назива уз лично име, односно личну заменицу, исказује специфичан модални однос — сажаљевање особе на коју дато лично име, односно заменица упућује због онога што се о њој саопштава: *Ona NEVOĀNICA videći se trpiti toliku nevoļu* (око 1508, Сењ²⁵); *On se SIROMAH, može biti od straha, razboli i siđe s pameti* (Вук²⁶); *Њу, ЈАДНИЦУ, однесу одмах у болницу; Њему, НЕСРЕЂНИКУ, украли новчаник*; и сл. Ништа природније није могло бити него увести по истом принципу и суштински назив са својством модалне ознаке у исту парентетичку синтаксичку позицију (која је овог пута, због датог лексичког значења „суштинског назива“, добила редуликативни привид); уп. *Она, ДЕВОЈКА, видећи толику nevoļu . . . ; Он се, ЧОВЕК, од чуда разболи; Њу, ЖЕНУ; однесу одмах у болницу; Њему, ЧОВЕКУ, украли новчаник*; и сл. са претходно наведеним примерима.

Из целокупне досадашње анализе происходи закључак који може бити и од ширег теоријског интереса: под одговарајућим семантичким околностима, „суштински назив“ се у савременом српскохрватском функционално поистовећује с прилогом, и то или предикатским или реченичним; да би се прво остварило, „суштински назив“ мора бити интегрисан заједно с квалификативним придевом у јединствену предикатску јединицу, док се као нужан синтаксички предуслов за ово друго поставља, разуме се, парентетичност његовог положаја у реченици.

Београд

Милка Ивић

²⁵ RĀZU под речју *nevoļnica*.

²⁶ RĀZU под речју *siromah*.

S u m m a r y

M i l k a I v i ć

**CONCERNING CERTAIN SYNTACTIC FUNCTIONS OF NOUNS
LIKE *MAN*, *WOMAN*, ETC.**

This paper sheds light on the semantico-syntactic circumstances in which nouns denoting a human being as embodied in one of its appropriate biological versions — *man*, *woman*, *girl*, *boy* and the like — become functionally equivalent to adverbs.

In fact, in colloquial language today a noun of this semantic type may be functionally equated with either a predicate or sentence adverb. The former occurs when we join it with an adjective in a predicate position in order to designate the quality it names as innate (*Ona je bila hrabra ŽENA* — „She was BY NATURE brave“ and so on), the latter when we place it in a parenthetical position after a word denoting the person whose action we are communicating in order to stress the importance of comprehension to this communication (*Nisu je pozvali, pa se ona, ŽENA, uvredila* — „They didn't invite her, so she, of course, was offended“ and so on).

Furthermore, this paper also sets forth the original principle, as distinct from the present one, governing the syntactic distribution of these nouns and points out the circumstances that might have led to this principle being abandoned in favour of the present one.

ПОЛИСЕМИЈА И ХОМОНИМИЈА У СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

1. Полисемија је способност једне речи, једне лексеме¹ да има више значења, више семантичких реализација². А семантичка је реализација семантички садржај какве лексеме у одређеној семантичкој позицији, који се дефинише као појмовна интерпретација десигната са релевантним елементима реализације³; и ови су релевантни елементи⁴ основне семантичке компоненте једнога значења, и даље, они су фокуси за асоцијативне везе које омогућавају друге семантичке реализације у оквиру исте поли-

¹ Када говоримо о речима као елементима лексичког система, мислимо да би добро било узимати термин лексема. Дакле, лексема је морфемски састав морфолошки оформљен као самостална јединица лексичког система.

² Различите семантичке реализације једне лексеме у лексиколошкој литератури називају се и семантичким варијантама. Овај нам се термин не чини најподеснијим бар из два разлога: прво, семантичка варијанта сугерира, по нашем мишљењу, више него што је пожељно, постојање семантичке инваријанте односно опште семантичке вредности једне лексеме (аналогно вредностима термина варијанта и инваријанта, нпр., у фонологији); друго, семантичка варијанта сугерира неутрализацију односа секундарних реализација према примарним, односно индиректних номинација према директним у оквиру једне полисемантичке лексеме.

³ Исп. Д. Г. Премк, О семантичком садржају лексикографске дефиниције, Лексикографија и лексикологија, Зборник реферата, Београд — Нови Сад 1982, 49—51.

⁴ Релевантни елементи семантичке реализације различите су хијерархије у структури једнога значења. Нпр. основно је значење лексеме *зуб* — *свака од њлочасћих или клинасћих кошчица њревучених ѓлеђу у вилицама човека или већине друћих кичмењака које служе за кидање и ситњење хране* (исп. Речник САНУ, *зуб*¹ (1а)); релевантни елементи реализације су облик — *клинаст, оштар и намена* — *ситњење хране*; семантичке компоненте које се односе на облик веома су продуктивне и учествују у мотивацији више семантичких реализација исте лексеме, какве имамо у примерима: *Дешавале [се] ствари које је госпа Нола још теже разумевала него прописне колаче и виљушке са четири или три зуба* (И. Секулић, Р. САНУ, *зуб*¹, 2а); *Кад пушка није запета, она је на доњем зубу, а кад се запне онда је на горњем* (Вук, Р. САНУ, *зуб*¹, 2б); *И данас . . . стоји скелет од те велике лађе, насађене на камене ђердапске зубове* (М. Ђ. Милићевић, Р. САНУ, *зуб*¹, 3); лексичке компоненте које се односе на намену лексички су непродуктивне. (О различитој хијерархији семантичких компонената исп. О. Н. Саливестрова, *Константность и вариативность в семантической структуре многозначных слов типа шаке*, Семантическое и формальное варирование, Москва 1979, 28. и даље).

семантичке структуре⁵. Општа је семантичка кохезија у оквиру дифузне полисемантичке структуре не у постојању каквог имагинарног заједничког значења⁶, већ у реалности комплекса асоцијативних веза (које су реалне и у оквиру система значења једне лексеме и у оквиру деривационог система коме она припада).

2. Хомонимија је могућност постојања семантички диверзног односа у формално истом морфемском саставу на исти начин морфолошки уобличеном. Две је ствари овде потребно објаснити. Једна је шта је то семантички диверзан однос. То је однос између двају или више семантичких садржаја који међусобно немају семантичке кохезије, који се не могу један према другоме мотивисати асоцијативним везама. И друга је шта то значи формално исти морфемски састав и исто морфолошки оформљен. То значи могућност да у лексичком систему формално исти морфемски састав (или на другом нивоу, исти фонемски низ са истим прозодијским обележјима) на исти начин морфолошки уобличен (тј. као иста граматичка категорија) има функцију двеју или више јединица, лексема. И, према овоме, хомоними су различите лексеме формално исте структуре⁷.

3. Наша дефиниција хомонимије и хомонима, мислимо, доприноси разграничењу хомонимског лексичког система од сличних појава у језику⁸, као што су хомофони (различите лексеме сличне или исте гласовне структуре (уз разлику у ортографији) које фонетски исто звуче, нпр. *Кадчић* и *Кдчић* или *Далмајинац* и *далмајинац*), или хомографи (различите лексеме истог графемског састава, нпр. *лук* и *лџк*, *ирад* и *ирадд*, *налајаши* и *налајаши*) или хомоформе (различите лексеме које се поклапају само у неким од својих облика, нпр. *брџ* именица и *брџ* императив од глагола *брџаши*, или *биши*, *будем* и *биши*, *бијем*, или *драјан* именица и *драјан*, -а, -о придев). Посебно морамо рећи да се хомоформе које се поклапају у својим основним, речничким

⁵ Термин полисемантична структура наместо уобичајеног семантичка структура узимамо стога што овај други задржавамо за компоненту анализу семантичких реализација односно за систем семантичких компонената, сема у поједином значењу.

⁶ Исп. кратку дискусију о тзв. општем значењу — Э. В. Кузнецова, Лексикология русского языка, Москва 1982, 31—32.

⁷ Ограничење хомонима на речи исте категорије никако не значи да се извесне семантичке реализације једне лексеме не могу јавити у другој функцији, оној која је потенцијална за ту категорију. Нпр. именица *белица* једно од својих значења остварује у придевској функцији (Па ти сејеш белицу пшеницу). Посебно је питање које се мора решавати и на синтаксичком и на семантичком нивоу — разграничење између употребе речи у потенцијалној функцији (именице као придева, придева као именице и сл.) од конверзије као деривационог процеса. И овде је, свакако, много прелазних случајева, оних у којима процеси још нису завршени (код именице *млада* процес конверзије је завршен; питање је шта је са придевима средњег рода у примеру — *и мушко* и *женско ишћрчало је на улику*).

⁸ О сличним и друкчијим схватањима хомонима исп.: В. В. Виноградов, Об омонимии и смежных явлениях, Вопросы языкознания 1960/5; Лексикографический сборник. Материалы дискуссии по вопросам омонимии, 1960; А. М. Барзилович, О проблемах омонимии, Исследования по грамматике и лексикологии, Киев 1966, 3—16; О. С. Ахманова, Словарь омонимов русского языка, Москва 1974, Предисловие; П. Пашов, Омоними, омографи и омофони в съвременния български език, Помогало по българска лексикология, София 1979, 76—92.

облицима (као наведени примери везани за облике *bīthi*, или *drāian*, или *ddbro* именица и *ddbro* прилог) неретко у лексикологији и лексикографији везују за хомонимски систем с различитим називима — делимични, граматички или морфолошки хомоними. Ми бисмо радије овакве случајеве сматрали хомоформама стога што информацију о категорији речи разумемо као саставни део семантичког садржаја сваке лексеме (бар у језичким системима какав је наш)⁹.

4. Проблем односа полисемије и хомонимије заправо је питање идентификације лексема као посебних елемената лексичког система. Покушаћемо да кажемо своје мишљење о томе. Једно је неоспорно — и полисемија и хомонимија факта су језичке синхронизације; према томе, и критерији за њихово одређивање морају бити засновани на елементима који су евидентни у синхроничном стању (дијахронички и компаративни елементи, посебно етимологија — помоћна су мерила). И ти су елементи, по нашем мишљењу, семантички — примарно и морфолошки, тј. деривациони — секундарно. Објаснићемо ово. Семантички елементи проистичу из анализе семантичке кохезије односно комплекса асоцијативних веза између семантичких реализација које се испитују. Морфолошки се, пак, елементи темеље на особеностима деривационих система којима припадају лексеме које се разматрају.¹⁰ Нпр. реч је *йрѣдлој* у Речнику МС дата као једна одредница са два значења: 1. *изложено мишљење, йрејоруча да се нешто учини, како да се нешто реши*. 2. *грам. нейроменљива реч која се налази исјед именица и заменица, и исказује различити односе између њих и субјекта или других речи у реченици*. Мислимо да је требало друкчије поступити. Ово нису две семантичке реализације једне лексеме, већ две хомонимне лексеме. Разлози за овакво схватање су, с једне стране, изостанак семантичке кохезије између ових значења и, с друге стране, везивање лексеме *йрѣдлој* с првим семантичким садржајем за деривациони систем коме припадају речи *йрѣдложниј*, *йрѣдлајниј*, *йрѣдлајач*, *йрѣдложак*, *йрѣдложник* и др. и лексеме *йрѣдлој* са терминолошким садржајем за други и ужи деривациони систем у коме су још само придеви *йрѣдлошкй* и *йрѣдложнй*.¹¹

5. Овај би критеријум, семантички и морфолошки, могао бити општи основ за идентификацију посебних јединица лексичког система, без обзира да ли се ради о лексемама насталим спајањем, накнадним семантичким повезивањем двеју хомонимних лексема, или се ради о посебним

⁹ Чињеница да се хомоформне и хомонимне одреднице у речницима обележавају на исти начин (степеновањем) последица је више лексикографске традиције и конвенције него лексикографских схватања хомонимије. (Додуше, не би требало искључити могућност да је оваква традиција делимично утицала и на нека схватања).

¹⁰ У неким случајевима овај критеријум може и изостати. То је најчешће код речи страног порекла које још нису постале активни елементи општег лексичког система. Нпр. *лѣрва*¹ грч. назив неких особито значајних манастира и *лѣрва*² португ. мјесто гдје се исјеру дијаманти немају своје деривате (Б. Клаић, Велики рјечник страних ријечи, Загреб 1972).

¹¹ Речи *йрѣдлој*¹ и *йрѣдлој*² нису настале, може се претпоставити, као последица распада полисемантичке структуре једне речи, већ је *йрѣдлој*² настао преводњем, или пре калкирањем одговарајућег латинског термина.

лексемама добијеним у процесу распада једне полисемантичне структуре, или лексемама насталим на који други, обичнији или необичнији, начин. Илустроваћемо ово по којим примером.

У Речнику МС дате су две хомонимне лексеме *мёркайти*¹ и *мёркайти*²; прва уз квалификатор нем. (тј. уз напомену да је реч немачког порекла) са дефиницијом *ледайти*, *моирийти*, *одмеравайти*, *процењивајти*; *с усјивањем йосмаирийти* и друга уз навођење и ијекавског облика *мјёркайти* са дефиницијом *дем. йрема мерийти*. Поступак изгледа коректан, али би се могло понешто и приговорити. Наиме, у грађи за велики Речник САНУ приличан је број примера са ијекавског подручја у којима се јавља и облик *мјеркайти* (пored облика *меркайти*) у значењу *ледайти*, *мсирийти*, а такође је и доста потврда у којима и глагол *мерийти* има исти семантички садржај. На основу тога може се претпоставити или да се глагол *меркайти*, који је добијен морфолошком адаптацијом немачког глагола *merken*, семантички поклопио са једним од значења глагола *мерийти* и његовим деминутивом *меркайти* или да је овај глагол (*меркайти* од *merken*) био подстицајни семантички модел за развијање семантичке реализације *ледайти*, *моирийти* у полисемантичкој структури српскохрватских глагола *мерийти*, *меркайти* (свакако уз активирање постојећих семантичких компонената у основном значењу ових глагола). И једна и друга претпоставка даје предност третирању глагола *мёркайти* као једне лексеме¹².

У Речнику САНУ дате су четири хомонимне лексеме у облику *кднац*: *кднац*¹ са примарним значењем *ниш*, *жшца*, *влакно*, *йређа* (*нир. од свиле, вуне, йамука, веишачких сировина и др.*) која је обично *йанко уйредена и служи за шивење, вез и др.*, *кднац*² са примарним значењем *завршни*, *йоследњи йренушак или део некој временској йериода*, *кднац*³ у значењу *сиђара мера за дужину која је износила 2 метра и 13 центиметра* и *кднац*⁴ са значењима *лежсањ*, *чланањ*, *чукаљ* и *йрейб код сиђала на чарайи или цијели*. Свима је њима у основи исти индоевропски корен *kep-* са општим значењем *йошицања*, *йорекла*¹³. Међутим, из синхроничне перспективе то су, ипак, четири лексеме. Разлози су за овакво схватање и семантички и морфолошки: семантичка кохезија између садржаја ових речи изостаје (данас је тешко, нпр., претпоставити могућност развитка значења *крај* у лексеми којој је у основи значење *йочешак*, као што је на исти начин тешко на основу савремене вредности речи *сенка* и *сиђаји* закључити да су некада припадале истом деривационом систему) и различити су деривациони системи којима оне припадају (исп., нпр., придеве *кднчан*, који се везује за *кднац*¹, и *кдначан*, који се везује за *кднац*²).

У Речнику САНУ реч *банда* дата је као полисемантична лексема са овим семантичким реализацијама: 1. а. *йруја разбојника*; *разбојничка*, *лойовска дружина*. б. фиг. *йруја лица с истом маном, йорокном*. в. фиг. *йојединац из шакве йрује*, *бандниј*. 2. покр. *йруја йольйфивредних радника*

¹² На ове нам је процесу скренуо пажњу Мирослав Николић, који је глагол *мёркайти* у Речнику САНУ обрађивао као основни редактор.

¹³ Извори за етимолошке податке били су нам: Р. Skok, *Етимологјијски рјечник хрватскога ил југоскога језика*, I–IV, М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, I–IV, Н. М. Шанский, В. В. Иванов, Т. В. Шанкая, *Краткий этимологический словарь русского языка*.

(у Војводини). 3. збор свирача (најчешће блех-музика); војна музика. 4. фиг. већи број, *трупа*.¹⁴ Разлога је било и за друкчији поступак: реч *бáнда* је средњовековни латинитет (било га је и на тлу Југославије)¹⁵ и данас се налази у више европских језика (нпр. руски банда, немачки Bände, француски bande, талијански banda) у сличним значењима; српскохрватска су значења највероватније резултат позајмица из разних језика и у различито време (у Речнику САНУ ова је реч означена као талијанизам, али покрајинска војвођанска реализација тешко да ће то бити), а последица је овога изостанак семантичке кохезије између ових значења (нпр. између *банде* као групе разбојника и *банде* као оркестра) и изостанак заједничког деривационог система (систему *бáнда*, *бáндист*, *бáндист*, *бандитизам* и сл. не припада *бáнда* као оркестар).¹⁶

6. Све што смо досад говорили тицало се првенствено идентификације лексема на основу семантичких особина морфема у основи речи, лексичких морфема. И то је јасно, и чини нам се, ту проблема нема, бар не већих, теоријских. Проблеми се јављају при одређивању лексема према полисемантичности односно хомонимичности афиксних, деривационих морфема. И ту су два различита лексиколошка схватања и два различита лексикографска поступка. Према једноме мишљењу хомонимија се лексичких јединица може утврђивати једнако према афиксним морфемама као и према основним. Тако О. С. Ахманова каже¹⁷: „Слова с израженеј морфологической структурой. Омонимия их обуславливается семантической совместимостью либо основной, так и формальной частей“, и даље „Семантический анализ приставок дает основания для вывода о наличии 6 омонимичных приставок *йере* . . . , 2 омонимичных приставок *за* . . . , *до* . . . , 5 приставок *о* (*об*, *обо*, *обз*) . . . Поэтому глаголы, образованные с этими приставками, являются омонимами. Аналогичный анализ проделан и для суффиксальных образований. Такие суффиксы, как . . . *ник* I, II, . . . *тель* I, II, также порождают производную омонимию.“ И оваква теоријска поставка резултирала је одговарајућим начином обраде. Нпр. префикс *за-* дат је као две хомонимске префиксне морфеме — „I. Приставка, придающая глаголам значение начала действия“ и „II. Приставка, придающая глаголам значение завершенности действия, достижения результата действия.“ Или — именица *держатель* третирана је као две хомонимне лексеме, једна са значењем *онај који држи*, друга са значењем *оно што држи* (*держатель облиаций: деревянный держатель*).¹⁸ Према другоме схватању

¹⁴ Исп. Речник САНУ, *бáнда*¹; *бáнда*² је талијанизам са значењем *сúрана*.

¹⁵ Исп. М. Kostrenčić, V. Gortan, Z. Herkov, *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae*, Zagreb 1978.

¹⁶ Разлога је било и за поступак какав је спроведен; њих видимо у кохезији ових значења заснованој на семантичкој компоненти — *већи број*, *трупа*.

¹⁷ Оп. с., 6.

¹⁸ О сличној лексикографској пракси у вези са разграничењем полисемије и хомонимије исп. Словарь русского языка XVIII века, Проект, Ленинград 1977, 50—53. и о друкчијој пракси у описним речницима савременог руског језика исп. В. В. Виноградов, *Лексикология и лексикография, Об омонимии в русской лексикографической традиции*, Москва 1977, 288—294.

хомонимичност двеју или више лексема пре свега је у хомонимичности лексичких морфема, уз претпоставку да и афиксне морфеме могу бити и полисемантичне и хомонимичне, управо као и основне. Тако О. П. Ермакова¹⁹ каже: „У слов типа *хулитель, мучитель, обидчик, хитрец, наглец* и т. п. аффиксы допускают использование их не только в значении лица, но и в собственно предметном значении“, или Е. В. Красильникова²⁰ чак констатује: „Морфологическая категория одушевленности — неодушевленности помогает разрешению регулярной полисемии лицо (производитель действия) — автомат“²¹.

7. Наше је схватање ближе овоме другоме. У основи његовој ми видимо разлику у информацији, у садржају једних и других морфема. Наиме, лексичке морфеме носе семантичку, појмовну информацију; деривационе морфеме имају двојаку вредност — граматичку и категоријалну семантичку, тј. информацију о тематској групи којој реч припада²². И деривационе морфеме, као и лексичке, могу упућивати на полисемантичке вредности, а могу ступати и у хомонимне односе. Проблем је у одређивању критерија на основу којих ћемо идентификовати деривационе морфеме као елементе деривационог система. По нашем мишљењу, те критерије треба тражити, с једне стране, у граматичкој и семантичкој вредности деривационих морфема и, с друге стране, у типу референције добијеном у комбинацији морфема. Нпр. творбена анализа речи *брдјач* је: глаголска лексичка морфема *број-* и деривациона морфема *-ач* са полисемантичком вредношћу упућивања на тематске групе речи које означавају *вршиоца радње и инструмент, оруђе којим се врши радња*. Семантичку кохезију између ових вредности видимо у семантичкој компоненти учествовања у глаголском процесу. Комбинација морфема у лексеми *брдјач* таква је да као резултат има семантички садржај са две референције; први је референт — *у вези са бројањем*, и други је — *вршилац радње или оруђе којим се врши радња*. Или, посматрајмо с обзиром на деривациону морфему речи: *ййсац, йдклойац и брайшац*. Творбена анализа упућује на то да у речима *ййсац* и *йдклойац* имамо једну полисемантичку деривациону морфему *-ац* која упућује на одређене тематске категорије и која у комбинацији са лексичком морфемом (која је у нашем случају једнака

¹⁹ О. П. Ермакова, Вторичная номинация в семантической структуре многозначных производных слов, Способы номинации в современном русском языке, Москва 1982, 116.

²⁰ Е. В. Красильникова, Инвентар морфем, Способы номинации в современном русском языке, Москва 1982, 134.

²¹ Исп. и размишљања о семантичком односу живо/неживо, колективно/апстрактно и сл. у француској лексикографији J. et C. Dubois, Interduction a la lexicographie: le dictionnaire, Homonymie et Polysémie, Paris 1971, 66–83.

²² Исп. Э.В.Кузнецова, ор. с., 12; „Одна и та же морфема, как правило, манифестирует целый комплекс сем, например, с корневой морфемой *книш-* связываются такие семы, как 1) печатное, 2)произведение, 3) состоящее из, 4) листов, 5) с текстом, 6) сброшюрованных и 7) переплетенных вместе. Окончание *-а*, создающее в единстве с этим корнем лексему слова *книша*, в свою очередь манифестирует комплекс грамматических сем: 1) существительное, 2) женского рода, 3) единственного числа, 4) именительного падежа“.

творбеној основи, као и у првом случају) ствара двореференцијални однос; у речи, пак, *брајшац* имамо другу са њом хомонимичну деривациону морфему *-ац*, која упућује на деминутивно-хипокористичну вредност и која у комбинаторном односу са лексичком морфемом даје само једну референцијалну вредност — *браји* или боље рећи — *некакав браји*.²³

Што се префиксних деривационих морфема тиче критерији за њихову идентификацију, како ми мислимо, исти су. Нпр. у глаголима *дошрчати*, *дотерати*, или у прилошким, придевским и именичким речима типа *двдџе*, *дојучџрашњи*, *двбрашак*, или у предлозима *доврх*, *досред* префиксна морфема упућује на одређени просторни или временски однос и у комбинацији са творбеном основом свих ових речи ствара двореференцијални однос (*дошрчати*: гранични просторни однос и глаголски процес; *дојучџрашњи*: гранични временски однос и временска одредба итд.). У глаголима типа *добрати*, *довршити*, *додрети*, *длмати* и сл. префиксна морфема *до-* могла би се и друкчије тумачити, могло би се ту радити и о хомонимском префиксу *до-* у односу на префикс *до-*, нпр., у глаголу *дошрчати*. Заправо, могло би се схватити да префикс *до-* у овим глаголима само модификује радњу, само упућује на завршавање или извршавање процеса, а у комбинацији са творбеном основом даје једну референцију — радњу. Ми смо, ипак, склони да и у овим глаголима видимо једну од вредности полисемантичког префикса *до-* (семантичка компонента просторног и временског ограничавања радње могла се асоцијативно развити у компоненту завршавања, извршавања), а у комбинацији са творбеном основном склони смо да видимо двореференцијални однос — крајња граница процеса и сам процес. (Ове наше недоумице, као и колебања у схватањима префиксних речи између деривата и композита, последица су процеса, можда још незавршеног, којим су захваћени предлози на преласку из лексемског у морфемски систем).

8. Наше је схватање полисемије и хомонимије највећим делом у складу са српскохрватском лексикографском праксом, или тачније оно

²³ Распрострањено је схватање да изведене речи имају увек двојну референцију (Исп. нпр., Аспекти семантичких истраживања, Москва 1980, Е. С. Кубрякова Семантика производног слова, 81—155, посебно стр. 90. — „Простые слова референты только по отношению к миру действительности, производные — к миру действительности и к миру слов“; исп. и цитирану литературу о томе). Ми се са овим не бисмо могли сагласити из два разлога: прво, зато што у једном типу деривата видимо двојну референцију, семантички однос према целом деривационом систему коме реч припада и категоријални однос према тематској групи речи, а у другоме типу деривата (деминутиви, хипокористици, аугментативи, пејоративи, моциони деривати) видимо једну референцију и, друго, зато што анализу референцијалног односа на семантичком интерморфемском нивоу сматрамо одговарајућом анализи интерморфемског односа на синтаксичком нивоу. М. Стевановић о том односу каже: „Тај однос може бити двојак. Општи део и наставак изведене речи један према другом стоје као управна реч и њена одредба, јер изведена реч по својој вредности, а и по пореклу своје, није ништа друго до одредбена синтагма у којој општи део представља управну реч, а наставак — њену одредбу (свакако ређе) или је, обрнуто, општи део изведене речи одредбеног карактера, а наставак њен одговара управној речи (ово — неупоредиво чешће). Изведене речи субјективне оцене . . . као и речи које додавањем наставака на њих мењају род, — иду у прву групу, а све друге изведене речи у другу“ (Савремени српскохрватски језик I, Београд 1964, 473).

је засновано на њој и резултат је анализе семантичких система датих, пре свега, у великом Речнику САНУ. Наиме, у Речнику САНУ хомонимијски однос успоставља се само (уз извесна друкчија, додуше и ређа решења која су пре омашке, или несналажења, него резултат одређених схватања)²⁴ међу лексемама истог морфемског и морфолошког састава чије се полисемантичне или семантичне структуре не могу довести у семантичку кохезију (без обзира да ли се ради о речима исте етимологије или не). Суфиксни деривати исте структуре који означавају и вршиоца радње и средство којим се радња врши дају се као полисемантичне лексеме. Префикси се, без изузетка, обрађују као полисемантичне морфеме односно као саставни делови сложеница. Префиксни деривати са истом лексичком морфемом односно истом творбеном основном дају се, такође, као полисемантичне лексеме.²⁵ Нпр., глагол *истирчаиши* дат је као једна одредница у оквиру које су значења: *и шрчећи изићи, излетиши; поћи најло, брзо, успремити се, и појети се шрчећи, успрчаиши, и изветиши, завршити (шрку, шрчање)*.²⁶

9. Да сведемо. Разграничење полисемантичког система од хомонимијског односа заправо је питање одређивања лексема као посебних чланова лексичког система. Лексичка се идентификација, према нашем уверењу, врши на основу два критеријума — семантичког и деривационог. Ако су две различите семантичке реализације формално истог морфемског састава и исто морфолошки оформљеног повезане семантичком кохезијом и ако се укључују у исти деривациони систем, оне чине једну полисемантичку структуру, једну лексему. Изостанак ових елемената знак је хомонимског односа између посматраних лексема.

Критерији за идентификацију афиксних морфема као посебних елемената морфемског система такође су двојаки — категоријално-семантички и референцијални. Ако у једном формално истом морфемском саставу имамо упућивање на исту тематску категорију и ако је број референција добијен у комбинацији са творбеном основном односно лексичком морфемом исти (две или једна), онда је у питању полисемантична морфема. Изостајање ових елемената знак је хомонимског односа између посматраних афиксних морфема.

Београд

Даринка Горшан-Премк

²⁴ Исп. М. Дешић, Полисемија и хомонимија у рјечницима савременог српско-хрватског језика, Наш језик XXV/4—5, 231—241.

²⁵ В. код И. Грицкат, Лексикографски поступак у речницима САНУ и ЈАЗУ — приказан на глаголима са префиксом *за-* — и друге семантичке проблеме у обради префиксних глаголских деривата, Наш језик XXV/1—2, 3—23.

²⁶ Једна узгредна напомена. Више је пута у теоријској лексикографији наглашавана неопходност да се у лексикографску дефиницију деривата укључи реч која је у творбеној основи (Е. С. Кубрякова, *оп. с.*, 89—90; исп. и наведену литературу о томе). У Речнику САНУ деривати се управо тако и дефинишу.

Резюме

Даринка Гортан—Премк

ПОЛИСЕМИЈА И ОМОНИМИЈА

Разграничение полисемантической системы и омонимических отношений фактически является вопросом определения лексем как особых членов лексической системы. Лексическое определение, как мы считаем, проводится на основании двух критериев семантического и деривационного. Если две семантические реализации формально тождественного морфемного состава и морфологически оформленного связаны семантической кохезией, и если включаются в ту же деривационную систему, они составляют одну полисемическую структуру, одну лексему. Отсутствие этих элементов — знак омонимического отношения между наблюдаемыми лексемами.

Критерии для идентификации аффиксных морфем как особых элементов морфемной системы, также двойки категориально-семантические и референциальные. Если в одном формально одинаковом морфемном составе есть отсылка на ту же тематическую категорию и если число референций в результате комбинирования с словообразовательной основой т.е. лексической морфемой тождественны (две или одна), тогда речь идет о полисемантической морфеме. Отсутствие этих элементов — знак омонимического отношения между исследуемыми аффиксными морфемами.

ПОЛОЖАЈ СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА У БАЛКАНСКОМ ЈЕЗИЧКОМ САВЕЗУ

I

ТЕОРИЈА ЈЕЗИЧКИХ САВЕЗА И БАЛКАНСКИ ЈЕЗИЧКИ САВЕЗ

Учеђе о конвергентној језичкој еволуцији, као чедо двадесетог века, нашло је свој општелингвистички најзаснованији израз у теорији језичких савеза, чији је творац Николај Трубецки. Он је језички савез од језичке породице први пут разграничио 1923. год. у чланку „Вавилонская башня и смѣшеніе языковъ“, објављеном у берлинском часопису *Евразійскій временникъ*, чији су примерци данас права библиографска реткост. Пример на који се Трубецки у том чланку позива, јесте бугарски језик, истовремено словенски и балкански.¹

Даљим истраживањима у овом смислу нарочито је погодновало оснивање Прашког лингвистичког саркла. Наиме, већ оснивачки његов састанак, 6. октобра 1926, имао је за тему конвергентну еволуцију — чешког и мађарског. Предавање је, под насловом „Der europäische Sprachgeist“, одржао Хенрик Бекер², аутор познате потоње монографије *Der Sprachbund*.

Право размеђе у историји компаративистике представљао је без сумње тек наступ Трубецког на Првом међународном конгресу лингвиста у Хагу 1928. год. Он није имао форму реферата, већ само једног (шеснаестог по реду) у низу језгровитих предлога теоријске природе поднесених на конгресу. То је предлог да се прави разлика између два типа језичких група: језичких породица и језичких савеза, уз њихове дефиниције.

По Трубецком, језички савези су групе језика које се одликују великим сличностима у синтаксичком погледу, сличношћу принципа морфолошке структуре и великим бројем заједничких културних речи, понекад и спољашњом сличношћу у фонду гласовног система, али нити систематском гласовном подударношћу и идентитетом гласовног израза морфолошких елемената, нити заједничким основним речима.³

¹ По Р. Јакобсону: „К характеристике евразийского языкового союза“, у: R. Jakobson: *Selected Writings I*, Хаг — Париз 1971, стр. 145.

² Cf. L. Matejka: *Sound, Sign and Meaning*. Preface. Ен Арбор 1976, стр. IX.

³ N. Trubetzkoy: Proposition 16 у: *Actes du Premier Congrès international de linguistes*, Лајден 6. г., стр. 18.

Алтернативну дефиницију, али са мање критеријума, понудио је у својој поменутој књизи Хенрик Бекер. За њега је језички савез група језика „који су се кроз заједничке судбине у истом културном простору и кроз узајамне утицаје толико много приближили једни другима да се у сваком од њих приближно исто може рећи на приближно исти начин“⁴.

Ништа ново не доноси ни дефиниција америчког лингвисте Збигњева Голомба, по којој је језички савез „група језика која показује извештан број реципрочних граматичких копија што воде високом степену структурне сличности“⁵. Она, наиме, не нуди критеријуме за разликовање висине од низине степена структурне сличности.

Владимир Георгијев је убеђени присталица теорије језичких савеза, којој придаје велик општелингвистички значај. У реферату поднесеном на Првом међународном балканистичком конгресу, он предлаже дефиницију, према којој „језички савез *представља еволуцију ка интеграцији, међушим заустављену на пола пута*“⁶. Несумњива мањкавост ове дефиниције је концепција заустављености, која би се тешко могла бранити. Конвергенција, наиме, може још увек да буде у току, а да група језика већ представља језички савез. Најзад она може и да одведе до интеграције, а да су језици из којих је нови језик постао претходно сачињавали језички савез.

Вероватно узимајући у обзир ову непрецизност, Георгијев на Међународном колоквијуму о проблемима балканске лингвистике у Варни 1976. год. предлаже нову дефиницију, да језички савез чине „суседни језици који на разним нивоима своје структуре имају низ заједничких црта које нису наслеђене у свакоме од њих из старијег периода, већ су се појавиле као резултат њихових међусобних веза“⁷.

Догађај у лингвистичкој балканистици последњих година представљала је појава Шалерове књиге *Die Balkansprachen*, чије се друго поглавље завршава дефиницијом језичког савеза, по којој би језички савез чинили „бар једним делом такви језици, који не припадају истој породици, географски су суседни, и на темељу узајамних утицаја показују низ заједничких црта, које обухватају гласовну, морфолошку или синтаксичку област дотичних језика“. У продужетку Шалер даје и спецификацију, по којој „на језички савез указују најмање две заједничке црте што се простиру најмање у три језика која не припадају истој породици“, искључујући по дефиницији црте чије је „порекло условљено генетички“, или је за њих заслужан „једнострану утицај“⁸.

На поменутом колоквијуму у Варни понудио је Иван Дуриданов своју дефиницију језичког савеза, која се тесно ослања на Шалерову:

⁴ H. Becker: *Der Sprachbund*, Лајпциг — Берлин 1948, стр. 5.

⁵ Z. Gołąb: „The conception of „isogrammatism““, *Biuletyn Polskiego towarzystwa językoznawczego* XV (1956), стр. 8.

⁶ V. Georgiev: „Le problème de l'union linguistique balkanique“, у: *Actes du premier congrès international des études balkaniques et sud-est européennes VI*, Софија 1968, стр. 9.

⁷ V. Georgiev: „L'union linguistique balkanique. L'état actuel des recherches“, у *L'union linguistique balkanique, Балканско езиковедство XX* (1977), 1—2, стр. 6.

⁸ H. W. Schaller: *Die Balkansprachen*, Хајделберг 1975, стр. 58.

„Два или више суседних језика чине језички савез када се одликују најмање двама заједничким типолошким цртама морфолошко-синтаксичке врсте или двама заједничким грамајичким моделима, који се објашњавају као последица конвергентног развоја.“⁹ Минимални број чланова језичког савеза бугарски лингвиста своди на два, задржавајући Шалеров минимум црта (две). Но Дуриданов због нечега искључује фонолошке изоглосе, па тиме и Јакобсонов евроазијски савез, који је за Шалера очигледно етаљон најекстензивнијег прихватљивог језичког савеза, будући да се базира управо на две црте¹⁰. Јакобсонов евроазијски савез се у лингвистици обично прихвата.

Разликовање екстензивних од интензивних језичких савеза први је предложио амерички лингвиста Хенрик Бирнбаум. По њему би екстензивни били сви фонолошки савези, без обзира на број изоглоса (и њима повезаних језика), а интензивни би се „осим могуће фонолошке“, карактерисали и сличношћу морфологије (са творбом речи) и синтаксе (са фразеологијом). „Управо балкански језици, у уско лингвистичком смислу, представљају узоран пример таквог „интензивног“ језичког савеза.“¹¹.

Према томе, покушаји да се оспори постојање балканског језичког савеза, којих зато и нема много, уједно су и покушаји да се оспори теорија језичких савеза.

Проблематично је мишљење Десницке¹² и Шалера¹³ да се А. Белић на страницама београдског часописа *Revue internationale des études balkaniques* изјаснио против концепције балканског језичког савеза. Следећи ток мисли из своје дискусије поводом излагања Малецког на римском лингвистичком конгресу¹⁴, Белић у инкриминисаном чланку збиља каже да би се тврдњом да балкански језици чине „une unité linguistique“, починила фундаментална грешка¹⁵. Све су заједничке црте, по њему, сувише неједнаког географског распореда и лингвистичке природе, те свака без сумње потиче из посебног извора¹⁶. Оно што Белић на Балкану ипак не пориче, била би „une réciprocity linguistique“, која би обухватала све словенске и романске језике и говоре на Балкану од најстаријих времена, све грчке елементе од византијске епохе, албански, турски и мађарски¹⁷. Одређујући на овај начин предмет балканске лингвистике, Белић експлицитно дозвољава могућност да се његова „реципрочност“

⁹ I. Duridanov: „Zum Begriff des Sprachbundes“, *Балканско езикознание XX* (1977), 1—2, стр. 21.

¹⁰ Cf. Jakobson, op. cit.

¹¹ X. Бирнбаум: „Славянские языки на Балканах и понятие так называемых языковых союзов“, *Glossa II* (1968), 1, стр. 72.

¹² А. В. Десницкая: „О современной теории балканистических исследований“, у: *Проблемы синтаксиса языков балканского ареала*, Лењинград 1979, стр. 5—6.

¹³ Schaller, op. cit., стр. 99.

¹⁴ Cf. *Atti del III Congresso internazionale dei linguisti*, Фиренца 1935 — XIII.

¹⁵ A. Belić: „La linguistique balkanique aux congrès internationaux des linguistes“, *Revue internationale des études balkaniques II* (1936), I—II, стр. 168.

¹⁶ Ibid., стр. 168—169.

¹⁷ Ibid., стр. 169—170.

замени термином Трубецкога: „Peut-être pourrait-on trouver une meilleure dénomination: certains proposent „Sprachenbund“.¹⁸

Од Копитара се у прегледима балканистичких радова полази почев од Сандфелдове класичне књиге. Бечки слависта, наиме, на страницама свог часописа *Jahrbücher der Literatur* не само да је 1829. год. прејудицирао балкански језички савез, већ је своја запажања изразио у дихотомијском духу — ослањајући се на савремену му Хумболтову теорију *Weltanschauung*-а. Он вели да „северно од Дунава, у Буковини, Молдавији, Влашкој, Трансилванији, Угарској, даље, с друге стране Дунава, у самој Бугарској, затим на целом Балканском планинском венцу, у широком старом значењу овога горја, од једног до другог мора, у горју Македоније, на Пинду и кроз целу Албанију, влада само једна језичка форма, али са тројаком језичком мајеријом“¹⁹.

Да систематизује балканизме (и објасни их илирским и трачким супстратом), први је покушао још један Бечлија, Фрања Миклошич, у делу *Die slavischen Elemente im Rumunischen* (Беч 1861). Он набраја: футур са „хтети“; одсуство инфинитива; заједнички облик за генитив и датив; постпозицију одређеног члана; глас *ă*; слоговно иницијално *м* и *н* (у албанском и румунском); алтернацију *н* и *р* (у албанском и румунском), *л* и *р* (у бугарском, румунском, грчком и албанском), слабење *о* у *у* (у бугарском, румунском и албанском), прелаз *ea* у *e* пред *и* (у бугарском и румунском); и (друге) синтаксичке особености, као симултану употребу кратког и пуног облика личне заменице, словенски модел творбе бројева 11—19²⁰.

Последењу систематизацију балканизма пре Сандфелдове спровео је 1925. год. совјетски лингвиста Афанасиј Матвејевич Селишчев. Он разликује семантичке, синтаксичко-морфолошке и фонетске паралеле. Из области семантике, наводи примере паралелног полисемантичког развитка у бугарском, арумунско *м*, албанском и новогрчком, у којима не постоји дистинкција између лексема са значењем „livre“ и „lettre“²¹. Аналогну двозначност српскохрватских лексема *век* и *књига* совјетски истраживач не примећује. Из области синтаксе и морфологије, Селишчев набраја десет паралела (критеријум му је заступљеност најмање у три језика, пошто се ограђује да су заједничке појаве што се тиче бугарског и румунског још бројније): 1) двоструко изражавање објекта; 2) удвајање именице са најчешће дистрибутивном вредношћу; 3) исти термин за „où“ уз глаголе кретања и мировања; 4) широка употреба конјунктива; 5) губљење и замена инфинитива; 6) широка употреба „roug“ испред конјунктива да се изрази циљ, намера или жеља; 7) замена изгубљеног футура индикативом презента од „vouloir“ уз инфинитив, односно његову замену; 8) постпозиција детерминативне партикуле уз именице; 9) посесивно значење дативско-генитивског облика заменичке енклитике;

¹⁸ Ibid., стр. 170—171.

¹⁹ Цит. по К. Sandfeld: *Linguistique balkanique*, Париз 1930, стр. 11.

²⁰ Cit. ibid., стр. 12—13.

²¹ А. Seliščev: „Des traits linguistiques communs aux langues balkaniques: un balkanisme ancien en bulgare“, *Revue des études slaves* V (1925), 1—2, стр. 43—45.

10) губљење низа падежних облика²². Селишчевљева теза о удвајању именице као о балканизму није у лингвистици прихваћена. Присуство дотичне конструкције у санскрту, на које он сам скреће пажњу²³, доводи у озбиљну сумњу могућност њеног балканистичког третмана²⁴. Из области фонетике, неке од црта које Селишчев наводи, јесу присуство *k* и *t*, и нестанак *x*²⁵.

Сандфелдов преглед балканизма, који и данас представља темељ истраживања у лингвистичкој балканистици, обухвата лексиколошки, фонетски и морфо-синтаксички ниво, и изузетно је значајан²⁶ допринос структуралној лингвистици. На свим нивоима Сандфелд је регистровао око 150 балканизма, по рачуну Шалера²⁷ и Горбачевског²⁸. Узимао је у обзир и црте које је налазио само у по два језика.

Општим нелексихким подударностима („Concordances générales en dehors du lexique“) посветио је посебно поглавље. Поред низа Миклошичевих и два Селишчевљева, нотира и неке новооткривене балканизме, а то су: акузатив са супстантивном реченицом, употреба „et“ испред главне реченице која следи за одричном и други случајеви паратаксе (последње, на жалост, не набраја), израз „avoir dix ans“, стапање „somme“ и „environ“, употреба речи „moitié“ за 1/2, те упућује на фразеолошке подударности²⁹.

Георгијев разликује четири најзначајније карактеристике балканског језичког савеза: врло сличну (или готово идентичну) артикулациону основу, идентичне лексичке елементе, чување идентичних или сличних морфема, те развој идентичних, сличних или упоредних морфолошких и синтаксичких елемената. Последње две карактеристике при том сматра најтипичнијима³⁰. У сфери артикулације, позива се на присуство основних вокала *a*, *e*, *u*, *o* и *y*, на одсуство фонолошких опозиција кратки — дуги, затворени — отворени, орални — назални, на присуство *ā* у бугарском, румунском и албанском, на редукцију *e* и *o* у *u* и *y* у ненаглашеном слогу у румунском, у источнобугарским и северногрчким говорима, те на идентичну артикулацију већине сугласника: *ū/b*, *ī/d*, *k/z*, *č/t*, *u/S*, *φ/v*, *c/z*, *x* и *j*³¹. Највише нових запажења Георгијев даје у морфолошко-синтаксичкој сфери. Набрајајући примере, чување и развој морфо-син-

²² Ibid., стр. 45—49.

²³ Ibid., стр. 46—47.

²⁴ Cf. Бирнбаум, op. cit., стр. 76.

²⁵ Selišček, op. cit., стр. 49.

²⁶ Cf. H. L. Klagstad, Jr.: „Toward a Morpho-Syntactic Treatment of the Balkan Linguistic Group“, *American Contributions to the Fifth International Congress of Slavists I*, Хар 1963, стр. 180. и L. Hjelmslev: „Nécrologie: Kr. Sandfeld“, *Acta linguistica IV* (1944), 3, стр. 139.

²⁷ Schaller, op. cit., стр. 199.

²⁸ А. А. Горбачевский: „Об одной особенности балканских языков“, *Ученые записки Таджикского государственного университета, Серия филологическая IV* (1971), стр. 4.

²⁹ Sandfeld, op. cit.

³⁰ Georgiev: „Le problème...“, стр. 10.

³¹ Ibid., стр. 10.

таксичких елемената не раздваја у две групе. Балканизмом сматра чување латинске вокативске морфеме *-e* у румунском, једином од свих романских језика, према чувању исте словенске и грчке морфеме. Чување бугарског датива на *-у* код именица мушког рода доводи у везу с румунским дативом на *-и* и *-у* и грчким генитивом на *-у* у истој функцији. Још једна заједничка морфема у балканским језицима (осим албанског) је *-и* у номинативу плурала именица мушког рода. Морфема *-e* у номинативу плурала именица женског рода по Георгијеву повезује румунски језик са маргиналном бугарском појавом³². Ту треба поменути још српскохрватски и новогрчки језик (катаревусу), на које се ова појава такође односи. Поред чувања старих морфема, Георгијев налази и пример појаве нових под балканским утицајем. У 1. лицу индикатива презента румунског глагола *a avea* — *am*, *-m* се не може извести из латинског *habeo*, већ одговара албанском *kam* и балканословенском *имам*. То није једина карактеристика румунског морфолошког система по којој је јединствен у савременом романском свету. По губљењу продуктивности друге и треће латинске конјугације, у западнороманским језицима приоритет је добила прва, а у румунском четврта, према Георгијеву са ослонцем на велику словенску категорију глаголских *-и-* основа. Румунски је, надаље, једини романски језик у коме се задржао граматички средњи род, категорија присутна у балканословенском, новогрчком и (условно) албанском³³. Балканизмом Георгијев сматра и околност што су облици зависних падежа личне заменице за 1. л. ј. у балканским језицима „готово идентични“³⁴.

Шалерова диференцијација балканизма досад је најсвеобухватнија. Он такође разликује заједничке црте по четири језичке сфере. У гласовној (следећи очигледно Хавранека³⁵) истиче „бугарски“ и румунски вокалски тип са *џ*. У морфолошко-синтаксичкој сфери истиче заједништво генитива и датива, постпозитивни и препозитивни члан, „копулативну“ функцију последњег, аналитичку компарацију, творбу бројева 11—19, замену инфинитива и аналитички футур. У синтаксичкој сфери (коју дакле супротставља морфолошко-синтаксичкој), истиче удвајање објекта и употребу кратких облика личних заменица у функцији присвојних, те у вези са демонстративном партикулом³⁶.

Шалер, међутим, прави разлику и између заједничких црта балканских језика релевантних за језички савез — и ирелевантних црта. Релевантнима за језички савез (*die sprachbundbildende Gemeinsamkeiten*) Шалер сматра само гласовне, морфолошке и синтаксичке црте, док лексичке, по њему, то нису³⁷. Овде одустаје од супротстављања морфолошко-синтаксичке сфере синтаксичкој.

³² Ibid., стр. 10.

³³ Cf. *ibid.*, стр. 10—11.

³⁴ Ibid., стр. 10—11.

³⁵ Cf. В. Havránek: „Zur phonologischen Geographie“, *Archives néerlandaises de phonétique expérimentale* VIII—IX (1933), стр. 122—124.

³⁶ Schaller, *op. cit.*, стр. 192.

³⁷ Ibid., стр. 123.

Још једна његова важна дистинкција која се тиче балканизма јесте она између „примарних“ и „секундарних“. „Примарни“ обухватају заједничке црте језика централне области балканског језичког савеза, а „секундарни“ само један део језика те области³⁸. Који „један део“, Шалер прецизира у закључку: „Тако се могу разликовати „примарни“ и „секундарни балканизми“, дакле подударности што се показују у по три или више балканских језика, и подударности што се показују само у по два балканска језика која припадају различитим породицама.“³⁹.

„Примарних балканизма“ Шалер разликује девет: 1) корелација вокалских система: *a, e, u, o* и *y* без фонолошких дистинкција по квантитету, по отворености и по назалности, а поред њих присуство средњејезичног вокала *ǔ* (*y* три „балканска језика првог степена“ из различитих породица — бугарском, албанском и румунском); 2) обличко подударање генитива и датива; 3) постпозитивни члан; 4) аналитички облици поређења придева и ликвидација суплетивних; 5) творба бројева 11—19 комбинацијама типа „1 на 10“; 6) нестанак инфинитива (*y* румунском, српскохрватском и јужноалбанском делимичан); 7) образовање футура помоћу глагола „хтети“; 8) удвајање објекта и 9) употреба кратког заменичког облика у присвојној функцији. Примера за „секундарне балканизме“ Шалер наводи само три: 1) подударност вокалских система „бугарског типа“; 2) елиминација албанског и румунског члана ако је уз именицу предлог *те/си* и 3) демонстративна партикула везана са заменичким енклитикама у јужнословенским језицима и новогрчком⁴⁰.

Иако најкомплетнија, Шалерова класификација балканизма дели главни методолошки и оперативни недостатак свих досадашњих, одсуство диференцијације према степену општости. Класификујући балканизме према структурним нивоима, цитирани аутори у исту класу сврставају балканизме који се тичу јединица и категорија, уколико и једни и други припадају истом, било фонолошком, било морфо-синтаксичком нивоу. Отуда се равноправно на истом списку могу наћи балканизми битно различите општости — на пример двоструко изражавање објекта код Сандфелда је заједно са стапањем „*comme*“ и „*environ*“ и с изразом „*avoir dix ans*“.

Зато би Шалерову диференцијацију између, за језички савез, релевантних и ирелевантних балканизма, која се равна само према структурним нивоима, ваљало заменици конкретнијом, између категоријалних и јединичних балканизма. *Под категоријалним подразумевам сваки балканизам који се тиче какве лингвистичке категорије. Под јединичним подразумевам сваки балканизам који се тиче јединица на било ком структурном нивоу.*

³⁸ Ibid., стр. 100.

³⁹ Ibid., стр. 192.

⁴⁰ Ibid., стр. 101—102, 193.

II

БАЛКАНИЗМИ У СРПСКОХРВАТСКОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ

Под балканизмом подразумевам сваку њодударност у различитим балканским језицима, која није расиротирањена и у словенским и у романским језицима ван Балкана, а конвергентној је њорекла.

Најчешће помињан, понајвише анализиран и најпрепознатљивији српскохрватски књижевни балканизам јесте губљење и замена инфинитива. Иако је појава највише анализирана, не би се могла назвати и најбоље проученом, пошто бројне анализе углавном нису водиле заједничком резултату. Проблем се огледа у околности што у српскохрватском данас као живе граматичке категорије постоје и инфинитив и његова замена, да-конструкција. Још увек није дефинитивно разјашњено је ли замењивање инфинитива у српскохрватском факултативно (како, на пример, мисли Радоје Симић⁴¹) или не.

Стевановић се одлучно супротставља Московљевић-Брововићевом правилу, по коме је инфинитив обавезан „ако глаголска радња није везана за одређено време или случај, или ако подстрек за извршење радње долази изван субјекта“, а факултативан „ако извршење радње допунског глагола зависи од заједничког субјекта“⁴². Некоректна би, према дотичном правилу, била реченица *Овде не сме да се њуши*, иако Стевановић наводи да је управо њоме упозорен у тролејбусу⁴³. Он на другом месту тврди да је на 200 страна књиге *Савремена хрватска њроза* нашао „близу 80 случајева овакве употребе презента у служби у којој би исто тако добро могао бити употребљен инфинитив“⁴⁴.

Од једнога од својих информатора, Миливоја Павловића, Герхард Ролфс је добио податак да „кад лице хоће да говори са већим интензитетом“, субординација у западним српскохрватским крајевима постаје „афективни и емоционални облик“, уместо нормалног инфинитива⁴⁵. Сам Павловић је такође објавио резултате својих истраживања овог проблема. У Цесарчевом роману *Златни младић и његове жрџиве*, Павловић је, на пример, констатовао зависност субординације од глагола: *чиниш (се), учиш, хитиш, имаш намеру, волиш, желиш и мораш*. У шумадијском и београдском говору, с друге стране, приметио је да се инфинитив чува уколико непосредно следи глаголу, нпр. *Заборавио сам рећи*, али уз *Заборавио сам да вам кажем*. Још једна синтаксичка позиција

⁴¹ Cf. R. Simić: „Das Serbokroatische zwischen den balkanslavischen Sprachen und den übrigen Slaven“, *Zeitschrift für Balkanologie* XVIII (1982), 1, стр. 77.

⁴² М. Стевановић: „Напоредна употреба инфинитива и презента са свезицом да“, *Наш језик* V (1953–1954), стр. 88.

⁴³ Ibid., стр. 174–175.

⁴⁴ М. Стевановић: „Карактер разлика у књижевном језику Срба и Хрвата“, *Летопис Матице српске* CXXXIX (септ. 1953), стр. 133.

⁴⁵ G. Rohlf: „La perdita dell'infinito nelle lingue balcaniche e nell'Italia Meridionale“, у: *Omăgiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, (Букурешт) 1958, стр. 7 (739).

у којој београдски лист *Политика* претпоставља инфинитив, јесте пред финалним реченицама, као у случају: *Ако хоћете да се видимо, морам вам рећи да сад идем у рад*. У истом тексту из *Политике* од 16. јуна 1960. Павловић налази и овакав пример генерализације замене инфинитива: *Изгледа да се одлучила да се не удаљује, да би могла да му буде сведок*⁴⁶. На основу београдског говорног језика и језика *Политике* Павловић долази још до једне законитости: када се у футуру инсистира, обавезна је да-конструкција. Готово без изузетка се употребљава уопште уз глаголе *хћећи*, *моћи* (*немој*), *морати*, кад су волунтативно интонирани. Тако, по Павловићу, *Нисам хћео то да кажем* значи „Je ne voulais pas dire ceci“, а *Нисам хћео рећи* „Je n'avais pas l'intention de dire“⁴⁷.

До парадоксалног резултата дошло је бројање Арнеа Галиса, који је у Назоровој приповеци *Вели Јоже* на 175 инфинитива нашао само две да-конструкције, али тврди да је до исте пропорције дошао и пребројавањем у београдској *Борби* од 17. августа 1957. Галис је на основу анализе језика Ђосићевих *Корена* саставио списак глагола који долазе искључиво или претежно у инфинитиву. То су: *бићи*, *чекаћи*, *даћи*, *долазити*/*доћи*, *имаћи*, *исцераћи*, *изјорети*, *обесити* (*се*), *одлазити*/*ојти*, *јојести*, *рећи*, *родити*, *убити*, *умрети*, *узети*, *затајити* и *знаћи*. Да-конструкцију, по Галису, претпостављају глаголи *казати* и *мислити*⁴⁸. У футуру у *Коренима* Галис налази око 25% да-конструкција и око 75% инфинитива. За једну или другу могућност Ђосић се, по Галису, опредељује руковођен искључиво стилистичким разлозима. Галис упозорава да је у *Коренима* пронашао и седам случајева употребе да-конструкције у негираном футуру: која је, по њему, била спорна⁴⁹.

У језику северношумадијског писца из друге половине деветнаестог века, Милана Ђ. Милићевића, пропорција употребе и замене инфинитива у футуру је битно различита од Ђосићеве — око 98% футура са инфинитивом: око 2% футура са да. Милићевић да-конструкцију инфинитиву претпоставља само уз глаголе кретања (однос 28 : 1) и уз глагол *хћећи* (однос 27 : 23)⁵⁰.

Милка Ивић сумира да ће, без обзира на маргиналне изузетке (у језику Шегедина, Шољана), „инфинитив по правилу изостати онда када субјекат главне реченице и вршилац допунске акције нису исто лице“, односно увек „кад постоји опасност да ће затајити прецизна информација о идентитету вршиоца глаголске радње“⁵¹. Милићевић, на пример, ово правило доследно игнорише, употребљавајући уз разне субјекте гла

⁴⁶ М. Pavlović: „La perte de l'infinitif dans les langues balkaniques“, *Зборник за филологију и лингвистику* III (1960), стр. 44.

⁴⁷ Ibid., стр. 44.

⁴⁸ А. Галис: „О употреби да + презент форми према инфинитиву у футуру I српскохрватског језика: испитивања на темељу романа Добрице Ђосића „Корени“. Резиме. *Зборник за филологију и лингвистику* XIII (1970), 2.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ М. Грковић: „Употреба инфинитива у језику Милана Ђ. Милићевића“, *Прилози проучавању језика* VI (1970).

⁵¹ М. Ивић: „Проблематика српскохрватског инфинитива“, *Зборник за филологију и лингвистику* XV (1972), 2, стр. 124.

гол *даћи* десет пута са инфинитивом и ниједном са *да*-конструкцијом, глагол *доушћити* два пута са инфинитивом и ниједном са *да*-конструкцијом, те глаголе *забрани* и *крај* три пута са инфинитивом и само једном са *да*-конструкцијом⁵².

Футур са *хйейи*, који постоји већ у старословенском, додуше маргинално, присутан је и у средњовековним чакавским споменицима⁵³. У књижевном српскохрватском језику представља несумњив балканизам. Од словенских језика ван Балкана, само лужицкосрпски зна за одговарајуће конструкције⁵⁴.

У последње време је обраћена пажња још на један категоријални балканизам у књижевном српскохрватском језику, на замену императива *да*-конструкцијом. Ова појава (типа: *добро да чуваш књију*) позната је како у књижевном језику, тако и у различитим дијалектима⁵⁵. Христо Василев овај балканизам у српскохрватском сврстава међу градуелне, и налази да фреквенција употребе нових, аналитичких облика, као и што се тиче замене инфинитива, опада од истока према западу⁵⁶. Замена 2. лица императива се у српским повељама јавља од XIII века (нарочито у XV)⁵⁷.

Павле Ивић смањен броја падежних облика у множини једначенем датива, инструментала и локатива, сматра за балканизам у српскохрватском књижевном језику⁵⁸.

Сфера најпотпуније анализације деклинације у књижевном српскохрватском језику јесу бројеви. Док је у суседном небалканском словенском језику, словеначком, синтетичка деклинација обавезна за све бројеве⁵⁹, у српскохрватском данас постоји само за бројеве 2—4, и то факултативно⁶⁰.

Са балканским идентитетом генитива и датива преплиће се један маркантан српскохрватски књижевни категоријални балканизам — посесивни датив именица и личних заменица. По Ивану Поповићу, нема потребе за раздвајањем ове две сфере употребе посесивног датива⁶¹.

⁵² Cf. М. Грковић, *op. cit.*

⁵³ Јан Седлачек: „Некоторые проблемы и основные задачи изучения языков юговосточной Европы“, у: *Actes du I-er congrès international des études...* VI, стр. 338.

⁵⁴ Г. А. Цыжун: *Тилологические проблемы балканославянской языковой ареала*, Минск 1981, стр. 160, фуснота.

⁵⁵ Д. Јовић: „Трстенички говор“, *Српски дијалектолошки зборник* XVII, Београд 1968, стр. 185.

⁵⁶ Chr. Vasilev: „Die Präposition *za* als gradueller Balkanismus im Serbokroatischen“, *Zeitschrift für Balkanologie* XVIII (1982), 1, стр. 79—80.

⁵⁷ Ј. Седлачек: „Српскохрватске потврде о развиту реченица са *да* у јужним словенским језицима“, *Зборник за филологију и лингвистику* XIII (1970), 2, стр. 62.

⁵⁸ П. Ивић: *Дијалектологија српскохрватског језика*, Нови Сад 1956, стр. 22.

⁵⁹ Cf. Simić, *op. cit.*, стр. 77.

⁶⁰ Cf. А. Игов: „Някои елементи на аналитизъм в съвременния сърбохрватски език“, *Език и литература* XV (1960), стр. 47.

⁶¹ I. Popović: *Geschichte der serbokroatischen Sprache*, Визбаден 1960, стр. 558.

Сандфелдов термин за посесивни датив енклитичких облика личних заменица је замена присвојних заменица, за што наводи и српскохрватске примере *оцац ми је дома и кћер му*⁶².

Склоност ка паратакси би се у одређеним реализацијама могла третирати као синтаксички категоријални балканизам. Сандфелд је у примерима попут српског *што чиниш ти се не жениш*⁶³ није подробије спецификовао. Један од случајева које прецизира је употреба везника „et“ испред потврдне реченице која следи за одричном. Његов српски пример, *једва одговори очи, ја му одговори*⁶⁴, истина не садржи одричну реченицу, али се онај са њом лако конструише: *није прошло три дана и враћо се*.

Карактеристичну конструкцију са заменом инфинитива, која подсећа на класични акузатив са инфинитивом, нотирао је Сандфелд у румунском, бугарском, албанском и грчком⁶⁵. Грицката је недавно упозорила на српскохрватске конструкције и овог типа: *видим ја да седи*⁶⁶.

Међу најзаветније српскохрватске балканизме спада мешање локативних, лативних и просекутивних прилога и синтагми. Сандфелд говори само о прилозима („ubi“ = „quo“, „ibi“ = „eo“, „foris“ = „foras“), не помињући српскохрватске⁶⁷. Употребу прилога *иде* и *куда*, или предлога *код* са генитивом, да се означи усмереност кретања, неки држе за некијезивну, иако краси такве стилисте као што су Андрић, Д. Ђосић, Ђосић⁶⁸. Петар Дмитријев дошао је тако до закључка да се ограничења „која предлажу хрватски лингвисти, не могу проширити на читав српскохрватски језик“⁶⁹.

Балканизме који се тичу брисања граница између прелазности и непрелазности, између рефлексивних и нереклексивних непрелазних облика, изнашла је недавно Ирена Грицкат. Непрелазни глаголи који су, можда не увек у књижевном језику, попримили фактитивну семантику (а с њом и прелазност) јесу: *сесити, лећи, јорейти, заронити, замукнути, иркаити, узаврејти, васкрснути, шешаити, јуриити* — уз ослонац на одговарајућу групу грчких глагола. Низ других непрелазних глагола такође се могу схватити транзитивно: *уживаити (све благодетити), бродити (море), йлакаити (врме), свираити, дуваити, итраити, јоворити, боли (ме йлава), иребаити, користиити, шежсити (једну оку)*. Уз директни објекат, према директ-

⁶² Sandfeld, op. cit., стр. 187—188.

⁶³ Ibid., стр. 197.

⁶⁴ Ibid., стр. 196.

⁶⁵ Ibid., стр. 193—194.

⁶⁶ И. Грицкат: *Синдије из историје српскохрватског језика*, Београд 1975, стр. 177.

⁶⁷ Sandfeld, op. cit., стр. 191—192.

⁶⁸ Cf. В. П. Гудков: „Славјанские предлоги: болг. към, къде, код, макед. кон, каде, ка, с.-хорв. код, куда и иноязычные балканские соответствия“, у: *Балканское языкознание*, Москва 1973, стр. 145.

⁶⁹ П. А. Дмитријев: „Јесу ли потребна ограничења?“, *Наш језик* XVII (1968), 1—2, стр. 40.

ном грчком моделу, употребљавају се *јласајџи*, *симјайџисајџи*, *јроследџи* (молбу) и *јаничиџи*. Балканизам су и трпни придевиц од неких српскохрватских непрелазних глагола, као у примерима: *дџиломирани јравник*, *нексјлодирана бомба*, *онесвеиџени војници*, *зайрејашџене очи*. Синтаксичка синонимија рефлексивних и нереклексивних облика истих глагола (*захвалџи*, *селиџи*) такође је балканизам⁷⁰.

Владимир Шаур у балканистичким оквирима разматра елиминацију субјекта у исказима где је то самостална показна заменица *јо*: *није истина, ко је?*, *болело је*⁷¹.

Творба речи српскохрватског књижевног језика такође је захваћена извесним балканистичким процесима. Најпознатији (и једини категоријални) балканизам у овој сфери представља уједно општесловенску појаву. Реч је о творбеном моделу бројева 11—19, коме Сандфелд прибраја и творбени модел десетица 20, 30 итд.⁷²

Међу Шалеровим „секундарним балканизмима“ (cf. supra), енклиза личних заменица на демонстративну партикулу (типа *ево ме*, *ејо ти*, *ено их*) у српскохрватском је књижевна.

Категоријални фонолошки балканизам у српскохрватском књижевном језику је присуство више од једног члана тројства *ц ч ђ* у фонолошком систему⁷³.

Јединични балканизми свакако су најбројнији у лексичкој сфери. Шкаљићев речник османизама „садржи 8.742 ријечи (израза) са 6.878 разних појмова“⁷⁴. Сматра се да од тога у књижевном српскохрватском језику постоји нешто више од 2000 јединица⁷⁵. У бугарском је нађено преко 2200 лексема грчког порекла, а наводи се да их је у српскохрватском нешто мање⁷⁶. За разлику од турцизама, јелинизми највећим делом припадају књижевном језику. Обично је реч о културним речима, које су пример Шалерове „обавезне позајмице“⁷⁷. Иван Поповић набраја следеће културне јелинизме: *јалаша*, *јодрум*, *јемел*, *јеривој*, *авлија*, *јирјеза*, *сулундар*, *јишањ*, *буклија*, *кондир*, *јикџије*, *ровиј*, *арјашовашџи*, *ћир*, *сидро*, *јусар*, *даскал*, *мађисџор*, *скам(а)ија*, *ђак*, *мирис*, *мирођија*, уз које иде и добар део терминологије Српске православне цркве, из које Поповић цитира само слој у свакодневној употреби: *анђео*, *ђаво*, *манасџир*,

⁷⁰ И. Грицкат, op. cit., стр. 233—264.

⁷¹ Cf. V. Šaur: „Ist die Auslassung des Fürwortes 'es' eine balkanische Konvergenzerscheinung?“, у: *Les études balkaniques tchécoslovaques* III, Праг 1968 (изашло 1969), стр. 78.

⁷² Cf. Sandfeld, op. cit., стр. 148.

⁷³ P. Ivić: „Liens phonologiques entre les langues balkaniques“, у: *Actes du I-er congrès international des études...* VI, стр. 139.

⁷⁴ А. Шкаљић: *Турцизми у српскохрватскохрватскохрватском (sic!) језику*, Сарајево 1973, стр. 23.

⁷⁵ М. И. Лекомцева: „К типологији фонолошких систем језика Балканског полуострва и Средиземноморја“, у: *Балканский лингвистический сборник*, Москва 1977, стр. 243—244.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Cf. Schaller, op. cit., стр. 176—177.

ћелија, митрополиј, епископ, епархија, архимандрити, ђакон, ишуман, иојандија, икона, кандило, миро, нафора, митурџија, митија, кољиво⁷⁸.

Знатно је мањи број позајмљеница које су дошле из балканског латинитета, као што је (по Романском) случај са глаголом *патиити* < *pati(re)*⁷⁹. За етимологију извесног броја лексема вероватно је заслужан трачки супстрат. Поповић наводи за пример име биљке *дивизма*, приписујући уједно македонском супстрату етимологију лексеме *крвеи* и дијалекатског *мађер*⁸⁰.

Најраспрострањенији творбени балканизам грчког порекла у књижевном српскохрватском језику јесте глаголски суфикс *-исаи*. У посмртно објављеној студији посвећеној овом јелинизму, Скок исправља своје претходнике (од Миклошича⁸¹ до Поповића⁸²) да балкански језици за своје *-ис-* немају да захвале индикативу аориста, већ императиву и конјунктиву аориста, који нису временски, већ видски маркирани⁸³.

Извесни турски суфикси такође су продрли у књижевни српскохрватски језик, тако *-лук*, *-и(ја)*, *-ли(ја)*, *-лама*, као и *-ана*, чија је етимологија персијска⁸⁴.

Међу српскохрватским морфемама изван број (навођен више), као и акузативски облици личне заменице за 1. лице, подудара се са одговарајућим Георгијевићевим (јединичним) балканизмима.

Једним од најкарактеристичнијих српскохрватских књижевних балканизама Бирнбаум сматра експанзију инфикаса *-ов/-ев-* у множини једносложних и неких двосложних именица, тзв. прве групе, обично с непостојаним вокалом. Аналогни суфикси, наиме, постоје и у румунском, новогрчком и албанском⁸⁵. Још пре Бирнбаума Ивић у том смислу разматра и суплетивне форманте *-ад-*, *-ић-/и-*⁸⁶.

Низ семантичких, односно фразеолошких балканизама често се преклапа са низом синтаксичких, али их обједињује то што представљају јединичне.

На немали број семантичких балканизама обратио је још 1908. г. пажњу Перикле Папахаци, који није узимао у обзир српскохрватски материјал⁸⁷. Иван Поповић је сравнио сав 451 Папахацијев пример и

⁷⁸ И. Поповић: *Историја српскохрватског језика*, Нови Сад 1955, стр. 149–150.

⁷⁹ Sandfeld, op. cit., стр. 53.

⁸⁰ И. Поповић: *Историја...*, стр. 155.

⁸¹ Cf. Sandfeld, op. cit., стр. 19.

⁸² И. Поповић: *Историја...*, стр. 150.

⁸³ P. Skok: „Die neugriechischen Verbalsuffixe *-ίζω*, *-εῖνω* und *-όνω* in den Balkansprachen“, у: *ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΣ, Gedenkschrift Paul Kretschmer II*, Беч 1957, стр. 140.

⁸⁴ Шкаљић, op. cit., стр. 44–45, 310.

⁸⁵ Бирнбаум, op. cit., стр. 84.

⁸⁶ П. Ивић: *Дијалектологија...*, стр. 22.

⁸⁷ P. Parahagi: „Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumanischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen“, *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache XIV* (1908).

изнашао 175 српскохрватских еквивалената, али их није објавио, осим два узорка: *поквариши* за „раскинути веридбу“ и *у добри час*⁸⁸. Зато су се после Поповићеве смрти балканисте нашле у ситуацији да поново упоређују Папахацијеве примере са српскохрватским материјалом. Христо Василев, тако, недавно Папахацијевим наводима додаје српскохрватске синтагме *лаку ноћ, накрившии кају/шешир* и *зора љуца*, затим дисемију глагола *ифражиши*, који и у српскохрватском уз основно значење има и значење „захтевати“, те дисемију трпног придева од „чути“ *чувен*⁸⁹. Констатујући да у Папахацијевом примеру бр. 217 (румунски *roate*, албански *mind*, бугарски *може*, грчки *μπορεῖ*), балканску црту представља одсуствовање „sein“, с паралелама у пољском *може*, украјинском *може* и руском разговорном *может*⁹⁰, Василев не препознаје аналогну појаву и у српскохрватском књижевном *можда*. Извођење термина *рукавица* из речи „рука“, Папахаци нотира само у румунском, новогрчком и бугарском. Цет додаје српскохрватски, словачки, пољски и латински⁹¹.

Још је Сандфелд истицао да је лако повећати број црта које је приметио Папахаци. Он то и демонстрира, великим бројем нових балканизма из различитих сфера. Тако за слагање глагола „питати“ и „научити“ са по два директна објекта, наводи и српске примере из Маретићеве *Грамашике*: *ја ћу вас уишишии једну ријеч* (из Караџићевог превода Светог јеванђеља по Матеју; 21, 24) и *научио је своје ученике неке нове молише*⁹². Наводи и низ других српскохрватских примера за, по њему, лексичке балканизме: употреба временског везника без глагола (*кад шамо*), слична јој елипса *не имајући куд камо*, употреба *као* врло често пропраћена са *и* (*јошјок јошјече водом као и њед*), конструкција типа *дели сам како знаш*⁹³. Калкове према грчком које Сандфелд такође цитира, представљају *вјенчашии*, *блајословишии*, *сирна недеља* и *велика недеља*⁹⁴. Тако и реч *улада*⁹⁵. Наводи још две српскохрватске дисемије, обе шире словенске: *џакао* значи и „смола“, (*у)џисашии* значи и „(на)сликати“⁹⁶. Калк према турском *seir etmek* (заправо полукалк) на који Сандфелд обраћа пажњу јесте и српско *сејир учинишии*⁹⁷. Још један јединични балканизам (јеврејског је порекла) за који Сандфелд наводи и

⁸⁸ I. Popović: *Geschichte* . . ., стр. 618.

⁸⁹ Chr. Vasilev: „Balkanismen – Slavismen – Europäismen“, *Zeitschrift für Balkanologie* XVII (1981), 1, стр. 95–96.

⁹⁰ Ibid., стр. 96.

⁹¹ R. Zett: „Der balkanische „Tagedieb“. Zur Reichweite lexikalischer Balkanismen“, у: *Beiträge zur Südosteuropa-Forschung, Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und Nahen Orients* X, Минхен 1970, стр. 201.

⁹² Sandfeld, op. cit., стр. 206–207.

⁹³ Ibid., стр. 152–153.

⁹⁴ Ibid., стр. 35–36.

⁹⁵ Ibid., стр. 39–40.

⁹⁶ Ibid., стр. 36, 39.

⁹⁷ Ibid., стр. 159.

српске примере, представљају синтагме типа *месец дана, недеља дана и јодина дана*⁹⁸. У Рјечнику ЈАЗУ постоје и примери *јодиише дана* и *љешо дана*⁹⁹.

Да Сандфелдов корпус балканизама допуне српскохрватским примерима посебно су се потрудили Ирена Грицкат и Христо Василев. Први Сандфелдов балканизам што га Василев препознаје и у српскохрватском јесте дисемија термина *веће*, који значи и „mehr“ и „schon“¹⁰⁰. Недавно је упозорио на још два српскохрватска балканизма препозната међу Сандфелдовима, *немам када* и *како нејкако да не*¹⁰¹.

Грицкатова, пак, упозорава да је Сандфелд¹⁰² изоставио српскохрватску „појачану употребу заменица типа „онај“ у смислу „други“ (alter)¹⁰³, нпр.: *онај свећ* или *с оне сџране реке*. Упозорава и на српскохрватски балканизам типа (*дејше*) *од њри јодине*, који се употребљава и предикативно, нпр. у Караџићевом преводу Светог јеванђеља по Марку: 5,42 — *И одмах уста дјевојка и хођаше; а бјеше од дванаест јодина*¹⁰⁴. По Павловићевом мишљењу, ова појава се не може трекрати као балканизам, као ни употреба речи „moitié“, пошто могућност исказа типа *cette enfant est de dix ans, De combien d'ans es-tu?*, те *un an et demi, après deux heures et demie*, постоји и у француском језику, па „немају карактер резултата миксоглоотије“¹⁰⁵.

Грицкатова је прва уочила и српскохрватско присуство Сандфелдовога балканизма *на челу са*¹⁰⁶, као и употребе *од* у смислу „већ“ (нпр. *У њем владам од њрисџа јодина*)¹⁰⁷.

Додаћу да се у српскохрватском налази још изван број непознатих Сандфелдових балканизама. Тако, на пример, лична употреба глагола *омркнуџи* и *освануџи*¹⁰⁸, израз *га ите Воџе* (овако код Сандфелда¹⁰⁹ цитиран у „македонскобугарском“), употреба заменице *нешџо* као квалификатива испред именице¹¹⁰: *нешџо башче, нешџо њоњава, не-*

⁹⁸ Ibid., стр. 208.

⁹⁹ Cf. И. Грицкат: „Неколико ситнијих синтаксичких балканизама у српскохрватском језику“, *Наш језик* XVII (1968) стр. 42–44.

¹⁰⁰ Cf. Sandfeld, op. cit., стр. 112–113. и Chr. Vasilev: „Addenda et Corrigenda zu Sandfelds Linguistique Balkanique“, *Zeitschrift für Balkanologie* VI (1968/1969), 1–2, стр. 92–93.

¹⁰¹ Cf. Sandfeld, op. cit., стр. 136, 208–209. и Chr. Vasilev: „Balkanismen . . .“, стр. 96–97.

¹⁰² Sandfeld, op. cit., стр. 158.

¹⁰³ И. Грицкат: „Неколико . . .“, стр. 44.

¹⁰⁴ Cf. Sandfeld, op. cit., стр. 204. и И. Грицкат: „Неколико . . .“, стр. 45.

¹⁰⁵ М. Павловић: „Перспективе и зоне балканистичких језичких процеса“ *Јужнословенски филолоџ* XXII (1957–1958), стр. 227.

¹⁰⁶ Cf. Sandfeld, op. cit., стр. 155. и И. Грицкат: „Неколико . . .“, стр. 50–51.

¹⁰⁷ Cf. Sandfeld, op. cit., стр. 10. и И. Грицкат: „Неколико . . .“, стр. 46–47.

¹⁰⁸ Cf. Sandfeld, op. cit., стр. 210–211.

¹⁰⁹ Ibid., стр. 114.

¹¹⁰ Cf. ibid., стр. 113.

*што брашна*¹¹¹. Употреба глагола *узети* у значењу „купити“¹¹² такође карактерише српскохрватски књижевни језик, као и дисемија речи *лице* („face“ + „personne“)¹¹³. Српскохрватски изрази *јроши добро* или *како си јрошао?* такође треба да се обухвате одговарајућим Сандфелдовим балканизмом¹¹⁴. Сандфелдова бугарско-албанска изоглоса *колку за сеир: са рѣр тшудѣ*¹¹⁵, тиче се и српскохрватског — *колико за јрехрану*¹¹⁶. Балканизам, по Сандфелду турског порекла, представља и уметање речи *зрно* између броја и именице, када је реч о ситним предметима¹¹⁷. У српскохрватском, који Сандфелд ни овде не помиње, ово уметање тиче се и шибица, пошто им је глава овалног облика.

Пошто за разлику од романских и германских језика, општесловенска дисемија речи *ноћа* („Fuss“ + „Vein“) карактерише и румунски, албански и грчки¹¹⁸, по мојој је дефиницији и она обухваћена појмом балканизма. Још је изван број јединичних семантичких балканизма који се односе и на српскохрватски, регистрован после Сандфелда. Тако нпр. дисемија речи *време* („Zeit“ + „Wetter“)¹¹⁹, иначе општероманска, те употреба *много* у значењу „веома“¹²⁰. Термини *јрвоједина* и *ројач* калковани су према грчком¹²¹, а по Василеву код Срба и *седмица*¹²².

На српскохрватски књижевни језик односе се још неки јединични балканизми, као што су: *добро дошли!* — *боље нашли* (у одговору је у осталим балканским језицима такође позитив), *како сине?* — *добро сам*¹²³. Балканизам је и израз *јубиши време*, као и сложенице типа *јубивријеме*, *данјубиши*¹²⁴.

Василев је један од својих најновијих чланака посветио једном српскохрватском јединичном балканизму — употреби предлога *за* као допуне глаголима *dicendi et sentiendi*. После анализе приметног српскохрватског језичког корпуса, франкфуртски балканиста је дошао до закључка да у српскохрватском књижевном језику уз читав низ ових глагола постоји синтаксичка синонимија између предлога *о* и *за*¹²⁵.

¹¹¹ Речник српскохрватскога књижевног језика III, Нови Сад — Загреб 1969, s. v. *нешто*.

¹¹² Sandfeld, op. cit., стр. 38.

¹¹³ Cf. ibid., стр. 37.

¹¹⁴ Ibid., стр. 37—38.

¹¹⁵ Ibid., стр. 122.

¹¹⁶ Речник српскохрватскога књижевног језика II, Нови Сад — Загреб 1967, s. v. *колико*.

¹¹⁷ Sandfeld, op. cit., стр. 160—161.

¹¹⁸ Cf. Vasilev: „Balkanismen...“, стр. 98.

¹¹⁹ Ibid., стр. 99—100.

¹²⁰ И. Грљкат: „Неколико...“, стр. 49—50.

¹²¹ Zett, op. cit., стр. 200.

¹²² Vasilev: „Balkanismen...“, стр. 99.

¹²³ Zett, op. cit., стр. 200.

¹²⁴ Ibid., стр. 203—209.

¹²⁵ Vasilev: „Die Präposition za...“, стр. 78—88.

Где се у књижевном српскохрватском као *pronomen relativum generale* среће ретко, али је и ту реч о балканизму¹²⁶.

Фразеолошки балканизми, који су сви јединични, толико су у балканским језицима бројни, да је Сандфелд с правом приметио „да се скоро и неће претерати рекавши да је пре изузетак кад се ови језици потпуно разликују с фразеолошке тачке гледишта“. Као такав изузетак Сандфелд наводи изразе за „avoir faim“: румунски *mi e foame*, бугарски *гладенъ съмъ* или *яде ми се*, албански *kat i*, грчки *πεινῶ*¹²⁷.

Паремиолошка сфера често се под фразеолошком, макар делимично подразумева. У њој је врло исцрпно истраживање спровео Николај Икономов, сачинивши упоредну збирку од 2650 бугарских, 1330 српских, 1230 турских, 625 румунских, 515 грчких и 330 албанских пословица и изрека¹²⁸.

III

БАЛКАНИЗМИ У СРПСКОХРВАТСКИМ ДИЈАЛЕКТИМА

Број балканизма у српскохрватским дијалектима још је већи него у књижевном језику, а процес њиховог даљег ширења још увек је у току, тако да „се пред нашим очима одвија постепена „балканизација“ српскохрватског језика, која се полако креће са југоистока ка северозападу“¹²⁹. Југоисточне српске говоре Шалер чак сврстава међу балканске дијалекте „првог степена“, будући да су балканизованији чак и од неких румунских дијалеката (северни дакорумунски говори по Шалеру спадају у балканске дијалекте „другог степена“) ¹³⁰. Бирнбаум посебно истиче говоре косовско-ресавске зоне, североисточну Шумадију и Банат, као српскохрватске рејоне у које су балканизми такође продрли¹³¹, што наравно не значи да их у западнијим говорима уопште нема.

Српскохрватски дијалекти одликују се и неким категоријалним балканизмима који нису карактеристични за књижевни језик. То се односи на четири Шалерова „примарна балканизма“: обличко подударње генитива и датива, постпозитивни члан, аналитизам компарације и удвајање објекта. Поред тога је инфинитив из неких дијалеката сасвим ишчезао.

Неутрализација опозиције између генитива и датива није у балканској деклинацији једина, али је најрепрезентативнија. Она је у потпуности спроведена у тимочко-лужничком говору, где се дативски облици једине појављују само као петрефакт, док су у осталим говорима

¹²⁶ Cf. Поповић: *Geschichte* . . . , стр. 559.

¹²⁷ Sandfeld, op. cit., стр. 205.

¹²⁸ Cf. Н. Ил. Икономов: *Балканска народна мудрост*, Софија 1968, стр. 5. и стр. 10, фуснота.

¹²⁹ Бирнбаум, op. cit., стр. 83.

¹³⁰ Schaller, op. cit., стр. 105.

¹³¹ Бирнбаум, op. cit., стр. 82.

призренско-тимочке зоне ограничени на именице које означавају жива бића. Облици датива плурала у овој зони постоје само у говорима Сретечке жупе¹³². Ни дативски облици овде, међутим, не сведоче о актуелности опозиције генитив-датов, пошто се и сами махом посесивно употребљавају, па их Белић третира као југозападну иновацију¹³³.

Структурно најадекватније термине *casus rectus* и *casus obliquus generalis*, које, на пример, румунски граматичари (са изузетком тројице с краја прошлог века) и до данас избегавају¹³⁴, Белић је одмах увео у српску дијалектологију¹³⁵. Међутим, чак се и ова два падежа у призренско-тимочком дијалекту разликују „само у једнини именица мушког рода на консонант које значе жива бића (*зеи* : *зѣи*) и именица женског и мушког рода на -а (*баба* : *бабу*, *јаша* : *јашу*)¹³⁶. И ова последња дистинкција у говору Сретечке жупе важи само за именице које значе жива бића¹³⁷. Бројеви 2—4 изгубили су у призренско-тимочком дијалекту могућност деκлинације¹³⁸.

Још неки српскохрватски говори располажу мањим бројем различитих падежних облика него књижевни језик: у косовско-ресавском дијалекту ишчезла је акценатска разлика између датива и локатива јединице¹³⁹, док низ говора северне Србије и Баната разликује само три плуралска облика¹⁴⁰.

Даљи низ српскохрватских говора у којима су очувани облици акузатива и локатива, неконсеквентно их дистрибуира. Акузатив јединице у служби локатива јавља се од приморја чак до мађарске границе у северном Банату. У косовско-ресавском је дијалекту, на пример, „фреквенција употребе морфолошки различитих форми већа“, а синкретичких мања — по Душану Јовићу¹⁴¹. Процес даље синкретизације акузатива са инструменталом и локативом у косовско-ресавском дијалекту, према Ивићу, „није свуда завршен и на терену се може пратити његово напредовање“¹⁴². Јужни део косовског дијалекатског типа поред тога изгубио

¹³² Cf. П. Ивић: „Значај лингвистичке географије за упоредно и историско проучавање јужнословенских језика и њихових односа према осталим словенским језицима“, *Јужнословенски филолог* XXII (1957—1958), стр. 185.

¹³³ А. Белић: *Дијалекти источне и јужне Србије, Српски дијалектолошки зборник I*, Београд 1905, стр. 335—336.

¹³⁴ Cf. А. П. Евдопенко: *Свойства и системный синтаксис разнородных языков*, Кишинев 1981, стр. 54—55.

¹³⁵ Cf. Белић: *Дијалекти источне и јужне Србије*, 1905, стр. 293. et passim.

¹³⁶ П. Ивић: *Дијалектологија . . .*, стр. 111.

¹³⁷ М. Pavlović: „Les processus balkanistiques et la perspective du parler serbe de Prizren“, *Orbis* VIII (1958), 1, стр. 48.

¹³⁸ Cf. П. Ивић: „О деκлинационим облицима у српскохрватским дијалектима“, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* IV (1959), стр. 214.

¹³⁹ Cf. П. Ивић: „Значај . . .“, стр. 184.

¹⁴⁰ Cf. Ивић: „О деκлинационим облицима . . .“, стр. 195. и Ивић: „Значај . . .“, стр. 185.

¹⁴¹ Јовић, *op. cit.*, стр. 159.

¹⁴² Ивић: *Дијалектологија . . .*, стр. 102.

је и генитивске облике (па се каже: од *Зајреб*, код *Њеиђер* и сл.)¹⁴³. Употреба акузативског облика у генитивским функцијама у трстеничком говору је, с друге стране, ређа него у ресавским¹⁴⁴. Мешање облика генитива и акузатива тиче се и долине Велике Мораве и неких шумадијских говора¹⁴⁵. У трстеничком говору *сс*, на пример, реликтни падежни облици бројева 2 и 3 врло ретко употребљавају, док је број 4 изгубио деklinацију¹⁴⁶.

Предлози *међу*, *над*, *код*, *у*, *пред* и *за* у источној Црној Гори употребљавају се уз акузатив, односно инструментал именица које значе неживо „сасвим независно од онога што иначе захтева глаголска радња“¹⁴⁷. Конфузије типа *седу на ираншцу* честе су и у смедеревско-вршачком дијалекту¹⁴⁸. У банатским говорима такође је примећена паралелна употреба исказа као што су: *сијанујем у Темнивар* и *Јуче сам дошо у Темнивару*¹⁴⁹. И уместо инструменталских облика јавља се: (*био сам*) *са њеја*, (*ударо сам ја*) *са ноју*, док се број различитих плуралских облика своди до два¹⁵⁰. Уз то се у свим српским банатским говорима изгубила дистинкција између вијатива и локатива *sensu stricto*¹⁵¹.

Шумадијски говор је један од најнеуједначенијих, пошто су се на његовој територији укрстиле све четири Цвијићеве метанастијазичке струје¹⁵². Тако се и ту местимично сусрећу јарке манифестације аналитизма деklinације, као што су: *јосдм са шâј сô* (зона Раче Крагујевачке)¹⁵³, *са шљивову кору* (азањски крај)¹⁵⁴, *Имам ндвџ ойâнци или Искодџâј шо с мойџку* (Чумић)¹⁵⁵. Шопска метанастијазичка струја је продрла чак и до београдских села, разнесећи тимочко-лужничке црте¹⁵⁶.

У низу говора су формално дистинговирани дативски облици примили посесивну генитивску функцију. Уз призренско-тимочку, то је случај и у косовско-ресавској и источноцрногорској зони¹⁵⁷.

¹⁴³ Д. Барјактаревих: „Неке особине косовског дијалекатског типа“, *Гласник Музеја Косова и Метохије* IX (1964), стр. 428.

¹⁴⁴ Cf. Јовић, *op. cit.*, стр. 162–163.

¹⁴⁵ Cf. *ibid.*, стр. 163.

¹⁴⁶ *Ibid.*, стр. 127–128.

¹⁴⁷ М. С. Стевановић: „Источноцрногорски дијалекат“, *Јужнословенски филолоџ* XIII (1933–1934), стр. 105–108.

¹⁴⁸ Cf. Ивић: *Дијалектолоџија* ..., стр. 89.

¹⁴⁹ В. Веску: „Румынское влияние на синтаксис сербского диалекта в Банате“, *Romanoslavica* I (1958), стр. 71–72.

¹⁵⁰ Cf. P. Ivić: „Les balkanismes naissants dans les parlers serbes du Banat“, у: *Mélanges linguistiques offerts à Emil Petrović par ses amis étrangers à l'occasion de son 60-ème anniversaire*, *Cercetări de lingvistică* III (1958), supliment, стр. 232.

¹⁵¹ Cf. *ibid.*, стр. 232.

¹⁵² Cf. Ивић: *Дијалектолоџија* ..., стр. 48.

¹⁵³ Д. Јовић: „О проблему именица III врсте у неким штокавским говорима“, *Зборник за филолоџију и лингвистику* IV–V (1961–1962), стр. 156.

¹⁵⁴ Cf. М. Павловић: „Напомене о народним говорима Шумадије“, *Јужнословенски филолоџ* XX (1953–1954), стр. 375.

¹⁵⁵ Д. Барјактаревих: „Гласовне и морфолошке особине у говору села Чумића“, *Зборник за филолоџију и лингвистику* IV–V (1961–1962), стр. 17–18.

¹⁵⁶ Cf. Ивић: *Дијалектолоџија* ..., стр. 48.

¹⁵⁷ Cf. *ibid.*, стр. 102. и 113; Јовић: „Трстенички говор“, стр. 167. и М. С. Стевановић: „Источноцрногорски дијалекат“, стр. 74.

„Тимочко-лужнички говори, па онда и заплањски, показују живу употребу демонстративних заменица у чланској функцији.“¹⁵⁸ Још Белић, говорећи о тимочко-лужничким говорима, уводи категорију члана¹⁵⁹. Он за ове говоре не прихвата тројни члански систем, већ држи да се само заменица *џи*, *џа*, *џо* употребљава као постпозитивни члан, а да суфигирају *-ов* и *-он* нигде нису изгубили показно значење¹⁶⁰. У новије време постављен је захтев да се ова диференцијација преиспита и евентуално замени тезом о тројном члану¹⁶¹.

У свињичком говору призренско-тимочког дијалекта адекватно се суфигирају придеви, па се и њихови облици као што су *леиен*, *лејана*, *лејоно* и (врло ретко) *широкиев*, *широкава*, *широково*, разматрају као члановани. Један од најубедљивијих аргумената за то је могућност паралелне употребе препозитивних облика демонстративне заменице: *Ја идем сеја на онај друиен бреј* или *Теј високиен човек је мој џаја*¹⁶².

Аналитичка компарација још је једна од одлика призренско-тимочког дијалекта, која се среће и у другим српским говорима. Појава је широко распрострањена у косовско-ресавском дијалекту¹⁶³, а јавља се и у Шумадији¹⁶⁴.

У српскохрватским дијалектима футурска конструкција са *хйеи* јавља се у балканизованијем облику него у књижевном језику: лични облици помоћног глагола претварају се у непроменљиву честицу, а употреба везника да није обавезна. И овако аналитизовани облици (типа: *ће се љречесии*) јављају се изван призренско-тимочке зоне — у косовско-ресавском дијалекту¹⁶⁵, у шумадијским говорима¹⁶⁶. Неформулисање да постоји и у Београду, западноштокавским говорима¹⁶⁷, Бањату¹⁶⁸. Оно је у српскохрватским дијалектима присутно и у заменама инфинитива ванфутурских конструкција, обично иза модалних глагола¹⁶⁹.

Из призренско-тимочког дијалекта инфинитив је као жива граматичка категорија ишчезао¹⁷⁰. Не употребљава се ни у најисточнијим говорима

¹⁵⁸ В. Илић: „Питање порекла заменичке чланске постпозиције у јужнословенској језичкој арзи“, *Годишњак Филозофској факултету у Новом Саду* V (1960), стр. 148.

¹⁵⁹ А. Белић: *Дијалекти источне и јужне Србије*. Чланак прештампан из *Српској књижевној гласници* за 1903. Београд 1903, стр. 23.

¹⁶⁰ Белић: *Дијалекти источне и јужне Србије*, 1905, стр. 444.

¹⁶¹ Илић, *op. cit.*, стр. 150.

¹⁶² М. Јивковић: „Articolul postpus la adjective in graiul sîrbesc din Svinița“, *Studii și Cercetări Lingvistice* XX (1969), 1, стр. 64–66.

¹⁶³ Cf. Г. Елезовић: *Речник косовско-метохиској дијалекта II*, *Српски дијалектолошки зборник VI*, Београд 1935, s.v. *џо*; Барјактаревих: „Неке особине...“, стр. 428; Јовић: „Трсенички говор“, стр. 115. и Ивић: *Дијалектологија...*, стр. 102.

¹⁶⁴ Барјактаревих: „Гласовне и морфолошке особине...“, стр. 19.

¹⁶⁵ Cf. Барјактаревих: „Језичке особине...“, стр. 431; Бирябаум, *op. cit.*, стр. 86. и Ивић: *Дијалектологија...*, стр. 102.

¹⁶⁶ Барјактаревих: „Гласовне и морфолошке особине...“, стр. 20.

¹⁶⁷ Cf. Цъхун, *op. cit.*, стр. 143.

¹⁶⁸ Ivić: „Les balkanismes...“, стр. 233.

¹⁶⁹ Cf. Pavlović: „La perte...“, стр. 41–42.

¹⁷⁰ Cf. Ивић: *Дијалектологија...*, стр. 111 и Бирябаум, *op. cit.*, стр. 85.

косовско-ресавске зоне¹⁷¹, док је у њеним западним говорима његов крњи облик још увек стабилна категорија¹⁷². Употреба инфинитива „веома је сужена“ и у источнијим говорима смедеревско-вршачког типа¹⁷³. На југоистоку југословенског Баната Ивић је наишао само на један пример употребе инфинитива¹⁷⁴.

На дијалекатском материјалу Павловић и Барјактаревић изналеге још по једну законитост замењивања инфинитива. По првом, у косовско-ресавском дијалекту реченица са *да* употребљава се с глаголима *моћу* и *хоћу* (ван футура, у коме је инфинитив чест)¹⁷⁵. По другом, у чумићком говору је замена обавезна уз непредикативан глагол у футуру: *Он ће смѣи д' уради и шд*¹⁷⁶. Бирнбаум такође сумња у равноправност употребе две алтернативе, јер би се иначе „на источној граници главне концентрације штокавских говора“ морало очекивати „секундарно увођење инфинитива, делом под утицајем књижевног језика“, чега нема, што води закључку да се *да*-конструкција полако шири ка западу¹⁷⁷.

Једна сродна појава на коју Седлачек скреће пажњу није проучена. По њему продирање реченица са *да* волунтативног модалног типа има у српскохрватском језику за последицу не само губљење инфинитива, већ и кондиционала, чија фреквенција такође опада ка југоистоку¹⁷⁸. Удвајање објекта категоријални је балканизам који такође краси српскохрватске дијалекте. Појава није дефинитивно расветљена, тако да постоје чак и значајне термилошке недоумице. Јевдошенко доказује да енклитички облици личних заменица објекат не удвајају, већ да су десемантизовани синтаксички показатељи директног објекта¹⁷⁹. Појава је регистрована у призренско-тимочком¹⁸⁰, у косовско-ресавском¹⁸¹, у зетско-ловћенском дијалекту¹⁸² и у банатским говорима¹⁸³. Овај балканизам се понекад у српској лингвистичкој литератури назива „удвајање личних заменица“ и у примерима попут: *Му збѣри једноме Турђињу*¹⁸⁴, иако је у њима реч о именском објекту. Ова недоследност отуда што је удвајање заменичког објекта распрострањеније.

¹⁷¹ Бирнбаум, *op. cit.*, стр. 85.

¹⁷² Cf. Барјактаревић: „Језичке особине...“, стр. 430.

¹⁷³ Ивић: *Дијалектологија...*, стр. 88.

¹⁷⁴ Ivić: „Les balkanismes...“, стр. 233.

¹⁷⁵ Pavlović: „La perte...“, стр. 41.

¹⁷⁶ Барјактаревић: „Гласовне и морфолошке особине...“, стр. 20.

¹⁷⁷ Бирнбаум, *op. cit.*, стр. 86.

¹⁷⁸ Седлачек: „Српскохрватске потврде...“, стр. 68.

¹⁷⁹ Евдошенко, *op. cit.*, стр. 59.

¹⁸⁰ Белић: *Дијалекти источне и јужне Србије*, 1903, стр. 29.

¹⁸¹ Cf. Елезовић: *Речник...* II, Прилози, стр. 548, 554, 586. и Ивић: *Дијалектологија...*, стр. 101.

¹⁸² М. С. Стевановић: „Источнопрногорски дијалекат“, стр. 117.

¹⁸³ Ivić: „Les balkanismes...“, стр. 233.

¹⁸⁴ М. Стевановић: „Баковачки говор“, *Српски дијалектолошки зборник XI*, Београд 1950, стр. 113.

Вокалски систем Хавранековог „бугарског“ типа категоријални је балканизам који такође одликује призренско-тимочки дијалекат.

Поповић указује на нејасно порекло још једног балканизма: шопски говори имају *k* и *t* за *h* и *h̃*¹⁸⁵.

Вокал *a* се у позајмљеницама не супституише ни у косовско-метохијским говорима ни у говору галипољских Срба¹⁸⁶. Ту се, међутим, не може говорити о вокалском систему „бугарског“ типа, већ само о јединичном фонолошком балканизму, какав у призренско-тимочком дијалекту представља и африката *S*¹⁸⁷.

Употреба предлога *sa* појачаног заменицом *све*, за коју Сандфелд наводи македонски пример *ѿојде со се овчароѿи*¹⁸⁸, такође у српскохрватском није књижевна, као ни сложени везник *без да* у значењу „а да не“, који Казазис такође разматра у балканистичким оквирима¹⁸⁹.

Неке појаве зависно од формулације могу да буду различито третиране — као јединични или као категоријални балканизми. Губљење гласа *x*, овако формулисано, јединични је фонолошки балканизам. Ако се, међутим, схвати као употпуњавање корелације звучних и безвучних консонаната, категоријални је фонолошки балканизам, познат „у свим штокавским говорима изузев неких периферијских дијалеката и једног дела муслиманског становништва у Босни и Херцеговини“¹⁹⁰.

Сандфелд наводи пример једног јединичног српског дијалекатског балканизма¹⁹¹. Реч је о могућности турске плуралске суфиксације извесних османизма (cf. Елезовићево вучитрнско *ѿашалѿри*¹⁹²).

Дијалекатски балканизам у српскохрватском је и формант *-и* за придеве који значе боју. Шкаљић наводи примере као *кујѿси* и *лимѿни*¹⁹³. Оваква творба је у новогрчком данас врло жива, не само у дијалектима, већ и у књижевној димотици¹⁹⁴.

ЗАКЉУЧАК

Откако се говори о балканском језичком савезу, мишљења су у вези са српскохрватским језиком подељена. Једни га у савез укључују, други га отуд искључују, а трећи избегавају да дају одговор. Број бал-

¹⁸⁵ Поповић: *Историја* . . . , стр. 137.

¹⁸⁶ Cf. П. Ивич: „Основне пути развитија сербохрватског вокализма“, *Вопросы языкознания* VII (1958), 1, стр. 12–13.

¹⁸⁷ Cf. Белић: *Дијалекти источне и јужне Србије*, 1905, стр. 200.

¹⁸⁸ Sandfeld, op. cit., стр. 120.

¹⁸⁹ K. Kazazis: „On a Generative Grammar of the Balkan Languages“, *Foundations of Language* III (1967).

¹⁹⁰ Јовић: „Трстенички говор“, стр. 61.

¹⁹¹ Sandfeld, op. cit., стр. 161.

¹⁹² Елезовић: *Речник* . . . II, Прилози, стр. 559.

¹⁹³ Шкаљић, op. cit.

¹⁹⁴ Cf. Ch. Symeonidis: „Die neugriechische Endung *-i* für Farbadjektiva“, *Beiträge zur Südosteuropa-Forschung, Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des Nahen Orients* X, Минхен 1970, стр. 178.

канизма у српскохрватском језику, као што је показано у овом раду, већи је него што се обично мисли. У поређењу са Шалеровим „балканским језицима првог степена“ или „језгреним језицима“ балканског језичког савеза, то, међутим, не би било довољно.

Отуда је најзахвалније на питање о положају српскохрватског језика у балканском језичком савезу одговорити с ослонцем на Бирнбаумово¹⁹⁵, Георгијевљево¹⁹⁶ и Шалерово разликовање језгра и периферије балканског језичког савеза, придружујући се тројници лингвиста у прибарању српскохрватског језика потоњој.

Није, међутим, тачна опаска коју Георгијев уз то додаје, да је у случају српскохрватског реч о припадности „само што се тиче лексике“¹⁹⁷. Не само у српскохрватским дијалектима, већ и у књижевном језику, налази се низ не само јединичних (какви су сви лексички), него и категоријалних балканизма.

Београд

Бојан Попов

Резюме

Бојан Попов

ПОЛОЖЕНИЕ СЕРБОХОРВАТСКОГО ЯЗЫКА В БАЛКАНСКОМ ЯЗЫКОВОМ СОЮЗЕ

В первой главе настоящей работы рассматривается вопрос дефиниции языкового союза и дополняются прежние классификации балканизмов новой. Своей классификацией по степени общности автор различает категориальные балканизмы от единичных.

Во второй главе автор дает свою дефиницию балканизма и делает обзор балканизмов в литературном сербохорватском языке, где открывает ряд неизвестных единичных балканизмов в семантическо-синтаксической сфере.

В третьей главе делается обзор балканизмов в сербохорватских диалектах.

Работа заключается выводом, что нужно усвоить утверждение Бирнбаума, Георгиева и Шаллера, по которому сербохорватский язык относится к периферии балканского языкового союза.

¹⁹⁵ Бирнбаум: *op. cit.*, стр. 74.

¹⁹⁶ Georgiev: „Le problème . . .“, стр. 9.

¹⁹⁷ *Ibid.*

ZUR DETERMINIERTHEIT/INDETERMINIERTHEIT
VON SUBSTANTIVEN UNTER KONFRONTATIVEM ASPEKT:
DIE SERBOKROATISCHEN ADJEKTIVFORMEN UND DER ARTI-
KELGEBRAUCH IM DEUTSCHEN

1.

Wie bekannt, verfügt das serbokroatische Adjektiv über zwei Formen — die Langform und die Kurzform, auch als bestimmte bzw. unbestimmte Adjektivform bezeichnet. Beide Formen, und hier liegt ein Unterschied beispielsweise zum Russischen, können attributivisch verwendet werden. In den serbokroatischen Grammatiken (vgl. [18, 34], [15, 492 f.], [3, 108]¹) wird ihr Gebrauch zumeist als von der Determiniertheit/Indeterminiertheit des Substantivs, das sie attribuieren, abhängig, dargestellt. Damit ist aber nur *ein* Faktor für den Gebrauch der Adjektivformen genannt. Es ist deshalb auch nicht richtig, davon auszugehen, daß Wortgruppen aus Langform des Adjektivs + Substantiv im Deutschen *immer* mit bestimmtem Artikel + Adjektiv + Substantiv, Wortgruppen aus Kurzform des Adjektivs + Substantiv im Deutschen *immer* mit unbestimmtem Artikel + Adjektiv + Substantiv wiedergegeben werden — und umgekehrt. Weder der Artikelgebrauch im Deutschen noch die Verwendung der Adjektivformen im Serbokroatischen sind obligatorisch an das Kriterium der Determiniertheit/Indeterminiertheit gebunden. Die Sprachpraxis zeigt, daß offensichtlich auch andere Faktoren Einfluß auf die Verwendung der beiden Adjektivformen haben können.

Doch wenden wir uns zunächst dem Deutschen zu. Ein deutsches Substantiv muß einen der drei Artikel bei sich haben: den bestimmten, den unbestimmten oder den Nullartikel. Das serbokroatische Substantiv hat keinen Artikel. Der Artikel im Deutschen dient u.a. dem Ausdruck der Determiniertheit/Indeterminiertheit. Über die Existenz einer grammatischen Kategorie der Determiniertheit/Indeterminiertheit des deutschen Substan-

¹ Die Verweise auf das Literaturverzeichnis erfolgen in eckigen Klammern. Die erste Zahl kennzeichnet die Nummer der entsprechenden Arbeit laut Literaturverzeichnis, die zweite Zahl die jeweilige Seite. Seitenzahlen sind von der Nummer der entsprechenden Arbeit durch Komma getrennt.

Die Quellenangaben erfolgen in runden Klammern. Quelle und Seitenzahl sind durch Komma getrennt.

tivs bestehen unterschiedliche Meinungen. Wir schließen uns O. Moskal'skaja an, die den grammatisch-kategorialen Charakter der Determiniertheit/Indeterminiertheit des deutschen Substantivs anerkennt [16]. Doch neben der Anzeige von Determiniertheit/Indeterminiertheit hat der Artikel im Deutschen auch andere Funktionen. Im Rahmen seiner morphologischen Funktionen beispielsweise dient der Artikel zur Anzeige von Genus, Numerus und Kasus. Der bestimmte Artikel steht z. B. häufig auch dann, „... wenn er semantisch unnötig ist“ [6, 17]. Er „... steht dann zur Verdeutlichung der grammatischen Beziehungen“ [6, 17].

(1) Er trinkt gern *Wein*.

(2) Er ist ein Freund *des Weines*.

Der Objektsakkusativ ist in (1) durch das Verb genügend gekennzeichnet. Es erscheint der Nullartikel. „Der adnominale und adverbale Genitiv dagegen braucht den Artikel als Träger des verdeutlichenden Kasusmorphems, obwohl es sich semantisch um die gleichen Verhältnisse handelt“ [5, 140].

Im Serbokroatischen kann nicht von einer *grammatischen* Kategorie der Determiniertheit/Indeterminiertheit des Substantivs gesprochen werden, da dem serbokroatischen Substantiv eine solch formale Kennzeichnung der Determiniertheit/Indeterminiertheit fehlt, wie sie das Deutsche mit dem Artikel hat. Dafür aber existieren andere sprachliche Mittel zur Kennzeichnung des Substantivs als determiniert bzw. indeterminiert.

Eine zusammenfassende Darstellung dieser Möglichkeiten findet sich in den bekannten serbokroatischen Grammatiken bisher nicht. Der Versuch einer solchen Darstellung soll im folgenden gemacht werden. Vorausgeschickt werden sollen jedoch einige Bemerkungen darüber, was unter Determiniertheit verstanden wird.

2. ZUR DETERMINIERTHEIT VON SUBSTANTIVEN

Die meisten Wörter dienen sowohl zur Bezeichnung einzelner Gegenstände als auch „... zum Ausdruck des allgemeinen Begriffs über diese Gegenstände...“ [16, 200]. „Gegenstand“ sei hier nach R. Wimmer [23, 13] im weitesten Sinne verstanden. Wir werden in diesem Zusammenhang von Denotaten sprechen, worunter wir Dinge der objektiven Realität² verstehen wollen.

Das Substantiv „Baum“ beispielsweise kann sowohl die Gattung, d.h. alle Gegenstände mit den Merkmalen, die einem Baum zugeordnet werden können, als auch jeden einzelnen Baum bezeichnen. Entsprechend spricht man von generalisierender oder individualisierender Verwendung. Somit kann der Textproduzent in seiner Äußerung auf eine Klasse von Denotaten

² Dabei vernachlässigen wir die Tatsache, daß verschiedene Wörter keine Denotate, sondern nur Merkmalkomplexe haben, wie z.B. „Teufel“, „Fee“ usw., da diese in der Sprache so behandelt werden, als existiere ein Denotat.

wie auch auf einzelne Denotate Bezug nehmen. Diesen Bezug wollen wir als Referenz bezeichnen. Referiert werden kann nun in der Äußerung auf ein ganz bestimmtes Denotat

(3) Ich habe mir einen Hund gekauft.
auf eine Klasse von Denotaten

(4) Die Katze ist ein Haustier.
oder auf ein angenommenes, unbestimmtes Exemplar aus der Klasse von Denotaten.

(5) Ich werde mir einen Hund kaufen.

Die Relevanz des Referenzbegriffs für die Erfassung der Determiniertheit/Indeterminiertheit ist jedoch eingeschränkt, denn beide Phänomene sind nicht kongruent, sondern überlappen sich nur teilweise. Jede Äußerung ist durch Referenz unterschiedlicher Art im oben genannten Sinne gekennzeichnet, wie auch die Beispiele (3), (4) und (5) demonstrieren. Aber der Textproduzent kann sowohl auf Denotate, die durch determinierte, wie auf solche, die durch indetermierte Substantive bezeichnet werden, referieren.

Wir wollen unter einem determinierten Substantiv ein solches Substantiv verstehen, das ein Denotat bezeichnet, welches den Kommunikationsteilnehmern bekannt ist als das, worüber kommuniziert werden soll. Dabei ist für die Determiniertheit nicht von Bedeutung, ob das Denotat von den am Kommunikationsakt Beteiligten wahrgenommen wird

(6) *Der Mond* dreht sich um die Erde.
oder nicht.

(7) *Der Mann*, von dem ich dir erzählt habe, trägt eine rote Mütze.
Ebenso ist nicht relevant, ob der Rezipient den sprachlichen Ausdruck kennt oder nicht.

(8) Gestern hörte ich im Radio ein *Quodlibet*.

(9) *Das Quodlibet* hat mir sehr gefallen.

Die Determinationsverhältnisse in diesen beiden Sätzen sind zweifellos für den Rezipienten klar. Er kann unschwer erkennen, daß es sich bei dem *Quodlibet* in (9) genau um das *Quodlibet* von (8) handelt. Insofern ist es für ihn determiniert. Auf Grund des Mangels an extrakontextuellem Wissen (der Kenntnis des sprachlichen Ausdrucks) fehlt dem Rezipienten jedoch u.U. die Kenntnis über das Designat (den Merkmalkomplex). Die Kenntnis des sprachlichen Ausdrucks soll bei den weiteren Betrachtungen allerdings vorausgesetzt werden.

3. MÖGLICHKEITEN ZUM AUSDRUCK DETERMINIERTER BZW. INDETERMINIERTER SUBSTANTIVE IM SERBOKROATISCHEN

Die Möglichkeiten, die das Serbokroatische zum Ausdruck von Determiniertheit/Indeterminiertheit hat, lassen sich in *kontextuelle* und *extrakontextuelle* unterteilen. Folgende extrakontextuelle Indikatoren weisen auf Determiniertheit hin:

Unika

- (10) *Sunce* sija.
 (10') *Die Sonne* scheint.

Eigennamen

- (11) *Dunav* teče kroz Jugoslaviju.
 (11') *Die Donau* fließt durch Jugoslawien.

Präsuppositionen

Darunter wird ein einem Satz zugrunde liegender, vom Textproduzenten als gegeben angenommener Sachverhalt verstanden, der entweder aus der Äußerung selbst abgeleitet werden kann oder auf andere Weise (Kommunikationssituation) erschließbar ist.

(12) Bog s tobom, vidiš, kakva sam. Lijep dan, pa sam uzela da pretresem i očistim *tavan* (2, 36).

(12') Gott mit dir, du siehst, wie ich ausschaue! So ein schöner Tag, da habe ich begonnen, *den Dachboden* zu entrümpeln und zu reinigen (3, 39).

Neben den extrakontextuellen Faktoren, die eine Determiniertheit festlegen, können die Faktoren der Determiniertheit auch unmittelbar im Text auftauchen. Dafür existieren sowohl Mittel, die interlingual oder multilingual (nicht an eine bestimmte Einzelsprache gebunden) sind, wie auch solche, die an eine bestimmte Einzelsprache gebunden sind.

Zu den interlingualen Indikatoren gehören:

*Vorerwähnung*³

- (13) Na mostu stoji čovek. *Čovek* nosi crvenu kapu.
 (13') Auf der Brücke steht ein Mann. *Der Mann* trägt eine rote Mütze.

Topiks

Unter Topiks wollen wir nach E. Agricola [2] Elemente von gewisser semantischer Äquivalenz oder Ähnlichkeit verstehen.

- (14) I poluslijepi Žutija sklanja se pred otrovnom zlatnom najezdom i zapristaje za Stankovom drvenom nogom. *Invalid* mu saučesnički pomaže da uskoči u teretnjak (4, 40).
 (14') Auch der halbblinde Žutija verzog sich vor der giftigen goldenen Heimsuchung und heftete sich an Stankos Holzbein. *Der Invalid* half ihm mitleidig, in den Güterwagen zu springen (5, 34f.).

³ Als Indikator für Determiniertheit kann eine Vorerwähnung allerdings nur dann gelten, wenn eine Referenzidentität zwischen den entsprechenden Substantiven besteht. Keine Referenzidentität liegt z.B. in folgendem Fall vor:

- (13a) Ich habe einen Hund gemalt. *Ein Hund* hat vier Beine.
 In (13b) handelt es sich dagegen um Referenzidentität:
 (13b) Meine Tochter hat einen Hund gemalt. *Der Hund* hat fünf Beine.

Attribute

Attribute können für die Determinierung von Bedeutung sein, wenn sie das betreffende Denotat als das einzig mögliche in der Kommunikation charakterisieren, wobei natürlich das entsprechende Sachwissen über das Denotat vorhanden sein muß.

(15) Pre deset sati Jovanka je stigla u Stišku ulicu i kucnula u *prozor do kapije* ... (2, 162).

(15') Gegen zehn Uhr kam Jovanka in die Stigstraße und klopfte an *das Fenster neben der Pforte* (3, 183).

Thema-Rhema-Gliederung (TRG)

Wir gehen davon aus, daß die TRG eine der Invarianten bei der Translation darstellt (vgl. [10])⁴. Demzufolge hat sie auch übereinzelsprachlichen Charakter, auch wenn sie sich in den einzelnen Sprachen unterschiedlich manifestieren kann. Mit Rücksicht auf die verschiedenen Interpretationen der TRG ist wohl folgende Feststellung zu treffen: Die Wahrscheinlichkeit, daß determinierte Substantive im Thema auftreten, ist größer als die Wahrscheinlichkeit, daß sie zum Rhema gehören, und die Wahrscheinlichkeit, daß indeterminierte Substantive im Rhema auftreten, ist größer, als die, daß sie zum Thema gehören.

Wie eingangs erwähnt, gibt es nun eine Reihe von Möglichkeiten, Determiniertheit/Indeterminiertheit zu signalisieren, die an das Serbokroatische gebunden sind und die das Fehlen eines Artikels kompensieren können. Diese sprachlichen Mittel, und das sei besonders hervorgehoben, dienen nicht *ausschließlich*, nicht einmal in jedem Falle *vorwiegend* der Kennzeichnung von Determiniertheit/Indeterminiertheit von Substantiven. Es handelt sich dabei vielmehr um sprachliche Mittel, die *neben* anderen Bedeutungen *auch* Determiniertheit/Indeterminiertheit signalisieren *können*. Zu den an das Serbokroatische gebundenen Indikatoren gehören:

Die morphologische Opposition Genitiv/Akkusativ in Subjekt-Objekt-Konstruktionen mit transitivem Verb

Die Opposition Genitiv/Akkusativ findet in den serbokroatischen Grammatiken vor allem folgende Interpretation: Das Substantiv wird im Akkusativ verwendet, wenn die Handlung das ganze Denotat erfassen soll, im Genitiv tritt das Substantiv auf, wenn nur ein Teil des Denotats von der Handlung betroffen ist (vgl. [15, 567], [12, 57], [20, 194], [17, 355]). Bei dieser Erklärung wird jedoch nicht ausreichend berücksichtigt, daß die genannte Kasusopposition auch zum Ausdruck von Determiniertheit/Indeterminiertheit dienen kann.

(16) Nikola pije *vode*.

(16') Nikola trinkt *Wasser*.

⁴ Diese Auffassung ist allerdings von B. Koenitz selbst relativiert worden (vgl. [11]).

(17) Nikola pije *vodu*.

(17') Nikola trinkt *das Wasser*.

In (16) bzw. (16') wird auf eine unbestimmte Menge eines theoretisch unbegrenzten Wasservorrates Bezug genommen. In (17) bzw. (17') handelt es sich um eine begrenzte, bestimmte Menge Wasser. Der Genitiv signalisiert Partitivität, damit gleichzeitig allerdings auch Indeterminiertheit (etwas vom Stoff Wasser).

Für die Translation ergeben sich im Deutschen daraus Konsequenzen für den Artikelgebrauch: Bei Partitivität/Indeterminiertheit steht im Deutschen bei Stoffbezeichnungen der Nullartikel, eine bestimmte Menge des Stoffes wird im Deutschen hingegen durch den bestimmten Artikel gekennzeichnet.

Gleichzeitig muß allerdings eingeschränkt werden, daß der Ausdruck der Determiniertheit/Indeterminiertheit durch diese Opposition nicht durchgängig im serbokroatischen Sprachsystem kategorisiert ist. Der Gebrauch von Genitiv bzw. Akkusativ in solchen Konstruktionen ist auch von anderen Faktoren abhängig. Hier gibt es auch regionale Differenzierungen. So ist in den westlichen Teilen des serbokroatischen Sprachgebietes die Verwendung des Genitivs ausgeprägter, in den östlichen Gebieten wird häufiger der Akkusativ verwendet [13, 58].

Zum anderen besteht die Opposition Genitiv/Akkusativ nur dann, wenn es sich um ein Substantiv handelt, das auch partitiv interpretiert werden kann. Bei anderen Substantiven ist in den genannten Konstruktionen die Verwendung des Akkusativs obligatorisch.

(18) Kupiću *roman*.

(19) *Kupiću *romana*.

Wortfolgevariationen

Im Serbokroatischen ist die Wortstellung variabler als im Deutschen. In „Gramatika“ [17, 457] werden Sätze mit der Aufeinanderfolge von Subjekt — Prädikat — Objekt als stilistisch neutral bezeichnet. Alle anderen Variationen gelten als expressiv. Eine solche generelle Regel ist sicherlich nicht anzunehmen. R. Katičić [9] formuliert Äußerungen mit Voranstellung des Prädikats, die stilistisch durchaus neutral sind. Eine neutrale Antwort auf die Frage: Ko je došao? ist. z. B.:

(20) Došli su prijatelji iz daleka.

W. Admoni spricht in diesem Zusammenhang von der psychologisch-kommunikativen Einstellung des Sprechenden, die „... in bezug auf einen konkreten Satz in Widerspruch mit seiner normalen prädikativen Form geraten...“ [1, 251] kann. Er weist weiter auf die Möglichkeit hin, daß zum Ausgangspunkt des Satzes nicht das Subjekt, sondern ein anderes Satzglied wird. Eine Veränderung der Satzgliedfolge Subjekt — Prädikat muß also nicht in jedem Falle stilistisch bedingt sein.

Neben der stilistischen Markierung eines Satzgliedes und der Wortfolge nach der psychologisch-kommunikativen Einstellung des Textproduzenten kann, und das ist in den bekannten serbokroatischen Grammatiken bisher nicht berücksichtigt, die Voranstellung des Prädikats im einfachen Satz auch Indeterminiertheit des Substantivs signalisieren.

Die Differenzierung hinsichtlich der Determiniertheit/Indeterminiertheit in den deutschen Sätzen:

(21) *Der Junge* klopft.

(22) *Ein Junge* klopft.

kann neben anderen sprachlichen Mitteln im Serbokroatischen auch durch die Wortfolge zum Ausdruck gebracht werden:

(21') *Dečak kuca.*

(22') *Kuca dečak.*

Demonstrativ- und Indefinitpronomina

Obwohl in einzelnen Fällen Demonstrativ- und Indefinitpronomina in ihrer Funktion dem Artikel sehr nahe kommen können, bestehen zwischen ihnen prinzipielle Unterschiede. H. Weinreich erklärt diesen Unterschied insbesondere für die Demonstrativpronomina wie folgt: „Possessivpronomen und Demonstrativpronomen unterscheiden sich also gemeinsam dadurch vom bestimmten Artikel, daß sie innerhalb der Vorinformation eine Selektion vornehmen. Das bedeutet gleichzeitig, daß von den drei Typen Vorinformation — Kontext, Situation, Sprache, — beim Possessivpronomen und beim Demonstrativpronomen immer entweder ein Kontext oder eine Situation vorausgesetzt ist. Die Sprache als Code reicht allein nicht aus“ [22, 74].

Daran anknüpfend ist festzuhalten, daß überall dort, wo eine Vorinformation nicht vorhanden, eine Selektion demzufolge auch nicht möglich ist, ein Demonstrativpronomen nicht verwendet werden kann.

(23) Als der Wagen hielt, brummte *der Motor* noch eine Weile... (6, 165).

(23') Kad su se kola zaustavila, *motor* je još neko vreme brujao (7, 49).

Entscheidend für die Möglichkeit, ein Demonstrativpronomen zu verwenden, ist das Vorhandensein einer Vorinformation.

(24) Der Gerichtsdienner ging und brachte ein Stück Kreide. Zieh mit *der Kreide* da auf dem Boden einen Kreis (8, 326)...

(24') Služitelj izade i donese komad krede. Povuci *tom kredom* na patosu krug (9, 13)...

Obligatorisch ist die Verwendung von Indefinit- bzw. Demonstrativpronomina dann, wenn ohne diese Pronomina eine andere Bedeutung der Aussage entstünde. Das soll im folgenden veranschaulicht werden (vgl. [21]).

(25) Video sam da je u sobu ušao *muškarac*.

(26) Kad sam ušao, video sam da je *muškarac* stajao kod prozora.

(27) Kad sam ušao, video sam da je kod prozora stajao *muškarac*.

In den Sätzen (25) und (26) handelt es sich um Übereinstimmung der Denotate (bezeichnet vom Substantiv „muškarac“). In (25) und (27) dagegen bezeichnet das entsprechende Substantiv unterschiedliche Denotate.

Der Denotatsbezug kann mit Hilfe eines Demonstrativ- bzw. Indefinitpronomens verändert werden. So kommt es beispielsweise beim Hinzusetzen von „neki“ in den Sätzen (26) und (27) zur Nichtübereinstimmung des Denotats mit dem Denotat von (25), unabhängig von der Wortfolge:

(28) Kad sam ušao, video sam da je *neki muškarac* stajao kod prozora.

(29) Kad sam ušao, video sam da je kod prozora stajao *neki muškarac*.

Ebenso kann mit Hilfe eines Demonstrativpronomens das Substantiv, das am Satzende steht, was in einfachen Subjekt — Prädikat — Sätzen als Indikator für Indeterminiertheit angesehen werden kann, als determiniert gekennzeichnet werden.

(30) Kad sam ušao, video sam da je kod prozora stajao *taj muškarac*.

Die Verwendung von Demonstrativ- und Indefinitpronomina hebt also durch Wortfolgevariationen erzielte Determiniertheit oder Indeterminiertheit auf. Demnach ist die Verwendung des Demonstrativpronomens obligatorisch, wenn durch die Wortfolge Indeterminiertheit signalisiert wird, das Substantiv jedoch als determiniert dargestellt werden soll.

Entsprechend ist der Gebrauch des Indefinitpronomens obligatorisch, wenn die Wortfolge auf Determiniertheit hinweist, das Substantiv jedoch indeterminiert dargestellt werden soll.

Possessivpronomina

Eine weitere Möglichkeit zur Determinierung bieten die Possessivpronomina sowohl im Deutschen als auch im Serbokroatischen. Jedoch herrschen hier nicht immer 1:1-Äquivalenzen. Dort, wo im Deutschen der bestimmte Artikel verwendet wird, kann unter bestimmten Bedingungen ein Possessivpronomen erscheinen. Diese Tatsache ergibt sich daraus, daß das Possessivpronomen „... bereits im Sprachsystem die Seme ‚Identität‘ und ‚possessive Zuordnung‘“ [6, 33] enthält. Der bestimmte Artikel enthält „... im Sprachsystem das obligatorische Sem ‚Identität‘ und das potentielle Sem ‚Situationsgebundenheit‘“ [6, 33]. Damit ist die possessive Zuordnung auch eine Form der Identifizierung. So kann das serbokroatische Possessivpronomen „svoj“ dann als Äquivalent für den deutschen bestimmten Artikel gelten, wenn das vom entsprechenden Substantiv bezeichnete Denotat eindeutig dem Subjekt des Satzes zugeordnet ist.

(31) Nikola säubert *das Zimmer*.

(31') Nikola čisti *svoju sobu*.

Der Ausdruck der Determiniertheit/Indeterminiertheit erfolgt im Serbokroatischen, wie gezeigt wurde, auf verschiedenen Ebenen. Dazu werden morphologische, syntaktische und lexikalische Mittel verwendet. Eine konsequente Kategorisierung auf nur einer Ebene liegt nicht vor, sondern es ist ein Ensemble verschiedener Mittel der einzelnen Ebenen beteiligt.

4. DIE ADJEKTIVFORMEN IM SERBOKROATISCHEN

4.1. *Allgemeines*

Eine weitere Möglichkeit zur Kennzeichnung des Substantivs als determiniert bzw. indeterminiert kann das serbokroatische Adjektiv bieten. Doch die Verwendung der beiden Adjektivformen ist auch von einer Reihe anderer Faktoren abhängig, die im folgenden untersucht werden sollen. Zunächst wollen wir einige Spezifika der serbokroatischen Adjektivformen anführen, um von vornherein die eingeschränkten Möglichkeiten für den Ausdruck der Determiniertheit/Indeterminiertheit deutlich zu machen:

a) Nicht alle Adjektive verfügen über beide Formen. M. Stevanović [20, 250] spricht vom Vorhandensein sowohl der Langform als auch der Kurzform nur bei den reinen Qualitätsadjektiven (*opisni pridevi*), wobei es sogar hier Einschränkungen gibt. Alle anderen Adjektive haben entweder nur die Langform oder nur die Kurzform.

b) Der Gebrauch der Kurzform in abhängigen Kasus wird immer seltener [20, 261f.]. Hierbei sind territoriale Unterschiede zu bemerken. Im östlichen Teil des serbokroatischen Sprachgebietes ist dieser Schwund stärker ausgeprägt als in den übrigen Gebieten. Außerdem gibt es Differenzierungen in der Häufigkeit des Gebrauchs der Kurzform, abhängig von den einzelnen Kasus [4, 477].

c) Im Nominativ Singular besteht bei neutralem und femininem Genus in graphischer Hinsicht überhaupt kein Unterschied zwischen beiden Formen. Phonetisch/phonologisch unterscheiden sich die Adjektivformen oft durch Akzent. Die Langform zeichnet sich außerdem immer durch einen langen auslautenden Vokal aus.

<i>Langform</i>	<i>Kurzform</i>
mlâdi momak	mlâd momak
mlādā žena	mláda žena
mlādō dete	mládo dete

d) Die Verwendung der langen bzw. kurzen Adjektivformen kann auch syntaktisch bedingt sein. Bei nichtattributivischer Verwendung steht obligatorisch die Kurzform. Die Opposition Langform/Kurzform besteht nur bei attributivisch gebrauchten Adjektiven.

Zu den Spezifika der beiden Adjektivformen gehören auch Differenzierungen, die erst im Kontext relevant werden. So bezeichnet die Langform des Adjektivs nicht nur eine Eigenschaft des jeweiligen Denotats schlechthin, sondern hebt eine gewisse Verbindung dieser Eigenschaft mit dem Denotat hervor. Die Langform besitzt eine demonstrativisch-anaphorische Komponente, die die Kurzform nicht hat. Die Kurzform benennt eine Eigenschaft als solche, schlechthin (vgl. [4]).

Im folgenden sollen nun Äquivalenzbeziehungen zwischen dem Gebrauch der serbokroatischen Adjektivformen und der Artikelverwendung im Deutschen untersucht werden. Zur Beschreibung solcher Äquivalenzbeziehungen werden gemeinsame Bezugspunkte als Tertium comparationis herangezogen, die sowohl den Artikelgebrauch als auch die Verwendung der Adjektivformen beeinflussen. Als gemeinsame Bezugspunkte dienen in diesem Zusammenhang die *textsemantische Funktion* des Adjektivs sowie die *semantische Subklasse* und die *syntaktische Funktion* des entsprechenden Substantivs, das vom Adjektiv attribuiert wird.

4.2. Äquivalenzbeziehungen aus textsemantischer Sicht

Bei der Behandlung der textsemantischen Funktion des Adjektivs stützen wir uns vor allem auf E. Fekete [4], dessen Darstellung von uns jedoch in einigen Punkten präzisiert und erweitert wird. Unter textsemantischer Funktion des Adjektivs soll folgendes verstanden werden: Das attributivische Adjektiv benennt eine Eigenschaft des durch das Substantiv bezeichneten Denotats. Die Beziehungen zwischen Adjektiv und Substantiv können sehr unterschiedlich sein. Sie hängen hauptsächlich vom Kontext ab und sind für die zu vergleichenden Sprachen übereinzelsprachlicher Natur. Als textsemantische Funktionen des Adjektivs werden folgende unterschieden:

- a) Identifizierende Funktion
- b) Deskriptive Funktion
- c) Qualifizierende Funktion

4.2.1. Adjektive in identifizierender Funktion

Zur Identifizierung durch ein Adjektiv (ohne weitere Determinierer — im Deutschen treten die Artikelformen hinzu) müssen folgende Bedingungen erfüllt sein:

a) Es muß die prinzipielle Möglichkeit bestehen, daß an einem bestimmten Ort zu dem Moment, auf den sich die Rede bezieht, mindestens zwei Exemplare des durch das Substantiv benannten Denotats existieren können.

b) Nur ein Exemplar zeichnet sich durch die vom Adjektiv benannte Eigenschaft aus.

Entsprechend den Grundbedeutungen der deutschen Artikelformen [6, 22] ist hier der bestimmte Artikel typisch.

(32) Die Brücke hatte drei Pfeiler. *Der mittlere* Pfeiler war zerstört.

Das Adjektiv identifiziert auch ohne den bestimmten Artikel, d.h. auch ohne den Artikel ist eine Kenntnis über das entsprechende Denotat gewährleistet. Die Verwendung des bestimmten Artikels ist eine Folge aus der identifizierenden Funktion des Adjektivs.

Der unbestimmte Artikel kann in Verbindung mit identifizierenden Adjektiven nicht erscheinen, da er der Identifizierungsfunktion des Adjektivs

zuwider laufen würde. Der Gebrauch des unbestimmten Artikels läßt entweder mehrere Denotate mit der betreffenden Eigenschaft zu oder macht eine Identifizierung durch das Adjektiv irrelevant, weil im Zusammenhang der Äußerung die Existenz mehrerer Denotate nicht von Bedeutung ist.

(33) Die Brücke hatte viele Pfeiler. *Ein mittlerer* Pfeiler war zerstört.

(34) Peter besorgte Blumen, und Hans kaufte *einen interessanten* Roman.

Für das Serbokroatische ist die Verwendung der Langform charakteristisch. Das Adjektiv bewirkt ein Herauslösen aus einer Menge mehrerer möglicher Denotate.

(35) Most je imao više stubova. *Centralni* stub je bio srušen.

Der Darstellung zum Gebrauch der Lang- und Kurzformen des Adjektivs bei T. Maretić [15, 493] und in „Gramatika“ [17, 101], wonach die Kurzform dann verwendet wird, wenn das Interrogativpronomen „kakav“ gebraucht werden kann, und die Langform dann, wenn „koji“ möglich ist, stimmen wir nicht zu, obwohl eingeräumt werden muß, daß damit sicher in vielen Fällen eine Differenzierung getroffen werden kann. Anschließend an die bisherigen Aussagen über identifizierende Adjektive läßt sich jedoch feststellen, daß eine solche Unterteilung nach der Verwendung der Interrogativpronomina nicht konsequent durchführbar ist. Zweifellos setzt die Verwendung des Interrogativpronomens „koji“ die Existenz mehrerer möglicher Denotate voraus und erfragt ein Denotat mit einer bestimmten Eigenschaft aus dieser Menge. Das Adjektiv, das diese Eigenschaft bezeichnet, hat in solchen Fällen identifizierende Funktion und wird in der Langform gebraucht. Jedoch darf nicht außer acht gelassen werden, daß die Langform auch in nichtidentifizierender Funktion auftreten kann. Dabei ist die Verwendung von „koji“ als Interrogativpronomen nicht immer möglich, sondern mitunter die Notwendigkeit des Gebrauchs von „kakav“ gegeben.

(36) Ali iznad svega toga čuje se kroz glavnu čaršiju *metalni* zvuk (1, 38). Das Adjektiv muß hier mit „kakav“ erfragt werden, obwohl die Langform verwendet wird — ein Beweis dafür, daß die oben genannte Regel nicht zutrifft, auch wenn berücksichtigt werden muß, daß „koji“ und „kakav“ in bestimmten Kontexten als Synonyme gebraucht werden können.

4.2.2. Adjektive in deskriptiver Funktion

Die Identifizierung durch das Adjektiv bedeutet mit der Benennung einer Eigenschaft gleichzeitig ein Herauslösen eines Denotats aus einer Menge mehrerer möglicher anderer Denotate durch diese Eigenschaft. Bei deskriptiver Funktion des Adjektivs ist das Substantiv bereits identifiziert, d.h. durch das Adjektiv erfolgt kein Herauslösen aus einer Menge möglicher Denotate, da nur ein mögliches Denotat (ersichtlich aus dem Kontext) existiert. Diesem Denotat wird durch das Adjektiv lediglich eine Eigenschaft zugeschrieben. Das vom Substantiv benannte Denotat wird durch das Adjektiv informativ erweitert.

Bei Adjektiven in deskriptiver Funktion steht im Deutschen typischerweise der bestimmte Artikel. Seine Verwendung resultiert aus der durch kontextuelle oder extrakontextuelle Mittel erzielten Identifizierung des Substantivs.

(37) Hans hatte nur einen Sohn. *Der junge* Bursche studierte Mathematik.

Im Serbokroatischen ist die Langform charakteristisch. Für ihre Verwendung spricht vor allem ihre demonstrativisch-anaphorische Komponente (vgl. 4.1.).

(37') Hans je imao samo jednog sina. *Mladi* momak je studirao matematiku.

Die Kennzeichnung eines Substantivs als determiniert bzw. indeterminiert kann in unterschiedlichem Maße relevant sein. Daraus resultiert auch eine gewisse Flexibilität im Artikelgebrauch. Die Opposition bestimmter Artikel/unbestimmter Artikel kann für die objektive Determiniertheit/Indeterminiertheit weitgehend redundant sein. Der Textproduzent hat dann die Möglichkeit, einen Sachverhalt unterschiedlich darzustellen. Die „Darstellungsweise“ kann unter diesen Umständen ermöglichen, daß ein Denotat sowohl als determiniert als auch als indeterminiert in die Kommunikation lanciert wird, ohne daß dadurch wesentliche Bedeutungsveränderungen entstehen.

(38) Hans versuchte, seinen Freund zu erkennen, aber er sah nur *den mageren* Hals, das vorgestreckte Kinn.

(39) Hans versuchte, seinen Freund zu erkennen, aber er sah nur *einen mageren* Hals, ein vorgestrecktes Kinn.

In beiden Sätzen handelt es sich um objektiv determinierte Denotate, d.h. Hans nimmt auf ein ganz bestimmtes Denotat Bezug. Die textsemantische Konstellation läßt den bestimmten Artikel erwarten, da „Hals“ eindeutig zu „Freund“ gehört und damit identifiziert ist. „Mager“ steht demzufolge als deskriptives Adjektiv. Bei der Verwendung des unbestimmten Artikels entsteht ein Satz, der in seiner Aussage ambig ist. „Hals“ kann als identifiziert interpretiert werden, durch die gleiche Beziehung wie in (37). Dabei wird durch den Gebrauch des unbestimmten Artikels lediglich die „Darstellungsweise“ nuanciert. Das Adjektiv hat ebenfalls deskriptive Funktion.

Wird „Hals“ jedoch als nichtidentifiziert betrachtet, als nicht „Freund“ zugehörig, was uns in (39) zwar außergewöhnlich, doch aber möglich erscheint, ändern sich auch die textsemantischen Beziehungen. Das Adjektiv „mager“ ist dann weder identifizierend noch deskriptiv verwendet, sondern hat qualifizierende Funktion (vgl. 4.2.3.).

Als Mittel zur Nuancierung der „Darstellungsweise“ kann auch die Verwendung der Kurzform des serbokroatischen Adjektivs in deskriptiver Funktion gesehen werden, wobei die „Darstellungsweise“ im Deutschen und Serbokroatischen nicht immer übereinstimmen muß.

(38') Hans je pokušavao da prepozna svog prijatelja, ali video je samo *mršavi* vrat, isturenu bradu.
gegenüber:

(38'') Hans je pokušavao da prepozna svog prijatelja, ali video je samo *mršav* vrat, isturenu bradu.

Beide Adjektivformen haben deskriptive Funktion. Die Langform unterstreicht die Zugehörigkeit von „vrat“ zu „prijatelj“ entsprechend ihrer demonstrativisch-anaphorischen Komponente, während die Kurzform hinsichtlich dieses Merkmals nicht markiert ist. Die bewußte Differenzierung beider Formen in der serbokroatischen Gegenwartssprache in solchen Fällen ist sehr selten. Häufig werden die Adjektivformen bei solcher Verwendungsweise als Synonyme angesehen.

Mitunter ist es auch eine Interpretationsfrage, ob das Adjektiv identifizierende oder deskriptive Funktion hat. Das kann dann der Fall sein, wenn über die Zusammenhänge, in denen der Sachverhalt steht, wichtige Informationen fehlen. Das soll folgendes Beispiel veranschaulichen, obwohl es sich dabei gewissermaßen um einen Sonderfall handelt:

(40) *Die rote* Zahl auf ihrem Kalender machte ihr klar, daß Sonntag war (10, 359).

Dieser Satz ist im Deutschen ambig, d.h. eröffnet zwei Möglichkeiten der Interpretation. Einmal kann sich auf dem Kalender nur eine Zahl — eben diese rote — befinden, wie das beim Abreißkalender der Fall ist. Zum anderen aber können auf dem Kalender auch mehrere Zahlen vorhanden sein, von denen nur eine — eben die rote — den Sonntag kennzeichnet. Das ist z.B. beim Wochenkalender der Fall.

Entsprechend dieser Differenzierung ist auch die textsemantische Funktion des Adjektivs — rot — unterschiedlich. Beim Abreißkalender deskriptiv, beim Wochenkalender identifizierend, da es sich hier um ein Herauslösen einer aus der Menge mehrerer Zahlen handelt.

Im Serbokroatischen existiert eine Ambiguität dieses Satzes solcherart nicht. Hier wird mit Hilfe der Adjektivformen differenziert. Bei identifizierender Funktion (Wochenkalender) erscheint die Langform.

(40') *Crveni* broj na kalendaru pokazivao joj je da je danas nedelja (11, 344).

Bei deskriptiver Funktion (Abreißkalender) wird die Kurzform verwendet.

(40'') *Crven* broj na kalendaru pokazivao joj je da je danas nedelja.

Eine Ambiguität entsteht auch im Serbokroatischen, im Satz (40''). Entweder es ist tatsächlich nur eine rote Zahl auf dem Kalender zu sehen (deskriptiv), oder aber der Kalender zeigt mehrere rote Zahlen, und eine davon — das entsprechende Datum — zeigt, daß Sonntag ist. In einem solchen Falle hat das Adjektiv qualifizierende Funktion (vgl. 4.2.3.).

Sofern dem deutschen Artikelgebrauch nicht andere Regeln entgegenstehen (z.B. Abhängigkeit des Artikelgebrauchs von der semantischen Subklassifizierung des Substantivs, vgl. 4.3.), ist bei identifizierender Funktion des Adjektivs der bestimmte Artikel durch den unbestimmten in numerischer Bedeutung, bei deskriptiver Funktion durch den bestimmten Artikel in nichtdemonstrativer Bedeutung bei Eliminierung des Adjektivs verwendbar.

Identifizierendes Adjektiv:

(41) Eine Zahl/eine der Zahlen auf ihrem Kalender . . .

Deskriptives Adjektiv:

(42) Die Zahl auf ihrem Kalender . . .

4.2.3. Adjektive in qualifizierender Funktion

Die qualifizierende Funktion des Adjektivs läßt sich folgendermaßen charakterisieren:

Das Substantiv ist indeterminiert. Das attributivische Adjektiv ist Träger einer Information über das durch das Substantiv bezeichnete Denotat. Die Äußerung ist so aufgebaut, daß vom Rezipienten eine Kenntnis des Denotats als genau desjenigen Denotats, über das kommuniziert wird, nicht vorausgesetzt wird. Für qualifizierende Funktion des Adjektivs ist im Deutschen der unbestimmte Artikel und entsprechend der semantischen Subklassifizierung des Substantivs auch der Nullartikel charakteristisch. Mitunter sind beide Artikelformen austauschbar:

(43) Wir gerieten in *dichten* Verkehr.

(44) Wir gerieten in *einen dichten* Verkehr.

Im Serbokroatischen ist für die qualifizierende Funktion die Kurzform charakteristisch.

(45) Nikola je dobio *lep* poklon.

Doch auch die Langform tritt bei qualifizierenden Adjektiven auf. Das trifft vor allem für verschiedene lexikalisierte oder zur Lexikalisierung neigende Wortgruppen zu.

(46) Bacao je sve kao *stari* papir.

Ist das nicht der Fall, so ist die Langform in der Regel mit der Kurzform austauschbar:

(47) Alles in der Hoffnung, sein Besuch werde ihm *eine positive* Schlagzeile einbringen (12, 112).

(47') Sve u nadi da će mu posjeta donijeti *povoljni* naslov u novinama (13, 92) . . .

(47'') Sve u nadi da će mu posjeta donijeti *povoljan* naslov u novinama . . .

Bei den erwähnten drei Funktionen spielt die Numerusfähigkeit/-unfähigkeit des attribuierten Substantivs eine Rolle. In E. Feketes [4] Untersuchung findet sich keinerlei Differenzierung der entsprechenden Substantive. Das ist z.T. auch verständlich, da die Verwendung der Adjektivformen im Serbokroatischen in wesentlich geringerem Maße von der semantischen Subklassifizierung des Substantivs abhängig ist (vgl. 4.3.) als im Deutschen der Artikelgebrauch.

Am konsequentesten läßt sich E. Feketes Darstellung für Adjektive bei numerusfähigen Substantiven anwenden, da nur durch numerusfähige Substantive einzelne Exemplare⁵ benannt werden können, nur durch sie eine Gegliedertheit ausgedrückt werden kann. Ganz deutlich wird die Relevanz einer solchen Gegliedertheit bei der identifizierenden Funktion, wo durch das Adjektiv ein Exemplar aus einer Menge mehrerer möglicher herausgelöst wird, was die Möglichkeit der Existenz mehrerer Exemplare voraussetzt. Die Darstellung von identifizierenden Adjektiven bei numerusunfähigen Substantiven wird daher problematisch. Unter solchen Substantiven ist sicherlich eine Differenzierung in Stoffbezeichnungen und Abstrakta ratsam. Bei den Stoffbezeichnungen sind identifizierende Adjektive eher denkbar als bei numerusunfähigen Abstrakta, denn die Stoffbezeichnungen können auch eine abgegrenzte Menge des betreffenden Stoffes bezeichnen. Somit sind mehrere solcher abgegrenzter Mengen denkbar.

(48) Auf der Baustelle fanden wir mehrere Haufen Zement. Wir nahmen *den feuchten* Zement.

Bei numerusunfähigen Abstrakta ist ein Bezeichnen einer abgegrenzten Menge in irgendeiner Weise nicht möglich und das potentielle Vorhandensein mehrerer Exemplare in weitesten Sinne ausgeschlossen. Numerusunfähige Abstrakta können demzufolge nicht von identifizierenden Adjektiven begleitet werden.

4.3. Äquivalenzbeziehungen in Abhängigkeit von der semantischen Subklassifizierung des attribuierten Substantivs

Weder der deutsche Artikelgebrauch noch die Verwendung der Adjektivformen im Serbokroatischen sind ausschließlich mit textsemantischen Kriterien zu erfassen. Neben dieser interlingualen Komponente spielen für Artikelgebrauch bzw. Wahl der Lang- und Kurzformen Faktoren eine Rolle, die an das Deutsche bzw. Serbokroatische gebunden sind. Während die interlingualen Faktoren für die hier zu vergleichenden Sprachen gleichermaßen gelten (sich allerdings im Serbokroatischen und Deutschen unterschiedlich ausprägen können), ist bei an eine Einzelsprache gebundenen Kriterien auf Grund unterschiedlicher Struktur der Sprachen, entsprechend verschiedener Spezifika des Deutschen bzw. Serbokroatischen, nicht unbedingt Gemeinsamkeit zu erwarten. In der Regel tritt zum deutschen Substantiv obligatorisch eine Artikelform (Ausnahme vgl. [16, 223]). Unabhängig von textsemantischen oder syntaktischen Bedingungen ergeben sich allein dafür bestimmte Regeln für den Gebrauch des Artikels, abhängig von der semantischen Subklasse des betreffenden Substantivs. Besondere Regeln gelten hier in erster Linie für *Eigennamen*, *Stoffbezeichnungen* und *Abstrakta* (vgl. [16]). Bei Attribuierung solcher Substantive durch ein adjektivisches Attribut ändern sich mitunter auch die Regeln für den Artikelgebrauch.

⁵ „Exemplar“ sei hier im weitesten Sinne verstanden, d.h. auch numerusfähige Abstrakta sollen eingeschlossen sein.

Das trifft vor allem für die Eigennamen zu. Personenbezeichnungen, die in der Regel mit der Nullform des Artikels stehen, haben bei adjektivischer Attribuierung den bestimmten Artikel bei sich.

(49) *Hans* ist Lehrer geworden.

(50) *Der kluge Hans* ist Lehrer geworden.

Ähnliches findet sich auch bei geographischen Namen. So wird bei Länderbezeichnungen, die normalerweise mit Nullartikel stehen, bei Hinzutreten eines Adjektivs als Attribut, der bestimmte Artikel verwendet.

(51) *Jugoslawien* hat viele Berge.

(52) *Das schöne Jugoslawien* hat viele Berge.

Am deutlichsten tritt die Funktion des Artikels, Determiniertheit/Indeterminiertheit zu kennzeichnen, bei Gattungsnamen zutage, sofern es sich um individualisierenden und nicht generalisierenden Gebrauch handelt. Bei Gattungsnamen wird diese Funktion nicht überlagert durch weitere Regeln, die sich aus der semantischen Subklassifizierung des Substantivs ergeben. Hier hat der Artikel tatsächlich primär die Funktion, Determiniertheit bzw. Indeterminiertheit zu signalisieren (sofern es sich um individualisierenden Gebrauch handelt).

(53) Ich sehe *den Baum/den schönen Baum*.

(54) Ich sehe *einen Baum/einen schönen Baum*.

Im Deutschen ist also für den Artikelgebrauch u.a. die Zugehörigkeit zu einer bestimmten semantischen Subklasse des Substantivs von Bedeutung. Das dürfte wohl auch damit zusammenhängen, daß appellativische Substantive die Klasse (z.B. „Baum“) wie auch ein einzelnes Exemplar (ein Baum/der Baum) bezeichnen können. Diese Möglichkeit ist bei den verschiedenen semantischen Subklassen der Substantive in unterschiedlichem Maße realisierbar. Im Serbokroatischen ist die Verwendung der Adjektivformen bei Appellativa von der Zugehörigkeit zur semantischen Subklasse des Substantivs unabhängig. In folgenden Sätzen hängt der Gebrauch der Adjektivformen beispielsweise von anderen Faktoren ab:

(55) Uleteli smo u *gust* saobraćaj.

Abstraktum

(56) Uleteli smo u *gusti* saobraćaj.

(57) Dobili smo *nov* cement.

Stoffbezeichnung

(58) Dobili smo *novi* cement.

(59) Gledali smo kroz *nizak* prozor.

Gattungsname

(60) Gledali smo kroz *niski* prozor.

Anders bei Eigennamen. Hier ist die Verwendung des Adjektivs in der Regel an die Langform gebunden, sofern es sich um rein attributive Funktion handelt — ein Fakt, der mit der Tatsache erklärt werden könnte,

daß die Langform u.a. als Ergebnis der Determiniertheit des Exemplars stehen kann, und durch Eigennamen ebenfalls Determiniertheit signalisiert wird. Das gilt sowohl für Personennamen als auch für geographische Namen:

(61) *Pametni* Nikola je postao nastavnik.

(62) *Lepi* Dunav teče kroz Jugoslaviju.

Im Serbokroatischen hat die semantische Subklassifizierung des Substantivs also nur bei Eigennamen Einfluß auf den Gebrauch der Adjektivformen.

4.4. Äquivalenzbeziehungen aus syntaktischer Sicht

Unter 4.3. haben wir gesondert dargestellt, daß Artikelgebrauch und Adjektivverwendung auch von der *semantischen Subklassifizierung der Substantive* abhängig sind; allerdings auch hier auf der Grundlage der vorher behandelten *textsemantischen Funktionen*. Da Eigennamen als determiniert gelten können, hat das sie begleitende adjektivische Attribut deskriptive Funktion. Daher sind die Äquivalenzbeziehungen zwischen Artikelgebrauch und Adjektivverwendung recht eindeutig, und wir haben es für notwendig gehalten, sie — auch im Interesse einer besseren Übersichtlichkeit — gesondert darzustellen. Ähnliches gilt auch für die gesonderte Behandlung bestimmter *syntaktischer Positionen* des attribuierten Substantivs. Auch hier ist die Wirkung der textsemantischen Faktoren nicht aufgehoben. Die Untersuchung der syntaktischen Positionen jedoch eröffnet Möglichkeiten einer zusätzlichen Differenzierung bei der Darstellung des Gebrauchs der deutschen Artikelformen bzw. der serbokroatischen Adjektivformen.

Die bekannten deutschen Grammatiken geben für das Substantiv folgende syntaktischen Positionen an: Subjekt, Objekt, Adverbialbestimmung, Prädikativ, prädikatives Attribut, Attribut, Apposition. Prinzipiell die gleichen syntaktischen Verwendungsmöglichkeiten finden wir in den serbokroatischen Grammatiken für das serbokroatische Substantiv. M. Stevanović [20, 52] trennt jedoch von den Appositionen zusätzlich die Attributive. Da eine solche Differenzierung von Bedeutung für die Verwendung der serbokroatischen Adjektivformen sein kann, wollen wir uns dem auch für das Deutsche anschließen.

Wir werden Prädikativ und Attributiv in den Mittelpunkt unserer Betrachtungen rücken, da besonders diese beiden Positionen des Substantivs den Gebrauch der Adjektivformen und die Verwendung des Artikels beeinflussen.

4.4.1. Prädikativ

Neben der syntaktischen Position des Substantivs (Prädikativ) kann in diesem Zusammenhang auch die semantische Subklassifizierung des Substantivs für die Artikelwahl im Deutschen eine Rolle spielen. Das gilt insbesondere für Personenbezeichnungen, innerhalb derer eine Differenzierung nützlich ist, um den Gebrauch des Artikels zu erklären.

Nach G. Helbig/J. Buscha [8, 337] steht bei Bezeichnungen des Berufs, der Funktion, der Nationalität und der Weltanschauung im Deutschen der Nullartikel, sofern die Personenbezeichnung im Prädikativ auftritt.

(63) Hans ist *Lehrer*.

Der Artikelgebrauch ändert sich jedoch, wenn ein Attribut zum Prädikativ tritt. Ist das der Fall, so wird der bestimmte oder unbestimmte Artikel verwendet. Sein Gebrauch hängt hierbei ausschließlich von textsemantischen Faktoren ab, der „Zwang“ zur Verwendung des Nullartikels durch die syntaktische Schablone ist aufgehoben. Von den möglichen Attributen sollen uns zunächst adjektivische vor dem Substantiv im Prädikativ interessieren:

(64) Hans ist *ein guter Lehrer*.

(65) HANS ist *der gute Lehrer*.

Im Unterschied zu solchen Personenbezeichnungen steht bei Personenbezeichnungen, die eine allgemeine Eigenschaft bezeichnen, normalerweise der unbestimmte Artikel:

(66) Hans ist *ein Freund*.

Der Gebrauch des Nullartikels ist nicht möglich:

(67) *Hans ist Freund.

Hat das Substantiv im Prädikativ ein adjektivisches Attribut, so sind ebenfalls, entsprechend der textsemantischen Konstellation, bestimmter und unbestimmter Artikel verwendbar:

(68) Hans ist *ein guter Freund*.

(69) HANS ist *der gute Freund*.

Neben dem Gebrauch des unbestimmten Artikels besteht also in bestimmten Kontexten auch die Möglichkeit, den bestimmten Artikel zu verwenden. Das kann dann der Fall sein, wenn das Subjekt des Satzes als rhematischer Teil betont ist. Die natürlichste Verwendung solcher Aussagen findet sich in der gesprochenen Sprache, im Dialog. Der bestimmte Artikel kann beispielsweise in der Antwort auf die Frage: Wer ist denn der gute Freund? erscheinen (vgl. (69)).

Die Artikelverwendung in dieser syntaktischen Schablone beschränkt sich jedoch nicht nur auf Personenbezeichnungen. Im Prädikativ können auch andere Substantive stehen, wobei die gleichen Regeln für den Artikelgebrauch gelten:

(70) Dieses Gebäude ist *ein schönes Hotel*.

(71) DIESES GEBÄUDE ist *das schöne Hotel*.

Die hierzu angeführten Beispiele lassen erkennen, daß der Artikelgebrauch in solchen Konstruktionen letzten Endes von der referentiellen bzw. nicht-referentiellen⁶ Funktion der Wortgruppe im Prädikativ abhängt. J. Lyons

⁶ Der Ausdruck „guter Freund“ kann verwendet werden, um auf ein Denotat zu referieren aber auch um etwas über das Denotat, auf das durch das Subjekt „Hans“ referiert wird, zu sagen. Im ersten Fall handelt es sich um die referentielle, im zweiten um die prädikative Verwendung.

stellt in diesem Zusammenhang fest, daß die Nominalphrase im Prädikativ in Verbindung mit der Kopula „sein“ sowohl eine Identität zum Subjekt (identifizierender Satz — referentielle Verwendung) als auch eine Aussage über das Subjekt (prädikativer Satz — nichtreferentielle Verwendung) zum Ausdruck bringen kann. „Im Deutschen ist, wie in vielen, aber nicht allen Sprachen, die prädikative Kopula zufällig mit der identifizierenden identisch: das Verb ‚sein‘ wird in beiden Fällen verwendet“ [14, 198]. Gleiches gilt auch für serbokroatische Konstruktionen mit der Kopula „biti“ + Prädikativ.

Auf unsere, durch Adjektive attribuierten Substantive im Prädikativ, angewandt, bedeutet das, daß der bestimmte Artikel in identifizierenden Sätzen (im Sinne von J. Lyons), der unbestimmte Artikel in prädikativen Sätzen (im Sinne von J. Lyons) verwendet wird.

Von Einfluß auf die Artikelwahl kann auch die Semantik des Adjektivs sein. Die semantische Subklassifizierung der Substantive und Adjektive für diese Problematik ist sehr kompliziert. Wir wollen die Relevanz der Semantik des Adjektivs für den Artikelgebrauch am Beispiel der Berufsbezeichnungen illustrieren. Von Bedeutung dafür sind einzelne „situative“ Adjektive. Solche Adjektive bezeichnen keine Eigenschaft, die dem Substantiv schlechthin anhaftet. Die betreffende Eigenschaft wird vielmehr durch die Situation konstituiert, sie ist situationsrelativ. Mit veränderter Situation ändert sich auch die Eigenschaft (recht, passend, neu . . .).

(72) Hans ist *der neue* Lehrer.

Das Subjekt muß nicht betont sein. Der Satz ist auch stilistisch durchaus neutral.

Der Nullartikel wird bei Titeln verwendet, zu denen er obligatorisch gehört.

(73) Hans Lehmann ist *ordentlicher* Professor für theoretische Linguistik.

Solchen Titeln entsprechen im Serbokroatischen in der Regel lexikalisierte Wortgruppen:

(73') Hans Leman je *redovni* profesor za teorijsku lingvistiku.

Er steht auch bei Stoffbezeichnungen und (vor allem numerusunfähigen) Abstrakta:

(74) Dieses Material ist *guter* Zement.

Im Serbokroatischen spielt die semantische Subklassifizierung des Substantivs für die Verwendung der Lang- bzw. Kurzform des Adjektivs beim Substantiv im Prädikativ keine Rolle. In der Regel wird das Substantiv im Prädikativ von der Kurzform des Adjektivs begleitet.

(64') Hans je *dobar* nastavnik.

(68') Hans je *dobar* prijatelj.

(70') Ova zgrada je *lep* hotel.

Die Langform kann dann erscheinen, wenn das Subjekt des Satzes als rhematischer Teil betont ist. Dann nämlich hat das Adjektiv deskriptive

Funktion (sonst hat ein Adjektiv beim Substantiv im Prädikativ gewöhnlich qualifizierende Funktion). In solchen Fällen wird die demonstrativisch-anaphorische Komponente der Langform realisiert (vgl. 4.1.).

(65') HANS je *dobri* nastavnik.

Im Deutschen ist bei einer solchen Äußerung der bestimmte Artikel durch ein Demonstrativpronomen ersetzbar:

(75) HANS ist *dieser/jener gute* Lehrer.

„Lehrer“ bzw. „nastavnik“ sind identifiziert. In der Äußerung wird darauf verwiesen. Im Deutschen kann das durch den bestimmten Artikel in demonstrativer Bedeutung bzw. durch Demonstrativpronomina erfolgen. Das Serbokroatische kann einen solchen Bezug durch die Langform des Adjektivs herstellen. Zur Verstärkung dieser Beziehung kann auch im Serbokroatischen ein Demonstrativpronomen hinzutreten:

(75') HANS je *taj/onaj dobri prijatelj*.

Außerdem spielt, wie wir auch für den Artikelgebrauch im Deutschen festgestellt hatten, die Semantik des Adjektivs mitunter eine Rolle für die Verwendung der Adjektivformen im Serbokroatischen. Eine solche Relevanz finden wir beim Adjektiv „star“/„stari“. Hier können zwischen der Verwendung der Lang- bzw. Kurzform im Prädikativ — und eben nur im Prädikativ — semantische Differenzierungen vorliegen, die in anderen syntaktischen Positionen nicht zutage treten.

(76) Nikola je *star* hajduk.

(76') Nikola ist *ein alter* Haiduk.

(77) Nikola je *stari* hajduk.

(77') Nikola ist *ein alter* Haiduk.

In (77) bezieht sich „stari“ nicht auf das Alter von Nikola, sondern auf die Dauer seiner Zugehörigkeit zu den Haiduken („stari“ in der Bedeutung von „langjährig“).

In (76) bezeichnet das Adjektiv das Lebensalter von Nikola. In beiden Äußerungen steht also keinesfalls die Opposition Determiniertheit/Indeterminiertheit im Vordergrund, sondern die Realisierung verschiedener Sememe des Adjektivs „star“/„stari“. Solche semantischen Differenzierungen, wenn auch auf andere Weise ausgedrückt, gibt es auch im Deutschen. Das betrifft z.B. Berufsbezeichnungen im Prädikativ, die einmal mit dem bestimmten Artikel, zum anderen auch mit dem Nullartikel stehen können:

(78) Er ist *Schauspieler*.

(79) Er ist *ein Schauspieler*.

In (78) wird die reine Berufsbezeichnung ausgedrückt. Es handelt sich um einen Menschen, der als Schauspieler tätig ist, dessen Beruf Schauspieler ist. Die Konstruktion mit dem unbestimmten Artikel in (79) kennzeichnet eine Verhaltensweise, gewöhnlich abwertend, keinen Beruf.

4.4.2. *Attributiv*

M. Stevanović begründet die Differenzierung zwischen Apposition und Attributiv folgendermaßen: „Imenice pak koje stoje uz druge imenice i vrše službu njihova određivanja, ali ne označavaju isti već širi pojam vrste ili roda kome glavni pojam pripada, zatim pojam, takođe širi, titule ili zvanja, odnosno zanimanja i osobine koje glavni pojam ima, kao u primerima . . . reka Zeta, . . . car Stjepan . . . — po službi svojoj nisu apozicije, i u stvari nisu ništa drugo već atributi . . .“ [20, 60f.].

Das Unterscheidungsmerkmal zwischen Attributiv und Apposition kann u.E. nicht darin bestehen, daß Appositionen denselben Begriff wie das Bezugselement und Attribute einen weiteren Begriff bezeichnen. Diese Erklärung ist schon deshalb ungünstig, weil Attribute häufig bei Eigennamen stehen, und Eigennamen keine Begriffe, sondern Einzelexemplare bezeichnen. Auf denselben Begriff wie das Bezugselement kann sich dann das Attributiv ohnehin nicht beziehen.

Zum anderen bezieht sich die Apposition zwar auf dasselbe Denotat wie das Bezugselement (ebenso wie sich das Attributiv auf dasselbe Denotat wie das Bezugselement bezieht), bezeichnet aber nicht denselben Begriff (bei Stevanović „pojam“)⁷. Auch Appositionen (nicht nur Attribute) können einen weiteren Begriff, einen Oberbegriff (Hyperonym) oder aber einen Unterbegriff (Hyponym) bezeichnen.

(80) Hotel, *lepa zgrada*, nalazi se . . .

(80') Das Hotel, *ein schönes Gebäude*, befindet sich . . .

„Lepa zgrada“ und „hotel“ sind durchaus unterschiedliche Begriffe. Nicht jedes Hotel muß ein schönes Gebäude sein und umgekehrt ist nicht jedes schöne Gebäude ein Hotel. Die invarianten Merkmale beider Klassen von Individuen sind unterschiedlich. U.E. besteht der Hauptunterschied zwischen Apposition und Attributiv darin, daß die Beziehung zwischen Attributiv und Bezugselement wesentlich enger ist als die zwischen Apposition und Bezugselement. Das äußert sich in der unterschiedlichen Eliminierbarkeit beider Satzglieder. Zwar sind prinzipiell sowohl Apposition als auch Attributiv eliminierbar, dennoch besteht ein Unterschied: Bei Eliminierung der Apposition fehlt eine Information über das Bezugselement. Wird das Attributiv eliminiert, so kann es, neben dem Verlust einer Information über das Bezugselement, zu Beschränkungen in der stilistischen Verwendbarkeit der Äußerung kommen. Das betrifft sowohl das Deutsche als auch das Serbokroatische.

(81) Mladi *doktor* Jovanović je došao kod nas.

(82) Mladi Jovanović je došao kod nas.

⁷ Wir legen die Definition von W. Segeth zugrunde: „Ein Begriff ist die gedankliche Widerspiegelung einer Klasse von Individuen auf der Grundlage ihrer invarianten Merkmale“ [19, 101].

(81') Der junge *Doktor Jovanović* kam zu uns.

(82') Der junge Jovanović kam zu uns.

Daneben ergibt sich für das Attributiv im Deutschen ein zusätzliches Spezifikum. Während sowohl im Serbokroatischen als auch im Deutschen das Substantiv in der Funktion einer Apposition im Kasus mit dem Bezugselement identisch ist, kann das Attributiv im Deutschen „... vor allem wenn es sich um Eigennamen handelt — die Kasusidentität mit dem Bezugswort verlieren“ [7, 17].

Apposition

(83) Ulaz hotela, *jedne lepe zgrade*, nalazi se ...

(83') Der Eingang des Hotels, *eines schönen Gebäudes*, befindet sich ...

Attributiv

(84) Mesto rođenja *Volfganga Milera* bilo je nepoznato.

(84') Der Geburtsort *Wolfgang Müllers* war unbekannt.

Im Serbokroatischen bleibt die Kasusidentität des Substantivs, das als Attributiv fungiert, mit dem Bezugselement in jedem Fall erhalten.

Im Deutschen ist in einzelnen Fällen schwer zwischen Bezugselement und Attributiv zu unterscheiden. Das trifft bei Verwandtschaftsbezeichnungen, Berufsbezeichnungen, Titeln und Anredeformen zu, wenn diese bei Personennamen stehen [8, 538f.]. Von der Wahl eines Artikelwortes hängt dann ab, was Bezugselement und was Attributiv ist. Ohne Artikelwort gilt die jeweilige Verwandtschaftsbezeichnung, Berufsbezeichnung, Anredeform oder der Titel als Attributiv, wird ein Artikelwort verwendet, so fungiert der Personename als Attributiv.

(85) *Doktor Meier*

ohne Artikelwort

(86) Der *Doktor Meier*

mit Artikelwort

Die artikellose Verwendung signalisiert dann, daß das als Attributiv dienende Substantiv nicht als selbständige syntaktische Größe gebraucht werden kann. Das Substantiv kann nur in enger syntaktischer Verbindung mit einem weiteren Element, einem Konkretisierer, stehen. Eine solche Konkretisierung erfolgt durch den Eigennamen.

(87) *Doktor Meier* kam zu uns.

(88) *Doktor kam zu uns.

Eine Eliminierung des Eigennamens verdeutlicht diesen Fakt. Der Eigenname ist erforderlich, um eine grammatisch richtige Aussage zu erhalten.

Steht das gleiche Substantiv hingegen mit einem Artikelwort, so stellt es eine selbständige syntaktische Größe dar. Der Eigenname ist ein fakultativer Konkretisierer. Die syntaktische Selbständigkeit des Substantivs wird durch Eliminieren des Eigennamens deutlich:

(89) Der *Doktor Meier* kam zu uns.

(90) Der *Doktor* kam zu uns.

Am häufigsten treten wohl Attributive zusammen mit Eigennamen auf. Auf solche Konstruktionen wollen wir uns hier beschränken. Für den Artikelgebrauch treffen wir dabei auf recht eindeutige Verhältnisse. Charakteristisch für Attributive, die ein Attribut bei sich haben, ist der bestimmte Artikel.

(91) Der junge *Herr* Meier

(92) Das schöne *Städtchen* Weimar

Was die Verwendung der serbokroatischen Adjektivformen betrifft, so tritt recht konsequent die Langform auf. Diese Tatsache ist u.E., ähnlich wie bei Nominalphrasen bestehend aus Adjektiv + Eigename (vgl. 4.3.), damit zu erklären, daß durch den Eigennamen die Determiniertheit des Exemplars signalisiert wird, und der Gebrauch der Langform auch ein Ergebnis der Determiniertheit des Exemplars sein kann. Damit befinden wir uns auch in Übereinstimmung mit E. Fekete: „... glavni imenički pojam preko atributiva ‚indikuje‘ određenost u sferu prideva namećući mu duži oblik kao normalan“ [4, 431].

Dennoch kann man nicht darüber hinweggehen, daß auch bei solchen Konstruktionen die Kurzform des Adjektivs auftritt. In Beispiel (93) verwendete von 50 befragten Muttersprachlern einer die Kurzform:

(93) Mlad *drug* Jovanović ima troje dece.

In (94) verwendeten gar 21 von 50 befragten Muttersprachlern die Kurzform:

(94) Značajni/značajan *pisac* Ivo Andrić je napisao „Na Drini ćuprija“.

Dabei ist festzuhalten, daß der Gebrauch der Langform des Adjektivs in solchen Konstruktionen immer richtig ist. Die Kurzform könnte als umgangssprachlich gelten.

5. SCHEMATISCHE DARSTELLUNG DER ÄQUIVALENZBEZIEHUNGEN

Ein Versuch einer vereinfachten schematischen Darstellung der Äquivalenzbeziehungen könnte folgendermaßen aussehen (Wegen besserer Übersichtlichkeit wird jeweils nach Quellsprache und Zielsprache differenziert). Die typischen Äquivalenzbeziehungen sind mit durchgehenden, untypische mit unterbrochenem Pfeil gekennzeichnet. Mögliche, aber nicht typische Formen in der Quellsprache stehen in Klammern. Für untypische Äquivalenzbeziehungen sind die Bedingungen jeweils durch Symbole angezeigt. Die Symbole werden bei jedem Schema erklärt. Lediglich bei der Darstellung für Substantive im Prädikativ sind alle Beziehungen mit Symbolen markiert, da hier typische Äquivalenzbeziehungen, nur unter bestimmten Bedingungen, besonders häufig auftreten. Dort, wo keine Pfeile angegeben sind, kommt die entsprechende Form in der jeweiligen Funktion nicht vor bzw. ist deren Vorkommen von uns nicht untersucht worden.

5.1. Textsemantische Faktoren

Identifizierungsfunktion

Quellensprache Deutsch

<i>Deutsch</i>	<i>Serbokroatisch</i>
best. Art. - - - - -	Langform
Nullart.	
unbest. Art.	Kurzform

Quellensprache Serbokroatisch

<i>Serbokroatisch</i>	<i>Deutsch</i>
Langform	best. Art.
	Nullart.
Kurzform	unbest. Art.

Deskriptive Funktion

Quellensprache Deutsch

<i>Deutsch</i>	<i>Serbokroatisch</i>
best. Art.	Langform
Nullart.	
(unbest. Art.)	Kurzform

a = entsprechend der „Darstellungsweise“

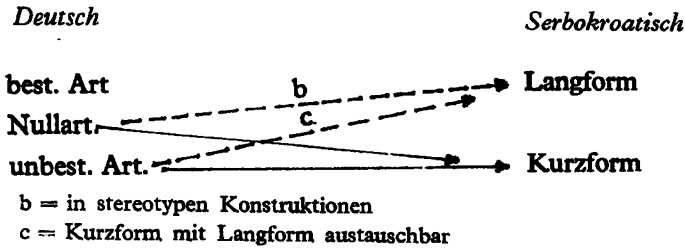
Quellensprache Serbokroatisch

<i>Serbokroatisch</i>	<i>Deutsch</i>
Langform	best. Art.
	Nullart.
(Kurzform)	unbest. Art.

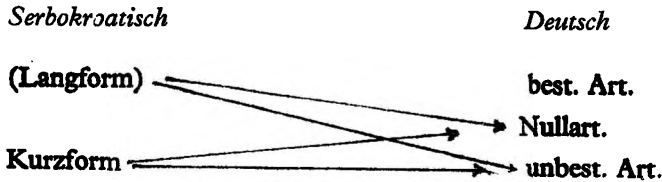
a = entsprechend der „Darstellungsweise“

Qualifizierende Funktion

Quellensprache Deutsch

Quellensprache Serbokroatisch

5.2. Abhängigkeit von der semantischen Subklassifizierung des Substantivs

Eigennamen

Quellensprache Deutsch

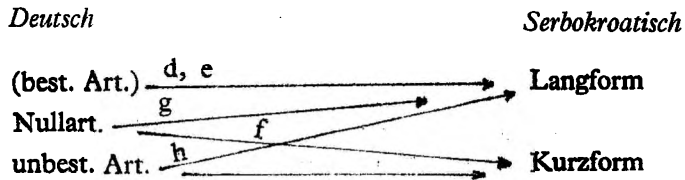
Quellensprache Serbokroatisch

5.3. Syntaktische Faktoren

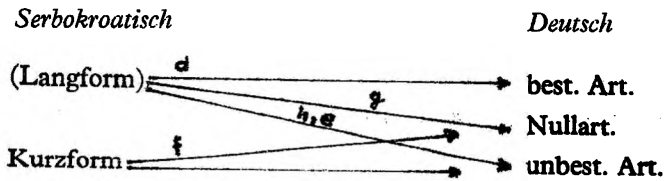
Prädikativ

Quellensprache Deutsch

- d = Subjekt als rhematischer Teil betont
 e = bei einigen „situativen“ Adjektiven
 f = bei Stoffbezeichnungen und numerusunfähigen Abstrakta
 g = bei verschiedenen Titeln
 h = abhängig von der Semantik des Adjektivs

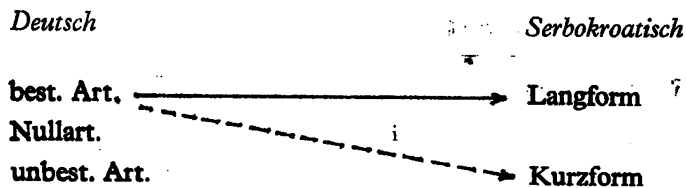
Quellensprache Serbokroatisch

- d = Subjekt als rhematischer Teil betont
 e = bei einigen „situativen“ Adjektiven
 f = bei Stoffbezeichnungen und numerusunfähigen Abstrakta
 g = bei verschiedenen Titeln
 h = abhängig von der Semantik des Adjektivs

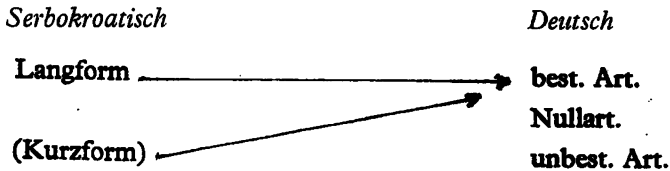
Attributiv

Quellensprache Deutsch

- i = Umgangssprache

Quellensprache Serbokroatisch

Die angeführten Äquivalenzbeziehungen sind die jeweils dominierenden. Bei Befolgen dieser Regeln sind Fehler vermeidbar, auch wenn neben den angeführten noch andere Möglichkeiten im Gebrauch von Artikel oder Adjektivform bestehen. Diese Tatsache spiegelt auch die erhöhte Variabilität der serbokroatischen Literatursprache wider.

Unsere Untersuchungen liefern ein differenziertes Bild von Äquivalenzbeziehungen, auch wenn damit eine schematische Darstellung in Überschaubarkeit und Einsichtigkeit bei oberflächlicher Betrachtung beeinträchtigt wird. Grundsätzlich kann festgestellt werden, daß weder der Artikelgebrauch im Deutschen noch die Verwendung der serbokroatischen Adjektivformen ausschließlich durch das Kriterium der Determiniertheit/Indeterminiertheit charakterisiert sind. Aus diesem Grund wird auch die Bezeichnung „Langform“/„Kurzform“ den Termini „bestimmte Adjektivform“/„unbestimmte Adjektivform“, die in zahlreichen serbokroatischen Grammatiken verwendet werden, vorgezogen.

Leipzig

Holm Fleischer

LITERATURVERZEICHNIS

1. Admoni, W., Der deutsche Sprachbau, Leningrad 1972
2. Agricola, E., Semantische Relationen im Text und im System, Halle (Saale) 1969
3. Drilo, S., Kroatisch — Serbisch. Lehrbuch mit Grammatik für Anfänger, Zagreb 1972
4. Fekete, E., Oblik, značenje i upotreba određenog i neodređenog pridevskog vida u srpskohrvatskom jeziku, in: Južnoslovenski filolog, XXIX, 3—4/1973, S. 339—522
5. Fleischer, W., Zur Funktion des Artikels in der deutschen Sprache der Gegenwart, in: Acta Universitatis Wratislaviensis, Nr. 60. Germanica Wratislaviensia XI. Wrocław 1967, S. 131—160
6. Grimm, H.-J./Heinrich, G., Der Artikel. Leipzig 1974
7. Helbig, G., Zu Problemen des Attributs in der deutschen Gegenwartssprache (2), in: Deutsch als Fremdsprache 1/1973, S. 11—17
8. Helbig, G./Buscha, J., Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht, Leipzig 1972

9. Katičić, R., Subjekt i predikat, in: Jezik, XVI, 1968/69, S. 78—84
10. Koenitz, B., Die Thema-Rhema-Gliederung — Invariante bei der Translation, in: Linguistische Arbeitsberichte, 19/1978, S. 75—91
11. Koenitz, B., Invarianz und Variabilität der Thema-Rhema-Gliederung bei der Translation, in: Linguistische Arbeitsberichte, 37/1983, S. 67—91
12. Lalević, M., Sintaksa srpskohrvatskog književnog jezika, Beograd 1962
13. Laškova, L., Zamjana na slavjanskija genitiv s akuzativ v sárbochârvatskija ezik, in: Ezik i literatura 23, 1/1968, S. 58—62
14. Lyons, J., Semantik, Band 1, München 1980
15. Maretić, T., Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb 1963
16. Moskal'skaja, O., Grammatik der deutschen Gegenwartssprache, Moskau 1971
17. Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika. Zagreb 1979
18. Rečetar, M., Elementargrammatik der serbokroatischen Sprache. Halle (Saale) 1959
19. Segeth, W., Elementare Logik. Berlin 1967
20. Stevanović, M., Savremeni srpskohrvatski jezik, II, sintaksa. Beograd 1974
21. Szwedek, A., Pronouns as articles? in: Papers and studies in contrastive linguistics, v. IV. Poznań 1976, S. 13—23
22. Weinreich, H., Textlinguistik: Zur Syntax des Artikels in der deutschen Sprache, in: Jahrbuch für internationale Germanistik, 1,1 (1969), S. 61—74
23. Wimmer, R., Referenzsemantik. Untersuchungen zur Festlegung von Bezeichnungsfunktionen sprachlicher Ausdrücke am Beispiel des Deutschen. Tübingen 1979

QUELLENVERZEICHNIS

1. Andrić, I., Lica, Zagreb 1960
2. Andrić, I., Gospodica, Beograd 1972
3. Andrić, I., Das Fräulein, Leipzig 1976
4. Čopić, B., Ne tuguj bronzana stražo, Beograd 1964
5. Čopić, B., Sei nicht traurig, eherner Wachtposten, Berlin und Weimar 1968
6. Böll, H., Wanderer, kommst Du nach Spa, in: Heinrich Böll, Die Erzählungen. Leipzig 1966, S. 165—174
7. Bel, H., Putniče, kad dođeš u Spa, in: Hajnrih Bel, Dalje od trupe. Beograd 1969, S. 49—56
8. Brecht, B., Der Augsburger Kreidekreis, in: Bertolt Brecht, Prosa, Band I, Geschichten. Berlin und Weimar 1973, S. 313—327
9. Breht, B., Augsburški krug kredom, in: Bertolt Breht, Kalendarske priče. Beograd 1969, S. 3—14
10. Seghers, A., Das siebte Kreuz, Berlin 1956
11. Segers, A., Sedmi krst, Beograd 1948
12. Wallraff, G., Der Aufmacher. Der Mann, der bei BILD Hans Esser war, Köln 1977
13. Walraf, G., Operacija „Bild“, Rijeka 1978

Резиме

Холм Флајшер

**О ОДРЕЂЕНОСТИ/НЕОДРЕЂЕНОСТИ ИМЕНИЦЕ У
КОНТРАСТИВНОМ СВЕТЛУ: СРПСКОХРВАТСКИ ПРИДЕВСКИ
ОБЛИЦИ И УПОТРЕБА ЧЛАНА У НЕМАЧКОМ**

Обично се напомиње да одређеност/неодређеност именице сигнализују — у српскохрватском одговарајуће видске форме придева, а у немачком избор одговарајућег члана. У језичкој пракси, међутим, и неки други фактори утичу на дистрибуцију оваквих придевских, односно чланских облика, што се своди на чињеницу да је принцип њиховог доследног коришћења за означавање разлике одређеност/неодређеност данас, у ствари, изневерен. Анализа спроведена у овом раду тежи ка што потпунијем осветљавању тих интервентних фактора и ка утврђивању њиховог значаја.

IZOGLOSA I FAKTOR MEĐUJEZIČKIH KONTAKATA (NA PRIMJERU SONANTNE GEMINACIJE $dn > nn$, $dn' > n'n'$, $dl > ll$ U DIJALEKTIMA SLOVENSКИH JEZIKA)*

& 1. Predmet ovoga rada je praćenje jedne slovenske konsonantske izoglose, čiji unutarlingvistički i teritorijalni karakter upućuju na to da se u istraživanjima pojedinih od problema uočenih unutar nekoga od dijalekata valja okrenuti cjelovitijem sagledavanju faktora prostorne diferencijacije. Pokušaćemo ukazati na važnost proučavanja strukture teritorijalnog jezičkog diferenciranja i kad se radi o jednoj izoglosi, dakle, o proučavanju strukture izoglose. U vezi s tim, nas posebno zanimaju tri momenta: 1. karakteristike area pojave unutar jezika koji je poznaju, odnosi među areama i svojstva slovenskog areala; 2. tumačenje porijekla pojave sagledane u njenom teritorijalnom raslojavanju, vezano za mogućnost uticaja faktora međujezičkih kontakata; 3. odnos izoglose prema strukturi teritorijalne diferencijacije nekih drugih izoglosa u centralnim štokavskim govorima koje se također dovode u vezu sa faktorom međujezičkih kontakata. Predmet naše analize je, dakle, najšire uzeto, *odnos između strukture teritorijalne jezičke diferencijacije i prirode pojave u dijalektu*; koliko konkretna teritorijalna struktura upućuje na unutarlingvistički karakter izoglose, a koliko se ona može dovesti u vezu sa mogućnošću vanlingvističke uslovljenosti, u našem slučaju, faktorom međujezičkoga kontakata.

& 2. Glasovna kombinacija zvučni praskavi dental d + sonanti n , n' i l u slovenskim jezicima i dijalektima je česta. Proces njenoga mijenjanja nerijetko se ogleda u gubljenju ploziva ($dn > n$, $dn' > n'$, $dl > l$), ali i u vidu uspostavljanja sonantne geminacije; $dn > nn$, $dn' > n'n'$, $dl > ll$. Ova druga pojava određuje se kao „jaka implozija glasa n sa jačim nazalnim odlivom vazdušne struje poslije čega dolazi običan izgovor nazalnog glasa“ [37, 160]. O zakonomjernosti izmjena u grupama konsonant + sonant koje se vrše u slovenskim jezicima i dijalektima već je pisano [16; 19], a nas ovdje zanima građa iz dijalekata slovenskih jezika kao potvrda za širi slovenski karakter sonantne geminacije (dalje u tekstu skraćeno SG). Iz dosadašnje proučenosti, prema nama dostupnoj literaturi, vidljivo je da se SG javlja u dijalektima sve tri grupe slovenskih jezika. Zadržaćemo se na potvrdama iz srpskohrvatskih i bugarskih govora (južnoslovenska grupa), ruskih, bjeloruskih i ukrajinskih (istočnoslovenska) i slovačkih (zapadnoslovenska grupa).

* Referat na IX međunarodnom kongresu slavista u Kijevu, septembra 1983. (U toku rada na referatu došlo je do preformulacije teme. U prijavi za Kongres ona je imala ovu formulaciju: *Neke konsonantske korelacije između tjekavskoštakavskih istočnobosanskih govora i srednjeruskih govora pskovske oblasti*, kako stoji i u Knjizi rezimea.)

& 3. U srpskohrvatskim govorima SG se javlja i u korijenu riječi i na granici korijena i sufiksa, nevezano za broj slogova (ne pojavljuje se jedino u jednosložnim riječima kad su one nosioci akcenta). Vrsta i pozicija akcenta ne utiču na ovu izmjenu, a tako je i sa pozicijom u odnosu na vokale koji prethode ili slijede. Jedino ograničenje koje se da uočiti je u položaju kad se ispred grupa *dn*, *dn'*, *dl* nalazi vokalno *r*; tada ni u govorima koji znaju za SG ne dolazi do izmjene (*mrdne*, *vrđne*; *sprdn'a*; *svrdlo* i sl.). SG se javlja samo u štokavskim govorima, a najkarakterističnija je za ijekavskoštokavske istočnobosanske govore Muslimana. Daćemo odgovarajuće primjere iz istočnobosanskih govora (bez posebne lokalizacije, koja se inače precizira u okviru obrade ovih govora za doktorsku disertaciju [14, 323—328]):

Dn > nn u dvosložnim riječima: *pónnē*, *rúnnīk*, *ònnos*; *glánna*, *jánna*, *hlánna*, *žénna*; *pànnēm*, *znànnēm*, *dànnēm*, *bīnnē*, *hlànnē*; *jènnna*, *jènni*; *zgònnno*, *gànnno*.

Dn > nn u trosložnim riječima: *nàreunnīk*, *prèdrànnīk*, *rásannīk*, *pònnica*, *sjènnica*; *slòbonna*, *nàronnā*, *vrijènnna*; *ùpammē*, *nànnio*, *pònnèsē*; *ònnekud*, *nèzgonno*.

Dn > nn u četverosložnim riječima: *prijès'ennīk*, *jènnòcjevka*, *izvinnica*; *nèjennāka*, *neùrenna*, *čūnnovātni*; *ònnijēla*, *nànnèsēmo*; *jènnostāvno*.

SG imamo i u jednosložnim riječima kad se one akcenatski naslanjaju na prijedlog, kad se akcenat prenosi na proklitiku:

sà nna (= *sa dna*), *dò nna*, *nà nnu*, *prì nnu*, *ù nnu*.

Ona se javlja i u slučaju kad se *d* sa kraja prijedloga veže sa sonantom *n* na početku riječi, koja ide u sastav prijedloške sintagme:

prè nnās (= *pred nas*), *prè nnama*, *pò nnoktom*.

Takva izmjena ide i u pozicijama gdje imamo ostatke starog prenošenja na proklitiku:

pò nnogu, *pò nnebot*, *pò nnōž*.

SG imamo i u slučajevima kad se akcenat ne prenosi na prijedlog: *ko nnénē* (= *kod nene*), *o nnánē* (= *od nane*).

Ista izmjena vrši se i u vezi prilog + glagol u kojoj su obje riječi akcentovane:

nīka nnijèsam (= *nikad nijesam*), *nīka nnīsu*, *dòsa nnīje* (= *dosad nije*), *kà nnalèti* (= *kad naleti*).

Izmjenu *dn > nn* imamo i u slučaju kad se vokal *i* redukuje između *d* i *n*:

gònnē (= *gòdinē*); *túnna* (= *tudina*), *vònnā* (= *vodina*).

Izmjena *dn' > n'n'*:

làn'n'īk (= za pčele), *zàn'n'āk* (= na splavu, čovjek koji upravlja zadnjim dijelom splava), *Bàn'n'ī dān*, *rán'n'a*, *klàn'n'a* (= za pšenicu, pri žetvi), *ù Klar'n'u* (= od *Kladanj*), *ù Sren'n'em* (= od *Srednje*); *prèn'n'ī*, *zàn'n'ī*; *oglan'n'ela*, *ožen'n'ela*; *òsren'n'ē*.

Do ove izmjene dolazi, kao i kod *dn > nn*, kad se akcenat prenosi na proklitiku:

ò n'n'egā, *ò n'n'ihke*, *kò n'n'ē*, *prè n'n'eg*.

Izmjena je vezana i za poziciju staroga prenošenja:

kð n'n'egā, pð n'n'egā.

Izmjena *dl > ll*:

sèllo (= *sedlo*), *u sèlla*, *Sèllār* (= prezime), *sèllanik* (= konj koji se sedla, služi za jahanje), *ðlluka*, *pðlloga*; *ollètio*, *ðlleće*; *ollikován'e*.

Takvu izmjenju imamo i u sintagmi sa prilogom pod akcentom:

kā lli (= *kad li*), *tā lli* (= *tad li*).

Geminacija *dl > ll* javlja se i poslije redukcije vokala *i* između *d* i *l*: *villa*, *obnèvilla*.

U fonetskom sistemu govora Muslimana istočne i jugoistočne Bosne postoje udvojeni glasovi *nn*, *n'n'* i *ll* kao posebne fonetske jedinice, ali se one javljaju i kao fonološke jedinice. Fonološki kvalitet geminatnog izgovora javlja se npr. u ovim slučajevima:

ponnèsi (= *podnesi*) : *ponèsi* (= od *ponijeti*), *nānnio* (= *nadnio*) : *nānio* (= od *nanijeti*), *pð nnōž* (= *pod nož*) : *pð nōž* (= po jedan nož), *gðnnē* (= od *godina*) : *gðnē* (= od *goniti*); *rān'n'a* (= *radnja*) : *rān'a* (= vrsta kruške ili šljive), *klān'n'e* (od *kladnja*, za pšenicu) : *klān'e* (= od *klati*), *pð n'n'egā* (= *pod njega*) : *pð n'egā* (= npr. *doći po njega*); *sèllo* (= *sedlo*) : *sèlo*, *ville* (= od *vidjeti*) : *vile* (= za kupljenje sijena).

U bugarskim govorima, prema građi bugarskog dijalektološkog atlasa, situacija je kao i u srpskohrvatskim dijalektima (ovdje ilustrovanim gradom iz ijekavskoštakavskih istočnobosanskih govora); ni u njima se ne mogu uočiti posebni uslovi za vršenje SG. Do nje, naime, dolazi u različitim pozicijama. U materijalu bugarskog atlasa imamo primjere za izmjenju *dn > nn*:

бѣнна, *лѣнна*, *жѣнна*, *пѣнна*, *сѣнна* [4,69], *мѣнник* [4,70], *сѣнница*, *руннѣни* [4,70], *попѣннача* [4,70], *пѣнношки*, *пѣннашки* [4,145], *пѣнноже* [4,187], *плѣнна* [4,188], *плѣннина*, *плѣннина* [4,188], *улѣнничку* [4,59].

I prof. Stojkov u svojoj Dijalektologiji daje primjere za SG:

лѣнна, *жѣнна*, *сѣнна* [34,79], *пѣна*, *аннѣ*, *лѣнни*, *стрѣнната* [34,137].

U ruskim dijalektima iz literature su nam poznate izmjene *dn > nn* i *dn' > n'n'*:

лѣнна | *лѣнно* [17,21], *лѣнно* [17,21; 32,264], *лѣнно* [32,264], *сунно* [32,264], *бѣнный* [17,21], *аннѣ* [6,348], *оннѣ* [32,350], *аннѣя* [6,348], *анную* [6,358], *анному* [6,369], *аннѣх* [6,358], *винно* [32,264], *склѣнной* [6,347], *мѣнный* [31,94], *шрунное* [6,347] *хѣлонна* [6,369], *досѣнно* [32,350], *обѣнно* [32,350], *оннѣко* [32,264]; *шрѣнни* [32,264], *зѣнно* [32,264], *нѣнно* [6,424]; *нѣм* = *днѣм* [30,91], *рон'n'a* [30,91], *пон'n'al* [6,379].

I za ruske govore konstatuje se fonološka vrijednost SG. Tako u Ruskoj dijalektologiji pod redakcijom Avanesova i Orlove stoji da „удвоенный согласный *н* может служить для различения значений по сравнению с неудвоенной фонемой *н*, ср. (*н*)а и (*н̄*)а (род. п. ед. ч. от *дно*), *мѣ(н)а* и *мѣ(н̄)а* (прилагательное ж.р. *мѣдна* со стяженным окончанием, распространенное в тех же говорах) и др. под. Таким образом, значение двойного *н* в системах консонантизма соответствующих говоров является достаточно ощутительным“ [30,91].

Za bjeloruske dijalekte uzimamo ove primjere SG, sa izmjenom *dn > nt* i *dn' > n'n'*, kao i u ruskim govorima:

мѣнны [7 II,478], *лѣнны* [7 II,478], *рѣнны* [7 II,478], *лѣнна* [7 II,478], *онно* [7 II,478], *у анну* [7 II,479], *онней* [7 II,479], *онна* [7 II,479], *кунно* [16,78], *шрѣнно* [7 II,479]; *халѣнна* [7 II,478], *халѣнны* [7 II,478], *досѣнна* [7 II,479], *наубнна* [7 II,478], *уалѣнны* [7 II,478], *марѣнна* [7 II,478], *аб'инна* [7 II,478], *слабѣнно* [16,78], *рѣнная* [7 II,478], *халѣннаѣа* [7 II,478]; *ц'ат'ѣраин'еуа н'н'а* [7 II,479], *ван'н'и* [7 II,478], *ѣн'н'и* [16,78], *с'ан'н'и* [7 II,478], *шрын'н'и* [16,78], *спѣн'н'и* [7 II,479]; *сауб'н'н'а* [7 II,478], *с'авѣн'н'и* [7 II,478], *испѣн'н'и* [7 II,478]; *рон'н'ен'каѣа* [7 II,478].

Iz ukrajinskih govora imamo primjere za geminaciju *dn > nt*, *dn' > n'n'*, *dl > ll*: *ннѣс'* [16,78], *зѣнний* [16,78], *не ѣнна* [16,78], *в'ѣд онного* [16,78], *б'ѣнного* [16,78], *перѣнний* [16,78], *пѣлѣнне* [16,78], *сп'ѣнниц'а* [16,78], *у великѣнному* [16,78]; *дѣа нны* [16,78], *в'ѣ н нѣѣ* [16,78]; *до полѣн'н'е* [16,78], *в'ѣн'н'ѣо* [16,78], *пѣан'н'ѣу* = *пѣаь днѣѣ* [16,78]; *рѣллыѣ* [16,79], *бѣллыа* [16,79], *справѣлливѣм* [16,79].

Slovački govori, prema literaturi i slovačkom dijalektološkom atlasu, znaju za sva tri vida SG:

Dn > nt : *chlanno* [18, 93; 104], *hlanni* [3, 132], *xlanni* [3, 132], *jenna* [18, 98], *binni* [3, 132], *kranut'* [3, 293], *jennotki* [18, 98], *jennačo* [18, 103], *otpolenna* [18, 98], *pon_nosom* [29, 77—78].

Dn' > n'n' : *hoj'nik* [3, 132; 29, 77—78], *stuj'na* [3, 132; 18, 104; 29, 77—78], *raj'ne* [18, 104], *saj'ni si* [3, 132], *uraj'nik* [18, 97], *poraj'ne* [18, 103], *dva j'ni* [18, 103], *poj'neboč* [29, 77—78].

Dl > ll : *sallo* [3, 131; 29, 77—78; 18, 105], *šillo* [18, 93; 29, 77—78; 3, 131], *sellák* [3, 131; 18, 98 i 103], *sellár* [18, 104], *villi* [3, 131; 29, 77—78; 18, 98], *palla* [3, 131; 29, 77—78], *polla* [3, 131], *jella* [29, 77—78], *zella* [18, 104], *billo* [3, 131], *vella* [3, 131], *salla si* [3, 131], *villička* [3, 131], *zuballo* [29, 77—78; 3, 131], *strašillo* [18, 104; 3, 131], *žihallo* [3, 131], *divallo* [18, 104], *naprálly* [3, 131], *mollit' sa* [3, 131], *zasalla si* [18, 104], *ukralla* [3, 131], *spravelliví* [3, 131], *pol_lipú* [29, 77—78], *pol_lavicú* [29, 77—78], *hrillo* [3, 291] (primjer *hrillo* kazuje da se ovdje, za razliku od stanja u srpskohrvatskom, *dl* mijenja i iza *r*).

Primjeri iz govora istočnoslovenskih i zapadnoslovenskih jezika pokazuju da se SG ostvaruje pod unutarsistemskim uslovima kakvi su u građi utvrđeni i za južnoslovensku grupu. SG je, dakle, šira slovenska inovacija i u unutarlingvističkim okolnostima njenoga nastanka nema bitnih razlika među dijalektima sve tri slovenske grupe.

& 4. Nas posebno interesuje lingvogeografska strana ove slovenske inovacije, prvo, unutar dijalekata zasebnih slovenskih jezika, drugo, za slovenski areal u cjelini. U srpskohrvatskim govorima SG nije raširena pojava. Javlja se na jednom manjem dijelu centralnoga štokavskog terena, i to u ijekavskoštakavskim i ijekavskošćakavskim istočnobosanskim i srednjebosanskim govorima Muslimana (vidi Kartu 1).

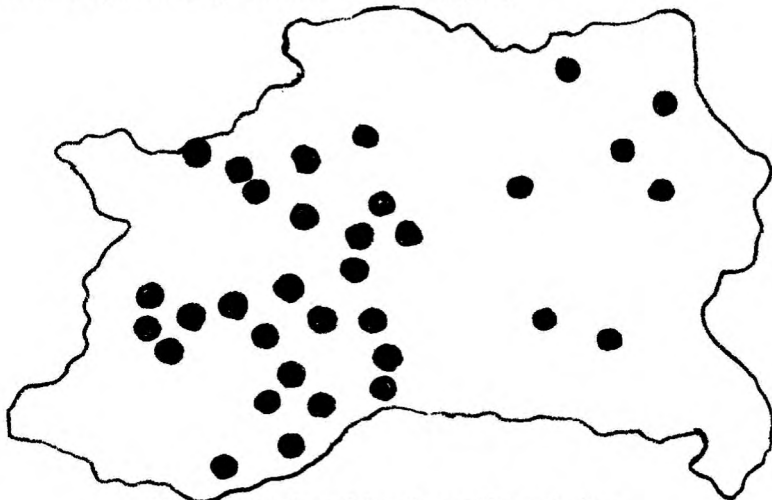
Za pojavu SG, naime, znaju, idući od zapada prema istoku, govor starijih zeničkih Muslimana [1, 35], govor visočkih Muslimana [8, 42], kao i nešto

šire srednjobosanske ijekavskošćakavske zone kreševsko-lepeničkoga kraja [20, 374; 36, 306—307], ijekavskošćakavski govori južno od Krivaje [5, 140], pa i stari sarajevski govor [15, 82 i 88]. Ijekavskoštakavski istočnobosanski govori Muslimana, istočno od Sarajeva do Drine, pa i nešto dublje na njenoj desnoj obali, u donjim tokovima Rzava, Lima i Čehotine, SG imaju kao sistemsku osobinu [14, 323—335]. Ovi govori su u srpskohrvatskom dijalekatskom kompleksu centar SG; kako se udaljava mo od istočnobosanskog ijekavskoštakavskog terena ova osobina u govoru Muslimana slabi, a potom iščezava [21, 190—191; 22, 250]. Ako bacimo pogled na areu SG u srpskohrvatskim govorima (vidi Kartu 1), uočićemo njene sljedeće osobine: 1. area nije velika; zauzima mali prostor u centralnom štokavskom dijelu, 2. njen oblik upućuje na svojstvo kompaktnosti; idući od Drine prema zapadu, javlja se u prostoru do doline Bosne i nešto dublje ka jugozapadu, kao obilježje strukture, čini se, jedino na terenu istočno od Sarajeva. Njenu kompaktnost moguće je ograničiti, dakle, na prostor između gornjih tokova Drine i Bosne. Na drugim stranama štokavskoga dijalekta SG nije zabilježena; nemamo njeno rasipanje po oazama (vidi Kartu 1).

Karta 1: Izoglosa SG u govorima srpskohrvatskog jezika

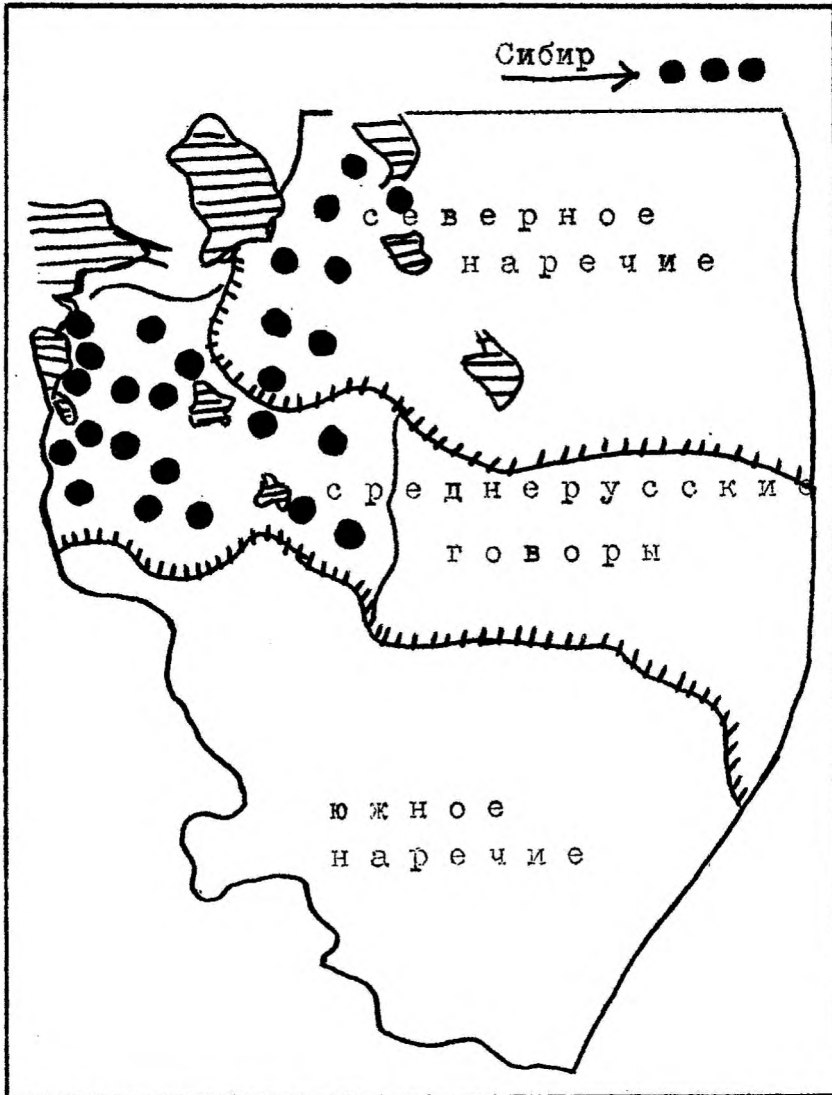
U bugarskim govorima SG je raširenija nego u srpskohrvatskim dijalektima. Prema materijalu bugarskoga atlasa, ona je najraširenija u istočnijim govorima, osobito u sjeveroistočnim [4, 109; 4, 213; 4, 311; 4, 215]. Na zapadu nije nepoznata, ali je rjeđa nego na istoku [4, 311; 4, 215]. Mada jedino za izoglosu SG u govorima srpskohrvatskog jezika imamo preciznija određenja, a za terene drugih slovenskih jezika ona su relativna (zbog ograničene dostupnosti literature npr.), ipak možemo ukazati i na osnovna svojstva area SG u bugarskom i drugim slovenskim jezicima. Area SG u bugarskim govorima pokazuje drugačija svojstva od aree u srpskohrvatskim govorima: 1. zauzima velik dio bugarskoga dijalekatskoga kompleksa (u srpskohrvatskom jeziku zauzima mali dio); 2. oblik aree ukazuje na njenu difuznost — rasturena e nejednakom gustoćom po bugarskom dijalekatskom prostranstvu (u srpskohrvatskom ona je kompaktna). Dodajmo to da se SG javlja i u Besarabiji, bugarskim iseljeničkim govorima u SSSR [2, 38].

Karta 2: Izoglosa SG u bugarskim govorima

U ruskim govorima SG služi i kao diferencijalna izoglosa; njome se sjeverozapadna dijalekatska zona (zajedno sa drugim osobinama) izdvaja u posebnu skupinu [30, 246—249; 31, 249; 38, 124]. Ona se javlja u zapadnom dijelu teritorije sjevernog narječja, u ladoško-tihvinskoj i onješkoj grupi govora, i u zapadnom dijelu srednjeruskih govora [31, 249]. U zapadnom dijelu srednjeruskih govora imaju je novgorodski govori, gdovska grupa zapadnih srednjeruskih okajućih govora [30, 285—288; 39, 8], pskovski govori [30, 288—290; 6, 347—370] i seligersko-torškovski [17, 21; 30, 290]. SG je, dakle odlika i okajućih (novgorodski, gdovski) i akajućih (pskovski, seligersko-torškovski) zapadnih srednjeruskih govora. Prema tome, SG je izoglosa karakteristična za čitavu sjeverozapadnu dijalekatsku zonu ruskoga jezika. Sem toga, istraživači je nalaze i u različitim istočnijim i zapadnijim sibirskim govorima [32, 264 i 350], mada se njeno prisustvo u njima tumači uticajem geminatnog izgovora u sjevernim ruskim govorima evropskoga dijela [32, 350]. Area SG u ruskim govorima pokazuje svojstva: 1. nije velika u od-

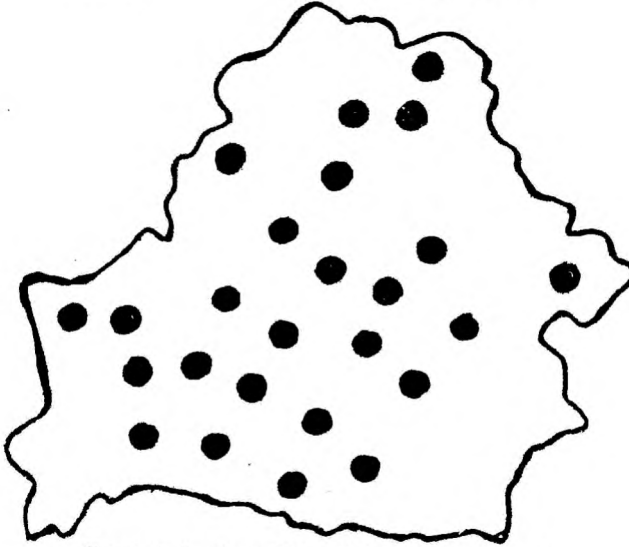
nosu na prostiranje ruskih govora; 2. kompaktna je, ne računajući prisustvo SG u sibirskim govorima. Ta kompaktnost, naime, uslovljava da se i po osobini SG sjeverozapadna dijalekatska zona izdvaja u posebnu skupinu; za izoglosu SG ne znaju ostalih sedam dijalekatskih zona ruskoga jezika (vidi Kartu 3).

Karta 3: Izoglosa SG u ruskim govorima

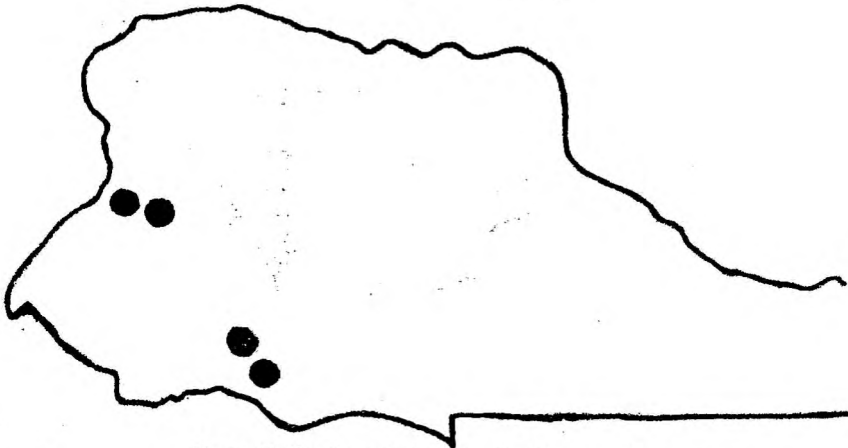
Bjeloruski govori znaju za SG i ona je rasprostranjena, kakav je slučaj i u bugarskim dijalektima, na većem dijelu terena. Prema materijalu bjeloruskog atlasa prisutna je u većem dijelu govora, naročito onih centralnih, a samo na

periferiji slabi i iščezava [7, 478 i 479]. Area u bjeloruskim govorima ima ove osobine: 1. velika je; pokriva veći dio bjeloruskoga kompleksa; 2. kompaktna je; njeno težište je na prostranom centralnom dijelu, dok se prema periferiji gubi, tamo se ne javljajući u vidu oaza (vidi Kartu 4).

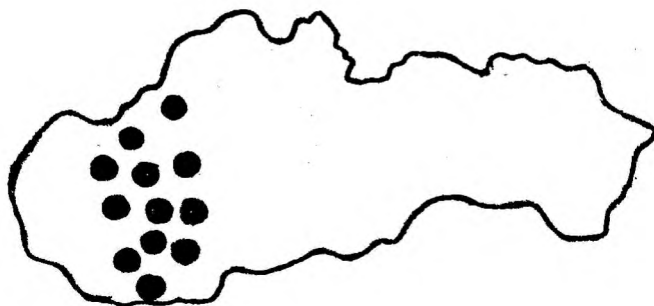
Karta 4: Izoglosa SG u bjeloruskim govorima

Ukrajinski govori znaju za SG, ali ona u njima nije raširena (prema literaturi kojom raspolazemo; nije nam, na žalost, još dostupan nedavno štampan prvi tom ukrajinskoga atlasa). Izoglosa se javlja u govorima turkovskog rajona lvovske oblasti i u zahorskom rajonu zakarpatske oblasti [16, 78 i 79]. Area u ukrajinskim govorima pokazuje svojstva: 1. zauzima mali dio govorâ; 2. difuzna je, pokazuje rasturenost (vidi Kartu 5).

Karta 5: Izoglosa SG u ukrajinskim govorima

U slovačkim govorima, prema materijalu prvoga toma slovačkog atlasa, SG se javlja samo u zapadnoslovačkom narječju; ne na krajnjem zapadu već na dijelu terena bliže srednjeslovačkim govorima [3, 290; 3, 291; 3, 292; 3, 293]. Od zapadnoslovačkih govora SG imaju: donjotrenčjansko narječje [18, 97; 29, 78], povaško (pještansko) narječje [18, 98], podjavorinsko [18, 98], zatim trnavsko [18, 100], pa hlohovsko [18, 104], nitranjsko [18, 104], donje-nitranjsko (šurjansko) narječje [18, 105] i topličansko narječje [18, 103]. Izoglosa SG i ovdje, kakav je slučaj u ruskim govorima, služi kao diferencijalna osobina, unutar zapadnoslovačkog narječja [18, 93]. Area pokazuje osobine: 1. zauzima manji dio slovačkoga prostora; 2. kompaktna je; javlja se samo u zapadnoslovačkim govorima bliže srednjem dijelu Slovačke, a među govorima koji znaju za izoglosu SG postoji teritorijalna vezanost (vidi Kartu 6).

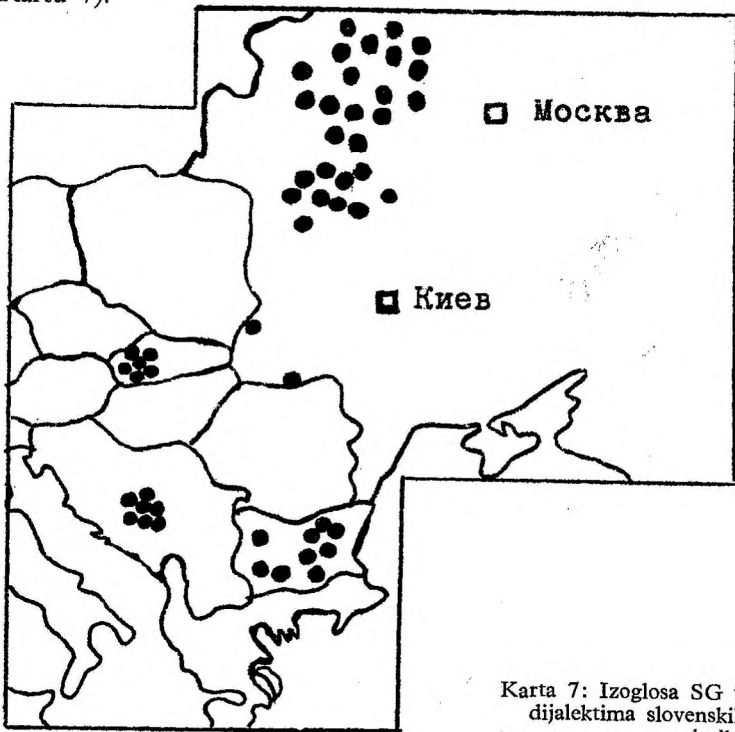
Karta 6: Izoglosa SG u slovačkim govorima

Kad se uporede svojstva area SG u dijalektima različitih slovenskih jezika, dolazi se do zaključka da je najčešći slučaj malih i kompaktnih area, slučaj MK (srpskohrvatski, ruski, slovački), a da tek potom, kao rjeđe, dolaze kombinacije velikih i difuznih area, slučaj VD (bugarski), velikih i kompaktnih, slučaj VK (bjeloruski) i malih i difuznih, slučaj MD (ukrajinski). Ta svojstva tabelarno predstavljena izgledaju ovako:

Jezici	Osobine area SG u slovenskim govorima			
	velika	mala	kompaktna	difuzna
srpskohrvatski		+	+	
bugarski	+			+
ruski		+	+	
bjeloruski	+		+	
ukrajinski	+			+
slovački		+	+	

I iz Tabele je vidljivo da se najčešća kombinacija (kombinacija MK = male i kompaktne aree) javlja u dijalektima sve tri skupine slovenskih jezika; južnoslovenskoj (srpskohrvatski), istočnoslovenskoj (ruski), zapadnoslovenskoj (slovački).

Lingvogeografsko proučavanje SG navodi nas na zaključak da je to slovenska izoglosa koja se zatiče u dijalektima različitih slovenskih jezika sve tri jezičke grupe, na različitim dijelovima slovenskoga kompleksa. Aree SG u ovim dijalektima imaju različita svojstva i to je, s obzirom na osnovne zakonitosti teritorijalnoga diferenciranja, normalna pojava organski uslovljena. Area SG na slovenskom terenu kao cjelini ima, pak, sljedeće odlike: 1. ne zahvata velik dio slovenskog terena, mada se njena rasprostranjenost ne može zanemariti; 2. area pokazuje difuznost; pojava se razvila na različitim dijelovima terena među kojima nema vidnijega teritorijalnoga dodira. Takav kontinuitet postoji samo na sjeveroistočnom dijelu, gdje se izoglosa u bjeloruskim govorima produžava na sjeverozapadnu zonu ruskih govora (vidi Kartu 7). Oblik aree, dakle, mogao bi da služi dokazom da se ne radi o originalnoj dijalekatskoj crti, oivičenoj samo na jedno područje, nastaloj u posebnim unutarlingvističkim ili vanlingvističkim prilikama, već da je u pitanju ostvarenje jezičke izmjene sa visokim stepenom vjerovatnoće [12, 96]. Ona se u dijalekatskim sistemima javlja kao rezultat unutarlingvističkoga rješenja, realizujući se u lingvogeografskoj formi manjih ili većih oaza organskoga porijekla (vidi Kartu 7).

Karta 7: Izoglosa SG u dijalektima slovenskih jezika

Nikakve migracione ili neke druge vanlingvističke prilike, po našem mišljenju, nisu ostavile ovakvu rasturenost SG u slovenskim dijalektima već se to moglo dogoditi jedino ostvarenjem vjerovatnoće da će do glasovne izmjene u dijalektima doći. U strukturno i prostorno veoma udaljenim govorima grupe *dn, dn', dl* javljaju se pod istim uslovima u sistemu i jednako se u njima mijenjaju. Teritorijalni raspored organskoga dijalekatskog rješenja je, kao uvijek prisutna vjerovatnoća, slučajan i baš karakter takve slučajnosti upućuje na unutarlingvističku uslovljenost pojave. Gdje će se, uostalom i kada, jedna jezička vjerovatnoća ostvariti ovisi od unutrašnjih rješenja, a samo tempo i domet njenoga širenja van žarišta zavisi od vanlingvističkih faktora; karaktera grupe, prostora komunikacije unutar nje i sl.

& 5. Jedna posebna okolnost uticala je na to da se SG u bosanskim govorima u srpskohrvatskoj dijalektologiji dovede u vezu sa faktorom međujezičkih kontakata. Naime, izoglosa je u govorima srpskohrvatskog jezika konfesiono-nacionalno ograničena; za nju znaju bosanski govori Muslimana, a samo rijetko je od njih primaju bosanski govori Srba i Hrvata. Jedino u govoru Muslimana ona je sistemski osobina. Prof. Vuković je u svome tumačenju u prvi plan stavio faktor međujezičkih kontakata i njegov fenomen povezo upravo sa ovom pojavom. Pojačanje nazalizacije poslije gubljenja dentala on smatra promjenom nastalom u muslimanskim govorima „pod uticajem opšte pojave geminatnih sonantnih glasovnih oblika u religioznim izrazima i religioznim obredima uopšte“ [35, 53]. U svom radu o međujezičkim kontaktima [37] prof. Vuković kaže: „Slušajući iz Kurana, još od ranog detinjstva, sonantne geminacije (i bez razumevanja značenja reči, osim u najobičnijim rečima kao *a'lāh, v'lādž* i sl.), muslimani su uproščavanje svojih kombinacija *dn, dn'* sveli na izgovorni oblik blizak njihovom uhu „n, n'“ [37, 161], zaključujući da se u tome „očituje jedan sasvim poseban refleks međujezičkih dodira — putem religiozno obrednih manifestacija — fonetska pojava retka da se na ovaj način fiksira kao posledica uticaja jednog jezika na drugi bez uslova bilingvizma i bez *običnog* uticaja pisane i govorne reči stranog jezika na narodni izgovor u drugom jeziku“ [37, 162]. Osnovni elementi argumentacije prof. Vukovića bili bi sljedeći. Prvo, pojava se javlja samo u muslimanskim govorima [37, 161]. Drugo, izgovor imena *Muhàmmmed* (svetac) i *Muhàmed* (muslimansko ime); prvi se oblik javlja sa geminacijom, drugi bez nje, što svjedoči o činjenici emocionalnoga vezivanja za značenje primarnih riječi, koje je, dakle, moglo postojati i pri uspostavljanju SG [37, 161]. I sam prof. Vuković, međutim, postavlja neka pitanja, koja u sebi nose elemente protuargumentacije njegovom mišljenju: 1. da li je ova pojava mogla biti karakteristična „za područja sa izrazitijom verskom obukom (gušća mreža mekteba i sl.)“ [37, 162]; 2. zašto je ona poznata muslimanskim bosanskim, a nepoznata muslimanskim hercegovačkim govorima [37, 162]; 3. zbog čega je izrazitija u kompaktnim seoskim zonama nego u varoškim sredinama [37, 162]. Naime, vrlo je teško povjerovati u to da je, recimo, teren istočne i jugoistočne Bosne imao najgušću mrežu muslimanskih vjerskih škola, u odnosu na druga područja naseljena muslimanskim stanovništvom. Dalje, u vezi sa pitanjem zašto ovu pojavu ne poznaju hercegovački muslimanski govori, valja reći: ni zapadnobosanski ikavskošćakavski govori Muslimana nemaju SG [22, 250],

kao ni govori hercegovačkih Muslimana. Za nju znaju jedni, a ne znaju drugi govori, no i jedni i drugi (bosanski i hercegovački muslimanski) mogli su primati približno isti uticaj orijentalnog jezičkog elementa. SG, dakle, i na mikro-arealu nastaje ne kao rezultat vanjskih jezičkih uticaja već kao unutar-sistemska mogućnost koja se na jednom terenu *ostvaruje*, a na drugom jednostavno — *ne ostvaruje*. Tako je, kako smo vidjeli, i na slovenskom arealu. Napokon, kada bi se ovdje sa većom vjerovatnoćom radilo o uticaju orijentalnoga tipa geminacije, onda bismo očekivali da SG bude izrazitija u govorima čaršija (gdje se orijentalna kultura morala znatno jače osjećati), manje na terenu, a situacija je upravo obratna. U tom smislu npr. jedna Žepa [35], kompaktna muslimanska zona, sa sačuvanim elementima izvorne narodne kulture, decenijama gotovo odsječena od rogatičke i višegradske čaršije, ima SG kao strukturnu osobinu [35, 52; 14, 323—328].

Na pitanje otkuda taj fenomen da se samo u govorima srpskohrvatskog jezika SG javlja kao diferencijalna u konfesionom-nacionalnom odnosu, odgovor i nije teško dati. Konfesiono-nacionalna heterogenost srpskohrvatskog terena i inače je poznata specifičnost u slovenskom arealu. Jedna jezička promjena ostvaruje se prvo unutar uske govorne grupe, a onda se postepeno širi, različitim tempom i dometom. Kad inovacija iz govora jedne konfesije-nacije ne prodire u jezički sistem druge konfesije-nacije, mada se sa njom živi i skupa i u najneposrednijem susjedstvu, ne mora značiti da je inovacija nastala podsticajem svana. SG se začela unutar jedne konfesije-nacije (Muslimani) i ostala je, kao sistemska odlika, unutar nje.

& 6. SG nije jedina osobina u govoru bosanskih Muslimana koja se u srpskohrvatskoj dijalektologiji dovodi u vezu sa uticajem sistema turskog ili arapskog jezika. Jednom markantnom fonetsko-fonološkom osobinom govori Muslimana Bosne, Hercegovine i Sandžaka čine posebnost. Radi se o čuvanju foneme *h* u sistemu, pojavi koja se, po svemu sudeći s pravom, dovodi u vezu sa uticajem frekvencije foneme *h* u orijentalnim jezicima [37, 159 i 160; 9, 161; 11, 173; 10, 139; 13, 78; 22, 240; 21, 77, 77—79; 23; 24; 25; 26; 27, 328; 28, 137], mada ima i drugačijih mišljenja [33]. Izoglosa izgovora *h* zahvata sve muslimanske govore, i ikavske i ijekavske, i šćakavske i štakavske, i arhaične i progresivne. Isti slučaj je i sa izgovorom foneme *f*, s razlikom što se tu ne radi o konzerviranju zatečenoga stanja već o prisustvu glasa koji se posredstvom posuđene leksike orijentalnoga porijekla ustaljuje u sistemu [37, 160].

& 7. Pojava nerazlikovanja afrikatskih parova u govoru Muslimana (pored još nekoliko sitnijih osobina) također se dovodi u vezu sa uticajem orijentalnih jezika [37, 162-164; 9, 161; 10, 139; 11, 174—175; 13, 78—79]. Izoglosa nerazlikovanja afrikatskih parova u govoru Muslimana zahtijeva i sama preispitivanje ovakvoga tumačenja. Ako izoglose izgovora *h* i *f* pokazuju punu obuhvatnost i kompaktnost kod Muslimana, takva situacija nije sa izgovorom *ć*, *đ* mjesto *č*, *đž*, kako, uostalom nije ni sa SG, mada je area SG znatno manja od aree izgovora jednoga para umjesto dva. Samo dio muslimanskih govora ima izjednačavanje u korist jednoga para (*ćdek*, *đamija*), dok drugi dio ne zna za tu izoglosu. U svojoj monografiji o zapadnobosanskim ikavskošćakavskim

govorima prof. Peco, na osnovu literature i svojih istraživanja, precizira ove dvije izoglose u govoru Muslimana [22, 167—177]. Razmatranje prof. Pece o izoglosama izgovora afrikata (u kojem i sam autor ne prihvata izvjesnost vanlingvističkog uticaja u ovoj osobini, 22, 185—186) omogućava nam da na karti uočimo svojstva dviju izoglosa kao i odnose među tim svojstvima (vidi kartu 8). Tako stavljamo u odnos svojstvo aree prema prirodi i porijeklu pojave, kako smo to učinili i sa SG (vidi Kartu 8).

- = čđek, đámija (jedan par)
- = čđek, žámija (dva para)

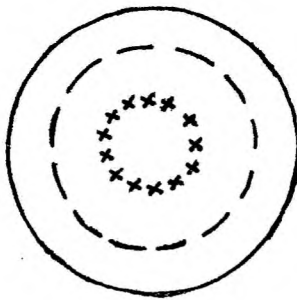
Karta 8: Izoglose izgovora afrikatskih parova u govorima Muslimana

Izoglosa jednoga afrikatskog para (*čđek, đámija*) najgušće je smještena, kako konstatuje i prof. Peco [22, 177], u srednjem dijelu Bosne, na liniji Zenica — Travnik — Gornji Vakuf — Sarajevo, a idući prema istoku i zapadu, odnosno jugoistoku i sjeverozapadu, ona se proređuje. Zapravo, na krajnjem zapadu i krajnjem istoku odnosno jugoistoku, dokle dopiru govori Muslimana, ta osobina duboko ne zalazi. Istočna Hercegovina i zapadna Bosna su dva šira i kompaktnija područja na kojima je najgušćom mrežom raspoređena izoglosa

dvaju afrikatskih parova (*čdek, žamija*), dok se na ostalim zonama izoglose kombinuju; nisu rijetke ni oaze jedne u širem okruženju druge i obratno. Za izoglosu jednoga para karakteristično je da je ona rasturena po različitim dijelovima terena, više na zapadu nego na istoku, a njena difuznost jedino u centralnoj Bosni donekle biva poremećena. Izoglosa dvaju parova također je rasturena po različitim dijelovima, ali je, suprotno od prve, gušća na istoku nego na zapadu. Izoglosa jednog afrikatskog para, dakle, zauzima samo dio terena muslimanskih govora, a njena difuznost upućivala bi nas na karakter pojave kakav na slovenskom terenu utvrđujemo za SG.

Izoglose SG i nerazlikovanja afrikatskih parova u govorima Muslimana pokazuju nejednaka svojstva, kompaktnost aree SG suprotstavljena je difuznosti aree nerazlikovanja afrikatskih parova. Kompaktnost, pak, izoglose izgovora *h* i *f* drugačija je od kompaktnosti u arei SG; veličina aree je takva da zahvata sve govore Muslimana. Dakle, puna obuhvatnost (maksimalna moguća veličina) i kompaktnost obilježja su samo izoglose izgovora *h* i *f*, dok druge dvije izoglose nemaju takva svojstva, mada se i njih dvije među sobom razlikuju.

& 8. Ako zađemo u strukturu teritorijalne diferencijacije među trima razmotrenim izoglosama, čije se porijeklo dovodi u vezu sa faktorom međujezičkih kontakata, ona će nam se predstaviti u obliku krugova nejednake veličine:

Najveći krug (---) pokazuje puno širenje osobine uslovljene impulsom iz drugoga jezika, koja se u jeziku-primaocu rasprostrla do samih dijalekatskih granica unutar konfesije-nacije. Posredstvom velikoga broja turcizama govori Muslimana uopštavaju, za razliku od dijalekatske tendencije njihovoga gubljenja, izgovor fonema *h* i *f*, što se moglo ostvariti uz čvrstu leksičku potporu koja je dolazila od jezika-davaoca. Ta potpora se odvijala intenzivnim primanjem riječi orijentalnoga porijekla koje imaju foneme *h* i *f*, svojom visokom frekvencijom podržavajući i čuvanje (fonema *h*) ili ustaljivanje (fonema *f*) u vlastitom jezičkom sistemu, van primljene leksike. Zašto izoglosa izgovora ovih glasova u govoru Muslimana ima svoj puni domašaj, a zašto toga nema kod nerazlikovanja afrikatskih parova, a još manje kod SG? Eventualno pomišljanje na to da se izoglose SG i nerazlikovanja afrikatskih parova nisu znat-

nije širile zbog slabije leksičke potpore iz jezika-davaoca nego u slučaju *h i f* ne bi bilo lako objasniti. Arapski jezik je prepun geminata (Kur'an), a jedan afrikatski par je sistemski osobina turskoga jezika. Sve tri osobine, dakle, u sistemu su jezika-davaoca, a samo jedna od njih utiče na sistem jezika-primaoca, na način koji zahvata govore čitave jezičke grupe sa kojom se bilo u intenzivnijem kontaktu. Posebno je pitanje, međutim, kako se u lingvo-geografskom smislu ponaša inovacija, a kako arhaizam, i kakve posljedice na teritorijalno diferenciranje ostavljaju međujezički kontakti na inovacije, a kakve na arhaizme. Nama se iz predočenih area nameće odgovor da u slučaju pune teritorijalne obuhvatnosti, kakva je kod *h i f*, imamo odslin uticaja svana, iz drugoga jezika kao kulturnoistorijske kategorije, i to uticaja na *zatečenu* pojavu, na njeno čuvanje, suprotno unutarlingvističkoj tendenciji njenoga gubljenja. Nastale u sistemu govora Muslimana, druge dvije pojave ne prelaze znatnije svoju konfesionu-nacionalnu maticu, ali je svu ni u blizu ne zahvataju, zbog inače ograničenih domašaja organski nastalih jezičkih izmjena u dijalektu. Pojava izazvana podsticajem izvana, iz sistema drugoga, nesrodnoga jezika, u rezultatu dugotrajnoga kontakta, ne širi se po zakonitostima organskih tendencija, sa ograničenim domašajima. Kao ostvarenje vanlingvističke naravi, uz čvrstu leksičku potporu, ona zahvata čitav prostor (p)ostajući i sistemski osobina, tvoreći areu punoga domašaja i kompaktnosti, kakav je slučaj sa izoglosom izgovora *h i f* u govorima Muslimana.

Srednji krug (—) predstavlja izoglosu nerazlikovanja afrikatskih parova, čija je rasprostranjenost šira od aree SG, ali znatno uža od aree izgovora *h i f*. Smanjenje broja afrikatskih parova, uslovljeno unutar sistemskim rješenjima u centralnim štokavskim govorima [22, 177—186], ostvarilo se u jednom dijelu govora Muslimana, govora među kojima ne postoji vidnija teritorijalna povezanost. Dobar dio govora Muslimana, međutim, ostao je nezahvaćen tom osobinom; u sistemu ima oba afrikatska para. Prema takvom rasporedu izoglosa, najprije bi se radilo o unutar-dijalekatskim rješenjima u diferenciranju unutar jedne konfesione-nacionalne grupe dijalekatski u stvari heterogene, u čijim govorima jedna osobina ima samo ograničen domašaj.

Najuži krug (+++) predstavlja areu SG, koju smo u ovom radu pratili na slovenskom prostoru, zatičući je i na centralnom dijelu štokavskog dijalekta. Na jednom dijelu srpskohrvatskoga terena ostvarila se jezička mogućnost izmjene *dn > nn*, *dn' > n'n'*, *dl > ll*, neovisno od istoga ostvarenja u različitim dijalektima slovenskoga areala. Pošto se ta vjerovatnoća realizovala u govoru Muslimana, ona kao inovacija znatnije nije prešla okvire matične konfesije-nacije, ali nije zahvatila čak ni njen veći dio. Pojava je morala nastati u jednom prostornom žarištu, a onda se iz njega širiti, sa (vanlingvističkom) neizvjesnošću do kojih granica će širenje ići. Ovakva SG ne ide skupa sa jednom drugom vrstom sonantne geminacije, onom tipa *Allāh*, *Muhāmmad*, *Ĵennet* i sl. Geminacija tipa *Allāh* uspostavlja se obaveznim posredstvom lekseme koja se prima iz jezika-davaoca i skupa s tom leksemom ulazi u izgovorni inventar. U govoru Muslimana, tamo gdje nema SG, javlja se geminatni izgovor tipa *Allāh*. Takva geminacija nije sistemski jer se artikuliše samo u riječima orijentalnoga porijekla; ona nije prodrila u strukturu jezika-primaoca. Da nije leksičkoga posrednika, potreba za ovakvim

izgovorom ne bi postojala, jer je on unutar sistemsko rješenje drugoga jezika. SG je, pak, sistemsko rješenje unutar štokavskih govora. Da se začela u govoru druge konfesije-nacije, inovacija bi se zadržala uglavnom u granicama njenih govornika, kako se i dogodilo u govorima Muslimana, a njeno teritorijalno dosezanje zavisilo bi od vanlingvističkih faktora mogućnosti komunikacije unutar govorne grupe.

Sarajevo

Dževad A. Jahić

LITERATURA*

1. Arnaut, Muhamed: *Stari zenički govor*, magistarski rad u rukopisu, Filološki fakultet, Beograd 1980.
2. *Атлас босанских говора в СССР*. Вступительные статьи, комментарии к картам, Москва 1958, str. 83.
3. *Atlas slovenského jazyka I. Vokalizmus i konsonantizmus. Časť druhá. Úvod-Komentáre-Materiály*, Bratislava 1968, str. 199.
4. *Български диалектен атлас I—IV*, София 1964—1981.
5. Brozović, Dalibor: *O problemu ijekavskoštokavskog (istočnobosanskog) dijalekta*, Hrvatski dijalektološki zbornik knjiga 2, JAZU, Zagreb 1966, str. 119—208.
6. Чернишев, В. И.: *Псковское наречие*, Избранные труды том 2, Москва 1970.
7. *Дыялекталалічны атлас беларускай мовы I—II*, Мінск 1963.
8. Hebib-Valjevac, Naila: *Govor visočkih Muslimana*, magistarski rad u rukopisu, Filozofski fakultet, Sarajevo 1979.
9. Ivić, Pavle: *Die serbokroatischen Dialekte. Ihre Struktur und Entwicklung. Erster Band: Allgemeines ind die štokavische Dialektgruppe*, 's-Gravenhage 1958, str. 325.
10. Ivić, Pavle: *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika. Uvod i štokavsko narečje*, Novi Sad 1956, str. 215.
11. Ivić, Pavle: *Dva glavna pravca razvoja konsonantizma u srpskohrvatskom jeziku*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu knjiga II, Novi Sad 1957, str. 159—183.
12. Ivić, Pavle: *Osnovni aspekti strukture dijalekatske diferencijacije*, Манедонски јазик год. XI—XII, кн. 1—2, Скопје 1960/61, str. 81—103.
13. Ivić, Pavle: *Srpski narod i njegov jezik*, Beograd 1971, str. 327.
14. Jahić, Dževad A.: *Ijekavskoštokavski govori istočne i jugoistočne Bosne*, doktorska disertacija u rukopisu, Filološki fakultet, Beograd 1981, str. 630.
15. Jahić, Dževad A., Tošović, Branko Đ.: *Redukcija i asimilaciona geminacija grupe dn u ijekavskoštokavskim govorima istočne Bosne i u pskovskim srednjoruskim govorima (kontrastivna analiza)*, Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti 13, Banja Luka 1980, str. 77—94.
16. Калынынь, Л. Э.: *Некоторые закономерности изменений в консонантных сочетаниях, содержащих сонорный, в славянских диалектах*, Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования 1975, Москва 1977, str. 75—104.

* Svaki rad označen je svojim brojem, koji se u tekstu daje među uglastim zagradama. Drugi broj u zagradi, odvojen zarezom, označava stranu citiranoga rada.

17. Мальцев, М. Д., Филин Ф.: *Лингвистический атлас района озера Селигер*, Москва—Ленинград 1949, стр. 30 + 45 карата.
18. Palkovič, Konštantín: *Slovenské nárečia. Priručka pre terénny výskum*, Bratislava 1981, str. 142.
19. Панов, М. В.: *Русская фонетика*, Москва 1967.
20. Pavešić, Slavko: *O narodnom govoru u Lepenici u Bosni*, Ljetopis JAZU 64, Zagreb 1960, str. 362—393.
21. Peco, Asim: *Govor istočne Hercegovine*, Srpski dijalektološki zbornik XIV, separat I, Beograd 1964, str. 200.
22. Peco, Asim: *Ikauskočakavski govori zapadne Bosne (I dio: Uvod i Fonetika)*, Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik knjiga I, Sarajevo 1975, str. 7—260.
23. Peco, Asim: *Ishitrenost ili jezička fakta*, Odjek 4, Sarajevo 15—28. februar 1971, str. 4 i 5.
24. Peco, Asim: *Jedan aktuelan problem naše fonetike (izgovor i pisanje foneme h)*, Naš jezik, n.s. knjiga XVIII, sv. 4—5, Beograd 1971, str. 201—219.
25. Peco, Asim: *Još o problemima vezanim za fonemu h*, Odjek 12, Sarajevo 15—30. juna 1971, str. 10.
26. Peco, Asim: *Nijedan podatak nije osporen*, Odjek 11, Sarajevo 1—15. juna 1971, str. 7.
27. Peco, Asim: *Strani uticaji na fonetiku srpskohrvatskog jezika*, Anali Filološkog fakulteta knjiga VI, Beograd 1966, str. 321—330.
28. Peco, Asim: *Uticaj turskog jezika na fonetiku štokavskih govora*, Naš jezik, n.s. knjiga XVI, sv. 3, Beograd 1967, str. 127—145.
29. Ripka, Ivor: *Dolnotrečianske nárečia*, Bratislava 1975, str. 276.
30. *Русская диалектология*, под редакцией Р. И. Аванесова и В. Г. Орловой, Москва 1964, стр. 306.
31. *Русская диалектология*, под редакцией П. С. Кузнецова, Москва 1973, стр. 279.
32. Селищев, А. М.: *Избранные труды*, Москва 1968.
33. Smailović, Ismet: *Triput mjeri, jedanput sijeci*, Odjek 9, Sarajevo 1—15. maja 1971, str. 10.
34. Стойков, Стойко: *Български народните говори*, София 1964.
35. Vuković, Jovan: *Govorne osobine [Žepa]*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Etnologija n.s. sveska XIX, Sarajevo 1964, str. 45—62.
36. Vuković, Jovan: *Kreševsko-lepenički govor*, Naučno društvo Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja knjiga III, Sarajevo 1963, str. 287—311.
37. Vuković, Jovan: *Refleksi međujezičkih dodira u fonetskim osobinama bosanskohercegovačkih govora*, Naučno društvo SR Bosne i Hercegovine, Radovi XX, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka knjiga 7, Sarajevo 1963, str. 157—172.
38. Захарова, К. Ф., Орлова, В. Г.: *Диалектное членение русского языка*, Москва 1970, стр. 166.
39. Жуковская, Э. В.: *О типе говоров к югу от Гдова*, у knjizi *Псковские говоры I*, Труды первой псковской диалектологической конференции 1960 года, Псков 1962, стр. 5—21.

Резюме

Джевад А. Јаич

ИЗОГЛОССА И ФАКТОР МЕЖЪЯЗЫКОВЫХ КОНТАКТОВ

Ареальные исследования славянской территории в целом являются в настоящее время одной из главных проблем в славяноведении. Работа на лингвистических атласах и изучение ареала на основании материала атласов вносят много нового в объяснения происхождения и характера самых различных явлений. Лингвогеография, т.е. ареальная лингвистика (не воспринимаемая синонимически) делает большой вклад в лингвистические теории.

В этой работе разбирается вопрос соотношения свойств изоглоссы (т.е. ареи) сонантной геминации $dn > m$, $dn' > n'n'$, $dl > ll$ в диалектах славянских языков и происхождения этого явления. В говорах серб-хорватского языка она характерна для некоторых из центральных штокавских говоров, главным образом иекавских, и то для говоров мусульманского населения. Принимая это во внимание (как и тот факт, что это явление редко встречается в говорах сербов и хорватов) в литературе это связывается с фактором межъязыкового контакта, с влиянием геминации из арабского языка на возникновение и развитие этого явления. Наш анализ свойств ареала такой геминации на широкой славянской территории наводит на мысль, что речь тут идет о внутриязыковой (внутридиалектной) вероятности, которая в различное время и в различных частях славянской территории реализовывалась. Это явление, по принципам этой внутриязыковой „случайности” реализовывалась как что-то новое именно в говорах мусульман на центральной штокавской территории, в виде оазиса внутри конфессионально-национальной группировки (не охватив все говоры мусульман).

Из нашего исследования следует, что свойства ареала могут быть более достоверными аргументами при объяснении происхождения и характера явления и могут вносить в современные и прежние объяснения новые, важные коррекции

LEKSIČKE VARIJANTE STAROSLAVENSKOG PRIJEVODA EVANĐELJA, I NJIHOV ODNOS PREMA GRČKOM ORIGINALU

Uvod

Problematika leksičkog materijala je najmanje istraženo područje staroslavenskog jezika. Stariju generaciju slavista najviše je zanimalo pitanje da li se na temelju leksičkih varijanata može odrediti podrijetlo stsl. jezika uopće, a napose podrijetlo pojedinih stsl. kodeksa. Nadalje, koje leksičke varijante pripadaju starijemu, a koje mlađemu sloju stsl. jezika i kako su pojedine varijante zastupljene u različitim kodeksima. Svu tu problematiku obradio je god. 1900. Vatroslav Jagić u raspravi *Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache*¹, koja je kasnije štampana kao posebna knjiga. Jagić je svojoj raspravi dodao Grčko-slavenski glosar, u kojem je izbrojio oko 750 grčkih riječi, koje su u pojedinim stsl. kodeksima prevedene različitim slavenskim riječima. Poslije Jagića bavilo se istraživanjem stsl. leksičkog materijala nekoliko istraživača. Tako su, na primjer, Josef Vajs i Karel Horálek pomoću leksičkih varijanata i stsl. prijevoda uopće pokušali odrediti najstariju verziju stsl. evanđelja.² To sam pitanje dosta opširno prikazao u svojoj knjizi *Najstariji hrvatski glagoljski evanđelistar*.³ Ali osnovno leksičko pitanje stsl. prijevoda, tj. kako se pojedine stsl. leksičke varijante odnose prema grčkima, nije do sada nitko obradio.

Proučavanje ovoga problema iziskuje nekoliko rasprava, za svaku grupu kodeksa posebno. Stoga ću se u ovoj raspravi ograničiti samo na stsl. prijevod četveroevanđelja. Za podlogu uzet ću leksički materijal *Marijinskog četvero-evanđelja*,⁴ i to samo jedan njegov dio, jer bi za istraživanje čitavog leksičkog materijala bilo potrebno napisati posebnu knjigu. Poznato je da je stsl. prijevod evanđelja samo jedan, koji se u različitim tipovima (kraći i dulji evanđe-

¹ Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Classe, 47, Wien 1900, str. 58—95.

² Josef Vajs, *K charakteristice nejstarších evangelijních rukopisů staroslověnských*, Byzantinoslavica, V, Praha 1933—34, str. 113—119.

Karel Horálek, *Evangeljár a četveroevangelia*, Praha 1954.

³ Beograd 1975.

⁴ V. Jagić, *Quattuor evangeliorum versionis paleoslovenicae Codex Marianus glagoliticus*, Berolinae 1883, Novo fototipsko izdanje Akademische Druck und Verlagsanstalt, Graz 1960.

listari, četveroevangelja) i u kodeksima ovih tipova razlikuje samo u pojedinačnim slučajevima. Zato je dovoljno proučiti samo jedan kodeks ili njegov dio da bi se dobila opća slika odnosa stsl. leksičkih varijanata prema grčkim. Na tu opću sliku ukazuje već sama statistika riječi kao leksičkih jedinica, koje dolaze u grč. originalu i stsl. prijevodu Mar. U grč. originalu evanđelja — ako se izuzmu vlastita imena, kojih ima nešto preko 200, i na stsl. jezik neprevedene grč. riječi, kojih ima blizu 100 — nalazi se, prema mome računanju, blizu 2700 leksičkih jedinica. Ove leksičke jedinice prevedene su u Mar. samo sa nešto preko 2350 stsl. leksičkih jedinica. Očito je da svakoj stsl. leksičkoj jedinici ne odgovara samo jedna grč. leksička jedinica, nego u pojedinim slučajevima dvije ili više njih. Takvih slučajeva ima oko 500. Ali isto tako jednoj grč. leksičkoj jedinici ne odgovara uvijek samo jedna stsl. leksička jedinica, nego u pojedinim slučajevima dvije ili više njih. Takvih slučajeva ima preko 450. Na taj način stsl. leksička problematika postaje vrlo kompleksna, pa ju je vrijedno proučiti.

Zadatak je ove rasprave odrediti kojih su se načela u svom poslu držali prvi prevodioci stsl. evanđelja Konstantin i Metodije i kako su ih u pojedinim slučajevima primjenjivali. Rasprava je podijeljena u dva dijela. U prvom su dijelu prikazani slučajevi kad je jedna stsl. leksička jedinica prijevod dviju ili više grč. leksičkih jedinica, a u drugom kada se jedna grčka leksička jedinica prevodi s dvije ili više stsl. leksičkih jedinica. Svaka pojedina leksička jedinica u prvom i drugom dijelu rasprave prikazana je u posebnoj glavi, u kojoj se razlikuju ovi slučajevi: 1. kada je stsl. prosta ili složena riječ prijevod grč. proste istoznačne ili sinonimne riječi; 2. kada je veza između stsl. i grč. riječi samo djelomična preko jednoga ili više zajedničkih sema, a djelomično im je značenje različito; 3. kada je stsl. prosta ili složena riječ prijevod grč. složene riječi i posebni slučajevi. Uz grč. riječ nalazi se uvijek latinski prijevod, zatim od starijih sh. prijevoda Vukov, a od novijih Rupčićev.⁵ To je učinjeno zato da se bolje osvijetli metoda novijeg sh. prevođenja i njegov odnos prema staroslavenskom.

I. Jedna stsl. leksička jedinica kao prijevod dviju ili više grč. leksičkih jedinica

Ėviti — pokazati — otkryti

Glagol *Ėviti* u Mar. pretežno se piše *aviti*, tj. bez prejotacije, a najčešće dolazi u reflektivnom obliku. Nabrojio sam svega četrdesetak primjera u kojima se nalazi taj glagol.

1. Glagolom *Ėviti se* najčešće se prevodi grč. med. pas. oblik *φαίνομαι* 'izlaziti na svjetlo', svega 15 puta (Mt 1,20; 2,13.19; 6,5.16.18; 9,33; 13,26; 16,19.23.28; 24,27.30; Mk 14,64; L 24,1). U lat. prijevodu 11 puta dolaze glagoli *appareo* i *pareo* 'pojavit se, pokazati se', a 4 puta glagol *videor* 'vidjeti se' (Mt 6,5.18; Mk 14,64, L 24,11). — Nadalje se glagolom *Ėviti*

⁵ Izdanje Stvarnosti, Zagreb 1969.

prevodi grč. glagol *φανερῶσ* 'učiniti vidljivim' (I 7,14; 17,6), a refleksivnim oblicima *ἐπιτελεῖται* oblici *φανερῶσ ἑμαυτόν*, *φανερῶσθαι* (Mk 16,12.14; I 3,21; 7,4; 21,1.14), svega 8 puta. U lat. prijevodu dolazi glagol *manifesto me*, *manifestor* 'iznijeti ili izaći na vidjelo' 7 puta, a jedanput glagol *ostendor* 'pokazati se' (Mk 16,12).

2. Glagolom *aviti se* prevodi se grč. med. pas. oblik *ὀφθαλμοῦ* 'biti viđen' (Mt 17,3; Mk 9,4; L 1,11; 9,31; 22,43; 24,34) svega 6 puta. U lat. je prijevodu 5 puta glagol *appareo*, a jedanput glagol *videor* (L 9,31). — U dva slučaja glagolom *ἐπιτελεῖται* prevodi se grč. glagol *δείκνυμι* 'pokazati' (I 2,18; 10,32). U lat. je prijevodu glagol *ostendo*. U svim ostalim slučajevima (Mt 4,8; 8,4; 16,1; 24,1; Mk 1,44; 14,15; L 4,5; 22,12; 24,40; I 5,20 bis; 14,8.9; 20,20), svega 14 puta, grč. glagol *δείκνυμι* (*ἐμαυτόν*) prevodi se glagolom 'pokazati (se)' i odnosi se na nešto konkretno. U lat. je prijevodu 11 puta glagol *ostendo*, a tri puta glagol *demonstro* 'pokazati' (Mk 14,15; I 5,20 bis).

3. Od glagola složenih s prefiksom, koji su prevedeni glagolom *ἐπιτελεῖται* (*se*), spomenut ću prije svega glagol *ἀποκαλύπτω* 'otkriti' (Mt 11,25; 16,17; L 10,22). U lat. je prijevodu u sva tri slučaja glagol *revello* 'otkriti'. Glagol *ἀποκαλύπτω* i njegov med. pas. oblik *ἀποκαλύπτομαι* dolazi u tekstu ev. još 6 puta (Mt 10,26; 11,17; L 2,5; 10,21; I 12,38) i u svih 6 slučajeva prevodi se glagolom *otkryti*. — Glagoli *ἀναφαίνομαι* 'pokazati se' (L 19,11) i *ἀναδείκνυμι* 'pokazati' (L 10,1), *ἐπιδείκνυμι ἑμαυτόν* 'pokazati se' (L 17,14) i *ἐμφανίζω* (*ἐμαυτόν*) (Mt 27,53; I 14,21) također se prevode prostim glagolom *ἐπιτελεῖται* (*se*). U lat. prijevodu za prvi glagol dolazi glagol *manifestor*, za drugi *desingo* 'označiti', za treći *ostendo me*, za četvrti *videor*, a u petom slučaju *manifesto me*. Glagolom *ἐπιτελεῖται se* prevodi se i čitava fraza *ἐρχομαι εἰς φανερόν* 'izlazim na svjetlo' (Mk 4,22; L 8,17), u lat. prijevodu je *manifestor*.

Vuk se u svom prijevodu Novoga zavjeta služio njemačkim i stsl. prijevodom. Utjecaj stsl. prijevoda vidi se u tome što je u 15 slučajeva zadržao glagol *javiti* (Mt 1,20; 2,13.19; 16,17; Mk 16,9.12.14; L 19,11; 22,43; 24,34; I 7,4; 10,32; 14,21; 17,6; 21,1.14). U Rupčićevom prijevodu samo na tri od tih mjesta (Mt 16,17; I 14,21; 17,6) dolazi glagol *objaviti*, a na jednom mjestu (L 19,11) glagol *pojaviti se*. U ostalim navedenim mjestima Rupčić ima 9 puta *ukazati se*, a dva puta *pokazati se* (I 7,4; 10,32). Spomenuti Rupčićev bolji je od Vukova, jer u današnjem sh. jeziku glagol *javiti* ima značenje 'poslati ili donijeti vijest, obavijestiti', a ovoga značenja nema ovaj glagol u stsl. prijevodu evanđelja. U tom prijevodu sa sličnim značenjem dolazi na samo 3 mjesta glagol *blagovjestiti* (L 1,19; 4,18.43) prema grč. glagolu *εὐαγγελίζομαι* 'donositi dobru vijest', u lat. prijevodu *euangelizo*. Pored glagola *javiti* u Vukovu je prijevodu čest i glagol *pokazati se* (Mt 11,23; 13,26.35; 23,28; 24,27.30; Mk 9,4; L 1,11; 9,31; I 2,11.18), a dolaze i glagoli *ukazati se* (Mt 17,3; Mk 9,4) i *kazati* (Mt 11,25.27; L 10,21.22). Prva dva glagola ima i Rupčić, dakako ne uvijek na istim mjestima kao i Vuk. Osim toga, u Vukovu prijevodu nalazimo i glagol *vidjeti se* (Mt 6,5.16.18; 9,13; L 21,11; I 3,21), *otkriti* (Mt 10,26; Mk 2,4; L 2,35; 12,2; I 12,38) i *činiti se* (Mt 6,18; 9,13). Posljednje tri varijante nalazimo i u Rupčićevu prijevodu, ali se uvijek ne podudaraju s Vukovima.

Biti — udariti — tlěšti

A.1. Glagol *biti* dolazi u Mar. 15 puta i ima široki raspon značenja. Prije svega njime se prevode 3 grč. sinonimna glagola *τύπτω* 'udariti, raniti', lat. *percutio* 'udariti, raniti' (Mt 24,49; 27,30; Mk 15,19; L 6,29; 12,45; 18,13; 23,48); *μαστιγῶ* 'udarati bičem, šibati', lat. *flagello* (Mt 20,19; 23,34; L 18,33); *φραγέλλω* 'bičevati, šibati', lat. *flagello* (Mt 27,26; Mk 15,15). — Osim toga se njegovim refleksivnim oblikom *biti se* prevodi grč. glagol *κόπτομαι* 'udarati se u prsa' (L 23,27). U lat. je prijevodu glagol *lamentor* 'naricati', a kod Vuka i Rupčića prema njemu glagol *plakati*. Nadalje se izrazom *biti sa batinom* prevodi grč. izraz *λαμβάνω ῥάπισμα* 'udarati batinom', lat. *alapis caedo* 'čuškati' (Mk 14,65), a izrazom *biti po lamitama* grč. izraz *δίδωμι ῥάπισμα* 'davati udarac batinom, čuškati', lat. *do alapas* 'davati čušku, čuškati' (I 19,3). Vuk ima u prvom slučaju *čušati*, a u drugom *biti po obrazima*, a Rupčić u prvom slučaju *udarati pesnicama*, a u drugom *udarati po obrazima*. U gotovo svim ostalim slučajevima Vuk je sačuvao glagol *biti*, jedino u Mt 27,26 ima glagol *izbiti*. Samo u dva slučaja glagol *biti* zamijenjen je drugim glagolima: u Mk 15,15 Vuk ima glagol *šibati*, a u L 6,29 glagol *udarati*. U Rupčićevu prijevodu nema glagola *biti*, a mjesto njega najčešće dolazi glagol *udariti-udarati*, a osim toga glagol *tući* za *τύπτω* (Mt 24,49; L 12,25), *bičevati* za *μαστιγῶ* (Mt 23,34), *izbičevati* za *φραγέλλω* (Mt 27,26; Mk 15,15) i za *μαστιγῶ* (Mt 20,19; L 18,33).

A.2. Glagolom *biti* prevodi se u Mar. 8 puta glagol *δέρω* 'derati kožu, zlostavljati', u lat. prijevodu *caedo* 'sjeći, udarati' (Mt 21,35; Mk 12,3.5; 13,9; L 20,10.11; 22,63; I 18,23). U Vukovu je prijevodu u 5 slučajeva glagol *izbiti* (Mt 21,35; Mk 12,3.5; L 20,10.11), u ostala tri glagol *biti*, a u Rupčićevu prijevodu glagoli *izmlatiti* (Mt 21,35; Mk 12,3.5; L 20,10.11), *bičevati* (Mk 13,9), *zlostavljati* (L 22,63), *udarati* (I 18,23).

A.3. Izrazom *biti kamenjem* prevodi se u Mar. glagol *λιθοβολέω* (Mk 12,4) 'bacati kamenje'. Toga mjesta nema u lat. tekstu ni u Rupčićevu prijevodu, a kod Vuka je izraz *biti kamenjem*.

B.1. Glagol *udariti-udarati* dolazi u Mar. 10 puta, i to tri puta kao prijevod glagola *πατάσσω* 'udarati, raniti' (Mt 26,51; L 22,49.50), lat. *percutio*, tri puta kao prijevod glagola *παίω* 'udariti, raniti' (Mk 14,47; L 22,64; I 18,10), lat. *percutio*, nadalje tri puta u izrazu *udariti v lamito*: za grč. *ῥαπίξω εἰς τὴν σιάγγονα* 'udarati po čeljusti' (Mt 5,39), lat. *percutio in maxillam* 'udarati po čeljusti', za grč. *ῥαπίξω* 'udarati štapom' (Mt 26,67), lat. *do palmas in faciem* 'dajem čuške po licu', za grč. *δίδωμι ῥάπισμα* 'dati udarac štapom ili pesnicom' (I 18,22), lat. *dare alapam* 'dati čušku'. — U svim tim slučajevima, osim pretposljednega, Vuk i Rupčić imaju glagol *udariti-udarati*. U pretposljednem slučaju Vuk ima izraz *dati priuške*, a Rupčić *davati za-ušnice*.

C.1.3. Glagol *tlěšti*, *tlěko* za grč. *κροῶν* 'udarati, lupati, kucati' dolazi u Mar. 5 puta (Mt 7,7; L 11,9.10; 12,36; 13,25). U lat. je prijevodu glagol *pulso* 'lupati, kucati', a kod Vuka i Rupčića *kucati-kucnuti-pokucati*. Za grč. *κατακόπτω ἑμαυτόν* 'udarati po sebi' (Mk 5,4), lat. *concido me* 'izbiti se' dolazi u Mar. *tlěšti se*, kod Vuka *biti se*, a kod Rupčića *udarati se*.

Ubiti — pobiti — pogubiti

Sva ova tri glagola su složeni glagoli. Za složene glagole vrijedi isto pravilo kao i za proste, tj. njima se prevode grč. prosti i složeni glagoli.

Glagol *ubitu* dolazi u Mar. šezdesetak puta, a prevode se njime tri grč. prosta glagola.

A.1. Glagol *φονεύω* 'biti ubilac, ubijati' prevodi se glagolom *ubiti* 6 puta (Mt 5,21bis; 19,18; 23,35; Mk 10,19; L 18,20). U lat. je prijevodu 5 puta glagol *occido* 'sjeći, ubiti', a jedanput glagol *homicidium facio* 'činim ubojstvo' (Mt 19,18). Glagol *θανατεύω* 'usmrtiti, smaknuti' prevodi se glagolom *ubiti* 5 puta. U lat. je prijevodu 3 puta izraz *morti trado* 'predati smrti' (Mt 26,59; 27,1; Mk 14,55), a dva puta izraz *morte afficio* 'umoriti' (Mt 10,21; Mk 13,12).

A.2. Glagol *θύω* 'klati za žrtvu' prevodi se glagolom *ubiti* jedanput (I 10,10). U lat. je prijevodu glagol *macio* 'žrtvovati, zaklati'.

U jednom slučaju glagolom *ubiti* preveden je grč. glagol *μαστιγύω* (Mt 10,17), ali to je pogreška mjesto *biti*, a taj glagol stoji mjesto *teti, tepo*, kako je u najstarijem hrv. glagoljskom misalu.

A.3. U najviše slučajeva glagolom *ubiti* prevodi se grč. složeni glagol *ἀποκτείνω* 'ubiti, usmrtiti, pogubiti' (svega preko 40 primjera). U lat. je prijevodu obično glagol *occido*, a 5 puta glagol *interficio* 'ubiti, umoriti' (Mk 10,34; I 7,1; 8,22; 11,53; 12,10). Samo dva puta preveden je glagolom *ubiti* grč. složeni glagol *ἀναιρέω* 'uništiti, ubiti' (L 22,2; 23,39). U lat. je prijevodu u oba slučaja glagol *interficio*.

Vuk je u svom prijevodu gotovo u svim slučajevima, što je posve razumljivo, imao glagol *ubiti*. Samo u 5 slučajeva, bez obzira na to kakav je glagol u grč. originalu, ima glagol *pobiti* (Mt 10,21; 24,9; Mk 12,5; L 11,49; I 12,10), a u dva slučaja glagol *pogubiti* (Mt 27,1; L 23,32). Rupčić također u većini slučajeva ima glagol *ubiti*, a pored toga glagole *pobiti* (Mk 12,5; I 12,10), *bičevati* (Mt 10,17), *zaklati* i *umištiti* (I 10,10) i izraz *zadavati smrt* (Mt 10,21).

B.1.3. Glagol *pobiti* dolazi u Mar. 5 puta, i to dva puta za glagol *λιθάζω*, jedanput za glagol *καταλιθάζω* 'kamenovati' (I 10,31; 11,8), lat. *lapido* 'kamenovati', jedanput za glagol *λιθοβολέω* (Mt 21,35), lat. *lapido* i jedanput za glagol *ἀποκτείνω* (L 13,4), lat. *occido*. U posljednjem slučaju Vuk i Rupčić imaju glagol *pobiti*, a u ostala četiri Rupčić ima glagol *kamenovati*, a Vuk u svakom slučaju drugi glagol ili izraz (*ubiti, ubiti kamenjem, pobiti kamenjem, zasuti kamenjem*).

C.3. Glagol *pogubiti* dolazi u Mar. svega 25 puta, i to uvijek za grč. glagol *ἀπόλλυμι* 'upropastiti, uništiti'. U lat. je prijevodu glagol *perdo* istoga značenja kao i grč. glagol. — U polovini slučajeva Vuk je zadržao glagol *pogubiti*, ali na nekoliko mjesta ima glagol *izgubiti* (Mt 10,39bis; 16,25bis; Mk 8,35bis; L 9,24.25; 20,16; I 6,39; 12,25). Pored toga Vuk ima dva puta glagol *propasti* (Mt 10,42; Mk 9,41), a jedanput glagol *pomoriti* (Mt 21,41). Rupčić se slaže sa Vukom u upotrebi glagola *izgubiti* i *propasti*, samo jedan-

put umjesto *izgubiti* ima *poubijati* (L 20,16). Mjesto *pogubiti* ima: *ubiti* (Mt 2,13; 12,14), *pobiti* (Mk 12,9), *upropastiti* (L 4,34), *uništiti* (Mk 1,24; I 10,10); a mjesto *potomiti* ima kao i Mar. *pogubiti* (Mt 21,41).

Blagъ — dobrъ

1. Pridjev *blagъ* i supstantivirani pridjev *blago* dolazi u Mar. 27 puta kao prijevod grč. ἀγαθός, τὸ ἀγαθόν 'dobar, dobro' i označuje u 17 slučajeva osobu, a u 10 slučajeva stvar. U lat. je prijevodu u svim slučajevima *bonus*, *bonum* 'dobar, dobro' izuzevši jedan, gdje dolazi superlativ *optimus* 'najbolji' (L 10,42). Kad pridjev *blagъ* označuje osobu, Vuk ga je u svom prijevodu zadržao 9 puta (Mt 19,16.17bis; Mk 10,17.18bis; L 18,18.19bis). Rupčić ima u većini slučajeva pridjev *dobar*, a samo u tri slučaja ima pridjev *valjan* (Mt 25,21.23; L 19,17). Kad pridjev *blagъ* označuje stvar, Vuk u svim slučajevima ima pridjev *dobar*, a samo u jednom ima pridjev *čist* (L 18,15). Rupčić se slaže s Vukom, samo u posljednjem slučaju ima pridjev *plemenit*, a pored toga, kao u lat. prijevodu, ima superlativ *najbolji* (L 10,42). Supstantivirani pridjev *blago* Vuk je zadržao samo u jednom slučaju (L 1,53), a u ostalim primjerima ima supst. pridjev *dobro*.

A.2. U dva slučaja pridjev *blagъ* je prijevod grč. pridjeva χρηστός 'koristan, valjan' (Mt 11,30; L 6,35). U prvom slučaju označuje se stvar, a u drugom osoba. U lat. je prijevodu u prvom slučaju *suavis* 'ugodan, sladak' a u drugom pridjev *benignus* 'dobrostiv, dobroćudan'. U Vukovu je prijevodu u oba slučaja *blag*, a u Rupčićevu u prvom slučaju *blag*, a u drugom *dobar*.

Komponenta *blago-*, grč. εὖ- 'dobro', lat. *bene* 'dobro' dolazi osim toga kao prvi dio nekoliko složenica, od kojih su *blagovjštiti* (kao imenica *blagovijest*) i *blagosloviti* ušle i u današnji sh. jezik.

B.1. Pridjev *dobrъ*, supstantivirani pridjev *dobro*, prilog *dobrě*, komp. *dobrěe* dolazi u Mar. 81 puta, i to kao prijevod grč. καλός, καλῶς 'lijep, dobar, lijepo, dobro' (61 puta) i ἀγαθός, τὸ ἀγαθόν (18 puta) te označuje stvar, a samo u 7 slučajeva čovjeka (grč. καλός I 10,11bis.14; grč. ἀγαθός Mt 12,35 i tri slučaja bez grč. paralele Mt 25 21.23; L 19,7). U jednom slučaju *dobrъ* je prijevod grč. komponente εὖ- u složenici *dobra roda* grč. εὐγενής 'plemenita roda' (L 19,12), lat. *nobilis* 'plemenit'. Izuzevši posljednji slučaj. u lat. je prijevodu *bonus*, *bonum*, *bene*.

Vuk u većini slučajeva ima pridjev *dobar*, odnosno supst. pridjev *dobro* ili prilog *dobro*. U 4 slučaja mjesto *dobro* ima *pravo* (Mk 7,27; I 8,48; 13,19; 18,23), u jednom slučaju *bolje* (Mk 14,21), a u jednom *imanje* (L 12,19). Prema stsl. komp. *dobrěe* Vuk ima 7 puta *bolje* (Mt 18,8.9; 26,24; Mk 9,42.43.45.47). Rupčić se u većini navedenih slučajeva slaže sa Vukom, samo mjesto *imanje* ima *dobro*, a osim toga još u jednom slučaju *pravo* (Mt 15,26). Povrh toga Rupčić ima nekoliko slobodnih prijevoda: prema stsl. *dobro djelo* ima tri puta *djelo ljubavi* (Mt 5,16; 26,10; Mk 14,6), prema *dobrъ* ima *skupocjen* (Mt 13,45), prema *dobrě* ima *lijepo* (Mt 15,7; Mk 7,6), prema *dobry rabe* i *blagi* ima tri puta *dobro, valjami slugo* (Mt 25.21.23; L 19,13) i prema *рекрѣ добрѣ* ima *budi hvalili* (L 6,26).

B.2. Izraz *dobrēe estā* dolazi jedanput kao prijevod grč. *συμφέρει* 'korisno je' (I 18,14), lat. *expedit* 'korisno je'. Vuk i Rupčić imaju *bolje je*.

Vesti — *vvesti* — *vzvesti* — *izvesti*

Glagol *vesti-voditi* dolazi u Mar. svega 20 puta.

A.1. Kao prijevod prostog grč. glagola *ἄγω* 'voditi, dovesti, odvesti, povesti' ovaj glagol dolazi 9 puta (Mt 10,18; L 4,1.9.29; 22,54; 23,32; I 9,13; 18,13.22), jedanput dolazi kao prijevod glagola *φέρω* 'nositi, voditi' (I 21,18), a jedanput nema grč. paralele (I 19,16). U lat. je prijevodu 5 puta glagol *duco* 'voditi, povesti', 3 puta glagol *adduco* 'dovesti' (I 9,13; 18,13.28), jedanput glagol *educō* 'izvesti, povesti' (I 19,16) i jedanput glagol *traho* 'vući, tjerati, navesti' (Mt 10,18).

A.3. Kao prijevod grč. glagola *ἀπάγω* 'odvesti, dovesti' glagol *vesti* dolazi 8 puta (Mt 26,57; 27,2.31; Mk 14,44.53; 15,16; L 21,12; 22,66), a jedanput kao prijevod glagola *ἀποφέρω* 'odnijeti, odvesti, donijeti' (Mk 15,1). Glagol *voditi* dolazi jedanput kao prijevod glagola *ὀδηγέω* 'biti vođa' (Mt 15,14). U lat. je prijevodu 7 puta glagol *duco*, jedanput glagol *traho* (L 21,22), jedanput glagol *adduco* (Mk 14,53) i jedanput izraz *ducatum praesto* 'pružiti vodstvo' (Mt 15,14).

Radnja koja se označuje glagolom *vesti* ima početak, trajanje i završetak (glagola *otvesti* i *dovesti* nema u Mar.). Grč. glagolom *ἀπάγω* označuje se prvi momenat, grč. glagolom *ἄγω* i lat. glagolom *duco* drugi, a lat. glagolom *adduco* treći momenat. Iz iznesenog materijala vidi se da između grč. originala i lat. prijevoda nema suglasnosti koji će se momenat istaknuti. Također nema suglasnosti ni između Vukova i Rupčićeva prijevoda, odnosno između ovih dvaju prijevoda i grč. originala. Vuk i Rupčić slažu se u ovim slučajevima: *voditi* (grč. *ὀδηγέω*, lat. *ducatum praesto* Mt 15,14; grč. *ἀπάγω*, lat. *traho* L 21,12; grč. *ἄγω*, lat. *duco* L 23,32); *odvesti* (grč. *ἄγω*, lat. *duco* L 4,9.29; 22,54; lat. *adduco* I 18,13; grč. *ἄγομαι*, lat. *ducor* L 4,1; grč. *ἀπάγω*, lat. *duco* Mt 26,57; 27,2; Mk 15,16; grč. *ἀποφέρω*, lat. *duco* Mk 15,1). U ostalim slučajevima Vuk ima *voditi*, *dovesti*, *odvesti*, *povesti*, a Rupčić *voditi*, *izvesti-izvoditi*, *odvesti*, svaki prema svome nahodjenju.

Glagol *vvesti* dolazi u Mar. 11. puta.

B.3. Kao prijevod grč. glagola *εἰπάγω* 'uvoditi, dovesti' ovaj glagol dolazi 4 puta (L 2,27; 14,21; 22,54; I 18,16), a kao prijevod grč. glagola *εἰσφέρω* 'donositi, uvesti' 2 puta (Mt 6,13; L 11,4). U lat. je prijevodu glagol *induco* ili *introduco* (L 14,21; I 18,16) ili nema lat. paralele (L 22,54). Nadalje, glagol *vvesti* dolazi 3 puta kao prijevod glagola *συνάγω* 'svoditi, uvesti kao gosta' (Mt 25,35.38.43), kojem u lat. prijevodu odgovara glagol *colligo* 'skupiti, snositi'. Napokon, u dva slučaja glagol *vvesti* je prijevod grč. glagola *ἀπάγω* (Mt 7,13.14), u lat. prijevodu *duco*.

Vuk i Rupčić slažu se samo u 7 slučajeva: *voditi* (Mt 7,13.14), *uvesti* (I 18,16), *dovesti* (L 14,21) i *primiti* (Mt 25,35.38.43). U ostalim slučajevima Vuk ima *navesti*, *uvesti* i *donijeti*, a Rupčić *dovesti*, *uvesti* i *nositi*.

Glagol *vzvesti* dolazi u Mar. 13 puta.

C.1. Kao prijevod grč. glagola *ἀίρω* 'dizati, podići' dolazi glagol *vъzvesti* samo jedanput. U lat. je prijevodu glagol *ellevo*, a u Vukovu i Rupčićevu glagol *podići*.

C.2. Ovim glagolom prevodi se nadalje grč. glagol *ἐκβάλλω* 'izbacivati, prognati, učiniti da ima svršetak' u rečenici *dom̄deže vъzvedets na pobědo sōds* (Mt 12, 20), grč. *έως ἄν ἐκβάλῃ εἰς νίκος τὴν κολων*, lat. *donec eiciat ad victoriam iudicium*, kod Vuka *dok pravda ne održi pobjede*, a kod Rupčića *dok pravdu ne privede k pobjedi*.

C.3. Kao prijevod grč. glagola *ἐπαίρω* 'podizati, uspraviti' dolazi glagol *vъzvesti* 7 puta (Mt 17, 8; L 6, 20; 16, 23; 18, 13; I 4, 35; 6, 5; 17, 1). U lat. su prijevodu glagoli *levo*, *elevo*, *sublevo* 'dizati, uzdići', a u Vukovu i Rupčićevu prijevodu glagoli *podignuti*, *podići*, izuzevši jedan slučaj (L 6, 20), gdje Rupčić ima *upravi* (pogled). Kao prijevod grč. glagola *ἀνάγω* 'voditi gore, dovesti' glagol *vъzvesti* dolazi dva puta (Mt 4, 1; L 4, 5), a kao prijevod grč. glagola *ἀναφέρω* 'uznositi, voditi' također dva puta (Mt 17, 1; Mk 9, 2). U lat. je prijevodu u prvom slučaju izraz *sursum duco* 'voditi gore', a u ostalim glagol *duco*. U Vukovu prijevodu u prvom je slučaju glagol *odvesti*, a u ostala 3 glagol *izvesti*. Rupčićev prijevod slaže se s Vukovim, izuzevši drugi slučaj, gdje ima kao i u prvom slučaju *odvesti*.

Glagol *izvesti* dolazi u Mar. 10 puta.

D.1. Kao prijevod grčkog glagola *ἄγω* glagol *izvesti* dolazi 2 puta (I 19, 4, 13), u lat. je prijevodu glagol *adduco*. U Vukovu i Rupčićevu prijevodu je glagol *izvesti*.

D.2. Kao prijevod glagola *ἐκβάλλω* 'izbaciti, protjerati' glagol *izvesti* dolazi 5 puta. U lat. je prijevodu 2 puta glagol *mitto* 'slati, bacati' (Mt 9, 38; L 10, 2), jedanput glagol *expello* 'istjerati' (Mk 1, 12), a dva puta glagol *eicio* 'izbaciti, istjerati' (Mt 21, 39; L 20, 15). U Vukovu je prijevodu u prvom slučaju glagol *povesti*, a u ostalima glagol *izvesti*. U Rupčićevu je prijevodu u prvom i drugom slučaju glagol *poslati*, u trećem *natjerati da ide*, a u četvrtom i petom slučaju glagol *izbaciti*.

D.3. Kao prijevod glagola *ἐξάγω* 'izvoditi' glagol *izvesti* dolazi dva puta (Mk 15, 20; L 24, 50), a kao prijevod glagola *ἐκφέρω* 'uznositi, odvoditi' jedanput (Mk 8, 23). U lat. je prijevodu u sva tri slučaja glagol *educo* 'izvesti', a također i u Vukovu *izvesti*. U Rupčićevu je prijevodu glagol *izvesti* samo u prvom i trećem slučaju, a u drugom glagol *povesti*.

Vrata — vratiti se — vъzvratiti se — obratiti se

A.1. Imenica *vrata* dolazi u Mar. 8 puta: 4 puta kao prijevod grč. imenice *πέλη* 'vrata' (Mt 7, 13 bis. 14; L 7, 12) i jedanput kao prijevod plurala iste imenice *πέλαι*, a jedanput kao prijevod grč. imenice *θύρα* 'vrata'. U lat. je prijevodu u svih 6 slučajeva imenica *porta* 'vrata', a u Vukovu i Rupčićevu prijevodu je imenica *vrata*. Kao prijevod grč. imenice *πυλών* 'velika vrata palače' dolazi ova imenica dva puta (Mt 26, 71; L 16, 20). U lat. je prijevodu imenica *ianua* 'kućna vrata', a kod Vuka i Rupčića imenica *vrata*.

B.1. Glagol *vratiti se* dolazi u Mar. jedanput kao prijevod glagola *στρέγω* 'okretati, obrtati se' (Mt 7, 6). U lat. je prijevodu glagol *converter* istoga značenja, u Vukovu glagol *vratiti se*, a u Rupčićevu glagol *okretati se*.

Glagol *vzvratiti se* dolazi u Mar. 35 puta.

C.1. Ovaj glagol dolazi u Mar. jedanput kao prijevod glagola *στρέγω* (Mt 27, 3), u lat. prijevodu *refero* 'vraćati', kod Vuka *povratiti*, a kod Rupčića *vratiti*.

C.2. Glagol *vzvratiti se* dolazi u Mar. kao prijevod različitih grč. glagola koji u svom značenju imaju sem vraćanja. To su glagoli: *ἀναχοῦσθαι* 'uzmicati, udaljiti se' (Mt 2, 12), u lat. prijevodu *revertor* 'vratiti se', a kod Vuka i Rupčića *vraćati se*; *ἐπανάγω* 'dovesti natrag, vratiti se' (Mt 21, 18), u lat. prijevodu *revertor*, kod Vuka i Rupčića *vraćati se*; *ἀνακλῖπτω* 'zakrenuti, obrnuti se' (L 10, 6), u lat. prijevodu *revertor*, kod Vuka i Rupčića *vratiti se*; *ἀναλῶ* 'razvezati, ukloniti' (L 12, 36), u lat. prijevodu *revertor*, kod Vuka *vratiti se*, a kod Rupčića *vraćati se*; *ἐπιανέρχομαι* 'ulaziti, vraćati se' (L 10, 35; 19, 15), u lat. prijevodu *redeo* 'vratiti se'. U prvom je slučaju kod Vuka *vratiti se*, kod Rupčića *na povratku*, a u drugom slučaju kod obadvojice *vratiti se*. Napokon, glagol *vratiti* dolazi kao prijevod grč. glagola *ἀναπέμπω* 'poslati gore'. U lat. je prijevodu glagol *remitto* 'poslati natrag, vraćati', a kod Vuka i Rupčića izraz *poslati natrag*.

C.3. Kao prijevod grč. glagola *ἐπιστρέγω* 'okretati prema kome' glagol *vzvratiti se* dolazi 7 puta. U lat. je prijevodu redovito glagol *revertor*, a samo jedanput glagol *redeo* (L 17, 31). Kod Vuka i Rupčića dva puta je glagol *vratiti se* (Mt 10, 13; L 2, 33), dva puta glagol *vraćati se* (Mk 13, 16; L 17, 31), jedanput glagol *povratiti se* (L 8, 55). Nadalje, Vuk ima jedanput glagol *vratiti se*, a Rupčić *vraćati se* (Mt 24, 18); jedanput Vuk ima glagol *vratiti se*, a Rupčić *povratiti se* (Mt 12, 44). — Kao prijevod grč. glagola *ὑποστρέγω* 'vraćati se, uzmicati' glagol *vzvratiti se* dolazi 18 puta. U lat. je prijevodu 9 puta glagol *revertor* (L 1, 56; 2, 20; 7, 10; 8, 37; 9, 10; 10, 17; 11, 24; 19, 12; 23, 56); 6 puta glagol *regredior* 'natrag ići, vraćati se' (L 2, 45; 4, 1.14; 17, 15; 24, 9.52); tri puta glagol *redeo* (L 8, 39.40; 14, 18). Vuk i Rupčić slažu se u većini slučajeva i imaju glagol *vratiti se*, a u jednom slučaju *povratiti se* (L 17, 15). U 4 slučaja Vuk i Rupčić se ne slažu. U dva slučaja Vuk ima glagol *vratiti se*, a Rupčić izraz *na povratku* (L 8, 40; 9, 10); u jednom slučaju Vuk ima *vratiti se*, a Rupčić *povratiti se* (L 11, 24); u jednom slučaju Vuk ima *doći natrag*, a Rupčić *krenuti nazad*. Napokon u jednom slučaju mjesto na kojem u Mar. dolazi glagol *vzvratiti se* (Mt 18, 13), a dolazi samo u nekim grč. tekstovima, u lat., Vukovu i Rupčićevu prijevodu ne postoji. — Jedanput glagol *vzvratiti se* dolazi kao prijevod glagola *ἀποστρέγω* 'okrenuti se, vratiti se' (Mt 26, 52). U lat. je prijevodu glagol *converter* 'okrenuti se, vratiti se', kod Vuka i Rupčića *vratiti se*.

D.1. Glagol *obratiti se* dolazi u Mar. 14 puta kao prijevod glagola *στρέγω*. U lat. je prijevodu glagol *converter* na svim mjestima, osim jednog, gdje dolazi glagol *praebeo* 'pružiti' (Mt 5, 39). U Vukovu i Rupčićevu prijevodu glagol *obratiti se* dolazi samo jedanput (I 12, 40). Glagol *okrenuti se* dolazi u oba prijevoda 4 puta (L 7, 9.44; 9, 55; 10, 23), samo u Vukovu jedanput (L

10, 22). Glagol *obazreti se* dolazi u Vukovu prijevodu 7 puta (Mt 9, 22; L 14, 25; 22, 61; 23, 28; I 1, 38; 20, 14.16). U Rupčićevu prijevodu na svim ovim mjestima dolazi glagol *okrenuti se*, izuzevši jedno (I 20, 14), na kojem Rupčić ima glagol *obazreti se*. Osim toga Vuk ima na dva mjesta glagol *obrnuti se* (Mt 5, 39; 16, 23), a Rupčić *okrenuti se*. Na drugom mjestu Vuk ima glagol *povratiti se* (Mt 18, 3), a Rupčić *ponovo postati*.

D.3. Kao prijevod grč. glagola *ἐπιστρέφω* dolazi u Mar. glagol *obratiti-
-obratiti se* 8 puta. U lat. je prijevodu glagol *convertito-convertor*. U Vukovu i Rupčićevu prijevodu dolazi glagol *obratiti se* 2 puta (Mt 13, 15; Mk 4, 12), a samo u Vukovu glagol *obratiti-obratiti se* 3 puta (L 1, 16.17; 22, 32). U Rupčićevu je prijevodu na posljednja tri mjesta glagol *vratiti-vratiti se*. Nadalje je na jednom mjestu u Vukovu prijevodu glagol *obazreti se* (Mk 5, 30), a u Rupčićevu *okrenuti se*; na dva je mjesta u Vukovu prijevodu glagol *obrnuti se* (Mk 8, 33), a u Rupčićevu *okrenuti se*; na trećem je mjestu u Vukovu prijevodu izraz *doći k nekome* (L 17,4), a u Rupčićevu *obratiti se*.

Volē — izvoliti — velēti — povelēti — zapovēdati

A.1. Imenica *volē* kao prijevod grč. imenice *θέλημα* 'volja' dolazi u Mar. svega 20 puta. U lat. je prijevodu redovito imenica *voluntas* 'volja, mišljenje, prijaznost'. U Vukovu je prijevodu također redovito imenica *volja*, a u Rupčićevu u većini slučajeva. Pored toga je u Rupčićevu prijevodu izraz *οὐκ ἔστιν θέλημα* jedanput preveden glagolskim oblikom *neće* (Mt 18, 14), a dvaput u njemu nema izraza u kojem dolazi imenica *volja* (L 11, 2; 9, 31).

A.2. Jedanput u Mar. imenica *volja* dolazi kao prijevod grč. imenice *ἐνδοκία* 'ugled, odobravanje' (Mt 11,26). U lat. je prijevodu imenica *voluntas*, u Vukovu *volja*, a u Rupčićevu izraz *biti milo*. — Izraz *voljo imati* dolazi jedanput kao prijevod glagola *συνενδοκέω* 'svidati se, slagati se' (L 11,48). U lat. je prijevodu glagol *consentio* 'slagati se', u Vukovu glagol *odobravati*, a u Rupčićevu glagol *pristajati*.

B.2. Glagol *izvoliti* dolazi u Mar. dva puta: jedanput kao prijevod grč. glagola *εὐδοκέω* (Mt 12, 18), a jedanput kao prijevod grč. glagola *δοκεῖ* 'čini se, sviđa se' (L 1, 3). U prvom slučaju u lat. je prijevodu glagol *complaceo* 'svidjeti se, omiljeti', u Vukovu izraz *biti po volji*, a u Rupčićevu glagol *izabrati*. U drugom slučaju u lat. je prijevodu glagol *videtur* 'čini se, sviđa se, s voljom je', u Vukovu glagol *namisliti*, a u Rupčićevu *učiniti se*.

C.3. Glagol *velēti* dolazi u Mar. svega tri puta kao prijevod grč. glagola *ἐπιτάσσω* 'postaviti, narediti, zapovjediti' (Mk 9, 25; L 4, 36; 8, 25). U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *praecipio* 'naređivati, zapovijedati', a u ostala tri slučaja glagol *impero* 'zapovijedati, vladati'. U Vukovu i u Rupčićevu prijevodu je u sva tri slučaja glagol *zapovijedati*.

D.1. Glagol *povelēti* kao prijevod grč. glagola *κελεύω* 'zapovijedati, naređivati' dolazi u Mar. svega 8 puta. U lat. je prijevodu redovito glagol

iubeo 'zapovijedati, naložiti'. U Vukovu je prijevodu glagol *zapovijedati* u svim slučajevima osim jednoga (Mt 14, 28), gdje Vuk ima glagol *reći*. U Rupčićevu prijevodu u većini slučajeva dolazi glagol *narediti* (Mt 14, 9. 19. 28; 18, 25; 27, 58. 64), a samo u dva slučaja glagol *zapovjediti* (Mt 8, 18; L 18, 40).

D.2. Glagol *povelěti* kao prijevod grč. glagola *ἐπιτρέπω* 'povjeriti, dopustiti' dolazi u Mar. 9 puta (Mt 8, 21; 19, 8; Mk 5, 13; 10, 4; L 8, 32bis; 9, 59. 61; I 19, 38). U lat. je prijevodu redovito glagol *permittere* 'predati, dopustiti', a u Vukovu i Rupčićevu prijevodu redovito glagol *dopustiti*. — Glagol *povelěti* dolazi u Mar. jedanput kao prijevod grč. glagola *ἀποστέλλω* 'odaslati' (Mt 8, 31). U lat. je prijevodu glagol *mittere* 'slati', u Vukovu *poslati ići*, a u Rupčićevu *poslati*.

D.3. Glagol *povelěti* kao prijevod grč. glagola *δια-, ἐπι-, προσ-, συν-τάσσω* 'odrediti, narediti, zapovjediti' dolazi u Mar. 13 puta. U lat. su prijevodu glagoli *constituo* 'urediti, odlučiti' (L 3, 13), *impero* 'narediti, zapovjediti' (Mk 1, 27; L 8, 31; 14, 22; 17, 9), *praecipio* 'narediti, zapovjediti' (Mt 1, 24; 8, 4; 21, 6; Mk 1, 44; 6, 27. 39; L 5, 14; 17, 10). U Vukovu je prijevodu jedanput glagol *reći* (L 3, 13), a u ostalim slučajevima glagol *zapovjediti*. U Rupčićevu su prijevodu glagoli *propisati* (Mt 8, 4; Mk 1, 44; L 5, 14), *narediti* (Mt 21, 6; Mk 6, 27; L 17, 10), *odrediti* (L 3, 13), a u ostalim slučajevima glagol *zapovjediti*, odnosno imenica *zapovijed* (L 17, 9). — Kao prijevod grč. glagola *παράγγελλω* 'objaviti, zapovjediti' glagol *povelěti* dolazi 4 puta (Mt 15, 35; Mk 8, 6; L 8, 29; 9, 21). U lat. je prijevodu glagol *praecipio*, a u Vukovu i Rupčićevu glagol *zapovjediti*. — Napokon kao prijevod grč. glagola *ἐντέλλομαι* 'naložiti, zapovjediti' dolazi glagol *povelěti* dva puta (Mk 13, 34; I 8, 5). U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *praecipio*, a u drugom glagol *mando* 'naložiti, povjeriti'. U Vukovu je prijevodu u oba slučaja glagol *zapovjediti*, a u Rupčićevu glagol *narediti*.

E.1. Pored glagola *povelěti* dolazi u Mar. glagol *zapověděti-zapovědati* kao prijevod nekoliko grč. glagola. Kao prijevod grč. glagola *ἐντέλλομαι* dolazi ovaj glagol 9 puta (Mt 4, 6; 17, 9; 19, 7; 28, 20; Mk 10, 3; L 4, 10; I 14, 31; 15, 14. 17). U lat. je prijevodu dva puta glagol *praecipio* (Mk 10, 3; I 15, 14), a u ostalim slučajevima glagol *mando*. U Vukovu je prijevodu u svih 9 slučajeva glagol *zapovjediti-zapovijedati*. U Rupčićevu je prijevodu 4 puta glagol *narediti* (Mt 4, 6; 17, 9; 19, 7; L 4, 10), a u ostalim slučajevima glagol *zapovjediti-zapovijedati*. — Nadalje dolazi ovaj glagol jedanput kao prijevod grč. glagola *διατάσσω*, lat. *praecipio*, kod Vuka *zapovijest*, kod Rupčića *rouka*; dva puta kao prijevod grč. glagola *διαστέλλομαι* 'poredati, zapovjediti' (Mk 7, 36bis), lat. *praecipio*, kod Vuka u prvom slučaju *zapovjediti*, u drugom *zabraniti*, kod Rupčića u prvom slučaju *zabraniti*, a u drugom *brniti*; jedanput kao prijevod grč. glagola *παράγγελλω* (Mt 10, 5), lat. *praecipio*, kod Vuka *zapovjediti*, kod Rupčića *narediti*; dva puta kao prijevod glagola *εἶπον* 'reći, zapovjediti' (Mt 15, 14; Mk 11, 6), lat. u prvom slučaju ima *dico* 'reći', u drugom *praecipio*, kod Vuka u obadva slučaja *zapovjediti-zapovijedati*, a kod Rupčića *reći*.

Držati — održati

A.2. Glagol *držati-održati se* dolazi u Mar. 6 puta kao prijevod glagola κρατέω 'vladati, čuvati'. U lat. je prijevodu tri puta glagol *teneo* 'držati, imati' (Mk 7, 3, 8; L 24, 16), jedanput glagol *servo* 'čuvati, održavati' (Mk 7, 4) i dva puta glagol *retineo* 'zadržati' (I 20, 23bis). Kod Vuka je u prva 4 slučaja glagol *držati-držati se*, a u petom i šestom glagol *zadržati*. Rupčić se slaže s Vukom u prvom, drugom i petom slučaju. U trećem slučaju Rupčić za οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκρατοῦντο, lat. *oculi tenebantur*, ima *očima bi uskraćeno*, u četvrtom slučaju glagol *održati*, a u šestom glagol *držati*. — U jednom slučaju u Mar. dolazi glagol *držati se* za grč. glagol κοίμαμαι 'visjeti' (L 19, 48), u lat. prijevodu *suspendor* 'objesiti se'. Kod Vuka je izraz *ući za kim*, a kod Rupčića *visjeti o kome*.

A.3. Glagol *držati-držati se* dolazi u Mar. 6 puta kao prijevod različitih složenica glagola ἔχω 'držati, imati': dva puta za glagol ἀντέχω 'držati se čega', lat. *rustineo* 'podnositi' (Mt 6, 24) i *adhereo* 'držati se čega' (L 16, 13);, tri puta za glagol κατέχω 'držati', u lat. prijevodu *detineo* 'zadržati' (L 4, 42), *retineo* 'zaustaviti, zadržati' (L 8, 15) i *teneo* (L 14, 19); nadalje jedanput za glagol συνέχω 'zajedno držati' u lat. prijevodu *teneo* 'držati, imati' (L 22, 63) Kod Vuka je u prva dva slučaja glagol *voljeti*, a kod Rupčića glagol *pristajati*; u trećem slučaju Vuk ima *zadržavati*, a Rupčić *zadržati*; u četvrtom i šestom slučaju Vuk ima *držati*, a Rupčić *čuvati*; u petom slučaju za τὸπος κατέχειν, lat. *locum tenere* Vuk ima *sjesti na mjesto*, a Rupčić *zauzeti mjesto*.

B.3. Kako glagol *držati*, tako i glagol *održati* dolazi u Mar. 6 puta kao prijevod različitih složenica glagola ἔχω : ἐπέχω 'u sebi imati', med. 'držati se' (L 14,7), u lat. prijevodu *intendo* 'napeti, namjeravati', kod Vuka *opaziti*, a kod Rupčića *promatrati*; κατέχω νοσήματι 'držim se bolešću' (I 5,4), lat. *detineor infirmitate* 'držim se bolešću', kod Vuka *bolest da je u njemu*, a kod Rupčića *bolovati od bolesti*; περιέχω 'obuhvatiti, držati se koga' (L 5,9), lat. *circumdo* 'opkoliti', kod Vuka *ući*, a kod Rupčića *obuzeti*; συνέχω (Mt 4,24; L 4,38; 8,37), u lat. prijevodu u prvom slučaju imamo *comprehendo* 'okupiti, objumiti', u drugom slučaju *teneo*, a u trećem *teneor*, kod Vuka u prvom slučaju je prijedlog *s*, u drugom glagol *uhvatiti*, u trećem za φόβω συνέχω, lat. *timore teneor, dolaziti, uplašiti se*. Kod Rupčića u prvom slučaju nema prijevoda, u drugom je izraz *biti u*, a u trećem *održati ih strah*.

Dělo — dělatelb — dělati — sždělati

A.1. Kao prijevod grč. imenice ἔργον 'djelo, čin, posao' imenica *dělo* dolazi u Mar. 38 puta. U lat. je prijevodu u svim tim slučajevima imenica *opus* 'radnja, djelo'. U Vukovu je prijevodu u većini slučajeva imenica *djelo*, a u četiri slučaja dolazi imenica *posao* (Mk 13, 34; I 5, 36bis; 17, 4) i u jednom

rečenica *što čine* (Mt 23, 5). Rupčić također ima u većini slučajeva imenicu *djelo*, a samo u jednom slučaju imenicu *posao* (Mk 13, 34) i u jednom rečenicu *što čine* (Mt 23, 5). — Kao prijevod grč. imenice *πράξις* 'preduzeće, djelo, čin' imenica *dělo* dolazi u Mar. jedanput (L 23, 51). U lat. je prijevodu imenica *acta* 'djelo, čin', kod Vuka *posao*, a kod Rupčića *djelo*. Jedanput dolazi imenica *dělo* mjesto glagola *dělati* u prijevodu grč. rečenice *ἐπράξομεν ἀπολαμβάνομεν* (L 23, 41). U lat. je prijevodu imenica *factum* 'čin, djelo', a kod Vuka i Rupčića imenica *djelo*.

Imenica *dělateľ* dolazi u Mar. 23 puta.

B.1. Kao prijevod grč. imenice *ἐργάτης* 'radnik, poslenik poljodjelac' dolazi ova imenica 10 puta. U lat. je prijevodu u svim slučajevima imenica *operarius* 'radnik, nadničar'. Kod Vuka je u 9 slučajeva imenica *poslenik*, a kod Rupčića samo u 4 slučaja (Mt 9, 37. 38; L 10, 2bis). U ostalih 5 slučajeva kod Rupčića je imenica *radnik* (Mt 10, 10; 20, 1. 2. 8; L 10, 7). U jednom slučaju Vuk za izraz *dělateľe nepravně* grč. *ἐργάται ἀδικίας*, ima rečenicu *koji činite nepravdu*, a Rupčić imenicu *zlotvori*.

B.2. Kao prijevod grč. imenice *γεωργός* 'ratar' dolazi imenica *dělateľ* 12 puta. U lat. je prijevodu 7 puta imenica *agricola* 'težak, ratar' (Mt 21, 33. 34. 35. 38. 40. 41; I 15, 1), tri puta imenica *colonus* 'težak, ratar, zakupnik' (L 9, 20; 20, 14. 16), jedanput imenica *cultor* 'težak, ratar' (L 20, 10) i jedanput zamjenica *qui* 'koji' (L 20, 10). U Vukovu i Rupčićevu prijevodu u svim je ovim slučajevima imenica *vinogradar*. — Jedanput dolazi imenica *dělateľ* kao prijevod grč. imenice *θεριστής* 'žetelac' (Mt 13, 30). U lat. je prijevodu imenica *messor* 'žetelac', a kod Vuka i Rupčića imenica *žetelac*.

C.1. Kao prijevod glagola *ἐργάζομαι* 'raditi' glagol *dělati* dolazi 11 puta. U lat. je prijevodu u svim slučajevima glagol *operor* 'raditi'. U Vukovu prijevodu glagol *raditi* dolazi u 7 slučajeva (Mt 21, 28; 25, 26; L 13, 14; I 6, 28. 30; 9, 4bis), a kod Rupčića samo u prvom, drugom, četvrtom i šestom od ovih slučajeva; u trećem je slučaju za grč. rečenicu *ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι* izraz *za rad*, a u petom slučaju imenica *djelo*, dok u sedmom slučaju dolazi glagol *činiti*. U tri slučaja kod Vuka je glagol *činiti* (Mt 7, 23; I 5, 17bis), a u četiri glagol *starati se* (I 6, 27). Kod Rupčića je u prvom od ovih slučajeva za izraz *οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν* imenica *zlotvori*, a u drugom i trećem slučaju glagol *raditi*, a u četvrtom glagol *nastojati*. — Kao prijevod glagola *πράσσειν* 'raditi, vršiti, obavljati' glagol *dělati* dolazi jedanput (I 3, 20). U lat. je prijevodu glagol *ago* 'tjerati, baviti se, raditi', a kod Vuka i Rupčića glagol *činiti*.

D.1. Glagol *sědělati* dolazi u Mar. dva puta kao prijevod glagola *ἐργάζομαι* (Mk 14, 6; I 3, 21). U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *operor*, a u drugom glagol *facior* 'činiti se, raditi se'. Kod Vuka i Rupčića je u prvom slučaju glagol *činiti*, a u drugom njegov pasivni oblik.

II. *Jedna grčka leksička jedinica kao original dviju ili više staroslovenskih leksičkih jedinica*

ἄγορά

Imenica *ἀγορά* 'trg, tržište, trgovina' dolazi u evanđeljima 8 puta.

1. Ova je imenica prevedena u Mar. 6 puta imenicom *tržište*. U lat. je prijevodu u svih 6 slučajeva imenica *forum* 'trg, tržište'. Kod Vuka jedanput dolazi imenica *čaršija* (Mt 20, 3), a u ostalim je slučajevima imenica *ulica*. Kod Rupčića je u četiri slučaja imenica *trg* (Mt 11, 16; 20, 3; L 7, 32; 11, 43), a u dva slučaja *javno mjesto* (Mt 23, 7; Mk 12, 38). — Jedanput se imenica *ἀγορά* u izrazu *ἀπὸ ἀγορᾶς* prevodi izrazom *otk kupljē* (Mk 7, 4). U lat. je prijevodu izraz *a foro* 's tržišta', kod Vuka izraz *s pazara*, a kod Rupčića *s trga*. Imenicom *kupljē* jedanput se prevodi grč. imenica *ἐμπορία*, 'trgovina', u lat. je prijevodu imenica *negotatio* 'trgovina na veliko', kod Vuka i Rupčića imenica *trgovina*.

2. Jedanput se imenica *ἀγορά* prevodi imenicom *rasputie* (Mk 6, 56). U lat. je prijevodu imenica *platea* 'ulica', kod Vuka imenica *raskršće*, a kod Rupčića imenica *trg*. — Pored toga imenica *rasputie* 5 puta je prijevod grč. imenice *πλατεῖα* 'široka cesta' (Mt 6, 5; 12, 19; L 10, 10; 13, 26; 14, 21). U lat. je prijevodu također imenica *platea*. Kod Vuka je u prvom slučaju izraz *raskršće po ulicama*, u drugom slučaju imenica *rasputica*, u trećem i četvrtom slučaju imenica *ulica*, a u petom imenica *raskršće*. Kod Rupčića je u prvom slučaju imenica *raskršće*, a u svim ostalim imenica *ulica*. — Jedanput se imenicom *rasputie* prevodi grč. imenica *ἀμφοδον* 'put oko mjesta' (Mk 11, 4). U lat. je prijevodu imenica *bivium* 'dvopute', kod Vuka *raskršće*, a kod Rupčića *okuka*.

αἰγιαλός

Imenica *αἰγιαλός* 'obala' dolazi u evanđeljima dva puta.

1. Ova se imenica u Mar. jedanput prevodi imenicom *krai* (Mt 13, 48), a jedanput imenicom *pomorie* (Mt 13, 2). U lat. je prijevodu u oba slučaja imenica *litus* 'brijeg, obala, pomorje'. Kod Vuka dolazi u prvom slučaju imenica *kraj*, u drugom imenica *brijeg*, a kod Rupčića u prvom i drugom slučaju imenica *obala*. — Imenicom *pomorie* u Mar. se također prevodi jedanput grč. pridjev *παραθαλάσσιος* 'pomorski' (Mt 4, 13), a drugi put. grč. pridjev *παραλίος* 'primorski'. U lat. je prijevodu u oba slučaja pridjev *maritimus* 'morski, primorski'. Kod Vuka i Rupčića u prvom je slučaju pridjev *primorski*, a u drugom imenica *primorje*.

αἰών

Imenica *αἰών* 'vijek, život' dolazi u evanđeljima više puta.

1. Ova se imenica u Mar. obično prevodi imenicom *věkъ*. U lat. je prijevodu u tim slučajevima imenica *saeculum* 'vijek, naraštaj, stoljeće'. Kod Vuka dolazi do kolebanja, u nekim je slučajevima imenica *vijek* (npr. Mt 21, 19;

Mk 3, 29; 11, 14), a u drugima imenica *svijet* (npr. Mt 12, 32; Mk 10, 30; L 18, 30; 20, 35). Rupčić u navedenim primjerima ima imenicu *svijet* kao i Vuk, a imenicu *vijek* u navedenim primjerima ne prevodi, ili mjesto nje, kad je sa negacijom, ima prilog *nikada*.

2. Imenica *αἰών* jedanput se u Mar. prevodi imenicom *světo* (Mt 13, 22), kojom se obično prevodi grč. imenica *φῶς* 'svjetlost'. U lat. je prijevodu u ovom slučaju također imenica *saeculum*, dok se imenica *φῶς* inače prevodi imenicom *lux* ili *lumen* 'svjetlost, vid'. Kod Vuka je imenica *svijet*, a kod Rupčića pridjev *svjetski*. — Imenica *světo* dolazi u Mar. 3 puta kao prijevod imenice *φέγγος* 'svjetlost' (Mt 24, 29; Mk 13, 24; L 11, 33). U lat. je prijevodu i u prvom i u trećem slučaju imenica *lumen*, a u drugom *splendor* 'sjajnost, svjetlost'. Kod Vuka je u sva tri slučaja imenica *svjetlost*, a kod Rupčića u prva dva slučaja glagol *sjati*, a u trećem imenica *svjetlo*.

'Ανάγκη

Imenica *ἀνάγκη* 'nužda, nevolja' dolazi u evanđeljima dva puta.

1. Ova se imenica prevodi u Mar. na dva načina: imenicom *nevolě* (Mt 18, 7) i imenicom *běda* (L 21, 23). U lat. je prijevodu u prvom slučaju prilog *nesesse* 'nužno', a u drugom imenica *pressura* 'stiska'. Kod Vuka je u prvom slučaju prilog *potrebno*, a u drugom *nevolja*. Kod Rupčića je u obadva slučaja glagol *morati*.

'Ανάστασις

Imenica *ἀνάστασις* 'ustajanje' dolazi u evanđeljima 16 puta.

1. Ova se imenica prevodi u Mar. redovito imenicom *vaskršenie*, a samo jedanput imenicom *vstanie* (L 2, 34). U lat. je prijevodu u svim slučajevima imenica *resurrectio* 'ponovno ustajanje', a kod Rupčića *uskrsnuće*. Kod Vuka je redovito imenica *vaskrsenje*, a u posljednjem slučaju glagol *podignuti*.

'Απέχω

Glagol *ἀπέχω* dolazi u evanđeljima 9 puta.

2. Glagol *ἀπέχω* 'odvracati, udaljen biti, primiti' prevodi se u Mar. u četiri slučaja glagolom *vosprijeti-vospriimati* (Mt 6, 2. 5. 16; L 6, 24). U lat. je prijevodu u prva tri slučaja glagol *recipio* 'natrag primiti', a u četvrtom glagol *habeo* 'imati'. Kod Vuka i Rupčića je u sva četiri slučaja glagol *primiti*. — Jedanput je glagol *ἀπέχω* preveden glagolom *prispěti* (Mk 14, 41). U lat. je prijevodu glagol *sufficio* 'dostajati, biti dovoljan', a kod Vuka i Rupčića izraz *dosta je*. — Glagol *vosprijeti* dolazi u Mar. još pet puta kao prijevod grč. glagola (*ἀπολαμβάνω*) 'uzeti, primiti' (L 6, 31bis; 16, 25; 18, 30; 29, 41). U lat. je prijevodu u svim slučajevima glagol *recipio*. Kod Vuka je u prvom slučaju glagol *uzeti*, u drugom *uzeti opet*, a u ostalima *primiti*. Kod Rupčića je u prvom slučaju izraz *natrag primiti*, u drugom *nazad primiti*, a u ostalima glagol *primiti*.

3. Glagol ἀπέχω prevodi se u Mar. tri puta glagolom *otastoēti* (Mt 15,8; Mk 7, 6; L 24, 13). U lat. je prijevodu u prva dva slučaja izraz *longo esse* 'biti daleko', a u trećem slučaju izraz *esse in spatium* 'biti u daljini, u razmaku'. Kod Vuka je u prva dva slučaja izraz *stajati daleko*, a u trećem izraz *biti daleko*. Kod Rupčića je u prva dva slučaja izraz *biti daleko*, a u trećem izraz *biti udaljen*.

Ἀποθήκη

Imenica ἀποθήκη 'skladište, žitnica' dolazi u evanđeljima šest puta.

3. Ova imenica prevodi se u Mar. pet puta imenicom *žitnica* (Mt 3, 12; 6, 26; 13, 30; L 3, 17; 12, 18). U lat. je prijevodu u svim slučajevima imenica *horreum* 'spremnica, žitnica'. Kod Vuka je u četiri slučaja imenica *žitnica*, a u jednom nema prijevoda (L 3, 17). Kod Rupčića je u svih pet slučajeva imenica *žitnica*. — Jedanput se imenica ἀποθήκη prevodi imenicom *hranilište* (L 12, 24). U lat. je prijevodu imenica *horreum*, a kod Vuka i Rupčića imenica *žitnica*. — Imenica *hranilište* dolazi u Mar. još jedanput kao prijevod imenice *φυλακτεριον* 'straža, zaštita, amajlija' (Mt 23, 5). U lat. je prijevodu imenica *phylacterium* 'čuvalište' kod Vuka *amajlija*, a kod Rupčića *zapis*.

Ἀποκαθίσταμι

Glagol ἀποκαθίσταμι 'obnoviti se' dolazi u evanđeljima četiri puta.

2. Ovaj se glagol prevodi u Mar. tri puta glagolom *utvrditi se* (Mt 12, 13; Mk 3, 5; L 6, 10), a jedanput glagolom *utvoriti se* (Mk 8, 25). U lat. je prijevodu u sva četiri slučaja glagol *restituor* 'povratiti se'. Kod Vuka je u prva tri slučaja izraz *postati zdrav*, a u četvrtom glagol *iscijeliti se*. Kod Rupčića je u prvom slučaju izraz *postati zdrav*, a u ostala tri glagol *ozdraviti*.

3. Glagolom *utvrditi se* prevode se još dva grč. glagola: 1. ἀσφαλίζω 'osigurati, utvrditi, čuvati' (Mt 27, 64. 65). U lat. je prijevodu u obadva slučaja glagol *custodire* 'čuvati', kod Vuka *utvrditi*, a kod Rupčića *čuvati*. 2. στηρίζω 'učvrstiti' (L 9, 51; 16, 26; 22, 32). U lat. je prijevodu u prva dva slučaja glagol *firmare* 'utvrditi', a u trećem glagol *confirmare* 'utvrditi'. Kod Vuka je u prvom slučaju glagol *namjeriti*, u drugom *postaviti*, a u trećem *utvrditi*. Kod Rupčića je u prvom slučaju prilog *odlično*, u drugom glagol *biti*, a u trećem *učvrstiti*.

Ἀποκόπτω

Glagol ἀποκόπτω 'odsjeći, odrezati' dolazi u evanđeljima četiri puta.

3. Ovaj se glagol prevodi dva puta u Mar. glagolom *otsešti* (Mk 9, 43. 45). U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *abscido* 'otkinuti', a u drugom glagol *amputo* 'odsjeći, odrezati'. Kod Vuka i Rupčića u obadva slučaja je glagol *odsjeći*. — Dva puta prevodi se glagol ἀποκόπτω glagolom *urézati* (I 18, 10. 26). U lat. je prijevodu u oba slučaja glagol *abscido*, a kod Vuka i

Rupčića glagol *odsjeći*. — Jedanput se glagolom *otsešti* prevodi grč. glagol *ἐκκόπτω* 'isjeći' (Mt 18, 8). U lat. je prijevodu glagol *abscido*, kod Vuka i Rupčića glagol *odsjeći*. — Glagolom *urězati* prevodi se dva puta grč. glagol *ἀναιρέω* 'dignuti, odnijeti, otkinuti' (Mt 26, 51; Mk 14, 47). U lat. je prijevodu u obadva slučaja glagol *amputo*, a kod Vuka i Rupčića glagol *odsjeći*.

Ἀπολεία

Imenica *ἀπολεία* 'propast' dolazi u evanđeljima tri puta.

3. Ova se imenica prevodi u Mar. dva puta imenicom *gybēlb* (Mt 26, 8; Mk 14, 4). U lat. je prijevodu imenica *perditio* 'propast, gubitak'. Kod Vuka je u prvom slučaju imenica *šteta*, a u drugom glagol *prospati*, kod Rupčića u obadva slučaja imenica *rasipanje*. Jedanput se u Mar. imenica *ἀπολεία* prevodi imenicom *paguba* (Mt 7, 13). — U lat. je prijevodu imenica *perditio*, a kod Vuka i Rupčića imenica *propast*. — Imenicom *paguba* prevodi se u Mar. jedanput također grč. imenica *λοιμός* 'kuga, pomor' (Mt 24, 7). U lat. je prijevodu imenica *pestilentia* 'kuga, nesreća' kod Vuka *pomor*, a kod Rupčića nema prijevoda.

Ἀποπνίγω

Glagol *ἀποπνίγω* 'zadaviti, ugušiti, utopiti' dolazi u evanđeljima tri puta.

3. Ovaj se glagol dva puta prevodi u Mar. glagolom *podaviti* (Mt 13, 7; L 8, 7), a jedanput u med. obliku *ἀποπνίγομαι* 'utopiti se' (L 8, 33). U lat. je prijevodu u prva dva slučaja glagol *suffoco* 'ugušiti, zadaviti', a u trećem slučaju pasivni oblik *suffocor*. U prvom je slučaju kod Vuka *podaviti*, kod Rupčića *ugušiti*, u drugom kod Vuka *udaviti*, kod Rupčića *ugušiti*, a u trećem slučaju kod Vuka i Rupčića glagol *utopiti se*. — Glagolom *podaviti* prevodi se u Mar. četiri puta i grč. glagol *συμπνίγω* 'zadaviti, zagušiti' (Mt 13, 22; Mk 4, 7, 19; L 8, 14), u lat. prijevodu *suffoco*. Kod Vuka je u prvom, trećem i četvrtom slučaju glagol *zagušiti*, a u drugom glagol *udaviti*. Kod Rupčića je u prva tri slučaja glagol *ugušiti*, a u četvrtom *zagušiti*.

Ἀρκέω

Glagol *ἀρκέω* 'dostajati' dolazi u evanđeljima pet puta.

1. Ovaj se glagol prevodi u Mar. četiri puta glagolom *dovnlēti* (Mt 6, 34; 10, 25; I 6, 7; 14, 8) U lat. je prijevodu glagol *sufficio* 'dostajati, dovoljan, biti' u sva četiri slučaja, a kod Vuka i Rupčića izraz *dosta je*. U jednom se slučaju med. pas. oblik *ἀρκέομαι* prevodi u Mar. izrazom *dovolnō byti* (L 3, 14). U lat. je prijevodu izraz *contentus sum* 'zadovoljan sam', a kod Vuka i Rupčića izraz *biti zadovoljan*.

Ἀρχή

Imenica ἀρχή 'početak, vlada, vlast' dolazi u evanđeljima 19 puta.

1. Ova se imenica prevodi u Mar. pet puta imenicom *načelo* (Mt 24,8.21; Mk 10,6; 13,8.21). U lat. je prijevodu imenica *initium* 'početak'. Kod Vuka i Rupčića je imenica *početak* u svim slučajevima osim trećega, gdje kod Vuka dolazi imenica *postanje*, a kod Rupčića imenica *postanak*. Jedanput se imenica ἀρχή prevodi u Mar. imenicom *začelo* (Mk 1,1), a dva puta imenicom *načetok* (I 2,11; 8,25). U lat. je prijevodu u samo dva slučaja imenica *initium*, a u trećem imenica *principium* 'početak, uzrok'. Kod Vuka je u sva tri slučaja imenica *početak*, a kod Rupčića u drugom slučaju imenica *početak*, u prvom glagol *početi*, a u trećem izraz *prije svega*.

2. Imenica ἀρχή prevodi se u Mar. u jednom slučaju imenicom *vladyčstvo* (L 3,1), a u drugom slučaju *vladyčstvo* (L 12,11). U lat. je prijevodu u prvom slučaju imenica *principatus* 'prvenstvo, zapovjedništvo, carska vlada', a u drugom imenica *magistratus* 'poglavarstvo, poglavar'. Kod Vuka je u obadva slučaja imenica *poglavar*, a kod Rupčića samo u drugom slučaju, dok je u prvom slučaju imenica *vlast*. Nadalje se jedanput imenicom *vladyčstvo* prevodi u Mar. grč. imenica ἰμπερσία 'zapovjedništvo, najviša vlast' (L 3,1). U lat. je prijevodu imenica *imperium* 'vlast, država', a kod Vuka i Rupčića imenica *vladanje*.

3. Imenica ἀρχή dolazi u evanđeljima i u nekim izrazima. Izraz ἀρχήσ 'od početka' dolazi u evanđeljima pet puta, a prevodi se u Mar. prilogom *iskoni* (Mt 19,4.8; L 1,2; I 8,44; 15,27). U lat. je prijevodu u svim slučajevima izraz *ab initio* 'od početka'. Kod Vuka je u prvom slučaju izraz *u početku*, u drugom *iz početka*, u trećem *isprva*, a u četvrtom i petom *od početka*. Rupčić se slaže sa Vukom, samo i u trećem slučaju ima izraz *od početka*. Izraz ἐν ἀρχῇ 'u početku' dolazi u evanđeljima tri puta, a prevodi se u Mar. također izrazom *iskoni* (I 1,1.2; 6,64). U lat. je prijevodu u prva dva slučaja *in principio* 'iz početka', a u trećem *ab initio*. Kod Vuka i Rupčića je u prva dva slučaja izraz *u početku*, a u trećem *od početka*. — Izraz ἐξ ἀρχῆσ 'iz početka' dolazi u evanđeljima jedanput, a prevodi se u Mar. prilogom *isprva*. U lat. je prijevodu izraz *ab initio*, kod Vuka izraz *isprva*, a kod Rupčića izraz *iz početka*.

Ἀσθένεια

Imenica ἀσθένεια 'slabost, nemoć' dolazi u evanđeljima četiri puta.

1. Ova se imenica prevodi u Mar. tri puta imenicom *bolězn* (Mt 8,17; L 8,2; I 11,4), a jedanput imenicom *nedogz* (L 13,12). U lat. je prijevodu u sva četiri slučaja imenica *infirmitas* 'nemoć, slabost', a kod Vuka i Rupčića je u sva četiri slučaja imenica *bolest*. — Imenicom *bolězn* prevodi se u Mar. jedanput također grč. imenica νόσος 'bolest' (Mt 10,1), a dva puta imenica ὠδύς 'bol' (Mt 24,8; Mk 13,8). U lat. je prijevodu u prvom slučaju imenica *infirmitas*, a u ostala dva imenica *dolor* 'bol'. Kod Vuka je u prvom

slučaju imenica *nemoć*, a u drugom i trećem imenica *stradanje*. Kod Rupčića je u prvom slučaju imenica *bolest*, a u drugom i trećem imenica *bol*.

Imenicom *nedogbъ* također se prevodi u Mar. devet puta imenica *νόσος* (Mt 4,23; 8,17; 10,1; Mk 3,15; L 4,40; 5,15; 6,18; 7,21; 9,1). U lat. je prijevodu u drugom, četvrtom i šestom slučaju imenica *infirmitas*, a u ostalima imenica *languor* 'umornost, slabost'. Kod Vuka je u drugom slučaju imenica *nemoć*, a u svim ostalima imenica *bolest*. Kod Rupčića u četvrtom slučaju nema prijevoda, a u devetom slučaju je pridjev *bolestan*, a u svim ostalim imenicama *bolest*. Pored toga se imenicom *nedogbъ* prevodi jedanput grč. imenica *νόσημα* 'bolest' (I 5,4). U lat. je prijevodu imenica *infirmitas*, a kod Vuka i Rupčića imenica *bolest*.

'Ασθενής

Pridjev *ἀσθενής* 'nemoćan, bolestan' dolazi u evanđeljima četiri puta.

1. Ovaj se pridjev prevodi u Mar. dva puta pridjevom *bolnъ* (Mt 25, 43,44) i dva puta pridjevom *nemoštъnъ* (Mt 26,41; Mk 14,38). U lat. je prijevodu u sva četiri slučaja pridjev *infirmus* 'slab, nejak'. Kod Vuka i Rupčića je u prva dva slučaja pridjev *bolestan*, a u druga dva slučaja pridjev *slab*.

'Αστραπή

Imenica *ἀστραπή* 'munja, bljesak' dolazi u evanđeljima pet puta.

1. Ova se imenica prevodi u Mar. četiri puta imenicom *mьbnii* (Mt 24,27; 28,3; L 10,18; 17,24), a jedanput imenicom *bliscanie* (L 11,36). U lat. je prijevodu u prva četiri slučaja imenica *fulgor* 'munja, sjajnost', a u petom slučaju imenica *fulgor* 'sijevanje, sjaj'. U prva četiri slučaja kod Vuka i Rupčića je imenica *munja*, a u petom slučaju kod Vuka imenica *svjetlost*, a kod Rupčića imenica *sjaj*.

Αὔξάνω

Glagol *αὐξάνω* 'množiti se, rasti' dolazi u evanđeljima osam puta.

1. Ovaj se glagol šest puta prevodi u Mar. glagolom *rasti* (Mt 6,28; Mk 4,8; L 1,80; 2,40; 12,27; I 3,30). U lat. je prijevodu u svih šest slučajeva glagol *cresco* 'množiti se, rasti'. Kod Vuka je u svih šest slučajeva glagol *rasti*, a kod Rupčića u dva slučaja glagol *uzrasti*, a u ostalih 5 slučajeva glagol *rasti*. — Glagol *αὐξάνω* prevodi se dva puta u Mar. glagolom *vzdrasti* (Mt 13,32; L 13,19). U lat. je prijevodu u obadva slučaja glagol *cresco*. Kod Vuka je u obadva slučaja glagol *uzrasti*, a kod Rupčića je taj glagol samo u prvom slučaju, dok je u drugom slučaju glagol *izrasti*.

Glagolom *rasti* prevodi se u Mar. jedanput i glagol *βλαστάνω* 'nicati, porasti' (Mk 4,27). U lat. je prijevodu glagol *incresco* 'narasti', a kod Vuka i Rupčića glagol *rasti*. — Glagolom *vzdrasti* prevodi se u Mar. jedanput također glagol *συμψόμαι* 'srasti' (L 8,7). U lat. je prijevodu glagol *exorior* 'izaći, pojaviti se', kod Vuka glagol *uzrasti*, a kod Rupčića izraz *rasti skupa*.

2. Glagolom *vzdrasti* prevodi se u Mar. jedanput još i glagol *ἀναβαλεω* 'ulaziti' (Mk 4,32). U lat. je prijevodu glagol *ascendo* 'ulaziti', a kod Vuka i Rupčića glagol *uzrasti*.

'Αφανίζω

Glagol *ἀφανίζω* 'učiniti nevidljivim, razoriti' dolazi u evanđeljima tri puta.

1. Ovaj se glagol prevodi u Mar. dva puta glagolom *tlěti* (Mt 6,19.20). U lat. je prijevodu u oba slučaja glagol *demolior* 'razoriti, uništiti', kod Vuka glagol *kvariti*, a kod Rupčića glagol *izgristi*. — Glagolom *tlěti* prevodi se jedanput u Mar. glagol *διαφθείρω* 'uništiti, pokvariti' (L 12,33). U lat. je prijevodu glagol *corrumpo* 'pokvariti, uništiti', kod Vuka glagol *jesti*, a kod Rupčića glagol *gristi*.

2. Glagol *ἀφανίζω* prevodi se jedanput u Mar. glagolom *prosmraždati* (Mt 6,16). U lat. je prijevodu glagol *extermio* 'protjerati, istrijebiti', kod Vuka izraz *načiniti bljedim*, a kod Rupčića glagol *izobličiti*.

Βάλλω

Glagol *βάλλω* 'bacati, metati, vrci, staviti u gibanje' dolazi u evanđeljima 66 puta.

1.a) Ovaj se glagol prevodi u Mar. šest puta glagolom *vrěsti-vrago*. U lat. je prijevodu tri puta glagol *mitto* 'slati, bacati, metati' (Mt 4,6; L 4,9; I 8,7), dva puta glagol *proicio* 'baciti' (Mt 5,29.30) i jedanput glagol *iacio* 'bacati' (I 8,59). Kod Vuka je u prva dva slučaja glagol *skočiti*, a u ostalima glagol *baciti*. Kod Rupčića je samo u drugom slučaju glagol *skočiti*, a u ostalima glagol *baciti*. — Glagol *βάλλω* prevodi se u Mar. 29 puta glagolom *vvrěsti-vvrāgo*. U lat. je prijevodu u većini slučajeva glagol *mitto* (Mt 5,25; 10,34bis; 13,42.47.50; 17,27; Mk 9,22.42.45; 11,23; 12,42.43bis.44bis; L 12,49; 13,19; 21,3.4bis; 23,19; I 5,7; 21,6bis.7), u dva slučaja je glagol *proicio* (Mt 18,8.9), a u jednom glagol *iacto* 'bacati, metati' (Mt 21.21). Kod Vuka je u većini slučajeva glagol *baciti*, a pored toga četiri puta glagol *metnuti* (Mt 12,42; L 21,3.4bis), dva puta glagol *skočiti* (Mt 4,3; I 21,7), dva puta glagol *donijeti* (Mt 10,34bis), jedanput glagol *vrgnuti* (Mt 5.25) i jedanput *spustiti* (I 5,7). Kod Rupčića je također u većini slučajeva glagol *baciti*, a pored toga 7 puta glagol *ubaciti* (Mk 12,42.43bis.44bis; L 21,3.4), dva puta kao kod Vuka glagol *donijeti* (Mt 10,34bis), jedanput kao kod Vuka glagol *skočiti* (I 21,7), jedanput glagol *posijati* (L 13,19) i jedanput glagol *dati* (L 21,4). — Glagolom *vvrěsti* dva puta se prevodi glagol *ἐκβάλλω* 'izbaciti' (Mt 22,13; 25,30). U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *mitto*, a u drugom glagol *icio* 'izbaciti'. Kod Vuka i Rupčića je u obadva slučaja glagol *baciti*. Jedanput se glagolom *vvrěsti* prevodi glagol *ἐμβάλλω* 'bacati, metati'. U lat. je prijevodu glagol *mitto*, a kod Vuka i Rupčića glagol *baciti*. — Glagolom *vvrěsti* prevodi se također jedanput glagol *ὀίπτω* 'baciti, rušiti' (L

17,2). U lat. je prijevodu glagol *proicio*, a kod Vuka i Rupčića glagol *baciti*. Jedanput se glagolom *vsprěšti* prevodi i glagol *χαλᾶω* 'razriješiti, ukloniti' (L 5,5). U lat. je prijevodu glagol *laxo* 'proširiti, odriještiti', a kod Vuka i Rupčića glagol *baciti*. — Nadalje se glagolom *povrěšti* prevodi dva puta glagol *βάλλω* (Mt 15,26; Mk 7,27). U lat. je prijevodu glagol *mitto*, a kod Vuka i Rupčića glagol *baciti*. Glagolom *povrěšti* prevodi se i dva puta glagol *ὄβριτω* (Mt 27,5; L 4,35). U lat. je prijevodu glagol *proicio*, a kod Vuka i Rupčića u prvom slučaju glagol *baciti*, a u drugom glagol *oboriti*. — Napokon se glagolom *povrěšti* jedanput prevodi glagol *ὄηγνυμι* 'kidati, razbijati' (L 9,42). U lat. je prijevodu glagol *elido* 'razbiti, razoriti', kod Vuka je glagol *oboriti*, a kod Rupčića glagol *baciti*.

b) Glagol *βάλλω* prevodi se u Mar. pet puta glagolom *mesti-metati*. U lat. je prijevodu tri puta glagol *mitto* (Mt 27,35; Mk 15,24; L 23,34) i dva puta glagol *iacto* (Mk 12,41bis). Kod Vuka je u prva tri slučaja glagol *baciti*, a u druga dva glagol *metati*. Kod Rupčića je u prvom slučaju glagol *razdijeliti* (*kockom*), u drugom *odlučivati* (*kockom*), u trećem *baciti*, a u četvrtom i petom *ubacivati*. Pored toga se glagolom *metati* jedanput prevodi glagol *λαγχάνω* 'biti ždrijebom izabran, dobiti, primiti' (I 19,24). U lat. je prijevodu glagol *sortior* 'ždrebati, dobiti', a kod Vuka i Rupčića glagol *baciti*. — Glagol *βάλλω* prevodi se u Mar. 13 puta također glagolom *vsmesti-vsmětati* (Mt 3,10; 4,18; 6,30; 7,19; Mk 4,26; 12,41bis.42.43; L 3,9; 12,5.28; 21,2). U lat. je prijevodu u većini slučajeva glagol *mitto*, u prvom slučaju glagol *iacio* (Mk 4,26) i u dva glagol *iacto* (Mk 12,41bis). Kod Vuka je u šest slučajeva glagol *baciti-bacati* (Mt 3,10; 6,20; 7,19; Mk 4,26; L 3,9; 12,28), a u ostalih sedam slučajeva glagol *metnuti-metati*. Kod Rupčića su u svih 13 slučajeva glagoli *baciti*, *ubaciti* ili *ubacivati*. Pored toga se glagolom *vsmětati* prevodi jedanput glagol *ἀμφιβάλλω* 'metati okolo, zaogradati, odijevati' (Mk 1,16). U lat. je prijevodu glagol *mitto*, a kod Vuka i Rupčića glagol *bacati*. — Glagolom *mesti* (*kamen*) prevodi se u Mar. dva puta glagol *λιθάζω* 'kamenovati' (I 10,31.33). U lat. je prijevodu glagol *lapido* 'kamenovati', kod Vuka prvi put glagol *ubiti*, drugi put izraz *bacati kamenje*, a kod Rupčića u obadva slučaja glagol *kamenovati*. — Glagolom *vsmesti* prevodi se i glagol *χαλᾶω* (L 5,4). U lat. je prijevodu glagol *laxo*, a kod Vuka i Rupčića glagol *baciti*. — Glagol *βάλλω* prevodi se jedanput i glagolom *pomětati* (Mt 7,6). U lat. je prijevodu glagol *mitto*, kod Vuka glagol *metati*, a kod Rupčića glagol *bacati*.

c) Glagol *βάλλω* prevodi se u Mar. glagolom *vložiti* šest puta (Mt 27,6; Mk 7,33; I 13,2; 15,6; 20,25.27). U lat. je prijevodu u svim navedenim slučajevima glagol *mitto*. Kod Vuka je pet puta glagol *metnuti*, a jedanput glagol *baciti* (I 15,6). Kod Rupčića je četiri puta glagol *staviti*, jedanput glagol *baciti* (I 15,6) i jedanput glagol *nadahnuti* (mjesto *staviti u srce* I 13,2). Glagolom *vložiti* prevodi se u Mar. jedanput glagol *τίθημι* 'stavljati' (L 9,44) i dva puta glagol *ἐπιτίθημι* 'metati na što' (Mt 19,13.15). U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *pono*, a u drugom i trećem *impono* 'stavljati na što'. Kod Vuka je u sva tri slučaja glagol *metnuti*, a kod Rupčića u prvom slučaju glagol *zapamtiti*, a u ostala dva glagol *staviti*.

d) Glagol βάλλω prevodi se u Mar. jedanput glagolom *ὑπὸνιστι-ὑπὸνιστο* (I 18,11). U lat. je prijevodu glagol *mitto*, kod Vuka glagol *zadjeti*, a kod Rupčića glagol *staviti*.

2.a) Glagol βάλλω prevodi se u Mar. sedam puta glagolom *ὀλιέτι-ὀλιβάτι* (Mt 9,17bis; Mk 2,22; 4,37; L 5,37.38; I 13,5). U lat. je prijevodu u svim slučajevima glagol *mitto*, kod Vuka jedanput glagol *usuti* (I 13,5), u ostalim slučajevima glagol *ljevati*, a kod Rupčića je u svim slučajevima glagol *uliti-ulijevati*. Jedanput se glagolom *ὀλιβάτι* u Mar. prevodi glagol *ἐπιβάλλω* (Mk 4,37). U lat. je prijevodu glagol *mitto*, kod Vuka glagol *zaljevati*, a kod Rupčića glagol *napunjati*. — Glagolom *ὀλιέτι-ὀλιβάτι* prevodi se nadalje u Mar. jedanput glagol βάλλω (Mt 26,12), dva puta glagol *χέω* 'prolijevati' (Mt 26,17; Mk 14,3) i jedanput glagol *ἐπιχέω* 'izlijevati na što' (L 10,34). U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *mitto*, u drugom i trećem glagol *effundo* 'izlijevati', a u četvrtom *infundo* 'ulijevati'. Kod Vuka je u prvom i drugom slučaju glagol *izliti*, u trećem glagol *ljevati*, a u četvrtom glagol *zaliti*. Kod Rupčića je u prvom i trećem slučaju glagol *izliti*, a u četvrtom glagol *oprati*.

b) Glagol βάλλω prevodi se u Mar. jedanput glagolom *ὑδάτι* (Mt 25,27). U lat. je prijevodu glagol *committo* 'sastaviti, predati', kod Vuka glagol *dati*, a kod Rupčića glagol *uložiti*. Glagolom *ὑδάτι* prevodi se jedanput glagol *δίδωμι* 'dati' (L 20,16), tri puta glagol *ἀποδίδωμι* 'povratiti' (Mt 27,58; L 4,20; 9,42) i tri puta glagol *ἐκδίδωμι* 'izdati'. U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *do* 'dati', u sljedeća tri glagol *reddo* 'vratiti', a u posljednja tri glagol *loco* 'metnuti, dati'. Kod Vuka je u svim navedenim slučajevima glagol *dati*, a kod Rupčića je u prvom i u posljednja tri glagol *dati*, a u drugom i četvrtom glagol *predati*, a u trećem glagol *vratiti*.

c) Glagol βάλλω prevodi se jedanput u Mar. glagolom *οσύπαι* (L 13,8). U lat. je prijevodu glagol *mitto*, kod Vuka *obasuti*, a kod Rupčića *okopati*.

Βασανίζω

Glagol βασανίζω 'staviti na muke' dolazi u evanđeljima šest puta.

1. Ovaj se glagol u aktivnom obliku u Mar. tri puta prevodi glagolom *μῶχῃτι* (Mt 8,29; Mk 5,7; L 8,28). U lat. je prijevodu u sva tri slučaja glagol *torqueo* 'na muke udariti, mučiti', a kod Vuka i Rupčića glagol *mučiti*. U med. pas. obliku *βασανίζομαι* 'mučim se' ovaj se glagol prevodi dva puta u Mar. glagolom *stradati* (Mt 8,6; Mk 6,48). U lat. je prijevodu u prvom slučaju glagol *torequeor* 'okretati se, mučiti se', a u drugom slučaju glagol *laboro* 'raditi, trpjeti boli'. Kod Vuka i Rupčića u obadva slučaja je glagol *mučiti se*. Pored toga se glagol *βασανίζομαι* u Mar. jedanput prevodi glagolom *valaati se* (Mt 14,24). U lat. je prijevodu izraz *fluctibus iactor* 'bacan sam valovima', kod Vuka izraz *biti u nevolji*, a kod Rupčića izraz *biju valovi*. — Glagolom *μῶχῃτι* prevodi se jedanput u Mar. glagol *κολαφίζω* 'udarati pesnicama' (Mk 14,65). U lat. je prijevodu *colaphis caedere* 'udarati pesnicama', kod Vuka *biti po obrazima*, a kod Rupčića *udarati pesnicama*. Glagolom *stradati* pre-

vodi se u Mar. dva puta glagol *ὀδονόμου* 'biti mučen' (L 16,24.25). U lat. je prijevodu glagol *crucior* 'biti stavljen na muke', a kod Vuka i Rupčića glagol *mučiti se*. Glagolom *stradati* prevodi se također glagol *πάσχω* 'iskusiti, trpjeti' (Mt 17,12) i jedanput izraz *κακῶς ἔχω* 'biti u lošem stanju' (Mt 17,15). U lat. je prijevodu u oba slučaja glagol *patior* 'trpjeti'. Kod Vuka je u prvom slučaju glagol *postradati*, a u drugom glagol *mučiti se*, a kod Rupčića u obadva slučaja glagol *trpjeti*. Napokon glagolom *vlaati se* prevodi se jedanput glagol *κινδυνεύω* 'biti u pogibli' (L 8,23). U lat. je prijevodu glagol *periclitor* 'iskušavan sam', kod Vuka *biti u nevolji*, a kod Rupčića *biti u pogibli*.

Βάσανος

Imenica *βάσανος* 'kušnja, istraga mučenjem' dolazi u evanđeljima tri puta.

1. Ova se imenica u Mar. jedanput prevodi imenicom *strast* (Mt 4,24), a jedanput imenicom *moka* (L 16,23). U lat. je prijevodu u obadva slučaja imenica *tormentum* 'muka'. Kod Vuka je u obadva slučaja imenica *muka*, a kod Rupčića u prvom slučaju imenica *patnik*, a u drugom imenica *muka*. Osim toga se jedanput gen. *βασάνων* prevodi pridjevom *μῶρῶν* (L 16,28). U lat. je prijevodu gen. *tormenti*, kod Vuka imenica *mučenje*, a kod Rupčića imenica *muka*. — Imenicom *moka* prevodi se jedanput imenica *κόλασις* 'kazna' (Mt 25,46). U lat. je prijevodu imenica *supplicium* 'kazna, muka', a kod Vuka i Rupčića imenica *muka*. Imenica *moka* dolazi također u izrazu *prijeti moky* (L 22,15). U grč. je originalu glagol u lat. prijevodu glagol *patior*, kod Vuka *postradati*, a kod Rupčića imenica *muka*.

Βρέχω

Glagol *βρέχω* 'nakvasiti, poškropiti' dolazi u evanđeljima tri puta.

1. Jedanput se ovaj glagol prevodi u Mar. glagolom *močiti* (L 7,38). U lat. je prijevodu glagol *rigo* 'kvasiti, topiti', a kod Vuka i Rupčića glagol *prati*. Jedanput se glagol *βρέχω* prevodi glagolom *omočiti* (L 7,44). U lat. je prijevodu glagol *rigo*, kod Vuka glagol *obliti*, a kod Rupčića glagol *oprati*. — Glagolom *omočiti* prevodi se također dva puta glagol *βάπτω* 'močiti' (L 16,24; I 13,26) i dva puta glagol *ἐμβάπτω* 'umočiti' (Mt 26,23; Mk 14,20). U lat. je prijevodu u sva četiri slučaja glagol *intingo* 'umočiti'. Kod Vuka je u sva četiri slučaja glagol *umočiti*, a kod Rupčića u prvom slučaju glagol *namočiti*, a u drugom i trećem slučaju glagol *umočiti*, a u četvrtom glagol *umakati*.

Διορύσσω

Glagol *διορύσσω* 'potkopati' dolazi u evanđeljima četiri puta.

1. Ovaj se glagol u Mar. tri puta prevodi glagolom *podkopati-podskopavati* (Mt 6,19.20; L 12,39). U lat. je prijevodu u prva dva slučaja glagol *effodio* 'iskopati, prekopati', a u trećem glagol *perfordio* 'prokopati, iskopati'. — Kod Vuka je u sva tri slučaja glagol *potkopati*, a kod Rupčića glagol *prokopati*. Jedanput se glagol *διορύσσω* prevodi glagolom *podzryti*. U lat. je prijevodu glagol *perfordio*, kod Vuka *potkopati*, a kod Rupčića glagol *prokopati*.

δοχή

Imenica *δοχή* 'gozba' dolazi u evanđeljima dva puta.

1. Ova se imenica prevodi u Mar. jedanput imenicom *čreždeme* (L 5,29). U lat. je prijevodu imenica *convivium* 'gozba', kod Vuka imenica *čast*, a kod Rupčića imenica *gozba*. Jedanput se imenica *δοχή* prevodi imenicom *pirō* (L 14,13). U lat. je prijevodu imenica *convivium*, a kod Vuka i Rupčića imenica *gozba*.

Zaključak

U ovoj raspravi prikazano je 90 leksičkih varijanata Mar., koje dolaze na oko 800 mjesta evanđelja, pa nam to pruža dosta vjernu karakteristiku stsl. prijevoda. Kakve zaključke možemo stvoriti iz analize odnosa ovih varijanata prema grč. originalu, prema lat. prijevodu i prema novijim sh. prijevodima Vuka i Rupčića? Prije svega dolazimo do zaključka da je stsl. prijevod doslovan (ad verbum) kao i latinski. Slobodnih prijevoda (po smislu) tako reći i nema. Ne mogu se smatrati slobodnim prijevodima navedene varijante u točkama 2 ove rasprave. To su prevodi kojima se samo djelomično pokriva značenje grč. leksičkih varijanata, drugim riječima, koje s grč. varijantama imaju samo neke zajedničke seme, dok se drugi semi razlikuju od grčkih. Takav je, na primjer, glagol *živiti se* prema grč. glagolu *ὀράομαι* 'biti viđen' ili glagol *biti* prema grč. glagolu *δέρω* 'derati kožu, zlostavljati'. U obadva slučaja stsl. prijevod i grč. original podudaraju se samo djelomično. U prvom slučaju je to *pojavljivanje*, a u drugom *zlostavljanje*. Ali se i u prvom slučaju glagolom *živiti se* označuje *pojavljivanje* bez posebne oznake, a glagolom *ὀράομαι* *pojavljivanje onoga što je viđeno*. U drugom slučaju glagolom *biti* označuje se *zlostavljanje udaranjem*, a glagolom *δέρω* *zlostavljanje deranjem kože*, odnosno *mrcvarenjem*. Pitanje je zašto prevodioci u ova dva slučaja nisu upotrijebili glagole koji su adekvatan izraz grč. glagola. Odgovor je sasvim jednostavan. Konstantin i Metodije u stsl. jeziku patrijarhalne sredine nisu našli izraza koji bi potpuno odgovarali tadašnjem grč. književnom jeziku. Zato su se poslužili glagolima koji imaju najbliže značenje. Ako to uzmemo u obzir, razumijemo zašto u stsl. prijevodu ima manje leksičkih jedinica nego u grč. originalu i zašto je veći broj slučajeva u kojima se jednom stsl. jedinicom prevodi više grč. leksičkih jedinica nego obrnuto. Naročito upada u oči velik broj grč. sinonima koji su prevedeni jednom stsl. leksičkom jedinicom i velik broj grč. složenih glagola koji su prevedeni stsl. prostim glagolom. Tako se, na primer, glagolom *živiti se* prevodi grč. glagol *φαίνομαι* 'izlaziti na svjetlo' i glagol *φανερῶω* 'učiniti vidljivim'; glagolom *biti* prevodi se grč. glagol *τύπτω* 'udarati, raniti', glagol *μαστιγῶω* 'udarati bičem, raniti', te glagol *φραγέλλω* 'udarati bičem, šibati'. Glagolom *živiti se* pored spomenutih prostih glagola prevodi se i složeni glagol *ἀναφαίνομαι* 'pojavitise'. Zbog toga u stsl. prijevodu nema onoga nijansiranja značenja koje dolazi u grč. originalu.

Ali kako da objasnimo slučajeve u kojima se jedna leksička jedinica grč. originala prevodi s dvije ili više stsl. leksičkih jedinica? I tu dolazimo do zanimljivih konstatacija. Prije svega ima grč. leksičkih jedinica koje imaju veći opseg značenja nego staroslavenske. Takav je, na primer, grč. glagol *βάλλω*. Osnovno je značenje ovoga glagola 'staviti u gibanje'. Ali to stavljanje u gibanje može se izvršiti na više načina: bacanjem iz daljine, stavljanjem u nešto ili ulijevanjem u nešto. Prvi način gibanja označuje se stsl. glagolom *vrěsti*, *vřvrěsti*, *mesti-metati*, *vñměsti-vñmětati*, drugi način gibanja označuje se glagolima *vřložiti*, *vñnisti* i *vřdati*, a treći glagolom *vřliěti-vřlivati*. Iz navedenih primjera vidi se također da u stsl. jeziku dolaze sinonimi za jednu radnju tamo gdje ne postoje u grč. jeziku, a također i složeni glagoli tamo gdje u grč. jeziku ne postoje. Evo još dva takva primjera. Grč. prosti glagol *στρέφω* prevodi se sa tri stsl. sinonimna glagola, od kojih je jedan prost, a dva su složena: *vratiti se*, *vřzvratiti se* i *obratiti*; grč. glagol *ἐργάζομαι* prevodi se s dva stsl. sinonima, od kojih je jedan prost, a drugi složen: *dělati* i *vřdělati*. Posljednju pojavu ne možemo protumačiti drukčije nego da se stsl. jezik u upotrebi sinonima i složenih riječi razlikovao od grčkoga.

Ali tu treba uzeti u obzir i nešto drugo. Prijevod evanđelja započeo je, doduše, u Carigradu, ali je dovršen i konačno redigiran tek u Moravskoj. Njegovi prevodioci Konstantin i Metodije služili su se, doduše, jednim južnoslavenskim, i to makedonskim dijalektom, ali su svoj prijevod sastavili za narod koji je govorio zapadnoslavenskim, i to moravsko-slovačkim dijalektom. Nameće se pitanje nisu li oni jezik svoje sredine prilagođivali jeziku sredine za koju su prevodili, i to tako da su birali one makedonske leksičke varijante koje su u moravsko-slovačkom dijalektu bile običnije, ili čak takve kojih u makedonskom dijalektu nije bilo. Primjera koji upućuju na tu pretpostavku ima dovoljan broj. Uzmimo kao primjer tri glagola: *ěviti*, *velěti*, *vřzvesti* (>*vřzvednuti* > *zvednouti* 'dići'). Prvi glagol u tako širokom rasponu kao u stsl. dolazi samo u današnjem češkom jeziku. Druga dva glagola također su posve obična u češkom jeziku, dok su se u nekim južnoslavenskim jezicima sačuvali samo u neznatnim tragovima. Ovo pitanje trebat će posebno proučiti. Držim da ćemo tako doći do zanimljivih rezultata.

Ako razmotrimo odnos stsl. prijevoda prema lat. prijevodu, vidjet ćemo da je taj odnos uglavnom isti kao i njihov odnos prema grč. originalu. I u lat. prijevodu dolaze glagoli kojih se značenje samo djelomično pokriva sa značenjem stsl. glagola, na primjer, lat. glagoli *flagello* 'udarati bičem, šibati' i *caedo* 'sjeći, udarati' prema stsl. *biti*. Isto tako dolaze dva i više lat. sinonima prema jednom stsl. glagolu, na primjer, lat. *pareo* 'pojavit se, pokazati se' i *manifestor* 'izaći na vidjelo' prema stsl. *ěviti se*, odnosno jedan lat. glagol prema dva ili više stsl. sinonima, na primjer, *mitto* 'slati, bacati, metati' prema stsl. *vrěsti*, *vřvrěsti*, *mesti-metati*, *vřložiti*, *vřliěti-vřlivati*, a također, kako se vidi iz navedenih primjera, jedan lat. prosti glagol prema dva ili više stsl. složenih glagola. Iz toga možemo mirne duše zaključiti da je lat. prijevod služio Konstantinu i Metodiju kao lingvistički model stsl. prijevoda: obadva su prijevoda doslovna i u obadva se prijevoda isti problemi rješavaju na isti način. Možemo ići dalje i tvrditi da su se stsl. prevodioci služili lat. prijevodom, ali samo tamo gdje ih je grč. original ostavljao u nedoumici.

Tako, na primjer, stsl. glagol *vъzvratiti se* više odgovara lat. glagolu *revertor* 'vratiti se' nego grč. glagolu *ἀναλῶ* 'razriješiti, ukloniti'; stsl. imenica *volē* više odgovara lat. imenici *voluntas* 'volja, mišljenje, prijaznost' nego grč. imenici *εὐδοκία* 'ugled, odobravanje'; stsl. glagol *дръжати* više odgovara lat. glagolima *teneo* 'držati' i *retineo* 'zadržati' nego grč. glagolu *κρατέω* 'vladati, čuvati'; stsl. glagol *vъsprijēti-vъsprimati* više odgovara lat. glagolu *recipio* 'natrag primiti' nego grč. glagolu *ἀπέχω* 'odvracati, udaljen biti, primiti'. Takvih primjera našlo bi se više, pa mislim da ne možemo preko njih prelaziti i olako tvrditi da lat. prijevod nije ni u kojem slučaju utjecao na staroslavenski.

Preostaje mi da se s nekoliko riječi osvrnem na Vukov i Rupčićev prijevod. Vukov je prijevod uglavnom doslovan. Slobodni su prijevodi (po smislu) kod njega vrlo rijetki. Da je rađen prema stsl. prijevodu, vidi se odatle što je svagdje zadržao stsl. leksičke jedinice gdje je to dopuštao tadašnji sh. jezik. Naprotiv kod Rupčića ima dosta slobodnih i vlastitih prijevoda. Tako je, na primjer, Vuk na 15 mjesta zadržao stsl. prijevod *javiti (se)*, a Rupčić ni na jednom. Mjesto toga glagola Rupčić ima na tri mjesta glagol *objaviti (se)*, na jednom mjestu *pojaviti se*, na dva mjesta *pokazati se* i na devet mjesta *ukazati se*. Nadalje Rupčić prema stsl. prijevodu *dobro djelo* i Vukovu *dobro djelo* ima *djelo ljubavi*, prema stsl. prijevodu *dobro biser* i Vukovu *dobar biser* ima *skupocjeni biser*, prema stsl. prijevodu *dobry rabe i blagy* i Vukovu *dobro, slugo dobri* ima *dobro, valjani slugo*. Takvih primjera našlo bi se više. Iz toga se vidi da nije svoj prijevod radio prema Vukovu, iako dobivamo utisak da je u njega mjestimice zagledao.

Zagreb

Josip Vrana

Резюме

Џосип Врана

**ЛЕКСИЧЕСКИЕ ВАРИАНТЫ СТАРОСЛАВЯНСКИХ ПЕРЕВОДОВ
ЕВАНГЕЛИЙ И ИХ ОТНОШЕНИЕ К ГРЕЧЕСКИМ ПОДЛИННИКАМ**

В этой работе исследуется около 90 лексических вариантов Маркинского четвероевангелия, появляющихся в примерно 800 местах в евангельских текстах. На этих примерах автор дает анализ старославянских переводов евангелия, сравнивая с греческим подлинником, латинским переводом, исследуя и переводы на сербохорватский язык Вука Караджича и Рупчица. Что касается старославянского перевода автор приходит к выводу, что он, как и латинский, буквальный, что переводчики на старославянский пользовались в некоторых случаях и латинским переводом. Что касается перевода, сделанного Вуком Караджичем, и он буквален, в отличие от перевода Рупчица, который допускает некоторые отступления в выборе лексических единиц. Работа состоит из двух разделов: первого, *Старославянская лексическая единица, как перевод двух или более греческих лексических единиц*, и второго *Греческая лексическая единица как подлинник двух или более старославянских лексических единиц*.

ЈЕДНА ДИЈАЛЕКАТСКА ПАРАЛЕЛА

Од првих зачетака дијалектологије као језичке дисциплине постоји сазнање да ни у границама једнога говора не влада апсолутна подударност, у свим појединостама, између припадника тога говора. Те неподударности могу бити разнолике; могу се огледати у фонетици, морфологији, прозодији, синтакси, лексици — ријечју, могу се огледати у сваком дијелу језичке структуре. То је и разумљиво. Чак и када би свим корисницима тога говора био исти изворник за учење језика, те би разлике биле нужне, јер не посједују сви говорници исте психо-физиолошке особине. А од тих разлика могу почињати и многе друге разлике.

На српскохрватском језичком подручју одраније су констатоване многе разлике у једном говору које су условљене припадношћу говорника различитим конфесијама. Тако, нпр., у западнобосанским и-шћа говорима постоје уочљиве разлике између говора Хрвата и Муслимана, иако и једни и други припадају икавскошћакавском говорном типу. У тој зони, опет, Срби се својим говорним особинама издвајају у посебну говорну скупину — припадају ијекавским штакавским говорима. Нама су данас добро познате те чињенице. Знамо и за њихово поријекло. Чини ми се, исто тако, да је данас сасвим поуздана тврдња да нису сви шћакавци по поријеклу чакавци. Има много разлога, уз то, да се не прихвати мишљење о распрострањању чакавских говора по западној Босни до Врбаса (у последње вријеме о томе пише Св. Манојловић у раду: *O supstitutima glasa jat (ě) u Zadarskom lekcionaru i u čakavštini uopće¹*), чак ни до Сане. Када би та теза била историјски заснована, ми бисмо и данас у тим крајевима налазили трагова који би несумњиво упућивали на чакавско исходиште. А таквих трагова, како нам најновија испитивања тих говора показују, нема. Истина, у тим говорима ће се наићи на понеку особину која би могла, мање упућене, навести на помисао да је у питању некакав траг чакавштине. Овдје се мисли на постојање сонанта *j* у примјерима као *мејаш* или, пак, на присуство метатонијског акута, макар и у изузетно ријетким случајевима. Али, то је још од Ившићевог рада о посавским говорима одвећ јасно, те, и такве, особине никако не морају бити обиљежје чакавштине. Да је акут заједничко наслијеђе свих наших говора, то је познато; а да су и понеке фонетске, па и морфолошке особине могле да пресијецају претпостављене дијалекатске међе,

¹ Јужнословенски филолог, књ. XXXIX, стр. 195.

то је, мислим, данас више него сигурно. Сигурно је и то да шћакавштина, као дијалекатски феномен, заслужује посебну пажњу у оваквим расправама. Сигурно је, да то и посебно истакнем, да је један дио шћакавштине био прожет штокавским еволутивним импулсима. На такав закључак упућују два врло значајна момента. 1. У западнобосанској шћакавштини налазимо велики број особина које карактеришу источнохерцеговачки говорни тип, а које су се ту развиле, које су аутохтоне, и никако нису плод било каквог утицаја сусједних ијекаваца штакаваца — мисли се, у првом реду, на прозодијске и морфолошке особине. 2. У овој говорној зони преовлађује муслиманско аутохтоно становништво. Истина је да је исламизација овдје била доста масовна, али тај чин није мијењао говорну припадност становништва. Нити су за то постојали било какви услови. Јер, да и то поновим, промјена вјере није за собом повлачила и промјену језика, нити је исламизирано становништво, чином исламизације, престајало да буде саставни дио словенског племена. Напротив, исламизација је обезбјеђивала сигурност на земљи предака, а самим тим и говорни континуитет између предака и потомака. Теза о масовним погромима и сеобама никако није доказана.

Чињеница је, такође несумњива, да је исламизација, на нашем језичком тлу, допринијела својеврсној архаизацији говора Муслимана. Разлози за то могу бити и социолошки и идеолошки. Тек је, данас, чињеница да Муслимани на нашем језичком подручју носе у својој граматичкој структури понеку особину која није, или не мора бити, и особина њихових сусједа Хрвата или Срба. Али те разлике никако не чине њихов говор нечим посебним у дијалекатском комплексу коме припада. Те разлике чине њихов говор интересантним за социолингвистичка истраживања, као и свако друго говорно раслојавање условљено социолошким чиниоцима.

I

Овом приликом биће ријечи о говорним разликама између три скоро сусједна села у западној Херцеговини, али чији говор не припада истом дијалекатском типу. Наиме, биће говора о неким карактеристикама говора с Читлука код Посушја, Витине код Љубушког и Груда које чине некакав прелаз између ових двају села и њихових говора.

Одмах истичем да Читлук припада икавскошћакавском говорном типу, Витина се налази у склопу икавскоштакавских говора западне Херцеговине, а Груде нам нуде особина карактеристичних и за први и за други наведени говорни тип, тј. њихов говор иде међу прелазне говоре. И још нешто. У Читлуку и Грудама информатори — а и једини житељи — су Хрвати, у Витини, пак, гдје живе Хрвати и Муслимани, информатори су Муслимани.

Заједничке особине ових њовора

Поред икавизма, као основне карактеристике која повезује ове говоре, њих повезују још и ове особине:

— гласовна скупина *-ал > -аа > ā*: *ишӣ, ддӣ, ка̄з̄; ђ̄ва̄, к̄сӣ, св̄р̄д̄*;

— секв. *ре-* у: *р̄ес̄(̄ӣи), р̄ѣац̄,*

— *м̄дре* : *н̄е мере*;

— *д̄ӣнӣӣ, см̄акнӣӣ*;

— новија акцентуација са постојаним поста акценатским дужинама;

— новија деклинација, али и са траговима архаичнијих облика;

— футур од глагола на *-ћи* по обрасцу: *д̄о̄ћу, р̄ѣ̄емо*;

— кондиционал по обрасцу: *ј̄а би д̄о̄ӣӣ, ми би д̄д̄или*;

— уопштени творбени морфеми *-еро, -ерица* : *ч̄ѣ̄т̄веро, ч̄ѣ̄т̄в̄ерица*.

Свакако, ово пису и једине заједничке особине ових њовора, али јесу међу најбитнијим које овим говорима дају обиљежје икавских говора ове наше дијалекатске зоне. Наравно, ја не мислим да би овдје требало наводити и оне особине које овим говорима дају штокавска обиљежја. О томе ће бити говора на другом мјесту.

Појединачне особенос̄ӣи ових њовора

а) Витина — Муслимани:

— честа појава свођења двају африкатских парова на један, онај палаталнији: *ћ̄а̄ша, ђ̄амија*;

— постојаност фонеме *x*, у свим позицијама: *х̄ра̄на, х̄д̄ћу, х̄лӣб*; *к̄ӯ-х̄а̄ј, љ̄хо, љ̄р̄д̄д̄а̄ј, д̄рах, д̄а̄дох, сӣла̄х*;

— постојаност фонеме *ф*: *ф̄ѣс, ф̄ил̄ђ̄ан, ф̄а̄ла, љ̄ф̄а̄ӣи*;

— честа појава једначења палаталних сонаната *љ* и *њ* са сонантима *ј* и *н*: *ј̄уди, к̄ѣ̄нац*;

— постојаност сонанта *-м* на крају ријечи;

— десоноризација звучних плозива на крају говорног такта: *др̄ӯӣ, зӯб̄ӣ*;

— постојан штокавизам: *к̄лӣшӣӣа, љ̄лӣшӣӣе, љ̄ӣшӣӣу, ш̄ӣӣѣ̄ӣа*;

— творба трпног гл. придјева морфемима *-н, -на, -но*: *д̄ӣљен, д̄с̄у-шена, љ̄сӣр̄а̄но, љ̄чӣњени*.

б) Читлук — Хрвати:

— стабилна артикулација африката: *ч̄а̄ша, љ̄амија; ђ̄а̄ћа, д̄о̄ћи*;

— стабилна артикулација сонаната *љ* и *њ*: *љ̄уди, к̄ѣ̄нац*;

— скоро непознавање фонема *x* и *ф*: *ра̄на, љ̄р̄д̄д̄а̄ј, д̄до; ва̄ла, ва̄-брика*;

— шћакавизам: *клишића, шћѣѣа, врѣишћай, улишиће*, иако: *ѣушииерица; звижћай, звижћим*, иако: *даждѣњак*;

— *-м > н*, макар и спорадично;

— честа творба трпног прицјева морфемама *-ӣ, -ӣа, -ӣо*: *ѣушћай̄, држћай̄*.

ц) Груде — Хрвати:

— дебилабијализација финалног сонанта *-м*: *зн̄ан, ѣмин, с̄ ӣдб̄он*;

— стабилна употреба африката: *ч̄аша, ѣамија: ћ̄аћа, дб̄ђи*;

— стабилна употреба палаталних сонаната *љ* и *њ*: *људи, кѣњац*;

— скоро непознавање фонема *х* и *ф*: *ра̄на, ѣр̄д̄д̄ај; ва̄ла, ва̄брика*;

— нестабилан и штакавизам и шћакавизам: *ѣришӣа, ѣрѣришӣи, шѣничийӣе; даждѣњак: врѣишћай̄, ѣушћай̄, ишићӯ; улишиће, ра̄ишћика*;

— честа творба трпних придјева морфемама *-ӣ, -ӣа, -ӣо*: *д̄ил̄ӣӣо, д̄он̄ӣӣа, сӯӣӣӣо, ѣза̄ѣр̄а̄ӣо, учин̄ӣӣо*;

— облици ген. пл. на *-ију*: *лѣђијӯ, н̄о̄ӣӣјӯ, н̄ок̄ӣӣјӯ, з̄уб̄ӣӣјӯ, ѣр̄сӣӣјӯ, ћ̄ѣрӣӣјӯ*;

— облици типа: *н̄о̄ӣаман, н̄ок̄ӣшман, р̄укаман* у дат., инстр. и лок. множине;

— облици типа: *н̄д̄с̄ӯ, в̄д̄л̄ӯ, р̄ад̄ӯ* у 3. л. пл. презента.

Јасно, наведене особине говора ових трију села упућују не само на њихово уже дијалекатско припадништво него и на простирање појединих изоглоса у овој говорној зони. Тако, на примјер, шћакавизам допире из западнобосанске говорне зоне до Посушја. Читлук је крајња његова рурална граница, али ни ту он није чист. Не само да је *ѣушииерица* и *даждѣњак*, како је иначе у западнохерцеговачким и-шта говорима, што се различито може тумачити, него је ту и *ѣридворишӣе*, иако: *ѣодишиће*. Свакако, детаљнија испитивања целокупне структуре ових говора показале би колико се ту огледају исконске фонетске особине, а колико, опет, ту има наноса са стране. С друге стране у Грудима се сусрећемо са појавом дебилабијализације сонанта *-м* у финалној позицији ријечи, што је, иначе, особина говора Хрвата западне Херцеговине, али не и Муслимана. Муслимани Витине и Љубушког имају, по правилу: *с мамом, но̄ом, овим, мӣим, знам, имам*. Појаву *-н* мј. *-м* налазимо и у говору Читлука, Посушја.² За ову фонетску појаву знају и говори Имотске крајине и Бекије³, па и и-шћа говор Дрежнице⁴, али не и и-шћа говор Раме⁵. Истина, Шимундић је зону распрострања ове

² Павле Ивић: Дијалектологија српскохрватског језика, Нови Сад 1956, стр. 177, 138; као и: Pavle Ivić: Die serbokroatischen Dialekte, ihre Struktur und Entwicklung, Erster Band, 'S-Gravenhage 1958, стр. 193.

³ Mate Šimundić: Govor Imotske krajine i Bekije, ANUBiH. Djela knj. XLI, Odjeljenje društvenih nauka knj. 26, Sarajevo 1971, 56—57 и крста уз текст.

⁴ Miloš Okuka, Drežnica (Govorne osobine stanovništva Drežnice, GlZM knj. 38, n. s., Sarajevo 1983); navodi prema rukopisu.

⁵ Miloš Okuka: Govor Rame, Svjetlost, Sarajevo 1983.

изоглосе у Бекији ограничио линијом: Загорје -- Виђани (Посушки) -- Со-вићи -- Дриновци -- Засида⁶. Ипак ће граница те изоглосе, и на том правцу, бити источније. Ја сам ту појаву биљежио у Читлуку, у Кочерину и Грудама. Извориште овој појави, свакако, треба тражити у далматинским говорима⁷. Говор Раме, као ни западнобосански и-шћа говори, не знају за ову појаву. Интересантно је, исто тако, да ова појава није постала и особина говора Муслимана западне Херцеговине⁸, а није, уз то, прешла ни Неретву⁹.

II

Особине које повезују само неке од ових говора

Да би се добила прегледнија слика заједничких особина ових говора, а и постојећих разлика међу њима, овдје ће се дати списак тих особина на основу материјала скупљеног за наше дијалектолошке атласе. Према тим подацима има особина које налазимо у Витини и Читлуку, а које су другачије у Градама; има особина које су заједничке Витини и Грудама, а које су другачије у Читлуку; а има и таквих појава које су различите у сва три ова мјеста. Да и то покажемо:

а) Особине које су заједничке Витини и Читлуку; а које су другачије у Грудама:

мòгу : мòрен/мòжен,
 мòже : мòре/мòже
 нòсови : нòсeви
 вйдйм : вйдйн
 бр̀кови : бр̀ци
 плѣ̀нка : плѣ̀хе
 лѣ̀ђа : и лѣ̀ђиј̄
 р̀уци : р̀уки
 р̀ук̄, р̀ук̄а : р̀ук̄а
 др̀жѣ : др̀ж̄
 нап̀иса : нап̀ис̄а
 нòзи : нòги
 нòг̄у/нòг̄а : нòг̄а/нòгиј̄
 шѣ̀гај̄ : шѣ̀г̄
 нòс̄е : нòс̄
 жив̄е : жив̄
 фам̄илија/пòродица : в̄ам̄.лија

дòј̄и : сйш̄е
 врш̄а̀ци : врс̄ници
 тѣ̀тка : и ма̀ђија
 вòлѣ : вòл̄
 мòлим : мòл̄ин
 дйверòв̄а : дйверòв̄а
 п̀унац : дйд
 рòђ̄ак/стрйчевац : рòдиј̄ак
 пантале/г̄а̀ће : г̄а̀ће
 йсп̀рано : йсп̀рано
 òс̄ушено : òс̄ушйто
 кòв̄ано : кòв̄ато
 мйшина : мйј̄
 мйшине : мйјови
 л̀уг* : п̀епо
 ј̄астук : и под̀узг̄л̄авница
 стò : а̀ст̄ал

⁶ Оп. cit.

⁷ Ivić, Die Dialekte, 56, 156—157.

⁸ В. код мене: Јекавске оазе у западној Херцеговини, ЈФ XXVII.

⁹ В. код мене: Мјесто централнохерцеговачког говора међу осталим говорима данашње Херцеговине, ЈФ XXV, стр. 302.

нóжи : нóжеви
 дйльена : дйльита
 учйьена : учйьита
 ймају̇ : ймад̇у̇
 пј̇ан : пй̇јан
 лóнац̇а : лонац̇а
 м̇асан : и мрсан
 сйр̇фет : сйр̇фе
 снй̇т : ма̇ћа
 г̇увно : г̇умно
 кóзле : ј̇аре
 у̇ђаш̇е : у̇ђаш̇и
 в̇уку̇ : в̇уч̇у̇
 в̇укла : в̇укла
 к̇ајмак : ск̇др̇уп
 кр̇мад : и кр̇ме̇ња
 óрли : óрлови
 сл̇ав̇у̇ј : сл̇ав̇у̇љ
 ј̇áје-ј̇áјета : ј̇áје-ј̇áја
 жум̇анце : жв̇анце
 ш̇етка : и лй̇сица
 мр̇ав̇а : мр̇ав̇и
 д̇уб^п : р̇аст
 óраси : óрашци
 пл̇ивй̇ја : пл̇и̇јо
 тк̇ана : тк̇ата
 мр̇й̇жа : мр̇е̇жа
 п̇утем : п̇утом
 п̇утеви : п̇утови
 му̇ња : драг̇у̇шица

м̇и̇ња : м̇ина
 пóнóћ̇а : пóнóћ̇
 пл̇ашльивац : к̇у̇кавица
 з̇áповй̇с(т) : з̇áповй̇д
 припóвидит : припóвй̇дат
 кóншй̇ница : кóншй̇нка
 áдет : óбич̇ај
 св̇е́тац : пр̇áзнй̇к
 Гóспа : Госпóјина
 сирóмаси : сиром̇аци
 пр̇дс̇јак : пр̇дси̇јак
 с̇ум̇њамо : с̇ум̇љамо
 ср̇етан : ср̇итан
 ср̇етна : ср̇итна
 т̇у̇ђ̇и : т̇у̇ђ̇
 д̇еб̇о : д̇ебеја
 цй̇л : и в̇ас
 бй̇лй̇м : бй̇лй̇н
 цр̇вена : и цр̇љена
 с т̇óб̇ом/т̇еб̇ом : с т̇еб̇óн
 н̇ама/н̇а́ми : н̇а́ми
 в̇а́ма/в̇а́ми : в̇а́ми
 њ̇ему : њ̇ем̇е(!)
 óв̇ај/óв̇и : óв̇и
 óба : óбадв̇а
 ра̇диј̇е : ра̇ђ̇е
 нò̇фес : нò̇фас
 óп̇ет : ј̇óп̇ет
 од кóга:од кóјега
 с п̇у́тером : с масл̇а́цен

б) Особине које су зај едничке Битини и Грудатама, а које су другачије у Читлуку:

тй̇ло : и тй̇ело
 тй̇ла : тй̇елеса
 прй̇ш(т) : и миј̇урчи̇ћ
 вй̇дија : вй̇дијо
 с̇ан-с̇на̇ : с̇ан-с̇ана
 з̇уб̇а/з̇уби̇ј̇у̇ : з̇уб̇а
 ј̇амит : и ў̇з̇ет
 д̇ам : и д̇ај̇ем
 пр̇сти̇ј̇у̇ : пр̇ст̇а
 нò̇кти̇ј̇у̇ : нò̇к̇ата̇
 óтиш̇а̇ : и óш̇а̇
 óдош̇е̇ : óдош̇у̇

сй̇дите : сй̇те
 кò̇лино : кò̇лно
 п̇а : п̇ао
 с̇акр̇ит : сакр̇ивен
 д̇оба : д̇об̇а
 сест̇ара̇ : с̇ест̇ара̇
 з̇áова : з̇áва
 п̇уца : бй̇љур
 пл̇òт : óграда
 б̇б̇ј : с̇пр̇ат
 цй̇ланица : цй̇пл̇а
 ма̇ше : ма̇ша

пскра/же́ра : жйга
 мёрдевине : ска́ле/лйстве
 штáла : пòјета/пòјата
 же́ж-же́жи : же́жа-же́жѐ
 ври́жа/жа́к : и врѐжа
 ква́с : ква́сац
 на́һава́ : на́һва́
 о́сје : бркови
 мо́тики : мо́тици
 кли́шта : кли́шћа
 врши́т(и) : врш́и(и)
 пи́шкѐ/пи́шице́ : пјѐшкѐ
 ўла́р : о́глав
 во́ловска́ ко́ла : во́лу́нска́ ко́ла
 һу́ко : ке́р
 ре́бац : вра́бац
 ре́баца́ : вра́баца́
 гу́јина : глы́ста
 ўмрла (за пчелу) : ўгинула
 ко́рѝни : ко́рѝње
 зо́ва : зо́вина

гр̑м : жбу́н
 тры́шњов : тры́шњев
 гр̑ожѐ : гр̑ожѐ
 ку́мпѝр : ко́мпѝр
 су́ша : шу́ша
 са́тра́на : са́тра́та
 клу́пко : клу́фко
 це́ста : те́ста
 пи́сак : пјѐсак
 на́зеба́ : на́лади́о се
 обе́һава́ : обе́һајѐ
 пѝрови : пѝрови
 су́дија : и су́дац
 бо́гата : бо́гата
 һе́гова : һе́говѝг
 о һе́гову : о һе́говѝм
 на́шем : на́шемѐ
 свѝм : свѝма
 го́ри : го́ри́ка
 ту́ : и ту́те
 по́сли : по́тли/по́тље

ц) Особине које су заједничке говору Груда и Читлука, а које су другачије у Витини:

па́нтѝм/н : па́мѝм
 зна́м/н : зна́м
 ўмѝм/н : ўмѝм
 че́ло : һѐло
 сли́по о́ко : сли́поһи́ца
 гњѝ : гно́ј
 су́за : су́за
 ўво : ўхо
 рѝч : рѝћ
 звѝжѝ : звѝждѝ
 звѝжѝа́ : звѝждѝа́
 смѝја́ се : смѝјѝ се
 смѝјала се : смѝјала се
 чи́тамо : һѝта́мо
 бр̑ко : бр̑ка́лија
 трбу́в : трбу́х
 зли́чица : зли́ћица
 ѝгари́ца : ѝга́рица
 слезѝна : слезѝна
 др̑жа́та : др̑жа́на
 пу́шћу́ : пу́сте

пу́шћа́ : пу́стија
 пу́шћат : пу́шћат
 пу́шћају́ : пу́шћају́
 запису́је : записѝва́
 жу́ль-жу́ља : жу́ј-жу́ја
 ла́кту : ла́кту
 а́јде : ха́јде
 до́ђо : до́ђох
 са́һ(и) : сѝһ(и)
 ѝшћу́-ѝшту́
 слѝгнит(и) се : са́ге́т(и) се
 ди́чињѝ : ди́чињѝ
 де́чко/ди́чак : мо́мћѝћ
 сѝновима : синѝвима
 һѝри/һѝрију́ : һѝри
 у́јац : да́ижа
 Дра́гичин : Му́јицин
 Ди́внѝј : Ди́вни
 го́ст : муса́фир
 ва́ла : фа́ла
 ста́ро : ве́хдо

цѣп : ѡѣп
 кòткунѣ : дòма
 тѣмель : подòумѣнта
 зѣд : дòвѣр
 стрѣја : стрѣха
 крѣч : клѣк
 жѣра : жѣрава
 гòжѣ : гвòжѣ
 дѣмѣак : òѣак
 вани : нѣпоју
 ѣст : јѣст
 ѣдѣте : јѣдѣте
 ѣдѣ : јѣдѣ
 ѣжо : јѣо/јѣо
 кòјина : кòжина/кòжинѣ
 пѣјат : пѣјат
 пѣчѣ : пѣчѣ
 крѣв : хлѣб^п
 рѣжа : пѣринаѣ
 чвѣрци : ѣкрдѣјке
 шѣѣрница : шѣѣрлук
 бѣѣ : пѣсан
 гòрчѣ : грѣѣ
 ѣље : зѣјтин
 сѣпѣм/н : сѣпѣм
 сѣпѣјѣ : сѣпѣјѣ
 прòлѣта : проливѣна
 кѣва : кѣхва
 кавѣна : кѣфѣна
 вòдѣр : ѣтура
 дòлум : дòнум
 лѣмеш : лѣмиш
 шѣнѣчнò : шѣнѣшнò
 кòруз : кукòруз^с
 вршѣ : врѣѣ
 пòчѣшмо : пòѣсмо
 ждрѣбета : ждрѣбета
 јѣмужа : јѣмòжина
 мѣчки : мѣѣци
 пòље : пòје
 ѣње/слѣна : слѣна
 кѣјат(ѣ) : кѣхат(ѣ)
 дрѣат(ѣ) : дршѣат(ѣ)

клѣзѣ се : талѣзѣ се
 дуљѣна : дуљѣна
 сѣт : сѣхат
 сѣдмица : хѣфта
 нѣдиља : нѣдија
 зрѣк : и хѣрија
 вѣздѣ : хѣва
 гòдѣшѣ : гòдѣште
 рѣжѣ : хрѣжѣ
 ѣурка/тѣка : тѣка
 дѣвијѣ : дѣвѣјѣ
 вѣкови/вѣци : вѣци
 цѣцѣн : ѣѣѣн
 мѣшовѣ : мѣши
 бѣва : бѣха
 цѣбло : стѣбло
 гѣбина : гѣѣва
 шѣѣва : шѣѣѣва
 òра : òрах
 òрѣ : òраха
 лѣшѣѣк : лѣшѣѣк
 плѣт(ѣ) : плѣвит(ѣ)
 мѣуна : мòхуна
 пѣршѣн : мајдòнос
 бѣлѣ лѣк : сарѣнасак
 крѣставац : крѣставица
 ѣубѣѣѣца : мелѣкша
 вѣнѣ : вѣхнѣ
 ѣвѣла : ѣвѣхла
 кòпрѣва/кòпрѣва : жѣра
 рѣја : хрѣја
 чѣѣѣк : ѣѣѣк
 мѣказѣ : нòжице
 врѣ : врѣ
 вѣра : врѣха
 врòви : врѣовѣ
 зòра/сѣбах
 вѣчѣри : ѣкшѣми
 Муслѣмѣн : Муслѣмѣн
 пѣјѣѣѣ : пѣзѣр
 плѣѣѣ : плѣѣѣ
 мрѣѣѣѣ : мѣѣѣѣ

удова̀ца̄ : удова̀ца̄	мѣк : мѣхак
убојица : ўбица	мѣка : мѣхка
весѣље : весѣје	доњѣй : дојнѣй
гуслач : гусла̀р	јѣвѣйн/јѣптѣйн : јѣфтѣйн
причала̀ца : причала̀ло	ду̀ља̄ : ду̀ја̄
повраћа̀т(и) : бјува̀т(и)	ду̀бља̄ : ду̀бја̄
ли́нчина : ли́нгуза	ла̀дан : хла̀дан
ма̀настѣр : са̀моста̀н	су̀в : су̀х
пра̀тар : фра̀тар	су̀вльѣй : су̀хльѣй
а̀нђео : мѣлеѣ	с мѣно̀м/н : са̀ мнѣо̀м
стра̀нац : јаба̀нѣја	с тѐбо̀м/н : с тѐбо̀м
ла̀к : ла̀хак	на̀ми : на̀ма
зго̀дан : и ху̀с(т)	ва̀ми : ва̀ма
бо̀льѣй : бо̀јѣй	њѣй : њѣх

д) Особине које су различите у свим од ових мјеста:

Витина:	Груде:	Читлук:
њу̀шка	но̀здрва	су̀рла го̀ведија̀
јѣ̀хмен	јѣ̀чмен	јѣ̀чмиѣр/јѣ̀чмења̀к
вѝдих	вѝђо	вѝди
врѝштат	врѝштит/врѝшѣат	врѝшѣат
шла̀нак-шла̀нци	згло̀б-згло̀бови	шљу̀к-шљу̀ци
гру̀ди	п̀рса	п̀рси
хр̀ве се	р̀ве се	р̀ва се
кѝћма	кѝчма	по̀вор
хр̀бат	р̀бат	по̀вор
др̀об"	тр̀був/шт̀умк	сто̀мак
па̀зухо	па̀зува	по̀тпазуа
пу̀стѣм	пу̀шѣам/н	пу̀шѣйм/н
пу̀штен	пу̀шѣан	пу̀шѣат
ла̀ктѣва̀	ла̀ка̀та	ла̀ктѣва̀
прѐгеш	прѐгрш	прѐгршт
срѐдња̀к	срѐдњи п̀рс(т)	вѐлики п̀рс(т)
у̀ћ(и)	у̀нић(и)	у̀лић(и)
у̀ђе	у̀ниђе	у̀лиђе
ба̀бо	ћа̀ћа	ѣта̀ц

Витина:	Груде:	Чит.лук:
òħŭx	òħŭv	òħŭk
мајка	ма̄тѣр	ма̄јка
дитѣнце	дитѣщѣ	ма̄лò дѣте
нѣна	баба	ба̄ка
а̄ђе	стрике	стрици
бра̄тићна	бра̄тична	бра̄тана
сѣстрићна	сѣстрична	сѣстра̄на
ав.лија	двòриште	придвòриште
кјѹћи	кљѹчеви	кљѹчи
пѣнђер	прòзор	пѣнџер
џипаница	џипаница	џипља
ћа̄ђа	га̄р	ча̄ђа
сметје	смѣне	ђѹбар
џакло	џака̄	ста̄кло
фрѹштук	дòручак	ма̄рѣнда
стрњина	шѣничиште	стра̄нина
јѣхам	јѣчам	јѣчим
лепушина	лепушка	кòмушина
гра̄ба̄ја	гра̄бља̄	гра̄ба̄ља̄
пòжњѣно	пòжѣто	пожњѣвѣно
вржла	вршила	врла
стрић(и)	стрић(и)	шӣшат(и)
шӣјѣже	шӣљѣже/шӣљѣгвица	шӣљѣгвица
пйшкѣ	пйшицѣ/пйшкѣ	пјѣшкѣ
џид̄а̄јка	џиди.ю	џид̄ӣљка
стѣона	стѣјана	стѣлна
јѹнац	па̄стѹв	ждрӣбац
па̄шће	кѹче	шӣѣне/шѣне
хрòкѣ	скӣчй	рòкѣ
дйтлић	/	лӣта̄
ѹхòр	ѹвòр	крӣста
пѹх	ста̄вòр	шта̄кòр/па̄џòв
слӣпимиш	слӣпй мйш	шӣшмиш
змӣћак	зм йјица	змӣјѹлак
жа̄ока	жѹјица	жа̄лац
ѹлиште	ѹл йшће	кòшница
ћймавица	ч ймавица	стӣница
зла̄тац	/	гѹндѣл
ћа̄трња	са̄ранач	ча̄трња

Витина:	Груде:	Читлук:
свѣтац	свѣтлогӯз	свѣтлац
слѣмјен	слѣмљен	слѣмѣт
цвѣтовима	цвѣтовѣм	цвѣтовѣн
шешѣрика	шѣшка	шѣшѣрица
дӯб ^п	рѣс(т)	дӯп
жѣлуд ^т	жѣлуд ^т	жѣр
бѣгрѣм	дрѣча	бѣгрѣн/пѣтомѣ дрѣча
ѣрѣхѣ	ѣрашѣкѣ	ѣрѣсѣ
бѣшѣ	врѣтѣ	бѣшѣ
мајдѣнос	пѣршӯн	пѣршѣн
лѣха	ѣѣк	лѣја
карпуза	бѣстан	лубѣница
крѣшка	крѣжа	шкрѣлѣ лубѣницѣ
фѣслиѣжан	бѣсѣлѣ	мѣслиѣжан
дӯхѣн	дӯвѣн	дӯѣн
дӯхѣнѣја	дӯвѣнѣја	пӯшѣч
шпѣнѣдла	зѣпѣнѣча	сапѣнѣча/фѣркѣла
пѣјѣм	пѣљѣн	пѣљѣм/н
мрѣгѣ	мѣјѣш	пѣк
пѣсѣци	пѣсковѣ	пѣјѣсковѣ
саѣнице	сѣнѣ	сѣнѣ
нѣзѣбѣ	нѣзѣбѣ	налѣдѣјѣ сѣ
прѣмаха	прѣпӯ/прѣмаја	прѣпѣв
дрѣшѣм	дрѣшѣн	дрѣшѣм/н
хѣрија/зрѣк	зрѣка	зрѣк
ѣлѣ мѣсѣц	ушѣп	ужѣ
ѣкшѣм	вѣчѣ	вѣчѣр
ушѣтѣјѣка	ушѣтѣлѣка	ушѣтѣлѣца
тѣспѣх	крѣуница/ѣчѣнѣш	ѣчѣнѣш
лѣкар/дѣктур	лѣчѣнѣк/дѣктур	дѣктур
мѣхрама	пѣшѣкѣр/рѣчѣнѣк	рѣчѣнѣк
бѣрѣбер	брѣцѣ	брѣцѣ
плѣшѣживѣц	кѣукавица	плѣшѣлѣживѣц
пѣшѣшѣ	пѣклѣн	дѣр
бѣјр ѣк	зѣстава	бѣрјѣк/зѣстава
бѣбѣ	бѣбѣсѣвѣ	бѣбѣѣвѣ
хѣрем	грѣблѣ	грѣблѣ

Витина:	Груде:	Читлук:
мѣит	мрт(в)ац	мртвац
мѣита	мрт(в)аца	мртваца
Духови	Дуови	Дуфови
Едрѣлез/Јурјево	Јурова/Јурјева	Јурјева
сирѣмак	сирѣмак	сирѣма
сирѣмахе	сирѣмахе	сирѣмае
грих	гријѣта	гриѣта
зијан	штѣта	шћѣта
вѣсео	вѣсел	вѣсѣ
четрдѣсѣт	четѣрес	чѣтрес
скроз	сосве	свосве
плахо	врло	јако
ѣдмѣ	ѣдмѣ	ѣдмѣн
прѣкодѣна	прѣкодѣна	прѣкодѣн
ѣловлѣни	/	ѣломлѣни
нѣсам	нѣсам	нѣсам/н

III

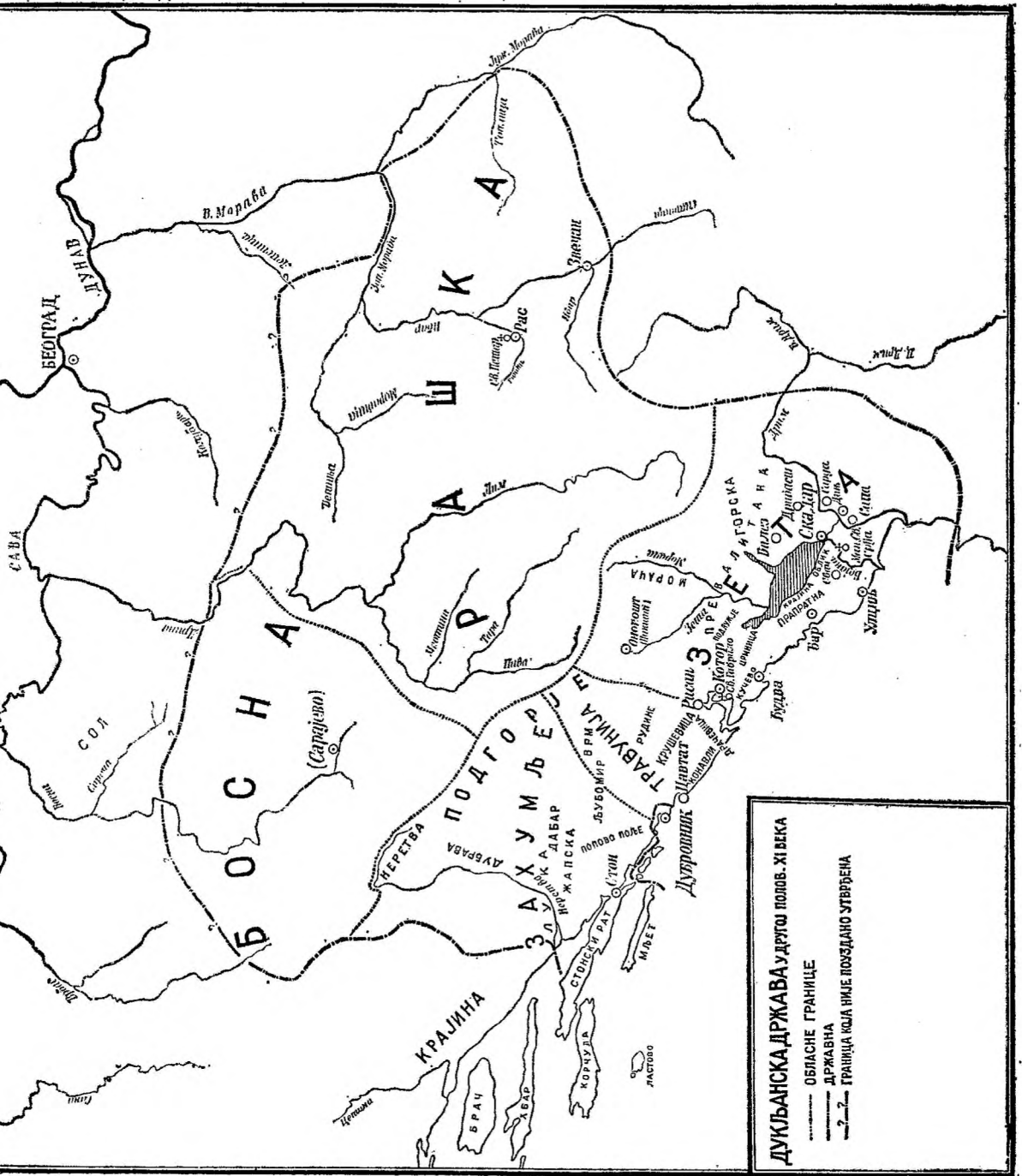
Међу проблемима који проистичу из наведених поређења два су општије природе, то су 1. поријекло штакавизма и икавизма у овим крајевима и 2. разлике условљене националном припадношћу говорника.

1. Данашња граница и-шта говора у западној Херцеговини полази од Рашке Горе, на Неретви, преко Чабуље до Вранића, код Посушја, одатле на Груде, затим на Витину и републичку границу према С. Р. Хрватској. У вези са овом границом да укажем и на ранију диобу *и-шија* и *и-шћа* говора коју је дао М. Шимундић. У његовом раду: *Говор Имотске крајине и Бекије*¹⁰ о томе читамо следеће: „Граница између тих рефлекса, тј. између шћакаваца и штакаваца на истоку иде источно од Церових Долаца, избија на брдо Вранић, обухватајући Градац, Мамиће и Груде, скреће према југозападу између Дриноваца и Ружића, затим обилазећи Потешевицу, избија на брдо Милину засиду и спушта се на подножје Биокова међу Рашћанима и Козицом“¹¹. Уз то и Шимундић истиче да у граничном појасу, у селима „као што су Церови Доци, Градац, Мамићи и Груде чује се и *шиј* гдје би се очекивало *шћ*, али су (тј. та мјеста, А. П.) сигурно у 75—80% шћакавачка“¹². И мој материјал из Груда упућује на сличан закључак. То је, још увијек, претежно шћакавско говорно подручје, док је Витина чисто штакавска говорна зона.

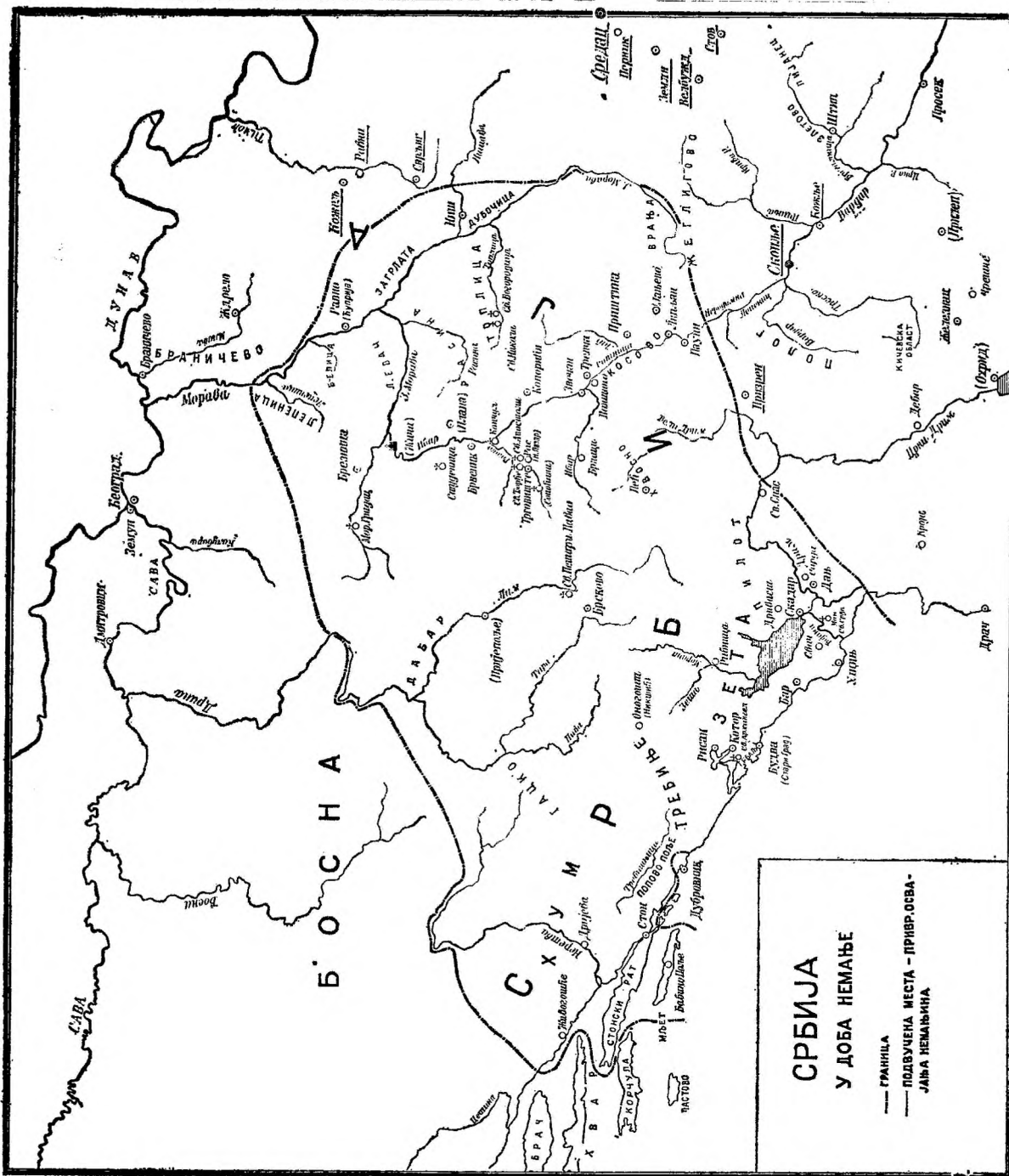
¹⁰ Mate Šimundić: op. cit.

¹¹ Op. cit. стр. 14.

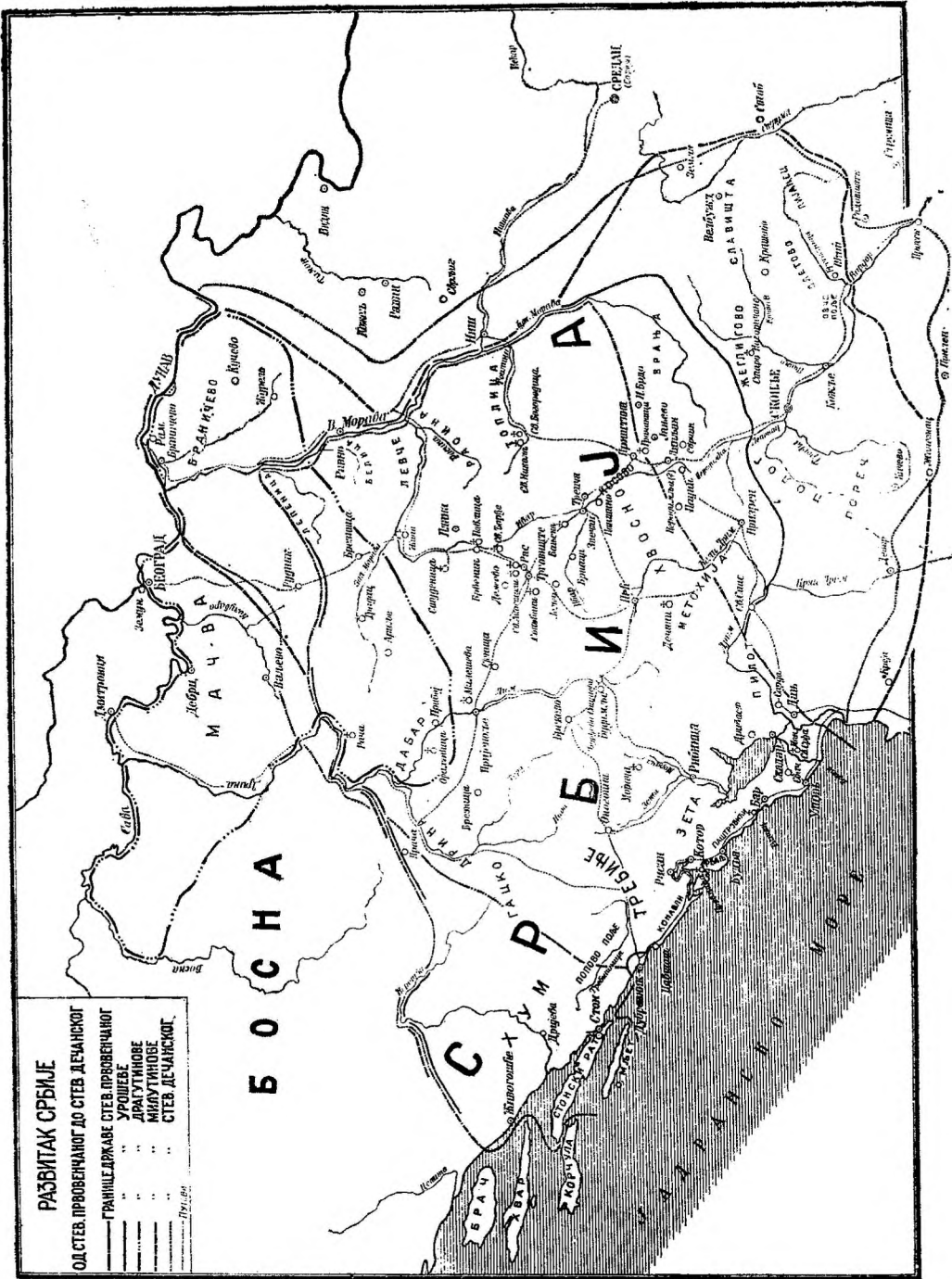
¹² Op. cit. стр. 14.

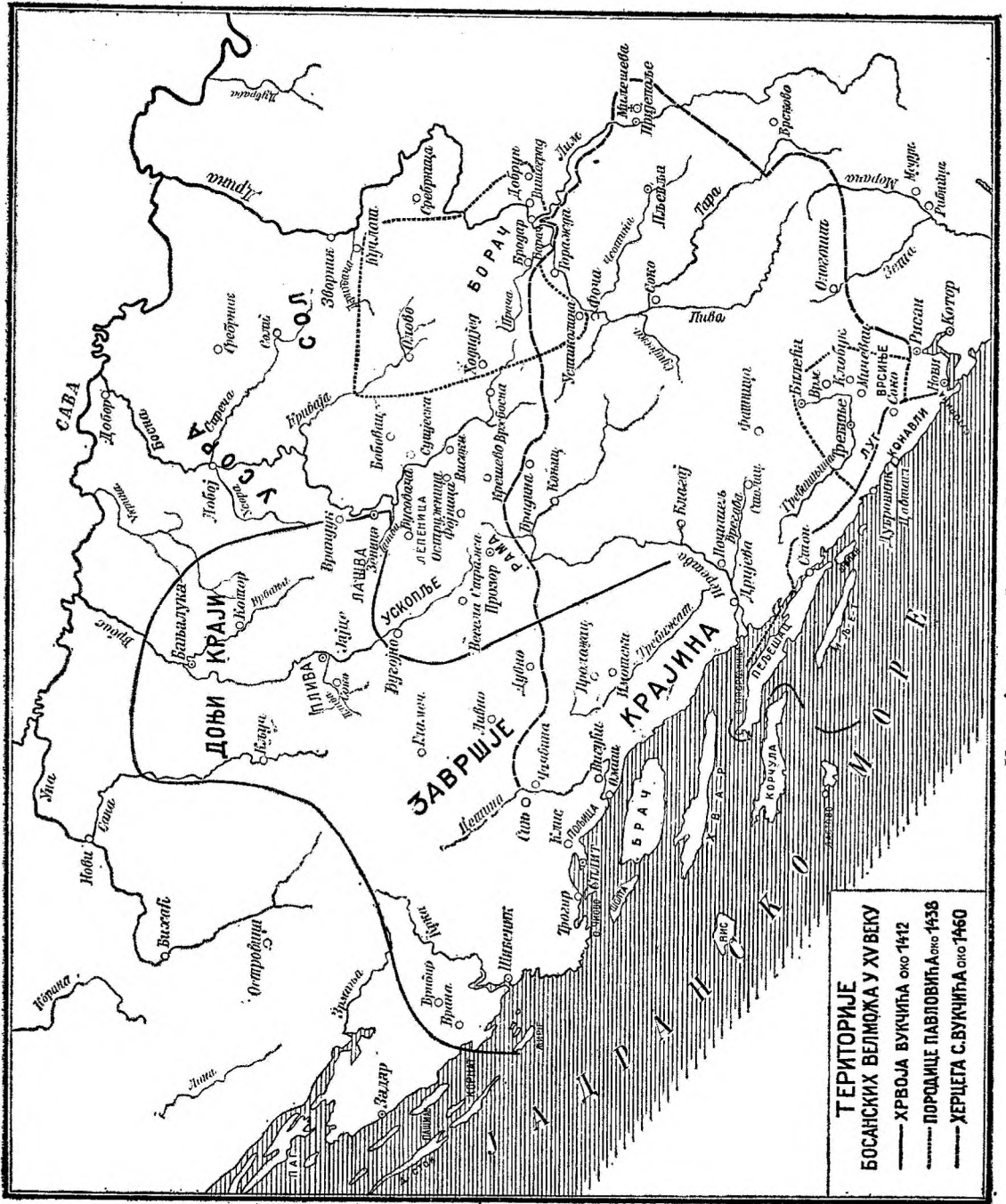
Историја народа Југославије I стр. 248. Београд 1953.

Историја народа Југославије, стр. 336.

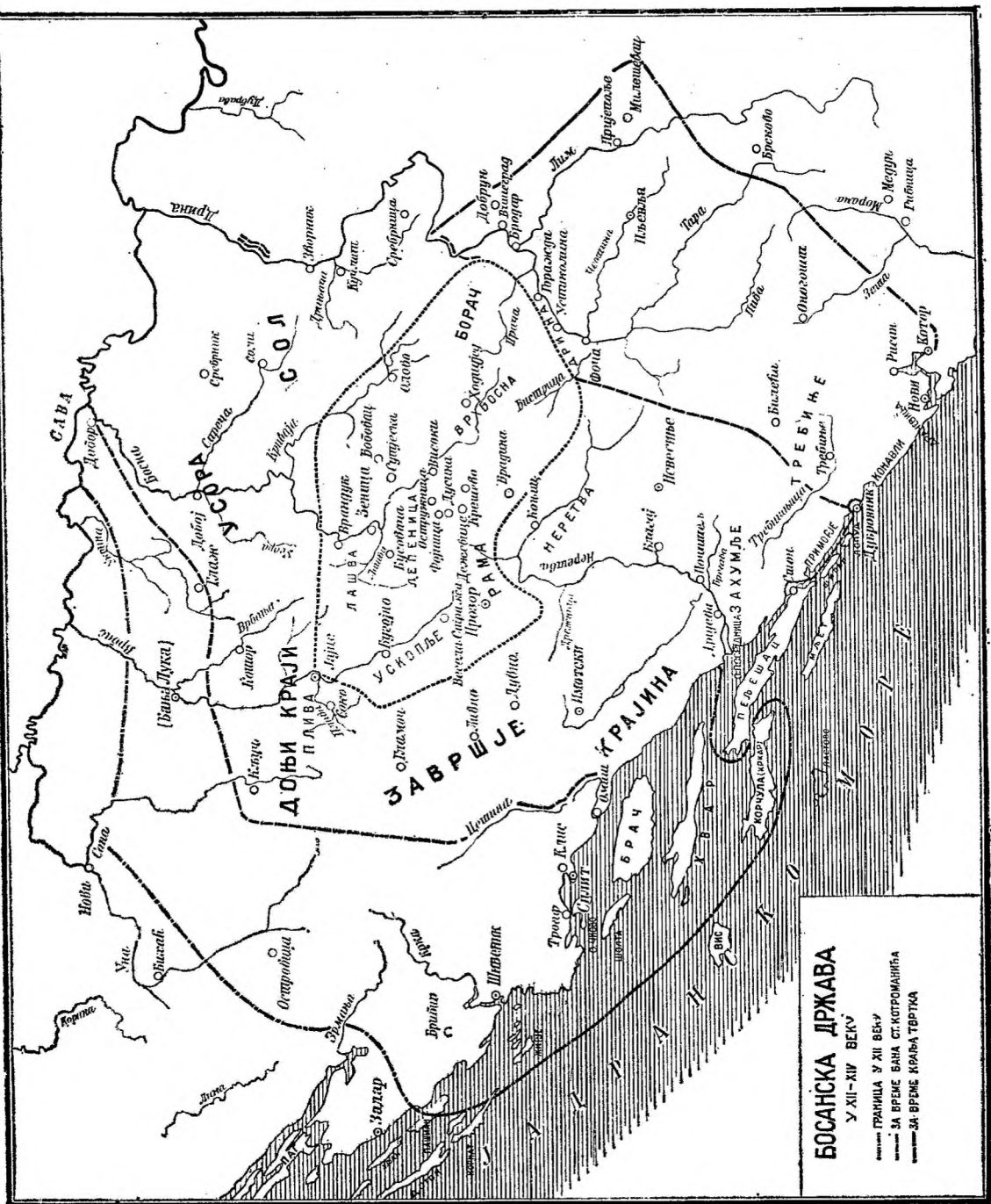

Историја народа Југославије, стр. 344.

ТЕРИТОРИЈЕ
 БОСАНСКИХ ВЕЛЈОКА У ХУ ВЕКУ
 — ХРВОЈА ВУКЧИЋА око 1412
 — ПОРОДИЦЕ ПАВЛИЋИЋА око 1438
 — ХЕРЦЕГА С. ВУКЧИЋА око 1460

Историја народа Југо-славје, стр. 560.

Историја народа Југославије, стр. 528.

У вези са датим границама *и-шиа* говора у западној Херцеговини постављају се два питања: а) како се објашњава овакав продор штакавштине западно од Неретве и б) како се објашњава икавизација ове говорне зоне?

а) Поријекло западнохерцеговачке штакавштине

Да бисмо могли тачније одговорити на питање које нас овдје интересује, нужно се, макар и укратко, упознати са неким историјским подацима, са историјском прошлошћу овога дијела данашње Херцеговине. Како нас историчари обавјештавају, цар Хираклије „уступио (је) Србима због Обара опустеле земље: Србију, Поганску (т.ј. неретљанску област), Захумље и Травунију с Конављем“¹³. У XIII вијеку област између Неретве и Цетине припадала је Петру, који је био из породице хумског кнеза Мирослава, брата Стевана Немање¹⁴. У том периоду граница српске државе, према Ђоровићу, допирала је до Вруље, код Макарске (исп.: „Западна граница српске државе допирала је, на почетку XIV века, до Вруље код Макарске. Ту је краљ Милутин 1303/4. год., у време кад му је син господарио Захумљем, имао састанке са Павлом Шубићем“¹⁵). А то је вријеме када се шире границе и Босне према западу. Ђоровић констатује да се почетком четврте деценије XIV вијека босанска власт проширила и на Хум, да је Неретва била у рукама Стјепана Котроманића¹⁶, а краљ Твртко носиће у својој титули и ознаку господара Хума и Захумља (уп. „Краљ Србљем, Босни, Приморију, Хумској земљи (Хљмьсци земљи), Доњим крајевима (Дољнимъ краемъ) Западним странама, Усори, Соли и Подрињу (Подрђнију)“¹⁷).

На једном другом мјесту код Ђоровића читамо да се граница босанске државе, у Порфирогенитово вријеме, на западу налазила око Пливе, иако је Плива улазила у састав хрватске државе, затим је допирала до Цетине и Ливна и повијала се према Хумцу на Требижату. Уз то се истиче да се југозападна граница „држала једног дела римског лимеса, али од наших области она (т.ј. граница) није припадала толико Босни, колико Неретљанској области“¹⁸. Наводим и овај Ђоровићев податак о ширењу босанске државе према југу: „Међу прва освајања Степанова (тј. бана Стјепана Котроманића, А. П.) спада и његово ширење према југу, на рачун рашке државе. Он је искористио грађански рат, који је настао у Србији после смрти краља Милутина, и освојио је до 1325. г. Загорје и део Хума“, и даље: „У том правцу он је први знатно прекорачио стару босанску границу“. Доцније ће се он спустити до Неретве, а у „лето

¹³ Др Владимир Ђоровић: *Историја Босне, СКА, Посебна издања књ. СХХИХ друштвени и историјски списи књ. 53, Београд 1940, стр. 100.*

¹⁴ *Op. cit.* 223.

¹⁵ *Op. cit.* 234.

¹⁶ *Op. cit.* 256.

¹⁷ *Op. cit.* 310.

¹⁸ Владимир Ђоровић: *Територијални развој босанске државе у средњем веку, Глас СКА, CLXVII, други разред 85, Београд 1935, стр. 9, сепарата.*

1327. год. очекивао се његов долазак у мостарско Бишће¹⁹. Топоним Рашка Гора, између Мостара и Дрежнице, према Ђоровићу „упућује на вероватно старо подручје рашке државе, ако не и саму граничну ознаку“²⁰.

Одвајање Хума — Херцеговине од Босне потпомагали су Турци (уп. код Ђоровића: „као најуспелији потез те турске политике долази 1448. год. одвајање Хума од Босне и проглашавање Степана Вукчића херцегом те области“²¹). Њима је било у интересу да ослабе снагу босанске државе и да на тај начин што лакше продру и у ову нашу средњовјековну државу.

Границе Херцеговине, тј. области којом је управљао Херцег Стјепан, ишле се од „Суторине и Рисна до Мораче, Острога, Милешева, па на северозапад Лимом, Дрином и планинама до испод Ходидједа, а на запад до близу Цетине, Висућег, Имотског, Вргорца и Ливањског Поља“²².

Послије Херцегове смрти (умро је 22. маја 1466²³), Турци постепено заузимају ове наше области, да би, падом Новог, 1482. „пао и последњи слободни град старе босанске државе“²⁴. Према Веги, послје 16. септембра 1471. Турци освајају Почитељ и тако под њихову власт долази цијела мостарска нахија „којој су припадали крајеви на десној страни Неретве до Имотскога“²⁵.

Турци су, у прво вријеме, ове крајеве укључили у Босански санџак да би се послје 1470. нашле у Херцеговачком санџакату, са сједиштем у Фочи, а данашња граница између СР Босне и Херцеговине и СР Хрватске је граница која је послје рата 1714—1718. успостављена између Турске и Венеције у нашим крајевима²⁶. Том подјелом Имотски долази под млетачку управу, а том подјелом ствара се и нови топоним: Бекија, од тур. *bekiye* = остатак, тј. остатак некадашњег имотског кадилука под турском управом²⁷. Том подјелом поцијепано је и штакавско подручје, у херцеговачким границама нашао се његов мањи дио.

Све ове податке било је потребно навести да би се, историјски, могли сагледати коријени штакавштине у западној Херцеговини. Према наведеним подацима јасно је да је овдје штакавштина аутохтона, да је она ту стигла заједно са нашим далеким прецима и да чини саставни дио

¹⁹ Оп. cit. 32.

²⁰ Оп. cit. 33.

²¹ Оп. cit. 43, као и С. Ђирковић: Херцег Стефан Вукчић—Косача, САНУ, Посебна издања, књ. 376, Бгд. 1964.

²² Ђоровић: Хисторија Босне, стр. 484, исп. и код Ђирковића, оп. cit. стр. 256, в. и приложене карте уз овај текст.

²³ Ђоровић, Хисторија, 585.

²⁴ Оп. cit., 605.

²⁵ М. Vego: *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Svjetlost, Sarajevo, 1982, стр. 49.

²⁶ Šimundić, оп. cit. 12, в. и *Enciklopedija Jugoslavije*, 2, 1956, стр. 2.

²⁷ Abdulah Škaljić: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1965, s.v., као и Šimundić, оп. cit.

штакавштине као дијалекатског феномена. Истина, и овај говорни тип, тј. штакавштина, као и западнија шћакавштина, чине саставни дио штокавског дијалекта и, вјероватно, они су до доласка наших предака на Балкан чинили дијалекатску цјелину да би се на нашим просторима раздвојили: штакавштина захвата источније предјеле, а шћакавци насељавају западније области и продужују ближе везе са чакавцима који су се спустили до јадранских обала и острва.

Истина, да то и овом приликом истакнем, за та далека времена нису нам до детаља познате ни државне границе, а шта тек да се каже за међудијалекатске и међуговорне међе. Као што су се у западној Босни међусобно додиривали и прожимали штокавски и чакавски говори, тако су се и у овим просторима међусобно додиривали штакавски и шћакавски штокавски говори, а нису им биле далеко ни међе, то значи и особине, чакавских говора²⁸. Јер, да пођем од констатација проф. П. Ивића: „es ist auf jeden Fall illusorisch, die Frage zu stellen, wo die mittelalterlichen Grenzen zwischen dem Štokavischen und dem Čakavischen verliefen. Solche Grenzen bestanden in jener Epoche einfach nicht. Es bestand zwar ein formierter ausgeprägter ča-Dialekttyp in den Gebieten des kroatischen Staates und ebenfalls ein formierter što-Typ im Gebieten des Nemanjidenreiches, aber in dem Zwischenraum zwischen diesen Polen existierte eine grosse Anzahl stufenförmig angeordneter Übergangstypen“²⁹. Оно што врџеди за међудијалекатска територијална размеђа, то, добрим дијелом, врџеди и за кретање појединих изоглоса. Дешава се, и не ријетко, да нека изоглоса, напросто, искочи из овога снопа и продре дубоко у подручје које припада другом дијалекту/говору. Таквим потврдама обилује наша дијалектологија. Таквих примјера налазимо и на претходним страницама, а то нису само примјери типа: *ресџе*, *ребац* него и они типа *јуди*, *јубав*, односно *мејаш*, који допиру до обала Неретве; неки, чак, и прескачу њене обале. А да дијалекатске особине могу бити релевантне и за границе наших средњовјековних држава, то је, такође, одраније познато, То, уосталом, показује и граница шта- и шћа-говора у западној Херцеговини³⁰. Докле данас допиру границе штакавштине у овом дијелу Херцеговине, дотле су, сигурно, допирале границе средњовјековне српске државе у којој је било средиште што-говора. А ако међу овим границама (државном и говорном) има и већих неслагања, то треба објашњавати чињеницом да у та далека времена ни државне границе нису биле јасно одређене, а ни разлике међу говорима исувише искристалисане. Када је ријеч о разликама између шта- и шћа-говора штокавског дијалекта за тај период могу се истаћи само секвенце *-шиј* и *-жд* : *-шћ* и *-жћ*. Све остале особине, и фонетске и прозодијске и морфолошке имале су иста обиљежја; тј. назвали су у свим позицијама прелазили у

²⁸ А. Песо: *Ikavskočakavski govori zapadne Bosne*, BHDZb. I, Sarajevo 1975, уводни дио.

²⁹ Pavle Ivić: *Die serbokroatischen Dialekte, ihre Struktur und Entwicklung*, Mouton & Co. 1958 'S-Gravenhage, стр. 68.

³⁰ Исп. код П. Ивића: *Дијалектологија српскохрватског језика*, Матица српска, Нови Сад 1956, стр. 179, *Die Dialekte*, 196.

исте оралне гласове (*рука, руку; њеи, језик, њочеи, жетва*), полугласници су се прво изједначили, а затим се, у јаком положају, мјесто полугласника јавио самогласник *а* (*дан, сан, јесам* и сл.), слоготворно *л* дало је у (*буха, јабука, сунце*), иницијална секвенца *вз* дала је у- (*удовица, уш*), *чр* је дало *цр* (*црн*); заједничка обиљежја имала је и акцентуација: упрошћена старија акцентуација, али још увијек политонијска: уз циркумфлексну постојала је и акутска интонациона компонента изражена у метатонијском акуту; мјесто акцента је било слободно (*водà:вдду, водê; сир̂ажа, мл̂аи̂иш*); заједничке су биле и морфолошке значајке: деклинација је упрошћена, већи број деклинационих образаца сведен је на знатно мањи, потрвене су разлике између старих *-а* и *-ја* основа, преовладали су наставци старих меких основа у промјени именица ж. р. (ген. синг. *душе, жене*; дат. синг. *души, жени*)³¹ и сл. Тек ће се од XIV вијека почињати јављати неке разлике између ових говора. Те разлике ће, првенствено, бити резултат несинхронизованих иновација у овим говорима. Источној дио што-говора, тј. штакавски говори динарске зоне, имаће знатно шире поље иновационих кретања и њихов темпо ће бити изразитији; у шћа-говорима пак, исте те зоне, постојаће слични иновациони импулси, али њихов темпо ће знатно заостајати за темпом оних првих. Друго је питање: зашто је то тако? Али, то питање превазилази оквире овога рада.

Мада у свим овим мјестима данас имамо новије деклинационе облике, још увијек ће се наћи и на понеки морфолошки архаизам. То нарочито вриједи за Груде.

б) Поријекло западнохерцеговачке икавштине

О поријеклу икавских говора као дијалекатског феномена код нас се доста писало. Ја сам указао на најважнија мишљења о томе проблему у раду о западнобосанским икавскошћакавским говорима³². Овдје само понављам да је за мене прихватљиво мишљење које извориште овој фонетској појави (тј. *ѥ = и*) тражи у склопу шћакавских говора. Друго је питање, а оно је чисто теоријско, да ли је на овакву супституцију старога вокала *ѥ* утицала општија тенденција ових говора да теже ка затварању вокала, тј., другачије речено, да ли је појава вокалске затворености у овим говорима толико стара да су се њене тенденције испољавале још у средњем вијеку. Понављам, то је посебан фонетски проблем о коме се може размишљати.

Овдје је већ речено да је западнохерцеговачка штакавштина ту изворна, аутохтона; а житељи овога дијела Херцеговине чине најзападнији крак докле је допирала штакавштина уопште у својим немиграционим ширењима. Сви други кракови, који данас иду западније од граница западнохерцеговачке штакавштине, миграционог су поријекла, и, у односу на њу, знатно су млађи. Али ако је ту штакавштина самосвојна, изворна и аутохтона, за икавштину се то не би могло рећи. Икавштина је

³¹ Исп. о овоме А. Белић: Историја српскохрватског језика, књ. II, св. 1, речи са деклинацијом, стр. 5 и даље, као и П. Ивић: Die Dialekte, 96–99.

³² А. Ресо: *Ikavskošćakavski govori zapadne Bosne*, I, BHDZb. I, 1975, стр. 10–21.

и у ове предјеле продрла са југа и запада. Има доста разлога да се помишља на њено ширење у ове крајеве заједно са ширењем средњовјековне босанске државе према истоку. То би говорило да се икавштина у овим крајевима усталила тек у XIV вијеку. Има још један фонетски детаљ који упућује на такав закључак. Овдје је већ речено да су се на овом тлу вршиле све фонетске појаве које су биле својствене осталим херцеговачким говорима, и у истом духу. За појаве које су се дешавале од XIV вијека наовамо, мада су могле бити и истосмјерне, то се не може рећи. Поред различитих рефлекса *ћ* ту се још може указати на вокализацију сонанта *-л* на крају ријечи. И у нашем и-шта говору, као и у сусједним и-шћа говорима Имотске крајине и Бекије, имамо, по правилу: *доша*, *џоса*, *кошћа* и сл. То би говорило да су у ову херцеговачку зону и икавизам, и појава *-а* мј. *-л* на крају ријечи, и појава дебилабијализације сонанта *-м* у финалној позицији, допирали из западнијих говора. Икавскошћакавски говори Раме и Дрежнице имају *-о* мј. *-л*: *нашо*, *џишо*, *џосо*³³, односно: *кошо*, *џосо*, *наресишо*³⁴; али до Раме није стигла појава *-н* мј. *-м*, иако говор Дрежнице зна и за ту појаву: *џода сџишон*, у *џребин*, *седан*, *радин*³⁵. Дакле, ареали ових појава никако нису исти. За наш западнохерцеговачки икавски говор је сигурно да је од XIV вијека био под јаким утицајем западнијих говора и да је под тим утицајем развио и свој икавизам, а и још понеку особину која га, на извјестан начин, и држи у кругу тих говора, али због своје изворне штакавштине он и даље остаје у кругу штакавских говора штокавског дијалекта. И још једна напомена у вези са овдашњом икавштином; икавштина је овдје досљеднија него што је то случај са икавштином у западној Босни. То ће показати цјеловитији опис ових говора.

Заједно са западнохерцеговачким икавизмом, да то и посебно истакнем, иде и појава самогласника *-а* у облику м. р. радног гл. придјева мј. старијег сонанта *-л*: *доша*, *џоша*. Ја ћу о тој појави у овим говорима посебно писати на другом мјесту, а овдје само указујем на неке битније моменте: У једним говорима ове зоне имамо *-а* мј. *-л* у свим, или скоро свим облицима радног гл. придјева. Дакле: *дошā*, *бија*, *чуја*, *мејнија* | *мејнуја*; *срија*; *жеја*; тако и: *кабā*, *кошā*, *џосā*, *орā* и *дебеја* али је само: *вб*, *сб*, *дб*; *кбца*: колац, *дбца*: долац, *Сџбца*: Столац, затим: *џил*, *најал* и сл. У другим говорима налазимо: *џошā*, *дошā*, али: *бијо*, *радијо*; *кренијо*, *сријо*; *жео*; тако и: *дебб*; *вб*, *сб*, *кбца* уз: *џил*; *хамāl* и сл., али и: *џријануш* | *џријаниш*(и) < прилнути.

Појава *-а* мј. *-л* у облицима радног гл. придјева код нас се, почесто, објашњавала контракцијом неакцентоване вокалске скупине *-ао* > *ā*, што се аналошки уопштило и у облицима глагола типа *радиши*, *носиши*,

³³ Okuka, Rama, стр. 44.

³⁴ Okuka, Drežnica op. cit.

³⁵ Okuka, Drežnica op. cit.

тј. према *доша-дошла-дошло* јавило се и *носија-носила-носило*³⁶. Јосип Рибарић је, још 1940, дао друго и другачије објашњење ове појаве. Он, наиме, сматра да је сонант *-л* у финалној позицији слога могао непосредно прећи у самогласник *-а*, тј. да смо могли имати: *дошал-дошаа-доша*, али и: *бил > бија*, *носил > носија*, тако и: *иљеја*, *жеја*, *убоја*, *чуја* и сл.³⁷ У Истри Рибарић налази и: *vesđja*, *ohđja*, *gdđja*³⁸. Облик *сјејана*, који наводи Рибарић (= *stějana*), и ја сам биљежио у западној Херцеговини. Разлози, и фонетски, који су навели Рибарића на овакав закључак врло су убједљиви и, чини ми се, због тога проф. Белић није ни реаговао на овакав закључак, иако је противан његовом мишљењу (а да се подсјетимо, Рибарић је овај рад објавио у Српском дијалектолошком зборнику чији је уредник био проф. Белић). Истина, проф. Павле Ивић је врло рано скренуо пажњу на Рибарићево мишљење, и прихватио га као своје³⁹.

Западнохерцеговачка ситуација потврђује Рибарићево мишљење да вокализација сонанта *-л* у финалној позицији слога/ријечи није била јединствена. Различити чиниоци су утицали на овај фонетски процес. Сигурно је да је секвенца *-ал* могла имати другачији развојни пут од секвенце *-ил* или *-ол*. Отуда и код Рибарића, и у западној Херцеговини: *доша*, *шоша* : *со*, *во*; *коца*, *доца*⁴⁰; односно западнохерцеговачко: *радијо*, *желијо* и сл.

³⁶ А. Белић: Основи историје српскохрватског језика, I, Фонетика, Научна књига, Београд 1969 — то су универзитетска предавања проф. Белића која су, према његовој редакцији, издата 1956, стр. 79—80. Проф. Белић је сматрао да ова појава не мора бити истог поријекла у што- и у ча-говорима, ул.: „У штокавским говорима то је *a* једнога порекла, у чакавским — другога“. У што-говорима *-a* је дошло последије сажимање скупине *-ao* у *-a* (*дошъл > дошао > дошă*); у „чакавским говорима I на крају речи . . . често отпада“. Отуда ту: *vidi*, *bi*, *kupi*, *riknŭi*, *prđă*. Тако и од *digal*, *rošal* добијамо *digă*, *rošă* одакле се *-a* уопштава и код *bia*, *služia*, *želia* (стр. 80). У раду: Периодизација српскохрватског језика (ЈФ XXIII, Београд 1958) проф. Белић дозвољава појаву *-ja* у облицима радног гл. придјева (тип: *bija*) и у штокавским и у чакавским говорима (стр. 11). Ни ту се он, експлиците, не изјашњава о Рибарићевом објашњењу ове појаве, иако је већ тада имао у рукама и Дијалектологију проф. Ивића.

³⁷ Josip Ribarić: Razmještaj južnoslovenskih dijalekata po poluotoku Istri, СДЗБ. IX, Београд 1940, стр. 69—72.

³⁸ Оп. cit. 70. У писмима љубушког капстана Махмута, из XVII вијека, поред икавизма налазимо још и потврда за *a < л*, а и за *ћ мј. ч*. Истина, писма не одражавају у потпуности говор једнога Муслимана из западне Херцеговине — испушта се *x* и сл., али је сигурно да су и икавизам и акање и ћакање били особина овога Љубушана (исп. код мене: Јекавске оазе, ЈФ XXVII, 278—280). Да школа, одраније, намеће стандард показује и материјал који је сакупио Мехмед-бег Капетановић Љубушак. У материјалу који му је 15. маја 1883. доставио начелник Садиковић налазимо *ие мј в*, као и *ч, љ, њ* уз: *ич мј. шћ*: *Podbršće = Подбришће* и *и мј. њ* у *Butonevica = Бутоневница* (исп. D. Vujčić: Onomastička grada Mehmed-Bega Kapetanovića Ljubuškaka, ВНДЗб. III, 288). Узгред да напоменем да Иван Франо Јукић у својим путописима из Босне указује на говор Хрваћана, Посавина, који се разликује од говора „шокаца“ јер има: *је* (= јест), *бија*, *видија*, *наресио*, а ти Хрваћани су почетком прошлога вијека овамо доселили из околине Љубушкога и Вргорца (в. Ivan Frano Jukić: Putopisi i istorisko-etnografski radovi, Svjetlost, Сарајево 1953, стр. 65).

³⁹ П. Ивић: Дијалектологија, стр. 176, Die Dialekte, 189, и испод текста.

⁴⁰ Ribarić, op. cit. 70.

Ова појава, тј. појава $-л > а$, могла је имати своје извориште на чакавском тлу и одатле се ширити према штокавским говорима допирући, чак, до Неретве. Пошто и Муслимани икавци штакавци западне Херцеговине знају за ову појаву, а њихов говор не зна за дебилабијализацију сонанта $-л$ на крају ријечи, иако је и та појава овамо доспјела из далматинских говора, мора се претпоставити да је „акање“ ишло испред појаве $-л$ мј. $-л$, јер ту појаву, као иновацију, Муслимани ове зоне нису пр ихватили, као што њихов говор нису захватиле ни неке друге појаве својствене говору Хрвата ове зоне: губљење или супституција фонеме $х$, супституција фонеме $ф$ и сл. Управо и ова особина, као и судбина африката и сонаната $љ$ и $њ$ у овим говорима, има карактер националног обиљежја. Хрвати имају у свом фонетизму $ч, џ; ћ, њ; љ, њ$ и $м > н$; Муслимани, пак, не разликују два африкатска пара, управо, они имају само $ћ$ и $њ$, уз то и $ј$ (рјеђе $љ$) и $н$ (рјеђе $њ$), али зато имају очувано $-л$ на крају ријечи и сачуване констриктиве $х$ и $ф$.

IV

2. Разлике условљене националном припадношћу говорника

Из досадашњег излагања могло се видјети да Муслимани ове говорне зоне имају у структури свога говора неколико особина које нису својствене говору Хрвата западне Херцеговине. Међу тим особинама има таквих које имају шири ареал у муслиманским срединама; неке су, опет, ограничене на знатно ужи простор.

а) У прву скупину особина које одвајају говор Муслимана од говора Хрвата ових крајева, и не само ових, спада судбина фонема $х$ и $ф$. Муслимани Витине, тако је и у Љубушком, чувају ове констриктиве у свом консонантизму.

Неколико потврда: хрџана, хџџу; хџјада, хџбер, хџтур, хџћ, хџла; џхо, мџха, бџха, сџхо; махрама, духџнџија, вџдих, џдох, пџх, грџх; сабах, Аллџх;

тако и:

фџс, фџлџан, фџбрика, фџслиџан; џфатила, приџфати, зџлуф.

У свим, или скоро свим овим случајевима и у Грудама и у Читлуку имамо другачију ситуацију: $дџу$, $мџва$, $џдо$; $вџбрика$, $вџс$. Знатно рјеђе ту имамо појаву констриктива $ф$ као у $фџмџмџја$, поред $џородџца$, или $кџлуфко$, у Читлуку, што може бити и новији нанос са стране.

О поријеклу ове појаве, тј. о поријеклу ове специфичности у говору Муслимана, доста је писано у нашој стручној литератури. Ја сам и о овој проблему опширније писао — како у раду о ијекавским говорима источне Херцеговине⁴¹, тако и у раду о икавскошћакавским говорима западне Босне⁴². Ономе што је тамо речено не бих сада имао шта ново да додам.

⁴¹ А. Пецо: Говор источне Херцеговине, СДЗБ. XIV.

⁴² А. Пецо: Икавскошћакавски говори западне Босне.

б) У другу скупину — која чини специфичним говор Муслимана Витине, а тако је и у Љубушком, и у Мостару, Чапљини и, дјелимично, Стоцу — наравно, мисли се на старији слој становништва — спадају: свођење двају африкатских парова на један, на *ћ* и *џ*; појава *ј* мј. *љ* и *н* мј. *њ*. То су примјери као: *ћаша*, *ћамија*; *јуди*, *кенац*. Истина, бар према мојим биљешкама са терена, прва од ових особина — свођење двају африкатских парова на један — има општији карактер. Гласови *ч* и *џ* уопште не постоје у њиховој фонетици. Такав случај, међутим, није са палаталним сонантима *љ* и *њ*. Ти се гласови често супституишу сонантима *ј* и *н*, али ти гласови нису потпуно непознати Муслиманима ових крајева. И у њиховом говору, макар и спорадично, они ће се јавити.

О појави изговора *ћ* мј. *ч* и *џ* мј. *џ*, такође се доста писало. И мене су привлачили ти проблеми. О томе сам писао у Јекавским оазама у западној Херцеговини⁴³, а посебно, и опширније, у опису и-шћа говора западне Босне⁴⁴. Што се тиче поријекла те појаве, не бих имао шта новог додати ономе што је речено у опису и-шћа говора западне Босне. Друго је питање како је та појава стигла у западнохерцеговачке просторе. Пошто је то искључиво особина Муслимана Витине и Љубушког, а добрим дијелом и Мостара, Чапљине и Стоца — истина, ту се она ширила и постајала особина градског говора — могла би нас та чињеница навести на помисао да је у питању особина која се уопштила под утицајем турског језика⁴⁵. У говору Хрвата ове зоне нема ни трага тој појави. Ту африкати имају јасно изражене артикулационе разлике. Али, овакву ситуацију не налазимо у говору свих Муслимана Херцеговине. Не ни у говору Муслимана Јекаваца западне Херцеговине⁴⁶. Не ни у говору Муслимана Подвележја, иако је то повећа група села са искључиво муслиманским становништвом. Оба африкатска пара налазимо у свим мјестима са муслиманским становништвом у источној Херцеговини⁴⁷. То је једна од битних одлика и-шћа говора западне Босне⁴⁸. Због тих разлога тешко је у овој појави, и у овим предјелима, гледати искључиво страни утицај. Данас нам је познато да Муслимани Дрежнице чувају оба африкатска пара⁴⁹, а у говору Рама немамо јединствену ситуацију — ни када су у питању Муслимани, ни када су у питању Хрвати⁵⁰. Све би то упућивало на закључак да узрочнике овој појави, појави свођења двају африкатских парова на један, на нашем језичком тлу, не треба тражити у истом извору. Ја прихватам мишљење проф. Ивића о узрочницима ове појаве у нашим периферним говорима — ту је страни утицај могао бити од пре-

⁴³ ЈФ XXVII.

⁴⁴ БХДЗб. I.

⁴⁵ П. Ивић: Два главна правца развоја консонантизма у српскохрватском језику, *Годишњак Филозоф. факултета у Новом Саду*, II, 173—4.

⁴⁶ Јекавске оазе у западној Херцеговини, ЈФ XXVII, 300.

⁴⁷ СДЗб. XIV.

⁴⁸ ВНДЗб. I.

⁴⁹ Okuka, Drežnica, op. cit.

⁵⁰ Okuka, Rama, 57—58.

судне вриједности⁵¹. Када су, пак, у питању босанско-херцеговачки говори, ту би ова појава могла бити и домаћег поријекла. Истина, тачне су констатације проф. Ивића да су ови крајеви дуго времена били под јачим страним утицајем, тачно је и да су домаћи синови дуго боравили ван родних крајева, да је било и билингвизма, па, ипак, стање које налазимо у источној Херцеговини, нпр. у Требињу — које је имало слична обиљежја као и Мостар — упућивало ме да трагам и за другачијим рјешењима овог фонетског феномена у границама што-говора. Западнобосанска шћакавштина ту ми је пружила довољно материјала да ову појаву убрајам у аутохтоне. Бар у говорима о којима је ријеч. И даље. По моме мишљењу теза проф. Ивића је сасвим прихватљива када су у питању говори источне Србије, Косова или приморја. Што се тиче говора у зони Босне и Херцеговине, мислим да се ту никако не смије искључити шћакавска ситуација. Страни утицај овдје је могао само да подржи ту појаву и да је фонетски искристалише (не ч' него ħ).

Истина, сада се поставља питање како објаснити ову појаву у говору Витине, Љубушког, Мостара, Чапљине, Стоца када та мјеста, поготово Мостар, Чапљина, Столац, немају директне везе са шћакавским говорима. Ова би ситуација ишла у прилог мишљења проф. Ивића — ту је ова појава својствена или искључиво Муслиманима или претежно говору Муслимана; а ако се јави и у говору других, опет јој је извориште познато. Дакле, ту се она развила под утицајем са стране. То мишљење прихвата М. Шимундић при објашњењу ове појаве у неким говорима Имотске крајине. Управо, Шимундић каже: „P. Ivić je sretno pretpostavio da je u govorima bosanskohercegovačkih gradova došlo do izjednačenja ě — é, dž — đ u korist é i đ zbog obitavanja turskih posada i useljivanja Turaka u gradove“, и даље: „J. Vuković je razradio i znanstveno osnažio Ivićeve pretpostavke“ и зато „Sve što je utvrđeno za Bosnu i Hercegovinu, važi i za imotsku varoš“⁵². Дакле, и за Имотску крајину прихвата се страни утицај — турски, талијански. А у Имотској крајини појаву „ћакања“ налазимо у југозападном дијелу те области: у Растовцу, Грабовцу, у већем дијелу Загвозда, у једном дијелу Медова Доца, а сва та мјеста су „najistočniji rub jednoga većeg prostranstva koje se stere prema Poljima (omiškim) i Makarskom primorju gdje je provedena zamjena ě > é“ или је њихова употреба нестандартна⁵³.

Ја бих, управо, пошао од стања које налазимо у овом истуреном рубу Имотске крајине, то довео у везу са говором Подбиоковља — а тамо је ћакавизам сасвим обичан — и одатле кренуо ка Херцеговини. Наиме, ја не искључујем могућност утицаја далматинских говора на оне с друге стране Биокова. Могуће је да је исламизирано становништво из ових предјела, при свом повлачењу у дубину Херцеговине, носило са собом и ову појаву и да је, захваљујући својој бројности, можда и економском положају, наметне и другим истовјерницима. Али, ту се одмах поставља

⁵¹ П. Ивић: Два главна правца... 172—175, в. и карту на стр. 170.

⁵² М. Šimundić, Govor Imotske krajine i Bekije, 70.

⁵³ Исто.

питање: зашто са том појавом, и, евентуално још понеком, није ишао и шћакавизам? А шћакавизам је једна од битних одлика говора Имотске крајине и једнога дијела Бекије. Наравно, сада би се ту могле испредати различите теорије. Могли бисмо, на примјер, ове ћакавце прво смјестити у шта-зону, одатле их преселити у Имотску крајину, тамо задржати једно вријеме — толико да постану ћакавци, али да и даље остану шта-кавци — и сада их поново, али кас ћакавце, расијати по Херцеговини. Ја, међутим, нисам склон таквим теоријама. За њих нема реалних основа ни у историји ни у етнографији. Истина, има података да је из ових крајева било чешћих сеоба према Херцеговини. За 224 године, колико је Имотска крајина била под Турцима (1493—1717), тих сеоба је могло бити и више. А када су се Турци повукли из ових крајева, из Имотске крајине се повлачи и исламизирано становништво „u susjednu Hercegovinu i ројаћавају број муслимана у томе крају. Imotski kadiluk prelazi u Ljubuški“⁵⁴. Ти досељеници у западну Херцеговину могли су носити у својој фонетици „ћакавизам“, тим прије што их је било и из Грабовца и Загвозда⁵⁵. Ту би, по моме мишљењу, могли бити извори данашњег херцеговачког „ћакавизма“. Није искључено да је та појава, касније, подржавана и са стране. Јасно је што се та појава није ширила и на говор Муслимана сељака, чак ни у западној Херцеговини (Грацка, Јасеница, Мостарско блато). Социолошки разлози су били одвећ јака брана идентификацији говора села са говором града.

У прилог овога схватања могао би се навести и следећи податак. У познатој нашој балади „Хасанагиници“, о којој је доста писано, има особина које би ишле у прилог тези да су и икавизам и акаше у западну Херцеговину стигали из западних крајева. Наиме, за „Хасанагинуцу“ се одраније мисли да је настала на тлу Имотске крајине. Али, по моме мишљењу, у крилу мислуманске средине. Ту се она могла одржати и после 1717, када су Муслимани напустили те крајеве, и ту доживјети различите деформације⁵⁶. Ово нарочито вриједи за фонетику, као и поједине лексеме које су карактерисале говор Муслимана тих крајева, а које нису морале бити обичне у говору Хрвата⁵⁷. И у „Хасанагиници“, управо „Асанагиници“, имамо очувано -м на крају ријечи: *љушм, ранам, нам, синком. Бојом* и сл.⁵⁸, а, видјели смо, то је једна од битнијих особина које одвајају, и у западној Херцеговини, говор Муслимана икаваца од говора Хрвата икаваца. У говору Имотске крајине „svaki morfem *m* > *n*“⁵⁹. Ако прихватимо мишљење да се ова појава почела ширити према истоку у XVII вијеку, јасно је зашто је нема ни у говору Муслимана западне

⁵⁴ Ante Ujević: Imotska krajina, Split 1953, str. 82.

⁵⁵ Исто, 82, шире о овоме на стр. 71—92.

⁵⁶ Исп. код мене: Неки проблеми „Хасанагинице“ са посебним освртом на њену основну варијанту, Научни састанак слависта у Вукове дане, књ. 4, 1974, 339—360.

⁵⁷ М. Šimundić: Jezik narodne balade „Asanaginice“, Rad JAZiU, 376, стр. 111—131.

⁵⁸ Šimundić, op. cit. 118. Шимундићево мишљење о допирању чакавштине до Босне и Херцегвине, иако не ново, ни код нас, и проглашавање шћакавштине особином „čakavskog narječja“, одавно је оспорено.

⁵⁹ Шимундић, op. cit. 118.

Херцеговине, а ни у тексту „Асанагинице“ који је, иначе, претрпιο знатне измјене. Муслимани ни у Имотској крајини нису прихватили ову особину која се почела ширити са чакавског тла. Зато те особине није било у „Хасанагиници“, па је нема ни у „Асанагиници“. Ту се остало вјерно изворном стању. Та особина није ни касније постала саставни дио фонетике муслиманских говора, чак ни оних којима су Муслимани из Имотске крајине могли донијети, и натурити, и понеку особину својствену њиховом старом завичају.

Чини ми се да су исти узрочници и за појаву *j mj. љ* и *n mj. њ* у овим говорима. Одраније је познато⁶⁰ да је и ова појава везана за одређени број мјеста у Херцеговини и да је, искључиво, саставни дио фонетике муслиманског становништва у тим мјестима. За то би се могли навести и неки конкретнији примјери. Ја сам, на примјер, на Буни, код Мостара, ову појаву (тј. *j mj. љ*, *не* и *n mj. њ*), уз ћакавизам, биљежио од Муслимана који су овамо, управо њихови преци, доселили из западне Херцеговине, из Вргорца. Њихове комшије, такође Муслимани, али из других крајева Херцеговине, никако нису прихватале ту особину. Али, шћакавизма ни код њих није било. Зашто? То је проблем који може остати без одговора. Могуће је да је шћакавизам био први на удару, да је много стршио у овој штакавској зони и да се, као такав, први и изгубио. И за ово би се могло наћи потврда из савременијих описа наших говора.

V

А каква је даља судбина ових особина? То је једно од начелних питања, и не односи се само на говор о коме је ријеч и особине о којима се овдје расправљало. То је питање које се тиче језичког развитка уопште. Ми смо свједоци да се неке дијалекатске особине брзо повлаче, да нестају из употребе. Какав је редосљед тих процеса, зависи од говора и говорника. Што се тиче западнохерцеговачке проблематике, чини ми се да ће развој тећи овим редосљедом. Прво ће се уклонити разлике између оних који разликују и не разликују палаталне сонанте *љ* и *њ* и *ј* и *н*. Та се појава осјећа већ и данас. Затим ће нестати акање. И та је особина данас у узмицању. Најотпорнији ће бити икавизам и ћакавизам. Али и ту ће ћакавизам бити истрајнији. Икавизам ће се повлачити под утицајем школе и средстава информација. То је несумњиво. На жалост, ћакавизам није изложен таквој опасности. Напротив. Њега и те установе подржавају. Свјесно или несвјесно — није битно.

Београд

А. Пецо

⁶⁰ П. Ивић: Два главна правца, 177—179, и тамо наведена литература.

Z u s a m m e n f a s s u n g

A. P e c o

EINE DIALEKTPARALLELE

In der Abhandlung wird ein Vergleich zwischen den Dialekten von drei Dörfern aus der Westherzegowina (Čitluk — Posušje, Gruda und Vitina — Ljubuški) gemacht. Čitluk gehört zum *i-šća* Sprachtypus, in Grude ist ein Übergang zwischen den *i-šća* und *i-šta* Sprachtypen, festzustellen, und der Dialekt von Vitina gehört zu den herzegowinischen *i-šta* Sprachen. Die Unterschiede, die zwischen diesen regionalen Sprachen bestehen, sind beträchtlich. Ihr Ursprung ist jedoch nicht immer gleich.

In der Abhandlung wird ausführlicher auf das Phänomen von Ika-vismus, Akanje und Čakavismus in diesen Sprachen eingegangen. Alle diese Eigenschaften, sowie die Erscheinung von *j* st. *lj* und *n* st. *nj*, dehnten sich von Westen nach Osten Sicherlich, nicht alle zug gleicher Zeit, so daß sie keine gleichen Areale haben. Während der Štakavismus in dieser Sprachen ursprünglich ist, wurde er von unseren entfernten Vorfahren, die diese Gebiete in der Zeit der Slawenexpansion auf den Balkan eingebracht, während alle anderen, hier erwähnten Eigenschaften erst vom XIV Jahrhundert an diesen Gebieten Verbreitung fanden. So sind sowohl Ikaivismus als auch *-l > -a* eine gemeinsame Eigenschaft von Moslems und Kroaten, während *č, dž > ć, đ* einerseits, und Debilabialisation von *-m* am Wortende andererseits, auf die nationale Zugehörigkeit der Redner zurückzuführen sind: Čakavismus ist eine Eigenschaft der Sprache der Moslems, und Debilabialisation von *-m* ist charakteristisch für die Sprache der Kroaten.

Daraus lässt sich Folgendes schliessen: diese ganze Zone von regionalen Sprachen gehörte früher zur den štokavischen Dialektgruppe — ein Teil davon gehörte zu ihrem štakavischen, ein anderer zu ihrem šćakavischen Bereich. Alle wesentlicheren Änderungen haben auch in diesen regionalen Sprachen die Merkmale der što-Dialektgruppe. Das von beiden Seiten Zugebrachte ist also leicht zu unterscheiden.

**IKAVSKO-ŠTAKAVSKI GOVORI
ZAPADNE HERCEGOVINE**

ИМЕНИЧКИ ДЕМИНУТИВНИ СУФИКСИ *-че* И *-иче* У ГОВОРУ СЕЛА МИЛОШЕВА У ВЕЛИКОМ ПОМОРАВЉУ*

— Начини њворбе изведеница —

I

1. Суфикси *-че* и *-иче* спадају у главне носиоце деминутивнога значења на читавом источном делу територије јужнословенских језика. Они се јављају као врло продуктивни суфикси у бугарском и македонском језику,¹ а на територији српскохрватскога језика неједнако су заступљени, и у том погледу најпродуктивнији су у староштокавским говорима. Судећи по грађи коју пружа Вуков *Српски рјечник*, новоштокавски говори не познају суфикс *-иче*, а употреба суфикса *-че* у њима је ограничена, и везана је за означавање младунчади и младих припадника етничке или неке друге групе.²

Полазећи од структурних особености деминутивних изведеница са суфиксима *-че* и *-иче*, може се уочити да ови суфикси чине извесну опозицију према готово свим осталим суфиксима у српскохрватском језику. Творбена специфичност ових суфикса огледа се у њиховој способности да образују деминутиве како од именица мушког, тако од именица женскога рода — па чак, кад је у питању суфикс *-че*, у ређим случајевима и од именица средњег рода (нпр. м. р. *опанче* : *опанак*, *кљунче* : *кљун*, *облаче* : *облак*, *гроздиче* : *грозд*; ж. р. *мотиче* : *мотика*, *гранче* : *грана*, *торбиче* : *торба*; с. р. *кљупче* : *клубе*, *говече* : *говедс*, *ждрелче* : *ждребе* и сл.). На другој страни, у српскохрватском језику знатно је распрострањенији сложени деминутивни систем, који карактерише строга дистри-

* Село Милошево налази се у долини Велике Мораве, неколико километара северније од Багрданског теснаца. Говор Милошева, по својим основним карактеристикама, припада ресавском говорном типу. Географски положај села, као и изражене миграционе струје на овим теренима условили су да говор Милошева буде изложен и утицају млађег штокавског — шумадијског говора, и посебно утицају староштокавског — јужноморавског говора. (Првослав Радић, *Из ономастичке села Милошева у Великом Поморављу*, Ономатолошки прилози III, изд. САНУ, Београд 1982, стр. 419—458).

¹ Любомир Андрейчин, *Основна българска граматика*, Наука и изкуство, София 1978, стр. 100—101; Блаже Конески, *Грамастика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје 1982, стр. 290.

² Борис Марков, *Именице с наставцима -че и -чић*, НЈ књ. X, св. 7—10, Београд 1960, стр. 231.

буџија суфикса према роду именица које учествују у грађењу деминутива. Отуда су сви овакви суфикси, у ствари, специјализовани за одређени именички род (м. р. *опанчић* : опанак, *кљунчић* : кљун, *облачић/облачак* : облак, *гроздић* : грозд; ж. р. *мотичица* : мотика, *гранчица* : грана, *торбица* : торба; с. р. *клубенце* : клубе, *ждребенце* : ждребе и сл.).

Може се стога запазити да грађење изведеница суфиксима *-че* и *-иче* представља упрошћен творбени механизам.³ Отуда су деминутивне изведенице са овим суфиксима искључиво средњег рода, без обзира на то ког је рода именица у основи, док су изведенице са суфиксима *-ић*, *-ица*, *-к(а)*, *-(а)к*, *-це* и сл., или мушког или женског — или средњег рода, што зависи искључиво од рода именице која је у основи.

2. Проучавања творбе изведеница са деминутивним суфиксом *-че* у научној литератури, како нашој тако и страниј, карактеришу различити методолошки приступи. У томе је најпре предњачио дијахрони приступ, те се говорило о суфиксу *-е* (прасл. *-а*), из чијих се изведеница типа *ђаволче*, *ојанче*, *девојче*, *венче*, *ланче*, палатализацијом основинских консонаната *к* или *ц*, издвојио суфикс *-че* као самосталан: *јолујче*, *коњче*, *кљунче*, *шеширче*, *авионче* и сл.⁴ Означавања ове опозиције између суфикса *-е* (буг. *зџе* : зџб, *венче* : венец; мак. *носе* : нос, *волче* : волк, сх. *ојанче* : опанак, *бардаче* : бардак) и његовога деривата *-че* (буг. *мостче* : мост, *лџвче* : лџв; мак. *брајче* : брат, *рекче* : река; сх. *јастирче* : пастир, *ријче* : риба, *шеширче* : шешир) — осамостаљеног и уопштеног суфикса, постало је основни методолошки поступак већег броја радова из ове области.⁵

Суфикс *-иче* у оваквом методолошком поступку објашњава се такође суфиксом *-е*, који је, везујући се за основе на *-ика* и *-ица* (типа *јаглика* : *јагличе*, *лисица* : *лисиче*), аналошки проширен на именице женскога рода, које су своје деминутиве градиле суфиксом *-ица*⁶ (буг. *момиче/момица* : мома, *сестриче/сестрица* : сестра; мак. *брадиче/брадица* : брада, *книжиче/книжица* : книга; сх. *иљиче/иљица* : игла, *авличе/авли(ја)ца* : авлија и сл.).

³ Упрошћавање језичког система у бугарском, македонском и староштокавским српским говорима, поред познате аналитичке деклинације и компарације, експираторне акцентуације и сл., може имати одраза и у творби речи. Ово се делом и очитује у тенденцији за израженом доминацијом појединих творбених морфема у овим језицима.

⁴ A. Belić, *Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplikativ-suffixe*, Archiv für slavische Philologie, Leipzig 1901, стр. 204.

⁵ Ово је методолошки утемељено у низу граматики и студија — за српскохрватски језик: Александар Белић, *Савремени српскохрватски језик, II део: Наука о грађењу речи*, Научна књига, Београд 1949, стр. 69, 70, 142 и 143; Томо Марећ, *Грамматика хрватскога или српскога књижевног језика*, Matica hrvatska, Zagreb 1963, стр. 318, 319, 320; Борис Марков, *Именице с наставцима -че и -чић*, НЈ књ. X, св. 7—10, Београд 1960, стр. 231, 232, 233, 234; — за бугарски језик: Ј. Андрейчин, К. Попов, Ст. Стојанов, *Грамматика на български език*, Наука и изкуство, София 1972, стр. 99, 100; Михаил Виденов, *Към словообразването на годечкия говор*, Годишник на Софийския университет, том LXV 1, София 1972, стр. 110, 111; — за македонски језик: Блаже Конески, *Грамматика на македонској мѣнерној језик*, Култура, Скопје 1982, стр. 290; — и др.

⁶ A. Belić, *Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplikativ-suffixe*, Archiv für slavische Philologie, Leipzig 1901, стр. 204.

Синхрони приступ проучавању творбе изведеница са овим суфиксима далеко је ређи.⁷ Суфикс *-че* се у оваквим радовима, с обзиром на то да полазе од савремене језичке перспективе, разматра као посебна творбена јединица, а не као сложени суфикс, односно дериват суфикса *-е*.⁸ Стога се изведеницама са суфиксом *-че* сматрају не само оне типа *јолујче, коњче, шеширче*, већ и изведенице типа *ојанче, девојче, ланче*, које се дијахроно одређују као изведенице са суфиксом *-е*.⁹

Суфикс *-иче*, у целини гледано, недовољно је обрађен у синхроној творбематици, а његова улога у творбеним деривационим односима добрим делом неразјашњена. То је нарочито видљиво у проучавању творбе у српскохрватском језику. Разлози за ово су вероватно у ограниченом броју изведеница са овим суфиксом, али и у њиховом дијалекатском — некијевном карактеру у нашем језику. (За разлику од суфикса *-че*, суфикс *-иче* не региструју граматике савременог српскохрватског језика.)

3. Овај рад полази од синхроног становишта као главног предуслова у анализи одређеног творбеног система. Он представља покушај да се на лексичком материјалу села Милошева успостави и анализира систем творбених модела изведеница са именичким суфиксима *-че* и *-иче* и, анализом начина творбе изведеница, утврди међусобан творбени однос ових деминутивних суфикса. У раду полазим од *лексичке морфеме*, коју чини именичка генитивна основа, и *творбене морфеме*, коју у овом случају представљају деминутивни суфикси *-че* и *-иче*, — као основних творбених елемената изведеница.

⁷ Главни разлог је пре свега у недовољно методолошки развијеном синхроном приступу у творби речи, што проистиче из многих нерешених питања. Једно од најважнијих управо је питање могућности одвајања синхронije од дијахронije у Сосиоровом смислу. Наиме, синхронiji се у почетку у творби (наизглед типично дијахроној лингвистичкој дисциплини) указивало мање поверења. Данас, међутим, истиче се да и генетички метод у творби, иако подразумева моменат дијахронije (нужно изражен у односу *изведеница : мотивациона реч*), не мора увек представљати одступање од синхронije. (Marija Ančić-Obradović, *Teorija tvorbe riječi i njena problematika*, Radovi, knj. VII, izd. Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo 1973, стр. 49).

⁸ Овакав методолошки приступ налазимо у следећим радовима: Stjepan Babić, *Tvorba imenica na -če*, Књижевност и језик, год. XVII, бр. 2, Београд 1970, стр. 202—207; Eugeniја Barić, Mijo Lončarić . . ., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 1979, стр. 248; Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Научна књига, Београд 1975, стр. 533; — за бугарски језик: Любомир Ан-дreyчић, *Основна бљарска граматика*, Наука и изкуство, Софија 1978, стр. 100, 101.

⁹ У нас оправдање за овакав методолошки поступак може бити и сама чињеница да српскохрватски говори, са изузетком појединих граничних и прелазних говора према бугарском и македонском, не познају деминутивни суфикс *-е* (типа *зубе : зуб, љаве : љава*), — осим ако нису у питању лексикализовани облици *јаре, ждребе, љрасе* и сл., који се и иначе искључују из синхроне творбене анализе.

Међутим, ово још увек није методолошки потпуно решено, те се отуда понекад у нашој литератури и са синхроног становишта говори о суфиксу *-е* и у изведеницама типа *девојче, ланче*, — и алтернатијама *к/ч* (девојк-/девојч-) или *ц/ч* (ланц-/ланч-) на морфемском споју (в. Вождо Ђорић, *Именички суфикси с иницијалним џ*, Књижевни језик, год. X, бр. 4, Sarajevo 1981, стр. 16).

II

А. СУФИКС -ЧЕ

ПРВИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини пуна генитивна основа именице мушкога рода. Приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, на морфемском споју могу се јавити сугласничке алтернације: а) ако се у финалној позицији генитивне основе нађе *звучни* консонант, он алтернира са својим *беззвучним* парњаком; б) ако се у финалној позицији генитивне основе нађу *ненепчани* фрикативи *с*, *з* или *х*, алтернирају са себи најближим *непчаним* консонантом *ш*.¹⁰ Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

а) умањени предмети и објекти:¹¹ авионче (:авио^н), амрелче (:амр^ел), асталче (:аст^ал), аутомобилче (:аутомо^бил), ашовче (:аш^ов), бардакче (:бар^дак), бокалче (:бока^л), бунарче (:буна^р), вирче (:ви^р), гајтанче (:гај^тан), гробче (:гр^об), груменче (:гру^мен), гуњече (:гу^ње), дренче (:др^ен), жбуњече (:жбу^не), залокче (:зало^г/ај/), зупче (:зу^пе), изворче (:изво^р), јексерче (:јек^сер), кавешче (:ка^веш), кайкче (:ка^иш), календарче (:кален^дар), каменче (:ка^мен), камионче (:ками^он), клинче (:кли^н), кољунче (:ко^љун), кожукче (:ко^жук), коренче (:ко^рен), крвче (:кр^ве), купејче (:купе^ј/ј/), лаваб^ојче (:лаваб^ој/ј/), лепче (:ле^пе/а/), липарче (:ли^пар), моторче (:мот^ор), обракче (:о^бра^к), ора^ш/ш/че (:о^ра/ш/), орманче (:ор^ман), павче (:па^ве), парад^ајшче (:пара^дајш), пиштољче (:пиш^тољ), плекче (:пл^ек), плукче (:пл^ук), прозорче (:про^зор), прстенче (:пр^стен), радионче (:ра^дио/н/), реш^ојче (:реш^ој/ј/), релче (:ре^ле), рокче (:ро^ке), рукавче (:рука^ве), сапунче (:са^пун), снопче (:сно^пе), таванче (:та^ван), тањирче (:та^њир), телевизорче (:телеви^зор), тигањче (:тига^ње), топче (:то^пе), тракторче (:тра^ктор), транзиторче (:транзи^тор), трнче (:тр^не), трунче (:тру^не), њалимче (:ња^лим), фењерче (:фе^њер), препче (:пр^еп), чајче (:ча^је), чукче (:чу^ке), цакче (:ца^ке), цемперче (:це^мпер), цепче (:це^пе), шалче (:ша^ле), шеширче (:шеш^ир), шљиварче (:шљив^ар), штапче (:шт^ап);

б) млада или мала бића — а) класа лица: анђелче (:ан^ђео), бокче (:бо^ке), ђаволче (:ђа^во), кумче (:ку^ме), мајсторче (:мај^стор), п^опче (:п^оп), синче (:си^не), чобанче (:чоба^нини); б) класа животиња: бикче (:би^ке), голубче (:го^луб), јеленче (:је^лен), к^ерче (:к^ер), коњче (:ко^ње), лавче (:ла^ве), мајмунче (:мај^мун), хуранче (:ху^ран);

в) млади припадник групе — а) класа етника: Ар^апче (:Ара^пини),¹² Бан^ађанче (:Бана^ђанин), Беог^рађанче (:Београ^ђанин), Б^угарче (:Бу^гарин), Југословенче (:Југосло^вен), Р^усче (:Ру^се), Ср^пче (:Ср^бин), У^жичанче (:Ужичанин), Франц^усче (:Франц^уз), Ц^иганче (:Ци^ганин); б) класа *националности*: Вла^јанче (:Вла^јин), Б^умбинче (:Бу^мбин), С^блинче (:Сб^лин), Ч^ун^гурче (:Чун^гур), Ср^ланче (:Ср^лан);

¹⁰ Беззвучно и непчано иницијално *ч* из суфиксне морфеме својом фонетском природом утиче у овим случајевима на финални основински консонант. Отуда се у основи врши процес асимилације — у првом случају по звучности, а у другом по месту творбе, што у оба случаја ствара *измењену* основу.

¹¹ У излагању грађе нисам издвајао значењске категорије које се јављају у малом броју примера и у појединачним творбеним моделима (нпр. категорија за означавање простора и површина — *авлице, ливаче, њиве, сојче*, делова тела — *илавче, зуйче/зубиче, ирсиче, рејче*, или вода — *вирче, њошче* и сл.). С обзиром на ограничени циљ рада нисам разматрао ни питање односа деминутивност — хипокористичност, што сматрам да представља предмет посебне анализе.

¹² Облици типа *чобанин, Арапин, Београђанин*, који у множини губе суфикс *-ин*, овај суфикс губе и у творби изведеница суфиксом *-че*.

г) **хипокористици**: Бајче (:Баја), Војче (:Воја), Горанче (:Гѳран), Данилче (:Данило), Драганче (:Драган), Драгољупче (:Драгољуб), Дракче (:Драги), Миланче (:Милан);

Напомене: 1) Овом творбеном моделу, поред бројних именица мушкога рода на *-ѳ*, припада и мања група именица мушкога рода која се завршавају вокалом: *леба*, *Баја*, *Воја*, *Данило*, *Драги* и сл. Заједничка карактеристика свих ових именица је да своје деминутиве граде пуном именичком основом.

2) Овај творбени модел у највећем броју изведеница обухвата неизмењену пуну именичку основу: бунар (бунар-) : бунарче, гуњ (гуњ-) : гуњче, жбун (жбун-) : жбунче, тањир (тањир-) : тањирче, бик (бик-) : бикче, мајмун (мајмун-) : мајмунче, Југословен (Југословен-) : Југословенче, Влајин (Влајин-) : Влајинче, Чунгур (Чунгур-) : Чунгурче, Драган (Драган-) : Драганче и сл. Пуна измењена именичка основа јавља се у мањем броју изведеница — а) када звучни финални основински консонант алтернира са беззвучним: гроб (гроб-) : гробче, зуб (зуб-) : зубче, голуб (голуб-) : голубче, Драгољуб (Драгољуб-) : Драгољубче, залог (залог-) : залогче,¹³ бог (бог-) : богче и сл.; б) када ненепчани финални основински консонанти *с*, *з* или ретко *х* алтернирају са непчаним *ш*: Рус (Рус-) : Русче, Француз (Француз-) : Француче, кавез (кавез-) : кавешче, орах (орач-) : орашче и сл. Међутим, сугласничке алтернације последњег типа врло су ретке у говору села Милошева, како због неодрживости консонатске групе *шч* у овом говору (в. фусноту 14), тако и због неодрживости гласа *х*.

Посебан тип измењене основе налази се у примерима *каишче* (:каиш) и *обракче* (:образ), у којима финални основински консонанти *ш* и *з* алтернирају са консонантом *к*. Слично је и у примеру из Ресаве — *Влакче* (:Влак/х/) (*Ресавски ѿвор*, 359), у коме финални основински консонант *х* алтернира са консонантом *к*.¹⁴

3) Именице страногa порекла, поред тога што се фонетски и морфолошки адаптирају овоме говору, адаптирају се и творбено. То је у овом случају нарочито видљиво у именица које се завршавају вокалима *е* или *о*. Ове именице добијају формална обележја именица мушкога рода увсђењем протетичког (кон)сонанта, који се нарочито јавља у косим

¹³ Потврђен је и облик *залогче*, у коме учествује окрњена основа — /залог-/ : залогче. С обзиром на то да окрњену основу именица мушкога рода узимам за обележје другог творбеног модела, изведеница *залогче* припада овом моделу. Овакви дублетни облици јављају се, међутим, и код других деминутивних изведеница (уп. *кожуче/кужуче*, *сопче/собиче* и сл.).

¹⁴ Поред измењене основе *каишче*, *обракче*, *Влакче*, коју условљавају консонатске алтернације *ш/к*, *з/к* и *х/к*, јавља се у овом говору у оквиру лексичке морфеме и окрњена основа — /каиш-/ : кайче, /образ-/ : обраче, /орач-/ : ораче. Узрок овоме је гласовна промена по којој консонантска група *шч* у неким примерима прелази у (*к*): *каи(к)че*, *ѳу(к)че*, *да(к)чица* и сл. Ова гласовна промена различито се тумачи у науци (в. А. Пецо и Б. Милановић, *Ресавски ѿвор*, СДЗБ XVIII, Београд 1968, стр. 283 и 359).

падежима (уколико се у тој функцији не јави општи падеж са предлозима): *куйе(ј)*, *куйеја*; *лавабо(ј)*, *лавабоја*; *решо(ј)*, *решоја*; *радио(н)*, *радиона*; *биро(в)*, *бирова* и сл. Отуда и деминутивне изведенице: *куйејче*, *лавабојче*, *решојче*, *радионче*, *бировче* и сл.

4) У изведеницама *ђаволче*, *дренче*, *коренче*, *синче*, *зуйче*, *каменче*, *клинче*, *лејче* за мотивационе речи узео сам облике *ђаво*, *дрен*, *корен*, *син*, *зуб*, *камен*, *клин*, *леб(а)*, а не облике *ђаволак*, *дренак*, *коренак*, *синак*, *зубиц*, *каменац*, *клинац*, *лебац*.¹⁵ Донекле сличан однос обухвата и примере из класе етника или патронима, где се, на пример, деминутиви *Бујарче*, *Јујословенче*, *Влјинче* изводе из основних облика *Бујарин*, *Јујословен*, *Влајин*, а не из њихових женских корелатива *Бујарка*, *Јујословенка*, *Влајинка*. Питање, пак, колико су управо деминутивни суфикси *-(а)к* и *-(а)ц*, као и моциони суфикс *-к(а)*, у основама овога типа у прошлости били значајни за стварање и уопштавање суфикса *-че*, тиче се само историјске перспективе.¹⁶

ДРУГИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини окрњена генитивна основа именица мушкога рода, и то оних именица чија се основа завршава консонантима *к*, *ц*, *д*, *ш*, *ћ* и *ч*. Приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, ови финални основински консонанти се губе. Овај творбени модел обухвата следеће значејске категорије:

а) умањени предмети и објекти: бардаче (:бардак), барјаче (:барјак), батаче (:батак), брабоњче (:брабоњак), будаче (:будак), бупче (:бубац), венче (:венац), грудњаче (:грудњак), дукаче (дукат), јастуче (:јастук), језиче (:језик), кайче (:каип), катанче (:катанац), кладенче (:кладенац), кожуче (:кожук), комаче (:комад), конопче (:конопац), конче (:конац), коче (:колац), краставче (:краставац), крвече (:крвет), крденче (:крденац), ланче (:ланац), левче (:левак), лонче (:лонац), новчанџче (:новчанџ), облаче (:облак), обраче (:образ), опанче (:опанац), оџаче (:оџак), пакече (:пакет), патрљче (:патрљак), послужбниче (:послужбник), поточе (:поток), прслуче (:прслук), пупче (:пупак), сандуче (:сандук), сокаче (:сокак), струче (:струк), стомаче (:стомак), трпуче (:трупац), чанче (:чанац), чапоњче (:чапоњац), чекиче (:чекџ);

¹⁵ Први разлог за ово је чињеница да су деминутивни суфикси *-(а)к* и *-(а)ц* непродуктивни у овоме говору, што нарочито показују „изведенице“ са суфиксом *-(а)ц*, које су најчешће семантички специјализоване (зубац, каменац, креветац . . .), или су, пак, неутралисале своје деминутивно значење (клинац, лебац, братац . . .). Други, значајнији разлог проистиче из методолошке потребе да се у синхроној творбеној анализи полази од доследније утврђене мотивационе речи, јер је методолошки неоправдано за мотивациону реч једном узимати неутралан облик (опанац : опанак, шубарче : шубара), а други пут нпр. деминутивни облик (ђаволче : џаволак, игличе : иглица) — што, у ствари, најчешће показује праћење дијахроне осе.

¹⁶ Код А. Белића, на пример, налазимо: „Према *ђаво* : *ђаволак*, *ђаволче* — одваја се *-че* као наставак, исп. *акџа* : *акџаче*, *идведо* : *идвече*.“ (*Савремени српскохрватски књижевни језик, II део: Наука о изражању речи*, Научна књига, Београд 1949, стр. 70).

б) млада или мала бића — *а*) *класа лица*: братање (:братанац), војничче (:војник), ћаче (:ћак), наџче (:на/х/од), паџорче (:паџорак), сељаке (:сељак), трговче (:трговац), унџче (:унук), човече (:човек), *б*) *класа животиња*: врапче (:врабац), зеце (:зец);

в) млади припадник групе — *а*) *класа еџника*: Брзање (:Брзанац), Јагодиначе (:Јагодинац), Лаништање (:Лаништацац), Лаповче (:Лаповац), Милошевече (:Милошевац), Неџче (:Неџац), Палестиначе (:Палестинац), Шумадинче (:Шумадинац); *б*) *класа џаџронима*: Џцковче (:Џцковац), Окоџурче (:Окоџурац), Острџче (:Острџац), Церамарче (:Церамарац);

г) хипокористички: Бајче (:Бајка), бајче (:бајка = брат), дејче (:дејка = деда), тајче (:тајка = отац), ујче (:ујка = ујак);¹⁷

Напомене: 1) Овом творбеном моделу, поред бројних именица мушкога рода на *-џ*, припада и мања група именица мушкога рода које се завршавају вокалом: *бајка, ујка, џајка* и сл. Заједничка карактеристика свих ових именица је да своје деминутиве граде окрњеном именичком основом.

2) Основе које припадају овом творбеном моделу у највећем броју случајева у финалној позицији имају консонант *к* или *џ*:¹⁸ опанак (опанк-) : опан-че, пупак (пупк-) : пуп-че, батак (батак-) : бата-че, џак (џак-) : џа-че, ујка (ујк-) : уј-че; венац (вени-) : вен-че, врабац (врапи-) : врап-че, зец (зец-) : зе-че, Јагодинац (Јагодини-) : Јагодин-че и сл.

Ређе се, пак, именичке основе завршавају консонантима *џ*: дукат (дукаџ-) : дука-че, кревет (кревеџ-) : креве-че, пакет (пакеџ-) : паке-че, шпорет (шпореџ-) : шпоре-че; консонантом *д*: комад (комад-) : кома-че, наод (наод-) : нао-че; —или консонантима *ч* и *ћ*: бакрач (бакрач-) : бакра-че, колач (колач-) : кола-че, чекић (чекић-) : чеки-че.¹⁹

У овом творбеном моделу посебан случај представљају деминутивни облици *каиче* (:каич), *обраче* (:образ) и *ораче* (:ора/х/), у којима се крња основа ствара губљењем финалних основинских консоната *ш*, *з* и *х* (в. фусноту 14).

¹⁷ У малој групи хипокористичка именица мушкога рода, суфикс *-че* није проузроковао неутеризацију рода (мој Драганче, Дракче, Миланче, ујче). Питање је, међутим, да ли је једини разлог томе делимична неутрализација хипокористичког значења ових облика.

¹⁸ Томе су допринели и некада продуктивни суфикси *-(а)к* (< -џк), *-џк*, и *-(а)џ* (< -џџ), са изузетком суфикса *-(а)џ*, који је и данас продуктиван у грађењу етника.

Дијахроно гледано, у изведеницама овог творбеног модела суфикс *-че*, (односно иницијално *ч*) резултат је палатализације основинских консонаната *к* или *џ* у вези са деминутивним суфиксом *-е*. (Томо Марећ, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Матиса хрватска, Загреб 1963, стр. 319, 320).

¹⁹ У примерима типа *дукаче, кревече, комаче, чекиче*, консонанти *џ*, односно консонант *д* обезвучен у финалној позицији, и *ћ* губе се у вези са суфиксним иницијалним *ч*, због њихове међусобне фонетске блискости. Због истоветности два консонанта у непосредној вези, губи се финални основински консонант *ч* пред суфиксним иницијалним *ч* — у примерима *колаче, бакраче*.

3) Постоји мала група именица чији се финални основински консонант *к* не губи приликом везивања лексичке и творбене морфеме, већ се на пуну именичку основу додаје суфикс *-че*: *бикче, чукче, џакче, њлекче, њликче, кожукче* (мада и *кожуче*), *бардакче* (мада и *бардаче*). Ова тенденција је, чини се, израженија у једносложним речима, што упућује на закључак да у овим случајевима учествује пуна основа како би се избегла могућа семантичка нејасноћа. Примери двосложних основа (кожук-, бардак-), с обзиром на то да се у њих, приликом грађења деминутива, финални основински консонант *к* јавља као факултативан (кожуче/кожукче, бардаче/бардакче), могли би указати на аналошко уопштавање пуне именичке основе према продуктивном првом творбеном моделу.²⁰

ТРЕЋИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини пуна генитивна основа именица женскога рода. Уколико се генитивна основа завршава звучним консонантом, приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, јављају се алтернације *звучни/беззвучни* консонант. При том финални основински консонант алтернира са својим беззвучним парњаком.²¹ Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

а) умањени предмети и објекти: главче (:глава), гомилче (:гомџла), грабуљче (:грабуља), грџанче (:грџана), држаљче (:држаља), капче (:капа), кафџанче (:кафџана), колипче (:колиба), кофче (:кофа), кошуљче (:кошуља), крпајче (:крпаја), крпче (:крпа), марџмче (:марџма), маџукче (:маџуга), њивче (:њива), пољапче (:пољапа), поњапче (:поњапа), секијче (:секија), сџпче (:сџба), тојапче (:тојапа), трпче (:трба = стомак), фурунче (:фуруна), џедуљче (:џедуља), џипелче (:џипела), џарџпче (:џарџпа), шкџлче (:шкџла), шубарче (:шубара);

б) млада или мала бића — а) класа лица: бапче (:баба), бепче (:беба), жгепче (:жгеба = мршава женска особа), жече (:жџа), снајче (:снаја); **б) класа животиња:** жапче (:жаба), кобиљче (:кобила), крапче (:крапа), рипче (:риба), свињче (:свиња), српче (:српа);

в) хипокористици: Гајче (:Гаја), Данијелче (:Данијела), Дајче (:Даја), Добрипче (:Добрија), Јеленче (:Јелџа), Милевче (:Милџа), Мијче (:Мија), Невенче (:Невџа), Румџнче (:Румџна), Стџнче (:Стџна);

Напомене: 1) Овај творбени модел у највећем броју изведеница обухвата неизмењену пуну основу именица женскога рода: грабуља (грабуљ-): грабуљ-че, секира (секир-): секир-че, марама (марам-): марам-че,

²⁰ Примере типа *бикче, чукче*, с обзиром на то да их карактерише неокрњена творбена основа, уврстио сам у први творбени модел, док сам примере *кожу(к)че, барда(к)че*, у којима се јавља финални основински консонант као факултативан, у једном случају уврстио у први (кожукче, бардакче), а у другом случају у други творбени модел (кожуче, бардаче).

²¹ Није потврђена основа са фрикативним консонантом у финалној позицији, који би у вези са иницијалним суфиксним *ч* био асимилован по месту творбе у *ш* (уп. пример из првог творбеног модела *кавџиче : кавџе*).

кафана (кафан-) : кафан-че, жена (жен-) : жен-че, срна (срн-) : срн-че, Мира (Мир-) : Мир-че и сл. Измењена — обезвучена пуна именичка основа јавља се у мањем броју изведеница: колиба (колиб-) : кол~~и~~-че, беба (б~~е~~-) : б~~е~~-че, жаба (жаб-) : ж~~а~~-че, тојага (тојаг-) : тојак-че, мачуга (мачу~~г~~-) : мачук-че и сл.

2) У изведеницама *кошуљче*, *циџелче*, *цедуљче*, *чарайче*, *снајче* за мотивационе речи узео сам основне облике *кошуља*, *циџела*, *цедуља*, *чарайа*, *снаја*. У говору Милошева јавља се и суфикс *-к(а)* у деминутивној вредности, односно у значењу јединке издвојене из збира: *кошуљка*, *циџелка*, *цедуљка*, *чарайка*. (Изведенице са овим суфиксом понекад неутрализују своје деминутивно значење, те се притом семантички изједначују са основним обликом, нпр. *снајка* : *снаја*, што се јавља и код других суфикса — уп. *лебац* : *леб*, *клинац* : *клин* и сл.) Међутим, полазећи од синхроног приступа, овакве изведенице са суфиксом *-к(а)* нисам сматрао мотивационим речима у творби деминутивних изведеница са суфиксом *-че*.²²

Донекле сличан однос препознаје се и код властитих именица женскога рода, у којима се суфикс *-к(а)* јавља у моционој служби. Овде се, међутим, при одређивању мотивационе речи мора поштовати аутентичност именске форме. Отуда изведеница *Невенче* може за мотивациону реч имати и облик *Невена* и облик *Невенка*, изведеница *Руменче* — и *Румена* и *Руменка*, *Добрилче* — и *Добрила* и *Добрилка*, и сл. С обзиром на то да се у овим случајевима може јавити и пуна (Невена /Невен-/ : Невен-че, Румена /Румен-/ : Румен-че, Добрила /Добрил-/ : Добрил-че) и окрњена основа (Невенка /Невенк-/ : Невен-че, Руменка /Руменк-/ : Румен-че, Добрилка /Добрилк-/ : Добрил-че), ове изведенице припадаће и различитим творбеним моделима.²³

ЧЕТВРТИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини окрњена генитивна основа именица женскога рода, и то оних именица чија се основа завршава консонантима *к*, *ц*, *д*, *џ* и *ј*.²⁴ Приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, ови финални основински консонанти се губе. Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

²² Дијакроно гледано, међутим, овакве изведенице са суфиксом *-к(а)* (у мушком роду *-(а)к*, *-(а)ц*; в. прзи творбени модел, нап. 4) свакако су биле значајне за издвајање суфикса *-че*, као деривата суфикса *-е*.

²³ У овим хипокористичким изведеницама на *-че* облици се не може утврдити разлика између мотивационих речи са пуном и крњом основом (Руменче : Румена/Руменка), али је акценат у овим случајевима делом задржао дистинктивну функцију (Румџче : Румџна, Румџче : Румџна).

²⁴ Свакако да се структурно гледано у овим случајевима (уп. II творбени модел) могу претпоставити и други основински консонанти (нпр. *ђ*, *и*, *ћ* и сл. — в. Stj. Babić, *Tvorba imenica na -če*, стр. 202), који се везивањем лексичке и творбене морфеме губе из финалне позиције, али за њих, међутим, нема потврда у материјалу. Тако, на пример, Гл. Блезовић у *Речнику косовско-мешоховској дијалекти* наводи деминутив *кондче* : *кондџа* (= посуда), где се приликом грађења изведенице суфиксом *-че* из финалне основинске позиције губи консонант *џ* (уп. кречече : креч~~е~~-и, шпорече : шпор~~е~~-и, из првог творбеног модела).

а) умањени предмети и објекта: авличе (:авлија), артиче (:артија), букличе (:буклија), бургиче (:бургија), главиче (:главица — у значењу мере, количине), виљуке (:виљушка), вратниче (:вратњина), јабуке (:јабука), кајсице (:кајсија), каленче (:каленџа = посуда), канцелариче (:канцеларија), капице (:капија), карличе (:карлија = посуда), кашпиче (:кашпика), котарче (:котарица), купче (:купица = крчаг), кутиче (:кутија), ливаче (:ливада), лубенче (:лубеница), мотице (:мотика), олбвче (:олбвка), паприче (:паприка), свирајче (:свирајка), сличе (:слика), столиче (:столица), тепсице (:тепсија), тестиче (:тестија), тојаче (:тојага), турпиче (:турпија), узиче (:узица);

б) млада или мала бића — а) класа лица: девојче (:девојка), мајче (:мајка), ћерче (:ћерка), учитељиче (:учитељница); **б) класа животиња:** бакарличе (:бакарлија = врста голуба), гу(к)че (:гуска), живинче (:живинка), змијче (:змија), кокбче (:кокбшка), кукавиче (кукавица), кукувиче (:кукувија), лисице (:лисица), мџе (:мџка), маџе (:маџка), пилјаче (:пилјака = веће пиле), плбвче (:плбвка), свраче (:сврака), ћурче (:ћурка), шбче (:шбтка);

в) хипокористици: Владаначе (:Владанка), Данче (:Данка), Даринче (:Даринка), Живадинче (:Живадинка), Живче (:Живка), Збрче (:Зорка), Лепбче (:Лепојка), Љубинче (:Љубинка), Милосиче (:Милосија), Невенче (:Невенка), Радованче (:Радованка), Радобче (:Радојка), Радосиче (:Радосија), Рајче (:Рајка), Руменче (:Руменка), сејче (:сејка = сестра), тејче (:тејка = тетка);

Напомене: 1) Основе које припадају овом творбеном моделу у највећем броју случајева у финалној позицији имају консонант *к* или *ц*:²⁵ кашика (кашик-) : кашиче, мотика (мотик-) : мотице, девојка (девојк-) : девојиче, Радојка (Радојк-) : Радојиче; столица (столиц-) : столициче, узича (узиц-) : узиче, лисица (лисиц-) : лисииче и сл.

Нешто ређе се именичке основе завршавају (кон)сонантом *ј*. То се односи на именице које се завршавају на *-(л)ија*:²⁶ авлија (авлиј-) : авличе, капија (капиј-) : капииче, тепсија (тепсиј-) : тепсииче, змија (змиј-) : змииче, бакарлија (бакарлиј-) : бакарлииче и сл.

У именичким основама у финалној позицији ретко се налазе консонанти *д* и *џ*: ливада (ливад-) : ливаче, тојага (тојаџ-) : тојаче и сл. Уколико се пред финалним основинским консонантом *к* нађу консонанти *ш*, или *ч*, они се, приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, гуће заједно са консонантом *к* (в. фусноту 19) : шотка (шшћк-)// // (шошћ-) : шоиче, мачка (мачк-)// (мач-) : маиче, мечка (мечк-) // (меч-) : мечиче.

У овом творбеном моделу јавља се посебан тип крђе основе у вези са финалним основинским консонантима *к* или *ц*: *А*. Уколико се пред

²⁵ Бројности основа овога типа допринеле су именице које се завршавају на *-к(а)* и *-ц(а)* (уп. фусноту 19) — било да је реч о суфиксоидима (мајка, девојка, мотика, птица, столица), или о правим суфиксима, најчешће моционим (Владанка, Стојанка, гуска, лисица, учитељница).

²⁶ Познато је да су именице на *-(л)ија*, иако могу бити и словенског порекла (нпр. змија), већином турског порекла, односно ушле су у наш језик преко турског језика (авлија, капија, тепсија и сл). Основе именица овога типа пред суфиксом *-че* губе финални основински консонант *ј*, који и иначе у овом говору има изразито слабу артикулацију кад је у вези са вокалом *и*: капија : капииче, авлија : авличе, буклија : буклииче и сл.

финалним основинским консонантом *к* нађу консонанти *ш* и *с*, тј. ако се именичка основа завршава консонантском групом *шк* или *ск* (виљушка, кокошка, гуска), приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, групе *шк* и *ск* најчешће се — а) потпуно губе: виљушка (виљушк-)// (виљушк-): виљу-че, кокошка (кокошк-)//(кокош-): коко-че, гуска (гуск-)//(гус-): гу-че; б) ређе замењују консонантом *к*: гуска (гуск)//(гус-): гу-к-че (уп. фусноту 15). Б. Ако се у именичкој основи пред финалним консонантом *ц* нађе вокал *и* (тј. у суфиксоиду *ица*) у неким примерима, заједно са финалним консонантом *ц*, губи се и претфинални вокал *и*: лубеница (лубаниц-)//(лубени-): лубен-че, котарица (котариц-)//(котари-): котар-че, каленица (калениц-)//(калени-): кален-че.²⁷

2) У поређењу са бројем мушких хипокористика из првог творбеног модела, запажа се да је суфикс *-че* у овом творбеном моделу продуктивнији у грађењу хипокористика женскога рода. Најочигија илустрација за ово су властита имена која чине лексички пар по роду, а у којима је моцион суфикс *-к(а) — а*) корелатив према *-ћ*: Радованка/Радован, Живаданка/Живадин, Миладанка/Миладин, Миланка/Милан, Јсванка/Јован и сл.; б) корелатив према *-ко*: Живка/Живко, Славка/Славо, Рајка/Рајко, Радјка/Радјко, Љубинка/Љубинко и сл. С обзиром на то да би грађењем хипокористика суфиксом *-че* од властитих имена овога типа дошло до обличког изједначавања мушких и женских корелатива, разлика између ових корелатива обезбеђује се најчешће различитим начинима творбе њихових хипокористика. Наиме, суфиксом *-че* граде се најчешће хипокористици женских имена (Радсванка: Радованче, Живаданка: Живадинче, Миладинка: Миладинче, Радојка: Радојче, Љубинка: Љубинче), док се мушки хипокористици чешће граде унутар-обличком сегментацијом (Радован: Раде, Живадин: Жика/Жиле/Дине, Љубинко: Љуба/Љубе, Јован: Јова и сл.).²⁸

Б. С У Ф И К С *-ИЧЕ*

ПРВИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини пуна генитивна основа именица мушкога рода. На морфемском споју се не јављају консонантске алтернације. Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

а) **умањени предмети и објекти**: бориче (:бѡр), гроздиче (:грѡзд), дутиче (:дѡт), зубиче (зѡб), кључиче (:кљѡч), ноктиче (:нѡкат), мостиче (:мѡст), ножиче (:нѡж), пакетиче (:пакѡт), прстиче (:пѡст), прутиче (:пѡт), сатице (:сѡт), српиче (:сѡп), чешљиче (:чѡшаљ), шпоретиче (:шпѡрет);

б) **млада или мала бића** — а) *класа мача*: дечкиче (:дѡчко); *класа животиња*: веприче (:вѡпар), мишиче (:мѡш), овниче (:ѡван), петличе (:пѡто);

²⁷ Ст. Бабић наводи пример *ѣрлче : ѣрлица* (*Tvorba imenica na -ѡe*, стр. 202).

²⁸ У ретким случајевима, када се мушки и женски корелатив именице на *-че* изједначе, и акценат може постати дистинктивни елеменат (Мѡлан : Мѡланче, Драган : Драганче; Миланка : Миланче, Драгана : Драганче).

Напомене: 1) У овом творбеном моделу учествују два типа именичких основа — а) основе са консонантском групом у финалној позицији: грозд (грозд-) : грозд-иче, мост (мост-) : мост-иче, чешаљ (чешљ-) : чешљ-иче, дечко (дечк-) : дечк-иче, вепар (вейр-) : вейр-иче, ован (овн-) : овн-иче и сл.; б) основе без консонантске групе у финалној позицији: кључ (кључ-) : кључ-иче, нож (нож-) : нож-иче, прут (прут-) : прут-иче, шпорет (шпорет-) : шпорет-иче, миш (миш-) : миш-иче и сл.

2) Иако основе имерица мушкога рода, без консонантске групе у финалној позицији, своје деминутивне изведенице најчешће граде суфиксом *-че* (в. први творбени модел), налазимо их и у овом творбеном моделу, где суфиксом *-иче* граде своје деминутиве. То је, чини се, највидљивије у једносложних основа (*нож-*, *саш-*, *миш-*), што показује да се суфиксом *-иче*, односно иницијалним *и*, у овим случајевима избегавају могуће семантичке нејасноће, које би у творби суфиксом *-че* наступиле услед познатих алтернација на морфемском споју, или окрвљења именичких основа. Могу се, међутим, забележити и ретки дублетни облици: пакече/пакетиче : пакет, шпорече/шпоретиче : шпорет, зупче/зубиче : зуб.

Именице мушкога рода, са основом која се завршава консонантском групом, своје деминутиве граде искључиво суфиксом *-иче*.²⁹

ДРУГИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини пуна генитивна основа именица женскога рода. На морфемском споју се не јављају консонантске алтернације. Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

а) умањени предмети и објекти: бицикличе (:бицикла), блузице (:блуза), бресквиче (:бресква), бундице (:бунда), вазниче (:вазна), вангличе (:вангла), грудвиче (:грудва), игличе (:игла), јакниче (:јакна), кантиче (:канта), кесиче (:кеса), клупиче (:клуба), корпиче (:корпа), крагниче (:крагна), крушкиче (:крушка), кујниче (:кујна), кућиче (:кућа), лампиче (:лампа), ливадиче (:ливада), лоптиче (:лопта), машиниче (:машина), метличе (:метла), пушкиче (:пушка), рупиче (:рупа), сармиче (:сарма), свећиче (:свећа), свескиче (:свеска), собиче (:соба), тапниче (:тапна), тегличе (:тегла), тиквиче (:тиква), торбиче (:торба), флашиче (:флаша), црквиче (:црква), чашиче (:чаша), чергиче (:черга), четкиче (:четка), шерпиче (:шерпа);

б) млада или мала бића — а) класа лица: заовиче (:заова), курвиче (курва), сестриче (:сестра), теткиче (:тетка), ујниче (:ујна), б) класа животиња: козиче (:коза);

в) хипокористици: Персице (:Перса), Ранђиче (:Ранђа);

²⁹ То се наравно не односи на консонантске групе које у финалној позицији имају консонант *к* или *ц* (*опанк-*, *брабоњк-*, *пасторк-*, *венц-*, *конојц-*, *кратавц-* и сл.), с обзиром на то да се изведенице у овом случају граде додавањем суфикса *-че* на окрвљену основи, чиме нестаје и консонантска група (*опан-*, *брабоњ-*, *пастор-*, *вен-*, *коној-*, *кратав-* и сл. — в. други творбени модел).

Напомене: 1) У овом творбеном моделу учествују два типа именичких основа — а) основе са консонантском групом у финалној позицији: бицикла (бицикл-) : бицикл-иче, бресква (брескв-) : брескв-иче, вазна (вазн-) : вазн-иче, канта (канџ-) : канџ-иче, метла (меџл-) : меџл-иче, сестра (сесџр-) : сесџр-иче, ујна (ујн-) : ујн-иче и сл.; б) основе без консонантске групе у финалној позицији: блуза (блуз-) : блуз-иче, кеса (кес-) : кес-иче, кућа (кућ-) : кућ-иче, чаша (чаш-) : чаш-иче, клупа (клуј-) : клуј-иче и сл.

2) Иако основе именица женскога рода, без консонантске групе у финалној позицији, своје деминутивне изведенице најчешће граде суфиксом *-че* (в. трећи творбени модел), налазимо их и у овом творбеном моделу, где суфиксом *-иче* граде своје деминутиве. Потврђени примери показују, као и у претходном творбеном моделу код именица мушкога рода, да је то најпре случај са једносложним основама (*блуз-, кес-, чаш-, кућ-, клуј-*), што упућује на закључак да се суфиксом *-иче*, односно иницијалним *и*, у овим случајевима уклањају могуће семантичке нејасноће, које би у творби суфиксом *-че* наступиле услед познатих алтернација на морфемском споју, или окрђења именичких основа. Дублетни облици, као *ливаче/ливачице, сојче/сојчице*, ретки су.

Именице женскога рода, са основом која се завршава консонантском групом, своје деминутиве граде искључиво суфиксом *-иче*.³⁰

III

1. Суфикси *-че* и *-иче* основна су средства за творбу деминутива у говору села Милошева.³¹ Изведенице са овим суфиксима, мада се творе и од придевских и од глаголских основа, најчешће се творе од именичких основа. За разлику од других деминутивних суфикса, суфикси *-че* и *-иче* граде деминутиве како од именица мушког, тако од именица женског рода (само у појединачним примерима суфикс *-че* гради деминутиве и од именица средњег рода). Разумљиво је, стога, што су деминутиви на *-че* и *-иче*, без обзира на то да ли су изведени од именица мушког или женског рода, истог, тј. средњег рода.

2. Све изведенице са суфиксима *-че* и *-иче* граде се везивањем именичке генитивне основе и суфикса. У грађењу изведеница суфиксом *-че* може учествовати пуна или окрђена именичка основа,³² што

³⁰ То се не односи на консонантске групе које у финалној позицији имају консонант *к* (девојк-, оловк-, ћурк- и сл.), из истих разлога као у претходном творбеном моделу (в. фусноту 30).

³¹ Као конкурентни продуктивни деминутивни суфикси јављају се и суфикси *-ић*, *-чић*, *-иц(а)*, *-чиц(а)*, а ређе *-к(а)* и *-(а)к*.

³² У *Priručnoj gramatici hrvatskoga književnog jezika* (стр. 248) у измењене основе убрајају се *обзвучена* (роб : ројче), *окрђена* (момак : момче), и *основа са алтернацијом* (Рус : Рушче, слуџа : слушче). У овом раду, полазећи од критерија да ли основа има пун или окрђен број фонема, у пуне основе — али измењене, укључио сам и „обзвучене“, и „алтернационе“, подразумевајући у оба случаја одређену алтернацију на морфемском споју.

зависи од тога да ли број основинских фонема, приликом везивања лексичке и творбене морфеме, ослаје исти или се смањује. Пуна именичка основа може бити *неизмењена* — ако финалне основинске фонеме не алтернирају са другим фонемама (бунарче, камионче, бикче, анђелче, кошуљче, шубарче, свињче), или *измењена* — ако финалне основинске фонеме, приликом везивања лексичке и творбене морфеме, алтернирају са одређеним фонемама (голуб : голубче, колиба : колийче, риба : рийче, залот : залокче, бот : бокче, кавез : кавечиче, каиш : каикче). На другој страни, окрњена именичка основа настаје губљењем финалних основинских фонема приликом везивања творбених конституената (јастук : јастуче, венац : венче, колач : колаче, каиш : каиче, сврака : свраче, девојка : девојче, лисица : лисице, виљушка : виључе, кокошка : кокоче, лубеница : лубенче и сл.).

У грађењу изведеница суфиксом *-иче* може учествовати само пуна неизмењена именичка основа, што показује да морфемски спој не условљава нити губљење, нити алтернирање консонаната из основе.

У зависности од тога да ли у грађењу деминутива учествују именице мушког или женског рода, односно да ли у грађењу изведеница учествују пуна или окрњена именичка основа — све изведенице поделио сам на творбене modele.

3. Узимајући у обзир различиту дистрибуцију изведеница по одређеним творбеним моделима, може се закључити да структурне особености сваког модела условљавају могућност да он има више или мање изведеница. Тако, на пример, први творбени модел суфикса *-че* има највећи број изведеница, јер окупља именице мушког рода — које су и иначе бројније у језику. Осим тога, морфонолошки механизам овог творбеног модела не захтева посебне услове — осим избегавања консонантске групе или, код вишесложних основа, консонаната *к* и *ц* у финалној основинској позицији, што углавном карактерише и трећи творбени модел суфикса *-че*. На другој страни, остали творбени модели су због својих специфичнијих творбених принципа и критерија ограниченији у погледу бројности њихових изведеница. Тако, на пример, други творбени модел суфикса *-че* окупља само основе именица мушког рода које се завршавају консонантима *к*, *ц*, *д*, *ш*, *ћ* и *ч*, а четврти модел обухвата основе именица женског рода које се завршавају консонантима *к*, *ц*, *д*, *ш*, *ћ* и *ј*. Први и други, пак, творбени модел суфикса *-иче* обухватају основе именица мушког и женског рода, које се најчешће завршавају консонантском групом. Овакви морфонолошки принципи нужно условљавају и бројност изведеница у творбеним моделима.

4. Деминутивни суфикси *-че* и *-иче* представљају синонимне суфиксе. Али, не само то. Гледано са аспекта деривационе комбинаторике, односно условљености суфикса *-че* и *-иче* финалним основинским сегментима, могу се уочити и извесне законитости у грађењу изведеница овим суфиксима. Задржаћу се само на најважнијим:

I. Именичке основе, у чијем се финалном делу не налази консонантска група (авион-, дрен-, ћилим-, син-, ципел-, секир-, жен-, бардак-, батак-, дукаш-, колач-, кашик-, лисци-, зец-, ливад-), деминутивне изведенице граде суфиксом *-че*:

а) који се додаје на пуну основу (= вок.-конс./-че): авион-че, дрен-че, ћилим-че, син-че, ципел-че, секир-че, жен-че;

б) који се додаје на окрњену основу (= вок.-конс./конс.-вок./-че): бардак-/барда-че, батак-/баџа-че, дукаш-/дука-че, колач-/кола-че, кашик-/каши-че, лисци-/лиси-че, зец-/зе-че, ливад-/лива-че;

II. Именичке основе, у чијем се финалном делу налази консонантска група (опанк-, девојк-, снајк-, ланц-, вениц-, грозд-, овн-, вејр-, ил-, тацн-), деминутивне изведенице граде:

а) суфиксом *-че*, ако се консонантска група разложи (најчешће губљењем финалних консонаната *к* или *ц* — конс.-конс./вок.-конс./-че): опанк-/опан-че, девојк-/девој-че, снајк-/снај-че, ланц-/лан-че, вениц-/вен-че;

б) суфиксом *-иче*, ако се консонантска група сачува (тј. ако у финалној позицији нису консонанти *к* или *ц*): грозд-/грозд-иче, овн-/овн-иче, вејр-/вејр-иче, ил-/ил-иче, тацн-/тацн-иче.

Немогуће је, наравно, увек прецизно утврдити све деривационо-комбинаторичне принципе, нарочито уколико они својом прецизности и доследношћу прете да поремете семантику речи. Ово најбоље илуструју поједини изузеци од деривационо-комбинаторичних принципа, који се, не случајно, јављају код једносложних основа. Тако, на пример, једносложне именичке основе, у чијем се финалном делу налази секвенца вок.-конс. (бик-, цак-, плик-, чук-, плек-, нож-, миш-, сай-, блуз-, чаши-, кућ-), изведенице граде најчешће:

а) суфиксом *-че*, који се додаје на пуну именичку основу, иако се она завршава консонантом *к*: бик-че, цак-че, плик-че, чук-че, плек-че;

б) суфиксом *-иче*, иако се именичка основа, на коју се додаје суфикс, не завршава консонантском групом: нож-иче, миш-иче, сай-иче, блуз-иче, чаши-иче, кућ-иче;

Овим се у твораби деминутивних изведеница обезбеђује учешће пуних неизмењених именичких основа (дакле, неокрњених и неалтернативних), што је, с обзиром на то да су најчешће у питању једносложне основе, битан чинилац у очувању њихове семантике.

Све ово, међутим, даје довољно аргумената да се суфикс *-иче* у овом говору сматра варијантом суфикса *-че*.³³

Београд

Првослав Радић

³³ Иако се суфикс *-че* узима у суфиксни инвентар нашега књижевног језика, о његовој варијанти — суфиксу *-иче* нигде се не говори. То показује, пре свега, да ови суфикси нису довољно проучени у нас, односно да њихов статус у нашем књижевном језику, посебно у српској варијанти, није потпуно решен.

морфеме	ЛЕКСИЧКА МОРФЕМА = именичка генитивна основа; ТВОРБЕНА МОРФЕМА = суфикс -це ³⁴			
	МУШКИ		ЖЕНСКИ	
род	I		II	
творб. модел	I		II	
основа	пуна		пуна	
	неизмењена	измењена	неизмењена	измењена
примери	окрњена		окрњена	
	неизмењена	измењена	неизмењена	измењена
морфеме	ЛЕКСИЧКА МОРФЕМА = именичка генитивна основа; ТВОРБЕНА МОРФЕМА = суфикс -це			
род	МУШКИ		ЖЕНСКИ	
творб. модел	I		II	
основа	пуна неизмењена		пуна неизмењена	
примери	консонантска грозд-иче нокт-иче прст-иче чешљ-иче овн-иче	консонантска голул-иче бок-иче кавеш-иче Рулп-иче ораш-иче обра-иче каик-иче Влак-иче*	консонантска бор-иче нож-иче кључ-иче сјаг-иче пакт-иче	вокалска бицил-иче метл-иче исл-иче сестр-иче ујн-иче
основа	пуна неизмењена		пуна неизмењена	
примери	консонантска грозд-иче нокт-иче прст-иче чешљ-иче овн-иче	консонантска голул-иче бок-иче кавеш-иче Рулп-иче ораш-иче обра-иче каик-иче Влак-иче*	консонантска бор-иче нож-иче кључ-иче сјаг-иче пакт-иче	вокалска бицил-иче метл-иче исл-иче сестр-иче ујн-иче

³⁴ У табели на крају рада даје се преглед творбених модела суфикса -це и -иче. Примери са звездацима нису из грађе коју сам сакупио (в. у раду први и четврти творбени модел). Термином консонантска основа означавам основу са консонантском групом у финалној позицији, док термином вокалска основа означавам не-консонантску основу, односно основу без консонантске групе у финалној позицији.

Резюме

Првослав Радич

**ИМЕННЫЕ УМЕНШИТЕЛЬНЫЕ СУФФИКСЫ -ЧЕ И -ИЧЕ В ГОВОРАХ
СЕЛА МИЛОШЕВА В ВЕЛИКО-ПОМОРАВЛЕ**

Суффиксы *-че* и *-иче* являются важными носителями значения уменьшительности в болгарском и македонском языках, а также и в староштокавских и более поздних штокавских говорах сербохорватского языка. На такой широкой балканской территории славянского языка эти продуктивные суффиксы все чаще вытесняют другие суффиксы уменьшительности. В этом главное место занимает суффикс *-че*, чья словообразовательная специфичность отображается в способности образовывать уменьшительные формы и от имен существительных мужского и от имен существительных женского рода.

Эта работа является попыткой создания и исследования системы словообразовательных моделей уменьшительных производных слов с суффиксами *-че* и *-иче* на материале говоров села Милошева в Велико-Поморавле. Все производные слова с суффиксом *-че* разбиты на 4 словообразовательные модели, в зависимости от того, какого рода существительное в основе, а и от того, участвует ли в словообразовании полная (*ашовче, ћилимче, секирче, марамче*) или усеченная именная основа (*бардаче, кладенче, оловче, сѣоличе, авличе*). Производные слова с суффиксом *-иче* распределены на 2 словообразовательные модели, в зависимости от рода существительных в основе (*мишиче, нокѣиче, свећиче, ићиче*). Принимая во внимание определенные принципы деривационной комбинаторики, которые сказываются в распространении суффикса *-че* и *-иче* в различных именных основах, можно сделать вывод, что суффикс *-иче* в говорах села Милошево является вариантом суффикса *-че*.

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

МИОДРАГ СИБИНОВИЋ: Оригинал и превод — Увод у историју и теорију превођења, Београд: Привредна штампа, 1979, стр. 1—191.

Премда сва књига није сасвим новог датума, сматрали смо да актуелност њеног приказа у једном лингвистичком часопису тиме није умањена. Наиме, немамо скоријих студија из транслатологије написаних тако да се у њима теоријски обухватају и аспекти преводаштва у трајању старије и новије српске књижевности, а ти су аспекти, по природи материје, посебно интересантни за филологе сербокроатисте. Уосталом, о овоме ни пре Сибиновићевог дела није било систематичних прегледа.

Ако бисмо шире осмотрили терен науке о превођењу код нас (мислимо на научне раднике из СР Србије који су се њоме бавили), срели бисмо се, с једне стране, још и са зналачки написаном књигом Миле Стојнић „О превођењу књижевног текста“, изд. у Сарајеву, 1980, у којој има таваних језичких анализа; главно место у тој студији заузима методологија, јер ауторка у принципу одбија могућност постојања теорије књижевности. С друге стране, издата је (још старија, из 1978. г.) „Теорија и техника превођења“ В. Ивира, као и „Теорија превођења за курсеве и семинаре научних и стручних преводилаца“ Б. Јанчића (такође из 1978), и из 1983. г. Сибиновићево „О превођењу — Приручник за преводиоце и инокореспонденте“ — међутим, та издања имају претежно методолошки одн. уџбенички карактер.

Чињеницу да говор о овој књизи, или о оваквим књигама, не застарева, подржава податак да се у Југославији веома много преводи,¹ а да су проблеми превођења поезије у непосредној вези са појачаним у последње време занимањем за страног песничтво и за његове антологије.² Додајмо још да је теорија превођења почела школске 1979/1980. г. да

¹ Она заузима десето место на свету по броју преведених наслова, иако са тиражима означеним далеко скромнијим местом (податак у Сибиновићевој књизи, Поговор Б. Китановића, стр. 189).

² Последња је антологија Рање Ливаде: Модерно светско песничтво I—II, Београд, Просвета, 1983.

се предаје на Филолошком факултету у Београду, са акцентом управо на лингвистичкој компоненти. — Информативни прикази Сибиновићеве књиге: Р. Константиновића (Живи језици XXII/1—4, 86—88) и опширнији М. Јовановића (Мостови XI/2, 166—174) немају филолошких нагласака који се придају овом приказу.

Књига говори скоро искључиво о превођењу књижевних дела, а дели са на три веће целине. У првој су информације о историји превођења и о развоју теоријске мисли која је везана за њега, у свету и у Србији до почетка XX века. Други део носи чисто теоријски карактер и приказује савремена размишљања и сазнања, док трећи представља мали низ унеколико разнородних глава, подсећајући на скупљене минуциозно написане есеје о главној теми.

Читалац се у првом, најопширнијем делу упознаје са феноменом преводилаштва и са теоретисањем у вези с њим почев од сумерског епа о Гилгамешу (који је већ био превођен у миленијумима пре наше ере), преко римских асимилација грчких списа, даље, преко, велике проблематике библијских превода, све до схватања о тој интелектуалној вештини у хуманизму, ренесанси и даље код класициста, романтичара и реалиста. Занимљиво је сазнати да је још Цицерон, поводом својих превода Есхилових и Демостенових говора, исказивао погледе који нису далеки од савремених. Износио је да се у преводу мора сачувати физиономија оригинала, морају се сачувати његове мисли, међусобни однос форме и садржине у њему, његова експресивна моћ, а речи само онда ако то дозвољава језик на који се преводи. Речи морају одговарати норми тог другог језика, каквом се служе његови образовани представници. — Што се тиче библијских текстова, због претпостављене светости исказа у њима стари преводиоци су их често преносили буквално. Али је и ту било различитих решења. За Стари завет се као пример слободнијег поступка наводи Симахов превод на грчки, а за Нови завет Јеронимов на латински.

Као што се може видети, већ су се врло давно искристалисала два опречна теоријска става (између њих је, разумљиво, било прелаза): преводити треба лексички еквивалентно — преводити треба функцијски еквивалентно.

У књизи је дат само кратак помен ћирилометодијанског рада. Овде ће се у малој дигресији скренути пажња на најстарији одсечак наше књижевне прошлости, посебно на библијске и уопште црквене транслације код Срба током средњовековља, с чиме је у вези било и даље лексичко и изражајно богаћење у оригиналном српском стваралаштву.

Познато је, прво, да словенски дијалекти нису имали одговарајућих речи, нарочито апстрактних, за све оно што је требало том приликом први пут исписати; у овом погледу се понекад и лутало. И друго, историја познаје текстолошке редакције, синтаксичке и лексичке варијанте истих дела, за које не можемо рећи да потичу из језичког тражења или лутања.

Многи сектори ове проблематике обрађени су до данас узорно.³ Поједине студије и чланци осветљавају оно што је у оквиру овог излагања битно — разлике у приступу преводилачком чину сагласно идејним кретањима различитих епоха. Али што се тиче српскословенске књижевне продукције, мање је обрађивана тема о ревизијама старијих превода у светлу таквих идејних кретања, било по епохама, било по школама или центрима. Вероватно се, од ревизије до ревизије, може тачно утврђивати слика о томе — да ли се новом приређивачу чинило како је у постојећим предлошцима сувише преовладала дословност а смањила деловитност, па је он прегнуо да у нову верзију унесе више боје, сугестивности, реторике из оригинала, у границама дозвољених слобода. Или је у неком тренутку помишљено да је дати превод превише десакрализован, или да је на појединим местима нејасан или штур? Које су ревизије црквених превода биле углавном егзегетског а које углавном естетског карактера? Ми данас више знамо о томе шта је приликом ревизија рађено, а мање о томе зашто, по којим импулсима и са којих начелних становишта; најмање о томе — према којим су се грчким узорима правила та својеврсна „рукописна критичка издања“ без критичког апарата, уколико то нису биле самоникле домаће иницијативе, што би за нас било још значајније.

Ово су питања где се историја мисли о превођењу — Сибиновићев предмет — додирује са напном историјском филологијом и текстологијом.

Пратећи даљу светску историју превођења, аутор књиге набраја разне типове превода, заједно са резултатима савремених истраживања старе преводилачке праксе. Значајне доприносе самој теорији дали су Л. Бруни Аретино (XIV—XV век), П. Д. Гује (XVII—XVIII век), А. Ф. Тајтлер (XVIII—XIX век), затим Хердер, Шлегел, Шлајермахер, Гете, лингвиста Хумболт и други. За то време су се поступно уобличиле многе идеје, које се и данас прихватају као важеће. Тако је, нпр., скретана пажња на то да преводилац треба да поседује и литерарни, односно песнички таленат, да има „херменеутских способности“ (Бруни); затим, да се језик на који се преводи развија приликом превођења, јер се у њему истражују нове могућности изражавања (то су истицали многи теоретичари); исто тако, да преводећи ваља преносити чак и неправилности, „лажан правац образовања“ писца, замршеност изворних реченица и др., пошто је и то важно у психолошком и у етичком погледу (Шлегел); најзад, да је преводилачки језик еластичнији од одговарајућег

³ Спомињемо два синтетички написана дела, везана за српски средњи век, у којима има много принципских разматрања о преводилаштву: књига Клауса Троста *Untersuchungen zur Übersetzungstheorie und -praxis des späteren Kirchenslavischen — Die Abstrakta in der Hexaemeronübersetzung des Zagreber Zbornik von 1469* (приказао Д. Стефановић, ЈФ XXXVII, 293—296), као и Роберта Цета *Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen* (приказала И. Грипкат, ЈФ XXVIII/3—4, 541—548). Прво се, у теоријском делу, бави техником и стилем превођења, па се ту утврђује да приказани Шестоднев чува и садржински и формални идентитет према оригиналу, са одржаном беседничком структуром. У другом (писаном раније, али сведеном на ужу лингвистичку проблематику) има танано разрађених ставова о калкирању и превођењу сложених речи са грчког на српскословенски.

(тј. истог) стандардног, због чега се у преводу смеју репродуковати карактеристичне црте из језика оригинала (Шлајермахер). — Овим одељком се потврђује и илуструје факат да су поједине епохе имале своје одређене представе о преводилачком задатку.

У пододељку о српској теоријској мисли на ову тему, до XX века, спомиње се као први познати српски преводилац Сава Немањић. Преко кратког осврта и набрајања долази се до раздобља Орфелина и Доситеја, на коме се ауторова пажња зауставља, пошто овде отпочињу преводи значајни за конституисање савременог књижевног језика. Доситеј прокламује „оријентацију на особености и природу преводиоачевог језика“, карактеристичну и иначе за просветитељску епоху. Ј. Рајић више транспонује, преобраћа, посрбљује руске речи и облике, према запажањима која је у своје време изнео А. Младеновић и која се овде наводе. Почев од Е. Јанковића узимају маха специфичне „посрбе“, које ће постати честа појава у првој половини XIX века. Позната дела светске књижевности се адаптирају, одломци Енеиде се препевавају у десетерцу (покушај Ј. Хаџића), а неке песме се у нашим часописима штампају чак и непереведене. Све ово заједно представља различите кораке у проширивању културних видика тадашњег српског друштва.

Највећу улогу у том смислу одиграо је, јасно, Вук Караџић, са својим следбеником Ђуром Даничићем. Радећи на Новом завету, он је, на једној страни, био за верно превођење и против тада популарних „посрба“. На другој страни, био је за преносење смисла а не речи, па је на тај начин огромно проширио изражајне и стилске могућности народног језика.

Наука добро зна шта српскохрватски језик дугује славеносрбима, Вуку и Даничићу. Овде нам се указује прилика да истакнемо управо превођење као важан конституент у обогаћивању и вајању новог књижевног језика уопште. Превођење стоји често (не увек) према непосредном писаном твораштву као форсирани марш према обичноме: форсираним маршем се убрзано досежу неки циљеви, мада се неки и промашују, зависно од степена обдарености онога ко га спроводи. У мањој мери и савремени преводиоци освајају нове залихе могућних стилизовања мисли — нове метафоре, синтаксичке иновације и друго, нарочито када је у питању семантички вишеслојна поезија и проза. Колико је тек земљишта таквим путем освојено у XVIII и XIX веку! На самом примеру нашег библијског превода из средине XIX века могли би се потврдити наведени Брунијеви и Шлајермахерови ставови о језичком дару, о повећаној језичкој еластичности доброг преводиоца, као што су се ти ставови сјајно потврдили и антиципирани у историји немачког књижевног језика, на маестралном Лутеровом преводу.⁴

⁴ „С правом [би се] могло поставити питање да ли и велики преводи припадају књижевности народа за који су остварени“ (Александар Петровић, Приступ превођењу прозног књижевног дела, Мостови XI/4, 277). Подсетимо се да као извори за екскерпцију у великим описним речницима (нпр., у Речнику САНУ) фигурирају такође и преводна дела.

Пошто је укратко оцртао разнородне токове српског преводилаштва пре средине XIX века, аутор прелази на ону фазу која је настала после тога, када су се постигнути језички резултати продубљивали, а преводна књижевност их живо пратила и подстрекавала. Ту се говори о преводима одн. препевима Змаја и Лазе Костића, заједно са размишљањима и судовима који су излазили испод пера Богдана Поповића, Милана Ђурчина и неких других теоретичара. За Костићево име се везује успешан продор јамба у просторе српске поезије (код Саве Мркаља, као и код неколико других старијих српских песника, јампски метар се јављао тек у покушајима). Радован Кошугић је у својим „Примерима руског књижевног језика“ проучио мноштво препева руских стихова на наш језик и први уочио разлике између руског и српскохрватског језичког система на основу њиховог конфронтативно-диференцијалног разматрања, те дао „досад готово једини пример својеврсне специјалне теорије превода у српској литератури“. У мањем обиму је то урадио и у односу на полски и српскохрватски језик.

Следећи део књиге садржи неколико поглавља.

У првом — „Превођење као акт комуникације“ — истиче се да је теорију превођења у XX веку подстакао „буран и плодотворан“ развој лингвистике: структурно-лингвистичка методологија и афирмација „семантичког приступа човековој језичкој активности“. У синтези тих приступа дошло се до идеје о испитивању функционалности језика, одн. ефеката његовог механизма, а ово је дало основа да се и у теорији превођења постави као водећи принцип — функционална еквивалентност превода. У савременој науци о превођењу пажња се усмерава „посебно на синтаксичку, семантичку и прагматичну димензију“.

Друго поглавље је посвећено различитим класификацијама у оквирима преводилачког чина, које полазе из разних углова посматрања. Треће се зове „Предмет теорије превођења“, и ту је реч о психолошким, етнолошким и историјско-социолошким компонентама, неопходним у преводилаштву, истим оним којих има и у данашњој науци о језику: у психолингвистици, етнелингвистици и социолингвистици. Наука о језику и наука о превођењу се надовезују једна на другу. Управо је проучавање превода подстакло разраду „једне изузетно значајне лингвистичке дисциплине — компаративне лингвистике“ (запажамо феномен узајамног подстрекивања између њих). Али се теорија превођења мора бавити и самим процесом тог поступка, што није предмет лингвистике.

У поглављу „Лингвистички приступ превођењу“ говори се о разним схватањима везаним за ову тему, која данас постоје у свету. Аутор издваја основне modele створене у лингвистички оријентисаној теорији: ситуативни, трансформациони и семантички модел. О њима донекле говоре већ и сами атрибути. При томе је семантичком моделу и његовим подвидовима посвећена посебна пажња, као облику размишљања који „пружа велике могућности за објашњавање процеса, пренајлажење решења и оцењивање резултата превођења“. Најзад, одељак „Лингвистичка и књижевна концепција теорије превођења“ обавештава о томе да постоје схватања како се лингвистичка теорија не може применити на

књижевни превод. Међутим, све више постаје јасно да две наведене концепције имају много заједничког, или друкчије — да је теорија превођења у суштини лингвистичка дисциплина, али у домену књижевног превода проширена још и „књижевно-историјским, естетичким и поетичким чиниоцима“. У транслацији књижевних дела „лингвистички критеријуми, иако не могу бити доминантни, штите превод од безразложне преводачке слободе“.

На овом месту можемо рећи како се стиче утисак да у крајњој линији преводаштво иде својим токовима, а да различите теоријске концепције накнадно хватају те токове у регулисана корита. У теоријским радовима видимо доста дескрипција овог посла, а мање прескрипција, сем основних, које се у данашње време углавном и понављају. Сличну опаску износи и сам писац на стр. 153, закључујући да „теорија не може створити уметника, али може знатно убрзати његов развој“.⁵ Међутим, и овај наш приказ, као и само расправљање о теми, могли би се проширити дискусијом о томе шта је заправо теорија, нарочито у односу на хуманистичке области, да ли се она, и колико, преплиће с методологијом и да ли престаје да буде теорија уколико се испуњава нормативистиком, или је, обротно, један од њених задатака и тај да води ка неким нормама.⁶

Трећи део књиге састоји се од глава које се тичу неких специфичних разматрања и искустава. Прва глава — „Књижевни превод и време“ (између осталог, о Змајевом слободном препеву Љермонтовљевог „Демона“, којим је Змај, у суштини, проговорио о властитом погледу на свет). Друга — „Преводилачки индивидуални стил и књижевни превод“ (о уношењу сопственог књижевног и стилског израза у превод у разним сразмерама, зависно од књижевног рода; о карактеристикама Змајевог и Раичковићевог препевавања). Трећа — „О једном специфичном аспекту превођења прозе“ (о три српскохрватска превода Гогољевог „Шинџела“. Ту аутор разгледа распоред вокала у једној Гогољевој реченици, запажа у преводима одступања од вокалског контрастирања, те помишља да би еквиваленцију руском звучању требало тражити у контрастима мелодијских вокалских састојака, тј. у српскохрватским узлазним и силазним акцентима. У истој прозној реченици, у једном њеном делу, он примећује преовлађивање сугласника *n* на почецима речи. — Не спорећи да интонациони склоп добро написаног прозног фрагмента мора имати своју изражајну вредност, често и наглашенију естетску улогу, и допуштајући претпоставку да писац прозаиста местимично уноси

⁵ Уп. код А. Петровића (в. бел. 4; стр. 278): „Питање је да ли будући преводац може из . . . post factum анализа извући неку корисну поуку за свој будући стваралачки рад. Свако је ново преводљиво дело прича за себе“. У приказу М. Јовановића (споменутом напред) истиче се да праве лингвистичке теорије (или: лингвистичких теорија) превођења још нема зато што „немамо ни свеобухватну теорију о функционисању језика“.

⁶ Управо тако или слично размишља Сибиновић у једном свом каснијем чланку: Један могући концепт за преглед савремене југословенске теоријске мисли о превођењу, *Prevodilac* 2/82 (1982, Београд) 17—28.

појачану учесталост неког гласа као сигнификантну црту,⁷ тј. да фонолошка и фонетска структура у начелу имају и семантичку вредност, што је и иначе познато, сматрамо ипак да у таквим одликама текста не треба видети превише, и самим тим ни превише захтевати од преводиоца. Код неких теоретичара и критичара може се наићи на прецењено вредновање тих детаља још у много већој мери, па се наша примедба и односи више на њих, него на овде показана Сибиновићева запажања и сугестије.) Четврта глава — „Приступ преводу лирске песме“ (теоријска разматрања; три студентска прелова једне кратке песме руског песника А. Вознесенског — из области тзв. експерименталног преводјења; прелови Десанке Максимовић и Густава Крклеца Жупанчичеве словеначке поезије).

Рећи ће се још која реч о неким видовима ове проблематике који су мање додирнути у књизи или уопште нису.

Као специјалну врсту преводјења посматрамо двојезичне речнике (одн. двојезичне комплексе у евентуалним вишејезичним подухватима те врсте). Поставља се питање — какав је преводилачки поступак у њима, да ли је то само „стручно“, чисто референцијално преношење из једног језика у други? Разматрања о томе, колико нам је познато, код нас не постоје, а овде ће се рећи само толико да између метода дефинисања у једнојезичним и двојезичним речницима мора постојати начелна разлика: у двојезичној лексикографији се брзо препознају адекватни и мање адекватни дефиницијски поступци, при чему се мерила за ту процену разликују од оних мерила која примењујемо кад говоримо о описним речницима.⁸ С обзиром на све даљи и све сложенији живот сваког језика уопште, који изискује све тананију детаљизацију тумачења већ и у једнојезичним речницима, с обзиром на метафоричну, метонимијску и сличну употребу речи која се по језицима развија независно, посао око прављења комплетних (било којих) двојезичних речника практично је несавладив и никако се не би могло рећи да се он своди на контрапунктирање истоветних јединица. Данас се израђују двојезични фразеолошки речници, диференцијални речници сродних језика, а постоје и друкчији задаци у овој области. То представља садашњи, свакако не и завршни ступањ у историјату ове лексикографске гране: од наивног прављења *coria verborum*, преко речника који су идентификовали основно значење речи у једном језику са основним значењем у другом, дошло се до таквих дела где се тзв. лева страна обрађује с десне стране веома подробно, укључујући најразноликије особености основне одреднице.

Подразумева се да преводилац познаје језик са кога преводи толико да му стандардна обавештења нису потребна. Али о специјалним облицима употребе појединих речи, о фраземама, устаљеним везама, о терминолошким специфичностима и сличној изражајној грађи која је изра-

⁷ Појава алитерација и асонанца је ипак неупоредиво функционалнија у песништву.

⁸ Дотакла сам се овог питања у приказу Словеначко-српскохрватског речника Ј. Јуранчича, ЈФ XXXIX, 285—289.

стала на асоцијацијама и говорним обичајима у језику изворнику, он ипак мора понекад да тражи обавештење; разумљиво, за њега су још значајнији велики описни речници — изворног језика, али каткада и циљног. Постоји тенденција да се израђују и нарочити преводилачки речници.

Убадићемо овде оштроумну опаску А. Петровића:⁹ „Лексикони се компилирају на основу већ увелико објављених књижевних и научних дела. Зато су и писац и преводилац, силом прилика, једна врста „будућих лексикона, или потенцијалних вокабулара“.

Друга допуна се тиче неких чињеница у вези с метриком.

Из Сибиновићеве књиге, а и из читалачког искуства, види се да је превођење поезије прозом данас скоро сасвим напуштено. Да ли се у прелевима треба служити истим стопама, макар оне и не одговарале природи језика на који се прпевава, или оним које у свести носилаца другог језика функционишу као стопе у изворнику, или каквим другим метричким средствима — о томе постоји компетентна литература са, рекло би се, компетентно исказиваним дилемама. (То се тиче првенствено класично писане поезије, с њеним врстама ритмизирања, стопним и цезурским, одн. тонским и квантитативним или њиховим комбинацијама.) За разне парове језика и сама решења, или предлози решења, неминовно су различити. Али ваља скренути пажњу на то да чистоти метра у оригиналу треба по могућству да одговара иста мера чистоте у преведеној реплици.

Када се код нас говори о песништву, па и о прпевавању, спомињу се, као елементи који значе разлику према прози, згуснутост израза, живост, тананост осећања, чешћа метафоричност, хармонија у широком смислу итд., али се ретко говори о чисто музичкој компоненти. Међутим, управо су музичке карактеристике у једнаким или (што је чешће) систематизованим и донекле предвиљивим сегментима поетског језика те које такође у великој мери оправдавају поезију пред прозом, па се зато не смеју занемаривати ни у прпевима. У оној половини књижевне уметности која се зове песништво учествује друга уметност, музика, представљајући умногоме сам смисао песништва, у сваком случају његов прадавни исконски смисао. Као што се зна, слушање музике обично резултира препознавањем ритмичких одсека, унесеношћу у ритмичку структуру, те слушалац, понет предосећањем даљег ритма (донекле и предосећањем специфичног „слика“ као искључиво временског доживљаја), ужива у сазнању онога што тек наилази, а то се чак може назвати својеврсном илузијом творачког саучесништва. „Прогнозирање“ ритма јесте задовољство доступно сваком просечном љубитељу музике — а што је овде важно да се истакне, и сваком слушаоцу и читаоцу ритмизирание поезије. Тог задовољства не треба лишавати ни оне који се користе прпењима.

⁹ В. бел. 4; стр. 279.

Не заборављамо, наравно, ни савремено песништво, у коме ствараоци не иду за таквом доследнијом предвидљивошћу. Али и у тим стиховима без схема, са расутиим нагласцима, такође присуствује музика о којој говоримо, на било којем ритмичком нивоу, уколико је песник прави. Ту се појављује паралелизам смисаоних јединица, ритмовање и чак „римовање“ мисли, или усаглашеност временских краћих али садржајно поентираних одсецака са дужим а мање семантички шаржираним.¹⁰ Може постојати и психолошки ритам, а не само акустички; могу постојати тактови — идеје. Такав се принцип даље било грана, било упрошћава, али у самом језгру поетског језика он је мање-више увек препознатљив. Теорија препевавања мора водити рачуна о њему.

Закључићемо у светлу језичких интересовања. Ствари се — за лингвисту — своде на то да постоје, према основној подели, стручни преводи, где познаваће два језика и њихове микростилистике игра пресудну улогу, и књижевно-уметнички, где је потребно и то, и још много више, све до креативног акта. Када Бранимир Живојиновић каже да би „највећа амбиција теорије превођења требало да буде у томе да помогне теорији естетичке валоризације“, и кад сам Сибиновић говори да је теорија књижевног превођења заснована на књижевно-естетским елементима, онда би се на први поглед помислило да је лингвистичка наука некако споредна у овој делатности. Али када сви знамо да је истребно изврсно знати туђ језик да би се преводило на свој, а исти Б. Живојиновић примећује како је приликом превођења важније изврсно знати свој језик него туђ,¹¹ већ је јасно да је максимална језичка верзираност незаобилазна у умећу превођења; а ни то, разуме се, није све. У овом умећу сама лингвистика као теоријска дисциплина приказује своје даље домете: конфронтирање језика, нарочито у њиховим синтаксичким и стилским сферама, упоређење норми, изналажење јединица праве језичке еквиваленције, ефекти рецепције итд. — о чему се врло често и говори у расправама о преводилаштву.

Преводилачка теорија је тесно повезана са лингвистиком. Преводиоци и теоретичари ове струке (често и теоретичари и историчари књижевности), срећући се непрестано с питањима језика, уздижу се, било интуитивно, било управљено, до лингвистичке обавештености; снисе се занимају за питања језичке науке, јер им је то преко потребно. Лингвистички стручњаци код нас сразмерно ретко разматрају ову област језичке активности, њене премисе и њене исходе. Није искључено да су лингвисти на неки начин фрустрирани чињеницом што лингвистика овде мора да се бави оним „језиком“ који, према Ј. Лотману, оличава веома широку спознајну делатност, и што још и нису сасвим рашчишћена схватања о вези између граматичке и смисаоне стране у њему.

¹⁰ Из познате „Крваве бајке“ Десанке Максимовић: „Било је то у некој земљи сељана / На брдовитом Балкану. / Умрла је мученичком смрћу / Чеза ђака / У једном дану“. Краткоћа два последња сегмента компензирана је трагиком њихове денотације.

¹¹ Оба навода: Белешке о превођењу, Мостови XII/1, 29.

Надамо се да ћемо имати у рукама наставак Сибиновићевих излагања о српским теоретичарима превођења у XX веку (сетимо се колико је само мисаона била у том погледу Исидора Секулић, а колико и језички и теоријски инспиративан као преводац Станислав Винавер). Тај део у овој књизи није обрађен, али постоје наговештаји да ће се и он појавити.¹² Теоријска мисао о превођењу је код нас жива. Само од 1945. до 1982. године (податак за целу Југославију) објављено је око 1300 оригиналних текстова наших аутора из области транслатологије, не рачунајући многобројне преводе.¹³

Београд

Ирена Грицкај

¹² В. у чланку цит. у бел. 6, 17—18, и према непосредном саопштењу.

¹³ Ј. Јанићијевић, Мисао о превођењу у Југославији од 1945. до данас, Мостови XIV/1—2, 35.

В. А. ДЫБО, *Славянская акцентология. Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском*, Академия наук СССР, Институт славяноведения и балканистики, Москва 1981, 1—272.

Пред нама је дело једног од највећих познавалаца проблема везаних за словенску акцентологију. Од појаве Стангове *Словенске акцентуације* 1957. године, која је била својеврсна револуција у односу на дотадашње метатонијске теорије о словенском акценту, Дибоова књига представља најопсежнију студију из ове области. Мада наслов наводи на помисао да је реч о књизи која би могла бити увод у проучавања ове врсте, већ првих неколико страна казује нам да она то није, нити је тако замишљена. Књига је заправо наставак истраживања која су започела са Стангом и њена садржина претпоставља широко предзнање о претходном изучавању словенске акцентологије.

Већ у поднаслову аутор наглашава свој метод рада. Реч је, наиме, о покушају реконструкције акценатских парадигми у прасловенском језику, на бази поређења појединих словенских језика, као и поређења прасловенског са другим индоевропским језицима, пре свега балтијским. Реконструкција се базира на резултатима изучавања староруских, средњобугарских, старосрпских и хрватских акценатских система. Дибо се притом користи опсежним материјалом средњовековних источнословенских и јужнословенских (спорадично западнословенских) споменика, језичким документима каснијег периода (материјал кајкавског наречја XVI века, дела Јураја Крижанића из XVII века итд.), као и подацима из савремених словенских језика.

У уводу (Введение, 3—10) се даје кратак осврт на претходна проучавања словенске акцентологије, с посебним нагласком на Стангу, излажу се циљеви истраживања, метод рада, наводи се материјал на основу кога се радило, као и основне научне поставке које се даље у књизи разрађују.

Осим овог кратког увода књига има следећа поглавља: 1) Акцентне парадигме имени в балтијском и славянском (11—54), 2) Акцент-

ње типе деривата в праславјанском и правила их порождения (55—196), 3) Ударение праславјанског глагола и кардинални принцип построения балто-славјанској акцентној системи (197—262).

У првом делу књиге Дибо полази од акцентатског система, условно названог балтословенским, под којим се подразумева реконструисани систем који претходи балтијском и словенском. Две основне црте овог система су: 1) немотивисаност избора акцентатских типова неизведених речи, 2) мотивисаност избора акцентатских типова изведених речи акцентатским типом речи од које се изводе. Следи осврт на историју проучавања балтословенске акцентуације, почев од Лескиновог закона који говори о скраћивању финалних индоевропских дужина. Резултат ових испитивања био је познати де Сосиров закон и откриће два типа дужина у балтијском, као и чињеница да акцентатске парадигме именица у балтијском одговарају индоевропским типовима: а) охутона — балт. *kainá* грч. *πρωή*, балт. *algá*, грч. *ἀλφί*, б) барутона — балт. *mūse*, грч. *μῦα*, балт. *blūsá*, грч. *ψύλλα*. Одступања од овог правила јављају се као последица дејства Хиртовог закона (прецизираног В. М. Илич-Свитичем): ие. **grīva*, балт. **grīva*, прасл. **grīva*; ие. **māter*, балт. **mōte*, прасл. **māti* итд.

За прасловенски Дибо претпоставља три акцентатске парадигме именских речи, које су у директној вези са интонацијом: 1) а. п. *a* (ознака а. п. значи акцентатска парадигма) — акут на корену у свим формама парадигме; 2) а. п. *b*: укључује форме с акцентом на елементу који је иза корена и евентуално форме с нео-акутом на корену. Облици с нео-акутом јављају се уколико се иза корена налази редуковани вокал или вокал с нескраћеном дужином. Овом а. п. обухваћене су претежно лексеме у чијем је корену кратак вокал, кратак дифтонг или сонант; 3) а. п. *c* — покретни акцентатски тип који се састоји из: а) форми с акцентом на наставку или акутом на елементу који претходи наставку, где анализа показује да је у претходном стадијуму развоја језика уместо акута био завршни акцент, б) форми с циркумфлексом или кратким акцентом на корену. За сваку од ових акцентатских парадигми у тексту се наводи низ примера именских речи. Неки од њих су: 1) а. п. *a* — *bāba*, *gnīda*, *grādъ*, *nīтъ*, *stto*, *mŷъ*, *mīlъ/mīla/mīlo*, *pīlnъ/pīlna/pīlno*, *sēmę*, *bērme*, итд.; 2) а. п. *b* — *bl̄hā/bl̄hō*, *m̄glā/m̄glō*, *p̄stъ/p̄stá*, *vōskъ/vōská*, *ōgnъ/ognī*, *vīrhъ/vīrhū*, *ōstrъ*/ ср. род *ostrō*, *nōvъ*/ ср. род. *novō*, *lokъ/lokъvъ*, *zōbъ/zōbá*; 3) а. п. *c* — *golvā/gōlvō*, *nogā/nōgō*, *m̄šo*/ мн. *m̄šъ*, *zvērъ/zvērī*, *mīrъ/mīrū*, *žīvъ/žīvā/žīvo*, *ūxъ/suxa/sūxo*, *svekrъ/svĕkrъvъ*, *lōgъ/lōga*, *xđъ/xđda*.

Наведени акцентатски знаци обележавају следеће акценте: " — прасловенски акут, ' — нео-акут на дужини, ` — нео-акут на кратком слогу, ˘ — циркумфлекс, ˝ — кратки силазни акцент (на етимолошки кратким слоговима), ˊ — кратки акцент (на етимолошки кратким слоговима и оним у којима се кратио стари акут).

Напоменула бих да се овде ради о последњој заједничкој фази развоја свих словенских језика (дакле после преношења акцената са слабих јерова, али пре метатезе ликвида и образовања *r*, *l* у западнословенским и јужнословенским језицима).

Дибо се посебно задржава на а. п. с, поредећи балтијску и словенску ситуацију. Форме покретне акценатске парадигме с акцентом на наставку могу се у прасловенском, као и у балтијском, поделити на две групе: а) облици у којима су се наставци слили са претходним основинским вокалом (балт. *galvās, viršais, žvēriēs*; прасл. *golvŭ, vŕhŭ, zvĕri*). Аутор се овде још једном осврће на проблем скраћивања финалних дужина у прасловенском. Ове крајње дужине нису се скраћивале само у формама а. п. с уколико су биле под акцентом. Иначе, оне се у словеначком језику реализују у виду „новог циркумфлекса” у претходном слогу, а у српско-хрватском се чувају као праве дужине у низу наставака; б) облици у којима се пред наставком чува основински вокал. Овде се акценат може наћи или на наставку (*zvērĕmā*) или на елементу који му претходи (*golvāmi*), док је место акцента одређено типом основе: *а основе имају га увек на основинском вокалу, а *о, *и, *и основе на наставку. Баритоне а. п. с могле су, како је већ поменуто, имати само циркумфлекс, и овај акценат се у прасловенском јавља искључиво као карактеристика дугог слога баритона а. п. с. У балтијском, међутим, у овим позицијама могао се јавити и акут, зависно од прозодијске карактеристике коренског вокала (балт. *nīogas*, прасл. *nāgŭ*; балт. *gŭvas*, прасл. *živŭ*; балт. *jāunas*, прасл. *jŭnŭ*). О посебној природи словенског циркумфлекса сведочи и понашање баритона а. п. с уз енклитике и проклитике. У овим случајевима циркумфлекс се редовно преноси на проклитику, тј. енклитику (примери из средњовековних текстова: *ī bŏg, ī mŭr, ī smrti*, ђъ жѣ, бѣсъ жѣ, како бѡ), чиме се наведене форме а. п. с јасно одвајају од окситона а. п. с, као и од а. п. а и а. п. б, које у свим сличним позицијама чувају акценат. Дибо на основу овога закључује да баритоне а. п. с нису биле оротонијске, те се, сходно томе, словенски циркумфлекс, као и „обични кратки акценат” јавља као фразна варијанта ненаглашености. Прво поглавље Дибо завршава тврдњом о генетској неистоветности словенског и балтијског циркумфлекса.

Друго поглавље књиге бави се анализом акценатских типова деривата у прасловенском. Као и код неизведених речи, овде се разликују три акценатска типа: 1) непокретни акценат на основи (одговара а.п. а неизведених речи), са подтипима: а) акут на корену речи *stārŭcā/stārŭca, īstina/īstino, lāskavŭ/lāskava/lāskavo*; б) акут на суфиксу *dolŭna/dolŭno, moldĭca/moldĭcŭ, lŏkāvŭ/lŏkāva/lŏkāvo*; в) нео-акут на корену речи *ŗŏtŭnikŭ/ŗŏtŭnika, vŭdŏvŭstvo/vŭdŏvŭstva, žĕnŭskŭ/žĕnŭska/žĕnŭsko*; г) акценат на кратком вокалу суфикса *dobrŏta/dobrŏto, porŏvŭ/porŏva/porŏvo*; 2) тип с акцентом на наставку, односно нео-акутом на слогу који му претходи/одговара а. п. б неизведених речи - *živŭcŭ/živŭcā, rŏĭtnĭkŭ/rŏĭtnĭkā, božĭjŭ/božĭjā/božĭjĕ*; 3) тип с циркумфлексом, односно финалним акцентом (одговара а. п. с неизведених речи) *krĕpŏstŭ/л. krĕpŏstĭ, krĕvavŭ/krĕvavā/krĕvavo*.

Реорганизована схема изгледа овако:

- А = акут на основи (= а. п. а)
 В = акценат на наставку (= а. п. б)
 С = покретни акценат (= а. п. с)

- D = нео-акут на слогу испред суфикса са редукованим вокалом
 E = непокретни акценат на кратком вокалу суфикса
 F = непокретни акут на суфиксу
 G = дуги узлазни акценат (типа нео-акута) на суфиксу.

Акценатски тип деривата детерминисан је акценатском парадигмом речи од које се изводи, као и морфолошким и фонетским карактеристикама суфикса помоћу којег се гради. Суфикси се по својој природи деле на четири категорије: а) суфикси с редукованим вокалима, б) суфикси с кратким вокалима, в) суфикси с акутираним вокалима, г) суфикси с циркумфлексираним вокалима. У даљем тексту Дибо даје детаљну и прецизну анализу акценатских типова изведеница у прасловенском.

1. *Прва класа суфикса* (Дибо разликује две класе суфикса, у зависности од њиховог утицаја на избор акценатског типа деривата).

1.1. Суфикси с редукованим вокалима

1.1.1. *Придеви са суфиксом -ьскъ* имају следеће акценатске типове: а) A = a^u (при чему прво а означава акценатски тип деривата, а надредно а акценатску парадигму речи од које се изводи) - *bābьskъ* < *bāba|bābъ*, *sъrbьskъ* < *sъrbъ|sъrba*, б) D = a^b - *ženьskъ* < *ženā|ženъ*, *gôrьskъ* < *gorā|gorъ*, в) C = c^e - *mъžьskъ* < *mъžъ|mъžā*, *mîrьskъ* < *mîrъ|mîru*.

1.1.2. *Придеви са суфиксом -ьнъ*: а) A = a^u - *věrьnъ|věrьna|věrьno* < *věra|věrъ*, б) D = a^b - *grěšьnъ|grěšьna|grěšьno* < *grěxъ|grěxā*, в) C = c^e - *děl'žьnā|děl'žьnā|děl'žьno* < *dělga|dělga*.

1.1.3. *Придеви са суфиксом -ѡкъ*: а) A = a^u - *glādъkъ|glādъka|glādъko* < *glādъ|glāda*, б) D = a^b - *blizъkъ|blizъka|blizъko* < *blizъ|blizā|blizō*, в) C = c^e - *krěpъkъ|krěpъkā|krěpъko* < *krěpъ|krěpā|krěpo*.

1.2. Суфикси с крајњим вокалима

1.2.1. *Именице на -остъ*: а) A = a^u - *rādostъ|rādosti* < *rādъ|rāda|rādo*, б) E = a^b - *mъdrъstъ|mъdrъsti* < *mъdrъ|mъdrā|mъdrō*, в) C = c^e - *lěnostъ|lěnosti* < *lěnъ|lěna|lěno*. За прајужнословенски систем претпостављају се следши типови: а) A = a^u - *rādostъ|rādosti*, б) E = a^b - *mъdrъstъ|mъdrъsti*, в) E = c^e - *lěnostъ|lěnosti*.

1.2.2. *Именице на -ота*: а) A = a^u - *čîstota|čîstotъ*, б) E = a^b - *dobrōta|dobrōtъ*, в) C = c^e - *lěpotā|lěpotъ*. Ови типови одговарају источнословенској схеми, док се јужнословенски систем разликује у типу C = c^e - *lěpotā|lěpotъ*.

1.2.3. *Придеви на -овъ*: а) A = a^u - *rākovъ|rākova|rākovo*, б) E = a^b - *drosdōvъ|drosdōva|drosdōvo*, в) C = c^e - *sněgovъ|sněgovā|sněgovo*.

1.3. Суфикси с акућираним вокалима

1.3.1. Придеви са суфиксом -енъ: а) А = a^a - *glīneŋō|glīneŋa|glīneŋo* < *glīna|glīno*, б) F = a^b - *stǫklĕnǫ|stǫklĕna|stǫklĕno* < *stǫklō|stǫklā*, в) C = c^c - *dĕrvēŋǫ|dĕrvēŋā|dĕrvēŋo* < *dĕrvo|dĕrvese*.

1.3.2. Придеви са суфиксом -авъ: а) А = a^a - *kōrstavǫ|kōrstava|kōrstavo*, б) F = a^b - *lōkāvǫ|lōkāva|lōkāvo*, в) C = c^c - *krĕvavǫ|krĕvava|krĕvavo*.

1.3.3. Именице на -ѣт-: а) А = a^a - *ǫgnĕ|ǫgnĕte* мн. *ǫgnĕta*, б) F = a^b - *osylĕ|osylĕte* мн. *osylĕta*, в) C = c^c - *pōrse|pōrsete* мн. *pōrsetā*.

1.4. Суфикси с циркумфлексираним вокалима. Овај акценатски тип у историјском развоју словенских језика доживљава најкрупније промене, тако да се само за један творбени тип може поуздано дати реконструкција:

1.4.1. Именице на -ина: а) А = a^a - *īstīna|īstīno* б) C = c^c - *žvīnā|žvīno*. Трећи акценатски тип може се само претпоставити: G = a^b - *čyrīna|čyrīno*.

2. Друга класа суфикса. У групи деривата са II класом суфикса не појављује се покретни акценатски тип C.

2.1. Суфикси с редукованим вокалима

2.1.1. Именице на -ъсь. Овој групи припадају деминутиви и именице изведене од придева (Добо истиче да у анализу не укључује изведенице од глагола): а) А = a^a - *xlĕbъсь|xlĕbъса* < *xlĕbъ*, б) D = a^b - *mōdrъсь|mōdrъса* < *mōdrъ*, в) B = b^c - *gordъсь|gordъса* < *gōrdъ*.

2.1.2. Именице на -ъса: а) А = a^a - *tyšъса|* ген. *tyšъсе* < *tyšъ*, б) D = a^b - *dvōrъса|* ген. *dvōrъсе* < *dvōrъ*, в) B = b^c - *pylъса|* ген. *pylъсе* < *pylъ*.

2.1.3. Именице на -ъсе: а) А = a^a - *sītъсе|sītъса* < *sīto*, б) D = a^b - *dĕnъсе|dĕnъса* < *dĕno*, в) B = b^c - *dĕrvъсе|dĕrvъса* < *dĕrvo*. Прасловенска ситуација најбоље се чува у источнословенским језицима, док је тип D у јужнословенским језицима доживео битне промене и скоро се изгубио.

2.1.4. Именице на -ѣје/-овѣје: а) А = a^a - *klīnъје* < *klīnъ*, б) D = a^b - *bĕrstъје* < *bĕrstъ*, в) E = a^b - *dĕrnōvъје*, г) B = b^c - *kōlsъје* < *kōslъ*.

2.1.5. Именице на -ѣја: а) А = a^a - *brātъја* < *brātrъ*, б) B = b^c - *družъја* < *družъ*, в) D = a^b — овај тип доживео је корените промене, а његовим остатком може се сматрати руско дјл. соколъя < *sokōlъ*, кобелъя < *kobĕlъ*.

2.1.6. Придеви на -ѣъ: а) А = a^a - *kōrvъѣ|kōrvъја|kōrvъје* < *kōrvā|kōrvō*, б) D = a^b - *kōzъѣ|kōzъја|kōzъје* < *kōzā|kōzō*, в) B = b^c - *božъѣ|božъја|božъје* < *bōžъ|bōžō*.

2.1.7. Именице на *-ьство*: а) $A = a^a - brátьство < brátrь$, б) $D = a^b - vьdovьство < vьdová|vьdovó$, в) $B = b^c - božьство < bđgь$.

2.2. Суфикси с крајњим вокалима. Дибо се не задржава на дериватима овог типа, будући да се о њима не може рећи ништа поуздано. Теоријски гледано, њихови акценатски типови одговарали би а. п. именица на *-ога*.

2.3. Суфикси с акућираним вокалима. У овој групи реконструишу се два акценатска типа: а) тип А, који се изводи од именских речи а. п. *a*, б) тип F, који се изводи од именских речи а. п. *b* и а. п. *c*. У анализи се посебно разматрају случајеви са интерфиксацијом.

2.3.1. Именице на *-ица*: а) $A = a^a - stárica < stárь$, б) $F_1 = a^b - stolьca < stólь$, в) $F_2 = a^c - golvьca < golvá|gólь$.

2.3.2. Именице на *-ина*: а) $A = a^a - mákovina, rákovina$, б) $F_1 = a^b - travьna, volovьna$, в) $F_2 = a^c - derivьna, domovьna$.

2.3.3. Именице на *-иџь*: а) $A = a^a - kúritьь, cárovitьь$, б) $F_1 = a^c - korljьtьь, korljьvitьь$, в) $F_2 = a^c - kьnežьtьь, kьnežovьtьь$.

2.3.4. Придеви на *-атъ*: а) $A = a^a - vьlnatь|vьlnata|vьlnato$, б) $F_1 = a^b - ženatь|ženáta|ženáto$, в) $F_2 = a^c - mьžatь|mьžáta|mьžáto$.

2.4. Суфикси с циркумфлексираним вокалима. Дибо истиче да реконструкција акценатских парадигми овог типа носи веће потешкоће. За прасловенски језик могу се претпоставити три типа: А, В, G.

2.4.1. Именице на *-арџь*: а) $A = a^a - kьrvárьь|kьrvárja$, б) $G = b^b - melkárьь|melkárja$, в) $B = b^c - mьsarьь|mьsarja$.

2.4.2. Придеви на *-ин*: а) $A = a^a - bábinь|bábina|bábino$, б) $G = b^b - lukinь|lukína|lukino$, в) $B = b^c - dьkterinь|dьkterina|dьkterino$.

2.4.3. Акценатски типови секундарних изведеница и акценатски именица на *-ик*. Именице са суфиксом *-ик* имају три акценатска типа: а) $A = a^a - čistькь, rátnькь$, б) $B = b^c - čestькь, dьlžьnькь$, в) $G = b^b - goľkь, běľkь$. Акценатски тип сложеног суфикса формира се према типу елементарних суфикса, почев од оног који је ближи корену речи. Следе таблице у којима се ова правила дају, као и табеларни преглед акценатских типова деривата у зависности од квантитативне и интонацијске карактеристике суфикса.

Треће поглавље књиге посвећено је анализи акцента прасловенског глагола и утврђивању општих принципа функционисања балтословенског акценатског система. Дибо се овде осврће на претходно поглавље, закључујући следеће: прасловенска а. п. *a* неизведених речи и деривата тип је с акцентом на корену; а. п. *b* је тип с акцентом на слогу иза корена. У оба случаја акценат припада коренској морфеми. Код речи изведених од а. п. *c* ситуација је различита. Деривати овог типа са првсм класом суфикса понављају акценатски тип речи од које се изводе, док

се изведенице са другом класом суфикса понашају двојачко: а) тип са акутом на суфиксу (уколико последњи слог суфикса садржи акутирани вокал), б) тип са акцентом на наставку (уколико последњи слог суфикса има кратак вокал или дуг вокал нескраћене дужине који одговара балтијском циркумфлексу). Код а. п. с акцент не припада коренској морфеми и тиме је овај тип супротстављен првим двама.

Оваква ситуација још се јасније осликава код акценатских парадигми у глаголском систему. Као полазну категорију Дибо узима презент јер „у глаголском систему делује правило по којем категорије глагола добијају акценатску парадигму одређену акценатском парадигмом презента”. Ово правило адекватно је принципу стварања акценатског типа изведенице у зависности од а. п. речи од које се изводи. Презентске основе тематских глагола деле се на две класе: 1) основе с кореном на бешумне гласове, дакле на вокал, дифтонг или сонант, укључујући и *v*, 2) основе с кореном на шумне консонанте. Прва група даље се разврстава на две подгрупе: I — корен на ликвиду или назал, II — корен на вокал + *j*, *v*. У свакој групи глаголи се деле на два низа (A, B) по присуству, одн. одсуству инфинитивне основе на *-a-*.

За глаголе с кореном на бешумне гласове релевантна је подела на две акценатске парадигме: а) покретна а. п. (= а. п. с), б) акутска, непокретна а. п. (= а. п. а, а. п. б). Непокретна а. п. има две варијанте, у зависности од прозодијског карактера корена: а.п. а се среће само код корена са дугим вокалима, а. п. б само код корена са кратким вокалима. Неки од примера су:

а. п.	а	б	с
Група I (A)	—	<i>koljò koljètъ</i> <i>jъmò jъmètъ</i>	<i>žьrò žьrètъ</i> <i>kľьnò kľьnètъ</i>
Група I (B)	—	<i>golgoljò golgoljètъ</i> <i>steljò steljètъ</i>	<i>zδvò zovetъ,</i> <i>děrò deretъ</i>
Група II (A)	<i>bъjò bъjetъ</i> <i>šъjò šъjetъ</i>	—	<i>lъjò lъjetъ,</i> <i>gnъjò gnъjetъ</i>
Група II (B)	<i>plъjъjò plъjъjetъ</i> <i>sějò sějetъ</i>	—	<i>kъjò kъjetъ,</i> <i>trъjò trъjetъ</i>

Презентске основе с кореном на шумне консонанте разликују се од прве класе презентских основа по својим дистрибутивним карактеристикама. Тип а. п. зависи од врсте презентске основе: а) покретну а. п. имају глаголи с презентском основом на *-e-* (*prědò|prědetъ*, *grъzò|grъzетъ*), б)

непокретну а. п. имају глаголи с презентском основом на *-je-*, *-ne-*. У непокретној а. п. акутиране основе мењају се по а. п. *a*, а циркумфлексиране и кратке по а. п. *b*: I основе на *-je-*: 1) а. п. *a*: а) *pláčjǫ/pláčjěť, rězjǫ/rězjěť* (основе с балтословенским акутом), б) *sýsǫ/sýsjetě, sýpǫ/sýpjetě* (основе с дужењем *ъ*, *ь* у корену); 2) а. п. *b*: а) глаголи за које се претпоставља балтословенски циркумфлекс - *pisjǫ/pisjěť, zidjǫ/zidjěť*, б) глаголи с кратким вокалом у корену - *glodjǫ/glodjěť, zobjǫ/zobjěť*, в) глаголи који имају у корену *a, ě* као последицу дужења првобитних *o, e*: *skačjǫ/skačjěť, drěmjǫ/drěmjěť*; II основе на *-e-*: 1) а. п. *a* - *vŭkno/vŭknetъ, klĕkno/klĕknetъ*; 2) а. п. *b* - *zĕbnŏ/zĕbněť, grĕznŏ/grĕzněť*.

У анализи акценатских типова глаголског система тежиште је на обради презента. Дајући табеларни преглед глаголских категорија (212—214) Дибо се не задржава на аргументацији реконструисане схеме, напомињући да систем образовања акцената глаголских категорија одговара оном који је изведен за именске речи. Аутор притом пореди словенску ситуацију са балтијском и индоевропском. Његову пажњу привлачи покретни акценатски тип у којем се у извесним облицима јавља акут. Појава акута у а. п. *c* представља „деформацију” претходно једнообразног покретног акценатског типа. Стога се може претпоставити да је на ранијем стадијуму разбоја прасловенског језика дејствовао закон чији је резултат појава акута у новим позицијама. Реч је о већ поменутом Хиртовом закону који говори о повлачењу финалног акцената на претходни слог (уколико је његов слоготворни елеменат дуги монофтонг, дуги сонант или дуги дифтонг), при чему се добија акут: *dati, dajati > dāti, dājati; dasъ, dajasъ > dāsъ, dājāsъ; dastě, dajastě > dāste, dājāste; dasę > dāse* итд., али *minŏti, minŏhъ, minŏstě, minŏhomъ* итд. Последице дејства Хиртовог закона виде се у промени именских речи: *golvāmi, golvāhъ, golvāta, golvātъ, nāsъ, vāsъ, nāju, vāju, nāma, vāma*, али: *synъmi, synъhъ, synъta, zvĕrъmi, zvĕrъhъ, zvĕrъmā, tĕhъ, tĕmъ, tĕmi* итд.

Ваља објаснити још једну „деформацију” која се среће у глаголском акценатском систему. То је прелазак а. п. *a* у а. п. *b* и обратно код одређених презентских врста: 1) а. п. *a* > а. п. *b* (II А презентска врста): *bĭjetъ, bĭti, bĭhъ, bĭlъ, bĭvъ/bĭjĕnъ, šĭjetъ, šĭti, šĭhъ, šĭvъ/šĭvĕnъ*; (II В презентска врста) - *sĭjetъ/sovāti, sovāhъ, sovālъ, sovāvъ, sovānъ; pljĭjetъ/pljĭvāti, pljĭvāhъ, pljĭvālъ, pljĭvāvъ, pljĭvānъ*; 2) а. п. *b* > а. п. *a* (I А презентска врста) - *meĭjetъ, meĭъ, meĭnъ/meĭhъ, meĭlъ, meĭti; koljĕtъ, kolъ, kolĕnъ/kolĕhъ, kolĭъ, kolĭti*.

Ове промене проистичу из измене слоговног састава корена (превој). Принцип по којем долази до наведених измена је следећи: „иктус који припада корену налази се на коренском слогу уколико је овај акутски интониран, или на слогу иза корена, уколико је коренски слог кратак или је носио балтословенски циркумфлекс”.

Анализа је показала да је у прасловенском језику тип акценатске парадигме био у директној зависности од прозодијског карактера коренског, односно суфиксалног слога (код а. п. *a* и а. п. *b*), као и слога који се

налазио испред наставка (код а. п. с). На основу овога, аутор износи хипотезу по којој је „балтословенски акценатски систем одраз индоевропских тонова”.

Дибоова књига је изузетно успешан свод досадашњих знања о прасловенској акцентуацији. Аутор се не задржава на синхронијском опису прасловенског акценатског система с морфолошког аспекта, већ га даље истражује компаративистички и дијахронијски, пратећи његов даљи развој у појединим словенским језицима. Можемо с правом рећи да је наука добила капитално дело, централно у својој области, које је незаобилазно у сваком бављењу словенском акцентологијом.

Нови Сад

Јасмина Грковић

Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart. Morphologie, Verfaßt von Helmut Faske unter Mitarbeit von Siegfried Michalk, Akademie der Wissenschaften der DDR, Institut für sorbische Volksforschung beim Zentralinstitut für Geschichte, VEB Domowina-Verlag, Bautzen 1981, 882 стр.

У круговима језичких стручњака, пре свега словенских, али и несловенских земаља Хелмут Фаска и Зигфрид (Фридо) Михалк уживају углед водећих сорабиста и врских представника источњоњемачке лингвистике, која се у свету с разлогом оцењује као врло озбиљна. Књига *Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart. Morphologie*, плод њиховог труда, само утврђује већ постојеће лепо мишљење о њима самима и средини којој припадају.

Као што аутори сами истичу (у свом невеликом, али садржајном предговору: *Vorwort*, стр. 17—20), ово дело је, у ствари, резултат рада на пројекту Сорабистичког института (организованог при Централном историјском институту Академије наука ДР Немачке) који је у своје време и заснован са крајњим циљем да се публикује научно адекватан и исцрпан граматички опис савременог горњолужичког. Подухват је, ево, крунисан успехом; у овој се књизи морфолошка стварност горњолужичког језика заиста први пут осветљава свеобухватно, а при том са теоријско-методолошких позиција које удовољавају високим захтевима садашње језичке науке. Заслуге која им припада аутори су, очевидно, сасвим свесни. Помињући своје малобројне значајније претходнике на истом послу граматичке дескрипције горњолужичког — Вовчерка (Pawol Wowčer) и Шевца (Hinc Šewc-Schuster) — они се експлицитно осврћу на недостатке Вовчеркове граматике¹. О Шевцовој² се међутим, не изјашњавају. Случајан пропуст или намерна уздржаност?

О свом теоријско-методолошком опредељењу аутори у *Предговору* (стр. 18—19) кажу ово: они су усвојили функционални принцип лингвистичке анализе који налаже да се обличка страна језика доследно осветљава у релацији са значењском, што се практично своди на нужност

¹ *Kurzgefasste obersorbische Grammatik. Phonetik und Morphologie*, Берлин 1951; друго издање 1954, треће 1955.

² Граматика је објављена у два дела: Hinc Šewc, *Gramatika hornjoserbskeje reče, I. zwjazk, fonematika a morfologija*, Budyšin 1968 и H. Šewc-Schuster, *Gramatika hornjoserbskeje reče, 2. zwjazk-syntaksa*, Budyšin 1976.

разликовања инваријантних од варијантних појава, системских од контекстуално условљених односа и маркираних од немаркираних језичких форми; једном речју, њихово је виђење морфологије у складу са добро познатим учењима Прашке школе. Аутори упозоравају (стр. 19) и на чињеницу да су у своју анализу увели извесне појмове и термине преузете из савремене логике. За то их не би требало корити, већ напротив; тиме је теоријско-методолошком апарату Прашке школе прибављен додатни рафинман.

Иза *Предговора* следи подужи *Увод* (*Einleitung*, стр. 21—63). У њему су прво изложени најважнији подаци о језику Лужичких Срба (одељак под насловом *Die sorbische Sprache als Objekt wissenschaftlicher Beschreibung*, стр. 21—33): где се он употребљава, ко се њиме данас служи, под каквим се историјским околностима развијао, у чему су основне разлике између горњолужичког и доњолужичког и сл. Затим се, у пет посебних одељака, нижу разматрања срачуната на то да корисника ове књиге што више оспособе за правилно поимање онога што ће у њој даље наћи. У првом одељку (*Der Gegenstand der Grammatik*, стр. 33—36) аутори говоре о томе шта треба да је предмет граматичког проучавања, у другом (*Die grammatischen Kategorien*, стр. 36—40) каква су својства граматичке категорије као такве, у трећем (*Das Verhältnis zwischen den Komponenten der Grammatischen Kategorien. Die Opposition*, стр. 41—45) они ближе осветљавају принцип опозиционих односа у језику, у четвром (*Die Wortarten*, стр. 45—56) излажу критерије релевантне за поделу речи на посебне врсте, док пети одељак (*Das Wort und seine Struktur. Morphem und Stamm*, стр. 57—63) посвећују принципима по којима се реч структурира као лексичко-граматичка јединица. Тек иза оваквог увода долази на ред права тема овог рада — морфолошки опис горњолужичког језика. Од 64. до 788. странице протеже се јасно формулисана, на разне начине инспиративна анализа. Да би олакшали читаоцу снаглажење у тексту, аутори су га снабдели минуциозно спроведеном параграфизацијом која сваку објашњену појединост издваја од свега осталог чинећи је тиме некако још посебнијом, уочљивијом. Труд аутора око тога да олакшају напор, да заробе пажњу изванредан је и заслужује изузетну похвалу. Зачуђује га само једно: зашто лужички примери нису пропраћени немачким преводом? Ово лепо дело заслужује и ширу публику од стриктно славистичке, а и међу славистима мали је број оних који довољно разумеју горњолужички језик да би заиста могли умесност анализе проверавати на приложеној егземплификацији горњолужичким језичким материјалом. Тим пропустом аутори су, у ствари, огромно оштећили своју књигу у погледу њене употребљивости и утицајности.

Грамматички облици се у књизи разматрају овим редом: прво глаголи (*Das Verb*, стр. 64—335), затим придеви (*Das Adjektiv*, стр. 336—380), па — што иначе није уобичајено — сви посесивни облици, који су издвојени као јединствена врста граматичких облика (*Das Possessiv*, 381—388), тек иза њих именице (*Das Substantiv*, стр. 389—498), за именицама бројеви (*Das Numerale*, стр. 499—527), па прилози (*Das Adverb*, стр. 528—538), иза ових заменице (*Das Pronomen*, стр. 539—691), иза заменица везници

(*Die Konjunktionen*, стр. 692—726), иза везника предлози (*Die Präpositionen*, стр. 727—756), за овима партикуле (*Die Partikeln*, стр. 766—782) и на крају узвици (*Die Interjektionen*, стр. 783—790). Књига има и један драгоцен додатни део — *Anhang*. Тај *Додатак* укључује, осим списка извора коришћене језичке грађе (стр. 792—793), списка цитиране стручне литературе (стр. 793—798), списка у тексту употребљаваних знакова и симбола са њиховом разрешницом (стр. 814—815), појмовног регистра (стр. 816—844) и регистра речи (845—882), још и одељак с објашњењима неких важнијих термина којима се аутори служе у свом излагању (*Erklärung einiger im Text gebrauchter Termini*, 799—813).

Истичући вредности ове књиге тиме ниуколико не желим рећи да подржавам баш све што је у њој изнето. Замерила бих, пре свега, ауторима њихову сувише велику ревност у одступању од сваког поступка који би могао подсетити на традиционални прилаз морфолошкој проблематици. Узмимо, примера ради, бирање критерија по којима ће се речи поделити на посебне врсте. Аутори су издвојили једанаест таквих критерија (в. њихов преглед дат на стр. 54); од њих ниједан није морфолошки. Какав избор, таква и подела. Оставимо по страни питања као што је умесност проглашавања присвојних придева и заменица посебном врстом речи (тим истим би, такође на основу семантичко-синтаксичких критерија, али са много више разлога могли бити проглашени и језички облици који егземплификују категорију просентенцијализатора — такви као наши изрази *нешто* и *сйраина сйвар* у примерима: *Казаћу ти нешто*, *Чула сам сйраинну сйвар* и сл.). Оно чему се заиста не може дати сагласност јесте одрицања сваког значаја чињеници да се речи разликују између себе по томе што неке имају, а друге немају флексију. Зато што о тој стварности аутори нису хтели повести рачуна, заменице су се у овој књизи нашле — не поред именица где би им било место (то чак и лаик интуитивно осећа), већ између прилога и везника (иза именица, наиме, прво следе бројеви, затим прилози, па тек онда заменице). Замерила бих, даље, на претеривању у примени дихотомијског принципа (по којем *A* добија као директни опозициони корелат *не A*, *B* добија *не B* итд.) приликом термилолошких захвата; понека решења за која су се определили аутори настојећи да не изневере ово начело угрозила су принцип поштовања логичности термина. Они су, рецимо, приликом разврставања горњолужичких именица на деклинационе типове (в. стр. 407), имајући у виду да се на један начин понашају именице мушког рода које означавају жив створ, а на други све остале, на те прве, сасвим умесно, применили термин *animata*, па онда, зато да не би одступили од дихотомијског принципа, употребили израз *nonanimata* при термилолошком супротстављању ових других именица тим првим. Тако је испало да су се називи за жену и козу нашли сврстани у групу *Nonanimata* уз речи које, будући да означавају нешто неживо, ту заиста и спадају.

Ове замерке нису ситне, али ни довољно крупне да наткриле врлине ове књиге. Довољно је, рецимо, да човек пажљиво прати излагање о семантичким критеријима за разврставање глагола па да се одушеви. Завршићу овај приказ једним уздахом: е, да нам је овако занимљива, овако свежа идејом и смела хтењем *Грамајлика српскохрватској језика*, па макар имала и све ове и још толико сличних мана!

Београд

Милка Ивић

R. LASKOWSKI, *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego*, PANU, Instytut Języka Polskiego, Ossolineum, 1975. г., стр. 144.

Опширна монографија Р. Ласковског о морфонолошком систему савременог пољског језика значајан је и занимљив прилог словенској лингвистици, пре свега зато што, дајући слику добро разрађеног система словенског језика, омогућава конфронтативне анализе на ширем словенском плану и јасно омеђује сопствене правце у изучавању ове области науке о језику.

У *Уводу* (стр. 1—27) аутор даје опширан преглед досадашњих радова из ове области, с правом истичући име Бодуена де Куртенеа као зачетника ове лингвистичке гране. Наволећи досадашње дефиниције појма „морфонологија“, Р. Ласковски износи и сопствено гледиште, боље рећи сопствено схватање ове научне дисциплине. Он сматра, што је потпуно прихватљиво и убедљиво, да је њен задатак, као посебне науке о језику, да одреди структуру морфемске форме. У састав морфонологије улазе морфонолошка синтагматика, која одређује типове морфемских структура допустивих у датом језику, и морфонолошка парадигматика, која одређује све контекстуално условљене промене морфемских облика, карактер тих промена, врсте узрочника који их условљавају и њихове узајамне односе.

Говорећи о морфема и дајући њену дефиницију као основне јединице морфонолошког система датог језика, аутор упућује на паралелизам који постоји између односа фонема — фонемске варијанте с једне стране и морфема — морфемске варијанте с друге. Овим је створена могућност да се разликују два нивоа морфемског исказивања, за шта Р. Ласковски употребљава термине морфонолошка репрезентација морфеме (што је истозначно са: идеални морфемски облик, основна форма) и фонетска или површинска репрезентација морфеме (морфемски лик који се непосредно опажа у тексту). Морфонолошка репрезентација морфеме мора имати такв лик помоћу кога би се могле предвидети све могуће површинске репрезентације дате морфеме, али под условом да се знају: а) тај лик, б) збир морфонолошких правила, с) контексти у којима се дата морфема појављује.

Морфонолошка правила (овај термин Р. Ласковски употребљава уместо термина морфонолошка алтернација), која трансформишу морфонолошке и фонетске (површинске) репрезентације, примењују се по одређеном реду, циклично. Како је инвентар морфонема и гласова у датом језику различит, правилно одређивање морфонемског инвентара датог језика могуће је ако се анализирају поједини алтернативни низови у оквиру свих морфонолошких алтернација које се појављују у одређеном језику.

Нарочито су занимљиве и информативне табеле и матрице фонолошки дистинктивних црта пољског језика (стр. 16), матрице фонетских карактеристика савременог пољског језика (стр. 18), инвентар морфонема у пољском језику (стр. 19) и основни инвентар морфонема у пољском језику (стр. 20).

У одељку „Алтернација *самогласник* — \emptyset “ (стр. 28—86) одређује се оквир и типови ове алтернације, услови који омогућавају њену актуализацију у одређеној класи морфема, узроци који доводе до тога да се дата алтернација појави или не појави у морфемама у којима постоје услови за њу итд. Аутор закључује да је овај тип алтернације, кад је у питању пољски језик, карактеристичан за флексију и именску деривацију, као и за глаголске префиксе, а мање је заступљен у вербалној деривацији. Ову алтернацију могу изазвати како фонолошки тако и морфолошки узрочници.

У полонистици то није непознато, али је користан ауторов синтетички закључак да је вокал *e* најчешће онај који алтернира са \emptyset а да су то ређе *i/y* и сасвим изузетно *a, o*.

Тако, на пример, алтернација \emptyset — *e* обавезна је код аслабичких именских основа (тип: *mgła* — *mgieł*, *dno* — *den* итд.), а кад су у питању силабичке основе, алтернација *самогласник* — \emptyset условљена је фонолошком структуром сугласничке групе. Кад је, дакле, у питању именски морфолошки подсистем, ова се алтернација заснива на епентензи вокала у сугласничку групу која је или у финалном или у медијалном положају, па је стога, у оквиру тог подсистема, условљена фонолошки, односно лишена је грамагичке функције (тип: *warstwa* — *warstewka*, *panna* — *panieński*, *siódmy* — *siódemka*; у gen. pl. *warstewek*, *siódemek* итд.). Ако се ова алтернација појављује у именској основи онда је присутна и у деривацији (али не обрнуто): *państwo* — *państwko*, али: *państwo* — *państwo* (gen. pl.); *wyspa* — *wyseпка*, али: *wyspa* — *wyсп* (gen. pl.).

Алтернација *o* — \emptyset јавља се само код четири именице: *kociol* — *kotla*, *kozioł* — *kozła*, *osioł* — *osła*, *cieśla* — *ciesiołka*. Условљена је значју фонолошки.

Такође је фонолошки условљена и алтернација *i/y* — \emptyset . Могућа је искључиво у групама које се завршавају на *j*, одн. код позајмица: *kolonia* — *kolonij*, *epidemia* — *epidemij* итд.

Кад су у питању глаголске основе, алтернације *самогласник* — \emptyset односе се искључиво на аслабичке корене. У морфолошком глаголском систему ове су алтернације значајније само кад је у питању имперфективизација, нпр.: *wy-rw-ać*, *wy-rw-e* — *wy-ryw-ać* итд.

Кад је у питању вербална флексија, навешћу само још неке примере различитих алтернација: *a — ∅* (*tarł -trę*), *e — ∅* (*ml-eć — ml-la*, што је у ствари однос између претериталне и инфинитивне основе).

Сматрам значајним ауторово разматрање алтернација у глаголским префиксима, који су значајна компонента у сложеном хабитусу словенског глагола.

Аутор наглашава да је алтернација *самогласник — ∅* у глаголским префиксима исто тако продуктивна као и у именској морфологији и да се у њима реализује увек као *e — ∅*. Јавља се на пример у једином двогласничком префиксу *wz-* (непродуктивном): *wzembrać, wesprzeć* и свакако је изазвана сугласничким карактером иницијалне глаголске групе. Међутим, испред истих таквих група јављају се како основни префиксални алтернанти тако и они који су проширени са *e*: *roze-brać — roz-brajać, ode-gnać — od-gnieść*. Без обзира што изгледа да алтернације у овим случајевима не подлежу неким чврстим правилима, Р. Ласковски закључује да она ипак постоје. Он, наиме, на основу опширне грађе, на примеру префикса *ode-, od-* формулише сасвим одређена правила, тј. да епентеза у префиксу, кад је у питању пољски језик, зависи не од глаголске основе него од глаголског корена, другим речима — префикс *ode-* појављује се испред асилабичких глаголских корена: *ode-rwać, ode-słać, ode-tkać, ode-zwać* итд. Префикс *od-* карактеристичан је за једносложне глаголе: *od-gnieść, od-gryźć, od-wlec* итд.

Разматра се даље асилабички префикс (и предлог) *z-* са обавезним алтернантом *ze-*. Јавља се код глагола са иницијалном сугласничком групом која почиње са *s, z, ś, ź, ś, ź*: *ze-skoczyć, ze-zwolić, ze-szczupleć, ze-śliznąć się* итд., као и у предлошким конструкцијама са предлогом *z*: *ze strachu, ze szkoły, ze śpiewem* итд.

Посебан одељак посвећен је алтернацији *самогласник — ∅* код силабичких именских основа (стр. 37—44). Проблем епентезе размотрен је с тачке гледишта (мор)фонолошке структуре сугласничких група које се јављају или у финалној или у медијалној позицији испред сугласника. Био би то тип сугласничке групе CL (где је С било који сугласник или полувокал а L *-r, l, ł*) у финалној и медијалној позицији.

Само неколико примера: финална група CL нема епентезу у групи *-śl* (неколико аутохтоних пољских речи: *geśl, myśl*, топоними: *Przemysł, Radomyśl*); ње такође нема у групама састављеним од сонаната или полувокала + *l* (искључиво речи туђега порекла: *koktajl*). Епентезе такође нема у двосложним основама које се завршавају на *-mVsl, -ńVsl* (V = самогласник): *zamyśl, przemysł*. У другим групама овога типа, у финалном положају, епентеза је обавезна, и то је увек епентетско *e*, а *o* се јавља само после препалаталних: *kociół, kozioł*.

Кад је у питању медијална позиција, епентеза самогласника обавезна је испред номиналних суфикса који почињу сугласником (испред кога може бити покретни вокал): *wegielek, perelka, wiaderko, diabelski* итд. Наводе се такође и ограничења од овога правила која су и фонолошке и морфолошке и лексичке природе: *myślник, zmysłny, rzemieślnyk* (група *ślC*); у придевским суфиксима: *cieplny, świetlny, srebrny*, изузетак: *piekelny* итд.

Епентетски вокал никада се не јавља у групама CL испред суфикса који почињу вокалом: *wiatr* — *wietrzyk*, *perła* — *perlisty* итд., али се јавља испред суфикса који је сугласничког типа: *wiatr* — *wiaterek*, *perła* — *perelka*.

Даље се наводе и остали типови сугласничких група са епентезом или без ње и правила која регулишу ову појаву.

Све претходно изнете језичке податке аутор даље описује у облику формализованог генеративног модела, тачније — даје сређени генеративни збир правила која трансформишу низове симбола новог типа. Навешћу само један пример који се односи на имперфективизацију. Узрочник који доводи до епентезе самогласника је, између осталог, тематски суфикс + *aj* + (тип: *czytać*, *czytam*), + *a* + (*piśać*, *pisze*; *kup* + + *ov* + *a*: *kupować*, *kupuje*) итд., па се епентеза самогласника јавља у структурама типа:

$$[v \left[\begin{array}{c} + \text{ sugl.} \\ + V \end{array} \right]_2 + [+ \text{ TM}]] v + aj] v$$

(*V* = глагол, *v* = глаголска основа, *ТМ* = тематски суфикс, 2 = минимални број гласова из којих се састоји сегмент). После овога следи даља разрада ове структуре. На сличан начин биће приказана ситуација код глаголске флексије, код силабичких именских основа итд.

Посебно место у оквиру овога одељка посвећено је ревизији модела: алтернација \emptyset — *самогласник* у односу на алтернацију *тврди сугласник* — (функционално) *мек сугласник*. Ради се, наиме, о морфемама које палатализују претходни сугласник (означене су са + *P*) и о онима које га не палатализују (означене су са -*P*). Наводећи које све морфеме изазивају палатализацију претходног сугласника, аутор подвлачи да су, поред осталих, као + *P* маркирани сви творебни суфикси са иницијалним вокалом предњег реда: *siew* — *siewieć*, *młody* — *młodziez*, *lis* — *lisica* итд. Палатални сугласници такође имају способност да палатализују претходни сугласник и исто су тако маркирани као [+ предњи], па стога палатализација у тим случајевима има асимилативну одлику:

$$[- \text{ предњи}] \rightarrow [+ \text{ предњи}] / \left[\begin{array}{c} - - - \\ + \text{ sugl.} \end{array} \right] [+ \text{ предњи}]$$

Из ове чињенице произлази следећи закључак: дистинктивна црта + *P* елиминише се као сувишна и идентификује се са цртом [+ предњи].

Сагласно оваквим својим закључцима, као и методи коју примењује, аутор, по моме мишљењу веома формализовано, што у неким случајевима значи и веома поједностављено, објашњава већ добро познате језичке чињенице до којих је дошла дијахрона наука о језику. Реч је најпре о алтернацији \emptyset — *e* која обухвата именице мушког рода са суфиксом -*ec*, -*ek* (*ślepiec*, *boczek*). Како би објаснио ове облике, Р. Ласковски уводи нову морфонему која означава са { \emptyset } (у оваквим заградама налазе се алтернативни елементи — могућа је појава једног или другог) на по-

четку суфикса који палатализује претходни консонант. Другим речима он сматра да у овом случају није у питању епентетско *e*, него га, у фонетској структури, репрезентује морфонема {ə}. То би значило, према ауторовој тврдњи да, кад су у питању именице са суфиксом *-ek*, постоје два правила — једно за тип *boczek* а друго за тип *domek*. Код именица типа *domek* *e* је епентетско а код именица типа *boczek* — то је површинска репрезентација морфонеме {ə} и закључује да је једина разлика између ова два типа у палатализацији / одсутству палатализације сугласника који је испред суфикса.

Да би се ово закључило, нису потребни нарочити докази, јер је то сасвим очигледно. Али је ипак тешко превидети чињеницу да је суфикс *-ek* у *boczek* од *-ɛk̥* а у *domek* од *-ɛk̄* и свести све на једноставну тврдњу да је једина разлика у палаталном или непалаталном консонанту испред суфикса, одн. да у речи *boczek* суфикс има одлику [+P] а у речи *domek* [—P].

Сматрајући за неопходно прихватање морфонеме {ə}, чије су одлике у приказаним случајевима [+силаб, +предњи, —напрегнут], аутор уводи и два нова сегмента {i} {y} за морфонеми чија је одлика [—напрегнут]. Не упуштајући се у детаљну анализу, даћу само неке примере. Сегменти {i}, {y} могу се, између осталог, увести у морфеме у којима је присутна алтернација *ɔ* — *e*, па би према томе морфонолошка репрезентација флексивних основа у речима као: *tech*, *najem*, *susel*, *jeden* итд. добила лик: *m̥ɔx* +, *na* = *j̄im* +, *sus̥ȳl* +, *jed̥yn* +. Исто тако кад су у питању суфикси *-stwo*, *-ski* треба прихватити да се испред њих налази *i*, одн. *kup* + *ic* + *istv* +, *łyb* + *isk* + (*kupiectwo*, *iebski*), односно да у медијалном положају није сугласнички почетак следеће морфеме онај који изазива реализацију {i}, {y} као *e*, него је то морфонема {i} или {y} која се појављује у овој морфеми.

Ово је још једна формализација која замагљује етимолошке ликове речи *tech*, *najem*, *jeden* итд. (односно: *m̥ɔx̄*, *naj̄m̄*, *jed̄yn̄* / *jed̄in̄*) и ни у чему не разјашњава нити чини прихватљивијим чињенице које су већ познате.

Слично се може рећи за примену сегмената {i}, {y} на глаголе: морфонема {y} примарне основе репрезентована је у лику *y* код изведених (имперфективних) глагола, а {i} је реализовано у лику *i* или у лику *e* код корена који се завршавају на *r*. То је *e*, међутим, специфично по томе што у основама и вербалним суфиксима алтернира са *o* или *a* кад се нађе испред предњојезичког тврдог сугласника: *bierze* — *biorę*; *miesie* — *miosa*, *miosa*; *lecieć* — *latać*; *lecieli* — *leciały*; *zamierzać* — *zamiar*; али правило не делује кад се то *e* појави у изведеним имперфективним глаголима типа: *wybierać*, *przecierać*, *umierać*, одн. није могуће ни *wybi-orać*, иако је *wybiore*, нити **wybiarać*, иако је *miara*. На основу тога аутор закључује да је закон по коме се код имперфективних глагола појавило *e* каснији од закона по коме је *e* прешло у *o* и *e* у *a* испред тврдих предњојезичких сугласника. (Наравно, тзв. старопољски преглас — *e* > *o*, *ě* > *a* — испред тврдих предњојезичких сугласника завршио се, по свој прилици, већ почетком X века а облици пољских глагола *wybierać*,

umierać гласили су у пс. **vybirati*, **umirati*, па нема сумње да је то *e* много каснији резултат фонетских процеса у пољском језику). Даље, аутор сматра да у неким коренима треба претпоставити морфонолошке {*i*}, {*y*} у зависности од палатализованог / непалатализованог сугласника који претходи епентетским *i*, *y*, *e*, па сагласно томе закључује да код глаголске основе типа: *bra-ć*, *sla-ć* (*ściełę*), *trz-e-ć*, *rwa-ć*, *pią-ć*, *dą-ć* морфонолошке репрезентације примарних основа имају лик: *bir + a*, *stil + a*, *tir + 0*, *rŷv + a*, *pin + 0*, *dŷm + 0*. Како је у овим глаголима {*i*} окарактерисано као [— напрегнут], вокал *i*, који се појављује у глаголима типа *parinać* (уп. *pią-ć*, *pin + 0*) аутоматски стиче карактеристику [+ напрегнут] и означен је као {*i*}; вокал *y* сагласно томе стиче ту исту карактеристику у глаголима типа *nadymać* (уп. *dą-ć*, *dŷm + 0*). Паралела овоме правилу била би алтернација *o* → *a*, *e* → *a* у глаголима типа *gonić* — *ganiać*, *pomogę* — *potagam*, *zgnieść* — *zgniatać*.

У контексту ових алтернација аутор скреће пажњу на алтернације *e* → *o*, *e* → *a* (тип: *plecie* — *plotą*, *miecie* — *miotą*) па овакво *e* означава са {*e*₁}; *e* → *a* (тип: *zamięść* — *zamiatać*, *bielić* — *biały*) *e* означава са {*e*₂} које се јавља испред предњојезичких тврдих сугласника.

Како је већ раније устаљен однос између {*i*} — {*i*}, {*y*} — {*y*} као опозиција [— напрегнут] — [+ напрегнут], иста таква опозиција јавља се и у односу {*e*₁} = {*ě*} [— напрегнут] — {*e*₂} = {*ē*} [+ напрегнут], одн. испред предњојезичког тврдог сугласника јавља се морфонолошка трансформација {*ě*} → *o*, {*ē*} → *a*; у првом случају оба алтернанта карактеришу се као [— напрегнут] а у другом као [+ напрегнут].

Овако апстрахован и формализован поступак доводи до тога да се у исту равн стављају различите гласовне појаве, које су и хронолошки удаљене једна од друге; наиме, у случају *zamięść* — *zamiatać* у питању је вокалски превој а у случају *bielić* — *biały* преглас. Стога није увек сасвим јасно зашто је потребно генерирати нека правила (или законе) која су за језичку синхронију готова чињеница и објашњива су само у дијахроном смислу. Ту би се, поред наведеног случаја, убројала и ауторова тврдња, изражена генеративним правилима, да је преглас старија појава од вокализације јаких јерова, јер би у супротном случају био могућ облик **pios* ум. *pies* (в. (31) на 70. стр. и (36) на 75. стр.), што је, наравно, давно позната чињеница.

У овом смислу могло би се поставити питање да ли је генеративна метода сврсисходна и оправдана (што би значило и примењива) за читав језички систем и на све његове појаве.

Одељак „Алтернације типа [+ предњи] — [— предњи]“ (стр. 87—125) садржи питања везана за алтернације самогласничких и сугласничких морфема. У основи оба алтернациона типа је регресивна асимилација, при чему је важно да ли је у питању секвенца сугласник самогласник (CV) или самогласник сугласник (VC). За тип (CV) правило је да је асимилативни чинилац самогласник [+ предњи], одн. долази до палатализације претходног сугласника: *dama* — *damę* а у типу (VC) тај чинилац је сугласник [— предњи], одн. претходни самогласник се диспалатализује: *nieśe* — *nosp*.

Реч је о следећим алтернацијама: 1. самогласничке алтернације — а) $e - a$ (*biały — biełeć*), б) $e - o$ (*gniecie — gniota*); 2. сугласничке алтернације — а) тип: лабијални тврд — „мек“ (*trawa — trawie*) као и $r - rz$, $l - ł$, $n - ń$ (*orać — orze*, *skała — skalny*, *pan — panie*), б₁) алтернације дентала и њихових палаталних рефлекса типа: $t, d, s, z, st, zd - ć, ź, ś, ź, ść, źź$ (*plot — płocie*, *mródz — mroźny*), б₂) тип: $t, d, s, st, zd - c||ć, ź, s, z, ść, źź$ (*kłopotać się — kłopotę się || kłopotzę się*, *mazać — maże*, *pusty — puszcza*), в) велари — с₁) $k, g, sk, zg, x - č, ž, ść, źź, ś$ (*plakać — płacze*, *miazga — miazdżyć*, *mucha — muszka*), с₂) $k, g, sk, zg - c, ź, sc, zź$ (*ręka — ręce*, *bliska — bliscy*) као и $x - ś$ или $ś$ у зависности од морфонолошког контекста (*mucha — musze || mnich — mnisi*), с₃) k, g, k, g (*droga — drogic*) и субфонемички паралелизам $x - x$ (*machac — wymachiwać*) д) алтернације $c - ć, ź - ź$ (*chłopiec — chłopcze*, *ksiądz — księżę*), е) алтернација „фонетски меких“ са „функционално“ меким: $c, ź, ś, ź, ść, źź - c, ź, ś, ź, ść, źź$ (*placić — płacenie*, *jeździć — wyjeżdżać*).

Када су у питању самогласничке алтернације, аутор указује на позиције у којима су оне могуће. Такође скреће пажњу на то да је радијус алтернација $e - o, e - a$ другачији у вербалном а другачији у номиналном морфолошком подсистему. У номиналној флексији ове су алтернације изузетно ограничене. У придевској флексији, на пример, алтернација $e - a$ је недопустива (*biały — biali*) а допустива је, мада није регуларна, у именичкој (*wiatr — wietrze || wiadro — wiadrze*). Алтернација $e - o$ у начелу се не јавља у именичкој флексији осим у три случаја: *aniół, kościół, poriół* и у типу *ramiona || ramienia* али је регуларна у придевској флексији (у трпним партиципима на *-ony*).

Што се тиче сугласничких алтернација, такође су показани услови у којима могу деловати — 1) у морфемама са крајњим тврдим сугласником појављује се мек или функционално мек сугласник: *farba — farbic*, *głód — głodzie*, *noga — nodze*); 2) радијус алтернације функционално мек сугласник — мек сугласник је много ужи и одређен је морфолошким чиниоцима; овај тип алтернације карактеристичан је за флексију и вербалну деривацију (*prosić — proszę*, *chodzi — chodzenie*, *zagrozić — zagrożać*); редак је у именској девербалној деривацији (*wiedzieć — wiedza*) итд.

У даљем поступку детаљно се разрађују типови сугласничких алтернација и њихов обим. Тако је, на пример, алтернација с₂ типична за номиналну флексију (loc. и dat. sg. именица и пом. pl. именица и придева: *na podze*, *o musze*; *celnicy*, *mnisi*; *ubodzy*, *glusi*); алтернација б₂ је немогућа у номиналној али је типична за вербалну флексију (*platać*, *piśać*, *liźać — płacze*, *pisze*, *liże*); алтернација d карактерише се функционално меким сугласницима који се јављају као „палатализовани“ (= маркирани) чланови алтернације. Овај тип карактеристичан је за именичку флексију (само у voc. *ojciec — ojcze*, *ksiądz — księżę* и представља основу опозиције сингуларна — плурална основа: *ksiądz — księżę*) као и у деривацији (*miesięczny*, *chłopczyk*, *zakończyc*) итд.

После детаљно разрађених ситуација у којима се алтернације појављују, аутор је сачинио извесну врсту синтезе, у којој износи класе алтер-

наната и основне морфонолошке алтернације као и њихову функцију у пољском језику. Најкраће речено — тврди сугласници *p, b, f, v, m, t, d, s, z, n, r, ʒ, k, g, x* представљају класу која се најмаркантније издваја и то као немаркирани члан морфонолошких алтернација (обележена је са Т). Кад су у питању „палатализовани“ алтернанти сугласника класе Т и њихово груписање у класе, аутор уводи појам дијагностичког контекста. То су у ствари такви морфолошки контексти у којима је за одређене алтернације карактеристична некаква једна група „палатализованих“ алтернаната класе Т; нпр. за *c, ʒ, sc, zʒ* који алтернирају са *k, g, sk, zg* дијагностички контекст је loc. sg. *-e (reka — rece)* итд.

Осим класе тврдих сугласника Т, Р. Ласковски формира још четири, у које су убројани сви сугласници који се појављују у датоме дијагностичком контексту. Ради примера навешћу једну:

T° (контекст *a*) = *k, g, x, sk, zg; p, b, f, v, m; t, d, s, z, st, zd, n, r, ʒ*.

Аутор подвлачи да су с тачке гледишта структуре система морфонолошких алтернација важније неутрализације опозиције између појединих класа, мада постоје и неутрализације унутар дате алтернантске класе. Тако је, на пример, само за веларне сугласнике релевантна опозиција Т — T° ; за остале T° — Т.

У даљој разради даје се формализовани модел алтернације [\div предњи] — [— предњи].

На завршетку своје студије Р. Ласковски подвлачи да су предмет проучавања биле две групе појава које су суштинске за савремени пољски језик, наиме: алтернације \emptyset — *самогласник* и алтернације *тврди самогласник* — *самогласник (функционално) мек* као и самогласничке алтернације *a — o, e — a* које су у директној вези са овим последњим.

Књига Р. Ласковског, уз извесне ограде које се искључиво тичу генеративне методе, рађена је веома стручно и компетентно, па стога заслужује пуну пажњу славистичке науке.

Београд

Гордана Јовановић

KRYSTYNA PISARKOWA, **Składnia rozmowy telefonicznej.**
PAN Instytut Języka Polskiego, Ossolineum 1975, 228. стр.

У издању „Осолинеума“ појавила се 1975. године књига Кристине Писаркове „Синтакса телефонског разговора“ која, свакако, побуђује пажњу лингвиста, а посебно слависта. Као што сама ауторка наводи у првом делу свога Увода под насловом „О потреби изучавања говорног језика“, и поред тога што је оваква верзија језика најприроднији и најнепосреднији облик његове употребе, њему се посвећује мало пажње. Постоји, додуше, у лингвистичким круговима мишљење да су недовољна истраживања у овој области, као и потенцијално интересовање за ту тематику, али литература која се појављује није пропорционална интересовањима и потребама. У пољској лингвистици библиографија објављених радова посвећених проблематици говорног језика је, по речима ауторке, скоро стидљива ствар: она представља листу састављену од позиција које се могу избројати на прсте. Овоме можемо још само додати да слична ситуација влада и у нашој науци о језику.

По мишљењу Писаркове, скоро сви савремени лингвисти, ако се уопште и баве изучавањем другог дела де Сосирове дихотомије *langue* — *parole* (или опозиције *competence* — *performance* Чомског), анализирају све појаве говорног језика као одступање од система, тј. од норме писаног језика. Због тога се већина синтаксичких појава, карактеристичних за говорни језик, оцењују као стилске варијанте, најчешће са негативним квалификатором.

Ауторка сматра да је један од узрока недовољног познавања синтаксичких особина пољског говорног језика недостатак готових текстова. Стога ова књига представља избор текстова са циљем да заинтересованима приближи фрагменти језика који је настао у спонтаном говорном акту. То би био први задатак ове књиге. Други, али не и мање важан, јесте да ова књига омогући читаоцу да уочи карактеристичне особине синтаксе језика којим се говори у наведеним текстовима. Ти текстови представљају забележене телефонске разговоре. Телефон је изабран управо зато што је он средство помоћу кога се шаље и прима искључиво језичка информација (осим боје гласа, остали паралингвистички елементи су искључени).

Разговори су снимани по иницијативи Института за књижевност ПАН за Одељење синтаксе пољског језика у периоду од октобра до децембра 1971. године. Основни критеријум приликом избора учесника био је тај да бар једна од особа „прислушкиваних преко магнетофона“ у току разговора није знала да се разговор снима. На тај начин добијала се спонтаност и слобода понашања учесника, особине које управо разликују говорни језик од писане речи. Од овог принципа постоји само један изузетак: у разговору В V, који је снимљен специјално за експеримент и намерно увршћен у материјал, оба учесника су знала да су снимани. Управо овај разговор показује да на сазнање о снимању поједини учесници реагују претераном спонтаношћу.

Сниматељи су бирали учеснике разговора из круга блиских, добро познатих особа. Текстови су подељени у четири групе: А (I—III), В (I—XI), С (I—IX) и D (I) — и смештени су на крају књиге. Разговоре из групе А снимила је ученица Музичке гимназије у Кракову. Сви разговори из ове групе (I—III) воде се између младих од 11 до 19 година. Следећу групу разговора (В) снимио је краковски новинар полониста; ове разговоре воде тридесетогодишњаци (осим VII, који се води између мајке и кћери, и IX). Групу С снимио је студент оријенталистике Јагелонског универзитета и то је најразноврснија група: учествују представници краковске интелигенције различитих година, од 21 до 54 (ауторка новоди тачне податке за сваки разговор из ове групе: I 30 и 50, II 26 и 25, III 32 и 50, IV 50 и 41, V 21 и 21, VI 50 и 50, VII 54 и 45, VIII 40 и 54 и IX 54 и 40). Последњу групу (D) сачињава само један разговор који је снимио научни радник, полониста, а води се између 25-годишње и 55-годишње особе. Оно што је заједничко свим учесницима је то да се знају врло добро (осим учесника у разговору С VI), да сви припадају краковској интелигенцији и да је језик који користе говорна варијанта пољског књижевног језика из краковског региона.

Проучавање синтаксичког система показује да постоје четири врсте мотива говора и четири врсте прагматичке функције говорног текста које одговарају овим мотивима: 1. тражење контакта (ову функцију Јакобсон је назвао експресивном) — синтаксички израз налази у говорном акту једноставног исказног типа, углавном паратаксичког; 2. тражење савезника, односно персуазивна функција (називана још импресивном или апелативном) — свој израз налази у различитим зависним реченицама, нпр. узрочним; 3. жеља за информисањем, чему одговара дескриптивна функција (Јакобсон је назива симболична, а неки лингвисти референцијална) — заступљена је у релативним и временским конструкцијама; 4. конструктивни мотив, односно метатекстуална функција (Вјезбицка је назива модалним оквиром) — налази израз у цитираним конструкцијама.

Књига Кристине Писаркове, осим првог поглавља које представља Увод (5—17), садржи следећа поглавља: *Синтаксичко сјајање говорног текста и лексички сигнали сејменације* (18—45), *Синтаксичка и просодичка исказа* (46—85), *Синтаксичка сложена исказа* (86—154) и *Закључак* (155—158).

Говорни језик и писани језик не представљају два међусобно изолована облика природног језика. Сам језик не уводи оштру границу

између писане и говорне верзије, јер оне у великој мери утичу једна на другу; по речима ауторке, „као што добар писац не избегава лексичке и синтаксичке позајмице из говорног језика, тако и вешт саговорник посеже за синтаксичким цитатима из области писане језичке верзије“. Кинетички сигнали (изглед особа које комуницирају, гестови, мимика), графички сигнали (распоред редова, подела на пасусе), као и интерпункцијски сигнали, велика слова, врста штампарских слова, њихов размак, немогућност да се предвиди обим текста који ће се тек изрећи — сви ови елементи искључени су из акта говорне комуникације. Међутим, како је њихова улога у процесу ове комуникације суштинска, они морају бити замењени другим средствима. Карактер тих еквивалентата јесте предмет ауторкиних разматрања у другом поглављу књиге. Писаркова их дели на пет врста: 1. конативни терминални сигнали (лексички сигнали почетка и краја разговора — уобичајени уводни лексички сигнали: *halo, słucham, proszę*, затим *dzień dobry, dobry wieczór, cześć, witam, serwis* и сл.; крај разговора сингализирају лексеме: *pa, do widzenia, dobranoc, dziękuję, całuję rączki, kłaniam się, ściskam, całuję (cię), cześć, czołem* и сл.); 2. конативни продужни сигнали (а. вокативи и номинативни властитих имена или неких других израза, нпр. *kochanie, człowieku, bracie, dziewczyno, kobieto, kotku, stary, stara* и сл.; функцију вокатива врше такође глаголи а. *słuchać* в. *wiedzieć* у другом лицу (*słuchaj, posłuchaj, słuchajże, wiesz, no wiesz, no bo wiesz, bo uiesz, no ale wiesz, więc wiesz, wiesz co, wiesz jak, wiesz dlaczego*); с. синонимске варијанте глагола *wiesz*: *rozumiesz, widzisz, popatrz*, обрти: *proszę pana (pani), powiadam, powiem, powiedzmy, mówię, że tak powiem, że się tak wyrażę, jak to się mówi, można powiedzieć, znaczy* и сл.); 3. фатички пријемни сигнали (реченице или неартикулисани гласови, уздаси, мрмљање, партикуле, прилози и придеви: *rozumiem, ach, właśnie, tak, oj tak, tak jest, no tak, tak oczywiście, tak no właśnie, tak wiem, pewnie, no pewnie, no pewnie że tak, oczywiście, naturalnie, bardzo słusznie, no to rzeczywiście, dobra, dobrze, fajno, fajnie, niestety, szkoda, mówi się trudno, skądże, żartujesz, nie żartuj, a dajże ty spokój, niech krew zaleje, no to niedobrze, coś takiego, Jezus straszne, oj kurwa, ale szory* и сл.); 4. симултативни сигнали (псеудофатички и псеудо-конативни; то су формалне варијанте аутокоментара — псовке, придевски и именски епитети и др.); 5. лексички еквиваленти интерпункције (а, *ale, to, bo, więc, no* и сл.). Наводећи примере, ауторка је желела да документује исправност констатације да је један од услова синтаксичког спајања говорног текста употреба извесних нереченичних елемената који представљају линију паралелну линији главног текста, а који су управо типични за говорни језик и само на први поглед изгледају сувишни.

У следећем поглављу, у коме се разматра структура простог исказа, ауторка истиче да се именска група, која је најтипичнија за писани језик (именица + придев или придеви) врло ретко појављује у наведеним текстовима. Међутим, за говорни језик карактеристичне су групе са заменицама. Неодређеност групе изражава се заменицом *taki*, прилогом *tam*, неодређеним заменицама које су морфолошки маркиране: *jakiś*,

coś, ktoś, ileś, gdzieś. Ауторка даље наводи да су у говорном тексту честе псеудопартаксе и псеудохипотаксе, јер су границе реченице, као и граница између именског дела предиката и предикативног атрибута, много слободније. Говорни језик, а посебно телефонски дијалог, одликује се великом фреквенцијом простих реченица. У току разговора најчешће се смењују питања и одговори, а такође и различита мишљења. Одговори на питања обично су кратки и потврдни или одрични. Због тога се у одговору често испушта глагол, а употребљавају реченични еквиваленти који представљају допуну упитне реченице. У случају кад је питање недовољно јасно, одговор може да садржи поновљене делове питања. Сви примери које је ауторка навела показују да питања и одговоре који се састоје од једне реченице можемо третирати као једну синтаксичку целину разговора. Еквиваленти реченице могу бити синтаксички самостални и то су најчешће сложене структуре у којима су изостављени делови предиката или предикат у целини. Сложени предикат може бити именски, придевски и прилошки.

Ауторка на крају овога поглавља говори о предикацији маркираној семантички помоћу синтаксичких модификатора. То може да буде нпр. модификација облика презента помоћу прилога *jutro* : *jutro wraca* ('*wróci*') — сх. *суџра се враћа* ('сутра ће се вратити'), *jutro jestem w pracy* ('*będę*') — сх. *суџра сам на послу* ('сутра ћу бити на послу'); модификација значења индикатива помоћу прилога *ewentualnie*: *wtedy ewentualnie otówi się te sprawy* ('*ombwóloby się*') и слично. Овакве модификације, које познаје и писани језик, веома се често појављују у разговорима у најразличитијим лексичким варијантама. То синтаксичко маркирање може бити: а) темпорално (*jutro, zaraz, za godzinę, za rok, wczoraj, przed rokiem* итд.); б) модално (које је у разговору веома важно јер изражава субјективни однос према властитом исказу и због тога је његова фреквенција врло висока); б.а. модалност може да изражава жељу, захтев или молбу — таква модалност често се назива императивна: б.б. модалност која утврђује нужност (глаголи *musieć* и *mieć* са инфинитивом, дефектни глаголи *należę, wypadę* са инфинитивом и непроменљиви псеудоглаголи *powinien, trzeba, warto* такође са инфинитивом); б.с. модалност вероватноће (изражава се углавном лексичко-синтаксичким средствима, као што су модални глаголи и прилози: *może, chyba, pewnie, podobno, bodajże, ewentualnie, przypuszczalnie, widocznie*); б.д. модалност која појачава тврдњу или порицање (понављањем предиката, изразима типа *na pewno, w gruncie rzeczy, po prostu, faktycznie, rzeczywiście, naprawdę, w każdym razie, przecież, wprawdzie, właściwie, właśnie* и др.); с. негација (удвајањем, понављањем од стране примаоца, парентезом и сл.).

Четврто поглавље обрађује структуру сложене реченице. Како су по својој природи телефонски разговори кратки и конкретни и састоје се од питања и одговора, то је чешћа употреба простих реченица него слојених и паратаксе него хипотаксе. Међутим, материјал из текстова које наводи ауторка само делимично потврђује ово прихваћено мишљење. Као што је граница простог исказа или његових еквивалената у кон-

тексту лабава, и границе сложених реченица у говорном језику није увек лако одредити. Текстови разговора дати су у таквом писаном облику на основу интонације и семантичке интерпретације.

Према већ наведеној подели на четири функције синтаксичке структуре, експресивну функцију врши део паратаксе (то је низање, додавање саставних, супротних и раставних реченица); импресивну (персуазиону) представља део хипотаксичких реченица или део привидне (формалне) паратаксе са скривеном хипотаксичком функцијом (то су узрочне, псеудоузрочне, уклопљене и неке последичне реченице); дескриптивну функцију врши хипотакса која служи за изражавање опозиције одређености и неодређености (нпр. релативне реченице и реченице са деиксом и индукцијом; Писаркова их назива деиктичке, деиктичко-индуктивне и индуктивне реченице); метатекстуалну функцију углавном представља хипотакса, али и тзв. независан говор (као што је навођење цитата). У наведеним телефонским дијалозима Писаркова уочава превагу персуазионе функције, а слабије развијене дескриптивну и експресивну. Паратакса се у експресивној функцији испољава у саставним (везник *i* или без везника и везник *a* у истој функцији), супротним (супротност може бити: а. потпуна — везници *a, ale, i, to*, без везника, деиктичке и морфолошке опозиције и антиномије; б. непотпуна: везник *a*, партикуле *tylko, tylko że, tyle że, oprócz tego że*, израз *z tym że* и везник *ale*), раставним реченицама (нешто ређа конструкција — везник *albo* и израз *chyba że*). Персуазиону функцију хипотаксе налазимо у реченици са везником *bo*, који, за разлику од писаног текста у коме ову функцију срећемо у границама групе простог исказа, у сложеном исказу представља елипсу предиката. Реченице које спадају у ову групу могу садржати: мотивацију модалности (жеље, забране, нужности, вероватноће, несигурности, питања негације, одбијања), као и мотивацију оцене и одлуке. Осим везника *bo*, јављају се појединачни примери са *skoro, jak, dlatego, że* и *ponieważ*.

Деиктичке реченице, које припадају групи дескриптивне хипотаксе, садрже заменице *ten, taki*, поређење *tak(i) . . . jak(i)* и релације: *wtedy . . . gdy, tam . . . gdzie*; деиктичко-индуктивне *taki . . . że, tak . . . że, jak, jeżeli, gdyby*; индуктивне *dlatego, to, więc, i, jeżeli(by), jeśli(by), gdyby, o ile* и *jak*.

За разлику од функције синтаксичког спајања текста помоћу сигнала лексичке сегментације, метатекстуална функција хипотаксе ствара дистанцу у дијалогу. Осим синтаксичких средстава у метатекстуалној функцији учествују и лексичка (*verba dicendi, declarandi, sentiendi*, употреба модалности).

Независно цитирање (или независан говор) такође је често заступљено у телефонском дијалогу. Његови облици су: навођење властитог унутрашњег монолога и навођење дијалога.

У Закључку Писаркова истиче да анализирани материјал не представља систематски опис синтаксе текстова, већ да је циљ овога рада био тај да се покажу тенденције које владају у синтаксичкој структури говорног текста. Ауторка сматра да би било врло корисно приступити

систематском проучавању говорних текстова, насталих у различитим условима (не само у телефонском разговору), у различитим срединама (не само међу интелигенцијом) и различитих тематских профила.

Рецимо, на крају, да је овај пионирски рад из области пољског говорног језика свакако захтевао нешто опширнији приказ. Анализирани текстови (тј. разговори) су добро одабрани, јер су разноврсни по тематици, те пружају могућност свестранијег проучавања синтаксе говорног језика. Надајмо се да овај рад неће остати усамљен пример у словенској лингвистици.

Београд

Мирјана Косић

Jezik u savremenoj komunikaciji, naučna rasprava, izdaje Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu, Beograd [1983], 265 str.

Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu organizovao je u saradnji sa Filološkim fakultetom u Beogradu 22. i 23. decembra 1982. godine naučni skup pod nazivom JEZIK U SAVREMENOJ KOMUNIKACIJI — PRAKSA I PROBLEMI sa ciljem, kako se u uvodnoj napomeni knjige koja je pred nama kaže, da se „u potpunijoj meri sagleda i teorijski osvetli odnos društvenog razvoja jezika“. Kao dva osnovna problema skupa naznačeni su 1. *Jezik i društvene promene* i 2. *Književnojezička norma u savremenom društvu*. U radu skupa je učestvovalo sedamdesetak naučnih radnika koji se bave problemima jezičke norme ili sociolingvistikom. U diskusiji koju su izazvali pročitani, i u ovom izdanju objavljeni referati, sudelovala su 24 učesnika.

Kao prvi u zborniku *Jezik u savremenoj komunikaciji* štampan je referat akademika Mihaila Stevanovića *O nekim negativnim pojavama u našem današnjem jeziku*. U početku svog referata prof. Stefanović navodi nekoliko pogrešnih upotreba reči koje postaju uobičajene u štampi, na televiziji i na programu radija. Takva je upotreba nepostojeće, nelogične množine imenice *roba*, stvaranje složenica tipa *Slovenijavino* ili *Vinožupa* — jednostavnim spajanjem dveju reči (po uzoru na građenje u stranim jezicima), pogrešna upotreba glagola *predsedavati* (sa instrumentalom umesto sa dativom imenskih reči) i sl. Drugi deo referata prof. Stevanović posvećuje sve frekventnijim „poštalicama“ iz govora javnih radnika (mahom političara, ali ne samo njih) tipa: *moram reći, to bi bilo sve za početak* itd. — koje su semantički potpuno prazne, i govori o zloupotrebi određenih imenica koje su „u modi“ kakve su *struktura* ili *nivo*. (Poznato je da, recimo, neki univerzitetski profesori u SAD zabranjuju studentima upotrebu reči *struktura*). Jedan deo svog rada autor posvećuje i analizi polit-termina *subjektivne snage* (koji je u poslednje vreme „obogaćen“ i odredbom „svesne“) pokazujući semantičku neregularnost istog. Na kraju svog rada prof. Stevanović govori i o semantici gl. *prevazići* koji se sve češće koristi u značenju „savladati, pobediti“, iako je njegovo osnovno značenje „premašiti, prestići“ i sl. Uzroke ovim greškama u jezičkoj praksi autor traži u činjenici da se ponekad u okviru ovako razvijenog političkog života često traži izjašnjavanje i od onih koji objektivno nemaju šta da kažu (o određenom problemu) te pribegavaju fraziranju.

Na početku svog rada *Jezička nejednakost u savremenom svetu* Ranko Bugarski navodi osnovne činjenice o broju jezika u savremenom svetu i razlozima koji onemogućavaju njegovo precizno utvrđivanje (neistraženost pojedinih jezika, nepreciznost parametara u određivanju razlike *jezik : dijalekat*, te burni život jezika — dok neki od njih nestaju, drugi, upravo u naše dane, postaju standardni, dobijaju pismenost i sl.). Profesor Bugarski razmatra neke od razlika među današnjim jezicima koje se tiču njihove pismenosti, broja govornika datog jezika, širine upotrebe te značaja i statusa njihovog (koji zavise od društvene funkcije jezika). U razmatranju fenomena jezičke nejednakosti autor razlikuje tri ravni posmatranja: nejednakost jezika, nejednakost dijalekta ili sociolekta i standardnog jezika i nejednakost različitih idiolekata. Prof. Bugarski prihvata, naime, tezu koja je još od Sapirovog rada prihvaćena u lingvistici da ne postoje *primitivni* i *razvijeni* jezici, već da su na početku svi jezici jednaki — ali „odrastaju nejednako“, jer se njihov imanentni potencijal ne ostvaruje podjednako (što je, sa svoje strane, opet uslovljeno društvenom funkcijom njihovom u određenoj socijalnoj zajednici). Razmatrajući potom geografsku, socijalnu i funkcionalnu raslojenost jezika, Bugarski posmatra uticaj ovog faktora na društvene šanse pojedinaca da bi u trećem delu svog rada analizirao uticaj idiolekta na život pojedinca. Rad se okončava autorovim razmišljanjima o jeziku kao sredstvu manipulacije.

Iza intrigantnog naslova *Jezik i govor samoupravnog društva* Dubravka Škiljana krije se jedan od najrelevantnijih tekstova u zborniku o kome pišemo. Autor, naravno, ne veruje da su sve sfere našeg života na podjednak način ispunjene „samoupravnim govorom“ (u popularnoj, najčešće nestručnoj kritici ovog govora, misli se na „isprazni“ jezik politike i parapoličkih situacija) pa eksplicitno definiše problem svog rada. Pod jezikom i govorom samoupravljanja Škiljan podrazumeva „svaki oblik javne društvene komunikacije jezikom, dakle one komunikacije koja nadilazi po nekim svojim karakteristikama interpersonalno saobraćanje i koja je prvenstveno usmjerena prema sociološki determiniranim grupama u težnji (bar idealnoj) za učvršćivanjem društvenih veza i kohezije i za osiguravanjem funkcioniranja našeg društva u cjelini“ (cit., str. 25). Prema tome, jezik samoupravljanja bi bio jedan od funkcionalnih stilova jezičkog sistema uopšte, i, u ovom slučaju, *model* načinjen za potrebe ovog rada (budući da je jezik društvene komunikacije moguće odvojiti od jezika interpersonalnog saobraćanja samo na teorijskom nivou). Škiljan zatim utvrđuje nužne osobine zamišljenog modela jezika i govora koji bi odgovarao projektu samoupravljanja, a koje bi, po njegovom mišljenju, morala odlikovati „povišena komunikacijska sposobnost“. On bi morao biti semantički „proziran“ i „istoznačan za sve pripadnike društva“. I ovako globalno navođenje zahteva samoupravnom jeziku i govoru, kako ga iznosimo u prikazu, jasno pokazuje da je naš današnji samoupravni jezik daleko od oba ova zahteva. Osnovni uzrok ovome referata traži u činjenici da danas postoje grupe koje upravljaju kanalima društvene komunikacije i koje zbog vlastitih potreba mistifikuju jezik — najčešće „bežeći“ u semantičku neprozirnost. Nastojeći da eliminiše plitke, površinske zahvate koji nekomunikativnost, nejasnost itd. jezika samoupravljanja otkrivaju u napuštanju njegove narodne osnove ili u upotrebi stranih reči, Škiljan

tvrdi da sama nesavršenost samoupravljanja utiče i na nesavršenost njegove komunikacije — neopravdana moć u društvu porađa moć u jeziku koji se podređuje vlasti, autoritetima . . . Rešenje ovih, besumnje, krucijalnih problema našeg društva autor traži u povećavanju govorne kompetencije pojedinaca i borbi protiv mistifikacija u jeziku — pomoću ovladavanja celog našeg društva kanalima društvene komunikacije.

Na početku rada *Književni jezik i urbani idiom* prof. Dušan Jović razmatra termine *književni jezik* i *standardni jezik* — od kojih je ovaj poslednji sve češći u lingvističkim radovima. Razgraničujući njihova značenja, autor se opredeljuje da u svom radu koristi termin *književni jezik*. On dalje govori o posleratnoj urbanizaciji našeg društva i njenom uticaju na promene u jeziku pojedinaca, socijalnih zajednica i društva u celini. Po prof. Joviću, urbani jezički sistemi, ukrštajući se sa književnim jezikom najviše menjaju ovaj potonji. Svi važniji jezički procesi danas više nisu na selu — kako je bilo u proteklim vekovima — a s tim u vezi je i činjenica da naše savremene dijalektološke studije više ne daju istinsku sliku govora sela. Poznato je da su najčešći informatori dijalektolozima stari ljudi, dok je govor mladih sa sela, najčešće, pretrpeo, pod uticajem sredstava masovnih komunikacija itd., znatne promene — približavajući se književnom jeziku. Vrlo je zanimljiva i smatramo prihvatljiva teza prof. Jovića da nikada u istoriji našeg jezika veći broj njegovih korisnika nije govorio jezikom čija je osnovica savremeni književni jezik.

Pri kraju svog teksta autor navodi neke od sistemskih promena koje su se dogodile, u posleratnom razdoblju, u našem jeziku: *promene u leksici, skraćivanje rečenice, smanjivanje frekvencije određenih gl. oblika, gubljenje deklinacije brojeva 2—4*, ističući da urbani život i mnogostruko uvećani jezički kontakti utiču i dalje na promene u jeziku, pri čemu budućnost književne norme nije samo u razvijanju jezičkih potencijala nego i uključivanju *novog* koje nastaje u urbanim jezičkim sredinama, a postaje deo jezičke prakse većine stanovnika.

Blizak po tematici prethodnom radu je i članak Draga Čupića *Urbanizacija i dijalekat*. Na početku ovog rada autor prvo precizira operativno značenje reči *dijalekat*, definišući ga kao *govor određenog područja* (te bi štokavski, recimo, dijalekat, bio u tom slučaju, skup mnoštva ovih govora). Autor zatim daje pregled novijih saznanja do kojih se došlo na području dijalektologije od kojih rad *Komisije za opšteslovenski lingvistički atlas* smatra najvažnijim dometom. U drugom delu članka Drago Čupić razmatra razloge velikih jezičkih promena između XV i XVIII veka — izazvane i raznim ekstralingvističkim faktorima. Današnji gradovi su kao urbane celine vrlo složeni, a njihovo stanovništvo najčešće tako izmešano, da se, smatra autor, ne može govoriti o razvijenim gradskim idiomima, za razliku od sela u kojima se još uvek može naći čistih narodnih govora. Danas, pak, gradski govori mnogo više utiču na razvoj našeg jezika, dok su dijalekti, čini se, neminovno u povlačenju.

U referatu *Funkcija jezika u ostvarivanju samoupravnih prava radnog čoveka* — sa posebnim osvrtom na situaciju u višejezičnim sredinama Melanija Mikeš navodi veći broj faktora koji utiču na upotrebu jezika u ostvarivanju.

samoupravnih prava radnih ljudi. Autorica nas zatim obaveštava o dva pilot-ispitivanja u opštinama sa mešovitim stanovništvom i širokom istraživanju obavljenom od januara do marta 1982. u 12 radnih organizacija na teritoriji Bačke — koja su pokazala kakav je odnos prema samoupravnim aktima i njihovom prevođenju u dvojezičkim sredinama. Autorica ističe da se učenjem jezika društvene sredine neutrališe negativan uticaj etno-jezičke strukture radne organizacije ili društvene sredine.

Članak Slobodana Inića *Govor i politika* posvećen je zloupotrebama reči u savremenim klasnim društvima — na osnovu prienebregavanja njihovog značenja. Karakterističan slučaj je upotreba reči *demokratija*. Inić potom vrši kratku analizu tipičnog govora političara: od obaveznog starta rečju „*dru-govi!*“, preko navođenja „*gigantskih*“ uspeha do ključnog „*ali*“ i trenutka kada se, recimo, teška, bezizlazna situacija proglašava „*složenom*“ itd. Autor podseća na pokušaj poljskih studenata koji su izradili neku vrstu *matrice političkog govora* u socijalizmu na osnovu kombinovanja nevelikog broja fraza i praznih reči, ostvarujući oko 10 000 kombinacija. Sličan ovom je bio pokušaj Lj. Rajića, koji je na osnovu naše političarsko-govorničke prakse dokazao da se pomoću uobičajenih, „*klasičnih*“, fraza može napraviti 5 miliona rečenica bez stvarnog značenja. Inić zatim navodi i nekoliko jedinice praznih i punih kodova koji služe „*argumentaciji*“ govora i određene ideološke pozicije. U jedinice praznih kodova spadale bi sledeće fraze: *sveopšti je stav, nije na odmet reći i ovo, prošlost nas uči*; a u jedinice punih: *program naše partije, ideje klasika, prvi član našeg ustava* itd.

U članku *Razvoj srpskohrvatske političke leksike (sociolingvistički aspekt)* R. Marojević se bavi uticajem posleratnog razvoja našeg društva na promene i razvoj političke leksike. Tako u prvim posleratnim godinama u sastav naše leksike ulazi niz reči iz ruskog jezika ili reči pravljenih po ruskim tvorbenim modelima, da bi u periodu samoupravljanja počelo izrazito stvaranje naše političke terminologije. U drugom delu svog teksta autor uspostavlja tezu da je u jugoslovenskom društvu razvijen princip da se promene u političkom, ekonomskom ili školskom sistemu obavezno moraju izraziti i na planu leksike, frazeologije i terminologije. Marojević navodi zamenu reči *predsednik* rečju *predsedavajući*, zamenu naziva *radno mesto* nezgrapnim imenovanjem *radni poslovi i zadaci* itd.

U vrlo zanimljivom radu *Ideološki govor mass medija* Ratka Marić se bavi savremenim, verovatno, svetskim problemom otuđivanja medija od čoveka, manipulacijom medijima i informacijama koje oni prenose — a koji se ostvaruju u jeziku i preko njega. Autorica izdvaja dve protivurečne karakteristike odnosa čovek-društvo-jezik na medijskom nivou: 1. *medij služi proizvođači ideološki žargon* i 2. *medij postaje novi društveni prostor u kome svi delovi društva oslobađaju sopstveni jezički izraz*. U današnjem svetu postoji, po Ratki Marić, medijski odsutan i medijski povlašćen jezički i društveni subjekat. Prvi bi bili omladina, radnici, seljaci, a drugi političari, stručnjaci, estradne zvezde . . . U istinskom socijalističkom društvu klasno, radničko prisvajanje sredstava za proizvodnju moralo bi, smatra autorica, da prati i pretvaranje medijske jezičke proizvodnje u stvarni društveni govor. Razmatrajući politički žargon Ratka Marić analizira „*skrivalice značenja*“ u

kojima *direktor* postaje *inokosni poslovodni organ*, *štrajk* se pretvara u *obustavu rada*, a *učitelj* u *nastavnika razredne nastave*. U zaključku svog rada autorica ističe da je njen cilj bio da ukaže koliko vrlo moćan politički žargon savremenosti *onemogućava* i *odlaže proizvodnju stvarnog društvenog govora*.

U zanimljivom i vrlo argumentovanom radu *Sociolingvistički aspekti ideologizacije pozajmljenica (na materijalu srpskohrvatskih turcizama)* D. Tanasković razmatra naš odnos prema tudicama, te ističe da je malo jezičkih pitanja koja privlače takvu pažnju javnosti, a o kojima je napisano više nadlingvističkih radova. Izostala je objektivna, svestrana sociolingvistička razrada ovog problema. Razmatrajući turcizme, Tanasković pokazuje kako je zadržati purizam često apsurdan, ali kako, s druge strane, u naše vreme iz *nejezičkih* razloga, zbog verskih, ideoloških i drugih pobuda prisustvujemo pokušajima da se u sistem srpskohrvatskog jezika „ubacuju“ nove posuđenice iz turskog ili arapskog u okviru politike „islamizacije“. Autor navodi nekoliko novijih tekstova koji vrve *pseudoturcizmima*.

Članak *Jezik kao mit i kao realnost* prof. Slavko Vukomanović započinje razmatranjem zabluda u našoj nauci o jeziku koje su nastale u XIX veku (o odnosu dijalekata i njihovih nosilaca) u delima najvećih naučnika tog vremena Miklošića, Vuka i Daničića. Još kasnije zablude o jednom ilirskom narodu i njegovom jeziku, zamenjene su zabludama po kojima su Srbi štokavci, Hrvati čakavci, a Slovenci kajkavci — što je izazvalo velike nesporazume najrazličitije prirode. Na neke od zabluda koje autor naziva i mitovima oslonila se i građanska nauka o jeziku po formiranju prve zajedničke države Južnih Slovena. Prof. Vukomanović navodi tadašnje nepriznavanje samobitnosti makedonskog jezika ili nepriznavanje nacionalnog identiteta Crnogoraca i Muslimana. I u posleratno vreme neki od ovih mitova su nastavili da žive. Autor pominje više dela u kojima se zanemaruju varijantske razlike u okviru srpskohrvatskog, ali takođe i suprotne koncepcije po kojima su srpski i hrvatski dva sasvim odvojena jezička entiteta, a razlike među njima se glorifikuju. Vukomanović s pravom zaključuje da se mogućnosti ovih i sličnih manipulacija kriju upravo u složenosti jezika kojim je „ispunjen čitav naš ljudski egzistencijalni univerzum“. Govoreći o varijantskim razlikama autor ovog članka se zalaže za princip *jezičke tolerantnosti*, a leksičke razlike zapadne i istočne varijante vidi kao dobro sredstvo u borbi protiv „zagađenosti“ jezika kojoj je i posvećen ovaj skup.

Radomir Životić tekstom *Vulgarizmi u komunikativnoj i estetičkoj funkciji* pokušava da mnoštvom više ili (češće) manje srećno odabranih primera opravda vlastitu viziju „čistote“ jezika i „čistote“ umetnosti. Na osnovu nepostojećih — teoretski neobrazloženih stavova — R. Životić iscrpljuje svoju temu u dokazivanju rugobe i gnusobe reči koje svrstava u vulgarizme (trpajući tu najraznovrsnije šatrovačke i žargonske reči, psovke ili izraze). Zalažući se za komunikativnost teksta, autor bespoštedno kritikuje omladinsku štampu zbog preslobodne upotrebe jezika, ne shvatajući da ista štampa, upotrebljavajući žargon *svoje* čitalačke publike, upravo teži komunikativnosti, tj. čitanosti i delovanju. Poznato je, naime, da ista omladinska štampa godinama nije bila čitana upravo zato jer je bila pisana jezikom biltena, politič-

kih govora koji „označavaju a ne imenuju“ itd. Potrebni su, smatramo, mnogo dublji zahvati u problematiku funkcije vulgarizma, žargona ili šatre u umetnosti ili novinama . . .

U svom drugom radu, pripremljenom za skup o kome pišemo, akademik Stevanović u članku pod naslovom *O problemu norme književnog jezika* definiše jezičku normu kao „skup jezičkih zakonitosti primenljivih na jezik našeg kulturnog razvoja ili celovitost gramatičkih pravila književnog jezika“, da bi potom odgovorio „radikalnim“ kritičarima trenutnog stanja u našoj nauci o jeziku koji poslednjih godina negiraju (gotovo) sve što je do sada postignuto u oblasti normativne gramatike, pravopisa, leksikografije itd. Prof. Stevanović, s pravom, tvrdi da u našem jeziku postoji norma, a zalaže se za njenu reviziju u skladu sa jezičkim promenama čiji smo svedoci. On navodi nekoliko značajnih problema koji se nalaze pred gramatičarima i čekaju razrešenje ili naučnu verifikaciju. Pобољšavanje stanja našeg književnog jezika, moguće je, po rečima prof. Stevanovića, otklanjanjem grešaka koje se suprotstavljaju postojećoj jezičkoj normi — na osnovu solidnije nastave jezika (na svim školskim nivoima) i pojačavanjem odgovornosti onih koji u medijima imaju mogućnost da se obraćaju ljudima.

Jedan od najzanimljivijih radova koji su pročitani na skupu *Jezik u savremenoj komunikaciji*, po našem uverenju, je članak Josipa Silića *Nekoliko misli o normi* u kome se u 13 stavova razmatra problem norme, utvrđuju njene karakteristike, razmišlja o značaju iste. Autor, negde pri kraju svog rada, ispisuje da se trudio da o normi iznese stavove koji su u suprotnosti sa nekim utvrđenim stavovima ili koji odstupaju od ustaljenih shvatanja i s namerom da ne kaže poslednju reč već izazove polemiku o ovom problemu. Josip Silić jezičku normu posmatra kao *statičko-dinamičku pojavu* uslovljenu jezičkim sistemom i govorom — gde sistem omogućava *stabilnost norme*, a govor njenu *evoluciju* — i gde se jedno i drugo dijalektički uslovljavaju. U nizu često dalekosežnih tvrdnji autor iznosi i one o značaju varijanti za normu i njen razvoj, te klasifikuje norme na: *sistemske, funkcionalne i stilističke* — iz čega se zaključuje da onaj ko ne zna sistemske norme ne vlada određenim jezikom, onaj ko greši u funkcionalnim normama ne vlada određenim književnim jezikom, a onaj ko greši u stilističkim normama ne vlada stilskim mogućnostima određenog jezika. Autor vrlo opsežno razmatra kriterijume po kojima se nešto smatra jezičkom normom i navodi tri karakteristične norme koje mora zadovoljiti jezički oblik da bi bio normativno prihvatljiv: *regularnost jezičke upotrebe, uklopljenost u mogućnosti sistema i društvenu odobrenost*. Ovde nemamo dovoljno mesta da govorimo o zanimljivim i provokativnim Silićevim tezama o književnoj jeziku, njegovoj polifunktionalnosti odnosno odnosu prema dijalektima, stranoj importnoj leksici, te o mogućnosti „oživljavanja“ arhaičnih reči i oblika.

Rad Egona Feketea *Strana leksika u srpskohrvatskom standardnom jeziku* se odlikuje vrednim autorskim radom na prikupljanju činjenica na osnovu kojih će izvesti zaključke što je, obično, slabija strana mnogih radova (pa i nekih u ovom izboru, što se nadamo vidi i iz prikaza i „ilustrovanja“ građe koju nude određeni tekstovi). Fekete prvo komentariše trenutnu „modu“ napada na tuđice, iznoseći argumente napadača, a zatim navodi podatke o

zastupljenosti strane leksike u predvukovskom periodu — koristeći rad V. Mihailovića „Građa za rečnik stranih reči u predvukovskom periodu“, te njeno prisustvo u Vukovom *Rječniku* i Sterijinim tekstovima. Fekete ovaj deo svog članka završava Vukovom rečenicom: „Opet je bolje uzeti tuđu riječ koja je poznata u narodu, nego li naopako novu graditi“. U drugom delu svog rada, u 9 tačaka, autor razmatra problem posuđenica, njihov značaj, funkcionalnost . . . On se zalaže za toleranciju u upotrebi stranih reči, ali i smišljenu jezičku politiku u ovoj oblasti.

Poslednji tekst u zborniku o kome pišemo je rad Ljubiše Rajića *Teorijske osnove planiranja jezika*. Na osnovu široko konsultovane literature (anglosaksonske, skandinavske, ruske, nemačke itd.), Rajić se, na opšteteorijskom nivou, nosio sa problematikom organizovanog uticanja na jezik kojoj se, iz vrlo različitih razloga, danas u svetu posvećuje velika pažnja. (Zainteresovani će u Rajićevom radu naći i obiman, informativan spisak literature koja se bavi problemima planiranja jezika). Autor članka na početku svog rada definiše ključne lingvističke termine kojima operiše: *jezik, govor, sistem, normu, jezičku sposobnost* itd., da bi potom definisao i *planiranje jezika*, odn. *jezičku politiku*. U kratkim crtama Lj. Rajić navodi kako su u evropskim zemljama, u periodu formiranja nacija, stvarani i književni jezici, razmatrajući principe po kojima je to činjeno. U zaključnom delu svog članka Rajić navodi razloge, po njegovom mišljenju, našeg „tapkanja u mestu“ u pogledu normiranja jezika.

Kako se vidi iz ovog prikaza, referati pročitani na skupu se kreću od načelnih razmatranja o prirodi jezičke norme do praktičnih analiza iste u našem jeziku, odnosno predloga za moguće korekcije. Gotovo svi autori su zainteresovali prisutne kolege lingviste, što je vidno iz autorizovanih diskusija koje se pojavljuju u drugom, zaključnom delu izdanja o kome govorimo. U diskusiji su, sem referenata, učestvovali i akademici Milka i Pavle Ivić, Asim Peco te Smiljka Vasić, Živojin Stanojčić, Božo Ćorić i Branislav Brborić. Pokrenuto je niz zanimljivih pitanja, mahom razmatranja problematike naznačene u referatima.

Zbornik *Jezik u savremenoj komunikaciji* u potpunosti je ispunio svoju ulogu, pa se nadamo da će se ostvariti reči redakcije zbornika odštampane na kraju uvodne napomene o pokretanju inicijative za organizaciju neke buduće rasprave o savremenom jeziku i njegovim funkcijama u društvu.

Beograd

Vasa Pavković

Речник језика Петра II Петровића Његоша I—II, изд. САНУ, ЦАНУ, Вук Караџић, Народна књига, Обод, Просвета и СКЗ, Београд, 1983.

Речник језика Петра II Петровића Његоша (на корицама: *Речник Његошева језика*) израдили су Михаило Стевановић и сарадници Милица Вујанић, Милан Одавић и Милосав Тешић под редакцијом академика Михаила Стевановића. Штампан је у две књиге. Прва садржи предговор *Сврха и начин израде овога дела* од дра М. Стевановића (VII—XXIX), *Ознаке извора лексичке грађе и Речник* (стр. 1—608), обухватајући слова а до њ. Друга књига садржи текст *Речника* (9—525), обухватајући остала ћирилска слова, и *Власитија имена* (стр. 529—600).

Као грађа за израду овог речника послужила су Његошева *Целокујна дела* у издању београдске „Просвете“ и цетињског „Обода“ (IV изд.).

Његошево време је далеко иза нас (око сто педесет година) и онда је сасвим разумљиво што је појмовни свет тог времена био далеко сиромашнији од данашњег. Ипак се мора рећи да је Његошев лексички фонд употребљен у његовим књижевним и другим списима био релативно богат: према сведочанствима овог речника, Његош је употребио око петнаест хиљада општих и властитих речи (просек извучен на основу двадесетак страница с разних места у Речнику, као и на основу бројања једног од сарадника на изради речника — М. Тешића). Тиме је у знатној мери одсликано речничко богатство ондашњег нашег народног језика, обогаћено доста великим бројем речи из страних језика, првенствено турског, а особито руског језика. При томе ваља имати на уму да је Његош и један од утемељивача модерног српскохрватског књижевног језика. Али није сва вредност ни у тих петнаест хиљада речи, већ и у оном богатству појмова садржаном обично у вишеструким значењима једне те исте речи, што је овај речник недвосмислено показао. Вредност Његошеве лексике састоји се, укупно речено, у томе што је она одразила живот народа и народна схватања живота и света, све то прошло кроз песничку душу једног од најумнијих људи југословенских народа; томе, разуме се, треба додати и сву ону лексику која је пратила песничка филозофска схватања. Дуговечна борба народа за извојевање слободе једна је од основних боја Његошеве лексике.

Овим делом, „Речником Његошева језика“, наша култура је трајно обогаћена не само једним од најкрупнијих лексикографских дела у нас

уопште већ и делом које је само по себи један од најзнаменитијих споменика те културе. Заслуга за то припада творцима овог речника. Њихови неколикогодишњи напори заиста су се богато исплатили. Требало је протумачити сав онај огромни материјал судбоносног постојања човековог на црногорском кршу и на Балкану, кретати се по свим, најчешће суровим, а често и славним стазама народног хода кроз простор и време, улазити у крупна Његошева филозофска сагледања итд.; аутори Речника су се смело ухватили у коштац са том тешком материјом, вредно трагали за многим властитим именима и све то углавном успешно осветлили. Речник Његошевог језика је израђен на класичним принципима израде речника; то је једнојезички описни речник. Основни задатак био је дефинисати појмове и све потврдити Његошевим текстовима, и то је учињено врло добро у највећем броју случајева; дефиниције одговарају, каткад су богате, чак и бриљантне. А и остали послови — граматичка обрада речи, етимологија и друго — урађени су углавном како треба. Овде, дакле, имамо: одредницу, граматичку обраду, етимологију, дефиницију, или дефиниције, значења и потврђивање значења материјалом из Његошевих дела. У Речнику је дата и богата фразеолошка грађа, такође протумачена и потврђена одговарајућим примерима из Његоша. Свако је значење потврђено са доста примера, али аутори Речника нису поставили себи задатак да покажу фреквенцију Његошевих речи и облика.

Све у свему, ова књига биће драгоценца за све оне који се буду бавили Његошем.

Имам, међутим, неких примедби.

Прво, у области дефиниција.

М. Стевановић, у предговору Речнику (стр. XXIII), вели да *заменивши се* значи, поред осталог: *убишти сојственој убицу*, а под *замјенивши се* у Речнику каже се: *убишти своја убицу*. Сама по себи, та је дефиниција бесмислена. Како ће убијени човек убити онога који га је убио?! Та реч (*замјенивши се* или *заменивши се*) значи *убишти у борби једној или више непријатељских бораца пре него што (борац) и сам погине, освећивши се док ја смрт још није задесила*.

Његош је, у посвети „Луче микрокозма“ (СКЗ, Београд, 1923, стихови 135—138), певао:

„Ако исток сунце св’јетло рађа,
Ако биће ври у луче сјајне,
Ако земља привиђење није,
Душа људска јесте бесамртна.“

А мало даље (стихови 151—160):

„Питагоре, и ти, Епикуре,
Зли тирјани душе бесамртне!
Мрачан ли вас облак покријева
И све ваше посљедоватеље.“

Ви сте људско име унизили
 И званије пред богом човјека,
 Једначећ га са бесловесношћу,
 Небу грабећ искру божанствену,
 С којег је скочила огњишта,
 У скотско је селећи мртвило.“

Тешко је изрећи већу и снажнију увереност у бесмртност душе од ове коју је изрекао Његош у горњим стиховима, а ни погубнију осуду учења старогрчких филозофа Питагоре и Епикура зато што су о „души“ имали друкчије мишљење. Епикур је знаменити атомиста и материјалиста класичног света и, поред ознаке времена кад је живео, нема вреднијих карактеристика од те две којима би се испунила његова дефиниција. А ево шта је речено о њему у Речнику: грчки филозоф с краја IV и из првих деценија III века пре наше ере. Нема филозофа који не припада неком филозофском правцу, нити би Његошева дуалистичка схватања ишта изгубила од своје филозофске вредности да је крај одреднице *Епикур* стављено још материјалиста, чиме би одмах био јасан судар наведених филозофских схватања.

Галеб је, поред осталог, окарактерисан као птица белог перја, а зна се да он није увек искључиво бео.

Дефиниција Византије је тако срочена да је тешко јасно разабрати каква је то држава.

Тешко је размрсити шта је шта у дефиницији реке Волге: *руска, највећа и најдужа, река у Европи*; не види се је ли она највећа река у Европи или је највећа руска европска река, на основу чега би се могло рећи, кад не бисмо знали, да Волга не мора бити највећа река у Европи.

Ако се за Језера може рећи да су испод Дурмитора, то се у тој мери не може рећи за село Тепца, које се налази у кањону реке Таре, тј. које је подале од Дурмитора.

У Речнику је на доста места употребљена формула: Подгорица (Титоград). То није било потребно јер су оба назива довољно позната да се одмах може знати о којем је месту реч. Како је име Титоград већ неколике деценије у живој, свакодневној употреби за главни савремени рногорски град, то је било природно, мислим, да се задржи тај назив, а да се назив Подгорица упуту на њега, као што је лепо учињено у дефиницији Подгорице. С друге стране, могао је бити задржан и назив Подгорица, који одговара оном времену.

Скраћенице *миџ.* (= митологија), *рлџ.* (= религија) и сл. употпуњују смисао дефиниција. Међутим, те скраћенице нису доследно коришћене у Речнику: на доста места су употребљене, али је остао и известан број одредница без њих. Тако је крај *бој* исправно стављено *рлџ.*, али крај *архачџел* нема те ознаке (ознака грч.-цркв. етимолошки карактерише реч, али не и квалитативно). Без ознака су остале и одреднице *Гаврил*, један од четири архангела, *Сашана*, *Обенизрем*, *Перун* и доста других.

Крај Јунона има *мић*., а неке друге митолошке личности, нпр. Ереб, Никс, Перса, Полифем, Уран итд., остале су без те ознаке. У том погледу све ствари у овом речнику нису сасвим чисте.

Пише: *Сировац . . . село у Ускоцима у Црној Гори (без зареза иза Ускоцима) и Дубоко . . . село у Ровцима, у Црној Гори (са зарезом иза Ровцима)*. Као што се види, разлика међу тим дефиницијама толико је ситна да о њој не би требало водити рачуна, тим пре што између та два система интерпунгирања нема ама баш никакве значењске разлике, сем можда у јединственом току дефиниције у првом случају и малом прекиду тог тока у другом случају. Међутим, та два начина исписивања тих и сличних дефиниција толико су разграната у овом речнику да човек мора помислити да међу њима постоји нека значењска разлика. Тешко би било претпоставити да је посредни обична немарност.

Дробњаци захватају Дурмитор не само са источне стране, како стоји у Речнику, већ и шире. Дробњачка насеља Комарница, Пошћење, Петњица и др. налазе се, чак, на јужним дурмиторским падинама. Поприлично је неодређено рећи за Језера да су под Дурмитором, а не рећи с које његове стране, ако се већ Дурмитор узима као одредишно место. А ни термин „насеље“ не одговара сасвим пространој језерској области. Крај облика *Дробњаци* врло је чест и назив *Дробњак*. У Његошевим стиховима „Полећела два врана гаврана / од Дробњака, од племена јака“ ово *Дробњака* подведено је под одредницу *Дробњаци* као ген. мн., а може бити да је то ген. једн.

Мислим да за Људевита Гаја није основно да је он књижевник, већ вођа илирског покрета, као што за Вука Караџића није битно да је књижевник, већ препородитељ српске културе.

Они који не познају историју могли би и друкчије схватити оно што је речено као дефиниција крај одреднице *Шујо Караџић*.

Је ли било потребно у дефиницији Никшића повезивати тај град за Горњу Зету?

Старина Новак се борио против Турака, а тако и други наши хајдуци. Према томе, ако се каже да су се хајдуци борили против непријатеља српског народа, а за Старину Новака је тако речено, онда није јасно који су то непријатељи, сем ако хоће да се каже: па то се зна — Турци. Тачно. Али то није речено.

Битно је за Тополу, поред географских ознака, да из ње потиче вођ првог српског устанка — Карађорђе, а не то да је Карађорђе живео у њој док се није одметнуо од Турака.

Свакако је добро да се објасни све што је ноле нејасно, што читалац, из било којих разлога, не би разумео како треба. Ипак мислим да синтагме као *главу одсећи*, *главу откинути* и сл. није требало објашњавати. Ко не би разумео ове стихове: „Али ћеш се мени поклонити, / али ћу ти главу откинути!“? и ове: „Како би им запа да те могу, / главу би ти онај час посјекли“?

Редактор М. Стевановић вели у предговору (стр. XXVII) да су прегледани и многобројни коментари Његошевих текстова, особито

„Горског вијенца“, до којих се могло доћи. То није био нимало лак посао. И сасвим је онда разумљиво што су изостала нека од тих тумачења. У „Горском вијенцу“ налазе се ови стихови:

„Чудна попа, јади га не били,
у свијет га оваквога нема“ (2091—2092).

Било је спора око тога је ли оно *били* радни придев од глагола *биѝи* (постојати, *esse*) или од *биѝи* (тући). У Речнику се не наводи шта тај облик значи у наведеним стиховима.

Грешком, на основу народне етимологије или било како било, тек Његош је написао „баш овога Совру провидура“ (Горски вијенац, 1676). Тај је стих у Речнику претворен у „баш овога соврупровидура“ с тим што је место *Совру ѝровидура* успостављена одредница *соврајровидур*. Ако је Његош исправљен у једном (Совра провидур = соврапровидур), зашто није и у другом: место *соврујровидура* требало је дати *соврајровидура*, а не посред италијанске речи ставити српскохрватски акузатив?! Зар у загради или како друкчије није требало обавестити читаоца о овој измјени Његошевог текста, тим пре што је око наведеног стиха било повише противречности и недоумица? Речник, истина, није коментар, нити расправа, али је на овакве ствари требало указати.

Ја бих значење *ружан* за реч *јрдан* ставио на прво место пошто је то изворно значење, а не тек на пето, како је у Речнику.

Зашто су у дефиницији појма *ерцејовачки* остављени некњижевни облици *Ерцејовина* и *Ерцејовци* место књижевних *Херцејовина* и *Херцејовци*?

Не одговара стварности да се *іле* употребљава само за једнину, а *ілейше* за множину.

У речнику није назначено да је *інијездо* у значењу *дом* употребљено фигуративно.

Понекад су иста или приближно иста значења цепана у два или више значења (в. тачке 3, 4 и 5 под глаголом *іонийи*).

У предговору је речено (стр. XXII) да је *ромица* у фиг. смислу мушког и женског рода, а у Речнику (s. v. *ромица*) — само женског рода.

Ускочка властита имена (имена и презимена људи и називи места) нису, добрим делом, прошла како треба у овом речнику. Пре свега, Ускоци су крај у Црној Гори који се протеже од средишње Сињавине на северу преко кањона реке Тушиње до на планину Јаворје на југу. То су стварне одреднице овог појма, а Дробњаци и Горња Морача су његове спољашње ознаке. Сем тога, Ускоци (становници Ускока) нису добеглице, како се у Речнику каже, већ ускоци, људи који нису могли трпети турско насиље, који су ударали на крв и сл. За Тушињу се каже да је село у Дробњацима испод Дурмитора. Она је, међутим, далеко од Дурмитора око тридесет километара, а друго: од времена када су се Ускоци формирали као племе (током 18. века), она је ушла у састав овог племена, те према томе није село у Дробњацима, већ село у Ускоцима. Нај-

више што се може рећи јесте да су Ускоци „ускочили“ на дробњачку територију на крајњем истоку и југоистоку дробњачког племена, и ништа више, тј. да они нису саставни део Дробњака, већ самостално црногорско племе. Они се тако, разуме се, и осећају. То потврђују и Његошеви примери. Непријатно им је кад им се каже да су саставни део Дробњака. Ни сам Новица Церовић, црногорски јунак и војвода, није био дробњачки домородац, већ потиче из досељеничке породице, и најприродније је звати га Ускоком, а не Дробњаком.

Аутентични назив реке која протиче кроз Ускоке јесте Тушиња, а не Тушина. Тако се зове и село, само ваља рећи да тај назив данас обухвата неколико села и да се Тушиња протеже на исток све до села Сировца. Западна граница Ускока јесте река Доња Буковица.

Мислим да је учињена неправда чувеном ускочком јунаку и једном од организатора убиства Смаил-аге Ченгића Мирку Алексићу тиме што му је у Речнику поменуто само име и презиме. Његово јунаштво опевао је Његош у познатој песми „Чардак Алексића“, а његов лик светли и у Мажуранићевим очима. Нису безначајни ни стихови народне песме: „Убила га [Смаил-агу] пушка Алексића, / а посјекла сабља Церовића“.

Нико у Ускоцима не каже Сјровац, -бвца, како је у Речнику, већ само Сировца, -бвца.

Штичје није „планинска висораван“, већ заселак села Тимара непосредно више Боана, са северне стране. Нејасно је зашто Боан није узиман као одредишно место кад је он главно ускочко место; у време пре Југославије био је капетанско седиште, у предратној Југославији општинско место, а после другог светског рата месна канцеларија. Сем тога, Штичје није североисточно од Тушиње, већ северно, а неупутно је доводити га у везу са Језерима, пошто су ова врло далеко од Штичја. Ни изговор *Штичје*, који је назначен у Речнику, ни од кога у Ускоцима нећете чути; онде се каже само *Штичје*.

Село Сеоца не треба доводити у везу са Дурмитором кад је раздалјина између та два места врло велика. Сеоца су непосредно више Боана, са јужне стране, а нису заселак села Струга, већ „своје“ село. Не изговара се у Ускоцима *Сеоца* и *Сџоца*, већ само *Сџоца*.

У Ускоцима нико не каже *Маљинскџ*, већ само *Маљинско*; ни *Кара-Маљинскџ*, већ *Кара-Маљинско*. Сем тога, овде немамо придевску деклинацију овог топонима (*Маљинско* — *Маљинскџ* — *Маљинскџм* итд.), већ само именичку (*Маљинско* — *Маљинска* — *Маљинску* итд.). Што је још незгодније — под одредницом *Кара-Маљинскџ* наглашава се у дефиницији облик *Маљинском* [треба: *Маљинскџм*], тј. придевска промена, а под *Тодоровић Драго* каже се, у дефиницији, „на Кара-Малинску“, тј. именичка промена! Исто тако и „на Малинску“ под *Лаковић Ружа* — такође именичка промена. Под *Лаковић Сава* стоји „на Кара-Малинску“ — опет именичка промена.

Има пропуста и у упућивању одреднице на одредницу. Код *ајдук* је речено *в. хајдук*, а *алине* је упућено на *хаљине*, а ових одредница нема.

Не знам зашто реч *Јуџославија* није унесена у Речник кад се она налази у овом насловном тексту: „Лажни цар Шћепан Мали. Историческо Збитије Осамнајестого Вијека . . . у Југославији . . . 1851. године“.

У Речнику нема одреднице *Грк* иако има потврде за њу, већ само одредница *Грци*; све је обрађено под *Грци*. Међутим, нема одреднице *Срби*, већ само *Србин* (поред облика *Срб*) и све је, и Србин и Срби, обрађено ту, под *Србин*. Нема ту никаквих грешака; посреди је само знак неуједначеног метода.

Облици. У редакцији *Речника српскохрватској књижевној и народној језика* Српске академије наука и уметности, који израђује Институт за српскохрватски језик, било је одлучено да се, поред свега другога, спроведе и детаљнија обличка и уопште граматичка обрада сваке поједине одреднице. У почетку је тако и рађено, али се доцније од тога одустало, јер је то заиста бескрајно велики посао, па су навођена знатнија одступања или одступања какве специфичне природе. Ни од овог речника, иако он спада у крупна дела лексикографске литературе, не може се тражити детаљна граматичка обрада. Али оно што се може тражити јесте већа методичност и систематичност. Тако је према *јађаши* стављен презент *јаћам* и *јаћем*, а према *лавар* нису дати двојни облици вок. и инстр. једн.; дато је *Граховљани* према *Граховљанин*, *Американи* према *Американ*, *јачем* и *јакам* према *јакаши*, *јаврани* и *јавранови* према *јавран* итд., а на доста других места нису давана обличка одступања.

Прилично је незгодно, и поред указивања на акценатску диференцију, тврдити (в. стр. XV) да су облици *іласні* (контраховани ном. једн. м. р. компаратива *іласнији*) и *ілдснї* (ном. једн. м. р. одређеног придева), па *зїднї* (комп.) и *зїднї* (одређ. прид.), *мїдрї* (комп.) и *мїдрї* (одређ. придев) итд. „потпуно исти“; то су форме које се ни значењски ни гласовно не уклапају једна у другу; акценат се не може апстраховати од речи. Биће да ће свако, на основу свог језичког осећања, разликовати наведене облике у примерима, рецимо: „Плам ће вјечно животворни блистат Србу твоје зубље, / све ће сјајни и чудесни у вјекове биват дубље“ и „Колико сам путах, твојим огњем светим / опит, тумарао по плавој пустињи / тражећ престол сјајни оца вјечитости“ и др.

Облици као *аиван*, *аивар* и сл. нису настали од *ајван*, *ајвар* „стиха ради“ (I, 4, под *аиван*).

За облик *ијем* од *јести* није речено да је дијалекатски.

Зашто је спроведена неодређена придевска промена у случајевима какав је: речник Његошева језика?

Под инфинитиве *јорейши*, *жуђеши* и сл. сврстани су примери са облицима за које се са сигурношћу може рећи да потичу од тих инфинитива. Међутим, под инфинитиве *јорјеши*, *жудјеши* и сл. сврстани су и примери са облицима који би се с исто толико права, ако не и више, могли подвести под инфинитиве *јорейши*, *жуђеши* и сл. Кад се каже: „Ватра гори наред сјенокоса“, није апсолутно сигурно да је то облик од горјети. У тим и сличним случајевима ваљало би тражити друга, исправнија решења.

Акцентаӣ. Као што се зна, Његош је у свом говору имао два силазна акцента (староцрногорска акцентуација), а у Речнику је заступљен четвороакцентски књижевни систем нашег језика, онај који почива на Вуковом акценту. Ако овај речник спада у ред наших великих речника, а он ту спада, и ако, као научно дело, претендује на пун научни третман, онда није требало учинити оно што је учињено — на Његошев изговор накалемити изговор туђ Његошевом језику. Трeбало је речи и облике акцентовати онако како их је Његош изговарао (уколико је, наравно, могуће данас то учинити) или, ако није било могуће сто-посто успоставити Његошев изговор, све оставити онако како је и Његош оставио, тј. неакцентовано.

Ако се, дакле, имају на уму чисто научни захтеви, ови акценти у Речнику не одговарају (уколико се, разуме се, не поклапају са Његошевима, нпр. *ћуд̄, њд̄ке*). Међутим, ако се има на уму интерес оног дела српскохрватског живља који говори књижевним акцентом, онда акценти у овом речнику могу бити и оправдани: они који имају четири наша књижевна акцента у свом говору — имају право да им се текстови дају у њиховом изговору. Само, тиме се не негира тврђење да то није Његошев акценат.

Но и овакав какав је, вуковско-даничићевски, акценат у овом речнику каткад је необичан, неуједначен, несистематизован. Каткад су давана акценатска одступања, али у доста случајева и нису. У Речнику има доста акценатских дублета, али поред *а̄а* нема изговора *а̄а̄*; дато је *амфиџаӣтар*, а није *амфитџаӣтар* и *амфитџаӣтар*; има *ја̄јиан*, а нема *ја̄јиан̄*; унесено је *џвџџе*, а није *џвџџе̄*; читалац је, крај изговора *Пе̄тар Великӣ*, ускраћен за изговор *Пе̄тар Великӣ*; крај изговора *џалерија*, који је овде дат, нема врло распрострањеног изговора *џалерија̄*; крај *џлавнӣ* није дато *џлавнӣ*; има *џладан*, *џледан*, *џседан* и сл., а нема *џладан̄*, *џледан̄*, *џседан̄* и сл.; овде *сӣудџаӣ*, Вук *сӣудџаӣ*; дато *Дӯнав*, нема *Дӯнав̄*; у оном крају нико не каже *Дурмӣтор*, већ само *Дурмӣтор*, како је и у Вука; *Дӯман* је остало без *Дӯман̄*; има *џсӣок*, а нема *џсӣок̄* и *џсӣок̄*; према *Јевре̄ји* нема облика *Јевре̄ј̄*; дато је *Кара̄ђорђе*, а нема *Кара̄ђорђе̄* и *Кара̄ђорђе̄*; у Речнику *га̄ков*, -а, а у Вука *Јак̄ов*, -два; крај презимена *Кара̄џић* занемарен је изговор *Кара̄џић̄*; без потребе је *Кас̄иелнд̄вӣ* претворено у *Кас̄иелнд̄вӣ*; свуд је по речницима забележено *Јанко*, а у Речнику *Јанко̄*; обични акценат *мӣлица* не стоји поред *мӣлица̄*; откуд нагласак *Ђорђе̄ије (Пе̄тровић̄)?*; има *Прим̄орје* и *Прим̄орје̄*, а нема *Прим̄орје̄*; дато је *ја̄ука̄ӣи* и *ја̄ука̄ӣӣ*, *ја̄уч̄ем*, а нема *ја̄уч̄ем̄*; *д̄се̄ӣи*, а нема *д̄се̄ӣӣ*; *дӣрнӯӣи*, а нема *дӣрнӯӣӣ*; према *дов̄е̄стӣи* има *дов̄е̄д̄ем̄*, а нема *дов̄е̄стӣӣ*, *дов̄е̄д̄ем̄*; итд.

Ако је *ав̄џсӣ*, па и *Ав̄џсӣ Октавијан* и *Ав̄џсӣ Фридрих II*, изговор Његошевог завичаја па је тиме учињен уступак његовом покрајинском изговору назива овог месеца и имена ових личности, онда је Његошу учињена заиста неправда што је читав систем његовог изговора преточен у нешто друго.

Мислим да је проф. Стевановић (в. „Сврха и начин израде овог речника“) непотребно потрошио много речи око образложења претварања случајева као *ка̄*, *џлед̄а* и сл. у *ка̄*, *џлед̄а̄* итд., тим пре што се ту многе

ствари често мењају и увек није лако рећи шта је шта. Што се тиче Његоша, његов је акценат једноставно претворен у дужину (*íledā > íledā*).

Презимена као *Божовић* различито су акценатски обрађена: *Драјовић*, *Јбовић*, *Пéровић*, *Ра́довић*, *Бу́ровић*, па онда *Та́новић*, *Жíвковић* итд., а њихова књижевна акценатска варијанта (*Пéровић*, *Жíвковић*) није поминута; истина је да је по југозападним крајевима обично (у књиж. јез.) *Ра́довић*, али то не значи да није требало дати и *Ра́довић* и сл., просто зато да неко не би схватио да је то (*Ра́довић*) једини књижевни акценат, да о покрајинском *Ра́дџвић* и не говоримо. Слично је поступљено и са именима типа *Раде*: дато је *Ра́де*, а *Ра́де* није. Иста судбина задесила је и презимена као *Вукадиновић*: дато је *Га́вриловић*, *Бу́кановић*, *Вука́диновић*, *Ро́џановић*, *Гд́љубовић*, *Тд́доровић* итд. (све нагласак по југозападним крајевима), а нема нагласака *Га́вриловић*, *Тод́бровић* итд. (акценат источнијих крајева). Кад год му се да прилика да изговори презимена као *Ро́џановић*, *Бу́кановић*, човек из источних крајева ће изговорити: *Ро́џновић*, *Бу́кановић* и сл. Истина, дато је неколико и примера оба изговора: *Ра́дичевић* и *Ради́чевић*, *Греб́љановић* и *Гребља́новић*, *Гд́личевић* и *Голі́чевић*. Има и примера за обрнути изговор: *Града́ичевић*, без помињања оног другог акцента.

Зна се, дужине типа *мíс.мíи*, *íдрāv*, *Пе́йрџв*, *Мíлчíи* и сл. нису књижевне и поред њихове знатне распрострањености (протежу се — која више, која мање — од Боке до Суботице). Тако је поступљено и у овом речнику. Ипак траг те појаве налазимо у њему: *íрџáи* (ако није штампарска грешка). Дат је комп. *жџлијџ* код прил. *жао*.

Ако је *áлмáз*, онда је природно да буде *áлмáзан*, а не *áлмазан*, како је у Речнику.

У оном крају (Ускоци) нико не каже *Буковица*, већ само *Буковица*.

Дато је *Ружа* и *Рџжа*, али се не види је ли то једно име или два.

Зашто је укинут изговор *Свџи́а Пе́йџка*, а дат само нагласак *Свџи́а Пе́йџка* кад је и овај први акценат — књижеван?

Код придева типа *íбрáк*, *-á*, *-о*, *жџи́и*, *жџи́а*, *-о* итд. даван је и одређени вид (*íбркíи*, *-á*, *-џ*, *жџи́и*, *-á*, *-џ*), али то није чињено редовно.

Грџи́џан је остало без дужине.

Акценти *мџне*, *мџни* итд. одскора су ушли у књиж. јез. Поставља се питање зашто Вукови акценти *мџне*, *мџни* и сл. нису нашли места у Речнику.

По речницима стоји *íџније*, а овде *íџније*.

И овај речник као и многи други показује, у знатној мери, нестабилност нашег акцента уопште.

Ни с *џи́мологијом* у овом речнику не можемо бити сасвим задовољни. Како је ово један од великих наших речника, било је очекивати да ће у њему бити дате стране речи у њиховом изговорном лику. То је заиста учињено за велики број недомаћих речи, особито русизама, али не и за све друге, већ су само дате скраћенице као *íрч.*, *лаи́.* итд. Међутим, има

приличан број туђица крај којих се не налази никаква ознака да реч потиче из неког другог језика, особито из области властитих речи. Крај речи из турског, персијског и арапског језика, које су из турског или преко турског из арапског или персијског ушле у наш језик, стоје само скраћенице *тур.*, *ар.*, *перс.*, *ар.-тур.* итд. и ништа више.

Чини се да се понекад претерало у давању црквено-руске етимологије. Зар је морало да се поред, рецимо, *Ћубићел* ставља цркв.-рус. *Ћубићель*?

Има и неких *йравойисних* неподударности. У нашем правопису лепо стоји (стр. 457) *рудничка нахија*; овде, у овом речнику: *Кашунска нахија*, *Ријечка нахија*, *Љешанска нахија*, *Гусињска нахија*, *Црмничка нахија*.

Написано је: „Врањичке Њиве . . . зараван и заселак села Рогама на десној обали Зете“. То правописно није сасвим исправно; требало би: *Врањичке Њиве* — заселак, а *Врањичке њиве* — зараван.

Под одредницом „Војводство“ каже се: „српска покрајина . . . у оквиру Аустроугарске“; у Правопису: *Аустиро-Угарска*.

По Правопису треба: *Сима Милутиновић Сарајлија*. У Речнику: син Симе Милутиновића-Сарајлије.

Зашто би било *Врањајлија йаша*, а *Хусеин-йаша* или *Петар-владика*?

На стр. 579, II, под *Каштелнови*, пише: „град у Боки Которској“, а на 539: Бока которска; под *Нови опет* „у Боки Которској“; и под *Пераси* је „у Боки Которској“. Знаем, убрзо по изласку Правописа неки су рекли да треба *Бока койторска*, а не *Бока Коиторска*, како је у Правопису. Било како било, требало је ту ствар уједначити у овом речнику, па писати или само *Бока койторска* или само *Бока Коиторска*.

Било је доста расправа око тога треба ли *Пейница* (село у Дробњаку) или *Пейница*. У овом речнику је само *Пейница*.

У Правопису пише да се називи држава пишу великим почетним словом сваке речи која улази у састав назива, али није речено треба ли гако поступати и са називима негдашњих држава. Због тога су људи који се баве правописом предлагали разна решења. У овом речнику примењен је принцип да се свака реч назива државе пише великим почетним словом: *Источно Римско Царство*, *Византијско Царство*, *Турско Царство*, *Отоманска Империја* итд. Међутим, под одредницом *Цариград* стоји: „престоница Источног римског царства“.

Редовно пише у овом речнику, као што треба, *Црногорско йриморје*, али није тако под одредницом *Каштел*, где се каже: „некадашњи градић у црногорском приморју“.

Најзад, учинило ми се да би било корисно да је уз овако крупно лексичко дело дат макар и краћи преглед Његошевог језика.

Београд

Милија Симић

СВЕТИСЛАВ МАНДИЋ, **Чрте и резе**, Фрагменти старог именика, Београд (Слово љубве), 1981, стр. 240.

У овој се књизи, која садржи шеснаест први пут објављених чланака, расправља о посебној употреби хришћанских имена у средњовековној Србији и шире у суседним земљама. Тај шири контекст, који подразумева и различите традиције, захтевао је да се спроведе компаративно проучавање материјала. При том је Мандић показао свестрано познавање извора који нуде такав материјал. У неким случајевима, као код ктиторских натписа у црквама у Карану и Кучевишту, он је сам подузео пажљиву и веома суштинску реконструкцију оштећених места да би дошао до поузданијих података за своје изводе.

Имена у овој књизи дају само исходиште, да би се прешло на ширу расправу о њиховим носиоцима и о историјским приликама у којима су они живели. Сам аутор у Поговору истиче да је из његовог интересовања за средњовековне људе произишло и интересовање за њихова имена. Овиме се одређује и карактер његових расправа, које су превасходно историјске садржине и у том смислу пружају низ закључака, коментара и претпоставки, о којима ће имати шта да кажу компетентни истраживачи у области историје, помоћних историјских наука, као и историје уметности. Овде ће се, само примера ради, поменути неки од резултата до којих је дошао Мандић у својим историјским разматрањима и који, свакако, не могу бити заобиђени у будућим истраживањима. Анализа натписа на вереничком прстену Стефана Дуке (краља Радослава) доводи до новог сагледавања односа између тог владара и охридског архиепископа Хоматијана. Замена имена у Нинослављевој повељи Дубровчанима из 1249. године, која је изазвала више претпоставки, овде се врло уверљиво објашњава сукцесијом босанских банова управо у часу када је требало озваничити тај докуменат. Разликовање имена *Радоња* и *Радохна* не дозвољава да се и даље мисли на истог властелина из друге половине XIV века, као што су то раније чинили неки историчари.

Ономастичка основа Мандићевих расправа јесте употреба хришћанских имена у поменутом региону у средњем веку као почасних, титуларних и монашких. Код световњака се ради о додавању таквог новог имена на крштено име, што је претпостављало свечани чин какав је, рецимо,

крунисање владара. Ово је питање најшире обрађено у уводним текстовима „Венцоносци“ и у „Свето име Јован“. Већ је раније прихваћено да је име Стефан код српских владара из лозе Немањића било титуларног карактера и да је сугерирало идеју да се ради о „овенчаним, венцоносним“ владарима. Сада је Мандић показао да је титуларно било и име Јован, пре свега у Бугарској и Румунији, док је у средњовековној Србији било ређе у употреби, али су га ипак у XIV веку носили деспоти Оливер, Угљеша и Драгаш. И овога пута је ваљало поћи од етимона који се може прогумачити као „божја наклоност, божје смиловање, божја милост дата људима као одговор на њихове молбе“. На таквом значењу се могла заснивати титуларна употреба тога имена, која је у ствари само на друкчији начин исказивала садржину једне девоције. Мандић је лепо уочио да је експресивност имена Јован била појачана тиме што се оно није давало обичним људима, јер је у народу била у употреби његова варијанта Иван. Веома је занимљиво да су титуларно име Петар носила три народна, устаничка цара у XI и XII веку — Одељан, Бодин и Теодор. Уз претпоставке о мотивацији које прави Мандић, допустимо још једну могућност. Можда је уобразиљу устаника привлачила она сцена из јеванђеља у којој је апостол Петар потегла нож у Христову одбрану.

Када се после свега, узимајући у обзир свежину материјала, низ оригиналних закључака и сугестија, као и уверљивост аргументације, истакне да је пред јавношћу многострано фундиран научни подухват, осетиће се одмах да тиме још ни из далека није оцењена права вредност ове књиге. Наиме, посебан њен квалитет се налази у начину компоновања појединих целина, у умећу да сваки детаљ добије своје право место и, краће речено, у надахнутом казивању. Мандић читаоца кроз своје текстове води луцидним стилем, пуним дискретних нагласака, стилем који, не изневеравајући научну дикцију, дозвољава да се у општи ток спонтано укључе чак и лирски коментари попут оног претакања у римоване српске стихове грчког натписа на вереничком прстену Стефана Дуке. Читаоцу се учини да има пред собом прозу високих уметничких квалитета, приповетке о именима и судбини њихових носилаца. Тиме ова књига постаје изванредном у своме роду.

Нови Сад

Милица Грковић

ПЕТА ЈУГОСЛОВЕНСКА ОНОМАСТИЧКА КОНФЕРЕНЦИЈА

За нама је већ Пета југословенска ономастичка конференција. Мали јубилеј за нашу ономастику. Прошло је већ десет година од када се на годишњем скупу Међуакадемијског одбора за ономастику (на којем је и потписник ових редова учествовао уместо проф. Миливоја Павловића, који је у то време руководио нашим републичким одбором при Институту за српскохрватски језик), одржаног 6. јануара 1974. године у Загребу, наметнуло питање одржавања ономастичких конференција. Наиме, већ дотадашњи рад у појединим републичким центрима толико је узнапредовао да се као нужно постављало питање одржавања, по угледу на друге словенске земље, и југословенских ономастичких конференција. На том је састанку предложено и усвојено да се организација прве југословенске ономастичке конференције повери Републичком одбору за ономастику СР Црне Горе у сарадњи са тадашњим Научним друштвом СР Црне Горе (касније Црногорска академија наука и умјетности), а уз свесрдну помоћ Међуакадемијског одбора за ономастику при ЈАЗУ. Тако је већ следеће године, од 22. до 24. октобра 1975. одржана у Тивту Прва југословенска ономастичка конференција (с.ф. ЈФ XXXII, стр. 254—256). Реферате и саопштења са Прве конференције објавила је у посебном зборнику 1976. године Црногорска академија наука и умјетности. Тако је утрт пут једном од најинтересантнијих скупова наших језикословаца, ономастичким конференцијама. Наиме, у Тивту је било одлучено да се за две године организује у СР Македонији Друга југословенска ономастичка конференција, сада са већ оквирним темама: 1. југословенска ономастика и Словенски топонимијски атлас, 2. разматрања из историје југословенске ономастике и 3. међусобни однос топоњима и антропонима, а на самој конференцији била је у појединим рефератима заступљена и социоономастичка тема, како ју је аутор ових редова назвао у приказу конференције (с.ф. ЈФ XXXIV, стр. 273—275). Друга југословенска ономастичка конференција по броју учесника надмашила је прву, у њен рад су се укључили и косовски ономастичари, тј. колеге Албанци, а такође први пут и ономастичари из иностранства, што касније постаје и традиција. Друга југословенска ономастичка конференција је одржана у Скопљу од 6. до 9. октобра 1977. године. Зборник реферата и саопштења објавила је Македонска академија на науките и уметностите 1980. године, а садржи 49 реферата и саопштења, што показује да се скоро

удвостручно број реферата и учесника. На тој конференцији је одлучено да се Трећа конференција одржи у СР Хрватској, са следећим оквирним темама: 1. антропонимија (синхрона и дијахрона) и 2. географска терминологија.

Трећа југословенска ономастичка конференција одржана је у Дубровнику од 10. до 13. октобра 1979. године (с.ф. ЈФ XXXVI, стр. 221—224). Поднето је укупно 55 реферата и саопштења, а објављени су у 10. књизи часописа *Onomastica jugoslavica* 1982. године. Значајно је напоменути да су уз реферате и саопштења дати и резимеи на неком од страних језика, што ће постати обавеза и касније. Такође је значајно и то што су штампане и дискусије уз поједине реферате, тј. уз оне о којима се и дискутовало. Трећа је конференција, као што је речено, бројчано премашила претходне две, што значи да је ономастика, а што је био и циљ покретања ономастичких конференција, узела маха и у овим нашим просторима са разноликим ономастичким материјалом, како на синхронијском тако и на дијахронијском плану. У Дубровнику је одлучено да се Четврта конференција одржи у СР Словенији, са следећим оквирним темама: 1. творбени модел у антропонимији и 2. оронимија и хидронимија.

Четврта југословенска ономастичка конференција одржана је у Порторожу од 14. до 17. октобра 1981. године (с.ф. ЈФ XXXVIII, стр. 183—187). На њој је био присутан до сада рекордан број учесника ономастичких конференција. Било је пријављено 79 реферата и саопштења, прочитано 57, а објављено у посебном зборнику 50 реферата и саопштења. Зборник реферата и саопштења, што посебно истичемо, објављен је у рекордно кратком року, 1982. године (мада на корицама носи ознаку 1981). Интересантно је напоменути и то да су реферати писани на српскохрватском и македонском језику попраћени, поред резимеа на неком од страних језика, и резимеом на словеначком језику. На Конференцији у Порторожу је одлучено да се следећа, пета, југословенска ономастичка конференција одржи у СР Босни и Херцеговини. Као оквирне теме предложене су следеће: 1. историјска ономастика до краја 16. века и 2. социо-ономастика.

Пета југословенска ономастичка конференција одржана је у Мостару од 12. до 15. октобра 1983. године. Као што је поменуто, главна тематика је била ономастика до краја 16. века, док је социоономастика, осим третираних неких социоономастичких структура у извесним рефератима, изостала. Међутим, као што то увек бива, и овога пута је било неких реферата који су изишли из оквирне тематике, што ће се видети из њихових наслова. Пријављено је овога пута било 73 реферата и саопштења, а прочитано их је 47.

После поздрава домаћина, тј. представника Академија наука и умјетности, члана Организационог одбора, академика Недима Филиповића, представника Међуакадемијског одбора за ономастику и представника Републичких одбора, као и страних гостију и учесника Конференције, Д. Вујичић је поднео уводни реферат под насловом *Историјска ономастика — њен значај и неки задаци*.

Доста широку тематику — ономастика до краја 16. века — могли бисмо поделити у неколико тематских блокова у оквиру двеју ономастичких дисциплина, топонимије и антропонимије. Међутим, референте и реферате даћемо оним редом како се они налазе у програму конференције и како су читани на самој Конференцији.

Првог дана рада Конференције реферате су прочитали: Р. Филиповић, *Хрватски топоними у енглеским јуџојисима 15. и 16. стољећа*; А. Пецо, *Прилој ироучавању херцеговачке анџројонимије иредџурској иериода*; А. В. Суперанска (Москва), *Из исџорш календарних имен*; Жетелска Фелешко (Варшава), *Poljskie sredniowieczne nazwy terenowe (na podstawie dokumentów mazowieckich)*; К. Римут (Краков), *Patronimika slowiańskie w okresie sredniowiecza*; А. Урошевић, *Из џурске тојонимије у Србији и Македонији*; М. Пешикан, *Из исџоријске тојонимије Полимља и Појарја*, О. Иванова, *Изчезнајније средновековни месни имиња од области џо сливој на Брејалница*; А. Лома, *Злајно руно и Сребрна јора (околина данашњеј Београда у сјеву Ајолонија Рођанина О арјонаујима*; Р. Радуновић, *Тојоними Ајлиза и Обојон у Љејојису јоја Дукљанина (јроблеми иденџификације, убиџикације и еџимолојије)*; Р. Матић, *Тојоним Почџиел и С. Далмација, О јосџанку неких средњековних тојонима Босанске крајине*.

Другог дана реферате су прочитали: Д. Ђупић, *Несловенски елементи у неким хидронимима у Црној Гори*; М. Лончаревић, *Средњековни славонски тојоними као извор за реконсџрукију иредмиграцијској дијалекатској сџања*; З. Павловић, *Неџо о румунским елементима у именима река са џерена Србије*; Љ. Станковска, *Ујојребайа на деривацијскије морфеме во македонскаја тојонимија до XVI век*; Н. Богдановић, *Називи сврљшиких села у 15. веку и њихов данашњи облик*; И. Смајловић, *Тузла и њена околина у 16. стољећу у свјејлу ономастџике*; М. Лукенда, *Земљојсна номенклајура у средњековној тојонимији Туројоља*; Д. Алерић, *Порџиројенейов захумски ојконим Галумаиник*; С. Гилић, *Тојојрафска и тојонимијска зајажана на исџарским карџама до 16. стољећа*; М. Митков, *Ојконимџе од Мавровско и нивнаја внајрешна форма*; М. Букумирић, *Прилој убиџикацији неких исџоријских тојонима у сливу Белој Дрима*; П. Илиевски, *Подајоци за балканскаја ономастџика од најсџаријше јрчки јисмени извори*; В. Јакић-Цестарић, *Задарска средњековна ономастџика као извор јодајјака за хисџоријску дијалектолојију и друје дисџиплине*; А. Шивиц-Дулар, *Slovenski priitki na -ent/-et*; Ф. Новак, *Ономастџчна проблематџка в slovenskih besedilah 16. stoletja*; Р. Цет (Цирих), *Значај џурских деџџера за тојонимију средњековне срџске државе*; Н. Гошић, *Јужнословенске изојлосе *čadja (*čadъ) : *sadja у свјејлу неких ономастџичких јодајјака са џерена ценџралне Босне и Е. Фекете, Анџројонимијски елементи у фразеолошким и иноским обрџима*.

Трећег дана рада Конференције поднесени су следећи реферати, у којима је нарочито третирана антропонимија до краја 16. века. Реферате су прочитали следећи референти: П. Шимуновић, *Анџројонимијске значајке с краја XII и јочейка XIII стољећа на јраји из Поваљске лисџине*; Т. Стаматоски, *Анџројонимијаја на Малеш сјоред џурски јојисен деџџер од 1570*; Ф. Јакопин, *Pogled na slovensko antroponimijo v urbarjah*

15. *stoletja*; Ј. Кашић, *Прилози иоређењу имена у дечанским хрисовулама и Вуковом Рјечнику*; Г. Јовановић, *Хршићанска имена у околини Београда иочейком XVI века*; М. Грковић, *Имена у Жичкој иовели*; Н. Родић, *Лична имена у Къизи дужника М. Лукаревића, дубровачкој иривоца у Новом Брду*; Ј. Вончина, *Особна имена у ренесанској хрвајској драмској књижевности*; М. Шимундић, *Непозната хрвајска особна имена XIII сиволећа*; С. Стијовић, *Из ономасиике Рујова*; Е. Барћ, *Хрвајска средњовековна имена с илаиолским ирвим дијелом*; С. Реметић-А. Цоговић, *Лична имена из 1455. иодине у нахији Дољци у иоређењу са данашњим*; Г. Краљевић, *Анџројоними у Дефџеру херцеиовачкој санџака из 1477. иодине*; М. Коробар-Белчева, *Анџројонимиие во иојисои на Хиџеиовскиои манастир од 1343. иодина*; Р. Маројевић, *Фолклорна ономасиика у дијакронији и ироблеми њеној линивисџичкој исиџивања*, и В. Вукадиновић, *Мене и смене у анџројонимском фонду сврљишкој краја за иоследна два века*.

За Конференцију је било пријављено још 26 реферата, али, на жалост, њихови аутори нису присуствовали Конференцији. Надамо се да ће њихови реферати бити објављени у Зборнику Конференције, или можда негде другде, па их, због интересантних наслова, наводимо и овде, онако како су наведени у програму: Ј. Хам, *Најстарија славенска имена*; Б. Видоски, *Македонски дијалекти у Грчкој и Албанији у свейлу ономасиике*; Д. Ковачевић-Којић, *Из дубровачке анџројонимиие*; М. Мајтан (Братислава), *II. Chronologické vrstvy a areálové rozšírenie zložených slovenských osobných mien*; Д. Петровић, *Неке најомене о иојонимииу Куца*; А. Шојат, *Из иовијести иојонима заиребачке околице*; В. Путанец, *Ономастички ирџилози: 1. Брџониила, 2. Брачи, 3. Дрџиш, 4. Табарина*; Б. Шекуларац, *О неким називима Мојковца и околине у двијема иовелима из XIII и XVII вијека*; М. Пижурица, *Најомене уз иојониме Глобџица, Љевишиа и Свиџула*; А. Јембрих, *Повијесна иојонимииа Вараждина и вараждинске жсујаније до 16. сиволећа (наџрџак)*; М. Могуш, *Пољед на личку средњовековну ономасиику*; Д. Богдановић, *Оиџиш лисџ Требиња и Савџне као извор сџарије ономасџичке ирађе*; Б. Финка, *Пабџрџи из средњовековне задарске ономасџичке*; Б. Марков, *Проблемоџ на изелувањеџио на сџрански елементи во македонскаџа ономасџика*; О. Зиројевић, *Неке ономасџичке каракџерисџичке у иурским иојисима XV и XVI века*; Г. Килибарда, *Архаични анџројоними са сџеџака у нашој земљи (XIII—XIV вијек)*; К. Илиевска, *Неколку средновековни хибридни имиња од Скојско*; Т. Шапкалиска, *Имиња како одраз на маџеријална кулџура од нашеџио средновековје*; Н. Матовић, *Неке каракџерисџичке личних имена, ирезимена и надимака у Бањанима*; П. Мерку (Трст), *Slovansko-romanske vzporednosti in oztoza v tržaški srednjeveški antroponimiji*; Ј. Јерковић, *Сродсџивена иерминологија у срџскохрвајској анџројонимииу и иаџронимииу*; Г. Вуковић, *Презиме — сведочансџво иорекла (на основу иаџронимиијске и иојонимиијске ирађе Шајкаџке)*; И. Калински, *Анџројоними заиребачкој Градеца у 14. и 15. сиволећу*; М. Делић, *Власџиџио име у медијевалним иексџивима с функцијом означџивела социјалној сџаџуса носџивела* и А. Касумовић, *Социолнивисџички асџекџ насџанка аџелайџива као оносџилема*.

Посебно истичемо да је дискусија на овом скупу била такође свестрана, конструктивна и на високом научном нивоу, а тон су јој давали двојица наших истакнутих научника Павле Ивић и Радослав Катић.

У закључцима Конференције одлучено је да се следећа, шеста југословенска конференција одржи у СР Србији, у организацији Одбора за ономастику Српске академије наука и уметности. Тематика шесте конференције је *Ономастика до 18. века*. Тако ће се одржавањем шесте ономастичке конференције завршити један циклус. С правом можемо рећи да је тиме испуњен задатак и намера када се одлучивало о одржавању југословенских ономастичких конференција. Можда би се у следећем циклусу могло прећи на организовање конференција у периоду од сваке треће године.

Надамо се да ће и зборник Пете конференције бити ускоро штампан и да ће тако и широј научној јавности бити представљена најновија истраживања југословенских ономастичара. Очито је да у нас ономастика постаје све више дисциплина која привлачи нарочито млађе кадрове и за рад на терену и за обраду и савременог и историјског ономастичког стања. Тако ће, надамо се, поред наших двају ономастичких часописа (*Onomastica jugoslavica* и *Ономатолошки прилози*) и зборници са досадашњих пет ономастичких конференција бити од подстицаја за даљи рад.

Организација Пете југословенске ономастичке конференције, као уосталом и претходних, била је на завидном нивоу, тако да је и то допринело да конференција добије у значају. Организатор се побринуо да учесницима омогући посету неким историјским локалитетима (Благај, Радимља, Чапљина, Почитељ), што је такође имало ономастички карактер и уклопило се у саму тематику конференције.

Београд

Н. Родић

IN MEMORIAM

РАДОСАВ БОШКОВИЋ

(1907—1983)

Петог јула 1983. године умро је Радосав Бошковић, професор Београдског универзитета, један од најистакнутијих представника славистичке мисли код нас.

Радосав Бошковић рођен је 28. децембра 1907. године у Орјој Луци код Даниловграда (СР Црна Гора). Основну школу завршио је у родном мјесту, а гимназију у Даниловграду и Подгорици (Титоград). У јесен 1926. године уписао се на Филозофски факултет Београдског универзитета, гдје је студирао српскохрватски језик са књижевношћу, упоредну граматику индоевропских језика, упоредну граматику словенских језика и старословенски језик. Дипломирао је 1930. године. Двогодишњи боравак у два европска славистичка центра, школске 1930/31. на Јагелољском универзитету у Кракову и 1934/35. на Карловом универзитету у Прагу, омогућио му је да продуби славистичке студије и настави у току редовних студија започето учење словесних језика. Године 1934. докторирао је са тезом *Развијак суфикса у јужнословенској језичкој заједници* (пред комисијом у саставу: А. Белић, С. Куљбакин и Х. Барић). Од 1931. до 1936. године радио је као средњошколски професор у II мушкој гимназији у Београду, а 1936. године изабран је за асистента упоредне граматике словенских језика и старословенског језика на Филозофском факултету у Београду. Ту је, изузимајући вријеме од 1941. до 1945. године, провео сав радни вијек: од 1938. као доцент, од 1947. као ванредни, и од 1956. до пензионисања (1977. године) као редовни професор. Цијело то вријеме Бошковић је предавао упоредну граматику словенских језика, а више година и старословенски језик.

Иако је као ученик гимназије имао посебну жељу да студира математику, Радосав Бошковић је од самог почетка студија показао да веома успјешно може да се бави и лингвистиком. Као студент темељито се припремао за будући позив, проучавајући најтежа питања славистике. Његов дипломски рад *Система индоевропских глагола и њени остаци у њрасловенском*, који су Белић, Куљбакин и Барић оцијенили највишом оцјеном, показао је да је Бошковић у току студија припремљен за озбиљан научни рад.

Основни научни интерес професора Бошковића везан је за упоредну граматику словенских језика. Међутим, он се успјешно бавио и другим

славистичким дисциплинама: старословенским језиком, историјом српскохрватског језика, савременим српскохрватским језиком, дијалектологијом, ономастиком. У свим тим областима методологија његовог научног рада је јединствена: упоредно проучавање појава у језику и налажење њиховог праисходишта. Зато се о Бошковићу може говорити као о слависти широког интересовања, тј. као о историчару језика, дијалектологу, ономастичару, лексикологу, а изнад свега — као о врсном стручњаку за упоредну граматику словенских језика. Још прецизније: о Бошковићу треба говорити као о лингвисти високог ранга. Он припада, управо, најужем кругу слависта овога вијека који су понајбоље познавали структуру словенске ријечи и њена значења, а за то је, у сваком случају, потребно бити лингвиста. Ма којим дијелом славистике се бавио, професор Бошковић је тему обрађивао цјеловито, критички узимајући оно што је о њој већ речено, разрађујући је својим великим знањем и прецизирајући је необичном лингвистичком логицом (која је равна математичкој тачности). У проучавању лингвистичких питања он је створио специјалан, индивидуални образац. А увијек је био једноставан и јасан. Он пише прецизно, податке не даје због њих самих већ интерпретације ради (што значи да је дескрипцију углавном избјегавао), у циљу појашњења неког, најчешће сложеног питања. И као што је изузетно успјешно знао да сублимира суд о учењу којег од лингвиста, тако је и о лингвистичким појавама говорио без сувишних ријечи, кратко и тачно. Ако би и казао да тему није довршио, обично другима није остајало довољно аргумената да се на њу осврћу, чак ни сам он то није чинио, или је пак то радио са другог којег становишта.

Суд о научној вриједности Бошковићевих радова није лако дати. Он је, како рекосмо, увијек бирао понајтеже теме, а обрађивао их је зналачки, најчешће цјеловито, на особан начин, по правилу не остављајући ни себе ни читаоца у недоумици. Зато је његово дјело убједљиво и разложно, стамено. Међу његовим лингвистичким страницама највише је врхунских вриједности; мислимо да не бисмо погријешили ако бисмо казали да су оне као цјелина такве. Зато можда нећемо бити у праву ако кажемо да су највећи његови домети у *Основама упоредне граматике словенских језика*, јер већи дио његових радова има такву вриједност. Велика је штета што професор Бошковић није успио да заврши и други дио упоредне граматике — морфологију. Међутим, дио његовог учења које припада тој области публикован је кроз низ радова насталих раније, и нарочито послје објављивања *Основа* 1968. године. То су прије свега његове расправе из деклинације, конјугације, моције, деривације и др., везане често за ономастичку проблематику. Иако ти радови не чине заокружену цјелину, они ипак представљају велики дио његове друге књиге упоредне граматике словенских језика.

У синтетизовању суда о Бошковићевом лингвистичком учењу најближе истини били бисмо ако бисмо рекли да у опусу колик је Бошковићев није могуће дати више него што је дао он.

Од Бошковића као научника није могуће одвојити Бошковића као универзитетског наставника и Бошковића као човјека. Четрдесет

година он је живом и убједљивим ријечју тумачио нејасна мјеста из науке о словенским језицима, успијевајући да и најсложеније процесе у развоју тих језика, посебно српскохрватског, приближи моћима поимања слушалаца. Његова надахнута и учена, често искричава предавања остаће у трајном сјећању оних који су их слушали. У животу — професор Бошковић је био скроман, ненаметљив, без рекламе и позе. Није волио јавне почасте и похвале. Није волио ни да буде члан ма каквих организација, сматрао је да би му то спутавало слободу духа и одлучивања.

Смрћу професора Радосава Бошковића наука о словенским језицима изгубила је врсног посленика, а Јужнословенски филолог једног од најистакнутијих сарадника. Утолико је већа наша захвалност њему као научнику, утолико је израженије наше дивљење према његовом научном дјелу и према њему као професору и човјеку.

Београд

Драго Ђујић

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОСАВА БОШКОВИЋА*

1. *A. Vaillant, L'impératif-optatif slave*, Sl. IX 2, 241—256, Rocznik slawistyczny X, 209—216, Kraków 1931.

2. *О њрироди, развијку и заменицама њласа х у њоворима Црне Горе*, Јужнословенски филолог (даље: ЈФ) XI, 179—196, Београд 1931.

3. *Przegląd dialektów Starej Czarnogory (z uwzględnieniem gwar sąsiednich)*. (*L'examen des dialectes du Vieux Monténégro [Stara Crna Gora] en tenant compte des parles voisins*), Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres N° 1—3 (janvier-mars), 1—13, Cracovie 1932. (Заједно са М. Малецким).

4. *О њрећем лицу множине времена садашњег у њлајола као у меји, усјег и сл.*, Наш језик (даље: Нј) I, 26—27, Београд 1933.

5. *Нејио о ујојреби насјавка ар у једној њруји њуђих речи*, Нј I, 205—209, Београд 1933.

6. *Поводом чланака њ. А. Паунова*, Нј I, 275—278, Београд 1933.

7. *Мејашеза и њромена tl, dl > l, у словенским језицима: њихов хронолошки однос*, Гласник Професорског друштва XIII, 985—990, Београд 1933.

8. *Прилози њроучавању народне њоезије I*, Политика бр. 9301, Београд 1934 (приказ).

9. *Извештај о исјијивању њовора Озринића*, Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановић (даље: ГЗСВС) II, 27—36, Београд 1935.

10. *О лексичкој и сџилској диференцијацији срјској и хрватској књижевној језика*, Нј III, 277—282, Београд 1935.

11. *Развијак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, ЈФ XV, 1—154, Београд 1936 (објављено и у књ. 6 Библиотеке ЈФ, 1936). Рецензије: Белић, ЈФ XV, 232—246; Х. Барић, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XVII, 318—328; A. Vaillant, Revue de Études slaves XVIII, 136—139.

* НАПОМЕНА: Као основа за ову библиографију послужила је Библиографија проф. Бошковића објављена у Аналима Филолошког факултета у Београду, књ. 13, Београд 1979, стр. 37—39.

Д. Ђ.

12. *Извештај о истраживању јовора Радованића и околине*, ГЗСВС III, 15—17, Београд 1936.
13. *О јрасловенским јридевима на јс*, Белићев зборник, 465—470, Београд 1937.
14. *Око две речи*, Нј V, 254—255, Београд 1937.
15. *Да ли се јознаћа формула „*synagta > compositum > simplex*“ може применити и на словенске језике?*, III међународни конгрес слависта. Збирка одговора на питања I, 32, Београд 1939.
16. *Значај система „суфиксалности“ за стварање изведених речи*, III међунар. конгрес слависта, Збирка одговора на питања I, 33, Београд 1939.
17. *Циљ предавања народној језика (владање књижевним језиком, јознавање језичке грађе, јознавање језика уочишће)*, III међународни конгрес слависта. Збирка одговора на питања I, 173—175, Београд 1939.
18. *Ђуро Даничић и књижевни језик наш*, Младост IX, 65—68, Београд 1947 (прештампано: *О Вуку Караџићу*, „Просвета“ Београд, 1968; Просвјетни рад Титоград, бр. 7, 1. VI 1970).
19. Н. Г. Чернишевски, *Шта да се ради?*, Београд 1947 (превод с руског).
20. В. И. Лењин, *Корак најред, два корака назад*, Београд 1949 (превод с руског, заједно са З. Ткалцем).
21. А. Белић (*јоводом једесетгодишњице његова наставничкој рада*), ЈФ XVIII, 224—230, Београд 1949—1950.
22. *Никола ван Вејк* (4. X 1880—25. III 1941), ЈФ XVIII, 501—504, Београд 1949—1950 (некролог).
23. *Олдџих Хујер*, ЈФ XVIII, 508—512, Београд 1949—1950 (некролог).
24. *О јридевима шииа ораћи*, Нј, н. с. I, 116—131, Београд 1950.
25. *Прошесјни, азбесјни* итд.; *шелефонисјкиња* итд., Нј, н. с. I, 282—284, Београд 1950.
26. Петар Петровић Његош, *Огледало срјско*, Београд 1951, стр. 511 (крит. изд., заједно са В. Латковићем), II изд. 1967, стр. 490, III изд. 1974, стр. 482, IV изд. 1975, V — 1977, VI — 1979, VII—VIII—1980, IX — 1981, X—XII — 1982.
27. Петар Петровић Његош, *Горски вијенац*, Београд 1952, стр. 133 (критичко изд., заједно са В. Латковићем), II изд. 1967, стр. 1—131, III — 1974, IV — 1975, V — 1977, VI — 1979, VII—VIII — 1980, IX — 1981, X—XII—1982.

28. Петар Петровић Његош, *Луца микрокозма*, Београд 1953, стр. 241—324 (критичко изд., заједно са Н. Банашевићем), II изд. 1967, стр. 135—213, III — 1974, IV — 1975, V — 1977, VI — 1979, VII—VIII — 1980, IX — 1981, X—XII — 1982.
29. *Речник уз целокујна дела Пејтра II Пејровића Њејоша*, Београд 1954, стр. 260 (заједно са М. Стевановићем), II изд. 1967, стр. 317 (уз сарадњу и М. Лалића), III изд. 1974, стр. 315, IV — 1975, V — 1977, VI — 1979, VII—VIII — 1980, IX — 1981, X—XII — 1982.
30. *Oldřich Hujer, Úvod do dějin jazyka českého*. Třetí vydání (у редакцији проф. В. Махека), Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XX, 128—129, Београд 1954.
31. *О једној акценатској особини дијалеката зајадне и јужне Исџре*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XX, 229—259, Београд 1954.
32. *Je ли Вук у Рјечник уносио речи из Горској вијенца?*, Нј, н. с. XIV, 20—26, Београд 1964.
33. *Око суфикса икасџ (ичасџ)*, Нј, н. с. XIV, 156—158, Београд 1964.
34. *Око два сџиха из Горској вијенца*, Нј, н. с. XIV, 159—161, Београд 1964.
35. *Белешке еџимолошке и грамаџичке*, Нј, н. с. XIV, 227—234, Београд 1964—1965.
36. *О џореклу словенској инфинџива*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XXXI 245—247, Београд 1965.
37. *Око суфикса іса*, Нј, н. с. XV, 58—61, Београд 1966.
38. *Срџскохрвајско мравал и сл.*, *Анали филолошког факултета VI*, 285—289, Београд 1966.
39. *О неким случајевима џубљења сонанта на крају речи*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XXXII, 69—72, Београд 1966.
40. *Прасловенски инсџрументџал kostџџ*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XXXII, 238—239, Београд 1966.
41. *Рефлекс и џруја тј, дј, тџ, дџ, стј, здј, скј, згј (sk^е, zg^е) у дијалектџима јужне и јуџозајадне Исџре*, ЈФ, XXVII, 85—142, Београд 1967.
42. *Колико се џы изџоварало у Немаџиној џовели Хиландару?*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XXXIII, 40—42, Београд 1967.
43. *О именичким основама словенским*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XXXIV, 258—263, Београд 1968.
44. *Свеџозар Николић, Nomina agentis у сџарословенском језику*, ЈФ XXVIII, 513—517, Београд 1971.

45. *Основи ујоредне грамаџике словенских језика I. Фонџика*, Научна књига Београд, 1968, стр. 108, II изд. 1972, III изд. 1977.
46. *Старословенска adjectiva possessiva на њъ*, Нј, н. с. XIX, 265—272, Београд 1972—1973.
47. *Евентуални џраџови дисјалаџализације г вокалнога у јужнословенским језицима*, ЈФ XXX, 251—259, Београд 1973.
48. *Поводом неких џойонима*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XL, 22—35, Београд 1974.
49. *О неким облицима некадашњих словенских колекџива на а*, Македонски јазик XXV, 31—36, Скопје 1974.
50. *Око неких старосрџских личних хџокоорисџика*, Нј, н. с. XXI, 151—157, Београд 1975.
51. *Три старе именице које нису џо*, Нј, н. с. XXI, 215—222, Београд 1975.
52. *Траџови џрасловенске деκлинаџије основа на џ с редукованим основинским суфиксом у casus obliqui*, Зборник за филологију и лингвистику (даље: ЗФЛ) XVIII/1, 157—160, Н. Сад 1975.
53. *Срџскохрваџско когепъ*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XLI, 187—195, Београд 1975.
54. *И добри Даничић неки џуџ задрема*, Прил. за књ., језик, ист. и фолклор XLII, св. 1—2, 333—335, Београд 1976.
55. *Средњовековно срџскохрваџско orati, orata, oratō — arabilis*, Анали Филол. факултета, књ. 12, 479—482, Београд 1976.
56. *Нека џпџања именичке моџије и џрасловенске деривације*, ЗФЛ XIX/2, 7—11, Н. Сад 1976.
57. *Један џоловично објашњен суфикс срџскохрваџски*, Нј, н. с. XXII, 15—17, Београд 1976.
58. *О босанско-херцеговачкој деκлинаџији Salko, Salkē (неколико речи)*, Нј, н. с. XXII, св. 3, 98—100, Београд 1976.
59. *Лужичко џкалча — Weberin*, Зборник радова о А. Белићу, Пос. изд. САНУ CDXCVIII. Од. језика и књижевности, књ. 28, 339—345, Београд 1976.
60. *Из onomastičke derivacije i povodom nje*, Onomastica jugoslavica 6, 187—194, Zagreb 1976.
61. *О џрасловенској именичкој деκлинаџији са словенскога џледшџа*, Књижевност и језик XXIV, св. 1, 123—132, Београд 1977.

62. *Одабрани чланци и расправе*, Посебни радови ЦАНУ 1, 1—419, Титоград 1978.

63. *Срби и Србљи*, ЗФЛ XXI/1, 23—25, Н. Сад 1978.

64. *Белешке о имену Немања*, Ономатолошки прилози I, 5—8, САНУ, Београд 1979.

65. *Категорија српских личних хипокористика имена Andre, Andreta (Andrete) у интерференцији Даничића и других*, Зборник о Бури Даничићу, САНУ—ЈАЗУ, 329—339, Београд-Загреб 1981.

66. *Система индоевропских глагола и њени остаци у њасловенском*, Зборник за славистику МС, Н. Сад 1984, књ. 26.

67. *Основы сравнительной грамматики славянских языков (фонетика и словообразование)*, „Высшая школа“ Москва, 1984, 1—304. Предисловие Н. И. Толстой и Р. Йовичевич*.

* Р. Бошковић је учествовао у обради Огледне свеске Речника САНУ (в. Речник српскога књижевног и народног језика. Огледна свеска (*глава-гледе*), Београд 1944), у којој је, поред осталог, написао и прве три тачке Увода.

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 1982. годину

расправа и дела из словенске и индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Југославији

Ову библиографију израдили су: за Србију: *Љиљана Ламбић-Божовић, Радмилко Маројевић, Васа Павковић, Никола Рамић, Сјана Ристић, Радојка Хајдуковић, Љиља Сјасић* (за САН Војводину), *Мехди Барди* (за САН Косово); за Црну Гору: *Ристио Радуновић*; за СР Босну и Херцеговину: *Невенка Новаковић-Стефановић и Срејто Танасић*; за СР Хрватску: *Марџа Вончина*; за СР Македонију: *Радмила Баскић*; за СР Словенију: *Марко Крањец*.

Скраћенице

АНУ ВИН	у појединим скраћеницама: <i>Akademija nauka i umjetnosti ВИН</i>
АП	<i>Археографски прилози, Београд</i>
АПНЈК	<i>Актуелна питања наше језичке културе, Београд</i>
АФФ	<i>Анали Филолошког факултета, Београд</i>
БВ	<i>Библиографски вјесник, Цетиње</i>
ВЗЛ	<i>Bilten Zavoda za lingvistiku, Zagreb</i>
Бо ЗБРНКУ	<i>Бока, зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег Нови</i>
БРФФ	<i>Buletini i Punimeve i Fakultetit Filozofik (Zbornik radova Filozofskog fakulteta), Priština</i>
БВДПЛЈ	<i>Bilten Saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije</i>

ВиО	Васпитање и образовање, Титоград
ГЗБФФУС	Годишњак зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот, Скопје
ГЗБФилолФУС	Годишњак зборник на Филолошкиот факултет на Универзитетот, Скопје
Гл	Гласник Црногорске академије наука и умјетности, Титоград
ГлБИ	Гласник Етнографског института, Београд
ГНФ	Годишњак Наставничког факултета, Никшић
Građa	Građa za povijest književnosti hrvatske, JAZU, Zagreb
ГФФНС	Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад
GjASShF	Gjurmime Albanologjike, Seria e Shkencave Filologjike (Албано-лошка истраживања, Серија филолошких наука), Приштина
ЖА	Жива антика, Скопје
ЖЈ	Живи језици, Београд
ЗБИК	Зборник историје књижевности, Београд
ЗБМСКЈ	Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад
ЗБМСС	Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад
ЗБМСФЛ	Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад
ЗБФФ	Зборник Филозофског факултета, Београд
ЗБФФП	Зборник Филозофског факултета, Приштина
ZESCCP	Zagreb, English-Serbocroatian Contrastive Project
ZZSŠ	Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Zagreb
ZR	Zadarska revija, Zadar
ИЧ	Историјски часопис, Београд
ISJK	у појединим насловима: Institut za strane jezike i književnosti, Novi Sad
JAZU	у појединим насловима: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
JiS	Jezik in slovstvo, Ljubljana
ЈУСК	Језик у савременој комуникацији, Београд
ЈФ	Јужнословенски филолог, Београд

КЖ	Културен живот, Скопје
КИ	Књижевна историја, Београд
КњЈ	Књижевност и језик, Београд
Ковчежић	Ковчежић, прилози и граѓа о Доситеју и Вуку, Београд
ЛЗБ	Литературен збор, Скопје
ЛМС	Летопис Матице српске, Нови Сад
Мак	Македонистика, Скопје
МЈ	Македонски јазик, Скопје
МR	Macedonian Review, Скопје
МС	Матица српска, Нови Сад
МФ	Македонски фолклор, Скопје
МН	Matica hrvatska, Zagreb
НЈ	Наш језик, Београд
н.с.	у појединим насловима: нова серија
НССУВД	Научни скуп слависта у Вукове дане, Београд
НСтв	Народно стваралаштво, Београд
NT	Naše teme, Zagreb
NU	Narodna umjetnost, Zagreb
Ов	Овдје, Титоград
ОЈ	Onomastica Jugoslavica
ОП	Ономатолошки прилози, Београд
ПД	Просветно дело, Скопје
ПК	Преводна књижевност, Београд
Пос. изд.	у појединим насловима: посебно издање
PPShLP	Permbledhje punimesh. Shkolla e Lartë Pedagogjike, Prishtinë (Зборник радова. Виша педагошка школа, Приштина)
ПР	Просвјетни рад, Титоград
Прил.	Прилози за књижевност језик, историју и фолклор, Београд
Прил. МАНУ	Прилози на Македонската академија на науките и уметностите, Скопје

Прил. ФФНС	Прилози проучавању језика, Филозофски факултет, Нови Сад
Прист. пред. МАНУ	Пристапни предавања, прилози и библиографији на новите членови на Македонската академија на науките и уметностите, Скопје
PrNShJK	Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti, Banja Luka
Radovi ANUBiH	Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo
Раз	Разгледи, Скопје
Разв	Развиток, Битола
RZJ	Rasprave Zavoda za jezik, Zagreb
RZSF	Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb
RSI	Radovi Staroslavenskog instituta, Zagreb
RFFZ	Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar
SAZU	у појединим насловима: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
САНУ	у појединим насловима: Српска академија наука и уметности, Београд
СДЗБ	Српски дијалектолошки зборник, Београд
SJ	Strani jezici, Zagreb
SL	Suvremena lingvistika, Zagreb
SLP—J	Studia Polono—Jugoslavica, Kraków—Skopje—Sarajevo
SMNHSJ	Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika, Zagreb
SNGjLKSh	Seminari Ndërkombëtar për Gjuhën, Lëtersinë dhe Kulturën Shqiptare (Međunarodni seminar za albanski jezik, književnost i kulturu), Priština
Сов	Современост, Скопје
Спо	Споне, Никшић
SR	Slavistična revija, Ljubljana
SRAZ	Studia romanica et anglica zagrabiensia, Zagreb
CC	Славистички студии, Скопје
SSFFZ	Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Zadar
Ст	Стварање, Титоград
Стр	Стрмеж, Прилеп
SCSCI	Studi contrastivi serbocroato-italiani, Zagreb
UR	Umjetnost riječi, Zagreb

ФИИ	Филолошки преглед, Београд
HDZ	Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb
ХСРКИ	Хорватскосербско-русске контрастивне истраживања, Zagreb
HFD	Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
ЦАНУ	у појединим насловима: Црногорска академија наука и умјетности Титоград
ЉР	Čakavska rič, Split

I. Општи теоријско-методолошки проблеми

1. **Andrijašević Marin**, Luj Žan Kalve (Louis-Jean Calvet), *Lingvistika i kolonijalizam*, BIGZ, — XX vek, Beograd, 1981, 208 str., SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 69—70.

Prikaz.

2. **Бабих-Авдиспахић Јасмијка**, Језички редуccionизам аналитичке стике, Преглед, LXXII, 11—12 (1982, Сарајево) 1463—1475.

3. **Bahtin M.**, в. бр. 94.

4. **Bedić Kristina**, Razvoj dječjeg govora, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 37—46.

5. **Bierwisch Manfred**, в. бр. 17.

6. **Baudry Jean-Louis**, *Lingvistika i tekstualna proizvodnja*, Republika XXXVIII, br. 11 (studeni 1982, Zagreb) 114—124.

7. **Божовић Ратко**, Криза језика или криза (друштвеног) споразумевања, АПНЈК, 105—111.

8. **Bratanić Maja**, Rudolf Filipović (ed.), *The English Element in European Languages*, vol. 2, Reports and Studies, Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb, Zagreb 1982, str. XVI + 501, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 74.

Prikaz.

9. **Bričko Marina**, Džonatan Kaler, Sosir — osnivač moderne lingvistike, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Biblioteka XX vek — kultura, Beograd, 1980, 149 str., SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 66—68.

Prikaz.

10. **Bugarški Ranko**, Generativni strukturalizam, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 3—9.

Rezime na engleskom.

11. **Bugarški Ranko**, Gramatika dubinskih padeža, Odjek XXXV, 21—22 (1982, Sarajevo) 24.

Прештампан текст из Одјека од 1972.

12. **Бугарски Ранко**, Језик и дијалект; во: Конференција Јазичките контакти..., 10—11.
13. **Bugarški Ranko**, Jezička nejednakost u savremenom svetu, JUSK (1982 [1983], Beograd) 18—23.
14. **Budagov R. A.**, Razvitak i usavršavanje jezika, Čto takoe razvitie i soveršenstvovanie jazyka, prevod i predgovor Branko Tošović, 1. izd., Svjetlost (1981, Sarajevo) 263.
15. **Буњевац Милан**, Struktura informacije u pozorištu, Odjek XXXV, 18 (1982, Sarajevo) 12—13.
Са литературом.
16. **Buhman Gordana**, Termin u jeziku nauke i struke, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
17. **Weigl Egon — Bierwisch Manfred**, Neuropsychologija i lingvistika: predmeti zajedničkih istraživanja, prev. Jelisaveta Milojević, Putevi XXVIII, 1—2 (1982) 58—74.
Са литературом.
18. **Velčić Mirna**, O primjerima deformiranih poruka u tekstovima znanstvenog stila, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 27—29.
19. **Velčić Mirna**, Od analize strukture međurečeničnih veza diskursa do nekih kategorija mišljenja, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 191—193.
Резиме на француском.
20. **Velčić Mirna**, Strukturno i semantičko obilježje tekstovnih veza (prilog analizi znanstvenog diskursa), SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 31—34.
Rezime na engleskom. В. бр. 53.
21. **Vinaver Nadežda**, Šta je jezik struke, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
22. **Витас Душко**, Математичка и рачунарска лингвистика у СР Србији, АПНЈК, 207—210.
23. **Витас Душко**, Могућности аутоматске обраде текста, Преводилац 1, 2 (1982, Београд) 5—16.
24. **Vukomanović Slavko**, Jezik kao mit i kao realnost, JUSK (1982 [1983], Beograd) 116—140.
25. **Gasser Herbert**, Problemi gramatičkog građenja termina, FP vol. 20, sv. 1—4 (1982, Beograd) 107—122.
Превод са немачког. Резиме на немачком.
26. **Гацов Димитрије**, Текстлингвистика и прагматика, ЛЗБ XXIX (1982) 1, 119—120.
27. **Geschwind Norman**, Mozak i jezik, prev. Veselin Kostić, Putevi XXVIII, 1—2 (1982) 22—29.
28. **Globovnik Darja**, Syntaxe fonctionnelle et syntaxe générative — un rapprochement dans les années „70?“ Linguistica XXII (1982) str. 253—276.
Povzetek v slovenščini.
29. **Dimitrijević Naum**, в. бр. 33.

30. **Dimitrijević Naum**, *Neurolingvistika, Putevi*, XXVIII, 1–2 (1982, Banjaluka) 9–21.
31. **Dostal Milan**, *Iz praških pisem, Oznanjenje I* (1982) str. 45–49.
Strukturalizam v jezikoslovju, praška lingvistična šola.
32. **Dretar Tomislav**, *O fetiškom karakteru jezika ili kritika nacionaliziranja narodnih jezika*, Lica X, 8–10 (1981) 39–42.
33. **Đolić Slobodanka**, *Jezik i moždani mehanizmi (Naum Dimitrijević i Radmila Đorđević, A Bibliography on Neurolinguistics, Liviana Editrice, Padova, 1980, pp. 3–131), КъЈ XXIX, св. 1* (1982, Београд) 71–72.
Приказ.
34. **Đorđević Radmila**, в. бр. 33.
35. **Engel Ulrich, Mikić Pavao**, *Valentnost glagola u rečnicima, Zbornik radova ISJK, sv. 4* (1982), 287–291.
36. **Životić Radomir**, *Vulgarizmi u komunikativnoj i estetičkoj funkciji, JUSK* (1982 [1983], Београд) 141–145.
37. **Зайцева Светлана**, *Дијалекатски речници као база за савремена лингвистичка истраживања, Лексикографија и лексикологија* (1982, Београд—Нови Сад) стр. 69–76.
38. **Zareba, A.**, *Wartość izoleks w geolingwistice, MJ XXX (1979/82) (51)–65.*
Por. A. Zareba, *Les isolexes en tant que critère de groupement de dialectes.* — *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego.* 1980, s. 29–34.
39. **Zurovac Mirko**, *Izvorna snaga riječi, Polja XXVIII, br. 275* (1982) 3–4.
О Хајдегеровом учењу о језику.
40. **Inić Slobodan**, *Govor i politika, JUSK* (1982 [1983], Београд) 73–82.
41. **Ivanov Vječeslav Vs.**, *Evolucija znakova simbola, prev. Radmila Mečanin, Vidici XXVIII, 1–2* (1982) 151–153.
42. **Једличка др Алонс**, *Конфронтационе напомене о такозваној универбизацији и мултивербизацији, НССУВД 11/2* (1982, Београд) 113–128.
43. **Jezik u savremenoj komunikaciji**, izd. Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu, [1982] Beograd, str. 265.
Зборник радова са скупа: Језик у савременој комуникацији — пракса и проблеми, одржаног у Београду 22. и 23. децембра 1982. године у организацији Центра за марксизам Универзитета у Београду и Филолошког факултета у Београду.
44. **Jović Dušan**, *Književni jezik i urbani idiom, JUSK* (1982 [1983], Београд) 34–52.
45. **Јовић Душан**, *Лингвистичка теорија — језичка норма — језичка заједница, АПНЈК*, 37–43.
46. **Jahić A. Dževad**, *Džonatan Kaler, Sosir—osnivač moderne lingvistike, Pregled LXXII, br. 1* (1982, Sarajevo) 113–117.
Приказ.
47. **Jezik i mozak**, izbor priloga iz neurolingvistike, priredio Naum Dimitrijević, „Glas” (1982, Banjaluka) 92.
Посебан описак из часописа „Путеви”, бр. 1–2.

48. **Junger Ferenc**, в. бр. 66.
49. **Jutronić-Tihomirović Dunja**, Milorad Radovanović: „Sociolingvistika”, Beograd, 1979, Dometi XIV, 12 (1981, Rijeka) 115–116.
Приказ.
50. **Jutronić-Tihomirović Dunja**, Dinamika jezičnih struktura, Dometi XIV, 12 (1981, Rijeka) 17–22.
O knjizi Dubravka Škiljana „Pogled u lingvistiku”.
51. **Kalve Luj Žan**, в. бр. 1.
52. **Kaler Džonatan**, в. бр. 9, 46.
53. **Katličić Radoslav**, Primjedbe uz članak Mirne Velčić „Strukturno i semantičko obilježje tekstovnih veza”, SL 23–24 (1982–1983, Zagreb) 35.
В. бр. 20.
54. **Kišimre Istvan**, Konvertiranje enciklopedijskih rečnika pomoću računara – računarski aspekti. Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 95–98.
55. **Kramarić Zlatko**, Jezik i ideologija (odlomak), Delo XXVIII, 8–9 (1982, Beograd) 64–72.
56. **Kulenović Tvrtko**, Znak i simbol, Odjek XXXV, 23 (1982, Sarajevo) 27.
Приказ Трећег програма Радио-Београда бр. 51.
57. **Lipovec Albinca**, Jezik v zgodnjem otroštvu. Jaroslava Pačesová, Reč v raném dětství, Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Brno 1979. JIS XXVII (1981/82) št. 7/8 str. 257–259.
Poročilo.
58. **Lurija Aleksandar Romanovič**, Jezik i mozak, prev. Jelisaveta Milojević, Putevi XXVIII, 1–2 (1982, Banjaluka) 45–57.
Са литературом.
59. **Maretić Katja**, Louis Hjelmslev, Prolegomena teoriji jezika, prijev. Ante Stamać, SL 23–24 (1982–1983, Zagreb) 66.
Prikaz.
60. **Marić Ratka**, Ideološki govor mass medija, JUSK (1982 [1983], Beograd) 88–95.
61. **Marojević Radmilo**, Strani stručni jezik i problemi njegovog lingvističkog ispitivanja, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
62. **Martinet André**, Osnove opće lingvistike, Éléments de linguistique générale, prijevod i predgovor August Kovačec, Grafički zavod Hrvatske (1982, Zagreb) 187.
63. **Maher Brendan**, Jezik i psihopatologija, prev. Boris Hlebec, Putevi, XXVIII, 1–2 (1982, Banjaluka) 75–92.
Са литературом.
64. **Mikeš Melanija**, Dinamika međusobne komunikacije u višejezičnim situacijama, SL 23–24 (1982–1983, Zagreb) 23–26.
65. **Mikeš Melanija**, Funkcija jezika u ostvarivanju samoupravnih prava radnog čoveka – sa posebnim osvrtom na situaciju u višejezičkim sredinama, JUSK (1982 [1983], Beograd) 62–72.

- 66. Mikeš Melanija – Junger Ferenc**, A munkahelyi nyelvhasználat vizsgálátának néhány elméleti és módszertani kérdése (Teorijsko-metodološka pitanja istraživanja upotrebe jezika na radnom mestu), *Hungarológiai Közlemények* XIII, 49 (1981) 445–459.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
- 67. Mikić Pavao**, в. бр. 35.
- 68. Mikić Pavao**, Određivanje pojma, funkcije i ostvarenja govornog čina, *ZR XXXI*, br. 4 (srpanj-kolovoz 1982, Zadar) 313–324.
- 69. Milanja Cvjetko**, Primjedbe iz Hjelmsleva, *Dometi XIV*, 12 (1981, Rijeka) 29–34.
- 70. Милатовић Бранислав**, Поетска функција прожимања језичких кодова у уметничком тексту, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 32–33.
- 71. Милојевић Јелисавета**, Језички дијасистеми и диференцијална комуникативна компетенција, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 34–35.
- 72. Mihailović Ljubomir**, Lingvistički pogledi Ota Jespersena, *Zbornik radova ISJK*, sv. 4 (1982), 23–33.
Резиме на енглеском.
- 73. Mihajlović Mladen**, Karakteristika terminologije transformaciono – generativne gramatike, *FP vol. 20*, sv. 1–4 (1982, Beograd) 131–135.
Резиме на енглеском.
- 74. Mihaljević Milan**, Lingvistika i politika Noama Chomskog, N. Chomsky: Language and Responsibility; *The Harvester Press 1979*, str. 212, *SL 23–24* (1982–1983, Zagreb) 64–66.
Prikaz.
- 75. Mihaljević Milan**, Neke lingvističke ideje Richarda Montaguca, *SL 23–24* (1982–1983, Zagreb) 47–57.
- 76. Mihaljević Milica**, Terence Hawkes: Structuralism and Semiotics, Methuen and Co Ltd, London, 1977, str. 192, *SL 23–24* (1982–1983, Zagreb) 63–64.
Prikaz.
- 77. Мишеска-Томић др Олга**, Генеративни модели и српскохрватски језик, *НССУВД 11/2* (1982, Београд) 219–225.
Резиме на енглеском.
- 78. Mišeska-Tomić Olga**, The word classes reexamined (on the example of English), *ГЗФилолФУС*, 5 (1979/82), 79–106.
Резиме на македонски.
- 79. Мишеска Томић Олга**, Јазичките контакти и граматичките категории, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 37–38.
- 80. Mišćević Nenad**, в. бр. 96.
- 81. Mišćević Nenad**, Značenje i komunikacija, *Odjek XXXV*, 17, (1982, Sarajevo) 11–13.
- 82. Mišćević Nenad**, Strawson i Chomsky, *Dometi XIV*, 12 (1981, Rijeka) 45–56.
- 83. Montague Richard**, в. бр. 75.

84. **Motain Valter**, Carnarova semantika in teorija pomena. *Anthropos* (1982) št. 1/2 str. 81—103.
85. **Мршевић др Драгана**, Фразеолошка јединица и њен синтаксичко-семантички динамизам, *НССУВД* 11/2 (1982, Београд) 87—92.
Резиме на руском.
86. **Munen Žorž**, в. бр. 135.
87. **Nečak Lük Albina**, Diglosija-dvojezičnost-funkcionalna dvojezičnost, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 41—42.
88. **Papp Gyorgy**, Közlési funkciók, jelentéstípusok, verbalizáció (Komunikativne funkcije, značenjski tipovi, verbalizacija), *Hungarológiai Közlemények XIII*, 49 (1981) 461—476.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
89. **Peti Mirko**, O problematici izrade rekcijuskog rječnika, *Лексикографија и лексикологија* (1982, Београд—Нови Сад) стр. 191—194.
90. **Pétursson Magnús**, Strukturalizem in odvisnostna slovnica. *Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVI* (1982) št. 1 str. 3—21.
Prevedel Stojan Bračič.
91. **Pilch Herbert**, Lingvističko viđenje afazije, prev. Boris Hlebec, *Putevi*, XXVIII 1—2 (1982, Banjaluka) 30—44.
92. **Polovina Vesna**, O tipovima rečnika lingvističkih termina, *FP vol. 20, sv. 1—4* (1982, Beograd) 137—142.
Резиме на енглеском.
93. **Polovina Vesna**, Savremena tekst lingvistika i njena primena, *ЖЈ Vol. XXIV*, No 1—2 (1982) 118—123.
Резиме на енглеском.
94. **Pupovac Milorad**, Ideologija i jezik, *Ogled uz Bahtinovu knjigu „Marksizam i filozofija jezika”*, *NT XXVI*, br. 3 (1982, Zagreb) 390—403.
95. **Pupovac Milorad**, Marksistička iskustva jezika, *SL 23—24* (1982—1983, Zagreb) 59—62.
96. **Pupovac Milorad**, Nenad Mišćević, *Filozofija jezika*, *Naprijed*, Zagreb 1981, *NT XXVI*, br. 1—2 (1982, Zagreb) 229—235.
Prikaz.
97. **Pupovac Milorad**, F. Rosi-Landi, *Jezik kao rad i kao tržište*, *Rad*, Beograd, 1981, *NT XXVI*, br. 3 (1982, Zagreb) 438—442.
Prikaz.
98. **Radovanović Milorad**, в. бр. 49.
99. **Radovanović Milorad**, Leksička semantika i gramatička interpretacija nominalizovanih iskaza, *ЗБМСФЛ XXV/2* (1982) 99—102.
Резиме на руском.
100. **Рајић Љубиша**, Језичка политика и планирање језика, *АПНЈК*, 113—117.
101. **Рајић Љубиша**, Проблеми филогенезе језика, *Преводилац I*, 1 (1982, Београд) 5—13.

102. **Rajić Ljubiša**, Teorijske osnove planiranja jezika, JUSK (1982 [1983], Beograd) 174—194.
103. **Ricoeur Paul**, Živa metafora, La métaphore vive, prevela Nada Vajs, Grafički zavod Hrvatske (1981, Zagreb) 378.
104. **Riđanović Midhat**, Jezički kontakti i jezička ekonomija, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 48.
105. **Rosi-Landi F.**, в. бр. 97.
106. **Sgall P.**, в. бр. 123.
107. **Силјаноски Велко**, Дихотомија во лингвистиката, ЛЗБ XXIX (1982) 2, 3—11.
108. **Силјаноски Велко**, За фонемата и нејзините дистинктивни белези, ЛЗБ XXIX (1982) 4, 13—24.
109. **Skjarov Miho**, Situativna uvjetovanost govora, SJ XI, br. 3—4 (1982 Zagreb) 191—206.
Rezime na ruskom.
110. **Skubic Mitja**, Pavao Tekavčić, Uvod u lingvistiku, Zagreb 1979. Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVI (1982) št. 2 str. 48—51.
Ocena.
111. **Sosir F.**, в. бр. 9, 46.
112. **Спасов Људмил**, Јазичката алиенација, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 50.
113. **Спасов Људмил**, Релативизација на јазичките факти, ЛЗБ XXIX (1982) 2, 19—24.
114. **Спасов Људмил**, **Живко Цветковски**, Марксизмот како филозофија на јазикот (Кон книгите на D. Škiljan, Govor realnosti i realnost jezika, Zagreb 1978. Pogled u lingvistiku, Zagreb 1980) ЛЗБ XXIX (1982), 5, 127—123.
Приказ.
115. **Стејнер Џорџ**, Лингвистика и поетика, Стремљења 5 (1982, Приштина) 99—124.
С англиског превела Мубера Пашић.
116. **Tanasković Darko**, Sociolingvistički aspekti ideologizacije pozajmljenica, JUSK (1982 [1983], Beograd) 96—115.
117. **Todorović Miljan**, Odnos termina i opšteupotrebne leksike, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
118. **Thomka Beáta**, Stiliztsikai-retorikai szerkezetek és műveletek (Stilističko-retoričke strukture i operacije), Hungarológiai Közlemények XIII, 49 (1981) 499—508.
Резиме на српскохрватском и англиском.
119. **Ćorac Milorad**, Metaforski lingvostilemi, Privredno-finansijski zavod (1982, Beograd) 475.
120. **Ćosić Vjekoslav**, Geneza i kontekst Hjelmslevovih „Prolegomena”, Dometi XIV, 12 (1981, Rijeka) 23—28.

121. **Čupić Drago**, Urbanizacija i dijalekat, JUSK (1982 [1983], Beograd) 53—61.
122. **Frege Gotlob**, O znanstvenoj opravdanosti pojmovnog pisma, Odjek XXXV, 18 (1982, Sarajevo) 11—12.
123. **Hajičová E. and Sgall P.**, Functional sentence perspective in the slavonic languages and in english, ЈФ XXXVIII (1982) 19—34.
Резиме на српскохрватском.
124. **Hjelmslev Louis**, в. бр. 59.
125. **Hawkes Terence**, в. бр. 76.
126. **Hrvat Smilja**, Prvo jugoslovensko savetovanje o primeni formalnih jezika u istraživanju prirodnih jezika, АФФ 14, (1982) 378—398.
127. **Hristova Doreana**, Les relations d' identification et de localisation, ГЗБФилолФУС 5 (1979/1982), /127/—133.
Резиме на македонски.
128. **Цветковски Живко**, и. бр. 114.
129. **Cvjetičanin Biserka**, Jezik i kulturni identitet, NT XXVI, br. 3 (1982, Zagreb) 383—389.
130. **Чекман В. Н.**, О динамических моделях изменений в фонетике, МЈ XXX (1979/82) (87)—95.
131. **Chomsky Noam** в. бр. 74.
132. **Škiljan Dubravko**, в. бр. 50, 114.
133. **Škiljan Dubravko**, Jezik i govor samoupravnog društva, JUSK (1982 [1983], Beograd) 24—33.
134. **Škiljan Dubravko**, Osiguranje komunikacije, Odjek XXXV, 21—22 (1982, Sarajevo) 25.
Прештампан текст из Одјека од 1975.
135. **Škiljan Dubravko**, Žorž Munen: Lingvistika i filozofija, prevela N. Perišić-Popović, Biblioteka XX vek, knjiga 50, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1981, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 68—69.
Prikaz.
136. **Škiljan Dubravko**, Što može naša lingvistika?, NT XXVI, br. 5 (1982 Zagreb) 805—812.
137. **Štrukelj Rudi**, Zakaj dvojino jemlje vrag? Esej iz sociolingvistike. Problemi XX (1982) št. 4/6 str. 341—342.

II. Примењена лингвистика

а) Питања превођења, учења језика и сл.

138. **Агић Мара**, Наративи код трогодишње деце, Прил. ФФНС 18 (1982) 69—78.
139. **Arsenijević Nada S.**, Glasovni sistem njemačkog jezika u nastavnom procesu, SJ XI, br. 3—4 (1982, Zagreb) 218—225.
Rezime na njemačkom.

140. **Бабамова Екатерина**, Комуникативно-функционалниот елемент во наставата по странски јазик и неговото место во општо-југословенското јадро, ПД, XXXVII (1982), 3—4, (109)—112.
Библиографија.

141. **Бабамова Екатерина**, Социolingвистичката компонента во наставата по англиски јазик, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 8.

142. **Бабић Сава**, Дело Шандора Петефија у просторима српскохрватског језика, ПК VII (1982, Београд) 40—47.

143. **Бабић Сава**, Језичка и културна несагласност у примеру Петефија и Змаја, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 9.

144. **Barac-Kostančić Višnja — Kovačićek Miljenko — Lovasić Sonja — Vignjević Dobrila**, Učimo hrvatski, prvi stupanj — Let's Learn Croatian, stage one, Centar za učenje stranih jezika i Matica iseljenika Hrvatske (1982, Zagreb).

Užbenik, priručnik za studente, priručnik za nastavnike, dijafilmovi, kaseta, vrpca.

145. **Barić Eugeniја**, Tvorba riječi u nastavi hrvatskog ili srpskog jezika kao nematerinskog jezika u rusinskim školama, во: X конгрес на Сојузот . . . , 7.

146. **Бачвански Марија**, Неке особине говорног развоја деце наших радника у СР Немачкој, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 10.

147. **Bešar Dragica**, Narativi četrnaestogodišnjaka, Прил. ФФНС 18 (1982) 33—67.

148. **Bonačić Mirjana**, Kontekstualna uvjetovanost značenja, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).

149. **Bugarski Ranko**, Primenjena lingvistika u svetu, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 7—11.
Резиме на енглеском.

150. **Buhman Gordana**, Četvrto jugoslovensko savetovanje nastavnika stranih jezika, ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 144—145.
Хроника.

151. **Валтер Хилмар**, Проблеми превођења српскохрватске публицистичке прозе на немачки језик, Преводац I, 2 (1982, Београд) 29—35.

152. **Vasić Vera**, Govor sa sestrom i bratom, Institut za južnoslovenske jezike (1983, Novi Sad) s. 203.

153. **Vasić Vera**, Usvajanje priloga za mesto na ranom uzrastu, Godišnjak Saveza društava za prijemjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 187—190.
Резиме на енглеском.

154. **Васић Вера, Катерина Центерхам**, Матерњи језик као први или као други, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 12—13.

155. **Васић Смиљка, Владислава Кнафлич и други**, Могућност одржавања матерњег језика у условима L₂ (у француској средини), во: Конференција Јазичките контакти . . . , 13—14.

156. **Величковић Драгољуб**, Социolingвистички елементи у руским паремјама и проблем њиховог усвајања у настави, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 14—15.

157. **Velčić Mirna**, Znanstveni diskurs u nastavi materinskog jezika, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 15.
158. **Velčić Mirna**, Lingvističke pretpostavke u nastavi hrvatskoga književnog jezika kao stranog jezika, во: X конгрес на Сојузот . . . , 16.
159. **Verdoodt Albert**, Језички проблеми страних радника, Превод са француског Мустафа Ресуловић, Преглед LXXII, бр. 2 (1982, Сарајево) 253—267.
160. **Vignjević Dobrila**, в. бр. 144.
161. **Vilke Mirjana**, Sociolingvistika i psiholingvistika u nastavi stranog jezika, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 16.
162. **Vrhovac Yvonne**, „Revolucionarni” pristup učenju jezika, SJ XI, br. 3—4 (1982, Zagreb) 185—190.
Rezime na francuskom.
163. **Вујадиновић Хосана**, Психоллингвистичке потешкоће код прелаза са говорног језика на читање и писање у настави руског језика, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 17.
164. **Vujadinović Hosana**, Formalno-gramatičke i semantičko-sintaksičke razlike između pridevskih sintagmi termina i netermina, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
165. **Вукобрат Слободан**, Исидорини преводи из Вистана Хју Одена, ПК VII (1982, Београд) 73—80.
О преводима Исидоре Секулић.
166. **Вуковић Гордана**, Репертоар лексема за ословљавање и њихова социоллингвистичка анализа, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 18.
167. **Вулетић Милица**, О превођењу и теорији превођења, Преводилац I, 1 (1982, Београд) 15—19.
168. **Гилевски Паскал**, в. бр. 259.
169. **Глишовић Душан**, Превођење наслова као вид „стваралачке издаје”, ПК VII (1982, Београд) 106—109.
170. **Göncz Lajos**, A korai kétnyelvűség hatása a beszédfejlődésre (Uticaј rane dvojezičnosti na razvoj govora), Hungarológiai Közlemények XIV, 51 (1982) 141—174.
Резиме на српскохрватском и немачком.
171. **Grubačić Slobodan**, Prevod i književna istorija II, Odjek, XXXV, 2 (1982, Sarajevo) 24, 26.
172. **Gudelj-Velaga Zdenka**, Učenje hrvatskog ili srpskog jezika u osnovnim školama na jezicima narodnosti u SR Hrvatskoј, во: X конгрес на Сојузот . . . , 23—24.
173. **Гудъ Михаил**, Србохрватски епични пісні в перекладах та дослідженнях Максима Рильського, ПК VII (1982, Београд) 114—151.
174. **Dabić Bogdan L.**, Neki aspekti dvojezičnosti u porodici, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 18—19.
175. **Dešić Milorad**, Objašnjavanje nepoznatih riječi u nastavi jezika i književnosti, во: X конгрес на Сојузот . . . , 26.

176. Dimitrijević Naum, Đolić Slobodanka, Bibliografija odbranih doktorskih disertacija iz metodike nastave stranih jezika na univerzitetima SAD, Zbornik ISJK, sv. 4 (1982) 473—498.

Библиографија садржи 191 јединицу.

177. Došlić Milka, в. бр. 181.

178. Дошлић мр Мишо, Актуелни проблеми наставе српскохрватског као нематерњег језика у школама Косова, Обележја 3 (1982, Приштина), 79—94.

179. Došlić mr Mišo, Drugovi govore. Srpskohrvatski kao nematernji jezik za VII razred osnovne škole, četvrto izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1982, Priština) 1—176.

180. Došlić mr Mišo, Nove reči. Srpskohrvatski kao nematernji jezik za IV razred osnovne škole, četvrto izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1982, Priština) 1—136.

181. Došlić Mišo i Milka, Drug drugu. Srpskohrvatski jezik za V razred osnovne škole sa nastavom na albanskom ili turskom jeziku, peto izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1982, Priština) 1—160.

182. Đokić Danka, Uticaj fonološke strukture srpskohrvatskog jezika na učenje izgovora engleskih diftonga, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 69—73.

Резиме на енглеском.

183. Đolić Slobodanka, в. бр. 176.

184. Đorđević Radmila, Neke sintaksičke dvosmislenosti u engleskom i srpskohrvatskom jeziku—implikacije za prevođenje, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 235—238.

Резиме на енглеском.

185. Ђурковић Миломир, Осавремењени романтичарски и реалистички израз наших песника XIX века најбољи је модел за превођење песничких дела француског романтизма, ПК VII (1982, Београд) 54—57.

186. Žibreg Ivona — Svenka Savić, Neki aspekti oslovljavanja u govoru dece predškolskog uzrasta, Прил. ФФНС 18 (1982) 5—26.

Са литературом и табелама.

187. Živković Nikola, Bilješka o poteškoćama učenika mađarske narodnosti u savladavanju hrvatskog ili srpskog jezika, SMNHSJ VII, br. 3 (1982, Zagreb) 170—172.

188. Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnost, (1982, Novi Sad), sv. 4. 515 str.

189. Зоговић М[ирка], Проблеми превођења са српскохрватског и на српскохрватски језик — Научни састанак слависта у Вукове дане 1981, Београд, 1982, Преводац I, 3 (1982, Београд) 27—31.

Приказ.

190. Ivir Vladimir, Postupci u prevodenju jugoslovenskog društveno-političkog nazivlja na strane jezike, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 22.

191. Ivir Vladimir, Primijenjena lingvistika u Jugoslaviji, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 3—6.

Резиме на енглеском.

192. Игњатовић Михаило, Темпоралне структуре у преводачком опусу Бранка Миљковића, ПК VII (1982, Београд) 48—53.

- 193. Игњачевић Светозар М.**, Доказ зрелости, Мостови XIII, 2 (1982, Београд) 117—120.
Приказ књиге: Теорија и поетика превођења, приредио Љубиша Рајић, Београд, „Просвета“, 1981.
В. бр. 206.
- 194. Игњачевић Светозар М.**, Наши преводи енглеског међуратног романа, Мостови XIII, 1 (1982, Београд) 1—13.
- 195. Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem.** Uredili Drago Bajt, Frane Jerman Janko Moder. V Ljubljani, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, 1982, 398 str. 8°. (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev. 5—7.)
- 196. Iričanin Gordana**, Prilog proučavanju osobenosti stručnog stranog jezika, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
- 197. Иричанин Гордана**, Социолингвистички аспекти усвајања и учења страног језика, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 23.
- 198. Jakobsz-Németh Iona**, Adaptacije leksike u procesu sticanja dvojezičnosti na ranom uzrastu, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 333—335.
Резиме на енглеском.
- 199. Јанићијевић Јован**, Разновременост у књижевној метакомуникацији, ПК VII (1982, Београд) 26—39.
О међукњижевној комуникацији која се остварује превођењем.
- 200. Јанковић Видосава**, Нека питања преводилаштва, АПНЈК, 197—201.
- 201. Јанчић Божићар**, Миодраг Сибиновић, Оригинал и превод — увод у историју и теорију превођења, Београд, 1979, Преводилац I, 1 (1982, Београд) 25—29.
Приказ.
- 202. Јањић Драган, Хамовић Зоран**, Преводилачки знак „Знака“, Мостови XIII, 2 (1982, Београд) 111—116.
О преводима у часопису *Знак*, Београд, Филолошки факултет, 1972—1981, бр. 1—14.
- 203. Јанјић Јован**, Metodičko-nastavni aspekti izučavanja srpskohrvatskog jezika , književnosti u školama sa bugarskim nastavnim jezikom, во: X конгрес на Сојузот . . . 36—37.
- 204. Евстигеева И. Ф.**, Формирование потенциального словарного запаса иностранных учащихся на основе русского словообразования, Zbornik radova ISJK, sv. 4 (1980) 35—40.
Резиме на српскохрватском.
- 205. Јереб Елза**, Razmišljanje ob fransoekem testu za preverjanje komunikacijske kompetence. Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVI (1982) št. 1 str. 45—52.
- 206. Јовановић Зоран Р.**, Теорија и поетика превођења (приредио Љубиша Рајић, Просвета, Београд, 1981), Преводилац I, 1 (1982, Београд) 65—66.
Приказ.
В. бр. 193.
- 207. Јовановић Младен**, Антон Поповић, Поетика уметничког превода — процес и текст, („Руковец“, бр. 5/1980), Мостови XIII, 1 (1982, Београд) 49—51.
Приказ.
Резиме на енглеском.
- 208. Jonke Ljudevit, Leskovar Ema, Pranić Krunoslav, Škarić Ivo**, Hrvatskosrpski: audio vizuelna metoda: II dio, Jugoton (1981, Zagreb) 142.

209. Jocić Mirjana, Jedan aspekt usvajanja padežnog sistema na ranom uzrastu: padeži za obeležavanje prostornih odnosa, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 87—91.

Резиме на енглеском.

210. Јукић Злата, Заједничко програмско језгро за језике друштвене средине, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 25.

Резиме на албанском.

211. Kabashi Jashar, A case grammar approach to the teaching of verbs in English, Studia philologica 1—2, 1981 (1982, Prištinë) 41—50.

Резиме на албанском.

212. Kalogjera Damir, Dvodijalektalnost ili iskorjenjivanje, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 26.

213. Katalinić-Udovičić Palma, Osnovne jedinice vezanog govora, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).

214. Качаревић Драгић, Сто година српскохрватског превода „Комунистичког манифеста“ — један век тајне о идентитету нашег првог преводиоца овог дела, Преводаилац I, 1 (1982, Београд) 20—23.

215. Klinar Stanko, Gradivo za vaje iz prevajanja v angleščino. Ljubljana, Filozofska fakulteta, 1982, V + 203 str. 80.

216. Кек Балаж, Лексичко-семантичка истраживања говорних манифестација мађарског језика у двојезичним срединама Војводине, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 27.

217. Кнафлич Владислава, в. бр. 155.

218. Ковачићек Миљенко, в. бр. 144.

219. Конференција: Јазичките контакти во југословенската заедница, Охрид 21, 22 и 23 мај 1982 година. — Сојуз на друштвата за применета лингвистика на Југославија; Друштво за применета лингвистика на Македонија, 1982, стр. 59, 8°.

Содржина: Список на пријавените реферати. Резимеа на рефератите. Список на пријавените учесници.

220. Корубин Илија, в. бр. 259.

221. Kosovac Vera, Osobnosti upotrebe tehničkog jezika sa posebnim osvrtom na tvorbu i značenje naučno-tehničkog jezika, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 97-100.

Резиме на енглеском.

222. Кулавкова Катица, в. бр. 259.

223. Leskovar Ema, в. бр. 208.

224. Lipnik Jože, Oblikovanje prvih jezikoslovnih pojmov pri učencih osnovne šole, во: X конгрес на Сојузот . . . , 52.

225. Lipovec Irena, Poskus aplikacije funkcionalnega pristopa pri pouku italijanskega jezika. Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVI (1982) št. 1 str. 39—44.

226. Lovasić Sonja, в. бр. 144.

227. Lukenda Marko, Problemi stručne terminologije, во: X конгрес на Сојузот . . . , 55.

228. Maison-Prens Elvira Dolores, La traducción: un ave fenix, ИК VII (1982, Београд) 17—21.

229. Maljoku Dragica, в. бр. 285, 286.

230. Марјановић Ана — Савић Свенка, Усвајање и разумевање термина за означавање родбинских односа код школске деце, Прил. ФФНС 18 (1982) 27—32.

231. Марковић Божидар, О верности и слободи при превођењу, Мостови XIII, 3—4 (1982, Београд) 161—166.

232. Маројевић Радмилко, Проблеми превођења песничког дела на сродни словенски језик (Дванадзат А. Блока) АФФ 14, (1982) 335—347.
Резиме на руском.

233. Marojević Radmilo, Strani stručni jezik i problemi njegovog lingvističkog ispitivanja, SJ XI, br. 3—4 (1982, Zagreb) 154—157.
Rezime na engleskom.

234. Маček Dora, Mnogovarijantnost stranog jezika, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 29.

235. Мелончели — Милак Изабела, в. бр. 245.

236. Metahysa Vlaznim, The two current psycholinguistic theories of language acquisition and their relevance to language teaching, Studia philologica 1—2, 1981 (1982, Prishtinë) 177—182.

Резиме на српскохрватском.

237. Milidragović Milica, Prevod romana Aleksandra Čakovskog *Sudar Svetova* u svjetlosti jezičke i stilske blokade, ИК VII, (1982, Београд) 182—193.

О преводу Татјане и Бранка Китановића. У прилогу: Бранко Китановић, Одговор Милице Милидраговић, ИК VII (1982, Београд) 195—202.

238. Milinković Milovan, Neki aspekti tipologije bilingvizma, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 33—34.

239. Milinković Milovan, Prevođenje kao interpretacijska umetnost, ИК VII (1982, Београд) 160—167.

240. Мићовић Вељко, Нека запажања о ваљаности термина „примијењена лингвистика“ и о феномену званом — страна ријеч, Гласник Одјелјења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 203—208.

Резиме на енглеском.

241. Михаиловић Љубомир, Говорна ситуација у настави страног језика: во: Конференција Јазичките контакти . . ., 36—37.

242. Mihailović Ljubomir, Granice jezika struke, КњЈ XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 365—367.

243. Mihailović Ljubomir, Granice jezika struke, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).

244. Mrzović Pavica, Frazеолошки изрази i problemi njihovog prevođenja, Zbornik ISJK, sv. 4 (1982) 351—366.

Резиме на немачком.

245. Мусић Срђан, Мелончели-Милак Изабела, Проблеми превођења наше самоуправне терминологије на италијански језик, Преводилац I, 3 (1982, Београд) 19—22.

246. Наумовић-Савковић Смиљана, Поглед на Исидору Секулић као критичара превода, ИК VII (1982, Београд) 81—88.

247. **Nejgebauer Gordana**, Vladimir Sekulić, *Lingvistika i učenje stranih jezika*, NIP „Pobjeda”, Titograd, 1980., str. 290, Zbornik ISJK, sv. 4 (1982), 451–456.
Приказ.
В. бр. 295.
248. **Okiljević Vojislav**, в. бр. 279.
249. **Окиљевић Војислав**, Српскохрватски језик и књижевност за III разред средњег усмереног образовања и васпитања са наставом на албанском и турском језику, друго издање, изд. Завод за уџбенике и наставна средства САП Косова (1982, Приштина) 1—144.
250. **Pavlinić-Wolf Andriana**, Da li je jezik migranata žargon neprihvaćenih? во: Конференција Јазичките контакти . . ., 45—46.
251. **Перић Александар**, Прагматички заснована теорија превођења и проблем преводљивости, ПК VII (1982, Београд) 99—101.
252. **Перовић Верослава**, О избору и употреби стручних речника, Преводилац I, 3 (1982, Београд) 23—26.
253. **Petrović Elvira**, Motivacijska i semantička funkcija vizuelnih nastavnih materijala, SJ XI, br. 3—4 (1982, Zagreb) 207—217.
Rezime na engleskom.
254. **Половина Весна**, О једној посебној примени стилистике (на примерима из уџбеника енглеског језика), *Studia philologica* 1—2, 1981 (1982, Приштина) 165—176.
Резиме на енглеском.
255. **Половина Весна**, О уџбеницима страног језика струке у часовису „Живи језици”, Београд, 1982, XXIV, 3—4, Преводилац I, 2 (1982, Београд) 40—42.
Приказ.
256. **Попова Татјана П.**, К вопросу о нахождении „функционального эквивалента” при переводе художественного текста, ПК VII (1982, Београд) 91—98.
257. **Поповић Антон**, в. бр. 207.
258. **Пранјић Крнослав**, в. бр. 208.
259. **Преводот и преведувањето кај нас**, КЖ XXVII (1982) 3, стр. 6—9. Изјави на Паскал Гилевски, Илија Корубин и Катица Кулавкова.
260. **Прица Мирјана**, Утицај неких социо-срединских фактора на способност читања на страном језику, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 47—48.
261. **Radó György**, Diachronic Shifts in Literary Translation, ПК VII (1982, Београд) 58—60.
262. **Рајић Љубиша**, в. бр. 193, 206.
263. **Rajić Ljubiša**, Neka razmišljanja o početnim iskustvima nastave norveškog i švedskog jezika kod nas, ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 124—134.
Резиме на немачком.
264. **Рајнова Љиљана**, Преводи са српскохрватског језика у Бугарској (1960—1981), ПК VII (1982, Београд) 110—113.
265. **Riđanović Midhat**, Učenje kontrastiranjem, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 297—300.
Резиме на енглеском.

- 266. Rode Matej**, Problemi zastarevanja prevoda, ПК VII (1982, Београд) 22—25.
- 267. Rode Matej**, Теорија преваяња и slavistika, во: X конгрес на Сојузот . . . , 88—
- 268. Rossi-Landi Ferruccio**, Jezik kao rad i kao tržište, Il linguaggio come lavoro e come mercato, превели Srdan Musić i Gordana Terić, Rad (1981, Београд) 284.
- 269. Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi**, Београд, 11. и 12. децембра 1981. Зборник радова. (Уредник Надежда Vinaver). Удружење универзитетских наставника и других научних радника Србије, Основна организација наставника страних језика на нефилолошким факултетима и вишим школама, Привредна комора Србије (1982, Београд) 247.
Литература уз сваки рад. Уз поједине радове резимеи на разним језицима.
- 270. Савић Свенка**, в. бр. 186, 230.
- 271. Савић Свенка**, Теоријски проблеми учења првог и другог језика, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 49—50.
- 272. Сакки-Вукелић Кајоко**, Схватања Јапанаца о превођењу, Мостови XIII, - (1982, Београд) 103—107.
- 273. Sekulić Vladimir**, в. бр. 247, 295.
- 274. Sekulić Vladimir**, Prevodni ekvivalent u nastavi stranih jezika, Zbornik ISJK, sv. 4 (1982) 425—432.
- 275. Сибиновић Миодраг**, в. бр. 201.
- 276. Сибиновић Миодраг**, Један могући концепт за преглед савремене југо-словенске теоријске мисли о превођењу, Преводилац I, 2 (1982, Београд) 17—28.
- 277. Сибиновић Миодраг**, О преводилачким жанровима и њиховом односу према књижевним, Мостови XIII, 2 (1982, Београд) 69—74.
- 278. Sibinović Miodrag**, Savremena jugoslovenska teorijska misao o književnom prevodu, во: X конгрес на Сојузот, 91.
- 279. Syła Fazli, Okiljević Vojislav**, Pjesma o mojoj zemlji. Udžbenik srpsko-hrvatskog kao nematernjeg jezika za VIII razred osnovne škole, treće izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1982, Приштина) 1—160.
- 280. Sironić-Bonefačić Nives**, Primjena pjesme u nastavi talijanskog jezika, SJ XI, br. 3—4 (1982, Zagreb) 226—231.
Rezime na talijanskom.
- 281. Станковић Богољуб**, Синтаксичке особености научно-стручног стила и настава руског језика у другој фази средњег усмереног образовања, ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 100—117.
Резиме на руском.
- 282. Стојановић Југана**, Преводилац поетских белина, Мостови XIII, 3—4 (1982, Београд) 235—237.
Приказ књиге: Виктор Иго, *Црна сунца*, превео Никола Бертолино.
- 283. Стојановић Смилјка**, Izražavanje neotudive svojine u jeziku tehničkih nauka, savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
- 284. Терзић Богдан**, О неким питањима наше језичке културе са становишта преводилаштва, АПНЈК, 193—196.
- 285. Tirić Šehadeta — Maljoku Dragica**, Bratsko kolo. Srpskohrvatski jezik za VI razred osnovne škole sa nastavom na albanskom i turskom jeziku, peto izdanje, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1982, Приштина) 1—164.

- 286. Tirić Šehadeta – Maljoku Dragica**, Savremena nastava srpskohrvatskog kao nematernjeg jezika u osnovnoj školi. Teorija i praksa, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1982, Priština) 1-216.
- 287. Точанац Душанка**, Утицај француског језика и средине на говор деце југословенских имиграната, во: Конференција Језичките контакти . . ., 51.
- 288. Тубић-Буда Драгица**, Особине ословљавања код ученика, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 51—52.
- 289. Ćosić Vjekoslav**, Li-ili-ali u francuskim prijevodima, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4--5 (1980—1981) 221—225.
Резиме на француском.
- 290. Универзалноста на книжевниот превод**. НОВ и револуцијата во преводот. Зборник со трудови од Симпозиумот на десеттата меѓународна средба на книжевните преведувачи одржана во Тетово на 2 и 3 септември 1981 година. (Редакциски одбор: Тодор Димитровски, Илија Корубин, Евтим Манев, Саша Маркус и Ташко Ширилов). Изд. Советот на Меѓународната средба на книжевните преведувачи, 1982, 110 + фото-албум, 8°.
- 291. Флорин Сидер**, Исторически фон художественных произведений и перевод, ПК VII (1982, Београд) 11—16.
- 292. Хамовић Зоран**, в. бр. 202.
- 293. Hauser Přemysl**, Jezikovna vzgoja na Češkem. Jis XXVIII (1982/83 št. 1 str. 13-19.
Prevedla Albinca Lipovec.
- 294. Хаџи-Јованчић Душанка**, Анализа дискурса и настава страног језика, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 53.
- 295. Hlebec Boris**, Vladimir Sekulić: Lingvistika i učenje stranih jezika „Pobjeda” Titograd, 1980, 290 str., ЖЖ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 137—138.
Приказ. В. бр. 247.
- 296. Svetak-Russl Milica**, Nekaj metodoloških smernic za učenje slovenščine italijansko govorečih, во: X конгрес на Сојузот . . ., 108—109.
- 297. Центерхам Катерина**, в. бр. 154.
- 298. Ćipkár Andrej**, Za osobitnú koncepciu vyučovania slovenčiny u nás, Nový život XXXIV, br. 5 (1982) 451—453.
- 299. Шоше Шимун**, Хомерове сложенице у пријеводима Томе Маретића и Милоша Ђурића, Književni jezik XI, 1 (1982, Sarajevo) 25—32.
- 300. Škarić Ivo**, в. бр. 208.

б) Контрастивна проучавања језика

- 301. Bačvanski Marija**, Divalentni glagoli u nemačkom jeziku u poređenju sa srpskohrvatskom jezičkom situacijom, Filozofski fakultet (1982, Novi Sad) 196.
- 302. Bejta Murat**, Studim kontrastiv i „dorës” dhe i „gishtave” në gjuhën shqipe, frëngjishte, anglishtе e serbokroatishte, Studia philologica 1—2, 1981 (1982, Prishtinë) 97—105.
Резиме на француском.

303. Boldocký Samuel, Osnovne razlike između glagolskih oblika srpskohrvatskog i slovačkog jezika u obeležavanju modalnosti, во: X конгрес на Сојузот . . . , 11.

304. Бугарски Ранко, Контрастивна анализа терминологије и терминологија контрастивне анализе — Један аспект теоријског приступа превођењу термина, Преводац I, 3 (1982, Београд) 13—18.

305. Бурзан Мирјана, Морфема *се* у говорној продукцији мађарско-српско-хрватских биллингва, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 11—12.

306. Veličković Dragoljub, Srpskohrvatska paremiloška sinonimija i antonimija u poređenju sa ruskom, во: X конгрес на Сојузот . . . , 14—15.

307. Vlahović Plemenka, Еквиваленција неких израза и термина из области васпитања и образовања у српскохрватском и француском језику, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 321—324.

Резиме на француском.

308. Девид-Романова В., Актуалне проблеме сопоставително-контрастивне работи 70-х-80-х годов в изучении русского языка, Zbornik radova ISJK, sv. 4 (1982), 61—78.

Резиме на српскохрватском.

309. Dudok Miroslav, Konektori u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku, во: X конгрес на Сојузот . . . , 28—29.

310. Đorđević Radmila, Problem komparabilnosti u kontrastivnim jezičkim proučavanjima, ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 53—69.

Резиме на енглеском.

311. Žepić Stanko, O interferenciji, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 325—326.

Резиме на немачком.

312. Јанева-Арсовска Марија, Учтиви барања во англискиот и македонскиот јазик, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 24.

313. Ярцева В. Н., в. бр. 337.

314. Jeremić Tatjana, в. бр. 359.

315. Jernej Josip, Kontrastivnost na području rečenice, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 249—251.

Резиме на италијанском.

316. Junger Ferenc, в. бр. 332.

317. Jurančić Janko, Konfrontacija slovenačkoga i srpskohrvatskog rečničkog fonda u leksikografiji, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 83—89.

318. Kabashi Jashar, Potvrдне i informativne rečenice u položaju subjekta u engleskom i albanskom, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 257—260.

Резиме на енглеском.

319. Kisimre István, Konvertiranje srpskohrvatsko-mađarskog enciklopedijskog rečnika pomoću računara (računarski aspekti), Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 435—348.

Резиме на енглеском.

320. Klajn Ivan, в. бр. 359.

321. Klajn Ivan, James, Carl: Contrastive analysis, Longman, Colchester and London 1980, 208 стр., ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 135—136.

Приказ.

- 322. Lainović-Stojanović Nadežda**, в. бр. 370.
- 323. Лашкова др Лиля**, О неким проблемима конфронтативног испитивања српскохрватског и бугарског језика, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 105—112.
Резиме на руском.
- 324. Ličen Marina**, Pitanja kao govorni činovi i njihova realizacija u srpskohrvatskom i nemačkom, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4--5 (1980-1981) 265—269.
Резиме на немачком.
- 325. Magdu Lia**, Unele aspecte ale bilingvismului manifestate in Voivodina, Zbornik radova ISJK, sv. 4 (1982) 241—247.
Резиме на српскохрватском.
- 326. Matulina Željka**, О неким типовима именског предиката у немачком и хрватском или српском језику, SJ XI, br. 3--4 (1982, Zagreb) 158—166.
Резиме на немачком.
- 327. Međeši Helena**, Prožimanje makro i mikrosredinskih faktora u upotrebi jezika od rusinske narodnosti u Jugoslaviji, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 353—355.
Резиме на руском.
- 328. Mijavec Marija**, Konfrontacija slovačkog i srpskohrvatskog jezika u oblasti upotrebe deagentnih rečenica, во: X конгрес на Сојузот . . ., 57—58.
- 329. Mijavec Marija**, О контакту словачког језика са српскохрватским у области административног стила, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 31—32.
- 330. Myjavcová Mária**, Odras slovačko-srpskohrvatskih jezičkih kontakata u razvitku slovačkog književnog jezika u Vojvodini, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 365—368.
Резиме на енглеском.
- 331. Микеш Меланија**, Белешке уз Бабићев превод Деријевог текста Egy füredi délelőtt (са гледишта контрастивне анализе српскохрватског и мађарског језика), Мостови XIII, 1 (1982, Београд) 27—35.
- 332. Mikeš Melanija -- Junger Ferenc**, Rekcijски односи u glagolskoj sintagmi, Kontrastivna gramatika srpskohrvatskog i mađarskog jezika, br. 5 (1979) str. 93.
Резиме на енглеском.
- 333. Mikić Pavao**, в. бр. 373.
- 334. Müller Bärbel**, Zur grammatisch-semantischen Struktur der Wörter und Wortreihen des deutschen und des serbokroatischen, die einen Zahlbegriff zum Ausdruck bringen, Zbornik radova ISJK, sv. 4 (1982) 41—49.
Резиме на српскохрватском.
- 335. Милинковић Љубо**, Еквиваленти српскохрватског темпоралног генитива у руском језику, ЗБМСФЈ XXV/2 (1982) 37—45.
Резиме на руском.
- 336. Minović Milivoje**, О лексичко-семантичком микросистему типа активност/активитет у савременом српскохрватском књижевном језику (у поређењу с руским, полјским и мкедонским језиком), Књижевни језик XI, 3 (1982, Сарајево) 109—126.
Резиме на руском.

- 337. Mirić Dušanka**, В. Н. Ярцева: Контрастивна граматика, „Наука“, Москва, 1981, стр. 110. Zbornik ISJK, sv. 4 (1982) 457–459.
Приказ.
- 338. Mihailović Ljubomir**, Kontrastivna analiza artikulacije glasova, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4–5 (1980–1981) 275–278.
Резиме на енглеском.
- 339. Mrazović Pavica**, Dopunske rečenice u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, ЖЈ Vol. XXIV, No 1–2 (1982) 5–24.
Резиме на немачком.
- 340. Mrazović Pavica**, Prednje polje u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4–5 (1980–1981) 283–288.
Резиме на немачком.
- 341. Musić Srđan**, в. бр. 359.
- 342. Pató Imre**, Konvertiranje srpskohrvatsko-madarskog enciklopedijskog rečnika pomoću računara (lingvističko-leksikografski aspekti), Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4–5 (1980–1981) 369–372.
Резиме на енглеском.
- 343. Поповски Алекса**, Differences de distribution des unites lexicales en macedonien et en francais et les interferences lexicales, ГЗБФилолФУС 5 (1979/1982), (107)–119.
Резиме на македонски.
- 344. Pričard Boris**, Elementi inherentne negacije u engleskom i hrvatskom jeziku, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4–5 (1980–1981) 293–296.
Резиме на енглеском.
- 345. Prčić Ljubica**, Srpskohrvatska leksika u madarskom jeziku kao svedočanstvo o stupnju intenziteta jezičkih kontakata, во: X конгрес на Сојузот . . ., 80–81.
- 346. Radić-Dugonjić Milana**, O tematskim grupama prideva koji označavaju boju u ruskom i srpskohrvatskom jeziku, во: X конгрес на Сојузот . . ., 83.
- 347. Roglić Vera**, Izražavanje posedovanja glagolom avoir/imati u sintaksičkim strukturama naučne proze franc. i srhr. jezika, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
- 348. Savić Momčilo D.**, в. бр. 359.
- 349. Sawicka Irena**, Kontrastivna fonologija srpskohrvatskog i poljskog jezika (II), ЗМСФЛ XXV/1 (1982) 7–66.
Резиме на пољском.
- 350. Sadiku Zeqir**, Rreth çështjes së zbatimit të parimit të „fushës” në studime konfrontative, Studia philologica 1–2, 1981 (1982, Prishtinë) 137–140.
Резиме на руском.
- 351. Swiggers Pierre**, Note comparative sur l' emploi temporel de isk. Linguistica XXII (1982) str. 249–252.
Povzetek v slovenščini.

352. Simić Brigitte i Simić Radoje, Dijafonijske pojave u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 25—33.

Резиме на немачком.

353. Simić Radoje, в. бр. 352.

354. Станковић Богољуб, Глаголска реакција у руском језику у конфронтацији са српскохрватским, Studia philologica 1—2, 1981 (1982, Приштина) 107—117.
Резиме на руском.

355. Stević Slobodan, в. бр. 359.

356. Stević Slobodan, О фонетској природи африката у италијанском и у српскохрватском језику, АФФ 14, (1982) 105—134.
Резиме на италијанском.

357. Степановић др Предраг, Говори Срба у мађарској језичкој средини, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 163—172.
Резиме на немачком.

358. Stifanić Marija, в. бр. 359.

359. Studije iz kontrastivne analize италијанског и српскохрватског језика, одговорни уредник Ivan Klajn, Filološki fakultet beogradskog Univerziteta, Odsek za италијанистику (1980) 137.

Упоредни наслов: Di analisi contrastiva delle lingue Italiana e serbocroata.

Садржај књиге: Elementi kontrastivne analize u savremenim udžbenicima италијанског језика на српскохрватском језичком подручју, Tatjana Jeremić; La lunghezza delle vocali toniche nella pronuncia degli studenti di lingua e letteratura italiana all' Università di Belgrado, Srdan Musić i Slobodan Stević; Mogućnosti iskazivanja vrednosti италијанског члана у српскохрватском језику, Marija Stifanić; Le principali funzioni dell' aoristo serbocroato e del pasasto remoto ital., Momčilo D. Savić; Италијански конјуктив и његово преводње на српскохрватски, Ivan Klajn; Pojam „complemento” у италијанској граматичкој терминологији и његови еквиваленти у граматикама српскохрватског језика, Gordana Terić.

360. Terić Gordana, в. бр. 359.

361. Tir Mihail, Теоретски приступ слоženicama у српскохрватском и словачком језику, во: X конгрес на Сојузот . . . , 99—100.

362. Tir Mihail, Теоретски приступ слоženicama у српскохрватском и словачком језику, КњЈ XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 235—241.
Резиме на немачком.

363. Тоџанас Душанка, Повратни глаголи у француском и српскохрватском језику, Radovi ISJK, serija A. sv. 3 (1982) str. 169.
Са библиографијом.

364. Тоџанас Душанка, Синтаксичке различности у реализацији француских конструкција са морфемом *se* и њима еквивалентним конструкцијама у српскохрватском језику, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 313—316.
Резиме на француском.

365. Турџан Јарослав, Прилог проучавању петojezičnog медија у вишенационалној Војводини, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 377—380.
Резиме на енглеском.

366. Filipović Rudolf, Inovacije u teoriji jezika u kontaktu, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 52—53.

367. Filipović Rudolf, Kontrastivna analiza u okviru primijenjene lingvistike, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 21—26.

Резиме на енглеском.

368. Чампар Драгован, Ограничења у творби и употреби пменничких аугментатива у руском и српскохрватском језику, *Studia philologica* 1—2, 1981 (1982, Приштина) 141—160.

Резиме на руском.

369. James Carl, в. бр. 321.

370. Džunić Viktorija—Lainović-Stojanović Nadežda, Kontrastivna analiza engleskih, ruskih i srpskohrvatskih termina za određivanje veličina, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 239—243.

Резиме на енглеском.

371. Šević B. Radmila, Some Problems Concerning the Position and Choice of Adverbials when Translating from English into Serbocroatian and Vice Versa, *Zbornik radova ISJK*, sv. 4 (1982) 51—59.

Резиме на српскохрватском.

372. Šnel-Živanović Margita, Predložni izrazi kao dopune i kao dodaci u nemačkom i srpskohrvatskom jeziku, *Zbornik radova ISJK*, sv. 4 (1982) 133—240.

373. Steindl Michael, Mikić Pavao, Passiv und passivische Ausdrucksmöglichkeiten im Deutschen und Kroatoserbischen, *Zbornik radova ISJK*, sv. 4 (1982) 78—120. Рад садржи кратак осврт на садржај на српскохрватском.

III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика

374. Басотова Љубинка, Солунските браќа и догмата на тријазичниците, *КЖ XXIII* (1982) 6, 28—30.

375. Basara Jan, Paralele fonetyczne polsko-południowosłowiańskie, *SLP-J* (1982) 2, (19)—21.

Резиме на македонски.

376. Basara Anna, Semantyka odpowiedników *golva w języku polskim (Na tle trzech współczesnych języków słowiańskich), *SLP-J* (1982) 2, (107)—115.

Резиме на македонски.

377. Buttlarowa Danuta, Rozvoj knjižne poljščine (in drugih slovanskih knjižnih jezikov) v 19. stoletju. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 459—467.

Povzetek v poljščini.

378. Видоески Б[ожидар], З[узана] Тополињска, Пс. /ѐ:/, /ѐ/ во денешните западнословенски и јужнословенски дијалекти, Прил. МАНУ Одд. за линг. и лит. наука, VI (1981/82), 1, (5)—9.

Резиме на англиски.

- 379. Wróbel Henryk**, Interpretacja kategorialno-semantyczna czasowników denominalnych, SLP-J (1982) 2, (201)—207.
Резиме на македонски.
- 380. Вуковић Борислав**, Неодређене заменице у руској и српскохрватској граматичкој традицији, Studia philologica 1—2, 1981 (1982, Приштина) 183—189.
Резиме на руском.
- 381. Вучинић Јово**, Особине и употреба глаголске именице у научно-популарној литератури на руском језику, Споне 1—2 (1982, Никшић) 118—124.
- 382. Derganc Aleksandra**, Novejši pogledi na drugi južnoslovanski vpliv v staroruski književnosti in jeziku, SR XXX (1982) št. 2 str. 177—188.
Povzetek v angleščini.
- 383. X конгрес на Сојузот** (Струга, 6—10. X. 1982). Резимеа на рефератите. — Скопје: Сојуз на славистичките друштва на Југославија, 1982, 119, 8°. Уредиле: Трајко Стаматоски, Маринко Митков и Науме Радически.
- 384. Дзєндзелівський И. О.**, Українські рефлексии та деривати *сернь, *серни на слов'янському тлі, ЗбМССФ.I XXV/1 (1982) 73—89.
Са картом.
Резиме на српскохрватском.
- 385. Живанчевић Милорад**, Дубровски и Јужни Словени, ЗбМСС 23 (1982) 141—170.
Са библиографијом.
- 386. Zduńska Helena**, Z zagadnień interferencji fonetycznej w języku Polonii francuskiej, SLP-J (1982) 2, (63)—68.
Резиме на македонски.
- 387. Ивић Милка**, О неким принципима глаголске префиксацје у словенским језицима, ЈФ XXXVIII (1982) 51—61.
Резиме на енглеском.
- 388. Ivić Pavle**, Faktori koji utiču na razvoj vokala u slovenskim jezicima, ЈФ XXXVIII (1982) 1—18.
Резиме на енглеском.
- 389. Jakopin Franc**, Novo basešje v ruščini, JiS XXVII (1981/82) št. 5 str. 166—168.
Poročilo: Novoc v ruskoj leksike. Slovarnye materialy — 1779. Moskva 1980; isto — 1978. Moskva 1981.
- 390. Jakopin Franc**, Rusko-češki jezikovni stiki v prvi polovici XIX. stoletja, JiS XXVIII (1982/83) št. 3 str. 84—86.
Ocena: G. A. Lilič, Rol' ruskogo jazyka v razvitii slovarnogo sostava češkogo literaturnogogo jazyka (konec XVIII — načalo XIX veka). Leningrad 1982.
- 391. Киш Маријана**, Аналоги и дивергентни појави во зборообразувањето од областа на растителната лексика, во: X конгрес на Сојузот..., 43.
Во јужнословенските јазици.
- 392. Киш Маријана**, Словар славянской лингвистической терминологии — Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology — Slovník slovanské lingvistické terminologie, red. Alojz Jedlička. 1. Praha, Academia 1977, str. 553; 2. Praha, Academia 1979, str. 480, MJ XXX (1979/82) 232—237.
Приказ.

393. Киш Маријана, Фонолошки описи—афирмација на југословенската дијалектологија и лингвистика, ЛЗБ XXIX (1982) 6, 124—130.

Приказ: Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opštoslovenskim lingvističkim atlasom, ANU BiH, Posebna izdanja, knj. V, Odeljenje društvenih nauka, knj. 9, Sarajevo 1981.

394. Kowalska Anna, Metoda lingvističke geografije у пољској дијалектологији, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 149—161.

Резиме на француском.

395. Kowalska Anna, Formacje z sufiksem -ula w gwarach polskich, SLP-J (1982) 2, (69)—76.

Резиме на македонски.

396. Кортландт Фредерик, Сравнительно-исторические комментарии к болгарскому ударению, ЗБМСФЛ XXV/1 (1982) 91—96.

Резиме на српскохрватском.

397. Laskowski Roman, Nad derywacją rzeczowników żeńskich od męskich osobowych w dialektach łaskich, SLP-J (1982) 2, (77)—80.

Резиме на македонски.

398. Lewaszklewicz Tadeusz, в. бр. 416.

399. Małecki M., в. бр. 437.

400. Mareš František Václav, Das Verhältnis der Belebtheits - und der Detremierungskategorie im Slavischen, Прист. пред., прил. и библи. — МАНУ (1982) VI, 163—175.

Резиме на македонски.

401. Mareš František Václav, Foném /ə/ v slovanských jazycích, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VI (1981/82), 1, (53)—74.

Резиме на германски.

402. Маројевић Радмило, „Пирогошја” у „Слову о полке Игореве” и староруским летописима, ЗБМСС 23 (1982) 211—214.

403. Маројевић Радмило, Прасловенска adiectiva possessiva типа *Tvorimītičь* (од патронима типа *Tvorimītičь*), њихова судбина и трагови у словенским језицима, ЈФ XXXVIII (1982) 89—109.

Резиме на руском.

404. Међешић Хелена, Развој русинског језика у вишенационалној Војводини, во: Конференција Јазичките контакти . . ., 29—30.

405. Mečkovska Nina, в. бр. 1489.

406. Mujavcová Mária, Naše bežné dorozumievanie v slovenčine z hľadiska jazykovej správnosti, Nový život XXXIV, br. 2 (1982) 199—206.

407. Mujavcová Mária, O kulture spisovanej slovenčiny vo Vojvodine, Nový život XXXIV, br. 4 (1982) 347—354.

408. Mujavcová Mária, O slovese byť v našom bežnom dorozumievaní v slovenčine Nový život XXXIV, br. 3 (1982) 319—325.

409. Мицык Андреевич Андрей, Из истории развития семантики глаголов говорения (сказать — говорить — молвить — изречь) в славянских языках, Studia philologica 1—2, 1981 (1982, Приштина) 21—39.

Резиме на српскохрватском.

- 410. Mulić Malik I.**, Još o metatoniji slovenskih imenica tipa „vòlja” i „sùša”, SLP-J (1982) 2, (29) -- 36.
Резиме на полски.
- 411. Pauliny Eugen**, Historický dialektologický komentár k hláskosloviu spisovnej slovenčiny, MJ XXX (1979/82) (27)–49 + 2 карте.
- 412. Perczyńska Nina, Wanda Pomianowska, Jadwiga Sułkowska**, Słowiańskie prozwoływania domowego ptactwa wodnego. Na marginecie map ogólnosłowiańskiego atlasu lingwistycznego, SLP-J (1982) 2, (81)–85.
Резиме на македонски. Литература.
- 413. Pomianowska Wanda**, в. бр. 412.
- 414. Popović Milenko**, Naglasni tipovi (i podtipovi) ruskih glagola, SL 23–24 (1982–1983, Zagreb) 17–22.
Rezime na ruskom.
- 415. Popović Milenko**, O pisanju nastavaka u genitivu i nominativu množine imenica u ruskom jeziku, SJ XI, br. 3–4 (1982, Zagreb) 167–172.
Rezime na ruskom.
- 416. Pretnar Tone**, Panславистиčni jezikovni manifest ali poskus slavizacije poljskega besedja. SR XXX (1982) št. 1 str. 118–120.
Poročilo: Tadeusz Lewaszewicz, Panславистyczne osobliwości leksykalne S. B. Lindego i jego projekt stworzenia wspólnego języka słowiańskiego. Wrocław 1980.
- 417. Radovanović Milorad**, Zuzanna Topolińska: Remarks on the Slavic Noun Phrase, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, WPAN, 1981, ЗСМСФЛ XXV/2 (1982) 143–145.
Приказ.
- 418. Radovanović Milorad**, Rudolf Růžička: Studien zum Verhältnis von Syntax und Semantik im modernen Russischen, Akademie-Verlag, Berlin, 1980, ЗСМСФЛ XXV/1 (1982) 177–179.
Приказ.
- 419. Rymut Kazimierz**, Kto to byli świepietnicy?, SLP–J (1982) 2, (37)–41.
Прилог кон етимологија на полскиот топоним.
- 420. Rojs Jurij**, Folklorna frazeološka plast v 1. delu romana „Zorana ledina” Mihaela Šolohova. Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVI (1982) št. 2 str. 11–22.
- 421. Růžička Rudolf**, в. бр. 418.
- 422. Rusek Jerzy**, Średnbg: Vygñii „kuźnia”, MJ XXX (1979/82) (225)–228.
- 423. Savić Momčilo D.**, Aspektualnost i temporalnost u iskazivanju prošlosti i pretprošlosti u slovenskim i neslovenskim jezicima. Linguistica XXII (1982), str. 191–204.
Povzetek v francoščini.
- 424. Sawicka Irena**, в. бр. 349.
- 425. Samardžija Marko**, Nova slavističko-baltička edicija („Studia slavica et baltica”, sv. 1, Münster, 1980), Jezik 29, br. 5 (lipanj 1982, Zagreb) 157–158.
Rubrika „Osvrti”.
- 426. Sqall P.**, в. бр. 123.

427. **Стакић Милац**, Развитак прасловенске деклинације основа на *ŷ* у источнословенским језицима, АФФ 14, (1982) 79—103.

Резиме на руском.

428. **Sułkowska Jadwiga**, в. бр. 412.

429. **Терзић Богдан**, Значај српскохрватског језика за проучавање историјске фонетике и граматике руског језика, во: X конгрес на Сојузот . . . , 99.

430. **Tir Mihal**, в. бр. 362.

431. **Týr Michal**, Jubilejný zborník, Nový život XXXIV, br. 1 (1982) 97—100. Приказ: Studia Academica Slovaca 10, Bratislava 1981.

432. **Тополињска Зузана**, в. бр. 378, 417.

433. **Тополињска Зузана**, Перифрастични предикатски изрази на међусловенским релацијама, ЈФ XXXVIII (1982) 35—49.

Резиме на енглеском.

434. **Ћерић Сњежана**, О declinaciji imenica tipa tele-teleća u slovenskim jezicima, SLP—J (1982) 2, (95)—98.

Резиме на полски. 1 карта во прилог.

435. **Ћорић Вожо**, О структури суфикса у јужнословенским језицима. во: X конгрес на Сојузот . . . , 103.

436. **Ћорић Вожо**, О структури суфикса у јужнословенским језицима, КњЈ XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 225—230.

Резиме на немачком.

437. **Urbańczyk Stanisław**, Uwagi o słownictwie Suchego i Wysokiej (Na podstawie Słownika M. Małeckiego), SLP—J (1982) 2, (87)—94.

Резиме на македонски.

438. **Ferluga—Petronio Fedora**, Praznik svečnica v slovanskih jezikih. SR XXX (1982) št. 4 str. 507—511.

Povzetek v italijanščini.

439. **Frankenberger Daneš Z.**, Ali sta KZR južnoslovanskega izvora? SR XXX (1982) št. 1 str. 89—110.

Kraljedvorski in Zelenogorski rokopis.

440. **Frankenberger Daneš Zdenko**, Jesu li Kraljedvorsko-zelengorski rukopisi južnoslavenskog podrijetla, Marulić XV, br. 2 (ožujak-travanj 1982, Zagreb) 137—153.

441. **Habovštiaková Katarína**, Lexikálne balkanizmy v slovenčine, во: I научна дискусија, 93—102.

Резиме на македонски.

442. **Hajičová E.**, в. бр. 123.

443. **Хашем Мустафа Салех**, Паронимы-прилагательные в русском языке, ПК VII (1982, Београд) 168—176.

444. **Čipkar Andrej**, K otázkam vyučovania slovenského jazyka ako jazyka spoločenského prostredia, Nový život XXXIV, br. 2 (1982) 207—210.

445. Шокларова-Љоровска Германија, Нов толковен речник на полски јазик (Słownik języka polskiego, Tom pierwszy A—K. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1978) МЈ XXX (1979/82) (229)—231.

Приказ.

IV. Етимологији, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи

446. Ajeti Idriz, Mbi disa fjalë e shprehje shqipe në dialektet e sllavëve të jugut, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 127—135.

447. Alirejsović Edina, Prilog proučavanju hercegovačke mikrotoponimije, SLP—J (1982) 2, (101)—106.

Резиме на полски.

448. Аргировски Мито, За некои грчки заемки во македонските говори (Мал осврт на проучавањата во оваа област), ЛЗБ ХХИХ (1982) 6, 25—35.

449. Babić Stjepan, O razlikama između narodnih i službenih imena mjesta u SRH, во: X конгрес на Сојузот . . . , 5.

450. Babić Stjepan, Tko ima više naziva za snijeg: Eskimi ili mi?, Jezik 30, br. 2 (prosinac 1982, Zagreb) 60—62.

Рубрика „Poznajemo li svoj jezik?”.

451. Банџевић Марта, Из области професионалне лексикографије, Studia philologica 1—2, 1981 (1982, Приштина) 195—204.

Резиме на француском.

452. Batistić Tatjana, O komponentnoj analizi leksičkog značenja. Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 9—13.

453. Bezlaž France, Iz slovenske leksike. JiS XXVIII (1982/83) št. 1 str. 10—13.

454. Bertoša Miroslav, Toponimijska svjedočanstva (Just Ivetač, Istarski topoinimi, Istarska naklada, Pula 1982, str. 220), Istra 20, br. 7—8 (1982, Pula) 128—131.

Приказ.

455. Blažek Vaclav, Some Nostratian etymologies. (First part.) Linguistica XXII (1982) str. 239—248.

456. Boryś Wiesław, Povodom jednog osporenja etimologije imenice *koža*, ЗМСФЛ XXV/1 (1982) 169—170.

457. Boryś Wiesław, Prilozi proučavanju ostataka arhaičnog slavenskog (praslavenskog) leksika u kajkavštini, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 69—76.

458. Boryś Wiesław, Prilozi srpskohrvatskoj etimologiji, ЗМСФЛ XXV/2 (1982) 7—20.

Етимол. речи: huzati, opuka, phati, popel, sraga, srebati, tulati (se).

459. Brozović Dalibor, O sadržaju pojma norma u leksikologiji i leksikografiji, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 15—20.

460. Букумирнџ Милета, Ономастика Прекоорушља (II део), ОП III (1982, Београд) 303—418.

Грађа. Резиме на руском.

- 461. Vajs Nada**, O leksikografskoj definiciji, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 21—26.
- 462. Васић Смљка**, Допринос других наука лексикографији, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 27—32.
- 463. Veličković Dragoljub**, Polisemija i problem leksikografske obrade paremija, FP vol. 20, sv. 1—4 (1982, Београд) 143—152.
Резиме на руском.
- 464. Vidović Radovan**, Pomorska terminologija i pomorske tradicije, ČR X, br. 1—2 (1982, Split) 145—180.
- 465. Вятшешвћ Драгина**, Поглед на језичко благо Груже, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 33—35.
- 466. Vujičić Dragomir**, O nekoliko hidronima sa bosanskog područja, SLP--J (1982) 2, (117)—123.
Резиме на полски.
- 467. Vujičić Dragomir**, Onomastička grada Mehmed-bega Karpetanovića Ljubušaka, Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник, књига III (1982, Сарајево) 259—305.
- 468. Vujičić Dragomir**, Prilog poznavanju toponomastičke i druge leksike u durmitorskom крају, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 37—41.
- 469. Vujičić Dragomir**, Hidronimi (imena voda) u lijevom slivu Drine, ANUBiH, djela knj. LVIII, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 33 (1982, Сарајево) 227.
Резиме на француском.
- 470. Vuković Gordana**, Iz problematike srpskohrvatskih hrematonima, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 43—48.
- 471. Gămulescu Dorin**, Termes serbo-croates du vocabulaire de la pêche empruntés au roumain, ЗбМСФЛ XXV/2 (1982) 21—36.
Етимол. речи: bała, báлuc, bešika, budza, burda, čolan, florečika, fuca, galjat, garda, ghibort, gimpuš, guša, kljan, krža, morun, morunaš, murga, plačika, pura, sapun, skorce, skortaš, skrtaš, udovica, vakari, vrluga.
Резиме на српскохрватском.
- 472. Gashi Skender**, Zef Mirdita, ANTROPONOMIA E DARDANISË NË KONËN ROMAKE, Rilindja, Prishtinë 1981, GjASShF XII—1982 (1982, Prishtinë) 200—202.
Приказ.
- 473. Gashi Skender**, ONOMASTICA JUGOSLAVICA, Zagreb, 8/1979, GjASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 176—177.
Приказ.
- 474. Gashi Skender**, ONOMATOLOŠKI PRILOZI I, Bot. i Srpska Akademi-ja Nauka i Umetnosti, Odeljenje jezika i književnosti, Odbor za onomastiku, Beograd, 1979, GjASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 173—176.
Приказ.
- 475. Г[ортав]-Премк Д[аривка]**, O семантичком садржају лексикографске дефиниције, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 49—51.

476. **Гочкова Косара**, Странската антропонимија и топонимија во текстовите на Хаџи Константинов-Цинот, ЛЗБ ХХІХ (1982) 5, 17—20.
Прилог кон македонската лексика.
477. **Gošić Nevenka**, Četvrta jugoslovenska onomastička konferencija, Književni jezik XI, 1 (1982, Sarajevo) 39—42.
Осврт.
478. **Grad Anton**, K etimologiji slovenskega oronima Nanos. *Linguistica XXII* (1982) str. 205—209.
Povzetek v francoščini.
479. **Grad Anton**, K etimologiji toponima Općine nad Trstom. *SR XXX* (1982) št. 2 str. 230—232.
Povzetek v francoščini.
480. **Грковић Јасмина**, Прилог познавању дијалекатске лексике Шумадије, Прил. ФФНС 18 (1982) 125—153.
481. **Грковић Милица**, За речник презимена, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 53—55.
482. **Грковић Милица**, О топониму *Рујова*, ОП III (1982, Београд) 187—189.
Резиме на руском.
483. **Demiraj Shaban**, Vendi (topika) i trajtave të patheksuara të përemrave vectorë në gjuhën shqipe dhe në gjuhë të tjera (vështruar historikisht), SNGJLKSh 7 (1982, Prishtinë) 173—178.
484. **Дешић др Милорад**, Експресивна лексика у српскохрватском језику, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 71—85.
Резиме на енглеском.
485. **Дешић Милорад**, Из српскохрватске полисемје, Лексикографија и лексикологије (1982, Београд — Нови Сад) стр. 57—64.
486. **Дешић Милорад**, О ријечима без одређеног значења у Речнику САНУ, 32. југословенски семинар за стране слависте (1981) стр. 133—137.
487. **Дешић Милорад**, Полисемија и хомонимија у рјечницима савременог српскохрватског језика, НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 231—241.
488. **Дзедзелівський Й. О.**, в. бр. 384.
489. **Domazet Milica**, Obrada leksike na tekstovima iz mašinske struke, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
490. **Doçi Rexhep**, Në gjurmë të antroponimit Plak, GJASShF XII—1982 (1982, Prishtinë) 59—68.
Резиме на енглеском.
491. **Doçi Rexhep**, Patronime, toponime e oronime të sajuaara prej fjalësh të gjuhëve ballkanike me kuptime të njëjta, SNGJLKSh 7 (1982, Prishtinë) 215—228.
492. **Doçi Rexhep**, PUNIME ME VLERË TË KONSIDERUESHME ONOMASTIKE, „Vtora jugoslovenska onomastička konferencija“, Skopje 6—9 oktombri 1977, Makedonska akademija na naukite i umetnosti, Skopje, 1980, GJASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 183—186.
Приказ.

493. **Дрвошанов Васил**, Називите на адамовото јаболко (pomum Adami) во македонските говори, ЛЗБ ХХИХ (1982) 3, 79—85.

494. **Zef Mirdita**, в. бр. 472, 495.

495. **, Zef Mirdita, Antroponomia e Dardanisë në kohën romake, Rilindja, Prishtinë 1981, Përparimi 5 (1982, Prishtinë) 759—760.
Приказ.

496. **Zdovc Pavel**, Prispevki h koroški toponimiji v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. 1. Krajevna imena s področja občine Sele. Koroško mlade (1982) št. 45 str. 46—57, št. 6 str. 67—75, št. 47 str. 72—82.

497. **Zelko Ivan**, Prekmurje do leta 1500. Murska Sobota, Pomurska založba, 1982, XX — 112 str. + zvd. 8° (Historična topografija Slovenije. 1)

498. **Zerzer Janko**, в. бр. 512.

499. **Златазовић Момчило**, Микротопонимија Брањске котлине, Прил. ФФНС 18 (1982) 109—123.

500. **Zlatanović Momčilo**, Mikrotoponimi orijentalnog porekla u južnom delu Srbije, во: X конгрес на Сојузот..., 31—32.

501. **Иванова Олга**, Месните имиња на областа по сливот на Брегалница. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 1982, 235+1/1+ додаток — 8 к., 8°. Посебни изданија, книга 13.
Резиме на англиски.

502. **Иванова Олга**, Новите микротопоними во последните 40-ина години (врс македонски топонимски материјал), во: Предавања на XV семинар..., стр. (31)—41.

503. **Иванова Олга**, Тринаести меѓународен конгрес по ономастика, МЈ ХХХ (1979/82) (239)—241.

Хроника на конгрес одржан во Краков (Полска) од 21—25. август 1978. г.

504. **İvetac Just**, Istarski toponimi, „Istarska naklada“ (1982, Pula) 215.
В. бр. 454.

505. **Ивић Милка**, „О регуларној полисемији“ у лексиколошкој теорији и лексикографској пракси, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 77—81.

506. **Jakopin Franc**, Delež vzdevkov pri nastajanju slovenskih priimkov. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XVIII (1982) str. 127—129.

507. **Јерковић др Јован**, *Певач* Бошка Петровића и Речник српскохрватског књижевног језика, НССУРД 11/2 (1982, Београд) 139—148.

Резиме на француском.

508. **Јовановић др Гордана**, Лексика старијих типова књижевног језика у Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 11—16.

Резиме на енглеском.

509. **Jutronić—Tihomirović Dunja**, Utjecaj dijalekata na adaptaciju posuđenica, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981), 337—339.

Резиме на енглеском.

- 510. Kalinski Ivan**, Polileksija aloglotskog porijekla i norma, во: X конгрес на Сојузот . . . , 40.
- 511. Kalmeta Ratimir**, O moreplovcu i pomorcu, Jezik 29, br. 5 (lipanj 1982, Zagreb) 155—157.
Rubrika „Osvrti“.
- 512. Kattinig Franc, Janko Zerzer**, Dvojezična Koroška. Seznam dvojezičnih krajevnih imen južne Koroške — Zwiesprachiges Kärnten. Zweisparchiges Ortsverzeichnis von Südkärnten. Celovec, Naš tednik in Mohorjeva založba, 1982, 151 str. 8°.
- 513. Кипп Маријана**, Македонските називи за „јоргован“, *Syringa vulgaris*, во балканскиот лингвистички контекст, ЛЗБ ХХИХ (1982) 3, 69—77.
- 514. Кипп Маријана**, Македонски називи од лексичкосемантичка група боливачи и хризантеми. Прилог кон македонската дијалектна лексика, МЈ ХХХ (1979/80) (205)—223.
- 515. Коблишка Антоновић Милован**, За правилно тумачење значења и порекла неких старих рударских и топлиничарских назива, ОП III (1982, Београд) 169—185.
Резиме на англиском.
- 516. Kovačević Marko**, Interferencije jednoga semantičkog polja (osnova — osnova — temelj — baza), Jezik 29, br. 5 (lipanj 1982, Zagreb) 144—153.
Rezime na engleskom.
- 517. Коробар-Белчева Марија**, Деривација на македонските лични имиња, ЛЗБ ХХИХ (1982) 3, 55—67.
- 518. Костић Ђорђе**, Проблеми лексике савремене поезије, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 99—107.
- 519. Kotnik Bertrand**, Та хиша је моја. . . Zgodovina hiš južne Koroške. Družina in dom ХХХIII (1982) št. 7 str. 12, št. 8 str. 12, št. 9 str. 12, št. 10 str. 12.
Tudi o hišnih imenih.
- 520. Kotnik Bertrand**, Hišna imena v Podgorjah v Rožu. Koledar Mohorjeve družbe (Celovec) (1982) str. 85—104.
- 521. Кржак Мирослав**, Морфолошки (и акцентски) рјечник хрватског књижевног језика на рачунарској бази, АПНЈК, 323—324.
- 522. Kursar Ante**, Iz leksike i tradicije šepurinskih ribara, ČR X, br. 1—2 (1982, Split), 97—144.
- 523. Лађевић Милица**, Један прилог семантичком и морфолошком испитивању ходонима у српскохрватском језику, во: X конгрес на Сојузот . . . , 51.
- 524. Лексикографија и лексикологија**, изд. САНУ — Одељење језика и књижевности, Институт за српскохрватски језик, Београд, Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, МС, Филозошки факултет у Београду — Одсек за јужнословенске језике и општу лингвистику (1982, Београд, Нови Сад) 367.
Зборник реферата са научног скупа одржаног од 3. до 5. децембра 1980. у Београду.
- 525. Lovrenčević Zvonko**, Pobačaji „gusak“, „gacak“ u Bilogori, НСТВХХI, св. 82—84 (1982, Београд) 49—59.

- 526. Лома Александар**, Именски пар *Маљен* : *Повлен*, ОП III (1982, Београд) 155—168.
Резиме на немачком.
- 527. Lončarić Mijo**, O nazivima *moreplovac*, *potovac*, *morнар*, *broдар*, *ladар*, Jezik 29, br. 3 (veljača 1982, Zagreb) 87—89.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 528. Mamić Mile**, Grčke riječi u južnoslavenskim jezicima, во: X конгрес на Сојузот . . . , 55.
- 529. Mamić Mile**, Stručni nazivi u орćim гјечницима. Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 109—114.
- 530. Мандић Светислав**, Чрте и резе: Фрагменти старог именика, Слово љубве (1981, Београд) 238.
- 531. Маројевић Радмило**, Имена по мужу у српскохрватском језику (компаративно-историјски аспект), во: X конгрес на Сојузот . . . , 55—56.
- 532. Маројевић Радмило**, Ономатолошки прилози II, Београд, САНУ, 1981, ЗБМСФЛ XXV/2 (1982) 146—155.
Приказ.
- 533. Маројевић Радмило**, Постанак топонима *Рудежа* и *Рубежа* (још два прилога питању о траговима дуала у словенској топонимији), ОП III (1982, Београд) 151—154.
Резиме на руском.
- 534. Маројевић Радмило**, Прасловенска имена по мужу, њихови трагови и судбина у српскохрватском језику, КњЈ XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 231—234.
Резиме на руском.
- 535. Matešić dr Josip**, Frazеолоški гјечник hrvatskoga ili srpskog jezika, „Školska knjiga” (1982, Zagreb) 808.
- 536. Матијашевић Јелка**, О синонимији и синонимима, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 115—130.
- 537. Matijevics Lajos**, A társadalmi ellentéték tüközödése a vajdasági magyar földrajzi nevekben (Odras друштвених и социјалних разлика у војвођанској микротопонимији) Hungarológiai Közlemények XIII, 49 (1981) 425—443.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
- 538. Merkuć Pavle**, Naši živalski priimki. Jadranski koledar (1982) str. 117—122.
- 539. Merkuć Pavle**, Slovenski priimki na zahodni meji. Trst, Mladika, 1982, 79 str. 4°.
Izhajalo kot priloga Mladike od jan. 1980 do apr. 1982.
- 540. Milićević Blažo**, Značenje i zvučenje leksičkih jedinica u poemi Stojanka majka Knežopoljka Skendera Kulenovića, во: X конгрес на Сојузот . . . , 61.
- 541. Митева Димка**, Во врска со стандардизацијата на некои имиња на села од Струмичко, во: X конгрес на Сојузот . . . , 64—65.
Прилог кон македонската ономастика.
- 542. Митева Димка**, Поглед врз топонимијата на Струмичко, МЈ XXX (1979/82) (195)—204.
Прилог кон македонската ономастика.

- 543. Митков Маринко**, Класификација на топонимите од Мариново според нивната внатрешна форма, во: X конгрес на Сојузот . . . , 65.
Прилог кон македонската ономастика.
- 544. Мишовић др Драгутин**, Имена метохијских насеља (Поводом издања: *Дечанске хрисовуље*, Нови Сад, 1976. и зборника *Ономастолошки прилози*, II, Београд, САНУ, 1981), Обележја 1 (1982, Приштина) 151—162.
- 545. Михајловић В.**, Из наше митологије, ЗМСФЛ XXV/2 (1982) 138—140.
Етимол. речи: здјаније, здухач.
- 546. Manojlović Velimir**, Iz naše frazeologije, Књижевни језик XI, 2 (1982, Сарајево) 63—70.
Резиме на руском.
- 547. Младеновић Александар**, Из лексике у језику Јована Стерије Поповића, ЗМСФЛ XXV/1 (1982) 172—174.
Етимол. речи: удалити се, удвој, несташтво, сужник.
- 548. Могуш Милан**, О основама маљин- и маљин- (одговор Асиму Пеци), НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 248—254.
Расправа.
- 549. Moguš Milan**, Što je *pasja vrućina*?, Књижевни језик XI, 2 (1982, Сарајево) 71—73.
Резиме на енглеском.
- 550. Мршевић Драгана**, О критеријима који одређују место обраде фразеологизама у речнику, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 141—148.
- 551. Мусић Срђан**, Садашње стање романских посуђењена у говорима Црне Горе, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 40.
- 552. Недељков Љиљана**, Прилози проучавању вредности суфикса -ица у микропонимији Војводине, ЗМСФЛ XXV/2 (1982) 129—135.
Резиме на руском.
- 553. Nyomárkáy István**, Igrokaz od Schauspiel, Језик 29, br. 3 (veljača 1982, Zagreb) 89—91.
Rubrika „Osvrti”.
- 554. Павловић Звездана М.**, Неки лексичко-семантички односи примењени у ономастички, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 171—181.
- 555. Петровић Драгољуб**, Проблеми и изгледи српскохрватске дијалекатске лексикографије, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 195—199.
- 556. Пецо Асим**, Неколико напомена уз претходни чланак проф. М. Могуша, НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 254—264.
Расправа. В. бр. 548.
- 557. Peco Asim**, Oronimi u toponomastici, SLP—J (1982) 2, (145)—150.
Резиме на полски.
- 558. Пецо Асим**, Стари и нови топоними, во: X конгрес на Сојузот . . . , 75.

559. Пецо Асим, Стари и нови топоними, Књ. XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 191—200.

Резиме на немачком.

560. Пешикан Митар, Зетско-хумско-рашка имена на почетку турског доба (први део), ОП III (1982, Београд) 1—120.

561. Пешикан Митар, О селекцији речи у описним речницима, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 209—215.

562. Пујић Savo, Porijeklo srpskohrvatske pčelarske leksike, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 217—226.

563. Пујић Savo, Srpskohrvatska leksika u internacionalnoj geografskoj terminologiji, во: X конгрес на Сојузот . . ., 81.

564. Putanec Valentin, Aneksni rječnici u djelu „Pokorni i mnogi ini psalmi Davidovi” (1582) Šimuna Budinića i „Pištote i evangelja” (1613¹—1857¹⁰) Ivana Bandulovića, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 227—247.

565. Raguž Dragutin, Rječnik i gramatika u hrvatskome ili srpskome po vrijednosnom identitetu. Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 249—255.

566. Радић Првослав, Из ономастике села Милошева у Великом Поморављу, ОП III (1982, Београд) 419—458.

Резиме на руском.

567. Радовић-Тешкић Милица, Архаизми и њихова обрада у Речнику САНУ, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 257—262.

568. Радосављевић Озрен М., Грађа за проучавање микротопонимије подручја Банатских Хера, Прил. ФФНС 18 (1982) 185—196.

569. Рајковић Љубиша, Лексичко богатство тимочко-лужничког говора, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 263—268.

570. Реметић Слободан Н., Из шумарске терминологије кладанског краја, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 269—274.

571. Riffer—Maček Dora, Onomatopeja u govoru i pismu, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 301—303.

Резиме на енглеском.

572. Rječnik biblijske teologije, Vocabulaire de théologie, preveo Mate Križman, 2. izd., Kršćanska sadašnjost (1980, Zagreb) 30.

573. Rode Matej, Frazeologija u dvojezičkim rečnicima, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 275—278.

574. Sekereš Stjepan, Slavonska zemljišna imena, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 503—530.

575. Snoj Marko, Slovansko *krъpā, *korpā in germansko *skarpō. Jis XXVIII (1982/83) št. 3 str. 79. .81.

576. Snoj Marko, Še ena baltoslovanska skupna osnova sln. repljāti in lit. rēplioti. Jis XXVII (1981/82) št. 5 str. 149—150.

- 577. Стаматоски Трајко**, Принципи рада на ономастичким речницима у Македонији, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд-Нови Сад) стр. 279—284.
- 578. Станић Милија**, Из ускочке лексике, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 285—288.
- 579. Станић Милија**, Ускочки рјечник, Гласник Одјелења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 71—77.
Резиме на енглеском.
- 580. Станић Сјелимир**, Prilog analizi ubikacije *Acrvium-a* i *Agrvium-a*, Godišnjak pomorskog muzeja u Kotoru XXIX—XXX (1981—1982, Kotor) 31—40.
- 581. Станковска Љубица**, Ојконимски варијацији во Охридско-преспанскиот базен, во: X конгрес на Сојузот . . . , 95.
Прилог кон македонската ономастика.
- 582. Стијовић Светозар**, О једном специфичном топономастичком моделу у сливу Белог Дрима, ЈФ XXXVIII (1982) 123—130.
Резиме на руском.
- 583. Стијовић Светозар**, Ономастика западног дела Метохијског (Пећког) Подгора, ОП III (1982, Београд) 183—302.
Грађа.
- 584. Стијовић Светозар**, Четврта југословенска ономастичка конференција, ЈФ XXXVIII (1982) 183—187.
Хроника.
- 585. Тафра Бранка**, Sinonimija, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 297—300.
- 586. Тепић Милосав**, Речник језика писаца у односу на општи речник, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 301—304.
- 587. Тиша Нада**, Рјечници струка, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 309—311.
Резиме на енглеском.
- 588. Томановић Васо**, О топониму Херцег-Нови, Бока 13—14 (1982, Херцег-Нови) 173—174.
- 589. Ћурић Драго**, Da li je glagol *uletjeti* kod Njegoša rusizam, Književni jezik XI, 3 (1982, Sarajevo) 139—141.
Резиме на руском.
- 590. Ћурић Драго**, Нека питања наше лексикографије, АПНЈК, 273—275.
- 591. Ћурић Драго**, Новија српскохрватска лексикографија, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 305—310.
- 592. Урукало Милivoј М.**, Vinogradska leksika Bratiškovaca, Прил. ФФНС 18 (1982) 155—183.
- 593. Фалинска Барбара**, Uloga geografskog faktora u definisanju značenja, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 311—315.
- 594. Feinig Anton**, Krajevna, ledinska in hišna imena v Rožu. Letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu XXV (1981/82) str. 64—67.

595. Фекете Егон, Нешто о обради ктетика у нашим савременим речницима, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 317—324.

596. Флора др Раду, в. бр. 1217.

597. Hamp Eric P., Old Irish TROG == Serbo-Croatian TRĂG, ЗМСФЛ XXV/1 (1982) 170—172.

598. Hamp Eric P., Two Slavic o-grades, ЗМСФЛ XXV/2 (1982) 137—138.
Етимол. речи: vaditi se, padq-pasti.

599. Ćušin Branko, Adergas. Poskus etimološke razlage krajevneга imena. Mohor-jev koledar 1982 str. 64—68.

600. Šivic-Dular Alenka, Sln. nocój in njegove vzporednice v slovanskih jezikih. SR XXX (1982) št. 4 str. 415—418.
Povzetek v angleščini.

601. Šimek Marija, Specijalizirana informacija i leksički problemi koji iz toga proizilaze, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).

602. Šimundić Mate, Značenje osobnih imena tuđega podrijetla iz XI stoljeća, ĆR X, br. 1—2 (1982, Split) 11—22.

603. Šimundić Mate, Nacrt rječnika osobnih imena hrvatskoga ili srpskoga jezika, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 339—349.

604. Šimundić Mate, Nepoznata hrvatska osobna imena XII stoljeća, OII III (1982, Београд) 121—150.
Резиме на немачком.

605. Šimundić Mate, Novija osobna imena latinskoga podrijetla, во: X конгрес на Сојузот . . . , 116.

606. Šimunović Petar, Prolegomena za toponomastički rječnik Hrvatske, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 351—357.

607. Šipka Milan, O izradi rječnika Košičeva jezika na osnovu kompijutorske koncordance, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 359—367.

608. Šipka Milan, Priče o riječima, 4. izd., „Svjetlost” OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1982, Sarajevo) 188.

609. Šojat Olga, Naziv *igrokaz* u kajkavskoj književno-jezičkoj sredini, Jezik 30, br. 1 (listopad 1982, Zagreb) 12—18.
Rezime na engleskom.

V. Несловенски језици

610. Agani dr Hilmi, в бр. 695.

611. Ajeti Idriz, в. бр. 683, 629.

612. Ajeti Idriz, Për përdorimin e drejtë të disa trajtave foljore, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 7—9.

- 613. Ajeti Idriz**, Probleme aktuale të kulturës së gjuhës, GjASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 7—20.
Резиме на француском.
- 614. Ajeti Idriz**, Studije iz istorije albanskog jezika, izd. Akademia nauka i umetnosti Kosova, Odeljenje jezičkih i književnih nauka i umetnosti, Posebna izdanja, Knjiga 4 (1982, Priština) 1—212.
- 615. Ajeti Idriz**, Studime në fushë të shqipes, izd. Rilindja, Redaksia e botimeve (1982, Prishtinë) 1—196.
- 616. Ajeti dr Idriz**, Të arriturat në fushën e studimeve etimologjike të gjuhës shqipe, Përparimi 4 (1982, Prishtinë) 505—528.
- 617. Akunja Rene**, Rukopisni izvori Maja, Odjek XXXV, 11 (1982, Sarajevo) 7. Prevod s engleskog Miroslava Smiljanić—Spasić.
- 618. Al — Kaşgari Mahmud**, в. бр. 809.
- 619. Andrassu Vera**, в. бр. 815.
- 620. Аргировски Мито**, Словенски лексички остатоци во грчкиот јазик, во: X конгрес на Сојузот . . . , 3.
- 621. Asllani B. Ramadan**, Toponimia e fshatit Nikaj, GjASShF XII—1982. (1982, Prishtinë) 187—191.
Граѓа.
- 622. Ahmetaj Mehmet**, Grupet konsonantike në të folmen e Plavës dhe të Gucisë, GjASShF XII—1982 (1982, Prishtinë) 107—117.
Резиме на француском.
- 623. Babić Slavna**, Engleski 3, Kolarčev narodni univerzitet (1981, Beograd) 176.
- 624. Bagi Ferenc**, Mađarski jezik, I—II, Novi Sad, Institut za mađarski jezik i hungarološka istraživanja, 1983, str. 138 + 137.
Скрипта.
- 525. Bajçinca Isa**, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën VIII të shkollës fillore, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1982, Prishtinë) 1—112.
- 626. Bajçinca Isa**, Konstrukte të huaja me parafajllët *me* dhe *ne*, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 10—13.
- 627. Bardhi Medhi — Ismajli Rexhep**, Cours de langue albanaise (3 edition), Université de Prishtina — Faculté de Philosophie — Séminaire de culture albanaise pour les étrangers (Priština, 1982) 1—242.
Шапирографисано издање.
- 628. Bardhi Frang**, в. бр. 762.
- 629. Bačvanski Marija**, в. бр. 301.
- 630. Begolli Menduk**, в. бр. 785.
- 631. Bejta Murat**, в. бр. 302.

632. Berić—Đukić Vesna, Die Struktur des Konditionalgefüges und seine Möglichkeiten der Verbstellung bei Joerg Wickram, Zbornik radova ISJK, sv. 4 (1982) 121—131.

Резиме на српскохрватском.

633. Bogdanović Milan, Marojević Milena, Ruski jezik u spoljnotrgovinskom i bankarskom poslovanju, 1. izd., Viša ekonomska škola (1981, Beograd) 277.

634. Božanović Ana, Deutsch. Udžbenik njemačkog jezika za VIII razred osnovne škole, Svjetlost (1982, Sarajevo), 8. izdanje, 143.

635. Brada Riza, в. бр. 743.

636. Brada Riza e Nushi Musa, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën III të shkollës fillore, botim i pestë i përmirësuar, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1982, Prishtinë) 1—116.

637. Bračić Stojan, Zum Wesen der Modalität in der deutschen Gegenwartssprache. Acta neophilologica XV (1982) str. 143—173.

Povzetek v slovenščini.

638. Buchholz Oda, Mbi kategorinë gramatikore të shquarësisë/pashquarësisë dhe mbi kategorinë semantiko-funksionale të determinativitetit/indeterminativitetit, SNGJLKSh 7 (1982, Prishtinë) 85—93.

639. Bučan Daniel, в. бр. 678.

640. Vettier R., в. бр. 647.

641. Wild-Bićanić Sonia, Stojsavljević Antica, Come and Visit North America: a Structural and Global Audio-Visual Course: Teacher's Handbook, Institute of phonetics, Faculty of arts: Školska knjiga (1982, Zagreb) 79.

642. Vinca Agim, Kultura e gjuhës dhe liria poetike, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 20—24.

643. Војновић Олга, Недаковић Радмила, Руски језик: текстови за први и други разред педагошких академија, 2. изд., Завод за уџбенике и наставна средства (1982, Београд) 110.

644. Vuković N., в. бр. 774.

645. Gamulescu Dorin, в. бр. 471.

646. Gashi Skënder, в. бр. 663.

647. Gauvenet H., Guberina P[etar], Neveu P., Rivenc P[aul], Vettier R., Francuski: audiovizuelna metoda, Jugoton (1982, Zagreb) 103.

648. Gorski Oton, в. бр. 649.

649. Gortan Veljko, Gorski Oton, Pauš Pavao, Latinska gramatika, 6. izd., Školska knjiga (1982, Zagreb) 365.

650. Goçi Ibrahim, в. бр. 663.

651. Goçi Ibrahim, Material leksikor nga krahinat, GjASShF XI—1981, 167—172, GjASShF XII—1982, 179—186 (1982, Prishtinë).

Гпађа.

- 652. Goçi Ibrahim**, Materiale leksikore të krahinave të ndryshme, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 39–41.
Граѓа.
- 653. Goci Ibrahim — Mulaku Ragip**, Ekspeditat kërkimore shkencore të vitit 1980, GJASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 191–197.
Хроника.
- 654. Grah Nina, Stanko Klinar**, Slovenski toponimi v nemških besedilih. Ljubljana, Filozofska fakulteta, 1982, VII + 146 str. 8°.
- 655. Grahek Sanja**, Deux types des phrases interronegatives en francais, FP vol. 20, sv. 1–4, (1982, Beograd) 123–126.
Резиме на српскохрватском.
- 656. Grba Gordana**, Engleski jezik: tekstovi za prvi i drugi razred pedagoških akademija, 2. izd., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1982, Beograd) 146.
- 657. Guberina P[etar]**, в. бр. 647.
- 658. Gunda Béla**, Hagymányos teherhordó eszközök és tartóedények a szerémségi magyaroknál (Tradicionalna sredstva za nošenje tereta isposude kod sremskih Mađara), Hungarológiai Közlemények XIV, 51 (1982) 201–233.
Са литературом.
Резиме на српскохрватском и немачком.
- 659. Duff Tony**, в. бр. 751.
- 660. Demiraj Shaban**, в. бр. 483.
- 661. Desnickaja T. Agnia**, Disa mendime rreth problemeve linguistike të „Kannunit”, GJASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 57–64.
Резиме на француском.
- 662. * ***, Dr Ruzhdi Ushaku, Kërkime filologjike, botoi „Rilindja”, Prishtinë 1981, Përparimi 1 (1982, Prishtinë) 129–132.
Приказ. В. бр. 795.
- 663. Drini Sulejman, Goçi Ibrahim, Halimi Mehmet, Gashi Skënder**, Fjalor fjalësh e shprehjesh popullore, izd. Instituti Albanologjik i Prishtinës (1982, Prishtinë) 1–320.
- 664. Gjevori Mehmet**, Përdorimi pa vend i ndajfoljes *vecmas*, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 29–30.
- 665. Đinđić Slavoljub**, в. бр. 810.
- 666. Gjurmime albanologjike. Seria e shkencave filologjike XI — 1981**, izd. Instituti Albanologjik i Prishtinës (1982, Prishtinë) 1–200.
- 667. Gjurmime albanologjike. Seria e shkencave filologjike XII—1982**, izd. Instituti Albanologjik i Prishtinës (1982, Prishtinë) 1–212.
- 668. Gjuha shqipe 1**, izd. Instituti Albanologjik i Prishtinës (1982, Prishtinë) 1–48.
- 669. Zhugra Alvina**, Mbi disa trajta foljore perifrastike me kuptime aspektoer në gjuhën shqipe, SNGjKLSH 7 (1982, Prishtinë) 95–105.

670. Zymeri Abdullah, Disa eufemizma dhe shprehje eufemistike popullore shqipe, GJASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 161—166.
Резиме на француском.

671. Зографска Елена, в. бр. 772.

672. Zorić Momčilo, Pokušaj grafičke analize temporalne funkcije glagolskih oblika u savremenom engleskom jeziku, ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 70—76.
Резиме на енглеском.

673. Илиевски Петар Хр., За потеклото на -its- суфиксите во грчкиот. Прил.; МАНУ-Одд. за лингв. и лит. наука, VII (1982), 1, (55)—70.
Резиме на англиски.

674. Илиевски Петар Хр., Инструменталот и неговите функции во микенскиот грчки. Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VI (1981/82), 1, (23)—51.
Резиме на англиски.

675. Илиевски Петар Хр., Микенската просопографија како историски извор, Прист. пред., прил. и библ. МАНУ (1982) VI, 105—125.
Резиме на англиски.

676. Islamaј Shefkije, Mjetet shprehëse dhe norma letrare, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 18—19.

677. Islamaј Shefkije, Një kontribut për leksikografinë tonë, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 35—36.
Приказ.

678. Islamaј Shefkije, Një vepër me interes të veçantë e leksikografisë shqiptare, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 37—38.
Приказ.

679. Islamaј Shefkije, Roli i sinonimisë në pasurimin e gjurës, GJASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 117—126.
Резиме на француском.

680. Islamaј Shefkije, SUKSES I MADH NË LEKSIKOGRAFINË TONË. Doli nga shtypi „Fjalori shqip-serbokroatisht” i punuar nga autorët Abdullah Zajmi, Mehdi Bardhi, Sulejman Drini, Latif Mulaku, Gani Luboteni e Sitki Imami dhe në botim të Institutit Albanologjik të Prishtinës, GJASShF XII—1982 (1982, Prishtinë) 199—200.
Приказ.

681. Ismajli Rexhep, в. бр. 627.

682. Ismajli Rexhep, Gramatika e parë e gjuhës shqipe, izd. Rilindja, Redaksia e botimeve (1982, Prishtinë) 1—288.

683. Ismajli Rexhep, Idriz Ajeti për historinë e gjuhës shqipe, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 31—34.
Приказ књиге: Idriz Ajeti, Studije iz istorije albanskog jezika, Priština, 1982.

684. Ismajli Rexhep, Vrojtime mbi shkrimet e hershme shqipe, Dituria 1—2 (1982, Prishtinë) 120—126.

685. Janko Anton, Altdeutsche Texte. Ljubljana, Filozofska fakulteta, 1982. 167 str. 8°.

- 686. Janko Anton**, Nekaj o zgodovini in reformnih prizadevanjih nemškega pravopisa. Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVI (1982) št. 1 str. 53–62.
- 687. Iordache Roxana**, Remarques sur le „ut concessif“ du latin et les origines, de la relative concessive. *Linguistica XXII* (1982) str. 65–89.
Povzetek v slovenščini.
- 688. Kalogjera Damir**, Jezik britanskoga radija na komisijskom pregledu, SJ XI 3–4 (1982, Zagreb) 146–153.
Rezime na engleskom.
- 689. Kangrga A.**, в. бр. 774.
- 690. Kattein Rudolf**, Ein System der Modalität und seine Ausprägung im Deutschen, SJ XI, br. 3–4 (1982, Zagreb) 173–184.
Rezime na hrvatskom.
- 691. Kelmendi Ahmet**, в. бр. 724.
- 692. Kelmendi Tafil**, Paskajorja, përdorimet e saj dhe ndërtimet me paskajore në gjuhën popullore shqipe, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 57–82.
- 693. Kelmendi Tafil**, Paskajorja, përdorimet e saj dhe ndërtimet me të në gjuhën popullore shqipe (sipas folklorit), GjASShF XII–1982 (1982, Prishtinë) 95–105.
- 694. Kelmendi Tafil**, Përdorimi i paskajores me vlerë rrjedhimore e lejore në gjuhën popullore shqipe (në bazë të materialeve folklorime), GjASShF XI–1981 (1982 Prishtinë) 105–115.
Резиме на француском.
- 695. Kelmendi Hasan**, Dr. Hilmi Agani: Fjalor i Lubomir Kujunxhicit në dritën e shqipes së Rahovecit e të Gjakovës, botoi „Rilindja“, Prishtinë 1981, Përparimi 2 (Prishtinë, 1982) 275–279.
Приказ.
- 696. Kelmendi H[asan]**, Idriz Ajeti: Studije iz istorije albanskog jezika (Studime nga historia e gjuhës shqipe) botoi Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, Prishtinë 1982, Përparimi 4 (1982, Prishtinë) 563–569.
Приказ.
- 697. Kelmendi Hasan**, Rreth disa çështjeve të gjuhës dhe të krijimit të gjuhës letrare shqipe, Dituria 3 (1982, Prishtinë) 116–126.
- 698. Кнцо Мехмед**, Студиј арапског језика у „Прилозима за оријенталну филологију“ од 1950. до 1975. године, *Studia philologica* 1–2, 1981 (1982, Приштина) 245–257.
Резиме на енглеском.
- 699. Klinar Stanko**, в. бр. 654.
- 700. Korać Gordana**, Rečenični modifikatori u savremenom engleskom jeziku, *ЖЈ Vol. XXIV, No 1–2* (1982) 77–87.
Резиме на енглеском.
- 701. Corsetti Renato, Mauro La Torre**, Çu vi parolas tendare? : bildkurso por labortendaroj, 3. eld., Roterdamo: Tutmonda Esperantista Junulara Organizo : Sarajevo : Esperanto-Ligo de Bosnio kaj Hercegovino (1980, Sarajevo) 57[33].
- 702. Kostallari Androkli, Lafe Emil, Totoni Menella, Cikuli Nikoleta**, Gjuha letrare shqipe. Elemente të normës së sotme letrare, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1982, Prishtinë) 1–260.

703. **Kostarencić Marko**, в. бр. 707.

704. **La Torre Mauro**, в. бр. 701.

705. **Láncz Irén**, Mag jellegű és kontextuális szémák a Krúdy-regényekben (Osnovne i kontekstualne teme u Krudejivim romanima), *Hungarológiai Közlemények XIII*, 49 (1981) 411–424.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

706. **Lafe Emil**, в. бр. 702.

707. **Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae**, redactionis praeses Marko Kostarencić, *Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium* (1982, Zagreb).

Fasciculus I: A. Claricellus, 1969., XXI, 232.

Fasciculus II: Clericus. Foresterius, 1971., 233–472.

708. **Lipovec Irena**, Approccio ai legami preposizionali tra il verbo e il sostantivo in italiano. *Linguistica XXII* (1982) str. 149–170.

Povzetek v slovenščini.

709. **Magdu Lia**, Aspecte ale cultivarii limbrii romane in Voivodina, *Libertatea* (1980, Pančevo) 135.

710. **Mann E. Stuart**, Fjalor anglisht-shqip, izd. Rilindja, Redaksia e botimeve (1982, Prishtinë) I–VIII, 1–436.

Фототипско издање.

711. **Maratbegović Almasa**, Vrijednosti pripovjedačkih glagolskih vremena u romanu *Obala Sirta* Juliena Graca, *ЖЈ Vol. XXIV*, No 1–2 (1982) 41–52.

Резиме на француском.

712. **Marojević Milena**, в. бр. 633.

713. **Marušić Maša**, в. бр. 815.

714. **Marčetić Tamara**, Deutsch für Sie: Mittelstufe 2. Teil, Škola za strane jezike (1981, Zagreb) 161.

715. **Matulina Željka**, в. бр. 326.

716. **Medić Ivo**, Njemačka gramatika za svakoga – Deutsche Grammatik für jedermann, 7. izd., Školska knjiga (1982, Zagreb) 193.

717. **Merkú Pavle**, De Felicejeva slovarja priimkov. *SR XXX* (1982) št. 2 str. 215–221.

Ocena: Emidio De Felice, *Dizionario dei cognomi italiani*, Milano 1978; *I cognomi italiani*, Bologna 1980.

718. **Mehdül Feti**, Sh. Sami (Frashëri), *KÂMÛS—I TURKI*, Istanbul, 1978, f. 1574 + 16, (GAGI YAYINLARI), botim i dytë. (Botimi i parë më 1899, Istanbul), *GjASShF XI—1981* (1982, Prishtinë) 180–183.

Приказ.

719. **Mitrović Anđelka**, Arapski jezik u lingvističkom i književnom delu Mahmuda Tajmura, *АФФ 14*, (1982) 349–386.

Резиме на енглеском.

720. **Molnár Csikós László**, A jelzős szerkezetek sajátos kérdései a jugoszláviai magyar nyelvben (Specifična pitanja atributivnih sintagmi u mađarskom jeziku u Jugoslaviji), *Hungarológiai Közlemények XIV*, 51 (1982) 175–199.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

721. Mujezinović Mehmed, Islamska epigrafika BiH, III knjiga, Veselin Masleša (1982, Sarajevo) 474.

722. Mujić Muhamed A., Karakteristična upotreba plurala u savremenom arapskom jeziku, Prilozi za orijentalnu filologiju, XXXI (1982 [1981] Sarajevo) 33–51.
Резиме на енглеском.

723. Mulaku Latif, Disa konstrukte të zvetënuara në shqipen e sotme letrare, GjASShF XI–1981 (1982, Prishtinë) 65–70.
Резиме на француском.

724. Mulaku Latif e Kelmendi Ahmet, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën VI të shkollës, fillore, botim i pestë i përmirësuar, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1982, Prishtinë) 1–176.

725. Mulaku Ragip, в. бр. 653.

726. Mulaku Ragip, E folmja shqipe e rrethinave të Vuçitërnës, GjASShF XI–1981, 127–149, GjASShF XII–1981, 69–64 (1982, Prishtinë).

727. Mulaku Ragip, Rezultate të simpoziumit shkencor me temën *Probleme aktuale të kulturës së gjuhës shqipe*, organizuar nga Instituti Albanologjik i Prishtinës, GjASShF XI–1981 (1982, Prishtinë) 187–191.
Хроника.

728. Mulaku Ragip, Simpoziumi shkencor me temën „Probleme aktuale të kulturës së gjuhës shqipe”, organizuar nga Onstituti Albanologjik i Prishtinës, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 43–44.
Хроника.

729. Murati Qemal, Idriz Ajeti, STUDIJE IZ ISTORIJE ALBANSKOG JEZIKA, Akademija nauka i umetnosti Kosova, Priština 1982, GjASShF XII–1982, 202–205, Dituria 1–2, 166–169 (1982, Prishtinë).
Приказ.

730. Murati Qemal, FJALOR I GJUHËS SË SOTME SHQIPE (Hartuar nga: A. Kostallari, J. Thomaj, Xh. Lloshi, M. Samara, J. Kola, P. Daka, P. Haxhillazi, H. Shehu, F. Leka, E. Lafe, K. Sima, Th. Feka, B. Keta, A. Hidi. Ribotoi Redaksia e botimeve të „Rilindjes”, Prishtinë 1981, sipas botimit të Akademisë së Shkencave të RPSSH – Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë 1980, f. 2273), Dituria 3 (1982, Prishtinë) 140–143.
Приказ.

731. Muftić T., O fonetskom ponavljanju u arapskom jeziku. Prilozi za orijentalnu filologiju, XXXI (1982 [1981] Sarajevo) 11–32.
Резиме на енглеском.

732. Muhaxheri M. Agim, Fjalori terminologjik juridik serbokroatisht-shqip, grup autorësh, nën redaktimin e akademik Syrja Pupovcit dhe prof. dr Esat Stavilecit, e botoi Instituti i Kërkimeve Juridime dhe Shoqërore, Dituria 1–2 (1982, Prishtinë) 169–172.
Приказ.

733. Nametak Abdurahman, Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti, Svjetlost (1981, Sarajevo) 350.

734. Nametak Abdurahman, Muhamed Rušdi: Monografija i tekstovi, Sarajevo, Starješinstvo isl. zajednice u SR B i H, Hrvatskoj i Sloveniji, 1981, 224.

- 735. Neveu P.**, в. бр. 647.
- 736. Недаковић Радмила**, в. бр. 643.
- 737. Neugebauer Aleksandar**, Odluke kolokacije u engleskom jeziku, Zbornik ISJK sv. 4 (1982) 339–349.
Резиме на енглеском.
- 738. Nehring G. D[iet]er**, Rreth disa çështjeve të përshkrimit të mbiembrave të përbërë të gjuhës së sotme shqipe, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 107–113.
- 739. Несими Ремзи**, Некои фонетски особености на албанскиот говор во Тетовско, во: Тетово и Тетовско низ историјата, 425–438.
- 740. Nuhju Vejsel**, Disa sintagma emërore të ndërtuara nën ndikimin e anglishtes, Studia philologica 1–2, 1981 (1982, Prishtinë) 161–164.
Резиме на енглеском.
- 741. Nuhju Vejsel**, U mbajt Seminari VIII për albanologë të huaj, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 42.
Хроника.
- 742. Nushi Musa**, в. бр. 636.
- 743. Nushi Musa e Brada Riza**, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën IV të shkollës fillore, botim i katërt i përmirësuar, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1982, Prishtinë) 1–132.
- 744. Papp Gyorgy**, в. бр. 88.
- 745. Papić Marko**, O jednoj vrsti prividno poredbenih rečenica u francuskom, ЖЖ Vol. XXIV, No 1–2 (1982) 34–40.
Резиме на француском.
- 746. Pauš Pavao**, в. бр. 649.
- 747. Pašić Muhamed**, в. бр. 765.
- 748. Pellegrini Giovan Battista**, Alcune osservazioni sul „retoromanzo”. *Linguistica* XXII (1982) str. 3–56.
- 749. Penavin Olga**, Népi meteorológia és gazdaregulák a jugoszláviai magyar folklórban (Narodne poslovice i rimovane izreke o meteorološkim pojavama za pojedine dane u godini kod Mađara u Jugoslaviji), *Hungarológiai Közlemények* XIII, 49 (1981) 477–497.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
- 750. Penavin Olga**, Regionalni dijalektološki rečnik Mađara u Jugoslaviji, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 183–189.
- 751. Pervan—Plavec Mia, Tony Duff**, English for you: Book Two, 2. izd., Škola za strane jezike (1981, Zagreb) 229.
- 752. Perković Margita**, Deutsch für Studenten Fakultät für Aussennhandel, Sveučilište: Fakultet za vanjsku trgovinu (1981, Zagreb) 391.
- 753. Petrović Velimir**, Einführung in die deutsche Wirtschaftssprache, 3. izd., Liber (1981, Zagreb) 404.

- 754. Пудић Иван**, Социолингвистички аспекти формирања стручне терминологије у најстаријем периоду немачког језика, ЗбМСФЛ XXV/1 (1982) 67—71.
- 755. Pulgram Ernst**, в. бр. 782.
- 756. Pupovci Syrja**, в. бр. 732.
- 757. Rajić Ljubiša**, Harmonija vokala u staronorveškom jeziku u tipološkom svetlu, АФФ 14, (1982) 189—200.
- 758. Raka mr Fadil**, Disa faktorë që e pengojnë kristalizimin më të shpejtë të normës letrare, Përparimi 5 (1982, Prishtinë) 743—750.
- 759. Rivenc P[aul]**, в. бр. 647.
- 760. Rušdi Muhamed**, в. бр. 734.
- 761. Sgall P.**, в. бр. 734.
- 762. Sedaj Engjëll**, Fjalori latinisht-shqip i Frang Bardhit, GjASShF XII—1982 (1982, Prishtinë) 33—57.
Резиме на француском.
- 763. Sedaj Engjell**, Përkthimet e këngëve homerike në gjuhën shqipe, Studia philologica 1—2, 1981 (1982, Prishtinë) 119—125.
Резиме на француском.
- 764. Seminari Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare 7**, izd. Universiteti i Kosovës — Fakulteti Filozofik (1982, Prishtinë) 1—364.
- 765. Sikirić Šaćir, Pašić Muhamed, Handžić Mehmed**, Gramatika arapskog jezika, I—II, Sarajevo, Starješinstvo IVZ za BiH, Hrvatsku i Sloveniju, 1981, 2 knj., 289, 216 + 80.
- 766. Skubic Mitja**, Emidio de Felice, I nomi degli italiani. Informazioni onomastiche e linguistiche, socioculturali e religiose. Rilevamenti quantitativi dei nomi personali dagli elenchi telefonici. — SARIN — Marsilio Editori, Venezia 1982; pag. 358. Linguistica XXII (1982) str. 299—312.
Ocena.
- 767. Skubic Mitja**, Retoromanščina. Linguistica XXII (1982) str. 56—64.
- 768. Skubic Mitja**, Uvod v romansko jezikoslovje. Ljubljana, Filozofska fakulteta, 1982, 326 str. 8°.
- 769. Sokolova Bojka**, Përemrat pronorë në të folmen e fshatit Mandrica të Bullgarisë, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 115—123.
- 770. Stavilecit dr Esat**, в. бр. 732.
- 771. Stanojević Obrad**, Latinski za pravnike, 4. izd., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1982, Beograd) 127.
- 772. Стевановиќ Богдан, Елена Зографска**, Избор на латински текстови (Хрестоматија — Коментар — Речника). Скопје: Универзитет „Кирил и Методија“, 1982, 164 + 3/ стр., 8°.
- 773. Stojanović Smiljka**, Zbirne imenice i kongruencija u savremenom engleskom jeziku—na tekstu dnevne britanske štampe, АФФ 14, 1982 135—157.
Резиме на енглеском.

774. Stojanović Smiljka, Kangrga A. i Vuković N.: Engleski jezik II, Univerzitet u Beogradu, IŠRO „Privredno-finansijski vodič“, Beograd, 1981, 283 str., ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 139—140.

Приказ.

775. Stojasavljević Antica, в. бр. 641.

776. Studia philologica, Libri i dytë — numër -- revistë e Shoqatës së gjuhëve dhe letërsive të huaja të Kosovës — Prishtinë — Книга друга, — свеска 1—2, 1981, — часопис друштва за стране језике и књижевности Косова (1982, — Приштина) 1—308.

777. Sulejmani Fadil, Formimi i disa foljeve sipas normës letrare, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 14—17.

778. Sušić H., Daniel Bučan, Poimanje arabizma, Zagreb, 1980, Prilozi za orijentalnu filologiju, XXXI (1982[1981], Sarajevo) 240—243.

Приказ.

779. Tanasković Darko, Leksičke osobine jezika „Autobiografije“ Usame ibn Munkiza (XIIv.), АФФ 14, (1982) 159—188.

Резиме на енглеском.

780. Tanasković Darko, Sociolingvistička slika savremenog Tunisa, Prilozi za orijentalnu filologiju, XXXI (1982 [1981] Sarajevo) 53—65.

Резиме на француском. Са литературом.

781. Tekavčić Pavao, Definicije i klasifikacije rečenica i perioda u našim suvremenim udžbenicima talijanskog jezika, SJ XI, br. 3—4 (1982, Zagreb) 121—136.

Резиме на талијанском.

782. Tekavčić Pavao, Ernst Pulgram, ITALIC, LATIN, ITALIAN, 600 B. C. TO A. D. 1260, Texts and commentaries; Indogermanische Bibliothek, Erste Reihe: Lehr- und Handbücher; Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg 1978, 400 pp. Linguistica XXII (1982) str. 277—297.

Оцена.

783. Tekavčić Pavao, Indirizzi linguistici attuali nel dominio istroromanzo. Linguistica XXII (1982) str. 91—125.

Повзетек в србохрваџини.

784. Thomka Beáta, в. бр. 118.

785. Topçiu Vendiha — Begolli Menduh, Gjuha jonë. Gramatika e gjuhës shqipe për klasën V të shkollës fillore, botim i tretë, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1982, Prishtinë) 1—176.

786. Totoni Menella, в. бр. 702.

787. Qosja Rexhep, Struktura e pikëpamjeve gjuhësore në romantizmin shqiptar, GJASShF XII—1982 (1982, Prishtinë) 7—32.

Резиме на француском.

788. Ushaku dr Ruzhdi, в. бр. 662 и 795.

789. Felice, Emidio de, в. бр. 717, 766.

790. Flšer-Popović Ana, O nekim semantičkim osobinama imeničkih složenica u engleskom jeziku tehničkih nauka, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).

- 791. Frye Northrop**, Nove veze, Odjek XXXV, 11 (1982, Sarajevo) 10.
Поднаслов: Наративна традиција у канадској поезији на енглеском језику.
Превео Зоран Јунгић.
- 792. Hazai György**, в. бр. 805.
- 793. Hajičova E.**, в. бр. 123.
- 794. Halimi Mehmet**, в. бр. 653.
- 795. Halimi Mehmet**, Dr. Ruzhdi Ushaku, KERKIME FILOLOGJIKE, Redaksia e botimeve „Rilindja, Prishtinë 1981, GJASShF XII—1982 (1982, Prishtinë) 195—198.
Приказ. В. бр. 795.
- 796. Halimi Mehmet**, Ekspedite kërkimore — shkencore e vjeshtës së vitit 1981, GJASShF XII—1982 (1982, Prishtinë) 207—210.
Хроника.
- 797. Halimi Mehmet**, Mbi përdorimin e disa konstrakteve të huaja në shtypin tonë, Gjuha shqipe 1 (1982, Prishtinë) 25—28.
- 798. Halimi Mehmet**, Nga leksiku i pasivizuar në sferën e veshmabathjes popullore, GJASShF XI—1981 (1982, Prishtinë) 93—104.
Резиме на француском.
- 799. Handžić Mehmed**, в. бр. 765.
- 800. Horgreaves Anna**, в. бр. 815.
- 801. Хасан Хамди**, Тетовскиот турски говор, во: Тетово и Тетовско низ историјата, 439—470.
- 802. Hietsch Otto**, „We are not amused ...” On the Absence of Humour in Modern English Lexicography, Zbornik radova ISJK, sv. 4. (1982) 293—308.
- 803. Hoppál Mihály**, Szöveg, emlékezet és szájhagyomány (Tekst, memorije i usmeno predanje), Hungarológiai Közlemények XII, 45 (1980) 23—36.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
- 804. Hristova Doreana**, L’anaphore présentée par *en*, ГЗБФилолФУС 5 (1979/1982), [121]—126.
Резиме на македонски.
- 805. Cviko F[azileta]**, György Hazai, Kurze einföhrung in das Studium der türkischen Sprache, Budapest, 1978, Prilozi za orijentalnu filologiju, XXXI (1982 [1981] Sarajevo) 214—215.
Приказ.
- 806. Cigoj-Leben Breda**, Rendement stylistique de l’ellipse du pronom sujet dans le „Thésée” d’André Gide. Linguistica XXII (1982) str. 127—147.
Povzetek v slovenščini.
- 807. Cikuli Nikoleta**, в. бр. 702.
- 808. Çabej Eqrem**, Hyrje në historinë e gjuhës shqipe. Fonetika historike e shqipes, botim i dytë, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1982, Prishtinë) 1—152.

809. **Čaušević Ekrem**, Mahmud Al-Kašgari, leksikograf i komparativist XI vijeka, Pregled, LXXII, br. 10 (1982, Sarajevo) 1261–1269.

810. **Čaušević E[krem]**, Slavoljub Đindić, Udžbenik turskog jezika, Beograd, 1979, Prilozi za orijentalnu filologiju, XXXI (1982 [1981] Sarajevo) 216–233.
Приказ.

811. **Čizmar Marija**, Deutsche Phonetik mit Übungen, Filozofski fakultet Univerziteta (1980, Novi Sad) 99.

812. **Czichocki Sieglinde** „Kunstwort“ und „Kunstsprache“ in Geschichte und Gegenwart, Zbornik radova ISJK, sv. 4 (1982) 273–285.
Резиме на српскохрватском.

813. **Czichocki Sieglinde**, Problem der Fachsprache Forschungsgeschichte und Forschungsrichtungen, Zbornik radova ISJK, sv. 4 (1982) 249–271.
Резиме на српскохрватском. Уз рад је приложена исцрпна библиографија (око 200 библ. ј.) радова који су се бавили овим проблемом.

814. **Shala Demush**, Mësojmë shqip për klasën VI të shkollë. fillore, botim i pestë, izd. Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore i KSA të Kosovës (1982, Prishtinë) 1–132.

815. **Šević B. Radmila**, Vera Andrassu, Anna Hargreaves, Maša Marušić: A Work-book for Advanced Students of English, Zagreb 1981, s. 93, Zbornik ISJK, sv. 4 (1982) 460–461.
Приказ.

VI. Балканологија

816. **Аргировски Мито**, За некои супстратни балкански и палеобалкански лексеми во македонските говори, ЛЗБ XXIX (1982) 1, 33–40.

817. **Asenova Petja**, Një konstrukt sintaksor paralel në gjuhët ballkanike, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 183–186.

818. **Benac Alojz**, O etnogenezi Ilira i Tračana, Odjek XXXV, 6 (1982, Sarajevo) 4–5.

819. **Brozović Dalibor**, Prolegomena za tipologiju jezičkih saveza i mogućih položaja pojedinih idioma u njihovu okviru, во: I научна дискусија, (5)—10.

820. **Buchholz Oda**, Rreth fjalive ekzistenciale me foljen *habere* në gjuhën shqipe dhe në gjuhë të tjera të Ballkanit, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 161–171.

821. **Wasik Zdislaw**, Tipet strukturale të interrogativit të gjuhës shqipe krahasuar me gjuhët e tjera (të Ballkanit dhe me gjuhët indoevropiane), SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 241–243.

822. **Vatasescu Catalina**, Disa vërejtje mbi terminologjinë bujqësore tradicionale në shqipen dhe në rumanishten, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 235–239.

823. **Видоески Божидар**, в. бр. 834.

824. **Галтон Херберт**, Споредување на глаголскиот вид во грчкиот и во словенските јазици, во: I научна дискусија, 33–40.

- 825. Govedarica Blagoje**, Duhovna kultura Ilira, Odjek XXXV, 23 (1982, Sarajevo) 12.
Поводом Симпозијума о духовној култури Илира одржаном 4. до 6. новембра 1982. године у Херцег-Новом у организацији Центра за балканолошка испитивања АНУ БиХ и одбора за археологију ЦАНУ.
- 826. Desnickaja V. Agnia**, Disa arsytetime rreth problemit të unitetit linguistik ballkanik, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 147—159.
- 827. Domi Mahir**, Përkime, paralelizma e takime gramatikore shqiptare-rumune, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 137—145.
- 828. Doçi Rexhep**, в. бр. 491.
- 829. Ibrahim Sami**, Ndikimi i gjuhës shqipe në turqishten e folur në Maqedoni dhe në Kosovë, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 207—213.
- 830. Илиевски Петар Хр.**, Од историјата на футурот во балканските јазици, во: I научна дискусија, 45—51.
- 831. Илиевски Петар Хр.**, Проклиза на рефлексивот *se* во македонскиот и во несловенските балкански јазици, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VII (1982), 1, (45)—53.
Резиме на англиски.
- 832. Илиевски Петар Хр.**, Суфиксот *-ица* во несловенските балкански јазици, во: X конгрес на Сојузот . . . , 33.
- 833. Jašar-Nasteva Olivera**, в. бр. 837.
- 834. Јашар-Настева Оливера, Блаже Конески, Божидар Видоески**, Контактите на македонските и албанските говори, во: I научна дискусија, 83—93.
- 835. Keesan Cynthia**, Renarration in Turkish and Macedonian. A Study in the Borrowing of Verbal Categories, MJ XXX (1979/82) (97)—112
- 836. Конески Блаже**, в. бр. 833.
- 837. Koneski B[laže], O[livera] Jašar-Nasteva, B[ožidar] Nastev**, La phraseologie macedonienne dans le contexte balkanique, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VI (1981/82) 1, (11)—21.
Резиме на македонски.
- 838. Корончевски Анджеј**, Македонската конструкција *имам + participium praeteriti* како балканизам, MJ XXX (1979/82) (123)—125.
- 839. Литке Хелмут**, Универзалните закони на јазичниот развој во однос на балканската јазична средина, во: I научна дискусија, 25—30.
Резиме на германски.
- 840. Mindak Jolanta**, Mbi disa mjete gjuhësore për të shprehur kuptimin e pasigurisë dhe të habitës në konstruktet foljore të gjuhës shqipe dhe të gjuhës maqedone, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 229—234.
- 841. Nastev Božidar**, в. бр. 837.
- 842. Настев Божидар**, За употребата на глаголската именка во македонскиот и во ароманскиот, во: I научна дискусија, 55—58.

- 843. Несими Ремзи**, Нескои фразеолошки паралелизми на албанскиот и македонскиот јазик, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 42—43.
- 844. Orzechowska Hanna**, Różnice w użyciu zaimkowych między literackim językiem bułgarskim i literackim językiem macedońskim, во: I научна дискусија, 69—78.
- 845. Научна дискусија**, в. бр. 1406.
- 846. Раденковић мр Љубинко**, О значењу једног сакралног текста о конопљи или лану код словенских и балканских народа, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 207—217. Резиме на француском.
- 847. Rospond Stanisław**, Toponimy na -jъ (z terenów: Bułgaria, Macedonia, Grecja, Albania, Rumunia), MJ XXX (1979/82) (127)—179.
- 848. Sipos István**, Balkánsko-panonský areál, во: I научна дискусија, 109—114.
- 849. Тополињска Зузана**, За формулата на таканаречениот балкански аналитизам, SLP-J (1982) 2, (193)-200. Резиме на полски.
- 850. Тополињска Зузана**, Конфронтативниот метод во изучувањето на јазичните сојузи, во: I научна дискусија, 15—20.
- 851. Topçiu Vedita**, Fenomeni i integritet të fonemave në idiomën turke të Kosovës nga kontakti gjuhësor, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 201—205.
- 852. Fiedler Wilfried**, Disa mendime rreth sistemit të genus verbit në gjuhët ballkanike, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 187—200.
- 853. Хамп Ерик**, Македонско-албански јазични односи, во: I научна дискусија, 61—64.
- 854. Hamp P. Eric**, Fraza nominale në gjuhët ballkanike, SNGjLKSh 7 (1982, Prishtinë) 179—182.
- 855. Цветковски Владимир**, Грчко-влашки јазички контакти со македонскиот јазик во Битола, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 54.
- 856. Šramek Rudolf**, K metodologii vyzkumu toponymie v jazykove kontaktním uzemí, во: I научна дискусија, 115—128. Резиме на македонски и литература.

VII. Старословенски јазик

- 857. Васялев Љупка**, Одески палимпсест-одломци грчког јеванђеља из X и словенског минеја из XIII века, АП 4, (1982) 7—18.
- 858. Vončina Josip**, Staroslavenski jezični elementi u renesansnoj hrvatskoj književnosti, во: X конгрес на Сојузот . . . , 20.
- 859. Грковић Јасмина**, Глаголски вид и грађење фугура у Јеванђељу из Мркшине цркве, Прил. ФФНС 18 (1982) 99—107.
- 860. Zor Janez**, Novo odkriti glagolski fragment iz leta 1370. JiS XXVII (1981/82) št. 6 str. 191—195.

861. Jovičević Radojica R., Morfološki habitus grčkih i grcziziranih indeclinabilia feminina na konsonant u staroslovenskom jeziku, *ЗМСС* 23 (1982) 215—219.

862. Juhas Ljiljana, Anthony—Emil N. Tachiaos, *The Slavonic Manuscripts of Saint Panteleimon Monastery (Rossikon) on Mount Athos*, Hellenic Association for Slavic Studies (Солун) i Center for Russian and East European Studies, University of California (Лос Анђелес), 1981, 198 стр., Прил. књ. XLV, св. I—4 (1982) 133—137. Приказ.

863. Moshin Vladimir, The Novgorod Papers—a Fragment of the Samoil Codex, *MR*, XII (1982), 3, 237—239.

864. Папастатис К. Хараламбос, в. бр. 865.

865. Петровић М. Миодраг, Хараламбос К. Папастатис, *Τὸ νομοθετικὸν ἔργον τῆς κριλλομεθοδιανῆς ἱεραποστολῆς ἐν Μεγάλῃ Μοραβίᾳ* (Законодавна делатност њприлометодијевског мисионарења у Великој Моравској), Солун 1978, 142. ИЧ XXVIII (1981, Београд) 173—176. Приказ.

866. Стефановић Димитрије, О словенским еквивалентима грчких везничких израза *εἰ (καί) εἶ πως* и *εἶτε* у црквенословенским апостолским текстовима, *ЈФ XXXVIII* (1982) 111—120. Резиме на енглеском.

867. Tachiaos N. Anthony—Emil, в. бр. 862.

868. Трифуновић Ђорђе, Речник уз српске преписе лествице, *ЈФ XXXVIII* (1982) 79—87. Резиме на енглеском.

III. Српскохрватски језик

а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија

869. Babić Stjepan, Dìonik ili diònik, spasénje ili spásénje?, *Jezik* 30, br. 2 (prosinac 1982, Zagreb) 59—60. Rubrika „Pitanja i odgovori”.

870. Babić Stjepan, Naglasak imenice zagrebulje, *Jezik* 29, br. 4 (travanj 1982, Zagreb) 127. Rubrika „Osvrti”.

871. Baotić Josip, Akut u govoru starosjedilaca bosanske Posavine danas, *SLP—J* (1982) 2, (53)—62. Резиме на полскп.

872. Благојевић Душанка, в. бр. 875.

873. Brozović Dalibor, О naglasku riječi *vjesnik*, *rječnik*, *Jezik* 29, br. 3 (veljača 1982, Zagreb) 85—86. Rubrika „Pitanja i odgovori”.

874. Васић Смилка, в. бр. 878.

875. Владисављевић Спасенија, Благојевић Душанка, Могућности отклањања говорно-језичких поремећаја, *АПНЈК*, 221—224.

- 876. Vukušić Stjepan**, Zapadnonovoštokavske naglasne tendencije u hidronimima i antroponimima, Jezik 29, br. 3 (veljača 1982, Zagreb) 81—85.
Rezime na njemačkom.
- 877. Vukušić Stjepan**, Štápovi i(li) štápovi (štápovi), Jezik 30, br. 1 (listopad 1982, Zagreb) 26—27.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
- 878. Давидовић Јован, Васић Смилка, Крстић Никола, Томић Томислав, Миловановић Радојко**, Артикулација и тонус крвних судова мозга, АПНЈК, 211—212.
- 879. Давидовић Јован, Кнафлич Владислава, Давидовић Светлана**, Фреквенцијско-амплитудни опсег фонеме „и” током нормалног, интензивног и тихог изговора, АПНЈК, 213—220.
- 880. Давидовић Светлана**, в. бр. 879.
- 881. Neweklowsky dr Gerhard**, Фонетска природа српскохрватских акцената под условима нормалног и убрзаног изговора, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 49—61.
Резиме на немачком.
- 882. Кнафлич Владислава**, в. бр. 869.
- 883. Kravar Miroslav**, Uz recidiv sumnje u naš četveroakcenatski sistem, Jezik 30, br. 1 (listopad 1982, Zagreb) 19—25; br. 2 (prosinac 1982, Zagreb) 40—47.
Rezime na engleskom.
- 884. Крстић Никола**, в. бр. 878.
- 885. Микић Душанка**, Говор и говорно-језички поремећаји у ЈНА у мирнодопским условима, АПНЈК, 229—232.
- 886. Миловановић Радојко**, в. бр. 878.
- 887. Mihailović Ljubomir**, в. бр. 338.
- 888. Mulić Malik**, в. бр. 410.
- 889. Остојић Бранислав**, Оглед о двјема фонолошким јединицама, Зборник радова професора и сарадника Наставничког факултета 5—6 (1982, Никшић) 65—69.
Резиме на руском.
- 890. Павковић Васа**, О дистрибуцији фонема уз иницијално *ī* у српскохрватском језику, НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 242—247.
- 891. Peco Asim**, Аксенти у našим гјесницима, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 201—207.
- 892. Пецо А.**, Јурај Крижанић као акценолог, ЈФ XXXVIII (1982) 63—78.
Резиме на руском.
- 893. Петровић Драгољуб**, Основни акценатски системи у српскохрватским дијалектима — историјска перспектива и актуелно стање, 31. југословенски семинар за стране слависте (1980) стр. 73—79.
- 894. Ристић Светозар**, Фонјатријски приступ култури говора, АПНЈК, 225—228.

895. **Rosandić Dragutin**, в. бр. 897.
896. **Sawicka Irena**, в. бр. 339.
897. **Silić Josip, Rosandić Dragutin**, Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika: udžbenik za prvi razred usmjerenog obrazovanja, 9. izd., Školska knjiga (1982, Zagreb) 85.
898. **Simić Brigitte**, в. бр. 352.
899. **Simić Radoje**, в. бр. 352.
900. **Смиљанић Мирјана**, Значај пнтонације у изражајном читању, Књ.Ј XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 291—303.
Резиме на енглеском.
901. **Станић Милија**, Наш акценат данас, АПНЈК, 169—172.
902. **Stević Slobodan**, в. бр. 356.
903. **Томић Томислав**, в. бр. 878.
904. **Урошевић Зоран**, О неким елементима који утичу на перцепцију реченице, АПНЈК, 203—206.
905. **Škarić Ivo**, U potrazi za izgubljenim govorom, SN Liber i Školska knjiga (1982, Zagreb), 280 str.

б) Граматика и граматичка питања

906. **Babić Stjepan**, On je isti majka ili ista majka?, Jezik 29, br. 4 (travanj 1982, Zagreb) 126—127.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
907. **Barić Eugenija**, в. бр. 944.
908. **Bačvanski Marija**, в. бр. 301.
909. **Žepić Stanko**, O temporalnoj vrijednosti pasiva, Jezik 29, br. 5 (lipanj 1982, 1982, Zagreb) 140—143.
Rezime na njemačkom.
910. **Жибрег Ивона**, Прилог познавању глаголске деминуције у српскохрватском језику, Прил. ФФНС 18 (1982) 79—85.
911. **Kalinić Vatroslav**, Jezik hrvatske književnosti XX vijeka, 32. југословенски семинар за стране слависте (1981) стр. 41—91.
912. **Капић Јован**, Неке језичке појаве у књижевности НОБ, 32. југословенски семинар за стране слависте (1981) стр. 93—101.
913. **Ковачевић Милош**, Типови неконгруентних атрибута уз десвербативне именице у дјелима Анђељка Вулегића, Књижевни језик XI, 2 (1982, Сарајево) 81—92.
Резиме на њемачком.
914. **Kravar Miroslav**, Neke suvremene dileme oko glagolskog vida, 31. југословенски семинар за стране слависте (1980) стр. 5—17.

915. Лалевић С. Миодраг, Нека лексичка и морфолошка питања нашег језика, Гласник Одјелјења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 59—70.
Резиме на енглеском.

916. Marković Svetozar, Lični i bezlični oblici glagola trebati, 31. jugoslovenski seminar za strane slaviste (1980) стр. 81—92.

917. Melvinger Jasna, Infinitivno konstituentno ustrojstvo u sintetičkoj ulozi priložne oznake cilja u suvremenom hrvatskom književnom jeziku, во: X конгрес на Сојузот . . . , 57.

918. Melvinger Jasna, Supstandardni prijedložni infinitiv i odgovarajuća sintaktička sredstva u hrvatskom književnom jeziku, Jezik 29, br. 3 (veljača 1982, Zagreb) 74—76.

Резиме на француском.

919. Милошевић Ксенија, Зависнослужени искази са односом импликације у српскохрватском језику, во: X конгрес на Сојузот . . . , 62.

920. Милошевић Ксенија, Обилежавање будућности у српскохрватском језику, Književni jezik XI, 1 (1982, Sarajevo) 1—12.

Резиме на руском језику.

921. Милошевић Ксенија, Обилежавање будућности у српскохрватском језику, 32. југословенски семинар за стране слависте (1981) стр. 27—39.

922. Милошевић Ксенија, Улога аспекатског значења у представљању хронолошке детерминације у сложеној реченици са темпоралном клаузом у српскохрватском језику, Књижевни језик XI, 2 (1982. Сарајево) 49—62.

Резиме на француском.

923. Милошевић др Ксенија, Улога глаголских облика у сложеној реченици са темпоралном клаузом у савременом српскохрватском језику, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 125—138.

Резиме на француском.

924. Миркић Душанка, Особености упитног исказа у текстовима тиска интервјуа (на материјалу српскохрватског језика), во: X конгрес на Сојузот . . . , 63—64.

925. Mihailović Ljubomir, Struktura dužine reči izražene brojem slogova u srpsko-hrvatskom jeziku, АФФ 14, (1982) 1—46.

Резиме на енглеском.

926. Мишеска-Томић др Олга, в. бр. 77.

927. Mrazović Pavica, в. бр. 339.

928. Окука Милош, II строжи и строжији, Књижевни језик XI, 2 (1982, Сарајево) 93—97.

929. Остојић Бранислав, Из синтаксе језика Марка Миљанова, КњЈ XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 313—317.

Резиме на немачком.

930. Pavličević Dunja, Gramatika — dosadna ili zanimljiva znanost? (Milan Šipka: Zanimljiva gramatika, Školska knjiga, Zagreb, 1981), SMNHSJ VII, br. 3 (1982, Zagreb) 179—180.

Prikaz.

931. Петровић Владислава, Неки типови трансформација фразеолошких израза у језику новина, ЗбМСФЛ XXV/2 (1982) 103—111.

Резиме на руском.

932. Пипер др Предраг, О типовима квантификатора у српскохрватском језику, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 93—103.

933. Popović Ljubomir, Iz problematike konstituisanja i strukturiranja složenih rečenica: nezavisne i zavisne rečenice, КњЈ XXIX, св. 1 (1982, Београд) 1—15.

Резиме на енглеском.

934. Pranjković Ivo, Ponovo o Priručnoj gramatici, Jezik 30, br. 1 (listopad 1982, Zagreb) 28—32.

Rubrika „Osvrti”.

935. Raguž Dragutin, S kojim se padežom slaže prijedlog *prena?*, во: X конгрес на Сојузот . . . , 82.

936. Radovanović Milorad, в. бр. 99.

937. Ристић Стана, Морфема -тљ- у савременом српскохрватском језику, НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 189—230.

938. Стевановић Михаило, Синтакса у лексци, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 289—296.

939. Стојановић Андреј, Морфолошка адаптација руских топонима у српскохрватском језику, ЖЈ Vol. XXIV, No 1—2 (1982) 88—99.

Резиме на руском.

940. Tanasić Sreto, Pasivne konstrukcije sa trpnim pridjevom u srpskohrvatskom jeziku (sintaksičko-semantička interpretacija), Radovi Odjeljenja za jezik Instituta za jezik i književnost u Sarajevu, knj. IX (1982, Sarajevo),

Резиме на руском.

941. Topolińska Zuzanna, Srpskohrvatski „zamenički” glagoli — nosioci replika u dijalogu, ЗбМСФЛ XXV/1 (1982) 151—160.

Резиме на енглеском.

942. Тоџанас Душанка, в. бр. 363.

943. Ћерић Сњежана, в. бр. 434.

944. Ћорић Воџо, Eugeniya Barić: Imeničke složenice neprefiksalne i nesufiksalne tvorbe, HFD, Znanstvena biblioteka, Zagreb, 1978, стр. 140, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 221—224.

Приказ.

945. Ђорић Божо, Моциони суфикси у српскохрватском језику, Филолошки факултет Београд (1982) 174.

946. Ђорић Божо, О суфиксу -киња у српскохрватском језику, 32. југословенски семинар за стране слависте (1981) стр. 119—122.

947. Ћорић Воџо, Sufiks -ka u mocionoј funkciji, 31. југословенски семинар за стране слависте (1980) стр. 41—71.

948. **Henning Mørk**, Један облик морфофонолошких процеса у српскохрватском језику, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 63—69.
Резиме на енглеском.

949. **Цвијетић Ратомир**, О једном случају употребе предлога с(а), НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 269—272.

950. **Чампар Драгован**, в. бр. 368.

951. **Šipka Milan**, Zanimljiva gramatika, Školska knjiga (1981, Zagreb) 155.
В. бр. 930.

в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза

952. **Ajanović Mustafa**, в. бр. 1009.

953. **Актуелна питања наше језичке културе**, изд. Просветни преглед, (Београд, [1983]) 365.

Зборник радова са саветовања које су организовали (16—28. априла 1982. године) Језичко-књижевна трибина Библиотека „Петар Кочић”, Институт за експерименталну фонетику и патологију говора, Институт за српскохрватски језик, Марксистички центар ЦК СК Србије, Одсек за јужнословенске језике Филолошког факултета (сви из Београда).

954. **Anić Vladimir**, Naš jezik u industriji teksta, NT XXVI, br. 5 (1982, Zagreb) 837—840.

955. **Babić Stjepan**, O nesretnim aboridžinima po treći put, Jezik 30, br. 1 (listopad 1982, Zagreb) 27—28.
Rubrika „Osvrti”.

956. **Babić Stjepan**, Što plovi svemirom: čunak ili taksi?, Jezik 30, br. 2 (prosinac 1982, Zagreb) 63—64.
Rubrika „Osvrti”.

957. **Barić Eugenija**, Mogućnosti zamjene višечланог naziva *stroj za pranje*, Jezik 29, br. 3 (veljača 1982, Zagreb) 77—80.
Rezime na njemačkom.

958. **Brdareski Vasil**, в. бр. 1039.

959. **Брборић Бранислав**, Стандардна новоштокавщина и њене варијанте, АПНЈК, 55—64.

960. **Bugarški Ranko**, Sociolingvistički pogled na srpskohrvatski jezik, NT XXVI, br. 5 (1982, Zagreb) 830—836.

961. **Бугарски Ранко**, Ширин смисао језичке културе, АПНЈК, 305—308.

962. **Васић Смиљка**, в. бр. 998.

963. **Васић Смиљка**, После саветовања о језику . . . шта даље? АПНЈК, 357—361.

964. **Витошевић Драгиша**, Боље је бити чистунац него нечистунац, АПНЈК, 312—314.

965. Витошевић др Драгиша, Између помодарства и чистунства (ауторизовано излагање у дискусијама на Саветовању „Актуелна питања наше језичке културе” 26—28. априла 1982. године у Београду), Обележја 6 (1982, Приштина) 141—149.

966. Витошевић Драгиша, „Испозаборавамо се!” (или: однос књижевног језика и његове народне основе), АПНЈК, 19—24.

967. Витошевић Драгиша, Лепота и чистота језика, АПНЈК, 309—311.

968. Вугделић Милутин, Чији је то језик, Гласник Одјељења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 209—211.
Резиме на енглеском.

969. Вујчић Драгомир, О правилности, култури и његовању језичког израза, Гласник Одјељења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 163—170.
Резиме на енглеском.

970. Вујовић Ненад, Оцјена провацпија у језику, во: X конгрес на Сојузот . . . , 20—21.

971. Буковић Чедо, На језичким раскрсницама, Гласник Одјељења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 187—193.
Резиме на енглеском.

972. Данојлић Милован, Писац и језик, АПНЈК, 253—259.

973. Deković Darko, Neopravdana uporaba tuđica i njihovo razjednačivanje s hrvatskom istoznačnicom, Marulić XV, br. 4 (srpanj-kolovoz 1982, Zagreb) 321—323.

974. Diklić Zvonimir, в. бр. 1009.

975. Дудок Мирослав, О односу језика и културе, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 19.

976. Ђоковић Милан, Језичка култура у нашем свакидашњем животу, АПНЈК, 279—283.

977. Zečević Vesna, Isti i(li) jednak, Jezik 29, br. 4 (travanj 1982, Zagreb) 125—126.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.

978. Живановић Ђорђе, Кваре ли радио и телевизија језик — или ми сами! АПНЈК, 316—318.

979. Здравковић Миодраг, Говор на телевизији — друштвено, а не само језичко питање, АПНЈК, 293—295.

980. Ивић Павле, Нормативни захвати у језику, АПНЈК, 319—320.

981. Ивић Павле, Ширина у језичкој политици — неопходна потреба развоја нашег књижевног језика, АПНЈК, 73—76.

982. Инић Слободан, Ријечи политике, АПНЈК, 119—124.

983. Janković Srđan, Distinktivni pokazatelji standardnojezičke varijantnosti, NT XXVI, br. 5 (1982, Zagreb) 841—851.

984. Jezički informator, Lektorska služba OOUR list Oslobođenje, Oslobođenje (1981, Sarajevo) 48.

985. **Jembrih Alojz**, Obilježja standardnosti u suvremenom kajkavskom pjesništvu, во: X конгрес на Сојузот, 38.
986. **Jović Dušan**, Mi i naš jezik, NT XXVI, br. 5 (1982, Zagreb) 823—829.
987. **Јовић Душан**, Ми и наш језик, Преводилац I, 3 (1982, Београд) 7—12.
988. **Kalenić Antun Slavko**, Kako treba transliterirati s grčkoga, Jezik 29, br. 3 (veljača 1982, Zagreb) 91—93.
Rubrika „Osvrti”.
989. **Kalmeta Ratimir**, *Kretanje ili gibanje Zemlje i Sunca*, Jezik, br. 29, 4 (travanj 1982, Zagreb) 128.
Rubrika „Osvrti”.
990. **Кашић Јован**, Иновације у српскохрватској фразеологији, во: X конгрес на Сојузот . . . , 41—42.
991. **Кашић Јован**, Неке појаве у вези са ословљавањем, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 91—94.
992. **Клајн Иван**, За признавање могућности слободног избора у правописној норми, АПНЈК, 95—97.
993. **Klaajn Ivan**, Kako se kaže: rečnik jezičkih nedoumica, Beogradski izdavačko-grafički zavod (1982, Beograd) 148.
994. **Кнафлич Владислава**, в. бр. 998.
995. **Костић Ђ. Александар**, Порнографија као фактор загађивања нашег језика, АПНЈК, 233—237.
996. **Костић Ђорђе**, в. бр. 1055.
997. **Костић Ђорђе**, Савремени проблеми културе говора, АПНЈК, 25—35.
998. **Костић Ђорђе, Васић Смиљка, Кнафлич Владислава, Петар Стеван**, Језичка култура у средствима јавног обавештавања, АПНЈК, 165—168.
999. **Kostić Đorđe, Vasić Smiljka, Knaflić Vladislava, Petar Stevan**, Језичка култура у средствима јавног обавештавања, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 215—218.
1000. **Kulenović Tvrтко**, Jezik u kultura, Odjek, XXXV, 19 (1982, Sarajevo) 27. Приказ часописа Књижевни језик XI, 2 (1982).
1001. **Лалевић М. С.**, Криза нашег књижевног језика, АПНЈК, 139—146.
1002. **Лалевић Младраг**, Криза књижевног језика, Обележја 3 (1982, Приштина) 69—78.
1003. **Lešić Zdenko**, Pjesnik i jezička norma, Odjek XXXV, 21—22 (1982, Sarajevo) 22.
Прештампан текст из Одјека од 1970.
1004. **Loknar Vladimir**, Bubrežni kamen ili kamenac?, Jezik 29, br. 5 (lipanj 1982, Zagreb) 154—155.
Rubrika „Osvrti”.

1005. **Lončarić Mijo**, Književni jezik, jezik književnosti i dijalekti, во: X конгрес на Сојузот . . . , 54.
1006. **Лукић др Радомир Д.**, Језик у праву, Обележја 4 (1982, Приштина) 131—137.
1007. **Марић Ратка**, Идеолошки жаргон и друштвени говор масмедиа, АПНЈК, 173—178.
1008. **Marojević Radmilo**, Razvoj srpskohrvatske političke leksike — sociolingvistički aspekt, JUSK (1982 [1983], Beograd) 83—87.
1009. **Marković Svetozar, Ajanović Mustafa, Diklić Zvonimir**, Pravopisni priručnik srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog jezika, 9. izd., Svetlost (1982, Sarajevo) 227.
1010. **Мастиловић Зоран**, Коришћење основних правописних правила на основношколском узрасту, АПНЈК, 133—137.
1011. **Matvejević Predrag**, Jezik, kultura, politika, Republika XXXVIII, br. 7/8 (srpanj-kolovoz 1982, Zagreb) 27—54.
1012. **Милатовић Бранислав**, Култура језичког израза у школама и средствима јавног информисања, Гласник Одјељења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 195—198.
Резиме на енглеском.
1013. **Milićević Blažo**, Jezik u Trećem programu Radio-Sarajeva, Književni jezik XI, 1 (1982, Sarajevo) 33—38.
1014. **Миновић Миливоје**, Интернационалне тенденције у развоју савременог српскохрватског књижевног језика, во: X конгрес на Сојузот . . . , 62.
1015. **Minović Milivoje**, O razvoju savremenog srpskohrvatskog književnog jezika (Spontanost, stihijnost, usmjerenost) SLP-J 2, (171)—186.
Резиме на полски.
1016. **Митровић Мирослав**, Усмена цивилизација у језику, АПНЈК, 284—288.
1017. **Михаиловић Љубомир**, Основна тешкоћа фонетског правописа, АПНЈК, 81—83.
1018. **Младеновић Милап**, Тренутак нашег књижевног језика, АПНЈК, 249—251.
1019. **Моловић Јордан**, О „правилном” и уобичајеном у књижевном језику, НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 273—279.
1020. **Nyomárkay dr István**, Синтаксичка адаптација страних речи у српскохрватском језику (с особитим обзиром на адаптацију глагола), НССУВД 11/2 (1982, Београд) 199—206.
Резиме на руском.
1021. **Окука Милош**, Одјеци „Ведине” анкете о језику у Босни и Херцеговини, Književni jezik XI, 3 (1982, Sarajevo) 133—138.
1022. **Остојић Бранислав**, Вуков књижевни језик у Црној Гори, Књижевни језик XI, 2 (1982, Сарајево) 75—80.
Резиме на руском.

- 1023. Остојић Бранислав**, Један поглед на језик наш свагдашњи, Гласник Одјељења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 179—185.
Резиме на енглеском.
- 1024. Павић Креšимир**, Rohada, rokada i rošada, Jezik 30, br. 2 (prosinac 1982, Zagreb) 62—63.
Rubrika „Osvrti”.
- 1025. Павић Јосип**, Novogovor, sociolingvistički ogleđi iz svakodnevnog života jezika, Stvarnost (1982, Zagreb).
- 1026. Pederin Ivan**, Strani i uredovni jezik u Hrvatskoj, Jezik 29, br. 3 (veljača 1982, Zagreb) 65—73.
Rezime na engleskom.
- 1027. Петар Стеван**, в. бр. 998.
- 1028. Peti Mirko**, Jezik u književnom djelu, во: X конгрес на Сојузот . . ., 72—
- 1029. Петровић Драгољуб**, О неким проблемима српскохрватског језика, АПНЈК, 51—53.
- 1030. Пецо Асим**, Српскохрватски језички стандард — шта је то?, АПНЈК, 9—17.
- 1031. Песо Асим**, Srpskohrvatski jezički standard, Odjek, XXXV, 7 (1982, Sarajevo) 12.
- 1032. Пешикан Митар**, Начела уобличавања туђих имена, АПНЈК, 85—88.
- 1033. Пешикан Митар**, О обради транскрипције кинеских имена у оквиру нормативистичких пројеката у БиХ, НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 280—284.
- 1034. Пешикан Митар**, Поводом неких спорних језичких питања у „Енциклопедији Југославије”, НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 265—268.
- 1035. Пешикан Митар**, Постоји ли посебна црногорска књижевно-језичка варијанта? АПНЈК, 333—334.
- 1036. Плавшић Првослав С.**, Ставови младих о говору и језику водитеља РТБ, АПНЈК, 179—183.
- 1037. Поповић Бранко**, Говорни узор, АПНЈК, 339—342.
- 1038. Попов Раша**, Најновији стогодишњи рат против изражајне неизвесности у нашем језику, АПНЈК, 269—272.
- 1039. Priručnik za praktičnu transkripciju geografskih naziva SR Rumunije**, pripremio Vasil Brdareski, Vojnogeografski institut (1981, Beograd) 95.
- 1040. Руповач Милорад**, Integracija i autonomija u jezičnoj praksi, NT XXVI, 5 (1982, Zagreb) 852—862.
- 1041. Radovanović Milorad**, Naše glavne jezičke teme, NT XXVI, br. 5 (1982, Zagreb) 813—822.
- 1042. Ротковић Радослав**, Облици говора у Љубишиној прози, Стварање 7 (1982, Титоград) 851—863.

- 1043. Савић Ј. Ангелина**, Језик наш свагдашњи, АПНЈК, 185—191.
- 1044. Silić Josip**, Nekoliko misli o normi, JUSK (1982 [1983], Beograd) 155—161.
- 1045. Симић Радоје**, Језичка култура и норма, Гласник Одјелства умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 171—178.
Резиме на енглеском.
- 1046. Simić Radoje**, Jezička kultura i jezička norma, Odjek XXXV, 12 (1982) 3.
- 1047. Симић Радоје**, Књижевнојезичка норма и језичка култура, АПНЈК, 77—80.
- 1048. Simić Radoje**, Procesi rane standardizacije na srpskohrvatskom književno-jezičkom području, Književni jezik XI, 1 (1982, Sarajevo) 13—24.
Резиме на њемачком.
- 1049. Симончић Јошко**, Равнодушност према матерњем језику, АПНЈК, 239—247.
- 1050. Smalović Ismet**, O odnosu suvremene gramatičke i pravopisne norme prema glasu *h* i njegovim zamjenama, во: X конгрес на Сојузот..., 92—93.
- 1051. Смазловић Исмет**, О транскрипцији арапских имена у српскохрватском језику, Književni jezik XI, 3 (1982, Sarajevo) 143—149.
- 1052. Станојчић Живојин**, За континуитет у књижевном језику и његовом усавршавању, НЈ н. с. XXV, св. 4—5 (1982) 183—188.
- 1053. Stevanović Mihailo**, O nekim negativnim pojavama u našem današnjem jeziku, JUSK (1982 [1983], Beograd) 9—17.
- 1054. Stevanović Mihailo**, O problemu norme književnog jezika, JUSK (1982 [1983], Beograd) 146—154.
- 1055. Стефановић Стеван**, Ђорђе Костић: О култури говора. Основи, Библиотека РТВ Теорија и пракса бр. 4, Књижевни језик XI, 2 (1982, Сарајево) 103—106.
Приказ.
- 1056. Стојановић Југана**, Хамлет нашег времена, АПНЈК, 349—351.
Чланак разматра језик у позоришту.
- 1057. Таутовић Радојца**, Компјутер и гусле, АПНЈК, 261—268.
- 1058. Тимотијевић Коста**, Однос према туђицама, АПНЈК, 89—93.
- 1059. 32. југословенски семинар за стране слависте, језици и књижевности југословенских народа и народности у XX веку**, Београд, 1981. Изд. Филолошки факултет у Београду — Међународни славистички центар (1981) 255.
Зборник реферата.
- 1060. 31. југословенски семинар за стране слависте, савремени токови у науци о језику и књижевностима југословенских народа и народности**, Београд, 1980, изд. Филолошки факултет у Београду — Међународни славистички центар (1980) 251.
Зборник реферата.
- 1061. Трнавчевић Захарије**, Мимикрија у јавном говору изабраних, АПНЈК 125—127.

1062. **Фекете Егон**, Нормирање и језичка толеранција, АПНЈК, 45—49.
1063. **Fekete Egon**, Strana leksika u srpskohrvatskom standardnom jeziku, JUSK, (1982 [1983], Beograd) 162—173.
1064. **Фекете Егон**, Нормирање српскохрватске језичке ситуације у садашњем тренутку, во: X конгрес на Сојузот . . ., 104—105.
1065. **Finka Božidar**, Piše li se riječ godina ispred brojke ili iza nje?, Jezik 30, br. 2 (prosinac 1982, Zagreb) 58—59.
Rubrika „Pitanje i odgovori”.
1066. **Čučulić Mileva**, Kultura govora, Pedagoška akademija Zora Krdžalić — Zaga: Centar za kulturu (1981, Kikinda) 184.
1067. **Šojat Antun**, I opet o točki iza rimskih brojaka, Jezik 29, br. 5 (lipanj 1982, Zagreb) 153—154.
Rubrika „Pitanja i odgovori”.
1068. **Šojat Antun**, Standardnost na leksičkoj razini, во: X конгрес на Сојузот . . ., 119.

г) Дијалекти

1069. **Brabec Ivan**, Kajkavci u dijaspori, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 77—84.
1070. **Brozović Dalibor**, O suvremenim dijalektološkim istraživanjima jugoslovenskih jezika i o njihovoj prisutnosti u nacionalnim i internacionalnim lingvističkim atlasima, 31. jugoslovenski seminar za strane slaviste (1980) стр. 29—33.
1071. **Булатова Р. В.**, Акцентологическе везе кайкавског дијалекта с другим дијалектима србохрватског језика, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 85—100.
1072. **Вујчић др Драгомир**, Садашња дијалектолошка испитивања у Босни и Херцеговини, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 173—180.
1073. **Dalmacija Stevo**, Refleksi jata u govoru hrvatskog stanovništva Potkozarja, во: X конгрес на Сојузот . . ., 24—25.
1074. **Дыбо В. А.**, О некоторых акцентологических изоглоссах словенско-кайкавской языковой области, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 101—134.
1075. **Dragičević Milan**, O jednoj upotrebi protetskog *f* u nekim štokavskim govorima, ЗМСФЛ XXV/1 (1982) 174—176.
1076. **Буровић Радосав**, в. бр. 1085.
1077. **Ivanović Nikola**, Čakavski govor u gradišćanskom selu Uzlopu, ČR X, br. 1—2 (1982, Split) 81—88.
1078. **Ivić Pavle**, Diskusija uz temu: Jezična polivalencija kajkavskog narječja, HZD 6, JAZU (1982, Zagreb) 198.
1079. **Ivić Pavle**, O nekim fenomenima akcenatske varijacije koji nisu uvršteni u Ivišev koordinatni sistem, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 181—188.

- 1080. Ивић Павле**, О пореклу и особинама пиротског говора, Пиротски зборник 8—9 (1979) 203—210.
- 1081. Jaskulska-Woikowska Rosa**, Podjela čakavskih pridjeva prema semantičkom kriteriju na osnovi govora otoka Brača i Hvara, ČR X, br. 1—2 (1982, Split) 3—10.
- 1082. Jahić Dževad A.**, Bibliografija u srpskohrvatskoj dijalektologiji, Odjek XXXV, 18 (1982, Sarajevo) 10.
Приказ библиографије Асима Пеце, Дијалектологија у часописима на српскохрватском језику.
- 1083. Jahić Dževad**, Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik, knjiga II, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo, 1979, str. 370, Književni jezik XI, 3 (1982, Sarajevo) 155—161.
Приказ.
- 1084. Jahić Dževad A.**, Dijalektološki atlas, Odjek XXXV, 10 (1982, Sarajevo) 11 i 12.
- 1085. Јахић Цевад А.**, Радосав Ђуровић: Рефлекси јага у околини Прибоја, Београд, 1980, ЗМСФЛ XXV/2 (1982) 160—165.
Приказ.
- 1086. Јерковић Јован**, Дијалектизми у Стеријиној прози, ЗМСФЛ XXV/1 (1982) 141—150.
Резиме на енглеском.
- 1087. Junković Zvonimir**, Dioba kajkavskih govora: porodice, tipovi i savezi, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 191—216.
- 1088. Lončarić Mijo**, Prilog podjeli kajkavskoga narječja (s kartom kajkavskoga narječja), HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 237—246.
- 1089. Matešić Josip**, Interes za kajkavštinu na njemačkom jezičnom području, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 247—252.
- 1090. Millč Bosiljka**, Govor Zvižda, во: X конгрес на Сојузот . . . , 60—61.
- 1091. Матровић Брана**, Лесковачки говор, Лесковачки зборник XXI (1981) 203—207.
Резиме на француском.
- 1092. Neweklowsky Gerhard**, О kajkavskim osobinama u „nekajkavskim govorima” Gradišća, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 257—263.
- 1093. Недељков Љиљана**, Географска терминологија у југоисточној Бачкој, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 41.
- 1094. Novaković-Stefanović Nevenka**, Ijekavske varijantne forme u savremenoj crnogorskoj jezičkoj praksi (na dijalekatskoj i dijahronoj osnovi), Radovi Odjeljenja za jezik Instituta za jezik i književnost u Sarajevu, knj. IX (1982, Sarajevo).
Резиме на енглеском.
- 1095. Окука Милош**, Глас /x/ у говору Муслимана Дрежнице у Херцеговини, КњЈ XXIX, св. 2 (1982, Београд) 101—104.
Резиме на немачком.
- 1096. Окука Милош**, Национална припадност говорника и говорни типови у Рами, Преглед, LXXXII, бр. 9 1982 (Сарајево) 1129—1134.

1097. Okuka Miloš, Supstituenti foneme jat u današnjem govoru Rame, ЗбМСФЛ XXV/1 (1982) 161—168.
Резиме на руском.

1098. Павловић М. Радослав, Облици дефлекције и коњугације у говору подручја Раче Крагујевачке (с посебним освртом на акценат), Расправе и грађа, СДЗб XXVIII Српска академија наука и уметности и Институт за српскохрватски језик (1982, Београд) 7—61.
Резиме на руском.

1099. Ресо Asim, в. бр. 1082.

1100. Пецо Асим, Икавскошћакавски говори западне Босне (II дио: акценат, облици, текстови) Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник, књига III (192, Сарајево) 7—258.

1101. Петровић Драгољуб, Језик и дијалекат, АПНЈК, 328—329.

1102. Петровић Драгољуб, О проблему јатовских говора у северној Србији, ЗбМСФЛ XXV/2 (1982) 113—128.
Резиме на руском.

1103. Рађан Ђуро, Kajkavski govor podravskih Novigradaca, Podravski zbornik (1981, Koprivnica) 289—294.

1104. Реметић мр Слободан, О још једном незапаженом скавско-јекавском босанском говору, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 182—186.

1105. Реметић Слободан, „Стварни послови” и „диверзије”, ЈФ XXXVIII (1982) 153—172.

1106. Rudan Ive, Književna razina dijalektnog izraza u suvremenoj književnosti, во: X конгрес на Сојузот, 90.

1107. Sekereš Stjepan, Govori s nezamijenjenim jatом u našičkom kraju, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 497—501.

1108. Симић Радоје, О тзв. „незамењеном” јату и околи њега, ЈФ XXXVIII (1982) 131—151.

1109. Simić Radoje, Skica za dijalektološki kartu severne Srbije, 31. југо-словенски семинар за стране слависте (1980) стр. 93—136.

1110. Станић Милија, в. бр. 579.

1111. Станић Милија, Ускочки акценат, Расправе и грађа, СДЗб XXVIII, Српска академија наука и уметности и Институт за српскохрватски језик (1982, Београд) 63—191.

1112. Теžак Stjepko, Akcenatski odnosi u luku rijeke Kupe i u podžumberačkom kraju, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 293—302.

1113. Filipović Rudolf, Istraživanje hrvatskih dijalekata bilingvniх govornika u neposrednom posuđivanju, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 157—160.

1114. Finka Božidar, Akcenatski odnosi na „kajkavsko-čakavskom” području istočno od Karlovca, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 161—167.

1115. **Finka Božidar**, Rječnik jezika hrvatske kajkavske pisane riječi. Лексикографија и лексикологија (1982 Београд — Нови Сад) стр. 325—331.

1116. **Хаџимеџић Јасна**, Библиографија радова (из дијалектологије) од 1978. до 1981. године, Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник, књига III (1982, Сарајево) 307—354.

1117. **Šojat Antun**, Znanstveni skup Dijalekatska geografija i dijalektoška leksikologija i leksikografija, Књижевни језик XI, 2 (1982, Сарајево) 99—102.
Осврт.

1118. **Šojat Antun**, Pregled rada na istraživanju i obrađivanju kajkavskog narječja u poslijeratnom razdoblju, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 9—16.

1119. **Šojat Antun**, Turopoljski govori, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 317—493.

д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло, итд.

1120. **Богдановић Димитрије**, в. бр. 1128.

1121. **Богдановић Димитрије**, Климентина Иванова, Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски рукописи в сбирката на М. Н. Погодин, Институт за литература БАН, София, 1981, 571 стр., АП 4 (1982) 165—173.

1122. **Гроздановић-Пајић Мирослава**, Ретки водени знаци у једном српском рукопису из Сентандрејске библиотеке, АП 4, (1982) 83—100.

1123. **Гудков Павлович др Владимир**, Карејски типик св. Саве као споменик историје српскохрватског језика, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 5—9.

1124. **Zelić-Bučan Benedikta**, Evangelistar kneza Miroslava kao historijski izvor, Marulić XV, br. 5 (rujan-listopad 1982, Zagreb) 338—397; br. 6 (studeni-prosinac 1982, Zagreb) 519—530.

1125. **Иванова Климентина**, в. бр. 1121.

1126. **Јаковљевић Андрија**, Јован (Јоаким) Харсијанит, монах и доместик Србије, АП 4, (1982) 63—81.

1127. **Катић Реља**, Поменик хиландарског метоха манастира св. Петра Коришког, АП 4, (1982) 147—161.

1128. **Милоvsка Добринка**, Димитрија Богдановић, „Каталог со кирилски ракописи на манастирот Хиландар” и „Палеографски албум”, Белград 1978, ЛЗБ ХХIХ (1982) 6, 121—124.

Приказ.

1129. **Младеновић Александар** и **Штављанин-Ђорђевић Љубица**, Двијак Симон-писар српских богослужбених књига у другој половини XVI века, АП 4, (1982) 101—146.

Са биљешкама.

1130. **Oreč Petar**, Pisma i natpisi iz zapadne Hercegovine, Most, IX, 43—44 (1982, Mostar) 87—103.

1131. **Цернић Луција**, Белешке о писарима неких српских рукописа у манастиру Свете Катарине на Синају, АП 4, (1982) 19—62.

1132. Шекуларац Божићар, Двије повеле у архиву св. Николе врањинског, Гласник Одјељења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 149—160.
Резиме на енглеском.

1133. Штавланин-Ђорђевић Љубица, в. бр. 1129.

ђ) Историја српскохрватског језика

1134. Албијанић Александар, Икавизми фонетског и морфолошког порекла у језику Гаврила Стефановића Венцловића, ЗбМСФЛ XXV/2 (1982) 83—90.
Резиме на енглеском.

1135. Bartolić Zvonimir, Hrvatski književni i neknjiževni tekstovi na tlu Međimurja do 1918, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 23—57.

1136. Бојић Вера, Миодраг Поповић, Јота, Београд 1981, 152 стр., КИ XIV, св. 55 (1982, Београд) 488—490.
Приказ.

1137. Bratulić Josip, Dobrila i jezik (Hrvatski književni jezik — sredstvo i cilj Dobriline društveno-nacionalne borbe u Istri), Istra 20, br. 7—8 (1982, Pula) 76—86.

1138. Brlek I. Mijo, Bosanski franjevci — pisci izvori Stullijeve leksikona s posebnim osvrtom na Matiju Divkovića, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одјељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 131—141.
Резиме на њемачком.

1139. Brozović Dalibor, O posredničkoj ulozi Matije Divkovića u razvoju civilizacijsko-jezične nadgradnje, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одјељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 41—47.
Резиме на енглеском.

1140. Buljovčić Josip, Različiti pogledi na standardizaciju jezika kod bačkih Bunjevaca u drugoj polovini XIX veka, во: X конгрес на Сојузот..., 14.

1141. Buljovčić Josip, Različiti pogledi na standardizaciju jezika kod bačkih Bunjevaca u drugoj polovini XIX veka, КњЈ XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 331—339.

1142. Vince Zlatko, в. бр. 1167.

1143. Vince Zlatko, Norma u hrvatskom književnom jeziku potkraj 19. stoljeća, Jezik 30, br. 3 (prosinac 1982, Zagreb) 51—57.

1144. Vince Zlatko, Norma u hrvatskom književnom jeziku pri kraju 19. stoljeća, во: X конгрес на Сојузот..., 19.

1145. Vončina Josip, в. бр. 1176.

1146. Vončina Josip, Divkovićeve jezičnostilska redakcija Vetranovićeve drame, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одјељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 83—94.
Резиме на руском.

1147. Vončina Josip, O metodološkim pretpostavkama za proučavanje jezika hrvatske književnosti 15—18 stoljeća, 32. jugoslovenski seminar za strane slaviste (1981) стр. 103—109.

1148. Vončina Josip, O položaju dijalekata u djelima hrvatskih realista. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) стр. 445—450.
Povzetek v slovenščini.

1149. Vončina Josip, Stilska virtuoznost Jurja Habelića, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 303—313.

1150. Вукићевић Милосав, Др Живојин Станојчић: Синтакса језика Лазе К. Лазаревића II, Београд, Институт за српскохрватски језик, 1980, ЗБМСФЛ XXV/2 (1982) 155—159.
Приказ.

1151. Вукићевић С. Милосав, Допринос изучавању нашег језика. Павле Ивић, Вера Јерковић. *Правопис српскохрватских ћирилских повеља и писама XII и XIII века*, Филозофски факултет у Новом Саду, 1981. стр. 1—226, Обележја 2 (1982, Приштина) 163—165.
Приказ. В. бр. 1154.

1152. Gabrić-Bagarić Darija, Divkovićev Nauk krstjanski (mali) prema Kašićevom i Komulovićevom Nauku, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одјељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 115—130.
Резиме на њемачком.

1153. Габрић-Багарић Дарија, Научни скуп Матија Дивковић — djelo и вријеме, Књижевни језик XI, 1 (1982, Сарајево) 43—45.
Осврт.

1154. Габрић-Багарић Дарија, Павле Ивић и Вера Јерковић: Правопис српскохрватских ћирилских повеља и писама XII и XIII века, Филозофски факултет у Новом Саду, Институт за јужнословенске језике, Нови Сад, 1981, Књижевни језик XI, 3 (1982, Сарајево) 151—155.
Приказ. В. бр. 1151.

1155. Gavran fra Ignacije, в. бр. 1174.

1156. Glibanović-Vajzović Hanka, Turcizmi u djelu Petra Kočića, Radovi Odjeđenja za језик Instituta za језик i književnost u Sarajevu, knj. IX (1982, Sarajevo).
Резиме на њемачком.

1157. Дабић Богдан Ј., Турцизми у Његошевом *Лажном цару Шћепану Малом*, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 195—204.
Резиме на руском.

1158. Доркин др Младен, Језички програм задарске „Искре“ (1884—1887; 1891—1894) у контексту Гајевих, Вукових и Кузмановићевих језичких размишљања о питањима књижевног језика, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 27—41.
Резиме на енглеском.

1159. Дуличенко А. Д., Кайкавский литературный язык и его место среди других славянских литературных микроязыков, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 125—155

1160. Зборник радова о Матији Дивковићу, Одјељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 361.

Зборник садржи реферате који су поднесени на научном скупу Матија Дивковић —дјело и вријеме, који је, поводом триста педесете годишњице смрти Матије Дивковића, одржан у Сарајеву у организацији Института за језик и књижевност у Сарајеву и ревије Одјек, те под покровитељством Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине.

1161. Ивић Павле, в. бр. 1151, 1154.

1162. Ивић Павле — Јерковић Вера, Палеографски опис и правопис Дечанских хрисовуља, Нови Сад, Институт за јужнословенске језике, 1982, 143 стр.

1163. Ивић Павле — Јерковић Вера, Правопис српскохрватских ћирилских повеља и писама XII и XIII века, Нови Сад, Институт за јужнословенске језике, 1981, 226 стр.

В. бр. 1151, 1154.

1164. Јерковић Вера, в. бр. 1151, 1154, 1162, 1163.

1165. Јерковић Вера, Средњовековне ортографске школе код Срба, 31. југословенски семинар за стране слависте (1980) стр. 19—28.

1166. Јерковић Јован, Језик Љубомира Ненадовића, МС Одељење за књижевност и језик (1981, Нови Сад) 148.

1167. Kalčić Vatroslav, Zlatko Vince, Po poteh hrvatskega knjižnega jezika, ЈіS XXVII (1981/82) št. 7/8 str. 250—252.

Осена: Zlatko Vince, Putovima hrvatskog književnog jezika. Zagreb 1978.

1168. Katičić Radoslav, August Šenoa i hrvatski književni jezik, Forum XXI, 1—3, knj. XLIII (1982) 5—33.

1169. Kessler Wolfgang, Društvena podloga upotrebe hrvatskog kajkavskog jezika u prvoj polovici XIX stoljeća, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 217—222.

1170. Krajačić Tomislav, Kalajeva jezička politika u Bosni i Hercegovini, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 165—177.

Резиме на француском.

1171. Kuna Herta, Jezik štampe u Bosni i Hercegovini do 1918. god., Радови Одељења за језик Института за језик и књижевност у Сарајеву, књ. VIII, (1981, Сарајево) 9—134.

Поговор на њемачком.

1172. Kuna Herta, Lingvistička problematika Divkovićevoг književnog stvaralaštva, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 25—39.

Резиме на енглеском.

1173. Kuna Herta, Štokavsko-kajkavska interferencija u „pjesmama na narodnu“ (dijačke junačke) Frane Krste Frankopana, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 223—236.

1174. Lašvanin Nikola, Ljetopis, priredio dr fra Ignacije Gavran, „Veselin Masleša“ (1981, Sarajevo) 306.

В. бр. 1175.

1175. Letić Branko, Fra Nikola Lašvanin, Ljetopis, „Veselin Masleča”, Sarajevo, 1981, Biblioteka „Kulturno nasljeđe”, str. 306 + 1, Godišnjak Odjeljenja za književnost Instituta za jezik i književnost u Sarajevu, knj. XI (1982, Sarajevo) 327–330.

Приказ.

1176. Lisac Josip, Josip Vočina: „Jezično povijesne rasprave”, Zagreb, 1979, Dometi XIV, 12 (1981, Rijeka) 116–121.

1177. Маројевић Радмило, в. бр. 531, 534.

1178. Маројевић Р., О придевским облицима *нејаче, нејачему* у језику владике Данила, ЗбМСФЛ XXV/2 (1982) 140–141.

В. бр. 1182.

1179. Маројевић др Радмило, Посесивни придеви типа *синовити* у компаративно-историјској перспективи, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 43–47.

Резиме на руском.

1180. Миловић Миливоје, Нека питања језика у дјелима фра Матије Дивковића, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 95–114.

Резиме на руском.

1181. Милинчевић Vaso, Priznanje srpskih studenata u Berlinu 1852. Т. V. Jakob Talvj i osvrt na delo J. Ristića: Die neuere Literatur der Serben, КИ XIV. св. 55 (1982, Београд) 437–444.

Резиме на немачком.

1182. Младеновић А., Напомена о придеву *нејач* у језику владике Данила, ЗбМСФЛ XXV/2 (1982) 141.

В. бр. 1178.

1183. Младеновић др Александар, Неке славеносрпске особине у језику Јована Стерије Поповића (на материјалу дела „Роман без романа”), НССУВД 11/1 (1982, Београд) 47–52.

Резиме на руском.

1184. Младеновић Александар, О вокалском систему пиротског говора друге половине XVIII века, Пиротски зборник 8–9 (1979) 271–278.

Резиме на руском.

1185. Младеновић Александар, О неким питањима примања и измене руско-словенског језика код Срба, ЗбМСФЛ XXV/2 (1982) 47–81.

Резиме на руском.

1186. Младеновић Александар, Славеносрпски елементи у језику дела „Роман без романа” Јована Стерије Поповића, ЗбМСФЛ XXV/1 (1982) 121–140.

Резиме на енглеском.

1187. Могуш Milan, О графемско-фонетским односима у Дивковићевим Besjedama, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 49–54.

Резиме на енглеском.

1188. Nazor Anica, Divkovićeve djela u glagoljskim rukopisima 17. i 18. stoljeća, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 163–173.

Резиме на енглеском.

1189. Ничев др Боян, Проблеми Стеријине поезике, НССУВД 11/1 (1982, Београд) 265—270.

1190. Новаковић-Стефановић Невенка, Морфолошке особине листа „Босна“, Радови Одељења за језик Института за језик и књижевност у Сарајеву, књ. VIII (1981, Сарајево), 269—282.
Резиме на енглеском.

1191. Ного Љиљана, О језику „Sarajevskog cvjetnika“, Трећи програм Radio-Sarajeva, XI, 37 (1982, Sarajevo) 536—552.

1192. Ного Љиљана, Фонетске, лексичке и морфолошке особине „Сарајевског цвјетника“, Радови Одељења за језик Института за језик и књижевност у Сарајеву, књ. VIII (1981, Сарајево) 135—241.
Резиме на енглеском.

1193. Nyomárkay István, Неке језичке карактеристике kajkavskog rukopisa iz početka XIX stoljeća, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 265—267.

1194. Окука Милош, О неким изворима Скерлићеве анкете о јужном или источном наречју, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 179—184.
Резиме на француском.

1195. Остојић Бранислав, Неке синтаксичке особине језика Марка Миљанова, во: X конгрес на Сојузот . . . , 71.

1196. Auty Robert, Kajkavski književni jezik u svjetlu jezičnoga preporoda kod Slavena, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 19—21.

1197. Pederin Ivan, Dalmatinski fiziokratski pisci u XVIII st. o uporabi hrvatskog jezika, Jezik 30, br. 2 (prosinac 1982, Zagreb) 48—51.
Резиме на енглеском.

1198. Петровић Драгољуб, Напомене о језику Марка Миљанова, ЗБМСФ.Т XXV/2 (1982) 91—98.
Резиме на руском.

1199. Petrović Ivanka, „Sto čudesa“ Matije Divkovića u kontekstu zapadnoevropske i hrvatskoglagoljske književnosti, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 175—206.
Резиме на француском.

1200. Пецо др Асим, Јурај Крижанић као реформатор ћирилице, НССУВД 11/2 (1982, Београд) 17—25.
Резиме на немачком.

1201. Поповић Миодраг, Јота, Рад (1981, Београд) 150.
В. бр. 1136.

1202. Putanec Valentin, Jezik „Dekretuma“ (1574) Ivana Pergošića, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 269—277.

1203. Ristić J., в. бр. 1181.

1204. Ром Бранислава, О језику у различитим издањима „Совјети здравог разума“ Доситеја Обрадовића, Прил. ФФНС 18 (1982) 87—97.

1205. Симић Радоје, Вук Караџић и реформа књижевног језика код Срба, Споне XIII, 4 (1981) 35—64.

1206. Simić Radoje, Neka načela logičke interpunkcije у pravopisima srpskohrvatskog jezika до I svetskog rata, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 185—193.
Резиме на њемачком.

1207. Simić Radoje, Uz jedan redak jubilej: prva parlamentarna debata о zajedničkom jeziku Srba i Hrvata u Hrvatskom saboru 1861, 32. jugoslavenski seminar za strane slaviste (1981) str. 139—144.

1208. Sović Ivan, Aorist i imprefekt у Šenoinu jeziku, Jezik 29, br. 4 (travanj 1982, j Zagreb) 104—109.
Rezime na engleskom.

1209. Sović Ivan, Utjecaj srpske književnosti na jezik Janka Leskovara, во: X конгрес на Сојузот . . . , 94.

1210. Сокал Драгутин, Германизми у дјелима Петра Кочића, Путеви XXVIII, 3 (1982) 73—94.

1211. Станојчић др Живојин, в. бр. 1151.

1212. Суботић Јелисавета, О неким филолошким питањима у Црној Гори с краја XIX вијека, Зборник радова професора и сарадника Наставничког факултета 5—6 (1982, Никшић) 71—79.
Резиме на руском.

1213. Суботић мр Љиљана, Партиципи у функцији термина у књижевном језику Јована Ст. Поповића, НССУВД 11/1 (1982, Београд) 61—67.
Резиме на француском.

1214. Talvj Jakob V. T., в. бр. 1181.

1215. Танасић Срето, Неке синтаксичке особине листа „Босна“, Радови Одјељења за језик Института за језик и књижевност у Сарајеву, књ. VIII(1981, Сарајево), 283—298.
Резиме на њемачком.

1216. Трифуновић Ђорђе, Стара српска књижевност-основс-(IV), Вавилонска кула и схватање језика у старој српској књижевности, КИ XIV, св. 56 (1982, Београд) 621—642.

1217. Флора др Раду, Кир Јања и Стеријини језички „цинцаризми“, НССУВД 11/1 (1982, Београд) 13—37.

1218. Hadrovics László, Štefan Zagrebec kajkavski umjetnik kompozicije i stila, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 169—179.

1219. Хаџимељић Јасна, Језичке особине листа „Босна“ (Уводне напомене), Радови Одјељења за језик Института за језик и књижевност у Сарајеву, књ. VIII (1981, Сарајево) 243—256.

1220. Хаџимељић Јасна, Лексичке особине листа „Босна“, Радови Одјељења за језик Института за језик и књижевност у Сарајеву, књ. VIII (1981, Сарајево), 299—307.
Резиме на њемачком.

1221. Heres Tomislav, Poljički spomenici i neka pitanja podrijetla i razvitka glagoljskoga pisma, Marulić XV, br. 1 (siječanj-veljača 1982, Zagreb) 49—57.

1222. Herrity dr Peter, Jezik у Sterijinih komedijama, НССУВД 11/1 (1982, Београд) 5—11.

Резиме на енглеском.

1223. Чедић Ибрахим, Фонетске особине листа „Босна“, Радови Одјељења за језик Института за језик и књижевност у Сарајеву, књ. VIII, (1981, Сарајево), 257—267.

Резиме на њемачком.

1224. Čelić Džemal, Pisana riječ u Bosni i Hercegovini, Odjek XXXV, 18 (1982, Сарајево) 14—15.

Приказ.

1225. Šojat Antun, O nekim problemima transkripcije starih kajkavskih tekstova, HDZ 6, JAZU (1982, Zagreb) 283—292.

1226. Steininger dr Wolfgang, Неколико примедби о односу између лексичке површинске структуре и парадигматско-семантичке дубинске структуре у песми „Гробље“ Ј. Ст. Поповића, НССУВД 11/1 (1982, Београд) 53—59.

Резиме на њемачком.

е) Стил

1227. Anić Vladimir, Naš jezik i Krleža, Književni jezik i jezik književnosti, ZR XXXI, br. 4 (srpanj-kolovoz 1982, Zadar) 269—272.

1228. Bosto Sulejman, Struktura metaforičkog diskursa, Odjek XXXV, 12 (1982, Сарајево) 20.

Приказ књиге Paula Ricoeura *Živa metafora*.

1229. Vince Zlatko, August Šenoa — jezični arbitar, Jezik 29, br. 4 (travanj 1982, Zagreb) 97—104.

Rezime na engleskom.

1230. Vukomanović Slavko, Pesnik i jezik, Odjek XXXV, 5 (1982, Сарајево) 12 i 13.

О дјелу Оскара Давича.

1231. Vuletić Branko, Pokušaj definiranja umjetničkog krika uz jedan Krležin primjer (Uvodni dio jednog dužeg teksta), Jezik 29, br. 5 (lipanj 1982, Zagreb) 129—133.

Rezime na engleskom.

1232. Glibanović-Vajzović Hanka, в. бр. 1156.

1233. Дабић Богдан Ј., в. бр. 1157.

1234. Kalenić Vatroslav, Leksematska razina umjetničkog djela. SR XXX (1982) št. 3 str. 267—277.

1235. Лукић Д. Радомир, Језик у праву, АПНЈК, 99—103.

1236. Milićević Blažo, Misao-riječ-slika u prozi Ive Andrića, КњЈ XXIX, св. 1 (1982, Београд) 30—37.

1237. Милојевић Смиљана, Употреба жаргонизма у књижевном тексту, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 35—36.

1238. Moguš Milan, Listajući kompjutorsku konkordaciju Krležinih „Balada”, *IDZ* 6, *JAZU* (1982, Zagreb) 253—256.

1239. Mojsinović Маја, Poetska funkcija jezika i književnosti realizma jugoslovenskih naroda, во: X конгрес на Сојузот . . . , 66—67.

1240. Мусић др Срђан, Романске посуђенице у функцији стила код писца београдског круга (Бећковић, Ковач, Радуловић), *НССУВД* 11/2 (1982, Београд) 187—197.

Резиме на италијанском.

1241. Ricoeur Paul, в. бр. 1228.

1242. Samardžija Marko, Osnovne značajke Kozarčaninove prozne rečenice, *Језик* 29, бр. 4 (travanj 1982, Zagreb) 109—124.

1243. Tomanović Vaso, O stilističkim sredstvima u jeziku, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VII (1982) 1, (93)—103.

Резиме на руском.

1244. Hadrovics dr László, Stilска функција мађарских елемената у Стеријином језику, *НССУВД* 11/1 (1982, Београд) 39—46.

1245. Hercigonja Eduard, Ogledi iz stiletike Divkovićevih Besjeda, Зборник радова о Матији Дивковићу, Одјељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 55—82.

Резиме на њемачком.

ж) Метрика

1246. Bekman dr Tom, Беленике о версификацији српске модерне, *НССУВД* 11/1 (1982, Београд) 265—276.

Резиме на енглеском.

1247. Kravar Miroslav, Klasična metrika u pjesništvu jugoslovenskih naroda, 32. југословенски семинар за стране слависте (1981) стр. 5—25.

1248. Kravar Miroslav, Oko „pseudokvantitativnoga” stiha u hrvatskoj klasičkoj metrici, *UR XXVI*, бр. 1—2 (siječanj-lipanj 1982, Zagreb) 147—155.

Rezime na njemačkom.

1249. Melvinger Jasna, Prozodijske duljine u stihovima Dragutina Tadijanovića, *Језик* 30, бр. 2 (prosinac 1982, Zagreb) 33—40.

Rezime na francuskom.

1250. Petrović Svetozar, Opkoračenje u srpskohrvatskom stihu: postojana podloga, *Godišnjak Odeljenja za književnost Instituta za jezik i književnost u Sarajevu*, knj. XI (1982, Sarajevo) 9—20.

Резиме на енглеском.

1251. Pretnar Tone, Slamnigova knjiga o naravi, zgodovini in kulturi določenosti hrvaškega verzneга oblikovanja. *SR XXX* (1982) št. 1 str. 111—118.

Ocena: Ivan Slamnig, Hrvatska verzifikacija. Narav, povijest, veze. Zagreb 1981.

1252. **Slamnig Ivan**, в. бр. 1251.

1253. **Стефановић мр Мирјана**, Ритмичка основа краткога стиха Јована Стерије Поповића, НССУВД 11/1 (1982, Београд) 119—125.
Резиме на француском.

1254. **Šonje Šimun**, Pogled na metričko-ritmičku liniju heksametra u prepjevu *Davidijade* Marka Marulića, Могућности XXIX, br. 6—7 (lipanj-srpanj 1982, Split) 603—612.

з) Методика наставе књижевног језика

1255. **Babić Stjepan**, Učenje književnojezičkog naglasaka, SMNHSJ VII, br. 4 (1982, Zagreb) 225—230.

1256. **Васић Смиљка**, **Кнафлич Владислава**, Језичка култура у школи, АПНЈК, 129—132.

1257. **Вукмановић Станка**, Неки утицаји на језик ученика основне школе, Гласник Одјељења умјетности 4, ЦАНУ (1982, Титоград) 199—201.
Резиме на енглеском.

1258. **Дешић Милорад**, О настави српскохрватског језика, АПНЈК, 153—155.

1259. **Дешић Милорад**, Остваривање програма језика у дијалекатским и национално мјешовитим срединама, КњЈ XXIX св. 2 (1982, Београд) 137—145.

1260. **Кнафлич Владислава**, в. бр. 1256.

1261. **Krile Ivo**, Tragom transformacijskog modeliranja rečeničnih sadržaja, SMNHSJ VII, br. 4 (1982, Zagreb) 231—237.
Rezime na engleskom.

1262. **Minović Milivoje**, Naš jezik, Udžbenik srpskohrvatskog ili hrvatskosrpskog jezika za II razred škola srednjeg usmjerenog obrazovanja, Svjetlost (1982, Sarajevo) 142 + 36.

1263. **Minović Milivoje**, Naš jezik, Udžbenik srpskohrvatskog ili hrvatskosrpskog jezika za VIII razred osnovne škole, 8. adaptirano izdanje, Svjetlost (1982, Sarajevo) 110.

1264. **Minović Milivoje**, Naš jezik, Udžbenik srpskohrvatskog ili hrvatskosrpskog jezika za V razred osnovne škole, Svjetlost (1982, Sarajevo) 118.

1265. **Minović Milivoje**, Naš jezik, Udžbenik srpskohrvatskog ili hrvatskosrpskog jezika za I razred srednjeg usmjerenog obrazovanja, Svjetlost (1982, Sarajevo) 102 + 34.

1266. **Миновић Миливоје**, Осавремењивање школске наставе српскохрватског језика, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 205—213.

1267. **Minović Milivoje**, Hrvatskosrpski jezik (IV) za studente pedagoških akademija: sa dodatkom o makedonskom i slovenačkom jeziku, „Svjetlost” (1982, Sarajevo) 190.

1268. **Mladenov Marin**, Stilistika i gramatika u školi, КњЈ XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 283—290.
Резиме на немачком.

- 1269. Nikolić Milija**, в. бр. 1270, 1272.
- 1270. Николовски Атанас**, Читателот како соработник, Milija Nikolić, U svetu znakova, studije i predavanja iz metodike nastave srpskohrvatskog jezika i književnosti. Radnički univerzitet „Radivoj Čirpanov“, Novi Sad 1980, ЛЗБ XXIX (1982) 3, 116—119.
Приказ.
В. бр. 1272.
- 1271. Nosić Mato**, O nekim vidovima nastave glagolskih priloga, SMNHSJ VII, br. 4 (1982, Zagreb) 204—209.
Rezime njemačkom.
- 1272. Pešut S. Petar**, Nikolićeve studije iz metodike (Milija Nikolić: U svetu znakova, studije i predavanja iz metodike nastave srpskohrvatskog jezika i književnosti, Radnički univerzitet „Radivoj Čirpanov“, Novi Sad, 1980), КњЈ XXIX, св. 3—4 (1982, Београд) 389—392.
Приказ.
В. бр. 1270.
- 1273. Težak Stjepko**, Suodnosi standardnog jezika i nestandardnih idioma u nastavi hrvatskog ili srpskog jezika, во: X конгрес на Сојузот . . . , 98.
- 1274. Šimundić Mate**, Hrvatski ili srpski jezik. (Skripta) 2. (nespremenjena) izd. Maribor, Pedagoška akademija, 1982, 470 str. 8°.
- 1275. Šipka Milan**, Mnemotehnika u nastavi gramatike, во: X конгрес на Сојузот . . . , 117.

и) Терминологија

- 1276. Batušić Nikola**, Kajkavska kazališna terminologija, HDZ 6, JAZU (1982, 59—68.
- 1277. Vidović Radovan**, Povijest rada na sakupljanju i obradi naše pomorske terminologije (od početka do drugoga svjetskog rata), Mogućnosti XXIX, br. 8—9—10 (kolovoz-rujan-listopad 1982, Split) 770—803.
- 1278. Vrkljan Zvonimir**, 100 godina prvog hrvatskog tehničkog rječnika, Čovjek i prostor XXIX, 3—4 (1982) 11.
- 1279. Vrkljan Zvonimir**, Uz 100. obljetnicu prvog hrvatskog tehničkog rječnika, Jezik 29, br. 5 (lipanj 1982, Zagreb) 133—139.
Rezime na engleskom.
- 1280. Vuković Gordana**, Neki sociolingvistički aspekti proučavanja terminologija, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 381—383.
Резиме на енглеском.
- 1281. Gilić Stanislav**, Mali planinarski terminološki rječnik, 2. izd., Općinski planinarski savez (1979, Rijeka) 48.
- 1282. Денкић Милорад**, Нека питања научних терминологија у речнику САНУ, 31. југословенски семинар за стране слависте (1980) стр. 35—39.

1283. **Kalmeta Ratimir**, Znanstveni nazivi za 21. ožujka i 23. rujna, Jezik 30, br. 1 (listopad 1982, Zagreb) 8--11.
Rezime na engleskom.
1284. **Мелвингер Јасна**, О називљу трансформацијске творбене граматике у хрватској лингвистици, Књижевни језик XI, 3 (1982, Сарајево) 127—131.
Резиме на француском.
1285. **Папћ Вељко**, О усаглашавању ставова и принципа рада на стварању стручне терминологије у Југославији, Преводац I, 1 (1982, Београд) 44—48.
Резиме на енглеском.
1286. **Perić Aleksandar**, О критеријумима избора термина страног порекла у наuci и техници, FP vol. 20, sv. 1--4 (1982, Београд) 127--130.
1287. **Пешикан Митар**, Подсетник за домаће речи, АПНЈК, 331—332.
1288. **Pranjковић Ivo**, Obnova organiziranoga terminološkog rada, Jezik 29, br. 3 (вељача 1982, Zagreb) 93—96.
Rubrika „Vijesti”.
1289. **Raguž Dragutin**, *Boja* i njezine izvedenice u terminologiji, Jezik 30, br. 1 (listopad 1982, Zagreb) 1—7.
Rezime na engleskom.
1290. **Simić Radoje**, Na počecima srpskohrvatske terminologije, Savetovanje Strani jezik struke u teoriji i praksi (1981).
1291. **Solar Milivoj**, Jezik proučavanja književnosti, Odjek XXXV, 13—14 (1982, Сарајево) 14—16.
1292. **Stančić Ljiljana**, Pokušaji ujednačavanja hrvatskosrpske/srpskohrvatske lingvističke terminologije u XX stoljeću, Radovi Odjeljenja za jezik Instituta za jezik i književnost u Сарајеву, knj. IX (1982, Сарајево).
Резиме на енглеском.
1293. **Šimundić Mate**, Gramatičko nazivlje u Gazofilaciju Ivana Belostenca, HDZ 6, (1982, Zagreb) 279—282.

ј) Народне умотворине (текстови, тумачења, итд.)

1294. **Андрић Радомир**, в. бр. 1310.
1295. **Ђурић Милан**, в. бр. 1296.
1296. **Zagonetaštvo varaždinskog kraja**, Milan Đurić, Boris Nezansky, Enigmatsko udruženje Cvor (1981, Bjelovar) 123.
1297. **Златановић др Момчило**, Народно песништво Јужне Србије, Народни музеј Врање, Пос. изд. 7 (1982) 318.
1298. **Зуковић Љубомир**, в. бр. 1312.
1299. **Јанјić Јован**, в. бр. 1313.

1300. **Junačke narodne pjesme**, priredio Tvrtko Čubelić, 16. izd., Školska knjiga (1982, Zagreb) 143.

1301. **Караџић Вук Стефановић**, Избор из дела, извор, предговор и приређивање Васо Милинчевић, 2. изд., „Просвета“, „Нолит“, Завод за уџбенике и наставна средства (1982, Београд) 277.

1302. **Кнежевић Милан Б.**, в. бр. 1319.

1303. **Крнјевић Hatidža**, в. бр. 1313.

1304. **Лакићевић Драган**, в. бр. 1315, 1322.

1305. **Марковић др Радул**, Разгранато дрво: наше народне пословице и изреке, Културни центар Горњи Милановац (1982) 137.

1306. **Mijušković Milisav**, Zagonetke, brzalice, pitalice, Delta press (1981, Beograd) 140.

1307. **Милинчевић Васо**, в. бр. 1301.

1308. **Morović Hrvoje**, Nekoliko narodnih pjesama iz rukopisne ostavštine I. uke Jelića, ČR X, br. 1-2 (1982, Split) 57-79.

1309. **Мудраци и делије: избор народних умотворина**, приредио Томислав Цветковић, Завод за издавање уџбеника Нови Сад (1982) 47.

1310. **Народ пева Титу**, приредили Радомир Андрић, Љубивоје Ршумовић, Завод за уџбенике и наставна средства (1982, Београд) 167.

1311. **Narodne lirske pesme**, priredio Jovan Janjić, Dečje novine (1982, Gornji Milanovac) 89.

1312. **Народне пјесме епске, лирске и епско-лирске**, приредио Љубомир Зукловић, „Свјетлост“ (1982, Сарајево) 326.

1313. **Narodne pjesme: lirske, lirsko-epske, epske**, priredila i predgovor napisala Hatidža Krnjević, 3. izd., „Veselin Masleša“ (1982, Sarajevo) 454.

1314. **Народна поезија**, избор и поговор Радмила Пешић, 5. изд., „Нолит“, „Просвета“, Завод за уџбенике и наставна средства (1982, Београд) 139.

1315. **Народне приче о животњјама**, изабрао и приредио Драган Лакићевић, „Рад“ (1982, Београд) 119.

1316. **Nezansky Boris**, в. бр. 1296.

1317. **Неко је преварен, надмурден, пасамарен: збирка народних хумора моравичког краја**, Урош Ђурчић, 1. изд., Културни центар Ивањица (1981) 30.

1318. **Пешић Радмила**, в. бр. 1314.

1319. **Преља на месецу: нови записи народних умотворина**, Милан Б. Кнежевић, Народна књига, Београдски издавачко-графички завод (1981, Београд) 92.

1320. **Rudan Ive**, Usmeno narodno stvaralaštvo Lupoglava i okolice, Istra 20 br. 1-2 (1982, Pula) 86-95.

1321. Ршумовић Љубивоје, в. бр. 1310.
1322. Српске народне бајке, изабрао и приредио Драган Лакићевић, Рад (1982, Београд) 403.
1323. Теžак Stjerkо, в. бр. 1329.
1324. Ђурчић Урош, в. бр. 1317.
1325. Цветковић Томислав, в. бр. 1309.
1326. Црногорске партизанске тужбалице, скупио и приредио Вукоман Џаковић, „Побједа“ (1981, Титоград) 79.
1327. Ćubelić Tvrtko, в. бр. 1300.
1328. Џаковић Вукоман, в. бр. 1326.
1329. Šaljive narodne priповjetke, priредио Stjepko Težak, 14. izd., Školska knjiga (1982, Zagreb) 103.

IX. Македонски језик

а) Филологија

1330. Аргировски Мито, в. бр. 816.
1331. Атанасов Петар, Влијанието на македонскиот јазик врз магленороманскиот, во: Конференција Јазичните контакти . . . , 7.
1332. Бицевска Кита, Деминутивни образувања кај именките во говорот на селото Горно Пожарско, во: X конгрес на Сојузот . . . , 9.
1333. Велковска Снежана, За еден фразеологизам во нашиот јазик, ЛЗБ XXIX (1982) 2, 110—112.
Јазичен потсетник.
1334. Влакчев, Т., Р. Николов, К. Дохчев, В. Прилепчацки, Г. Глигоров, Кузман Шалкарев прв македонски медицински лексикограф, во: XI конгрес на лекарите на СРМ. Зборник на трудови II, Струга, 1982, 1128—1130.
1335. Гавенда Ељзбјета, Неколку забелешки за граматичкиот род кај именките од типот пепел и сиже во македонскиот јазик, ЛЗБ XXIX (1982) 5, 9—15.
1336. Глигоров Г., в. бр. 1334.
1337. Десподова Вангелија, Лексичкото и семантичкото влијание на грчкиот јазик во македонските библиски ракописи, во: X конгрес на Сојузот . . . , 27.
1338. Димитровски Тодор, в. бр. 1362.
1339. Димитровски Тодор, За синтагмата Браќа(та) Миладиновци, ЛЗБ XXIX (1982) 2, 105—108.
Јазичен потсетник.

1340. **Димитровски Тодор**, Кон карактеристиките на македонскиот писмен јазик во XIX век (со оглед на неговата културна лексика), ЛЗБ ХХIX (1982) 1, 3—10.
1341. **Димитровски Тодор**, Неки актуелни задачи македонске лексикографије, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 65—68.
1342. **Димитровски Тодор**, Некои карактеристики на македонскиот писмен јазик во XIX век, во: XV семинар . . . , стр. (107)—113.
1343. **Димитровски Тодор**, Од Пејчиновиќ до Рацин. Јазични и литературноисториски прилози.-Скопје: Култура, 1982, 342, 8°. (Современа општествена мисла. Содржина: Нашиот писмен јазик во XIX век; Миладиновиќ; Приличев: Мисирков; Рацин; Неделковски; Регистри.
1344. **Димитровски Тодор**, Описна и односна придавка од лексемата интерес, ЛЗБ ХХIX (1982) 1, 93—96.
Јазичен потсетник.
1345. **Дохчев К.**, в. бр. 1334.
1346. **Дрвошанов Васил**, Глаголи со значење „зборува“ во македонските говори, во: X конгрес на Сојузот . . . , 28.
1347. **Дрвошанов Васил**, Клепка, ЛЗБ ХХIX (1982) 6, 114—115.
Јазичен потсетник.
1348. **Дрвошанов Васил**, Меѓудијалектниот контакт одразен во фолклорот на кајларското село Палор (Егејска Македонија), МФ XIII (1980/82) 26, 157—162.
1349. **Здравковски Александар**, Меѓусебните контакти на македонскиот јазик и јазиците на народите и народностите во наставниот процес во СР Македонија, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 19—20.
1350. **Златевска Снежана**, Зачувувањето на мајчиниот јазик кај нашите сонародници во англиското говорно подрачје, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 21.
1351. **Иванова Олга**, Чешко-македонски разговорник, Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“ — Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1982, 99, 16°.
1352. **Илиевски Петар**, Традиција и иновации во јазикот на книжевните споменици од Македонија во турскиот период, во: XV семинар . . . , стр. (163)—176.
1353. **Јашар-Настева Оливера**, За функцијата на боите во јазикот на современата македонска поезија, SLP-J (1982) 2, (125)—131.
Резиме на полски.
1354. **Јашар-Настева Оливера**, Кануннамето од Битола и неговите јазични особености, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VII (1982), 1, (71)—91.
Резиме на англиски.
1355. **Јашар-Настева Оливера**, Пројави на диглосија и билингвизам во СР Македонија, Пристг. пред., прил. и библ. МАНУ (1982) VI, 139—153.
Резиме на француски.

1356. Јашар-Настева Оливера, Хроматската терминологија во современата македонската поезија, во: XV семинар . . . , стр. (43)—61.
Резиме на француски.

1357. Јорданоски Јордан, Аграматизмот при усвојувањето на јазичната мисла во македонскиот јазик, во: Конференција Јазичните контакти . . . , 24—25.

1358. Каранфиловски Максим, в. бр. 1399 и 1400.

1359. Киш Маријана, Несловенските лексички елементи во македонскиот лингвистички ареал, во: Конференција Јазичните контакти . . . , 27—28.

1360. Kiš Marijana, Poseban slučaj uticaja srpskohrvatskog na makedonski jezik novinara, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4 · 5 (1980 · 1981) 349—351.
Резиме на англиском.

1361. Конески Блаже, в. бр. 1417.

1362. Конески Блаже, Јазични белешки за зборникот на Миладиновици, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VII (1982) 1, (5)—19.
Резиме на англиски.

1363. Конески Блаже, Јазични белешки за приказните од Солунско од збирката на Верковиќ, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VII (1982) 1, (21)—35.
Резиме на англиски.

1364. Конески Блаже, Факторот на времето во јазичните промени, SLP-J (1982) 2, (23)—27.
Резиме на полски.

За акцентниот систем на македонскиот литературен јазик.

1365. Конески Блаже, Тодор Димитровски, Трајко Стаматовски, За македонскиот јазик, МЈ XXX (1979/82) (5)—17.
За македонскиот јазик. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“—Скопје. Посебни издања, кн. 11, 1978, стр. 5—18.
В. бр. 1405.

1366. Конески Кирил, За односот на глаголските конструкции со „ке“ и можниот начин, во: XV семинар . . . , стр. (63)—71.

1367. Коробар-Белчева Марија, Еднокомпонентните антропоними од придавски и именски основи во македонскиот јазик, во: X конгрес на Сојузот . . . , 45—46.

1368. Коруџин Благоја, Лексичките заемки во македонскиот јазик во врска со некои екстралингвистички фактори, ЛЗБ XXIX (1982) 4, 3—12.

1369. Коруџин Благоја, Развојот на литературнојазичните норми и кодификацијата, во: X конгрес на Сојузот . . . , 47—48.

1370. Коруџин Благоја, Редувањето на вокалите е : о во коренот од аспектот на денешното зборообразување (Кон зборообразувањето во македонскиот литературен јазик), ЛЗБ XXIX (1982) 5, 117—124.
Јазичен потсетник.

- 1371. Корубин Благоја**, Улогата на преводот во почетниот развој на македонската литературнојазична лексика, во: XV семинар . . . , стр. (151)—162.
- 1372. Кратески Глигор**, За појавата и распространувањето на додатните имиња и прекарите меѓу македонските Словени, посебно во Прилепско и Прилеп, ЛЗБ ХХИХ (1982) 1, 23—32.
Прилог: Прекари во служба на семејни имиња и презимиња во Прилеп.
- 1373. Марков Б[орис]**, Дериватите на наставката *-ица* во современиот македонски јазик, МЈ ХХХ (1979/82) (67)—86.
- 1374. Марков Борис**, Изразувањето на роднински врски во македонскиот јазик, во: XV семинар . . . , стр. (83)—93.
Резиме на руски.
- 1375. Марков Борис**, Именки со значењето носител на својство, ГЗБФилолФУС 5 (1979/1982), (17)—64.
Прилог кон македонската морфологија.
Резиме на руски.
- 1376. Марков Борис**, Турскиот фактор во одделни типови фразеологизми во македонскиот јазик, SLP-J (1982) 2, (133)—144.
Резиме на полски.
- 1377. Mindak Jolanta**, в. бр. 840.
- 1378. Миндак Јоланта**, Морфолошка номинализација на адјективниот предикат во македонскиот јазик, МЈ ХХХ (1979/82) (181)—193.
- 1379. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Бројни комиси, ЛЗБ ХХИХ (1982) 3, 108.
Јазичен потсетник.
- 1380. Минова-Ѓуркова Лилјана**, За некои случаи на редунација во македонскиот јазик, во: XV семинар . . . , стр. (73)—81.
- 1381. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Кратките заменски форми за индиректен објект и посвојните заменски придавки, ЛЗБ ХХИХ (1982) 2, 108—110.
Јазичен потсетник.
- 1382. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Насловите во весникот „Комунист“, ЛЗБ ХХИХ (1982) 2, 13—18.
За современиот македонски јазик.
- 1383. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Околу предлогот против, ЛЗБ ХХИХ (1982) 5, 124—126.
Јазичен потсетник.
- 1384. Минова-Ѓуркова Лилјана**, Релативизираната именска фраза во македонскиот литературен јазик, SLP-J (1982) 2, (157)—169.
Резиме на полски.

1386. Мияовски Мито, Факторот на јазичниот контакт во формирањето на македонскиот лексички фонд, во: X конгрес на Сојузот . . . , 63.

1387. Миркуловска Бистрица, Прозодиските карактеристики на македонскиот јазик и поетската традиција, ГЗБФилолФУС 5 (1979/1982), [65]—77.
Резиме на руски.

1388. Митева Димка, Изразување на партикуларизацијата од типот трева — тревка и сл. во нашиот јазик, ЛЗБ ХХІХ (1982) 1, 96—98.
Јазичен потсетник.

1389. Митева Димка, Неутрализација на деминутивноста кај некои зборови од групата именки во македонскиот јазик, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд — Нови Сад) стр. 131—135.

1390. Митева Димка, Синтагмите од придавка и именка во Рациновите „Бели мутри“ и во народната поезија, во: 18. Рацинови средби, (429)—440.
Резиме на француски и руски.

1391. Митева Димка, Синтагмите од придавка и именка во Рациновите „Бели мутри“ и во народната поезија, ЛЗБ ХХІХ (1982) 6, 11—24.
Прилог кон македонската стилистика.

1392. Мошин Владимир, Новгородски листићи — остатак македонског царског еванђеља, посланог у Русију 991. године, во: X конгрес на Сојузот, 67.

1393. Најческа-Сидировска Марија, Македонските зависно-сложени реченици со сврзниците *шака ишо*, *шака, ишо (да)*, *шолку ишо*, *шолку, ишо (да)*, и нивните соодветства во рускиот јазик, во: X конгрес на Сојузот . . . , 68.

1394. Николов Р., в. бр. 1334.

1395. Николовски Славе, Улогата на македонските гласила во иселеништвото, во: Конференција Јазичките контакти . . . , 43—44.

1396. Novšak France, в. бр. 1564.

1397. Паноска Ружа, За јазикот во поезијата на Блаже Конески, SLP-J (1982) 2, (187)—191.
Резиме на полски.

1398. Паноска Ружа, За основните функции на македонскиот литературен јазик, во: XV семинар . . . , стр. (141)—150.
Резиме на македонски.

1399. Паноска Ружа, Александар Цукески, Максим Каранфиловски, Македонско-полски речник кон прирачникот Македонски јазик за странци — почетен курс — Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“ — Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1982, 98, 8°.

1400. Паноска Ружа, Александар Цукески, Максим Каранфиловски, Македонско-руски речник кон прирачникот Македонски јазик за странци—почетен курс — Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“ — Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1982, 98, 8°.

1401. Полеваковиќ Харалампие, Некои лексички маргиналии на Григор Прличев сторени на „Греческо-рускиот словарь...“ Москва 1848, I-II, SLP-J (1982) 2, (151)—154.

Резиме на полски.

1402. Поп-Атанасов Ѓорѓи, Графиско предавање *k* и *i* во ракописните текстови на македонски народен говор од XVII и XIX век, во: X конгрес на Сојузот, 77—78.

1403. Поп-Атанасов Ѓорѓи, За некои промени во говорот на с. Елешница, Разлошко по 1912 год., ЛЗБ ХХИХ (1982) 1, 41—48.

Прилог кон македонската дијалектологија.

1404. Поп-Атанасова Стоја, Ракописен текст на мијачки говор од последната третина на 19 век, ЛЗБ ХХИХ (1982) 6, 47—53.

Прилог кон македонската дијалектологија.

1405. Por la makedona lingvo. (Redakcia komitato: Todor Dimitrovski, Blaže Koneski, Trajko Stomatovski. Tradukis al esperanto: Nikola Rašić. Eldonis: Internacia Kultura Servo); Instituto por Makedona Lingvo — „Krstе Misirkov“ — Скопје, 1982, 80 + /11/ стр., 8°.

Превод на „За македонскиот јазик“, Скопје, 1978, со поговор од Далибор Брозвиќ.

В. бр. 1365.

1406. I научна дискусија. (Охрид, 27—28. август 1974). Редакција: Божидар Видоески, Трајко Стаматоски и Томе Саздов. — Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“ — Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1982, 132 стр., 8°.

Зборник реферати на тема: Јазичните сојузи со посебен оглед спрема местото на македонскиот јазик во Балканската јазична средина.

1407. Предавања на XV семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје и Охрид, 5. VIII — 25. VIII 1982. (За издавачот: Томе Саздов). Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“ — Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1982, 369, 8°.

Содржина: Македонски јазик. Македонска литература. Историја, историја на уметноста, архитектура, музика и државноправна историја на Македонија.

1408. Ретнаг Томе, в. бр. 1503.

1409. Прилепчански В., в. бр. 1334.

1410. Ристевски Стојан, Оживотворувањето на современиот македонски јазик во литературата (Блаже Ристовски: Македонскиот стих 1900—1944. Истражувања и материјали, I—II, Скопје, 1980), Раз ХХИВ (1982) 3, 195—200.

Приказ.

1411. Силјаноски Велко, За вокалниот систем на македонскиот јазик, МЈ ХХХ (1979/82) (113)—122.

1412. Силјаноски Велко, Глигор Крстески, Прекарите воопшто, личните прекари, прекарите во служба на семејни имиња и презимиња во Прилеп, ЛЗБ ХХИХ (1982) 1, 11—23.

Прилог кон македонската дијалектологија.

1413. Спасов Људмил, Поглед во јазикот. Скопје: Современост, 1982, 78 + /2/ стр., 8°. (Б-ка. „Современост“, кн. 75).

Зборник статии за македонскиот јазик објавени од 1972—1981 год.

- 1414. Стаматоски Трајко**, в. бр. 577, 1365.
- 1415. Стаматоски Трајко**, Дијалектите на тетовските говори, во: Тетово и Тетовско низ историјата, [399]—423.
- 1416. Стаматоски Трајко**, Македонски буквари во осумдесеттите години деветнаесеттиот век, во: Предавања на XV семинар . . . , стр. (15)—29.
- 1417. Стаматоски Трајко**, Научната дејност на проф. Блаже Конески, НСтв XXI, св. 81 (1982, Београд) 16—25.
- 1418. Стаматоски Трајко**, Пишаниот македонски збор во времето на Народно-ослободителната војна, ЛЗБ ХХИХ (1982) 3, 45—53.
- 1419. Стаматоски Трајко**, Прекарот во системот на именувањето кај Македонците, ЛЗБ ХХИХ (1982) 6, 3—10.
Реферат поднесен на Четвртата југословенска ономастичка конференција. Порторож, 14—17. X 1981.
- 1420. Стефанија Драги**, За некои стилистички посебности во современата македонска литература. Од македонската лингвистика (фоностилистика, графостилистика и морфостилистика), во: XV семинар . . . , стр. (115)—134.
Резиме на македонски.
- 1421. Тополињска Зузана**, Општославистички перспективи во изучувањето на македонската синтакса, МЈ ХХХ (1979/82) (20)—25.
Предавање одржано на Македонскиот симпозиум во Хале, ГДР 1975 год.
- 1422. Угринова-Скаловска Радмила**, За дијалектниот материјал во Трескавечкиот кодик, SLP-J (1982) 2, (43)—49.
За македонскиот книжевен споменик од 18. век.
Резиме на полски.
- 1423. Угринова-Скаловска Радмила**, Правописни одлики на црковнословенските ракописи од Македонија, во: XV семинар . . . , стр. (135)—140.
- 1424. Цветковски Живко**, За двојниот сврзник не само . . . туку и, ЛЗБ ХХИХ (1982) 4, 104—107.
Јазичен потсетник.
- 1425. Цветковски Живко**, За некои сврзнички допусни изрази во македонскиот јазик, ГЗБФилолФУС кн. 5 (1979/1982), стр. /135/—142.
Резиме на англиски.
- 1426. Чашуле Илија**, Глаголската именка во прозните текстови на Марко Цепенков и Кузман Шапкарев (магистерска работа). — Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“ — Филолошки факултет, 1982, 163 л.; 4°. Шاپирографско издание. Селектирана библиографија.
- 1427. Цукески Александар**, в. бр. 1399 и 1400.
- 1428. Цукески Александар**, Грузинец или Грузиец, ЛЗБ ХХИХ (1982) 3, 105—107.
Јазичен потсетник.
- 1429. Цукески Александар**, Необична употреба на зборот деманти, ЛЗБ ХХИХ (1982) 6, 111—114.
Јазичен потсетник.

- 1430. Цукевски Александар**, Тугите зборови во јазикот на Кочо Рацин, во: XV семинар . . . , стр. (95)—106.
- 1431. Цукески Александар**, Тугите зборови во Рациновите „Бели мугри“ и „Богомилите“, во: 18. Рацинови средби, стр. (441)—449.
Резиме на француски и руски.
- 1432. Шапкалиска Теодора**, Дијалектизми во прозата на писателите од Западна Македонија. Скопје: „Студентски збор“, 1982, 115 + /2/, 8°.
Индекс. Ексерцирани дела. Кратенки. Литература.
- 1433. Шапкалиска Теодора**, Јазикот во документите од НОВ од Гевгелско со посебен осврт на кратенките, во: Гевгелија и Гевгелиско во НОВ (април 1943 — мај 1945 год.) (Материјали од Симпозиумот одржан на 20, 21. и 22. XI 1980. во Стар Дојран). Гевгелија, 1982, стр. 813—822.
- 1434. Шапкарев Кузман**, в. бр. 1334.
- 1435. Шокларова-Љоровска Германија**, Зависносложените временски реченици со сврзникот кога во македонскиот литературен јазик, ЛЗБ ХХИХ (1982) 4, 25—40.
- 1436. Шокларова-Љоровска Германија**, Зависносложените временски реченици со сврзникот што во македонскиот литературен јазик, ЛЗБ ХХИХ (1982) 6, 37—46.
- 1437. Шокларова-Љоровска Германија**, Зависносложените временски реченици со сврзниците за непосредна претходност во македонскиот литературен јазик и нивните еквиваленти во полскиот литературен јазик, во: X конгрес на Сојузот . . . , 118—119.
- 1438. Шокларова-Љоровска Германија**, Значењето и употребата на предлогот кај во јазикот на македонската народна поезија, ЛЗБ ХХИХ (1982) 2, 25—31.

б) Фолклор

- 1439. Алушевски, Илија Хр.**, Залуде лудо полуде. Македонски народни песни. — Битола: Развиток, 1982, 189 /6/, 8°. (Народно творештво).
- 1440. Бицевски Трико**, Белешки за неколку партизански песни од егејскиот дел на Македонија, МФ ХП (1980/82) 26, 163—179.
Рефератот е прочитан на Симпозиумот „Гоцеви денови“ во Делчево во мај 1974 год.
- 1441. Јанушев Михаил**, в. бр. 1446.
- 1442. Конески Блаже**, Запишувачот на приказните од Солунско од збирката на Верковиќ, Прил. МАНУ Одд. за лингв. и лит. наука, VII (1982), 1, (37)—43.
Резиме на англиски.
- 1443. Крстовски Тихомир-Томе**, Распукала Шар-Плапина. Изворни народни песни од Тетово и Тетовско. (Песните ги собрал и забележал Тихомир Крстовски-Томе). Тетово: Изд. Центар за информирање и издавачка дејност „Полог“, 1982, 94 + /2/ стр., 8°.
Предговор Томе Момировски. Белешка за собирачот.

1444. Македонски народни хумористично сатирични песни Избор, редакција и забелешки Лазо Каровски. Музиколошка обработка Трпко Бицевски. Соработник Весна Матијашевиќ. — Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Македонска книга, 1982, 218 стр.; 8°. (Институт за фолклор „Марко Цепенков“. Македонско народно творештво. Народни песни, кн. 4).

1445. На тенка срма вижани. Народни умотворби од Пиринска Македонија. Приредил: Томе Саздов. — Скопје: Студентски збор, 1982, 331, 8°.

1446. Народни песни од село Блатец, Собрани од Михаил Јанушев. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1982, 109, 8°.

1447. Николџ Бранка, Македонске песни о Народноослободилачкој борби и револуцији, во: 18. Рацинови средби, стр. (351)—359.
Резиме на француски и руски.

1448. Попвасилева Александра, Македонски народни приказни за животни. Подготвил Танас Вражиновски, Институт за фолклор — Скопје, Македонско народно творештво, народни приказни, книга I. Скопје, 1977, МФ XIII (1980/82) 26, 183—184.

Приказ.

1449. Радически Науме, Македонска народна лирика. Приредил Томе Саздов. („Градина“, Ниш, 1981), КЖ XXVII (1982) 1—2, 48—49.
Приказ.

1450. Цепенков Марко К., Светот на приказните. Приредил Кирил Пенушлиски. Скопје, Мисла, 1982, стр. 666, 8°. Матица македонска, кн. 7.

X. Словеначки језик

a) Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka

1451. Bolje -- lepše -- pravilneje. Gozdarski vestnik XL (1982) št. 9 str. 389 št. 10 str. 450.

1452. Breznik Anton, Jezikoslovne razprave. Izbral in uredil Jože Toporišič. Ljubljana, Slovenska matica, 1982, 459 str. 8°.

Str. 5—24: Jože Toporišič, Delo Antona Breznika; str. 427—440: Jana Hafner in Stane Suhadolnik, Bibliografija Antona Breznika.

1453. Cencig Norbert, Drugi jezik. (Koroška in njena dva jezika.) Koroški koledar (1982) str. 157—163.

1454. Cimerman Ivan, Slovenščina v javni (iz)rabi. Glasnik (Žito) (1982) št. 2 str. 14.

1455. Dular Janez, Ob osnutku novega Slovenskega pravopisa. Naši razgledi XXXI (1982) št. 9 str. 264—266.

1456. Ferluga-Petronio Fedora, Problemi di interferenza linguistica: su un errore di sintassi slovena degli studenti sloveni bilingui. Linguistica XXII (1982) str. 171—189.
Povzetek v slovenščini.

- 1457. Gjurin Velemir**, Časopisnost Pavlihe. (Časopisne besedilne oblike kot humoristično stilizacijsko sredstvo.) Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XVIII (1982) str. 153–173.
- 1458. Gjurin Velemir**, Socialnozvrstna zaznamovanost besedil v Levstikovem Pavlihi. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 401–417. Povzetek v angleščini.
- 1459. Gradišnik Janez**, „Dežela” in „država”. JiS XXVII (1981/82) št. 5 str. 155–157.
- 1460. Gradišnik Janez**, „Primer” in „zgleđ”. JiS XXVII (1981/82) št. 6 str. 190–191.
- 1461. Gradišnik Janez**, Tudi vrednota je resničnost. Odgovor na razpravo Jakoba Müllerja. Naši razgledi XXXI (1982) št. 13 str. 388–389.
B. 6p. 1491.
- 1462. Hafner Jana**, B. 6p. 1452.
- 1463. Heberle-Perat Marija**, Besedni zaklad otrok v migracijskem okolju. Preiskussonažnega preverjanja besednega zaklada učencev osnovne šole s prilagojenim programom in malih šolarjev na Jesenicah. Sodobna pedagogika XXXIII (1982) št. 7/8 str. 340–346.
- 1464. Hladnik Miran**, Slovenska zvrstna besedila. SR XXX (1982) št. 3 str. 344–347.
Ocena: Slovenska zvrstna besedila. Ljubljana 1981.
- 1465. Hladnik Miran**, Smučati (se). Smučanje III (1982) št. 9 str. 33.
- 1466. Jakopin Franc**, K vprašanju slavizmov v slovenskem knjižnem jeziku. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 337–347. Povzetek v angleščini.
- 1467. Jakopin Franc**, Obrazilo -ina in Aškerčevina. JiS XXVII (1981/82) št. 4 str. 124.
Odgovor na vprašanje Vita Hazlerja, str. 123–124.
- 1468. Jug-Kranjec Hermina**, Slovenščina za tujce. 4. dopolnjeni natis. Ljubljana, Filozofska fakulteta, 1982, 256 str. 8°.
- 1469. Kaučič-Baša Majda**, Rodilnik zanikanja. SR XXX (1982) št. 3 str. 305–321. Povzetek v italijanščini.
- 1470. Kmecl Marko**, Priporočilo in dogovor, kako bomo pisali. Gozdarski vestnik XL (1982) št. 2 str. 94–95.
O pisavi imen za vozila z veliko ali malo začetnico.
- 1471. Kmecl Matjaž**, O preživetju jezika. Bomo preživeli? (1982) str. 125–135.
- 1472. Koritnik Rudi V.**, Ali pa je Pravopisu uspelo najti tudi svojega naslovnika? Problemi XX (1982) št. 8 str. 32–33.
- 1473. Korošec Tomo**, Besediloslovna tipologija razmerij med časopisnim sporočilom in sliko. SR XXX (1982) št. 4 str. 361–388.
Povzetek v angleščini.

- 1474. Korošec Tomo**, O poročevalskem stilemu za nedokazano kaznivo dejanje. JiS XXVIII (1982/83) št. 3 str. 64—70.
- 1475. Koruza Jože**, Levstikov Juntez kot gledališki in jezikovni eksperiment. JiS XXVII (1981/82), št. 6 str. 177—181.
- 1476. Kotnik Stanko**, Problematika pravopisnega pouka in aktivnost učencev. JiS XXVII (1981/82) št. 5 str. 151—155.
- 1477. Krakar-Vogel Boža**, Slovenski jezik I. Učbenik za srednje usmereno izobraževanje avtorjev J. Dularja, R. Kirn, B. Pogorelec in I. Zrimška. JiS XXVIII (1982/83) št. 3 str. 86—88.
Ocena.
- 1478. Kralj Lado**, Kaj je odrski jezik. Naši razgledi XXXI (1982) št. 23 str. 681.
- 1479. Kravar Miroslav**, Klasička metrika u slovenskom pjesništvu III. Borba oko „šestomera slovenskoga“. Obdobje realizma v slovenskim jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 361—384.
Povzetek v nemščini.
- 1480. Križaj Martina**, Glagolska vezljivost. SR XXX (1982) št. 2 str. 189—213.
Povzetek v angleščini.
- 1481. Kunej Marjan**, Pravi smisel in pomen. (O idejni problematiki aktualnih razprav o slovenskem jeziku.) Komunist XI (1982) št. 5 str. 3.
- 1482. Kunst-Gnamuš Olga**, Pouk oblikoslovja v osnovni šoli. Vzgoja in izobraževanje XIII (1982) št. 5 str. 36—42.
- 1483. Kunst-Gnamuš Olga**, Primer pomensko, funkcijsko in operativno zasnovane obravnave. JiS XXVII (1981/82) št. 6 str. 182—190.
- 1484. Lipovec Albinca**, Prečrkovanje čeških lastnih imen. JiS XXVIII (1982/83) št. 2 str. 53—54.
- 1485. Ludvik Dušan**, Aliteracija in aliteracijski verz. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1982, 71 str. 8°. (Literarni leksikon 17)
- 1486. Lupinc Olga**, Naš jezik. Mladika XXVI (1982) št. 1 str. 18, št. 2/3 str. 32, št. 4 str. 55—56, št. 5 str. 69, št. 6/7 str. 89, št. 8 str. 117, št. 10 str. 158.
- 1487. Mahnič Joža**, Jezik in slog Levstikove proze. Levstikov zbornik (1982) str. 79—103.
Povzetek v nemščini.
- 1488. M[ahnič] M[irko]**, Jezik in govor v GLLJD od 1920—1945. Dokumenti Slovenskega gledališnega in filmskega muzeja XVIII (1982) št. 38/39 str. 90—101.
- 1489. Mečkovska Nina**, Samomnožinski samostalniki v slovenskem in v vzhodnoslovanskih jezikih. SR XXX (1982) št. 1 str. 27—46.
Povzetek v ruščini.
- 1490. Müller Jaka**, Še o knjižnem jeziku kot resničnosti, ne pa namišljeni vrednoti. Odgovor na Odgovor Janeza Gradišnika. Naši razgledi XXXI (1982) št. 19 str. 556.
- 1491. Müller Jakob**, Jezik kot vrednota ali jezik kot resničnost? Naši razgledi XXXI (1982) št. 10 str. 294—296.
Ob knjigi J. Gradišnika Še znamo slovensko?
B. op. 1461.

- 1492. Močnik Rastko**, Jezik-oslovsje. Problemi XX (1982) št. 8 str. 29–32.
O Slovenskem pravopisu.
- 1493. Moder Janko**, Materinščina. Rodna gruda XXIX (1982) št. 1–12.
- 1494. Nečak-Luk Albina**, Funkcija jezika na narodnostno mešanih območjih glede na predložene rešitve za Slovence v Italiji. Razprave in gradivo (Inštitut za narodnostna vprašanja) XV (1982) str. 171–178.
- 1495. Orožen Martina**, Jezikovna sredstva humoria in satire v delih Jàneza Mengingerja. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XVIII (1982) str. 175–199.
- 1496. Pahor Samo**, Položaj slovenskega jezika v Furlaniji—Juljski krajini in problemi njegovega uveljavljanja v javnosti ter v upravno-pravnih postopkih. Razprave in gradivo (Inštitut za narodnostna vprašanja) XV (1982) str. 147–169.
- 1497. Pogorelec Breda**, Dada. JiS XXVII (1981/82) št. 5 str. 157–158.
Odgovor na vprašanje Jolke Milič, str. 157.
- 1498. Pogorelec Breda**, Vloga izrazov humorja v Cankarjevi prozi. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XVIII (1982) str. 201–204.
- 1499. Pictnar Tone**, Komično v rimi. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XVIII (1982) str. 33–53.
- 1500. Pretnar Tone**, Lovi kakor da hoče oživetiti iz. (O verzem v Gradišnikovi Zemljizemljizemlji.) SR XXX (1982) št. 4 str. 419–435.
Povzetek v angleščini.
- 1501. Pretnar Tone**, O Devovem dramskem verzju. Ob 250. obletnici spevorečnikovega rojstva. JiS XXVII (1981/82) št. 4 str. 99–105.
- 1502. Pretnar Tone**, O verzju Levstikovega Tugomera. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 385–399.
Povzetek v poljščini.
- 1503. Pretnar Tone**, Racinov verz v slovenskem in Prešernov v makedonskem prevodu, во: X конгрес на Сојузот, 79–80.
- 1504. Pretnar Tone**, Zdravčev pogled na slovenski verz od simbolizma do ekspresionizma. SR XXX (1982) št. 3 str. 342–343.
V knjigi: Franc Zdravec, Elementi slovenske moderne književnosti. Murska Sobotà 1980.
- 1505. Puhar Alenka**, Odgovornost za ubeseditev žive stvarnosti. Naši razgledi XXXI (1982) št. 1 str. 10–11.
O novinarski slovenščini. B. бр. 1510.
- 1506. Rigler Jakob**, B. бр. 1519.
- 1507. Rožanc Marjan**, Slovenski jezik. Slovenski koledar XXIX (1982) str. 142–143.
Iz knjige Iz krvi in mesa. (Eseji o slovenskih mitih.)
- 1508. Rupnik Marija**, Zakaj lomiti kopja ob jeziku? Komunist XI. (1982) št. 16 str. 20.
- 1509. Slavec Ingrid**, Iz jezikovnega življenja Slovencev v Mannheimu v Zvezni republiki Nemčiji. Glasnik Slovenskega etnološkega društva XXII (1982) št. 3 str. 72–74.

- 1510. Sršen Janez**, Jezik v luči alienacije, mistifikacije in manipulacije. Naši razgledi XXXI (1982) št. 2 str. 43.
Ob članku A. Puharjeve Odgovornost za ubeseditev žive stvarnosti.
B. бр. 1505.
- 1511. Suhadolnik Stane**, в. бр. 1452.
- 1512. Šumi Nada**, Jezikovne značilnosti Jančarjevega pisanja. Gledališki list SNG drama (1981/82) št. 4 str. 66.
- 1513. Šumi Nada**, Pogledi na odrski jezik. Po simpoziju na Borštnikovem srečanju v Mariboru. Naši razgledi XXXI (1982) št. 73 str. 680.
- 1514. Toporišič Jože**, в. бр. 1452.
- 1515. Toporišič Jože**, Moderni slovenski knjižni jezik. SR XXX (1982) št. 4 str. 436–461.
Povzetek v nemščini.
- 1516. Toporišič Jože**, Nova slovenska skladnja. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1982, 488 str. 8°.
- 1517. Toporišič Jože**, Strukturalismus in der Slovenistik. (Am Beispiel der Wortartentheorie.) Linguistica XXII (1982) str. 211–237.
Povzetek v slovenščini.
- 1518. Toporišič Jože**, Zakaj ne po slovensko = Lo sloveno con il metodo sintetico. Trieste, Editoriale stampa triestina, 1982, 306 str. 80.
S 4 kasetami.
- 1519. Toporišič Jože, Jakob Rigler**, K Urbančičevi alternativi SP. Obravnava lastnih imen v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis in pri Urbančiču. Naši razgledi XXXI (1982) št. 6 str. 164.
B. бр. 1520, 1521, 1522.
- 1520. Urbančič Boris**, Na rob Načrtu za novi Slovenski pravopis. Naši razgledi XXXI (1982) št. 12 str. 358–359.
B. бр. 1519.
- 1521. Urbančič Boris**, Osebna imena. Ob Načrtu pravil za novi Slovenski pravopis. Naši razgledi XXXI (1982) št. 3 str. 78–79.
B. бр. 1519.
- 1522. Urbančič Boris**, Zemljepisna imena. Ob Načrtu pravil za novi slovenski pravopis. Naši razgledi XXXI (1982) št. 8 str. 228–230.
B. бр. 1519.
- 1523. Vermeer Willem**, Raising of *ě and loss of the nasal feature in Slovene, ЗБМСФЛ XXV/1 (1982) 97–120.
Резиме на српскохрватском.
- 1524. Vevar Štefan**, Pravnični vzoren „Vzor“. JiS XXVIII (1982/83) št. 1 str. 20–24.
O prevodu romana Siegfrieda Lenza „Vzor“.
- 1525. Vidović-Muha Ada**, Skladenjska struktura govorne podstave zloženik, во: X конгрес на Сојузот... , 17–18.
- 1526. Zadavec Franc**, в. бр. 1504.
- 1527. Zgonik Mavricij**, O geografskim poimenovanju v dvomljivih primerih. Naši razgledi XXXI (1982) št. 18 str. 518.

b) Zgodovina jezika, etimologija, dijalekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil

- 1528. Ahlin Martin**, Povojna slovenska leksikografija, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 3—8.
- 1529. Dolenc Janez**, Ljudske pesmi v zapisih, prepisih in razpravah Simona Rutarja. Goriški letnik IX (1982) str. 21—36.
Povzetek v nemščini.
- 1530. Godnič-Godini Neva**, Građivo za kraški leksikon s posebnim obzirom na posredovalno vlogo kraščine. Slovensko morje in zaledje IV—V (1982) str. 137—152.
Se nadaljuje.
- 1531. Horvat Sonja**, Nekaj oblikoslovnih značilnosti severovzhodnih notranjskih govorov, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XVIII (1982) str. 131—152.
- 1532. Humar Marjeta**, Sinonimi in njihova funkcija v slovarju slovenskega knjižnega jezika, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 333—338.
- 1533. Iz roda v rod**. Pričevanja o slovenskem jeziku. Razstava Arhiva SR Slovenije, Ljubljana 1982. V Ljubljani, Arhiv SR Slovenije, 1982, 79 str. 8°. (Publikacije Arhiva SR Slovenije. Katalogi. 5)
Str. 7—17: Breda Pogorelec, Beseda ob razstavi.
- 1534. Jeza Franc**, Sorodnost med slovenščino in pranordijskim jezikom. Koledar Goriške Mohorjeve družbe 1982 str. 171—174.
- 1535. Logar Tine**, Diftongizacija in monoftongizacija v slovenskih dialektih. JiS XXVII (1981/82) št. 7/8 str. 209—212.
- 1536. Merku Pavle**, Slovenska plemiška pisma. Slovenski koledar XXIX (1982) str. 63—64.
- 1537. Merku Pavle**, Slovenščina v Trstu od srednjeveških listin do plemiških pisem. (Predavanje 12. 5. 1982 pri Slovenski matici v Ljubljani.) Glasnik Slovenske matice IV (1982) št. 1 str. 53—63.
- 1538. Merku Pavle**, Zasebna slovenščina v 17. stoletju. SR XXX (1982) št. 2 str. 121—150.
Povzetek v italijanščini.
- 1539. Müller Jaka**, Slovarko pomenoslovje samostalnikov, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 149—162.
- 1540. Novak France**, Vprašanja pomenske analize leksike starejših obdobij, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 163—169.
- 1541. Novak Vilko**, Madžarski viri Martjanske pesmarice I. JiS XXVII (1981/82) št. 4 str. 127—131.
- 1542. Oczkova Barbara**, Jezikoslovni nazor v Levstikovih Napakah slovenskega pisanja. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 349—360.
- 1543. Orožen Martina**, Levstikovi pogledi na jezik. Levstikov zbornik (1982) str. 55—78.
Povzetek v nemščini.

- 1544. Pogorelec Breda**, в. бр. 1533.
- 1545. Pretnar Tone**, Laški enajsterec v Zupanovem Levitanu in Sivčevi povesti Tedaj so cvetele češnje. (Poskus opisa „pomenljivosti“ verznega vzorca na osnovi netipičnih besedil). JiS XXVIII (1982/83) št. 2 str. 44–50.
- 1546. Rajhman Jože**, Trubarjev Ta celi novi testament (1582–1892). Mohorjev koledar (1982) str. 147–148.
- 1547. Suhadolnik Stanislav**, Levstikov odnos do Prešernovega jezika in njegovi posebi vanj, zlasti ob Klasju. Levstikov zbornik (1982) str. 105–118.
Povzetek v nemščini.
- 1548. Šivic-Dular Alenka**, Osebni imena in vzdevki v delih Prežihovega Vobrca, во: X конгрес на Сојузор, 115.
- 1549. Tomšič Marjan**, Pozguri i pozduli ali gor in dol. Mentor III (1982) št. 5 str. 10–14.
O ljudskem besedju v slovenski Istri.
- 1550. Vidovič-Muha Ada**, Fraza kot merilo pomenske delitve nekakovstnih izpeljanih pridevnikov, 32. jugoslovanski seminar za strane slaviste (1981) str. 123–132.

c) Strokovni in splošni slovarji, terminologija

- 1551. Bradač-Šulgaј Jana**, Terminologija. Spominski zbornik VDO Biotehniške fakultete (1982) str. 47.
- 1552. Дамитровски Тодор**, Постарите лексикографски трудови кај Словенците (XVI—XIX в.), ЈЛЗБ XXIX (1982) 5, 3—8.
- 1553. Grad Anton**, Francosko-slovenski in slovensko-francoski slovar = Dictionnaire slovéne-français et français-slovéne. 4. izd. V Ljubljani, Cankarjeva založba, 1982, 746 str. 8°.
Vsebuje tudi: Jože Toporišič, Pregled slovenske slovnice.
- 1554. Grad Anton**, Italijansko-slovenski in slovensko-italijanski slovar = Dizionario italiano-sloveno e sloveno-italiano. 5. izd. V Ljubljani, Cankarjeva založba, 1982, 445 str. 8°.
- 1555. Grad Anton**, Veliki slovensko-angleški slovar. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1982, VIII, 826 str. 8°.
- 1556. Hradil Jože**, Madžarsko-slovenski slovar z izbranim školskim besediščem. Ljubljana, Državna založba Slovenije; Budimpešta, Tankönyvkiadó, 1982, 635 str. 8°.
- 1557. Jež Franc**, Razčistimo besedni zaklad okrog inovacijskega procesa. Glas tovarne (1982) št. 12 str. 16–18.
- 1558. Jurančič Janko**, в. бр. 1571, 1607, 1669.
- 1559. Kranjc Andrej**, „Skedenj“ — ljudsko ime za jamo. Naše jame XXIII/XXIV (1981/82) str. 43–48.

- 1560. Logar-Pleško Alenka**, Ob izidu G'edališkega besednjaka. Aleš Berger, Marko Slodnjak, Tone Peršak idr., Gledališki besednjak. Slovensko strokovno izrazje gledališču, filmu in televiziji. Izdalo Društvo gledaliških kritikov in teatrologov Slovenije. Založilo Mestno gledališče ljubljansko, Ljubljana 1981, 612 str. JiS XXVII (1981/82) št. 6 ov. III–IV.
- 1561. Mlakar Franc**, Terminologija s področja zaposovanja in predvajanja zvoka in slik. Elektrotehniški vestnik IL (1982) št. 5 str. 210–214.
- 1562. Novak Mitja**, Pravna terminologija v prevodih. Naši razgledi XXXI (1982) št. 21 str. 610–611.
- 1563. Novak France**, Terminologija v Slovenskem glasniku. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 419–428.
Povzetek v nemščini.
- 1564. Novšak France**, Makedonsko-slovenski slovar. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1982, 491 str. 8°.
- 1565. P. L.**, O gorskih imenih, da ne pridejo v pozabo. Slovenski vestnik XXXVII (1982) št. 22 str. 8.
- 1566. Pogorelec Breda**, Pomenski obseg in raba besede domoznanstvo, domoznanski. JiS XXVII (1981/82) št. 4 str. 112–113.
Odgovor na vprašanje Mojce Gedrih, str. 112.
- 1567. Puhar Jože** „Cementiranje“. Strojinški vestnik XXVIII (1982) št. 1/2 str. 32.
- 1568. Ramovš Anton**, O nekaterih starih geoloških izrazih. Proteus XLV (1982/83) št. 1 str. 33–34.
- 1569. Ramovš Anton**, Odkod imena geoloških obdobij? Proteus XLIV (1981/82) št. 8 str. 308–312.
- 1570. Rigler Jakob**, Akcentuacijska zmeda v naših slovarjih. SR XXX (1982) št. 4 str. 491–503.
- 1571. Rode Matej**, Frazeologija v slovensko-srbskohrvatskem slovarju. SR XXX (1982) št. 3 str. 347–351.
Ocena: Janko Jurančič, Slovensko-srbskohrvatski slovar. Ljubljana 1981.
- 1572. Strgar Vinko**, Za pravilnejšo rabo izraza drevnina. Proteus XLIV (1981/82) št. 8 str. 314–315.
- 1573. Toporičič Jože**, v. 6p. 1553.
- 1574. Verbinc France**, Slovar tujk. 7. izd. V Ljubljani, Cankarjeva založba, 1982, 770 str. 8°.
- 1575. Veterinarski terminološki slovar**. 1. A–B. Ljubljana, SAZU, 1982, VI + 122 str. 8°.

**XI. Речници стари и нови српскохрватског језика
(српскохрватског и ког страног језика)**

1576. Ајановић М[ustafa], в. бр. 1624.
1577. Алексић Богданка, Руски језик за економисте, Економски факултет (1982, Београд) 200.
1578. Аџан Нaим, в. бр. 1638.
1579. Батушић Ivana, в. бр. 1614.
1580. Benson Morton, Englesko-srpskohrvatski rečnik, An English-Serbocroatian Dictionary, 2. ispravljeno izd., „Prosveta” (1982, Beograd) 669.
1581. Benson Morton, Englesko-srpskohrvatski—srpskohrvatsko-engleski rečnik, An english-serbocroatian—serbocroatian-english dictionary, Prosveta (1982, Beograd) 344.
1582. Benson Morton (uz saradnju Šljivić—Šimšić Biljane, Srpskohrvatsko-engleski rečnik, Serbocroatian-English Dictionary, 2. prerađeno i dopunjeno izdanje, „Prosveta” (1982, Beograd) 679.
1583. Brozović Blanka, Gerčan Oktavija, Englesko hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko engleski džepni rječnik; za osnovnu školu, 9. izd., Školska knjiga (1982, Zagreb) 322.
1584. Budmani P[etar], в. бр. 1649, 1650, 1651, 1652, 1653.
1585. Verbić Stanislav, Englesko-srpskohrvatsko-engleski rudarskogeološki rječnik, Svjetlost (1981, Sarajevo) 527.
1586. Војиновић Станиша, Први турско-српски речник, Прил. кв. XV, св. 1—4 (1982) 143—145.
1587. Wolf Melita, в. бр. 1614.
1588. Vončina Josip, в. бр. 1614.
1589. Вујанић Милица, в. бр. 1647.
1590. Vukičević Branko, Englesko-srpskohrvatski građevinski rečnik, sa posebnim osvrtom na izvođenje investicionih radova u inostranstvu = English-Serbocroatian Dictionary of Construction Industries: with Special Reference to Capital Works Abroad, 2. izmenjeno i prošireno izd., Privredni pregled (1982, Beograd) 596.
1591. Gerčan Oktavija, в. бр. 1583.
1592. Гортан-Премк Даринка, в. бр. 1646, 1647.
1593. Грицкаг Ирена, Павица Мразовић и Ружица Приморац, Немачко-српскохрватски фразеолошки речник, 1981, Београд, 1—1004, ЈФ XXXVIII (1982) 173—182.
Приказ.
В. бр. 1629, 1603.

1594. Grujić Branislav, Rečnik englesko-srpskohrvatski—srpskohrvatsko-engleski: sa kratkom gramatikom engleskog jezika = Dictionary English-Serbocroatian—Serbocroatian-English: with a short grammar of english language, 32. izd., Obod, Narodna knjiga (1981, Cetinje, Beograd) 619.

1595. Grujić Branislav, Rečnik francusko-srpskohrvatski—srpskohrvatsko-francuski: sa kratkom gramatikom francuskog jezika = Dictionnaire francais-serbocroate, serbocroate-francais: suivi d'une courte grammaire de language francaise, 21. izd., Obod, Narodna knjiga, Medicinska knjiga (1982, Cetinje, Beograd, Zagreb) 631.

1596. Grujić Branislav, Zidar Josip, Rečnik nemačko-srpskohrvatski—srpskohrvatsko-nemački: sa kratkom gramatikom nemačkog jezika = Wörterbuch deutsch-serbocroatisch—serbocroatisch-deutsch: mit kurzer deutscher Grammatik, 26. izd., Obod, Medicinska knjiga, Narodna knjiga (1981, Cetinje, Zagreb, Beograd) 838.

1597. Grujić Branislav, Zidar Josip, Rečnik nemačko-srpskohrvatski—srpskohrvatsko-nemački sa kratkom gramatikom nemačkog jezika = Wörterbuch deutsch-serbocroatisch—serbocroatisch-deutsch mit kurzer deutscher Grammatik, 27. izd., „Obod“, „Medicinska knjiga“, „Narodna knjiga“ (1982, Cetinje, Zagreb, Beograd) 838.

1598. Dajković dr Jovan, Opšti tehnički englesko-srpskohrvatski rečnik sa fonekim izgovorom, „Savremena administracija“ (1982, Beograd) 451.

1599. Deutsch-burgenländisch-kroatisch Worterbuch — Nimško-gradišćansko-hrvatsko-hrvatski rječnik, Eisenstadt (Željezno) — Zagreb 1982, 638 str.
B. бр. 1600.

1600. Dumbović Vladimir, Nov zanimljiv i vrijedan rječnik, Deutsch-burgenländisch-kroatisch Wörterbuch — Nimško-gradišćansko-hrvatsko-hrvatski rječnik, Eisenstadt (Željezno) — Zagreb 1982, str. 638, Marulić XV, br. 4 (srpanj-kolovoz 1982, Zagreb) 350—351.
Приказ.

1601. Zidar Josip, в. бр. 1596, 1597.

1602. Игњатовић Михаило, Руски језик за медицинаре, Медицински факултет (1981, Ниш) 127.

1603. Јанчић Божидар, Павица Мразовић — Ружица Приморац: Немачко-српскохрватски фразеолошки речник, Београд, 1981, Преводилац I, 2 (1982, Београд) 37—39.
Приказ.
B. бр. 1593, 1629.

1604. Јерковић Јован, в. бр. 1623.

1605. Јонке Људевит, в. бр. 1642, 1643, 1644.

1606. Jugoslovensko-arapski priručni rečnik, Slovenija ceste tehnika, (1981, Ljubljana) 32.

1607. Jurančić Janko, Srpskohrvatsko-slovenski in slovensko-hrvatskosrpski slovar = Srpskohrvatsko-slovenski i slovensko-hrvatskosrpski rječnik. 4. izd. V Ljubljani, Cankarjeva založba, 1982, 566 str. 8°.
B. бр. 1571, 1669.

1608. Jutronić-Tihomirović Dunja, Tomislav Sabljak: „Šatra-rječnik šatrovačkog govora“, Zagreb, 1981, Polja XXVIII, 278 (1982) 203—204.

1609. **Ковачевић Србислава**, в. бр. 1646, 1647.
1610. **Коваћес August**, в. бр. 1614.
1611. **Кораћ Татјана**, в. бр. 1675.
1612. **Kostić Nada, Nikola Kremzer**: Osnovni nemačko-srpskohrvatski rečnik, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1979, str. 159. Zbornik ISJK, sv. 4 (1982), 464—467.
1613. **Kremzer Nikola**, Osnovni nemačko-srpskohrvatski rečnik, 2. izd., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1982, Beograd) 157.
В. бр. 1612.
1614. **Langenscheidtov džepni rječnik**, Dio II: Hrvatsko-francuski rječnik, sastavili: hrvatski dio Milan Moguš, Josip Vončina; francuski dio Ivana Batušić, Mia Čubelić, Branka Fabčić-Horvatić, August Kovaćes, Jere Tarle, Melita Wolf, Mladost (1981, Zagreb) 522.
1615. **Lolić Branimir**, в. бр. 1638.
1616. **Maretić T[omislav]**, в. бр. 1654, 1655, 1656, 1657, 1658.
1617. **Марковић Светозар**, в. бр. 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647.
1618. **Матих Светозар**, в. бр. 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647.
1619. **Medić Ivo, Medić Irena**, Njemačko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-njemački džepni rječnik za osnovnu školu, 6. potpuno prerađeno i dopunjeno izd., Školska knjiga (1981, Zagreb) 404.
1620. **Medić Irena**, в. бр. 1619.
1621. **Менац Автица**, в. бр. 1664, 1675.
1622. **Miljković Tatjana**, Rusko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-ruski džepni rječnik: za osnovnu školu, 4. dopunjeno izd., Školska knjiga (1981, Zagreb) 492.
1623. **Minimalni rečnik srpskohrvatskog jezika: srpskohrvatsko-rumunski**, u redakciji Jovana Jerkovića i Radovana Perinca, prevod na rumunski jezik Lucretia Raichici, Zavod za izdavanje udžbenika (1981, Novi Sad) 143.
1624. **Minović M[ilivoje], Ajanović M[ustafa]**, Srpskohrvatski—hrvatskosrpski jezik: naš jezik, glas, riječ, rečenica, 10. izd. (2. dopunjeno), Svjetlost OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1981, Sarajevo) 307.
1625. **Moguš Milan**, в. бр. 1614.
1626. **Мразовић Павица**, в. бр. 1593, 1603, 1629.
1627. **Мусулин Стјепан**, в. бр. 1642, 1643, 1644.
1628. **Muhaxheri M. Agim**, в. бр. 732.
1629. **Nejgebauer dr Aleksandar**, Frazeološka gozba, Pavica Mrazović i Ružica Primorac, Nemačko-srpskohrvatski frazeološki rečnik, Narodna knjiga, Beograd, 1981, str. 1005, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 70—71.
Prikaz.
В. бр. 1593, 1603.

- 1630. Павешкић Славко**, в. бр. 1642, 1643, 1644.
- 1631. Pećinc Radovan**, в. бр. 1623.
- 1632. Пешикан Митар**, в. бр. 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647.
- 1633. Polić Branko**, Enigmatski rječnik, knj. 5., Enigmatsko udruženje „Čvor” (1980—1982, Bjelovar) 200.
- 1634. Polić Branko**, Enigmatski rječnik 5, knj. 5., Enigmatsko udruženje „Čvor” (1980—1982, Bjelovar) 195.
- 1635. Polovina Pera**, в. бр. 1668.
- 1636. Polovina Pera, Čulajević Radmila**, Francusko-srpskohrvatski rečnik: za osnovnu školu, 2. izd., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (1982, Beograd). 223.
- 1637. Popić Relja**, Naučno-tehnički rečnik: rusko-srpskohrvatski, 3. dopunjeno izd., Privredni pregled (1982, Beograd) 759.
- 1638. Popić Relja, Lolić Branimir, Afgan Naim**, Naučno-tehnički rečnik englesko-srpskohrvatski, 8000 terminoloških jedinica, 5. dopunjeno izd., Privredni pregled (1982, Beograd) 1223.
- 1639. Приморац Ружица**, в. бр. 1593, 1603, 1629.
- 1640. Putanec Valentin**, Francusko-hrvatski ili srpski rječnik, Dictionnaire français-croate ou serbe, 3. dopunjeno i pretrađeno izd., Školska knjiga (1982, Zagreb) 1149.
- 1641. Raichici Lucretia**, в. бр. 1623.
- 1642. Речник српскохрватског књижевног језика**, књ. 1. А—Е изд., МС МХ (1982) 871.
Уредници: Михаило Стевановић, Светозар Марковић, Светозар Матић, Митар Пешикан, Људевит Јонке, Мате Храсте, Стјепан Мусулин, Павле Рогоић, Славко Павешкић, Божидар Финка.
Фототипско издање I издања из 1967. године.
- 1643. Речник српскохрватског књижевног језика**, књ. 2. Ж—К (косиште), изд. МС, МХ (1982) 867.
Уредници: Михаило Стевановић, Светозар Марковић, Светозар Матић, Митар Пешикан, Људевит Јонке, Мате Храсте, Стјепан Мусулин, Павле Рогоић, Славко Павешкић, Божидар Финка.
Фототипско издање I издања из 1967. године.
- 1644. Речник српскохрватског књижевног језика**, књ. 3. К—О (косјерић-огранути), изд. МС, МХ (1982) 914.
Уредници: Михаило Стевановић, Светозар Марковић, Светозар Матић, Митар Пешикан, Људевит Јонке, Мате Храсте, Стјепан Мусулин, Павле Рогоић, Славко Павешкић, Божидар Финка.
Фототипско издање I издања из 1969. године.
- 1645. Речник српскохрватског књижевног језика**, књ. 4. О—П (ограшје-претња), изд. МС (1982) 1013.
Уредници: Михаило Стевановић, Светозар Марковић, Светозар Матић, Митар Пешикан.
Фототипско издање I издања из 1971. године.

- 1646. Речник српскохрватског књижевног језика, књ. 5. II—C (претовар-стоји), изд. МС (1982) 1043.**
Уредници: Михаило Стевановић, Светозар Марковић, Светозар Матић, Павле Рогић, Митар Пешикан, Србислава Ковачевић, Даринка Гортан-Премк.
Фототипско издање I издања из 1973. године.
- 1647. Речник српскохрватског књижевног језика, књ. 6. C—III (стотина), изд. МС (1982) 1038.**
Уредници: Михаило Стевановић, Светозар Марковић, Светозар Матић, Павле Рогић, Митар Пешикан, Даринка Гортан-Премк, Милица Вујанић, Србислава Ковачевић.
Фототипско издање I издања из 1976. године.
- 1648. Rečnik statističkih termina: francusko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-francuski, Savezni zavod za statistiku (1981, Beograd) 338.**
- 1649. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 11. 3. trećeg dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 481—720. Od grumak do hud. Обрадује P[etar] Budmani.**
Фототипско издање I издања из 1890. године.
- 1650. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 12. 4. trećeg dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 721—960. Od hud do isprekraјati. Обрадује P[etar] Budmani.**
Фототипско издање I издања из 1891. године.
- 1651. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 18. 1. petog dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 160. Od kрipak do koji. Обрадује P[etar] Budmani.**
Фототипско издање I издања из 1898. године.
- 1652. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 19. 2. petog dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 161—288. Od koji do koñokradica. Обрадује P[etar] Budmani.**
Фототипско издање I издања из 1899. године.
- 1653. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 22. 5. petog dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 577—768. Od krivoklanac do kulašina. Обрадује P[etar] Budmani.**
Фототипско издање I издања из 1902. године.
- 1654. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 30. 1. sedmog dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 240. Od moraćić do naći. Обрадује T[omislav] Maretić.**
Фототипско издање I издања из 1911. године.
- 1655. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 31. 2. sedmog dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 241—400. Od naći do nakon. Обрадује T[omislav] Maretić.**
Фототипско издање I издања из 1912. године.
- 1656. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 32. 8. sedmoga dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 401—560. Od nakon do naravan. Обрадује T[omislav] Maretić.**
Фототипско издање I издања из 1918. године.
- 1657. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 33. 4. sedmoga dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 561—800. Od naravan do nažvakati se. Обрадује T[omislav] Maretić.**
Фототипско издање I издања из 1914. године.
- 1658. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 34. 5. sedmog dijela, изд. JAZU (1981, Zagreb) 801—960. Od ne do nepomiran. Обрадује T[omislav] Maretić.**
Фототипско издање I издања из 1916. године.

1659. **Рогих Павле**, в. бр. 1642, 1643, 1644, 1645; 1646, 1647.
1660. **Sabljak Tomislav**, в. бр. 1608.
1661. **Савезни органи и организације и важније функције у њима (I)**, (српскохрватски — енглески — немачки), Преводилац I, 1 (1982, Београд) 67—78.
Терминолошки речник.
1662. **Савезни органи и организације и важније функције у њима (II)** (српскохрватски — француски — италијански — шпански), Преводилац I, 2 (1982, Београд) 75—86.
Терминолошки речник.
1663. **Савезни органи и организације и важније функције у њима (III)**, (српскохрватски — чешки — пољски — руски), Преводилац I, 3 (1982, Београд) 57—68.
Терминолошки речник.
1664. **Станковић Богољуб**, Речник руског језика, за основну школу, 3. изд., Завод за уџбенике и наставна средства (1982, Београд) 132.
1665. **Станковић Богољуб**, Руско-хрватски или српски фразеолошки рјечник (у редакцији Антице Менац), I—II, Загреб, 1979—1980, Преводилац I, 3 (1982, Београд) 31—33.
Приказ.
1666. **Стевановић Михаило**, в. бр. 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647.
1667. **Tarle Јере**, в. бр. 1614.
1668. **Тоџанас Дуџанка**, Dr Polovina Pera i Radmila Čulajević: Rečnik francuskog jezika za osnovnu školu, Beograd, Zavod za izdavanje udžbenika, 1980. Zbornik ISJK, sv. 4 (1982), 462—463.
Приказ.
1669. **Тосовић С[тево]**, Јанко Јуранчич, Словеначко-српскохрватски речник, Љубљана, 1981, Ослобођење, 14. VIII, XXXIX, 12262 (1982, Сарајево).
Приказ.
1670. **Fabečić-Horvatić Branka**, в. бр. 1614.
1671. **Финка Божидар**, в. бр. 1642, 1643, 1644.
1672. **Храсте Мате**, в. бр. 1642, 1643, 1644.
1673. **Čubelić Mia**, в. бр. 1614.
1674. **Čulajević Radmila**, в. бр. 1636, 1668.
1675. **Шипка Милан**, Тајјана Кораћ, Антица Менац и др.: Руско-хрватски или српски фразеолошки рјечник, Школска књига Загреб, 1980, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 219—220.
Приказ.
1676. **Šljivić-Šimčić Biljana**, в. бр. 1582.

ХП. Библиографије, аутобиографије и сл. грађа

1677. **Babić Stjepan**, Petar Skok kao lingvist, 32. jugoslovenski seminar za strane slaviste (1981) str. 111—118.
1678. **Baš Angelos**, Pozglavja iz etnološkega dela Stanka Vraza na Slovenskem. Traditiones VII—IX (1978—1980), Ljubljana 1982, str. 189—249.
Povzetek v francoščini.
1679. **Benedik Martin**, Zdenka Beran. Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVI (1982) št. 1 str. 1—2.
1680. **Bošković-Stulli Maја**, Stanko Vraz kao folklorist. Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije I (1982) str. 9—14.
1681. **Габрић-Багарић Дарија**, Вукосава Опачић-Лекић: Сава Мркаљ — живот и дело, Матица српска, Нови Сад, 1978, Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 224—228.
Приказ.
1682. **Гацов Димитрија**, Душан Томовски, ГЗБФилолФУС 5 (1979/1982), /11/—12.
In memoriam.
1683. **Gjurin Velimir**, Gregor Koritnik in njegov prevod Krokara. Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem (1982) str. 279—310.
1684. **Leeming Henry**, Zapostavljan poljski slavist: Emil Korytko (1813—1839). SR XXX (1982) št. 1 str. 1—26.
Povzetek v angleščini.
1685. **Митева Димка**, Јубилеј на проф. Тодор Димитровски (Кон шесетгодишнината од неговото раѓање), ЛЗБ XXIX (1982) 3, 3—22.
1686. **Momčilović Branko**, Engleski slavista Lord Strangford, FP vol. 20, sv. 1—4 (1982, Beograd) 15—22.
Резиме на енглеском.
1687. **Опачић-Лекић Вукосава**, в. бр. 1681.
1688. **Orzechowska Hanna**, List Jana Baduoina de Courteay do Josipa Jurčiča z roku 1877. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 437—444.
Povzetek v slovenščini.
1689. **Пеев Коста**, Аритон Поповски (20. VII 1918 — 8. IX 1979), MJ XXX (1979/82) 245—246.
In memoriam.
1690. **Radovanović Milorad**, Roman Jakobson (1896—1982), Књижевни језик XI, 4 (1982, Сарајево) 229—230.
1691. **Rode Matej**, Fran Levstik kot prevajalec. Levstikov zbornik (1982) str. 181—184.
Povzetek v nemščini.
1692. **Секулић Владимир**, Роман Јакобсон, Овдје XIV, 162 (1982) 32.

- 1693. Simić Radoje**, Fran Miklošič i Đura Daničić. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 451–457.
Povzetek v slovenščini.
- 1694. Sturm-Schnabl Katja**, Miklošičevi slovenski korespondenti. Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (1982) str. 429–436.
Povzetek v nemščini.
- 1695. Suhadolnik Stanislav**, Jože Stabej. Mohorjev koledar (1982) str. 94–96.
- 1696. Terseglav Marko**, Levstik in ljudsko slovstvo. Glasnik Slovenskega etnološkega društva XXII (1982) št. 1 str. 50–51.
- 1697. Toporišič Jože**, Vatroslav Kalenić. 1931–1981. SR XXX (1982) št. 3 str. 3765–360.
- 1698. Toporišič Jože**, Kopitar kot branilec samobitnosti slovenskega jezika. SR XXX (1982) št. 1 str. 69–88.
Povzetek v angleščini.
- 1699. Toporišič Jože**, Matija Valjavec kot naglasoslovec. Ob stopetdesetletnici rojstva. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture XVIII (1982) str. 115–126.
- 1700. Црепајац Љиљана**, Милош Н. Бурић, Мостови XIII, 2 (1982, Београд) 123–126.
- 1701. Šidak Jaroslav**, Autobiografija Ljudevita Gaja, Kaj XIII, 1 (1982) 64–67.
Коментар Гајевог рукописа.

XIII. Библиографија

- 1702. Berić-Đukić Vesna**, Bibliografija vlastitih radova objavljenih od 1968–1982., Zbornik ISJK, sv. 4 (1982), 499–501.
- 1703. Библиографија на акад. Божидар Видоески**, (Составила: Милева Милев), SLP-J (1982) 2, (7)–16.
- 1704. Библиографија на доп. член Оливера Јашар-Настева**, Прист. пред., прил. и библ. МАНУ (1982) VI, 155–159.
- 1705. Библиографија на доп. член Петар Хр. Илиевски**, Прист. пред., прил. и библ. МАНУ (1982) VI, 127–135.
- 1706. Библиографија на трудовите на проф. Годор Димитровски**, (Составила: Димка Митева), ЛЗБ XXIX (1982) 3, 23–43.
- 1707. Важни стручни приручници на српскохрватском језику**, Преводилац I, 1 (1982, Београд) 61–63.
Библиографија (лексинографија, теорија превођења, опште енциклопедије и лексикони, посебне енциклопедије и лексикони).
- 1708. Видоески Божидар**, в. бр. 1703.

1709. **Vlahović Plamenka**, Bibliografija vlastitih radova objavljenih između 1965. i 1981., Zbornik ISJK, sv. 4 (1982) 510—511.

1710. **Војиновић Станиша**, Прилог Даничићевој библиографији, ЗБМСФЛ XXV/2 (1982) 141—142.

1711. **Вучетин Даница**, Речници и други приручници на руском језику, Преводилац I, 3 (1982, Београд) 53—55.
Библиографија.

1712. **Димитровски Тодор**, в. бр. 1706.

1713. **Илиевски Петар Хр.**, в. бр. 1705.

1714. **Јашар-Настева Оливера**, в. бр. 1704.

1715. **Јовановић Младен**, Избор из рачунарске лингвистике, Преводилац I, 2 (1982, Београд) 67—73.
Библиографија. Са уводном белешком.

1716. **Kovačić Anto**, Bibliografija radova Matije Divkovića i literatura o njemu^f Зборник радова о Матији Дивковићу, Одјељење за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву (1982, Сарајево) 343—361.

1717. **Kravić Omiljena**, в. бр. 1724.

1718. **Kranjec Marko, Alenka Logar-Pleško, Anka Sollner-Perdih**, Slove-
nistika v letu 1981. Bibliografski pregled. JiS XXVII (1981/82) št. 7/8 str. 234—249.

1719. **Лег а Мiodраг**, Библиографија на објавени трудови на проф. д-р Душан
Томовски, ГЗБФилолФУС 5 (1979/1982), /13/—15.

1720. **Logar-Pleško Alenka**, в. бр. 1718.

1721. **Миленковић Драгутин**, Библиографија зборника реферата и саопштења
са научних састанака слависта у Вукове дане, књ. 1—10, Међународни славистички
центар на Филолошком факултету (1982, Београд) 67.

1722. **Митева Димка**, Библиографија на списанието „Литературен збор“
(Александар Цукески и Атанас Николовски: Библиографија на прилозите објавени
во списанието „Литературен збор“ I—XXV, 1954—1978, Литературен збор, XXV, 3
(1978), МЈ XXX (1979/82) (231—232).
Приказ.

1723. **Mrazović Pavica**, Bibliografija radova autorice objavljenih od 1980. godine.
Zbornik ISJK, sv. 4 (1982), 502—504.

1724. **Pregled doktorskih disertacija odbranih na univerzitetima u BiH
1952—1981**, odgovorni urednik Omiljena Kravić. Narodna i univerzitetska biblioteka
Sarajevo (1982) 122.

1725. **Sollner-Perdih Anka**, в. бр. 1718.

1726. **Томовски Душан**, в. бр. 1719.

XIV. О становништву

1727. **Bárh János**, Doroszló népessége a XVIII. század közepén (Stanovništvo Doroslova sredinom XVIII veka), *Hungarológiai Közlemények XIII*, 46–47 (1981) 1–70.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

1728. **Bezić-Božanić Nevenka**, Iz prošlosti Podgore u XVIII stoljeću, *ČR X*, 1–2 (1982, Split) 33–50.

1729. **Букчевић Никола**, Етничко поријекло Црногораца, 2. изд., Никола Букчевић (1982, Београд) 131.

1730. **Gavazzi Milovan**, Davna diaspora Slovenaca u Tirolu. *Traditiones VII–IX*, (1978–1980), Ljubljana 1982, str. 183–187.

Povzetek v nemščini.

1731. **Dolerko Olinko**, в. бр. 1735.

1732. **Marks Ljiljana**, в. бр. 1735.

1733. **Kranjac Ante S.**, в. бр. 1735.

1734. **Muraj Aleksandra**, в. бр. 1735.

1735. **Povijest i tradicija otoka Zlarina**, glavna i odgovorna urednica Dunja Rihtman-Auguštin, Zavod za istraživanje folkloru Instituta za filologiju i folkloristiku (1982, Zagreb) 677.

Sadržaj: Povijest Zlarina, Bernard Stulli; O zlarinskom govoru, Božidar Finka; Usmene pripovijetke i predaje s otoka Zlarina, Ljiljana Marks; Narodne pjesme otoka Zlarina, Olinko Dolerko, Folklorna glazba otoka Zlarina, Jerko Bezić; Narodni plesovi otoka Zlarina, Ivan Ivančan; Tradicijsko odijevanje na Zlarinu, Aleksandra Murej; Običaji otoka Zlarina, Zorica Rajković; Obrisi svakodnevnog života zlarinskih težaka, Aleksandra Murej; Zlarinske narodne pjesme, poslovice i uzrečice, Ante S. Kranjac; O aktivnosti zlarinske omladine uoči rata i o sudjelovanju Zlarinaca u NOB-u, Ante S. Kranjac, Vinko V. Branica.

1736. **Rajković Zorica**, в. бр. 1735.

1737. **Szekeres László**, Középkori települések Északkelt-Bácskaban (Srednjovekovna naselja u severoistočnoj Bačkoj), *Hungarológiai Közlemények XIV*, 50 (1982) 1–77.

Са картом и табелом.

Резиме на српскохрватском.

1738. **Stulli Bernard**, в. бр. 1735.

1739. **Тетово и Тетовско наз историјата**. Книга I: Од предисторијата до крајот на Првата светска војна. Уредник на I-от том Љубен Лапе. — Тетово: Изд. Собранието на општина — Тетово и Општинскиот одбор на здруженијата на борците од НОВ-Тетово, 1982, 504 стр. 8.^о

1740. **Трифуноски Јован**, Цинцари у Тетову, *ГлВИ XXXI* (1982) 75–84.

1741. **Finka Božidar**, в. бр. 1735.

XV. Разно

1742. **Barbarič Štefan, Tomaž Sajovic**, Iz dela Slavističnega društva Slovenije. JiS XXVIII (1982/83) št. 3 str. 90—91.

1743. **Barbarič Štefan, Tone Pretnar**, Iz dela Slavističnega društva Slovenije. JiS XXVII (1981/82) št. 4 ov. III—IV.

1744. **Barbarič Štefan, France Novak**, Deseti kongres jugoslovenskih slavistov v Strugi. JiS XXVIII (1981/82) št. 3 str. 88—90.

1745. **Бачанов Петар**, Осумгодишно собрание на Друштвото „Крум Топшев“ од Прилеп, ЛЗБ ХХИХ (1982) 3, 121—122.
Хроника на Друштвото за македонски јазик и литература.

1746. **Bratulić Josip**, в. бр. 1786.

1747. **Budiša Dražen**, в. бр. 1786.

1748. **Vasić Vera**, Konferencija: Jezički kontakti u jugoslovenskoj zajednici, Zbornik ISJK, sv. 4 (1982), 447—448.

1749. **Velčić Mirna**, Savjetovanje „Sociolingvistika i nastava jezika“, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 76.

1750. **Вулетић М[илица]**, Симпозијум о контрастивној анализи и настави страних језика, Преводац I, 3 (1982, Београд) 42—43.

У организацији Друштва за примењену лингвистику Србије (Београд, 5. и 6. новембар 1982).

1751. **Вучетић Даница**, Страни језик струке у теорији и пракси, Преводац I, 1 (1982, Београд) 51—53.

Приказ саветовања Удружења универзитетских и других научних радника Србије (Београд, 11. и 12. децембра 1981).

1752. **Gostl Igor**, O nekim sociolingvističkim aspektima višejezičnih izdanja „Enciklopedije Jugoslavije“, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 329—332.

Резиме на енглеском.

1753. **Данченко И. Светлана**, Руски научници у Србији од 1878. до 1885. године, ИЧ ХХVIII (1981, Београд) 105—128.

Превод са руског.

1754. **Debuš Ljerka**, Rad Zagrebačkoga lingvističkoga kruga u šk. god. 1980/81, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 75.

1755. **Debuš Ljerka**, Rad Zagrebačkoga lingvističkoga kruga u šk. god. 1981/82, SL 23—24 (1982—1983, Zagreb) 75.

1756. **Д. М.**, Саветовање о матерњем језику у француској средини, Преводац I, 2 (1982, Београд) 56—57.

У организацији Института за експерименталну фонетику и патологију говора. (Београд, 20. и 21. септембра 1982). Прештампано из: Београдско школство, 4. 10. 1982.

1757. Ђорђевић Радмила, Лексикографија и стручни језици, Преводилац I, 2 (1982, Београд) 43—45.

Приказ саветовања Друштва за примењену лингвистику Србије (Београд, 9. и 10. април 1982).

1758. Живановић Ђорђе, За ефикасност или ефикасност у језику, АПНЈК, 289—292.

1759. Живојиновић Драгољуб, Преводилачки сусрети „Тетово '81“, Преводилац I, 1 (1982, Београд) 42—43.

Хроника.
В. бр. 1762.

1760. Живојиновић Мирјана, Духовник манастира Хиландара, ИЧ XXVIII (1981, Београд) 5—16.

Расправа. Резиме на енглеском.

1761. Жилетић Зоран, Репрезентативни узорци природних језика (теорија корпуса), Преводилац I, 1 (1982, Београд) 54—60.

О семинару Математичког института и Филолошког факултета (Београд, 16—18. децембра 1981).

1762. Ј[анићијевић] Ј[ован], Једанаести преводилачки сусрети у Тетову, Мостови XIII, 3—4 (1982, Београд) 250—251.

Хроника.
В. бр. 1759.

1763. Јанићијевић Јован, Предлог пројекта изградње структурално-семиотичког модела културне комуникације (СМОК), Мостови XIII, 3—4 (1982, Београд) 238—243.

1764. Janković Srdan, Simpozij o jezičkoj toleranciji, Odjek XXXV, 21—22 (1982, Sarajevo) 24.

Преспампан текст из Одјека од 1970.

1765. Јанушев Михаил, Активна дејност на Друштвото за македонски јазик и литература во Кочани, ЛЗБ XXIX (1982) 6, 135—136.

Хроника.

1766. Јанушев Михаил, Активна и плодна работа на Друштвото за македонски јазик и литература во Штип во 1981 година, ЛЗБ (1982) 5, 137—138.

Хроника.

1767. Јанушев Михаил, Богата активност на Друштвото за македонски јазик и литература во Скопје, ЛЗБ XXIX (1982) 6, 131—131.

Хроника.

1768. Јанушев Михаил, Во пресрет на X јубилеен југословенски славистички конгрес, ЛЗБ XXIX (1982) 5, 135—136.

Хроника.

1769. Јанушев Михаил, Забележливи резултати од работата на Друштвото за македонски јазик и литература во Битола, ЛЗБ XXIX (1982) 6, 132—134.

Хроника.

1770. Јанушев Михаил, Изборно собрание на Друштвото за македонски јазик и литература, во Гостивар ЛЗБ ХХИХ (1982) 2, 139.
Хроника.

1771. Јанушев Михаил, Од богата активност на Друштвото за македонски јазик и литература во Струмица, ЛЗБ ХХИХ (1982) 5, 139.
Хроника.

1772. Јанушев Михаил, Од работата на Друштвото за македонски јазик и литература во Штип, ЛЗБ ХХИХ (1982) 6, 134—135.
Хроника.

1773. Јанушев Михаил, Основано Друштво за македонски јазик и литература во Свети Николе, ЛЗБ ХХИХ (1982) 2, 137—138.
Хроника.

1774. Меѓународна федерација преводаца, Преводачка повеља, Преводац I, 2 (1982, Београд) 95—100.

1775. Милојевић Јелислава, Језички контакти у југословенској заједници, Преводац I, 2 (1982, Београд) 46—48.
Приказ конференције Друштва за примењену лингвистику Македоније (Охрид, 21—23. мај 1982.).

1776. Митков Маријко, Десети конгрес југословенских слависта, Преводац I, 3 (1982, Београд) 35—36.
Хроника.

1777. Михајловић Младен, Напоредни везници као врста речи у англистичкој и српскохрватској лингвистичкој традицији, АФФ 14, (1982) 47—77.
Резиме на енглеском.

1778. Младеновић Александар, Напомене о раду на речнику славеносрпског типа књижевног језика, Лексикографија и лексикологија (1982, Београд—Нови Сад) стр. 137—140.

1779. Molnár Csikós László, Upotreba jezika na javnom mestu, Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije, 4—5 (1980—1981) 361—363.
Резиме на енглеском.

1780. Novak France, в. бр. 1744.

1781. Novaković Anđelko, в. бр. 1786.

1782. Осипцева Марија, Обука преводаца у СССР-у, прев. Даница Вучетић, Мостови ХИИ, 3—4 (1982, Београд) 246—247.

1783. Rapić Mitar, Hrvatske škole u Bosni i Hercegovini do 1918, Veselin Masleša (1982, Sarajevo) 163.

1784. Перовић Драгомир, IX светски конгрес Меѓународне федерације преводаца (ФИТ) у Варшави, Преводац I, 1 (1982, Београд) 39—42.
Хроника.

1785. Перовић Д[рагомир], Терминолошке банке за свет сутрашњице, Преводац I, 2 (1982, Београд) 58.

О меѓународном скупу „Превођење и рачунар“ које треба да се одржи у Лондону 11. и 12. новембра 1982.

1786. Pet stoljeća hrvatske filologije, gradu izabrali i katalog sastavili Dražen Budiša, Anđelko Novaković, Božidar Petrač, predgovor napisao Josip Bratulić, Nacionalna i sveučilišna biblioteka (1981, Zagreb) 97.

1787. Петковић Слободан, Осми београдски преводилачки сусрети, Преводилац I, 3 (1982, Београд) 44—46.

Међународни скуп у организацији Удружења књижевних преводилаца Србије, одржан у Београду 3—4. децембра 1982.

1788. Petrač Božidar, в. бр. 1786.

1789. Pretnar Tone, в. бр. 1743.

1790. Резолуције IX конгреса међународне федерације преводилаца, прев. са француског В. Марковић, са енглеског М. Вулегић, Преводилац I, 1 (1982, Београд) 92—94.

Усвојене у Варшави 1981. године.

1791. Ружић Жарко, О неговању културе говора у Француској са освртом на нашу ситуацију, АПНЈК, 147—152.

1792. Sajovic Tomaž, в. бр. 1742.

1793. Скуп о рачунарској обради лингвистичких података, Преводилац I, 3 (1982, Београд) 37—39.

Одржан на Бледу 7—9. октобра 1982.

1794. Sparring Helena, Nekaj misli ob V. posvetovanju Zveze društev za tuje jezike in književnosti SFRJ. Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti SRS) XVI (1982) št. 2 str. 1—43.

1795. Стефаноски Лазе, Плодна работа на Друштвото за македонски јазик во Кичево, ЛЗБ XXIX (1982) 1, 121.

Хроника.

1796. Стојановић Миодраг, Међународно саветовање балканолога, Преводилац I, 2 (1982, Београд) 51—55.

У организацији Балканолошког института САНУ (Београд, 7—9. септембар 1982).

1797. Хајдин Мирко, Превођење и настава страних језика, Преводилац I, 1 (1982, Београд) 49—50.

Приказ симпозијума Друштва за примењену лингвистику Србије (Београд, 20. и 21. новембар 1981).

1798. Hunski Vjekoslava, Prvi primjerci tiskanih knjiga u Bosni i Hercegovini, Godišnjak Odjeljenja za književnost Instituta za jezik i književnost u Sarajevu, knj. XI (1982, Sarajevo) 293—306.

Резиме на енглеском.

1799. Цукески Александар, 25 години од основањето на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература и од излегувањето на списанието „Литературен збор“, МЈХХХ (1979/82) 241—245.

Хроника.

РЕГИСТАР

РЕГИСТАР РЕЧИ И СИНТАКСИЧКИХ КОНСТРУКЦИЈА

Српскохрватски језик

ă, фонол. 24

а, е, и, о и у, фонет. 25

-ад-, -ић- / -ц-, морф. 33

-ал> -аа > ā: њшā, дѡшā, кāзā..., дијал. и фонет. 121

а (дан, сан, јесам и сл.), дијал. и фонет. 139

авион-, дрен-, ћилим-..., морф. 163

авионче (:авиѡн), амрелче (:амрѣл), асталче (:астāл) . . ., сл., морф. 152

авличе (:авлийја), артиче (:артйја), букличе (:буклийја), бургиче (:бургйја) . . ., морф. и дијал. 158

авличе, ливаче, њивче, сопче, морф. 152

ага/āга, акц. 220

ајдук, лекс. 218

Allāh, Muhāmmēd, зѣннет, фонол. и дијал. 89

альине, лекс. 218

анђелче (:анђео), бѡкче (:бѡг), ѓавѡлче (:ђāво) . . ., морф. 152

анђео, ѓаво, манастир . . ., лекс. 33

анђео : мѣлећ, дијал. 127

Арапин, учитељ, краљ . . ., знач. 3

Арапче (:Арапин), Банāћанче (:Банāћанин), Београђанче (:Београђанин) . . ., морф. 152

архангел, лекс. 215

-аѡ, морф. и знач. 16

ашовче, ћилимче, секирче, марамче, морф. 165

баба : бабу, папа : папу, дијал. и знач. 38

бабо/ћāћа/ѡтац, дијал. 127

Бајче (:Бāја), Вѡјче (:Вѡја), Горанче (:Гѡран) . . ., морф. 153

Бајче (:Бāјка), бāјче (:бāјка = брат), дѣјче (:дѣјка = деда) . . ., морф. и дијал. 155

бāнда, лекс. и знач. 14

бāнда¹; бāнда², знач. 15

бāпче (:бāба), бѣпче (:бѣба), жгѣпче (:жгеба = мршава женска особа) . . ., морф. и дијал. 156

бардак- / барда-че, батак- / бата-че, дукат- / дука-че . . ., морф. 163

бардāче (:бардāк), барјāче (:бāрјак), батāче (:батāк) . . ., морф. и дијал. 154

бардаче, кладенче, оловче, столице, авличе, морф. 165

без да, знач. 42

Бекија, од тур. bekiye = остатак, топон. 137

белица, знач. 12

бил> бија, носил> носија, тако и : плеја, жсја, убоја, чуја и сл., дијал. и фонет. 141

били, знач. 217

(б.о сам) са њега, (ударо сам га) са ногу, дијал. и сјнт. 39

- бити, б'удем и бити, б'ијем, знач. 12
 бити, или драган, или добро..., лекс. 13
 biti kamenjem, прев. 96
 biti sa vatnom, прев. 96
 бицикличе (:бицикла), блузице (:бл'уза), бресквице (:бресква)..., морф. и дијал. 160
 бог, лекс. 215
 Божовић... Драговић, Јоковић, Перовић..., акц. 221
 ббј : спр'ат, дијал. 124
 Бока которска / Бска Которска, прав. 222
 бориче (:б'ор), гроздиче (:гр'зд), дутиче (:д'ут)..., морф. и дијал. 159
 братанче (:бр'атанц), војниче (:вој'ник), ђаче (:ђ'ак)..., морф. и дијал. 155
 бр'атац, знач. и грам. 17
 Бр'анче (:Бр'анц), Јагодиче (:Јагод'и-нац)..., морф. и дијал. 155
 број-грам. и знач. 16
 бројач, грам. и знач. 16
 бутарче, Југословенче, Влајинче, морф. и дијал. 154
 бунар (бунар-) : бунар-че, гуњ (гуњ-) : гуњ-че, жбун (жбун-) : жбун-че..., морф. 153

 вь > у- (удовица, уш), дијал. и фонет. 139
 в'ами : в'ама, дијал. 127
 век, књига, лекс. и знач. 24
 веприче (:в'епар), мишиче (:м'иш), овниче (:ован)..., морф. и дијал. 159
 veselja, oh'dja, g'dja, дијал. 141
 веће, знач. 35
 видим га да седи, синт. 31
 виљушка (виљушк-) // (виљушк-) : виљу-че..., морф. и дијал. 159
 вирче, поточе и сл., морф. 152
 висок, леп, паметан..., знач. 1
 вједчати, благословити, сирна недеља..., лекс. 34
 Владанче (:Влад'анка), Данче (:Дан'ка), Даринче (:Дар'инка)..., морф. и дијал. 158
 Влакче (:Вла'х/), морф. 153
 вб, сб, дб, дијал. 140
 вод'а : в'оду, в'одѐ, дијал. и акц. 139
 Вравајлија паша / Хусеин-паша / Петар-владика, прав. 222
 време, знач. 36

 Гаврил, лекс. 215
 гађати, морф. 219
 Г'арче (:Г'ара), Данијелче (:Даниј'ела), Д'арче (:Д'ара)..., морф. и дијал. 156
 где, куда, синт. 31
 г'енаје / г'еније, акц. 221
 главар, морф. 219
 главу одсећи, главу откинути, знач. 216
 г'лавче (:г'лава), гомилче (:гом'ила), грабуљче (:грабу'ља)..., морф. и дијал. 156
 главаче, зупче / зубиче, прстиче, морф. 152
 гласати, симпатисати, проследити..., синт. 32
 гле/глете, грам. 217
 гнијездо, знач. 217
 голупче, коњче, к'сунче, шешпирче, авионче и сл., морф. 150
 г'брак, -а, -о, ж'ут, ж'ута, -о..., акц. 221
 горети, жуђети, морф. 219
 г'бри : гор'ика, дијал. 125
 грабуља (грабуљ-) : грабуљ-че, секира (секир-) : секир-че..., морф. и дијал. 156
 Граховљани / Граховљанни, морф. 219
 грдан, знач. 217
 Грк / Грци, лекс. 219
 гроб (гроб-) : гроб-че, зуб (зуб-) : зуп-че, морф. 153
 губитељ / губитељ, етим. 222
 гуштерица, дијал. и фонет. 122

 даждењак, дијал. и фонет. 122
 девојка, дечко, жена, лекс. 7
 девојче (:девој'ка), мајче (:мај'ка), ћерче (:ћ'ерка)..., морф. и дијал. 158
 дели сам како знаш знач. 34
 (дете) од три године, синт. 35
 Дечак куца / Куца дечак, синт. 51
 дечкиче (:деч'ко), морф. и дијал. 159
 дивизма, етим. 33
 dl > ll : s'ello (= sedlo), u s'ella, S'ellar (= prezime)..., дијал. 77
 dn > n, dn' > n', dl > l, фонол. и дијал. 75
 dn > nn, dn' > n'n', dl > ll, фонол. и дијал. 75
 dn, dn', dl, фонол. и дијал. 76
 dn > nn : r'onné, r'ünnik, ðnnos..., фонол. и дијал. 76
 dn > nn : n'árennik, pr'èdr'ännik, r'ásannik..., фонол. и дијал. 76
 dn > nn : prijès'ennik, jennòsčevka, izvi-
 nica..., фонол. и дијал. 76

dn' > n'n' : lán'ěk (= za pčele), zán'n'ák
(= na splavu, čovjek koji upravlja zad-
njim dijelom splava) ..., дијал. 76

Dobili smo nov/novi cement, синт. 60
добрати, довршити, догдрети ..., знач.
и грам. 17

добро да чуваш књигу, синт. 30
добро дошли! — боље нашли, синт. 36
ударе, дојучерашњи, довратак, знач.
и грам. 17

доврх, досред, знач. и грам. 17
дотрчати, дотерати, знач. и грам. 17

доћу, рећемо, дијал. и морф. 121
доша-дошла-дошло, дијал. и фонет. 141
доша, поша : со, во; коца, доца ...
радијо, желијо, дијал. и фонет. 141

доша, бија, чуја, дијал. 140
драган и драган, -а, -о, знач. 12

Дробњак, топон. 216
d+sonant p, n' i l, фонол. и дијал. 75
Дубоко, топон. 216

ђаво, дрен, корен ..., лекс. и дијал.
154

ђаволак, дренак, коренак, ..., дијал. и
морф. 154

ђаволче, дренче, коренче ..., морф. и
дијал. 154

-е ... девојче, ланче, морф. 151

-е (прасл. -а), морф. 150

-е (типа зубе : зуб, главе : глава), морф.
151

ево ме, ето ти, ено их, синт. 32

-еро, -ерица : четверо, четвѐрица, ди-
јал. и морф. 121

ерцеговачки, знач. 217

џепа, лекс. и синт. 3

за, синт. 36

заборавио сам рећи / заборавио сам
да вам кажем, синт. 28

за ипе Војџе, лекс. и знач. 35

заменили се, знач. 214

заова : зава, дијал. 124

захвалити, селити, синт. 32

звйждѝ : звйждѝ, дијал. 125

згодан : и хус(т), дијал. 127

зет : зѐта, дијал. и знач. 38

зйјан/штѐта/штѐта, дијал. 130

Значајни // значајан писац Иво Андрић
..., синт. 67

зрно, знач. 36

izmlatiti ... bičevati ... zlostavljati ...
udarati, прев. 96

ијем, дијал. и морф. 219

-ију : леђију, ндгију, ноктију ..., дијал.
и морф. 122

-ика и -ица (типа јаглика : јагличе, ли-
сица : лисиче, морф. 150)

Ймѝм ндѝ опѝнци, дијал. и синт. 39

-ис-, морф. 33

-исати, морф. 33

Искѝпај то с мотйку, дијал. и синт. 39

Искра / жѐра : жйга, дијал. 125

истрчати, лекс. и знач. 18

-ић, -иц(а), -к(а), -(а)к, -це и сл. морф.
150

-иц(а) ... вгличе / иглица : игла ...,
морф. 150

Ицковче (:Ицковац), Окоѝурче (:Око-
ѝурац) ..., морф. и дијал. 155

ј мј. љ, не и н мј. њ, дијал. и фонет. 146

ја би доша, ма би дошли, дијал. и синт.
121

javiti, прев. 95

јаре, ждребе, прасе и сл., лекс. 151

једва отвори очи, па му одговори, синт.
31

јесам, функ. 8

Југославија, лекс. 219

јуди, јубав, дијал. 138

Јунона, лекс. 216

Јуче сам дошао у Тимипвару, дијал. и
синт. 39

ка̄, глед̄а и сл. > к̄а, глед̄а, акц. 220
кад тамо, лекс. 34

Кадчић и Качић ..., фонет. и знач. 12
казати, мислити, синт. 29

Казаћу ти нешто, знач. и синт. 189

каикче (:каип) и обракче (:образ),
морф. 153

како сте? — добро сам, синт. 36

клиз̄а се : тализ̄а се, дијал. 126

клишга, ўлиште, йшту ..., дијал. и
фонет. 121

-ко : Жйвна / Жйвко, Слѝвна / Слѝв-
ко, Рајка / Рајко, Радѝјка / Радѝјко ...,
морф. и дијал. 159

козице (:кѡза), морф. и дијал. 160
 колико за прехрану, синт. и знач. 36
 коѡца : коѡца¹ лекс. 14
 коѡца², лекс. 14
 коѡначан, који се везује за коѡца², грам.
 и знач. 14
 коѡнчан, који се везује за коѡца¹, грам.
 и знач. 14
 ко ппéпé (kod pene), о ппáпé (= од
 pane), фонет. 76
 коѡца : колац, дѡца : долац... дијал.
 140
 кошуљка, ципелка, цедуљка, чарапка,
 морф. и дијал. 157
 кошуљче, ципелче, цедуљче, чарапче,
 снајче, морф. и дијал. 157
 крај, лекс. и знач. 14
 кревет, етим. 33
 купе(ј), купеја; лавабо(ј), лавабоја;
 решо(ј), решоја..., морф. и дијал.
 154
 купејче, лавабојче, решојче..., морф.
 154
 Кури́цу roman / *Кури́цу romana, синт. 50
 kucati-kucnuti-rokucati, прев. 96
 к/ч (девојк-/девојч-) или ц/ч (ланц-/
 /ланч-), морф. 151

-л > а, дијал. и фонет. 142
 л > у (бука, јабука, сунце), дијал. и
 фонет. 139
 лаку ноћ, накривити капу / пешир,
 знач. 34
 лáрва¹, лекс. и знач. 13
 лáрва², лекс. и знач. 13
 Леба, Баја, Воја, Данило, Драги и сл.
 морф. 153
 лепиен, лепана, лепано, дијал. и морф.
 40
 лепо, умесно, знач. 5
 ливаче / ливадиче, сопче / собиче, морф.
 и дијал. 161
 ли́ха / ђѡ́ак / ли́ја, дијал. 129
 лице, знач. 36
 -лук, -ци(ја), -ли(ја), -лама, етим. и
 морф. 33
 лу́к и лѹ́к, гра́д и гра́д..., знач. 12

љу́тим, ранам, нам, синком, Богом и
 сл., дијал. и лекс. 145

-м : зѡ́ан, ѹ́мѡн, с тѡ́бон, дијал. и фо-
 нол. 122
 Маѡер, дијал. 33
 Ма́лѡинскѡ / Ма́лѡинско, акц. 218
 ма́чки : ма́ѡци, дијал. 126
 међу, над, под, пред и за, дијал. и синт.
 39
 мејаш, дијал. фонет. 119
 мѡ́не, мѡ́на / мѡ́не, мѡ́ни, акц. 221
 мерити, меркати, знач. 14
 меркати од меркен, морф. и знач. 14
 меркати, грам. 14
 мѡ́ркати, лекс. 14
 мѡ́ркати¹ и мѡ́ркати² лекс. и знач. 14
 месец дана, недеља дана и година дана,
 синт. 35
 Мѡ́лан : Мѡ́ланче, Дра́ган : Драгáнче
 ..., акц. и дијал. 159
 мѡ́ња : мѡ́на, дијал. 124
 мѡ́слити, гáрáв, Пѡ́трѡв, Мѡ́личѡн,
 акц. 221
 мишиче, ноктиче, свећиче, игличе,
 морф. 165
 мѡ́ркати, грам. 14
 мѡ́ркати (поред облика меркати) лекс.
 и знач. 14
 Млад друг Јовановић има троје деце,
 синт. 67
 млада, синт. и знач. 12
 много у значењу „веома“, знач. 36
 -мѡ́гу : мѡ́рен / мѡ́жен, дијал. 123
 можда, знач. 34
 морам рећи, то би било све за почетак,
 знач. 205
 мѡ́ре: нѡ́ мере, дијал. и фонол. 121
 мѡ́рдне, вѡ́рдне; срѡ́дн'a, свѡ́дло, фонет. и
 дијал. 76
 мѡ́ртваци: мѡ́рт, дијал. 126
 Му збѡри једноме Турѡ́ѡну, дијал. и
 синт. 41
 Muhàmmèd (svetac) i Muhàmed (musli-
 mansko ime), фонол. и дијал. 85

-н мј, -м : пода стѡнон, у гребин, се-
 дан, радин, дијал. 140
 -н, -на, -но : дѡ́љен, ѡсушена, ѡспрáно
 ..., дијал. и морф. 121
 наравно, знач. 5
 на челу са, синт. 35
 Невенче... Невена... Невенка, морф.
 и дијал. 157
 нево́љница, лекс. 9
 некакав брат, знач. 17
 неко, некакав, један, знач. 3
 немам када, како не / како да не, синт.
 35

нешто башче, нешто поњава, нешто брашна, синт. и знач. 36
 Никола пије воде / воду, синт. 49—50
 Никола је стар / стари хајдук, синт. 64
 Нисам хтео рећи, синт. и знач. 29
 Нисам хтео то да кажем, синт. и знач. 29
 нога, знач. 36
 нџгман, нџктиман, рукаман, дијал. и морф. 122
 нџки : нџкеви, дијал. 124
 носија-носила-носило, дијал. и фонет. 141
 нџсу, вџлџ, рџдџ, дијал. и морф. 122

њџшка / нџдрва / сџрла гџведија, дијал. 127

-о мј. -л : нашо, пито, посо, дијал. 140
 о и за, синт. и знач. 36
 objaviti, прев. 95
 -ов-/ев-, морф. 33
 -ов и -он, дијал. и морф. 40
 Овде не сме да се пуши, синт. 28
 од, знач. 35
 од Загреб, код пенџер, дијал. и синт. 39

џдошџ : џдошџ, дијал. 124
 омркнути и осванути, лекс. и знач. 35
 он је висок // он је висок човек, синт. 1
 он је љубоморан / он је љубоморан човек, синт. 2
 она је лепа // она је лепа жена, синт. 1
 онај свет, оне стране реке, синт. 35
 џ n'n'egā, џ n'n'ihke, кџ n'n'ē, ргџ n'n'eg,
 фонет. и дијал. 76
 опанак (опанк-) : опан-че, пупак (пупк-) : пуп-че, морф. и дијал. 155
 опанк-, девојк-, снајк-, ланц- . . . , морф. 163
 опанк- / опан-че, девојк- / девој-че, снајк- / снај-че, морф. и дијал. 163
 опанче : опанак, кљунче : кљун, облаче : облак . . . , морф. 149
 опанче : опанак, бардаче : бардак, морф. 150
 опанчић : опанак, кљунчић : кљун, облачић / облачак, облак . . . , морф. 150
 отац ми је дома и кџер му, синт. 31
 џћу, мџва, џдо; вџбрика, вџс, дијал. и фонет. 142
 џф као у фџмџлија . . . кџлџфко, дијал. и фонет. 142

пакао, знач. 34
 палата, подрум, темељ . . . , лекс. 32
 патити < pati(re), етим. 33
 Персијче (:Pérса), Ранђијче (:Ránђа), морф. и дијал. 161
 Петница / Петњица, прав. 222
 пџсац, пџклопац и брџтац, лекс. и знач. 16
 plakati, прев. 96
 ројавити се прев. 95
 пџјем / пџљен / пџљом / н, дијал. 129
 pokazati, лекс. 94
 pokazati se, прев. 95
 покварити, знач. 34
 полисемија, терм. 11
 ponnesi (= podnesi) : ponēsi (= od poni-jeti), фонол. и дијал. 77
 рџ npogu, рџ nnebot, рџ npōž, акц. фонет. и дијал. 76
 пџсли : пџтли / пџтље, дијал. 125
 посоли са тџј сџ, дијал. и синт. 39
 почетак, знач. 14
 prevazići, знач. 205
 прџдлог¹ и прџдлог², грам. и терм. 13
 predsedavati, синт. 205
 predsednik/predsedavajući, лекс. 208
 проћи добро или како си прошао, синт. и знач. 36

Рџде / Рџде, акц. 221
 -я : Рџдовџнка / Рџдовџн, Живџдџнка / Живџдин, . . . , морф. и дијал. 159
 разумеш ли, знач. 5
 ре-у : рџс(ти), ребац, дијал. и фонол. 121
 рогац, лекс. и знач. 36
 рџђџк / стрџчевџп : рџдијџк, дијал. 123
 ромница, грам. 217
 Рџжа / Рџжа, акц. 221
 рука, руку; пет, језик . . . , дијал. 139
 рукавица, лекс. 34
 Рџменче- и Рџмена и Рџменка . . . , морф. и дијал. 157
 Рус (Рус-) : Рус-че, Француз (Француз-) : Француз-че . . . , морф. 153
 рџци : рџки, дијал. и фонет. 123

Сџтана, Обенизрем, Перун, лекс. 215
 са шљивову кору, дијал. и синт. 39
 Sve u nadi da će mu posjeta donijeti povoljni // povoljan naslov u novinama, синт. 58
 седмица, лекс. и знач. 36
 седџ на гранџцу, дијал. и синт. 39

сејир учинити, знач. 34
 сенка и сијати, знач. и грам. 14
 сести, лећи, горети, синт. и знач. 31
 сјдите : сјте, дијал. 124
 Сировац, топон. 216
 siromah, лекс. 9
 sirota, лекс. и знач. 3
 Slovenijavino или Vipožura, лекс. 205
 с мѣнѣм / н : сѣ мнѣм, дијал. 127
 снајка : снаја . . . лебац : леб, клинац :
 : клин, знач. 157
 с пѣтером : с маслѣцен, дијал. 124
 Срби / Србин / Срб, лекс. 219
 станујем у Темишвар, дијал. и синт.
 39
 стејана . . . (= steiana), дијал. и фонет.
 141
 сто : астал, дијал. 123
 с тѣбѣм / тѣбом : с тѣбѣн дијал. 124
 странац : јабањџија, дијал. 127
 структура или пиво, лекс. 205
 subjektivne snage, знач. 205
 сутра сам на послу (сутра ћу бити на
 послу'), синт. 202
 сутра се враћа ('сутра ће се вратити'),
 синт. 202

-т, -га, -то : пѣшџат, дрџџат,
 дијал. морф. 122
 тѣ, та, то, дијал. морф. 40
 т : дукат (дукат-) : дука-че, кревет
 (кревет-) : креве-че . . . , морф. и
 дијал. 155
 тѣло : и тѣло, дијал. 124
 то : није истина, ко је?, болело је, синт.
 32,
 тражити, знач. 34
 тѣ : и тѣте, дијал. 125

ѣ, д, љ, дџ, фонет. и дијал. 86
 љатрња / сѣранач / љатрња, дијал. 128
 љаша, љамија; јуди, кенац, дијал. и
 фонет. 143
 љаша, љамија, дијал. и фонол. 121
 ље се пречѣсти, дијал. и синт. 40
 љѣк, љѣмија, фонет. и дијал. 86
 љѣд, тѣкс, акц. 220

убојица и шалџија, знач. 3
 udati, прев. 96
 у добри час, знач. 34
 уживати (све благодети), бродѣћ (море),
 плакати (вриме) . . . , синт. 31

узети, знач. 36
 љјац : дѣиџа, дијал. 125
 ukazati se, прев. 95
 Uleteli smo u gust / gusti saobraćaj, синт.
 60
 У њѣм владам од триста година, синт.
 и знач. 35
 (у)писати, знач. 34
 услада, лекс. 34

ф, фонет. и фонол. 86
 фѣс, фѣлџѣн, фѣла . . . , дијал. и фонол.
 121
 фрѣштук / дѣрѣчак / мѣрѣнда, дијал.
 128

х, фонет. и фонол. 86
 Hans je pokušavao da prepozna svog
 prijatelja, ali video je samo mršavi
 // mršav vrat, isturenu bradu, синт.
 56—57

синт. 56—57
 хѣрем / грѣбље / грѣбље, дијал. 129
 хомограф терм. 12
 хомоним, терм. 12
 хомонимџа, терм. 12
 хомофон, терм. 12
 хомоформ, терм. 12
 хѣрана, хоџу, хлѣб . . . , дијал. и фонол.
 121
 хтети, моћи (немој), морати синт. 29

ц, ч, љ, фонет. 32
 цѣбло : стабло, дијал. 126
 црвѣна : и црлѣна, дијал. 124
 crveni broj / crven broj na kalendaru
 pokazivao joj je da je danas nedelja
 синт. 57
 црвојѣдина, лекс. и знач. 36
 Црногорско приморје, прав. 222

, ц; љ, љ; љ, љ и м > н, дијал. и фонет.
 142
 љ-љ, дџ-Д у корист љ и д, дијал. и фонет.
 144
 -че и -иче, морф. 149—151, 161, 163,
 165
 -че: бѣкче, чѣкче, цѣкче, плѣкче, плѣк-
 че . . . , морф. и дијал. 156
 -че . . . голѣпче, коѣкче, шѣширче . . .
 опѣнче, девоѣче, лѣнче, морф. 151

-че . . . пастирче : пастир, рипче : риба,
шеширче : шешир, морф. 150
-че: Радованка : Радованче, Живадин-
ка : Живадинче, Миладинка : Ми-
ладинче, Радојка : Радојче, морф. и
дијал. 159
чинити (се), учинити, хтети, имати
намеру . . ., синт. 28
чобанин, Арапин, Београђанин, морф.
152
чова, лекс. 205
човек, лекс. 7
човек, жена, девојка . . ., синт. 1
čovjek, лекс. и знач. 3, 4
човјек, лекс. 7
čdek, žámija, фонет. и дијал. 88
чр > цр (црн), дијал. и фонет. 139
Чула сам страшну ствар, знач. и синт.
189

џеп : ђеп, дијал. 126

шпљче (:шпљ), шеширче (:шешир) . . .,
морф. 152

šibatí, прев. 96

шк или ск (виљушка, кокошка, гуска),
лекс. и дијал. 159

-шти-жд : -шћн-жћ, фонет. и дијал.
138

што чиниш те се не жениш синт. 31
дијал. и фонол. 42

S, дијал. и фонол. 42

э, дијал. и фонол. 42

Остали словенски језици

а) *ћифлица*

а, е, и, о и у, фонет. 27

банда, лекс. 15

гладенъ съмъ или яде ми се, лекс. 37

держатель, лекс. и знач. 15

dn > nn: бѣнна глѣнну, жѣнни, нѣнни,
сѣнни . . ., фонол. и дијал. 77

dn > nn и dn' > n'n': лѣнна // лѣнно . . .
янно, сунно . . ., фонол. и дијал. 77

dn > nn и dn' > n'n': мѣнны лѣнны,
рѣнны, лѣннѣ, гонно, у аннѣ, оннѣ . . .,
фонол. и дијал. 78

dn > nn, dn' > n'n', dl > ll: ннѣс',
зѣнний, не гѣнна, в'ѣ онного, б'ѣн-
ного, перѣнний . . ., фонол. и дијал.
78

-е- морф. 183

-е (зѣбе : зѣб, венче : венѣ . . .), морф.
150

-е > о, ѣ > а- испред тврдых преднѣо-
језичних сугласника, фонол. 195

за-, знач. 15

за . . ., до . . ., знач 15

-н, морф. 26

-иц(а) . . . брадиче / брадица : брада,
книжиче / книжица : книга, морф.
150

-иц(а) (момиче / момица : мома, сестри-
че / сестрица : сестра, морф. 150

имам, морф. 26

ќ и ґ, и нестанак х, фонет. 25

колку за сеир, синт. и знач. 36

може, може, может, знач. 34

ник I, II, ... тель I, II, знач. 15
носе; нос, волче; волк, морф. 150

о (об, обо, обь ...), знач. 15

поједе со се овчарот, дијал. и синт.
42

жулителъ, мучителъ, обидчик ... , лекс.
и знач. 16

-че ... братче : брат, рекче : река, морф.
150

-че ... мостче : мост, лъвче : лъв, морф.
150

б) латиница

а, ale, i, to, синт. 203

а-в (tarī-trę), морф. 193

-āgne/āgneṭa mn. āgneṭa, акц. и морф.
181

alga грч. ἀλγή, акц. 178

-агъ, морф. 182

-агъ, морф. 182

-авъ, морф. 181

aviti, лекс. 94

-bāba, gnīda, grādъ, nīṭъ, sīto ... , акц.
178

-bābin /bābina/bābino, акц. и морф. 182

-bābъskъ < bābo/bābā, акц. и морф. 180
bēda, прев. 107

-berstъje < bérstъ, акц. и морф. 180

bījetъ, bīti, bīhъ, bīhъ, bīvъ/bījēpъ, акц.
184

bījq/bījetъ, акц. 183

bīti, прев. 96

blagъ ... blago, прев. 95

blūsā, грч. βύλλα, акц. 178

-blъha/blъhō, mьglā/mьglō ... , акц. 178

bolēznъ, прев. 110

boъnъ, прев. 111

-brātja < brātъ, акц. и морф. 181

-brātъstvo < brātъ, акц. и морф. 182

cieplny, świetlny, srebrny, изузетак:
piekelnу, фонол. морф. и лекс. 193

čistikъ, gāṭnikъ, акц. и морф. 184

čreždanic, прев. 116

dati, dajati < dāti, dājati, акц. 184

Dělo-dělatelъ-dělati-sъdelati, прев. 104—
— 105

dlatego, to, więc, i, jezeli (by), ješli(by),
gdyby, ... , синт. 203

Dl > ll: sallo, šillo, sellák, sellár, velli,
palla, polla ... , фонол. и дијал. 78

Dn > nn: chlanno, hlanni, xlanńi, jenna,
и дијал. 78

dno-den, морф. 192

Dn' > n'n': хоñńik, stuñña, pañne, ... ,
фонол. и дијал. 78

dobъ ... dobro ... dobré ... dobrée,
прев. 98

-dobrēta/dobrōto, акц. и морф. 180

dobrōta/dobrōto, porōnъ/porōva/porōvo,
акц. 179

dolina/dolino, moldica/moldico, lqkāvъ/lq-
kāva/lokāvo, акц. 179

dovъlčti, прев. 109

-drozdōvъ/drozdōva/drozdōvo, акц. и
морф. 180

drъžati-odrъžati se, прев. 104

dъlъznъ/dъlъznā/dъlъzno < dъlgrъ/dъlga,
акц. и морф. 180

-dъnъse/dъnъsa < dъno, акц. и морф.
181

e → a (тип: zamieśc-zamiatać, bielić-
biały, фонол. 196

e → o, e → a (тип: plecie-ploto, micie-
miota, фонол. 196

e:roze-bracъ-roz-brajać, морф. 193

ø-e: -ec, -ek (slepiec, boszek), морф. 194

e-ø (ml-eć-mel-la), морф. 193

-en, морф. 181

et-, морф. 181

čviti, лекс. и прев. 94

farba-farbie, głod-głodzie, noga-nodze,
морф. 197

galvās, viršaus, žverieš; прасл. golvý,
vǣrhú, zvĕri, акц. 179

-golvà/gólvo, nogá/nògo . . ., акц. 178

golvāmi, акц. 179

golvāmi, golvāhr, golvāma, golvāmъ, акц.
184

golgoljǫ/golgoljĕtъ, акц. 183

grĕšnyь/grĕšna/grĕšno < grĕxъ/grĕxá,
акц. и морф. 180

ис. *grīva, балт. *grīva, прасл. *grīva,
акц. 178

gybĕlъ, прев. 109

балт. gūvas, прасл. žīvъ, акц. 179

halo, słucham, proszę . . ., лекс. 201

-xlĕbъsъ/xlĕbъsa < xlĕbъ акц. и морф. 181

ī bōg, ī mīr, ī smrti . . ., акц. 179

-isa, морф. 182

-īn, морф. 182

-īna, морф. 182

-īna, морф. 181

-itjъ, морф. 182

izvesti, прев. 99—100

izvoliti, прев. 102

i/y-ø: kolonia-kolonij, фонол. 192

jakis̄, coś, ktoś, ileś, gdzieś, морф. 202

балт. jāunas, прасл. jūnъ, акц. 179

jutro jestem w pracy ('bĕde'), синт. 202

jutro wraca (', wróci'), синт. 202

kaina балт. грч. ποιή, акц. 178

o-ø: kociol-kotla, фонол. 192

koljǫ/koljĕtъ, акц. 183

-kōrstavъ/kōrstava/kōrstavo, акц. и морф.
181

-kōrvānjъ/kōrvānjĕ, акц. и морф. 182

-kōrvnjъ/kōrvnja/kōrvnje < kōrva/kōrvq,
акц. и морф. 181

krai, прев. 106

krĕpostъ/l. krĕpostí, krĕvanъ/krĕvanà/krĕ-
vano, акц. 179

-krĕvanъ/krĕvaná/krĕvano, акц. и морф.
181

kūjǫ/kujĕtъ, акц. 183

-kūritъ, cārovitъ, акц. и морф. 182

-lĕnostъ/lĕnosti < lĕnъ/lĕna/lĕno, акц. и
морф. 180

-lĕpota/lĕpotǫ, акц. и морф. 180

lĕjǫ/lijetъ, акц. 183

-mākovina, rākovina, акц. и морф. 182
ис. *mātĕr, балт. *mōtĕ, прасл. *māti,
акц. 178

mgla-mgiel, морф. 192

-meljĕtъ, melĕ, melĕnъ/mĕlhr, mĕllĕ,
mĕlti, акц. 184

mĕlniii, прев. 111

močiti, прев. 115

mōčiti, прев. 114

-mōdrōstъ/mōdrōsti < mōdrъ/mōdrá/
/mōdró, акц. и морф. 180

-mōžъskъ < mōžъ/mōža, акц. и морф.
180

балт. mūsĕ, грч. μοῖα, акц. 178

myslnik, zmyslny, rzemieślnyk, морф. 193

-mŷsca/gen. mŷsęc/mŷs, акц. и морф.
181

mačelo, прев. 110

nedogъ, прев. 110—111

nevolĕ, прев. 107

балт. nūogas, прасл. nāgъ, акц. 179

o → a, e → a у глаголима типа gonić-

-ganiać, pomogę-pomagam, zgnieśc-

-zgniatać, фонол. 196

obratiti się, прев. 101—102

od-:od-gnieśc, od-gryżć, od-wlec, морф.
193

ode-: ode-rwać, ode-słać, . . ., морф. 193

-ostъ, морф. 180

-ota, морф. 180

-ovъ, морф. 180

otъkryti, прев. 95

otъsĕšti, прев. 108—109

pa, do widzenia, dobranoc . . ., лекс. 201

-pisjǫ/pisjĕtъ, zidjǫ/zidjĕtъ, акц. 184

plāčjǫ/plāčjetъ, акц. 184

pljūjǫ/pljūjetъ, акц. 183

roboti, прев. 97

podaviti, прев. 109

rogubiti, прев. 97

pomocie, прев. 106

рѣтъпикъ/рѣтъпика, вѣдѣнство/вѣдѣнства
..., акц. 179

ротъкорати-ротъкоравати, прев. 115

rovelēti, прев. 102—103

prědo/prědetŕ, акц. и морф. 183

Przemysl, Radomyśl, топон. 193

-rădostŕ/rădosti < rădŕ/găda/rădo, акц. и морф. 180

-răkovŕ/răkova/răkovo, акц. и морф. 180

raspŕtie, прев. 106

asti, прев. 111

s, z, ŝ, Ź, ś, ź: ze-skoczyć, ze-zwolić, ze-

-szczupleć, ześliznąć się, морф. 193

siwy-siwieć, młody-młodziej, lis-lisica, морф. 194

-sněgovŕ/sněgova/sněgovo, акц. и морф. 180

-stărica < stărgŕ, акц. и морф. 182

stărgŕ/stărgŕca, ĩstina/ĩstinŕ, lăskavŕ/lăskava/lăskavo, акц. 179

strast, прев. 115

-stŕklěnŕ/stŕklěna/stŕklěno < stŕklŕ/stŕklă, акц. и морф. 181

svěťŕ, прев. 107

synŕmŕ, synŕhŕ, synŕmă, акц. 184

-śl:geśl, myśl, морф. 193

t, d, z, st, zd-ć, é, ś, z, ść, źé (płot-płocie, mrŕz-mrŕżny, фонол. 197

t, d, s, st, zd-c // ć, ʒ, s, z, ść, źé (kłypotać się-kopocę się // kłopocę się, maźać-maże, pusty-puszcza) фонол. 197

tłěsti, tłŕkŕ, прев. 96

trŕŹište, прев. 106

tyłĕti, прев. 112

ubiti, прев. 97

udariti-udarati, прав. 96

utvrgđiti se, прев. 108

vekŕ, прев. 106

velĕti, прев. 102

-vĕťnŕ/vĕťna/vĕťno/vĕra/vĕrgŕ, акц. и морф. 180

vesti-voditi, прев. 99

vladuťŕstvo, прев. 110

volĕ, прев. 102

vratiti se, прев. 101

vrĕšti-vrgŕgŕ, прев. 112

-vŕlnatŕ/vŕlnata/vŕlnato, акц. и морф. 182

vŕskrĕŕenie, прев. 107

vŕsprijĕti-vŕspriimati, прев. 107

vŕstanie, прев. 107

vŕvesti, прев. 99

vŕzvesti, прев. 99

vŕzvratiti se, прев. 101

vŕkŕgŕ/vŕknetŕ, акц. 184

warstwa-warstewka, фонол. 192

węgielek, perelka, wiaderko, diabelski, морф. 193

wiatr-wietrze // wiadro-wiadrze, фонол. 197

wtedy ewentualnie omŕwi siĕ te sprawę ('omŕwiłoby siĕ), синт. 202

wz-: wezbrać, wesprzeć, морф. 193

wy-gw-ać, wy-gw-ę-wy-gw-ać, морф. 192

wybierać, umierać гласили су у пс. *vybirati, *umirati, фонет. 196

zapovĕdĕti-zapovĕdati, прев. 102—103

zđvŕ/zovetŕ, акц. 183

zvěgmă, акц. 179

-Źĕnŕskŕ < Źenă/Źenŕ, акц. и морф. 180

Źitnica, прев. 108

-Źivŕna/Źivŕno, акц. и морф. 181

-Źivŕsŕ/Źivŕsŕ, gŕĕŕnikŕ/gŕĕŕnikă, boŹŕjŕ/boŹŕjă/boŹŕjĕ, акц. 179

Źbrŕ/Źyretŕ, акц. 183

-ъса, морф. 181

-ъсе, морф. 181

-ъсь, морф. 181

-ъја, морф. 181

-ъје/-овъје, морф. 181

-ъјъ, морф. 181

-ъпъ, морф. 180

-ъскъ, морф. 180

-ъство, морф. 182

Несловенски језици

а) латиница

- ă**, фонол. 25
a *avea-am*, морф. 26
abscido, прев. 108
ailāh, illādž, лекс. 85
alapis caedo, прев. 96
appareo, прев. 95
appareo i pareo, лекс. и прев. 94
avoir faim, лекс. 37

bonus, bonum, bene прев. 98

caedo, прев. 96
Cette enfant est de dix ans, De combien d'ans es-tu, синт. 35
convivium, прев. 116
cresco, прев. 111

demolior, прев. 112
demonstro, прев. 95
Der Junge klopft / Ein Junge klopft, синт. 51
desingo, прев. 95
Die rote Zahl auf ihrem Kalender machte ihr, klar daß Sonntag war, синт. 57
Doktor Meier / Der Doktor Meier, синт. 66
duco, прев. 99

-e, морф. 26
ca > e пред *i*, фонет. 24
effodio, прев. 115
euangelizo, прев. 95

flagello, прев. 96
forum, прев. 106
fulgor, прев. 111

habeo, морф. 26
Hans ist Lehrer / ein guter Lehrer / der gute Lehrer, синт. 62
Hans versuchte, seinen Freund zu erkennen, aber er sah nur den mageren Hals // einen mageren Hals, ein vorgestrecktes Kinn, синт. 56
homicidium facio, прев. 97
horreum, прев. 108

infirmitas, прев. 110
infirmus, прев. 111
initium, прев. 110

kat ū, лекс. 37
kat, морф. 26

lamentor, прев. 96
litus, прев. 106

manifesto me, manifestor, прев. 95
me e foame, лекс. 37
mitto, прев. 112

necesse, прев. 107
Nikola trinkt Wasser / das Wasser, синт. 49–50

occido, прев. 97
opus, прев. 104
ostendo, прев. 95
ostendor, прев. 95

percutio, прев. 96
perditio, прев. 109
poate, mund, može, могуће знач. 34
porta, прев. 100
pulso, прев. 96

recipio, прев. 107
restituor, прев. 108
resurrectio, прев. 107
revello, прев. 95
rigo, прев. 115

saeculum, прев. 106
sa pēr tshundi, синт. и знач. 36
seir etmek, знач. 34
sufficio, прев. 109
suffoco, прев. 109

teneo, прев. 104
tormentum, прев. 115
torqueo, прев. 114

un an et demi, apres deux heures et demie, синт. 35
„Ubi“ = „quo“, **„ibi“ = „eo“**, **„foris“ = „foras“**, синт. 31

videor, лекс. и прев. 94–95
voluntas, прев. 102

Wir gerieten in dichten Verkehr // in einen dichten Verkehr, синт. 58

б) *ίρчки*

- ἀσθένεια*, прев. 110
ἀσθενής, прев. 111
ἀστραπή, прев. 111
ἀγαθός, τὸ ἀγαθόν, прев. 98
ἀγορά, прев. 106
ἄγω, прев. 99
ἀξάνω, прев. 111
αἰγιαλός, прев. 106
αἰών, прев. 106
ἀναδείκνυμι, прев. 95
ἀνάστασις, прев. 107
ἀνάγκη, прев. 107
ἀναφαίνομαι, прев. 95
ἀπέχω, прев. 107
ἀποθήκη, прев. 108
ἀπολεία, прев. 109
ἀποπνίγω, прев. 109
ἀποκαλύπτω, прев. 95
ἀποκόπτω, прев. 108
ἀποκαθίσταμαι, прев. 108
ἀρκέω, прев. 109
ἀρχή, прев. 110
ἀφανίζω, прев. 112
- βασανίζω*, прев. 114
βάσανος, прев. 115
βάλλω, прев. 112
βρέχω, прев. 115
- δείκνυμι*, прев. 95
δείκνυμι (ἐμαντόν), прев. 95
δέρω, прев. 96
διορύσσω, прев. 115
δοχή, прев. 116
- εὐαγγελίζομαι*, прев. 95
ἐπιδείκνυμι ἐμαντόν, прев. 95
ἔργον, прев. 104
ἐρχομαι εἰς φανερόν, прев. 95
- θέλημα*, прев. 102
- ἔξω, -εὔω und -όνω*, морф. 33
- λαμβάνω δραπίσματος*, прев. 96
λιθοβολέω, прев. 96
- μοστιγδω*, прев. 96
- δράομαι*, прев. 95
- πατάσσω*, прев. 96
πειῶ, лекс. 37
πύλη, прев. 100
- τύπτω*, прев. 96
- φαίνομαι*, прев. 94
φανερόω, прев. 95
φανερόω ἐμαντόν, φανεροόμαι, прев. 95
φονεύω, прев. 97
φραγέλλω, прев. 96
- κόπτομαι*, прев. 96
κράτέω, прев. 104
κρούω, прев. 96

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Аванесов, Р. И. 77, 91
 Agani, Hilmi 280, 285
 Агић, Мара 252
 Agricola, E. 71
 Адмони, В. Г. 71
 Ајановић, Mustafa 300, 303, 338, 340
 Ајети, Idriz 271, 280, 281, 285
 Akunja, Rene 281
 Албијанић, Александар 310
 Алексић, Богданка 338
 Alerić, Danijel 227
 Al-Kašgari, Mahmud 281
 Alirešjović, Edina 271
 Алушевски, Илија Хр. 329
 Andrassu, Vera 281, 292
 Андрейчин, Любомир 149—151
 Andrijašević, Marin 245
 Андрић, Иво 72
 Андрић, Радомир 320, 321
 Anić, Vladimir 300, 316
 Ančić-Obradović, Marija 151
 Аргировски, Мито 271, 281, 292, 322
 Arnaud, Muhamed 90
 Арсенијевић, Нада С. 252
 Асенова, Петя 292
 Asllani, Ramadan B. 281
 Атанасов, Петар 322
 Auty, Robert 314
 Afgan, Naim 338, 341
 Ahlin, Martin 335
 Ахманова, О. С. 12, 15
 Ahmetaj, Mehmet 281
- Бабамова, Екатерина 253
 Babić-Avdispahić, Jasminka 245
 Бабић, Сава 253
 Бабић, Славна 281
 Babić, Stjepan 151, 157, 159, 271, 295,
 297, 300, 318, 344
 Bagi, Ferenc 281
 Bajt, Drago 256
 Бајџинса, Isa 281
 Банашевић, Никола 237
 Банићевић, Марта 271
 Baotić, Josip 295
 Barac-Kostančić, Višnja 253
 Barbariћ, Štefan 348
 Bardhi, Mehdi 241, 281
 Bardhi, Frang 281
 Barzilović, A. M. 12
 Barić, Eugeniја 151, 228, 253, 297, 299,
 300
- Barić, Henrih 231, 235
 Барјактаревић, Данило 39—41
 Bárth, János 347
 Bartolić, Zvonimir 310
 Basara, Anna 266
 Basara, Jan 266
 Басотова, Љубинка 266
 Batistić, Tatjana 271
 Batušić, Ivana 338, 340
 Batušić, Nikola 319
 Baudouin de Courtenay, J. 191
 Baudry, Jean-Louis 245
 Бачанов, Петар 348
 Ваљвански, Марија 253, 261, 281, 297
 Бахтин, М. М. 245
 Ваš, Angelos 344
 Begolli, Menduh 281, 290
 Bedić, Kristina 245
 Bezić-Božanić, Nevenka 347
 Bezić, Jerko 347
 Bezlaj, France 271
 Bejta, Murat 261, 281
 Белић, Александар 23, 38, 40, 41, 42,
 139, 141, 150, 154, 231, 235, 236
 Becker, H. 21, 22
 Benac, Alojz 292
 Benedik, Martin 344
 Benson, Morton 338
 Berger, Aleš 337
 Берић-Ђукић, Весна 282, 345,
 Бертолино, Никола 260
 Бертоша, Мирослав 271
 Бећар, Драгица 253
 Bierwisch, Manfred 245, 246
 Birnbaum, Henrik 23, 25, 33, 37, 40—41,
 43
 Бицевска, Кита 322
 Бицевски, Трпко 329, 330
 Благојевић, Душанка 295
 Blažek, Václav 271
 Богдановић, Димитрије 228, 309
 Богдановић, Милан 282
 Богдановић, Недељко 227
 Божановић, Ана 282
 Божовић, Ратко 245
 Бојић, Вера 310
 Böll, Heinrich 72
 Boldocký, Samuel 262
 Боначић, Мирјана 253
 Борковскиј, В. И. 5, 7
 Boryś, Wiesław 271
 Bosto, Sulejman 316
 Бошковић, Радосав 231, 232, 233, 234,
 235

- Bošković-Stulli, Maja 344
 Brabec, Ivan 306
 Brada, Riza 282
 Bradač-Šulgaj, Jana 336
 Bratanić, Maja 245
 Bratulić, Josip 310, 348, 351
 Брачић, Стојан 250, 282
 Брборић, Бранислав 211, 300
 Брдарски, Васил 300, 304
 Breznik, Anton 330
 Brecht, Bertolt 72
 Brlek, Mijo J. 310
 Bricko, Marina 245
 Brozović, Blanka 338
 Brozović, Dalibor 90, 271, 292, 295, 306
 310, 327
 Бугарски, Ранко 206, 245, 246, 253,
 262, 300
 Будагов, Р. А. 246
 Budiša, Dražen 348, 351
 Budmani, Petar 338, 342
 Букумирић, Милета 227, 271
 Булатова, Р. В. 306
 Buljovčić Josip 310
 Буњевац, Милан 246
 Бурзан, Мирјана 262
 Buttlerowa, Danuta 266
 Buhman, Gordana 246, 253
 Buchholz, Oda 282, 292
 Bučan, Daniel 282, 290
- Vaillant, André 235
 Vajs, Nada 272
 Vajs, Josef 93
 Wallraff, G. 72
 Walter, Hilmar 253
 Wasik, Zdzisław 292
 Василев, Христо 30, 34, 35, 36
 Васиљев, Љупка 294
 Васић, Вера 253, 348
 Васић, Смиљка 211, 253, 272, 295, 296,
 300, 302, 318
 Васкић, Радмила 241
 Vasmer, Max 14
 Vatasescu, Catalina 292
 Vevar, Štefan 334
 Vego, Marko 137
 Weigl, Egon 246
 Weinreich, H. 72
 Величковић, Драгољуб 253, 262, 272
 Велковска, Снежана 322
 Velčić, Mirna 246, 248, 254, 348
 Verbinc, France 337
 Verbič, Stanislav 338
 Verdoodt, Albert 254
- Vermeer, Willem 334
 Vesku, Viktor 39
 Vettier, R. 282
 Вигњевић, Добрила 253, 254
 Виденов, Михаил 150
 Видовић, Радован 272, 319
 Vidović-Muha, Ada 334, 336
 Видоески, Божидар 228, 266, 292, 293,
 327, 345
 Wijk, N. van 236
 Wild-Bičanić, Sonia 282
 Vilke, Mirjana 254
 Wimmer, R. 72
 Винавер, Надежда 246, 260
 Виноградов, В. В. 12, 15
 Vinca, Agim 282
 Vince, Zlatko 310, 312, 316
 Витас, Душко 246
 Витошевић, Драгиша 272, 300, 301
 Wierzbicka, Anna 200
 Владисављевић, Спасенија 295
 Влаховић, Племенка 262, 346
 Влахчев, Т. 322
 Wowczerk, Pawol 187
 Војиновић, Станиша 338, 346
 Војновић, Олга 282
 Wolf, Melita 338, 340
 Vončina, Josip 228, 294, 310, 311,
 313, 338, 340
 Vončina, Marta 241
 Вражиновски, Танас 330
 Vrana, Josip 93—118
 Vrkljan, Zvonimir 319
 Wróbel, Henryk 267
 Vrhovac, Yvonne 254
 Vujađinović, Hosana 254
 Вујанић, Милица 213, 338, 342
 Вујичић, Драгомир 141, 226, 272, 301,
 306
 Вујовић, Ненад 301
 Вукадиновић, Вилотије 228
 Вукићевић, Бранко 338
 Вукићевић, Милосав С. 311
 Вукмановић, Станка 318
 Вукобрат, Слободан 254
 Вуковић, Борислав 267
 Вуковић, Гордана 228, 254, 272, 319
 Вуковић, Јован 85, 91, 144
 Вуковић, Н. 282, 290
 Вукомановић, Славко 209, 246, 316
 Вукчевић, Никола 747
 Vukušić, Stjepan 296
 Vuletić, Anđelko 297
 Vuletić, Branko 316
 Вулетић, Милица 254, 348, 351
 Вучетин, Даница 346, 348, 350
 Вучинић, Јово 267

- Gabrić-Bagarić, Darija 311, 344
 Gavazzi, Milovan 347
 Gavenda, E. 322
 Gavran, fra Ignacije 311, 312
 Gallis, Arne 29
 Galton, Herbert 292
 Gamulescu, Dorin 272, 282
 Gasser, Herbert 246
 Gashi, Skënder 272, 282, 283
 Gauvenet, H. 282
 Gauser, Pšemysl 261
 Гацов Димитрије 246, 344
 Gedrih, Мојсе 337
 Георгиев, Владимир 22, 25, 26, 43
 Gerčan, Oktavija 338
 Geschwind, Norman 246
 Гилић, Станислав 227, 319
 Gilevski, Paskal 254, 259
 Gjevorji, Mehmet 283
 Gjurin, Velemir 331, 344
 Glihanović-Vajzović, Hanka 311, 316
 Глигоров, Г. 322
 Глишовић, Душан 254
 Globevnik, Darja 246
 Говедарница, Благоје 293
 Godnič-Godini, Neva 335
 Gołąb, Zbigniew 22
 Göncz, Lajoš 254
 Горбачевский, А. А. 25
 Gorski, Oton 282
 Gortan, Veljko 15, 282
 Гортан-Премк, Даринка 11—19, 272, 338, 342
 Gostl, Igor 348
 Goçi, Ibrahim 282, 283
 Гочкова, Косара 273
 Гошић, Невенка 227, 272
 Grad, Anton 273, 336
 Gradišnik, Janez 331, 332
 Grah, Nina 283
 Грахек, Сања 283
 Грба, Гордана 283
 Grimm, H.-J. 71
 Грицкат, Ирена 6, 18, 31, 32, 35, 36, 167—176, 338
 Грковић, Јасмина 177—185, 273, 294
 Грковић, Милица 29—30, 223—224, 228, 273
 Гроздановић-Пајић Мирослава 309
 Грубачић, Слободан 254
 Грујић, Бранислав 339
 Guberina, Petar 282, 283
 Gudelj-Velaga, Zdenka 254
 Гудков, В. П. 31, 309
 Gunda, Béla 283
 Гуцъ, Михаило 254
 Дабић, Богдан Ј. 254, 311, 316
 Давидовић, Јован 296
 Давидовић, Светлана 296
 Дајковић, Јован 339
 Дака, Р. 287
 Далмација, Стево 227, 306
 Даничић, Бура 170, 236
 Дансјлић, Милован 301 *
 Данченко, Светлана И. 348
 Debuš, Ljerka 348
 Девић-Романова, Валентина 262
 Deković, Darko 301
 Delić, Mičo 228
 Demiraj, Shaban 273, 283
 Derganc, Aleksandra 267
 Десницкая, А. В. 23, 283, 293
 Десподова, Вангелија 322
 Дешић, Милорад 18, 254, 273, 318, 319
 Дзєндзелівський, Й. О. 267, 273
 Divković, Matija 310
 Димитријевић, Наум 246, 247, 255
 Дыбо, В. А. 177, 306
 Diklić, Zvonimir 301, 303
 Димитровски, Годор 261, 322, 323, 324, 327, 336, 345, 346
 Дмитријев, Петар 31
 Dolenc, Janez 335
 Dolerko, Olinko 347
 Домазет, Милица 273
 Domi, Mahir 293
 Dorkin, Mladen 311
 Dostal, Milan 247
 Doçi, Rexhep 273, 293
 Дохчев, К. 322, 323
 Дошлић, Милка 255
 Дошлић, Мишо 255
 Драгичевић, Милан 306
 Драшанов, Васил 274, 323
 Dretar, Tomislav 247
 Drilo, S. 71
 Drini, Sulejman 283
 Dubois, C. 16
 Dubois, J. 16
 Dudok, Miroslav 262, 301
 Dular, Janez 330, 332
 Dular-Sivic, Alenka 227
 Дуличенко, А. Д. 311
 Dumbović, Vladimir 339
 Дуриданов, Иван 22, 23
 Duff, Tony 283, 288
 Ђинђић, Славољуб 283, 292
 Ђокић, Данка 255
 Ђоковић, Милан 301
 Ђолић, Слободанка, 247, 255
 Борђевић, Радмила 247, 255, 262, 349

Буковић, Чедо 301
 Бурић, Милан 320
 Бураћ, Милош 261
 Бурковић, Миломир 255
 Буровић, Радосав 306, 307

Водошенко, А. П. 38, 41
 Востингсера, И. Ф. 256
 Бекман, Том 317
 Влезовић, Глиша 40, 41, 42, 157
 Engel, Ulrich 247
 Ермакова, О. П. 16

Žerić, Stanko 262, 297
 Жибрег, Ивона 255, 297
 Живановић, Борђе 301, 349
 Живанчевић, Милорад 267
 Живковић, М. 40
 Живковић, Никола 255
 Живојиновић, Драгољуб 349
 Животић, Радомир 209, 247
 Жилегић, Зоран 349
 Жуковская, З. В. 91

Zadravec, Franc 333, 334
 Зайцева, Светлана 247
 Zareba, Alfred 247
 Захарова, К. Ф. 91
 Zgonik, Mavricij 334
 Zdovc, Pavel 274
 Здравковић, Миодраг 301
 Здравковски, Александар 323
 Zduńska, Helena 267
 Zelić-Bučan, Benedikta 309
 Zelko, Ivan 274
 Zerzer, Janko 274, 275
 Zett, Robert 34, 36, 227
 Zef, Mirdita 274
 Зечевих, Весна 301
 Zidar, Josip 339
 Зиројевић, Олга 228
 Златаковић, Момчило 274, 320
 Златевска, Снежана 323
 Зоговић, Мирка 255
 Зографска, Елена 284, 289
 Zor, Janez 294
 Зорић, Момчило 284
 Zrimška, I. 332
 Zhugra, Alvina 283
 Зукловић, Љубомир 320, 321
 Zumberi, Abdullah 284
 Збровац, Мирко 247

Ibrahimi, Sami 293
 Иванов, Вячеслав Всеволодович 14, 247
 Иванова, Климента 309
 Иванова, Олга 227, 274, 323
 Ивановић, Никола 306
 Ivančan, Ivan 347
 Ivetaš, Just 274
 Ivir, Vladimir 167, 255
 Ивић, Милка 1—10, 29, 187—190, 211, 267, 274
 Ивић, Павле 30, 32, 38, 39, 42, 90, 122, 123, 138, 141, 143, 144, 146, 211, 229, 267, 301, 306, 307, 311, 312
 Игњатовић, Михаило 255, 339
 Игњачевић, Светозар М. 256
 Игов, А. 30
 Икономов, Николај 37
 Илиевска, Красимира 228
 Илиевски, Петар Хр. 227, 284, 293, 323, 345, 346
 Илић, Војислав 40
 Инић, Слободан 208, 247, 301
 Islamaј, Shefkije 284
 Ismajli, Rexhep 281, 284
 Иричанин, Гордана 256

Jagić, Vatroslav 93
 Jakić-Cestarić, Vesna 227
 Јакобсон, Роман 21, 23, 200, 344
 Jakobsz-Németh, Пона 256
 Јаковљевић, Андрија 309
 Jakopin, Franc 227, 267, 274, 331
 James, Carl 262, 266
 Јанева-Арсовска, Марија 262
 Јанићијевић, Јован 256, 349
 Јанко, Anton 284, 285
 Јанковић, Видосава 256
 Јанковић, Срђан 301, 348, 349
 Јанчић, Божидар 167, 256, 339
 Јанушев, Михаил 329, 330, 349, 350
 Јањић, Драган 256
 Јањић, Јован 256, 320, 321
 Јарцева, В. Н. 262
 Jaskulska-Wolkowska, Rosa 307
 Јахић, Dževad A. 75—92, 247, 307
 Јашар-Настева, Оливера 293, 323, 324, 345, 346
 Jedlička, Alojz 247, 267
 Jež, Franc 336
 Jeza, Franc 335
 Јембрић, Alojz 228, 302
 Јереб, Elza 256
 Јеремић, Тађана 262, 265
 Јерковић, Вера 311, 312
 Јерковић, Јован 228, 274, 307, 312, 339, 340

- Jerman, Franc 256
 Jerncј, Josip 262
 Jespersen, Otto 249
 Јовановић, Гордана 191—198, 228, 274
 Јовановић, Зоран Р. 256
 Јовановић, Младен 256, 346
 Јовић, Душан 38, 39, 40, 42, 207, 247, 302
 Јовићевић, Радојица Р. 239, 295
 Jonke, Ljudevit 256, 338, 341
 Јорданоски, Јордан 324
 Jordache, Roxana 285
 Јоцић, Мирјана 257
 Jug-Kranјec, Hermina 331
 Jukić, Zlata 257
 Jukić, Ivan Frano 141
 Junger, Ferenc 249, 262, 263
 Јунгић, Зоран 291
 Junković, Zvonimir 307
 Јуранчић, Јанко 173, 262, 336, 337, 339, 343
 Јутронић-Тihomirović, Dunja 248, 274, 339
 Јухас, Љиљана 295
- Kabashi, Jashar 257, 262**
 Kazasis, Kostas 42
 Calvet, Louis-Jean 245, 248
 Kalenić, Antun Slavko 302
 Kalenić, Vatroslav 297, 312, 316
 Kaler, Džonatan 245, 247, 248
 Kalinski, Ivan 228, 275
 Kalmeta, Ratimir 275, 302, 320
 Kalogjera, Damir 257, 285
 Калњинь, Л. Э. 90
 Кангра, А. 285, 290
 Каретановић, Ljubuшak Mehmedbeg 141
 Каранфиловски, Максим 324, 326
 Караџић, Вук Стефановић 95—118, 170, 321
 Каровски, Лазо 330
 Kasumović, Ahmet 228
 Каталинић-Удовчић, Палма 257
 Kattein, Rudolf 285
 Катић, Реља 309
 Катичић, Радослав 72, 229, 248, 312
 Kattnig, Franc 275
 Кауџић-Ваша, Мајда 331
 Качаревић, Драгић 257
 Kašgari-Al, Mahmud 292
 Кашић, Јован 228, 297, 302
 Kek, Balaž 257
 Kelmendi, Ahmet 285, 287
 Kelmendi, Tafil 285
 Kelmendi, Hasan 285
 Kessler, Wolfgang 312
- Keesan, Cynthia 293
 Keta, B. 287
 Килибарда, Гојко 228
 Kirn, R. 332
 Kisimre, Istvan 248, 262
 Китановић, Бранко 258
 Китановић, Татјана 258
 Kiso, Mehmed 285
 Киш, Маријана 267, 268, 275, 324
 Klagstad, H. L. 25
 Клајн, Иван 262, 265, 302
 Klinaг, Stanko 257, 283, 285
 Кмеcl, Marko 331
 Кмеcl, Matjaž 331
 Кнафлич, Владислава 253, 257, 296, 302, 318
 Кнежевић, Милан Б. 321
 Коблишка Антоновић, Милован 275
 Kowalska, Anna 268
 Ковачевић-Коић, Десанка 228
 Ковачевић, Марко 275
 Ковачевић, Милош 297
 Ковачевић, Србислава 340, 342
 Kovačec, August 248, 340
 Kovačić, Anto 346
 Kovačićek, Miljenko 253, 257
 Koenitz, B. 72
 Kola, J. 287
 Конески, Блаже 149—150, 293, 324, 327, 328, 329
 Конески, Кирил 324
 Коритар, Јернеј 24
 Кораћ, Гордана 285
 Кораћ, Татјана 340, 343
 Koritnik, Rudi V. 331
 Korobar-Belčeva Marija 228, 275, 324
 Koronczewski, Andzej 293
 Korošec, Tomo 331, 332
 Corsetti, Renato 285
 Kortlandt, Frederik 268
 Корубин, Благоја 324, 325
 Корубин, Илија 257, 259, 261
 Koguza, Jože 332
 Косовац, Вера 257
 Kostallari, Andrekli 285, 287
 Костић, Александар Ђ. 302
 Костић, Веселин 246
 Костић, Борђе: 275, 302, 305
 Костић, Мирјана 199—204
 Костић, Нада 340
 Kosrenčić, Marko 15, 286
 Kotnik, Bertrand 275
 Kotnik, Stanko 332
 Kravar, Miroslav 296—297, 317, 332
 Kravić, Omiljena 346
 Krakar-Vogel, Boža 332
 Kralj, Lado 332
 Kraljačić, Tomislav 312

- Краљевић, Гојко 228
 Крапарић, Zlatko 248
 Крањас, Ante S. 347
 Криžанић, Јурај 296
 Криле, Ivo 318
 Крињевић, Hatidža 321
 Крањес, Marko 241, 346
 Крањс, Andrej 336
 Кратески, Глигор 325
 Красиљникова Е. В. 16
 Крetzger, Nikola 340
 Криžаж, Martina 332
 Криžанић, Јурај 177, 314
 Криžман, Mate 278
 Крџак, Miroslav 275
 Крстески, Глигор 327
 Крстић, Никола 296
 Крстовски, Тихомир-Томе 329
 Кубрякова, Е. С. 17, 18
 Кузнецов, П. С. 12, 91
 Кулеповић, Тугиќо 248, 302
 Куљбакин, Серан 231
 Купа, Herta 312
 Кунеј, Marjan 332
 Kunst-Gnamuš, Olga 332
 Kursar, Ante 275
- Лађевић, Милица 275
 Лаиновић-Стојановић, Надежда 263, 266
 Лакићевић, Драган 321, 322
 Лалевић, Миодраг С. 72, 298, 302
 Лалић, Михаило 237
 Ламбић-Божовић, Љиљана 241
 Láncz, Irén 286
 Ларе, Ljuben 347
 Laskowski, Roman 191, 193, 194, 198, 268
 La Torre, Mauro 285, 286
 Латковић, Видо 236
 Lafe, Emil 285, 286, 287
 Lašvanin, Nikola 312
 Лашкова, Лили 72, 263
 Lewaszkiwicz, Tadeusz 268
 Лега, Миодраг 346
 Лека, F. 287
 Лекомцева, М. И. 32
 Leeming, Henry 344
 Leskovaг, Ema 256, 257
 Летић, Бранко 313
 Lešić, Zdenko 302
 Lipnik, Jože 257
 Lipovec, Albinca 248, 261, 332
 Lipovec, Irena 257, 286
 Lisac, Josip 313
 Litke, Helmut 293
- Ličen, Marina 263
 Lloshi, Hr. 287
 Lovasić, Sonja 253, 257
 Lovrenčević, Zvonko 275
 Logar-Pleško, Alenka 337, 346
 Logar, Tine 335
 Loknar, Vladimir 307
 Лолић, Бранимир 340, 341
 Лома, Александар 227, 276
 Lončarić, Mijo 151, 227, 276, 303, 307
 Ludvik, Dušan 332
 Lukenda, Marko 227, 257
 Лукић, Радомир Д. 303, 316
 Луpинс, Olga 332
 Лурия, А. Р. 248
 Lyons, John 77
- Magdu, Lia 263, 286
 Maison-Prens, Elvira Dolores 258
 Majtan, Milan 228
 Małeckі, Mięczyślav 23, 235, 268
 Maljoku, Dragica 258, 260
 Мальцев, М. Д. 91
 Мамић, Миле 276
 Mann, Stuart E. 286
 Мандић, Светислав 276
 Манев, Евтим 261
 Манојловић, Велимир 277
 Манојловић, Св. 119
 Maratbegović, Almasa 286
 Maretić, Katja 248
 Maretić, Tomislav 72, 150, 155, 261, 340, 342
 Mareš František, Václav 268
 Марић, Ратка 208, 248, 303
 Марјановић, Ана 258
 Марков, Борис 149—150, 228, 325
 Марковић, В. 351
 Марковић, Божидар 258
 Марковић, Радул 321
 Марковић, Светозар 298, 303, 340, 341, 342
 Marks, Ljiljana 347
 Маркус, Саша 261
 Маројевић, Миљена 282, 286
 Маројевић, Радмило 208, 228, 241, 248, 258, 268, 276, 303, 313
 Martinet, André 248
 Marčetić, Tamara 286
 Marušić, Maša 286, 292
 Мاستиловић, Зоран 303
 Matvejević, Predrag 303
 Matejka, Ladislav 21
 Matešić, Josip 276, 307
 Матијашевић, Весна 330
 Матијашевић, Јелка 276

- Matijevics, Lajos 276
 Матић, Радослав 227
 Матић, Светозар 340, 341, 342
 Матковић, Никола 228
 Matulina, Željka 263, 286
 Махек, В. 237
 Maher, Brendan 248
 Mahnić, Mirko 332
 Маћек, Дора 258
 Medić, Ivo 286, 340
 Medić, Irena 340
 Medeši, Helena 263, 268
 Melvinger, Jasna 298, 317, 320
 Melončeli-Milak, Izabela 258
 Menas, Antica 340, 343
 Merku, Pavle 228, 276, 286, 335
 Metahysa, Vllaznim 258
 Mehdui, Feti 286
 Мечанин, Радмила 247
 Мечковска, Нина 268, 332
 Mijavec, Marija 263
 Мијушковић, Милисав 321
 Mikeš, Melanija 207, 248, 249, 263
 Микић, Душанка 296
 Mikić, Pavao 247, 249, 263, 266
 Miklošič, Fran 2, 24, 25, 33
 Милановић, Б. 153
 Милања, Свјетко 249
 Милатовић, Бранислав 249, 303
 Милев, Милева 345
 Миленковић, Драгутин 346
 Милидраговић, Малица 258
 Милинковић, Љубо 263
 Милинковић, Милован 258
 Милинчевић, Васо 313, 321
 Милић, Босиљка 307
 Милићевић, Блажо 276, 303, 316
 Milič, Jolka 333
 Миловановић, Радојко 296
 Миловска, Добринка 309
 Милојевић, Јелисавета 246, 249, 350
 Милојевић, Смиљана 317
 Милошевић, Ксенија 298
 Миљковић, Татјана 340
 Mindak, Jolanta 293, 325
 Минова-Гуркова, Миљана 325
 Миновић, Миливоје 263, 303, 313, 318, 340
 Миовски, Мито 326
 Мирић, Душанка 264, 298
 Муркуловска, Бистрица 326
 Митева, Димка 276, 326, 344, 345, 346
 Митков, Маринко 227, 267, 277, 350
 Митровић, Анђелка 286
 Митровић, Брана 307
 Митровић, Мирослав 303
 Мићовић, Вељко 258
 Мићовић, Драгутин 277
 Михаиловић, Љубомир 249, 258, 264, 296, 298, 303
 Михајловић, Велимир 277
 Михајловић, Младен 249, 348, 350
 Михаљевић, Милан 249
 Михаљевић, Милица 249
 Мицък, А. А. 268
 Michalk, Siegfried (Frido) 187
 Мишевска-Томић, Олга 249, 298
 Мишчевић, Ненад 249, 250
 Младенов, Марин 318
 Младеновић, Александар 170, 277, 309, 313, 350
 Младеновић, Милан 303
 Mlakar, Franc 337
 Mogaš, Milan 228, 277, 313, 317, 340
 Moder, Janko 256, 333
 Мојсиновић, Маја 317
 Molnár Csikós László 286, 350
 Моловић, Јордан 303
 Момировски, Томе 329
 Момчиловић, Бранко 344
 Montague, Richard 249
 Morović, Hrvoje 321
 Москаљская, О. 72
 Motaln, Valter 250
 Mounin, Georges 250, 252
 Мочник, Растко 333
 Мошин, Владимир 295, 326
 Мразовић, Павица 258, 264, 298, 338, 339, 340, 346
 Мршевић, Драгана 250, 277
 Mujačková, Mária 263, 268
 Mujezinović, Mehmed 287
 Mujić, Mehmed A. 287
 Mulaku, Latif 287
 Mulaku, Ragip 287
 Müller, Barbel 263
 Müller, Jakob 331, 332
 Müller, Jaka 332, 335
 Mulić, Malik J. 269, 296
 Muraj, Aleksandra 347
 Murati, Qemal 287
 Мусић, Мрђан 277
 Мусић, Срђан 258, 260, 264, 265, 317
 Musulin, Stjepan 340, 341
 Muftić, T. 287
 Muhažheri, Agim M. 287, 340
 Nazor, Anica 313
 Најческа-Сидировска, Марија 326
 Nametak, Abdurahman 287
 Настев, Божидар 293
 Наумовић-Савковић, Смиљана 258
 Neveu, P. 282, 288

- Neweklowsky, Gerhard 296, 307
 Недаковић, Радмила 282, 288
 Недељков, Љиљана 277, 307
 Nezansky, Boris 320, 321
 Нејгебауер, Александар 288, 340
 Нејгебауер, Гордана 259
 Nesimi, Remzi 288, 294
 Nehring, Dieter G. 288
 Nečak-Luk, Albina 250, 333
 Николић, Бранка 330
 Николић, Милија 319
 Николић, Мирослав 14
 Николић, Мирослав 14
 Николић, Светозар 237
 Николов, Р. 322, 326
 Николовски, Атанас 319, 346
 Николовски, Славе 326
 Nyomárkay, István 277, 303, 314
 Ничев, Боян 314
 Novak, Vilko 335
 Novak, Mitja 337
 Novak, France 227, 335, 348, 350
 Новаковић, Анђелко 350, 351
 Новаковић-Стефановић, Невенка 241, 307
 Novšak, France 326, 337
 Ного, Љиљана 314
 Nosić, Mato 319
 Nuhui, Vejsel 288
 Nushi, Musa 282, 288
- Негош, Петровић Петар 236, 237
- Окиљевић, Војислав 259, 260
 Оука, Милош 122, 140, 143, 298, 303, 307, 308, 314
 Опанчић-Лекић, Вукосава 344
 Oreč, Petar 309
 Orzechowska, Hanna 294, 344
 Орлова, В. Г. 77, 91
 Ogožen, Martina 333, 335
 Осинцева, Марија 350
 Остојић, Бранислав 296, 298, 303, 304, 314
 Oczkova, Barbara 335
- Pavešić, Slavko 91, 341
 Pavić, Krešimir 304
 Pavičić, Josip 304
 Павковић, Васа 205—211, 241, 296
 Pavlinić-Wolf, Andriana 259
 Pavličević, Dunja 298
- Павловић, Звездана 227, 277
 Павловић, Миливоје 28, 29, 35, 38, 39, 40, 41, 225
 Павловић, Радослав М. 308
 Палкович, Конштаттин 91
 Панов, М. В. 91
 Паноска, Ружа 326
 Papp, György 250, 288
 Papastatis, Haralambos K. 295
 Parahagi, Perikle 33—34
 Папић, Вељко 320
 Папић, Марко 288
 Папић, Митар 350
 Pato, Imre 264
 Pahor, Samo 333
 Pauš, Pavao 282, 288
 Pašić, Mubera 251
 Pašić, Muhamed 288, 289
 Пашов, П. 12
 Pederin, Ivan 304, 314
 Пеев, Коста 344
 Pellegrini, Giovan Battista 288
 Penavin, Olga 288
 Пенушлиски, Керил 330
 Pergan-Plavec, Mia 288
 Перинц, Радован 340, 341
 Перић, Александар 259, 320
 Перишић-Поповић, Н. 252
 Перковић, Маргита 288
 Перовић, Верослава 259
 Перовић, Драгомир 350
 Perczyńska, Nina 269
 Peršak, Tone 337
 Петар, Стеван 302, 304
 Peti, Mirko 250, 304
 Петковић, Слободан 351
 Петрач, Божидар 351
 Петровић, Велимир 288
 Петровић, Владислава 299
 Петровић, Драгољуб 228, 277, 296, 304, 308, 314
 Petrović, Elvira 259
 Петровић, Иванка 314
 Петровић, Миодраг М. 295
 Петровић, Светозар 317
 Pétursson, Magnús 250
 Пецо, Асим 87, 91, 119—147, 153, 211, 227, 277, 278, 296, 304, 308, 314
 Пешикан, Митар 227, 278, 304, 320, 341, 342
 Пешић, Радмила 321
 Пешуг, Петар С. 319
 Пижурица, Мато 228
 Pilch, Herbert 250
 Пипер, Предраг 299
 Pisarkowa, Krystyna 199—200
 Плавшић, Првослав С. 304

- Pogorelec, Breda 332, 333, 335, 336, 337
 Поленаковиќ, Харалампие 327
 Pauliny, Eugen 269
 Polić, Branko 341
 Половина, Весна 250, 259
 Половина, Пера 341, 343
 Romianowska, Wanda 269
 Поп-Атанасов, Горги 327
 Поп-Атанасова, Стоја 327
 Попвасилева, Александра 330
 Попић, Реља 341
 Попов, Бојан 21—43
 Попов, К. 150
 Попов, Раша 304
 Попова, Татьяна П. 259
 Поповић, Бранко 304
 Поповић, Иван 30, 32, 33, 34, 37, 42
 Поповић, Љубомир 299
 Поповић, Миленко 269
 Поповић, Миодраг 314
 Porović, Anton 256, 259
 Поповски, Алекса 264
 Pranjčić, Krunoslav 256, 259
 Pranjković, Ivo 299, 320
 Pretnar, Tone 269, 317, 327, 333, 336,
 351
 Прилепчански, В. 322, 327
 Primočas, Ružica 338, 339, 340, 341
 Прица, Мирјана 259
 Pričard, Boris 264
 Пречић, Љубица 264
 Пудић, Иван 289
 Пујић, Саво 278
 Pulgram, Ernst 289, 290
 Пуповач, Милорад 250, 304
 Purovci, Svrja 287, 289
 Putanec, Valentin 228, 278, 314, 341
 Puhar, Alenka 333, 334
 Puhar, Jože 337
- Rađuč, Dragutin 278, 299, 320
 Раденковић, Љубинко 294
 Радић, Првослав 149—165, 278
 Радић-Дугоњић, Милана 264
 Радически, Науме 267, 330
 Radó, György 259
 Радоновић, Милорад 250, 269, 299,
 304, 344
 Радовић-Тешић, Милица 278
 Радосављевић, Озрен М. 278
 Радуновић, Ристо 227, 241
 Рајић, Љубиша 208, 211, 250, 251, 256,
 259, 289
 Рајковић, Зорица 347
 Рајковић, Љубиша 278
 Рајнова, Љиљана 259
- Rajhman, Jože 336
 Raka, Fadil 289
 Рамић, Никола 241
 Ramovš, Anton 337
 Рашан, Ђуро 308
 Рашић, Никола 327
 Реметић, Слободан 228, 278, 308
 Raichici, Lucretia 340, 341
 Rešetar, Milan 72
 Ribarić, Josip 141
 Rivenc, Paul 282, 289
 Rigler, Jakov 333, 334, 337
 Riđanović, Midhat 251, 259
 Riza, Brada 288
 Ricoeur, Paul 251, 316, 317
 Rymut, Kazimierz 227, 269
 Ripka, Ivor 91
 Ристевски, Стојан 327
 Ристић, Ј. 314
 Ристић, Светозар 296
 Ристић, Стана 241, 299
 Ристовски, Блаже 327
 Riffer-Maček, Dora 278
 Rzetelska-Feleszko, Ewa 227
 Rogić, Pavle 341, 342, 343
 Роглић, Вера 264
 Rode, Matej 260, 278, 337, 344
 Родић, Никола 225—229
 Rožanc, Marjan 333
 Rojs, Jurij 269
 Rohlf, Gerhard 28
 Ром, Бранислава 314
 Росандић, Драгутин 297
 Rossi-Landi, Ferruccio 250, 251, 260
 Rospond, Stanislav 294
 Ротковић, Радослав 304
 Rudan, Ive 308, 321
 Ружић, Жарко 351
 Ružička, Rudolf 269
 Rupnik, Marija 333
 Rusek, Jerzy 269
 Rušdi, Muhamed 287, 289
 Ршумовић, Љубивоје 321, 322
- Sabljak, Tomislav 339, 343
 Савић, Ангелина Ј. 305
 Савић, Момчило 264, 265, 269
 Савић, Свенка 255, 258, 260
 Sawicka, Irena 264, 269, 297
 Sadiku, Zeqir 264
 Саздов, Томе 327, 330
 Saiki-Vukelić, Kajoko 260
 Sajovic, Tomaž 348, 351
 Samara, Mišo 287
 Самарџија, Марко 269, 317
 Sandfeld, K. 24, 25, 27, 31, 32, 34, 35,
 36, 37, 42

- Svetišk, Ján 7
 Swiggers, Pierre 264
 Seghers, A. 72
 Segeth, W. 72
 Sedaj, Engjell 289
 Sedláček, Jan 30, 41
 Sekereš, Stjepan 278, 308
 Секулић, Владимир 259, 260, 261, 344
 Селищев, М. А. 24, 25, 91
 Sgall, Petr 251, 252, 269, 289
 Szwedek, A. 72
 Szekeres, László 347
 Сибиновић, Миодраг 167, 172, 256, 260
 Sikirić, Šaćir 289
 Сиљаноски, Велко 251, 327
 Silić, Josip 210, 297, 305
 Sima, K. 287
 Symeonidis, Ch. 42
 Simić, Brigitte 265 297
 Симић, Радоје 28, 30, 265, 297, 305, 308,
 315, 320, 345
 Simončić, Joško 305
 Sipos, István 294
 Seronić-Bonefadić, Nives 260
 Skljarov, Miho 251
 Skok, Petar 14, 33
 Skubic, Mitja 251, 289
 Slavec, Ingrid 333
 Slamning, Ivan 317, 318
 Slodnjak, Marko 337
 Smailović, Ismet 91, 227, 305
 Смиљанић-Спасић, Мирослава 281
 Смиљанић, Мирјана 297
 Snoj, Marko 278
 Sović, Ivan 315
 Сокал, Драгутин 315
 Соколова, Бојка 289
 Солар, Миливој 320
 Sollner-Perdih, Anka 346
 Saussure, Ferdinand de 251
 Spanring, Helena 351
 Спасић, Љиљана 241
 Спасов, Људмил 251, 327
 Sršen, Janez 334
 Stavilec, Esat 287, 289
 Стакић, Милан 270
 Станатоски, Трајко 227, 267, 279, 324,
 327, 328
 Stamać, Ante 248
 Станић, Милија 213—222, 279, 297, 308
 Станић, Цјелимир 279
 Станковић, Богљуб 260, 265, 343
 Станковска, Љубица 227, 279
 Станојевић, Обрад 289
 Станојчић, Живојин 211, 305, 315
 Станчић, Љиљана 320
 Стевановић, Богдан 289
 Стевановић, Михаило 17, 28, 39, 41,
 72, 151, 205, 210, 213, 214, 216, 220,
 237, 299, 305, 341, 342, 343
 Стевић, Слободан 265, 297
 Steindl, Michael 266
 Steininger, Wolfgang 316
 Steiner, George 251
 Степановић, Предраг 265
 Стефанија, Драги 328
 Стефановић, Димитрије 169, 295
 Стефановић, Мирјана 318
 Стефановић, Стеван 305
 Стијовић, Светозар 228, 279
 Stifanić, Marija 265
 Стојанов, Ст. 150
 Стојановић, Андреј 299
 Стојановић, Југана 260, 305
 Стојановић, Миодраг 351
 Стојановић, Смиљка 260, 289, 290
 Стојков, Стојко 77, 91
 Стојнић, Мила 167
 Stojsavljević, Antica 282, 290
 Strgar, Vinko 337
 Stulli, Bernard 347
 Sturm-Schnabl, Katja 345
 Суботић, Љиљана 315
 Суботић, Јелисавета 315
 Syla, Fazli 260
 Sulejmani, Fadil 290
 Suikowska, Jadwiga 269, 270
 Суперанская, А. В. 227
 Suhadolnik, Stanislav (Stane) 330, 334,
 336, 345
 Сушић, Х. 290
 Танасић, Срето 241, 299, 315
 Талвј, Јакоб В.Т. 313, 315
 Танасковић, Дарко 209, 251, 290
 Tarle, Jere 340, 343
 Tafta, Branka 279
 Таутовић, Радојица 305
 Tachias Antony-Emil, N. 295
 Težak, Stjepko 308, 319, 322
 Tekavčić, Pavao 251, 290
 Терзић, Богдан 260, 270
 Терић, Гордана 260, 265
 Terseglav, Marko 345
 Тешић, Миросав 213, 279
 Тимотијевић, Коста 305
 Тур, Michal 265, 270
 Tirić, Schadeta 260—261
 Тишма, Нада 279
 Ткалац, З. 236
 Годоровић, Миљан 251
 Толстой, Н. И. 239

- Thomaj, J. 287
 Томановић, Васо 279, 317
 Томић, Томислав 296, 297
 Thomka, Beáta 251, 290
 Томовски, Душан 346
 Tomšič, Marjan 336
 Topolińska, Zuzanna 266, 269, 270, 294, 299, 328
 Toporišič, Jože 330, 334, 336, 337, 345
 Toprciu, Vedihă 290, 294
 Totoli, Menella 285, 290
 Точанац, Душанка 261, 265, 299, 343
 Тошовић, Бранко 246
 Трифуновић, Борђе 295, 315
 Трифуноски, Јован 347
 Трнавчевић, Захарије 305
 Трубецкой, Н. С. 21, 24
 Тубић-Буда, Драгица 261
 Turčan, Jaroslav 265
- Ђерић, Снежана 270, 299
 Ђирковић, Сима 137
 Ђошић, Бранко 72
 Ђорац, Милорад 251
 Ђорић, Божо 151, 211, 270, 299
 Ђоровић, Владимир 136, 137
 Ćosić, Vjekoslav 251, 261
 Qosja, Rexher 290
 Ђосовић, Стево 343
 Кулавкова, Катица 257, 259
 Ђулић, Драго 207, 227, 231—239, 252, 279
 Ђурчић, Урош 321, 322
- Угринова-Скаловска, Радмила 328
 Urbańczyk, Stanisław 270
 Urbaničič, Boris 334
 Umević, Ante 145
 Урошевић, Атанасије 227
 Урошевић, Зоран 297
 Урукало, Миљивој М. 279
 Ushaku, Ruzhdi 283, 290, 291
- Fabečić-Horvatić, Branka 340, 343
 Falińska, Barbara 279
 Fasske, Helmut 187
 Feinig, Anton 279
 Felice, Emidio de 290
 Feka, Th. 287
 Фекеге, Егон 71, 210, 227, 280, 306
 Ferluga-Petronio, Fedora 270, 330
 Fiedler, Wilfried 294
- Филин, Ф. П. 91
 Filipović, Nedim 226
 Filipović, Rudolf 227, 245, 266, 308
 Finka, Božidar 306, 308, 309, 341, 343, 347
 Фишер-Поповић, Ана 290
 Fleischer, W. 71
 Fleischer, Holm 45—73
 Flora, Radu 280, 315
 Florin, Sider 261
 Frankenberger, Daneš Zdenko 270
 Frege, Gotlob 252
 Frye, Northorp 291
- Habovštiaková, Katarína 270
 Hawkes, Terence 249, 252
 Havránek, Bohuslav 26
 Hadvovics, László 315, 317
 Hazai, György 291
 Hazler, Vita 331
 Хајдин, Мирко 351
 Хајдуковић, Радојка 241
 Hajčová, Eva 252, 270, 291
 Halimi, Mehmet 283, 291
 Hamt, Josip 228
 Хамовић, Зоран 256, 261
 Hamp, Eric P. 280, 294
 Handžić, Mehmed 289, 291
 Hasan, Hamdi 291
 Hafner, Jana 330, 331
 Haхhillazi, P. 287
 Хаџи-Јованчић, Душанка 261
 Nadžimejlić, Jasna 309, 315
 Hašem, Mustafa Saleh 270
 Heberle-Perat, Marija 331
 Hebib-Vajjevac, Naila 90
 Heinrich, G. 71
 Helbig, G. 71
 Henning, Mørk 300
 Heres, Tomislav 315
 Herrity, Peter 316
 Херков, З. 15
 Hercigonja, Eduard 317
 Hietsch, Otto 291
 Hidi, A. 287
 Hjelmslev, Louis 25, 248, 252
 Hladnik, Miran 331
 Hlebec, Boris 248, 250, 261
 Hoppál, Mihály 291
 Horálek, Karel 93
 Horvat, Sonja 335
 Horgreaves, Anna 291, 292
 Хрват, Смиља 252
 Hraste, Mate 341, 343
 Hradil, Jože 336

- Христова, Дорeана 252, 291
 Hujer, Oldřich 236, 237
 Humar, Marjeta 335
 Humbolt, Wilhelm von 169
 Hunski, Vjekoslava 351
- Cvetak-Russi, Milica 261
 Цветковић, Томислав 321, 322
 Цветковски, Владимир 294
 Цветковски, Живко 251, 252, 328
 Цвијетић, Ратомир 300
 Cviko, Fazileta 291
 Цвјетичанин, Бисерка 252
 Centerham, Katerina 253, 261
 Cencig, Norbert 330
 Цепенков, Марко К. 330
 Cernić, Lucija 309
 Cigoj-Leben, Breda 291
 Cikuli, Nikoleta 285, 291
 Cimerman, Ivan 330
 Цъхун, Г. А 30, 40
 Czichocki, Sieglinde 292
 Црепајац, Љиљана 345
- Čabej, Eprem 291
 Чаковски, Александар 258
 Чампар, Драгован 266, 300
 Čaušević, Eprem 292
 Чашуле, Илија 328
 Čedić, Ibrahim 316
 Чекман, В. Н. 252
 Čelić, Džemal 316
 Чернишев, В. И. 90
 Чернишевски, Н. Г. 236
 Čirkač, Andrej 261, 270
 Čizmar, Marija 292
 Čubelić, Mia 340, 343
 Čubelić, Tvrtko 321, 322
 Чулајевић, Радмила 341, 343
 Чучулић, Милева 306
 Chomsky, Noam 249, 252
 Чушин, Бранко 280
- Чаковић, Вукоман 322
 Џоговић, Алија 228
 Џукески, Александар 326, 328, 329,
 346, 351
 Џунић, Викторија 266
- Shala, Demush 292
 Schaller, H. W. 22—23, 25, 27, 32, 37
 Шанкаја, Т. В. 14
 Шанский А. М. 14
 Шапкалиска, Теодора 228, 329
 Шапкарев, Кузман 329
 Šaur, Vladimir 32
 Ševc-Schuster, Hinc 187
 Шевић, Радмила Б. 266, 292
 Шекуларац, Божићар 228, 310
 Shehu, H. 287
 Šivic-Dular, Alenka 280, 336
 Šidak, Jaroslav 345
 Šimek, Marija 280
 Šimundić, Mate 122, 130, 137, 144, 145,
 228, 280, 319, 302
 Šimunović, Petar 227, 280
 Шипка, Милан 280, 298, 300, 319,
 343
 Ширилов, Ташко 261
 Škaljić, Abdulah 32—33, 42, 137
 Škarić, Ivo 256, 261, 297
 Škiljan, Dubravko 206, 248, 252
 Шљивић-Шимшић, Биљана 338, 343
 Šnel-Živanović, Margita 266
 Šojat, Antun 228, 306, 309, 316
 Šojat, Olga 280
 Шокларова-Љоровска, Германија 271,
 329
 Šonje, Šimun 261, 318
 Šramek, Rudolf 294
 Штавланин-Ђорђевић, Љубица 309,
 310
 Štrukelj, Rudi 252
 Šumi, Nada 334